

[illegible]

Volumul V

Editura Centrului Cultural Dunărea de Jos

SĂNDEL DUMITRU

Galațiul, așa cum mi-l amintesc
Volumul V

- despre Galați și sudul Moldovei -

Editura Centrului Cultural Dunărea de Jos
Galați, 2018

Proiect susținut de Consiliul Județean Galați

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DUMITRU, SÂNDEL

Galațiul - așa cum mi-l amintesc / Sândel Dumitru. - Galați:

Editura Centrului Cultural Dunărea de Jos, 2018

ISBN 978-606-8374-43-7

Vol. 5. - 2018. - ISBN 978-606-8374-62-8

Volumul V

Iată-ne ajunși, cetitorule, să descifrăm misterele istoriei din lunca mică a Siretului, de prin preajma milenarului oraș purtând numele de Galați. Ei bine, încercatul meu tovarăș de drum, ne apropiem acum de Siret și considerăm că despre hotarul moșiei Braniștea se spune tot acolo în harta militară a zonei Lozovei, că el tot merge, plecând chiar din hotarul Țăpeștilor și din cel al Corlățeștilor, în discreta apă Lozovița, și în matca Lozovei celei mari, aproape de satul nou, Costache Negri; pentru înțelegerea fără dubii a amplasamentului lor vezi și harta statului major cu planul orașului Galați.

Apa Bîrladului din această hotărnică, este așadar, ca și în documentul satului Piscul, gârla numită astăzi Bârlăzel, care iese din Siret pe la Tratibasea și pare că ar fi o continuare a gârlei Siretelui, poate cu o mică întrerupere ivită între satele Piscu și Independența; ea se arată iarăși de la Independența în jos până la Troian. Desenul de pe harta statului major, planșa Corbu, nu este destul de lămuritor însă în ce privește cursurile gârlelor, ca și numirile lor; unele se vor fi schimbat, în timp de 400 de ani, și cursul și numele lor din vechime.

Unde erau de fapt moșia Oltenii, un sat de care vorbește documentul de la 14 noiembrie 1499? Probabil că în apropierea Țăpeștilor, spre nord. Am presupus că, Muntenii-Puțeni din sec. XV, astăzi Puțenii pe Gerul, și Muntenii de lângă Țigănești, pe Bârlad, erau doar niște colonii de țărani munteni, emigrați din Țara Românească și care, pe la începutul secolului XV sau în secolul precedent, ocupaseră unele părți aparținând Moldovei, între apele râurilor Siret, Bîrlad și pârâul Geru.

O bună parte din aceștia trebuie a fi fost olteni (emigranți de la izvorul Oltului, dar români!). Teritoriul acelor țărani olteni era destul de întins și acest lucru se și vede din documentul dela 1 sept. 1435, prin care Ilieș și Ștefan, fiii lui Alexandru cel Bun, își împart veniturile țerii în două, venindu-se de partea lui Ștefan ținutul cetății Chiliei, cu vama și cu toate dările care se țineau de acea cetate, și târgul Vasluiului cu ocolul (gonora) care se ținea în acel mic târg, și ținutul de la Tutova, și târgul Bîrladului și tot ocolul, și morile de la Covurlui și târgul Tecuciului cu tot ocolul, și oltenii”¹.

¹ *Documentele Hurmuzaki* I, 2, p. 855-856.

Piața Regală cu deschiderea spre strada Domnească

Satul Olteni se afla așadar cert în părțile Tecuciului și cele ale Covurluiului²; despre „morile dela Covurlui” din anul 1435 credem că erau situate ori pe balta Covurluiului, între Roșcani și Foltești, la vreo 30 km de la Țăpești în sus, ori prin apropiere. Este foarte probabil că Țăpeștii (dela Țapu, Țepu; cf. Țepoaie, un sat aflat în județul Tecuciu, pe pâraul Dobrotfor³) erau tot o colonie de munteni din Țara Românească.

² Ținutul Covurluiului a existat de la începutul secolului al XV-lea și până în anul 1864, când ținuturile au fost desființate, iar teritoriul României a fost reorganizat în unități administrativ-teritoriale denumite județe. A fost unul dintre ținuturile Principatului Moldova, făcând parte din Țara de Jos și având centrul administrativ la Galați. El se învecina la vest cu Ținutul Tecuciului, la nord cu Ținutul Tutova, la nord și nord-est cu Ținutul Fălciu, la est cu Ținutul Ismailului (ulterior cu raiaua Reni, din 1818 cu Ținutul Ismail al Basarabiei și după 1856 cu ținuturile Ismail și Cahul), la sud-est cu Dobrogea (cu granița pe fluviul Dunărea) și la sud cu ținuturile Slam Râmnic și Brăila (pentru o perioadă raiaua Brăila) din Muntenia.

³ Pe pâraul Dobrotfor, în partea de vest a Colinelor Tutovei, se află comuna Stănișești, comună care are în componență nouă sate: Stănișești, satul de reședință, Balotești, Belciuneasa, Benești, Crăiești, Gorghești, Slobozia, Văleni și Slobozia Nouă. Se învecinează la nord cu comuna Colonești și la nord-vest cu comuna Izvoru Berheciului, apoi la vest cu comuna Oncești, la sud-vest cu comuna Vultureni, la sud cu comuna Dealu Morii și comuna Motoșeni, iar la est cu comuna Răchitoasa. Morile de vânt (1922) din satul Gorghești sunt un reper istoric important. Toate aceste sate se vor întâlni în această carte, atunci când ele au făcut obiectul unor danii domnești.

Hrisov prin care Antioh Constantin vv., domnul Moldovei, volnicește pe Safta, jupâneasa lui Ion Racoviță, fost vornic, să ia a zecea parte de la oamenii din Dăncenii și Căngenii, din ținutul Covurlui; 1705 /17213 august 20, Iași, Doc. Ist. CLXI/70.

Și poate nu este o simplă întâmplare, că în toată zona nu mai exista decât un singur sat cu acest nume, în județul Vâlcea, plasa Oltețul de Sus⁴. Un vechi suret, scris după o carte de hotărnicie din 1632, 1 septembrie – 1633 aprilie (7141), pare să dea niște indicii de existență ceva mai clare pentru satul Tălăbești și tot acest suret ne mai semnalează dispariția unui sat, din vecinătatea lui, satul Tocești.

Cetitorul își amintește acum că vecinătatea satului Tălăbești, cu satul Fundeni sau cu Năneștii de Gios (așa a mai fost botezat) e indiscutabilă. De aceea voi reproduce textul suretului integral, pentru a putea apoi să-l vedem cu ochii minții. Iată textul: „Suret di pe carte de hotărît Tălăbeștii de la Alexandru Ilieș vodă, din velet 7141 (1632-1633). † Scriem domnie me la slugile noastre, Cîrjeu ce au fostu stolnic și la Burdugan ce-au fostu vătav⁵.

Vă facem știre tuturor că domnii mele s-au jăluitu sluga noastră Dumitru pîrcălabul și sluga sa, Ursul, cu toată sămînție lor pre sat pre Tocești, zicând înaintea domniei mele că-l împresoară hotarul satului lor a Tălăbeștilor, de între Sîreturi, cu hotarul satului Toceștilor.

⁴ Vezi D. Frunzeseu, *Dicționar topografic*, p. 472 și 481 (acelaș sat), și *Marele Dicționar Geografic*, V, p. 673.

⁵ Numele lui îl întâlnim într-un hrisov al lui Petru Rareș vv., atunci domnul Moldovei, prin care întărește lui Iurșa, vâtaf, părți din satul Popăuți, pe Iubăneasa (Liuboneasa), cumpărate de la Andrușca, fiul lui Stețco, diac, cu 320 zloți tătarăști, și de la Buciacischi, cu 150 zloți tătarăști, pentru care are privilegiu de la Ștefan vv., tatăl voievodului. Sfât domnesc. A pus pecete Mateiaș, logofăt, și a scris Vasilie Buzdugan. Aussteller: Petru Rareș vv. Empfänger: Iurșa, vâtaf. - Documente privind istoria României. A. Moldova, veacul XVI, vol. I (1501-1550), București, 1953, p. 437-439; *Catalogul documentelor moldovenești, vol. I (1387-1620)*, București, 1957, p. 114-115.

Pentru ace, viindu-vă cartea domniei mele, să căutați să strângeți mulți oameni di pripregiur megiașii și să mergeți acolo să socotiți cum va hi mai cu dreptate, să hotărâți și să stîlpiți, să nu fătărîți și cum viți afla cu sufletele voastre să dați știre domniei mele cu o scrisoare de la voi.”⁶ Cu alte cuvinte aflăm că satul Tălăbești avea un hotar acolo, „între Sireturi”, adică între Sirețel (vechiul curs al Siretului) și noul curs al Siretului, cel de astăzi, iar vechiul sat Tocești după această dată dispare.

Piața Regală prin care circulă deja tramvaiele. Se remarcă pavajul recent pus și deschiderea spre strada Domnească, o stradă a cărei desen este diferit de cel de astăzi, care este mai drept, nefiind obligat să mai respecte deloc vechile proprietăți. Remarcați că nu existau rețele aeriene de telefoane.

Totuși întrebarea este pe mai departe aceia de a afla în care latură a Tălăbeștilor era granița cu Fundenii, ținând cont că pădurea actuală este plantată prin jurul anului 1900, ca o operă parțială aparținând și lui Gheorghe Ghiorghiade!? Logic această graniță cred că se situa pe aliniamentul actualei păduri, fapt care se poate deduce din existența cimitirului Tălăbeștilor, poziționat cam în jurul vechii cruci a lui Fătu, lângă șoseaua dintre Hanu Conachi și podul umblător de la Blehani, un loc de unde începea de fapt moșia cea mare a Fundenilor, desigur oameni ajunși și transformați cu anasâna chiar în acel timp, de logofătul Costache Conachi, din răzeși în clăcași.

⁶ Bibl. Academiei MCIV/6.

Apartamentul din Ploiești în care a locuit țarul Rusiei în 1877
(*Le Monde Illustré*, gravor M. Dick).

Cetitorul este rugat să fie mereu foarte atent la fluctuația, foarte frecventă, a demnitarilor pe teritoriile județelor din sudul Moldovei, unde sunt moșii când avem cazuri după anul 1800, a câtorva importante familii de boernași, care dețin consecutiv mai multe demnități, aflați uneori în sprijinul lui Al. I. Cuza vodă, alteori împotriva lui. În orașul Galați era și fratele colonelului Nicolae Iamandi, un fost aghiotant al domnului Al. I. Cuza, Gheorghieș Iamandi, adică nimeni altul decât fiul postelnicului Dimitrie Iamandi de la Huși și al Smarandei Șărbăni⁷. Dealtfel încă din anul 1855 tot el este cel care îndeplinește și funcția de „administrator al ținutului Tutova”⁸. Să mai notăm că la data de 5 decembrie 1858, mai era menționat ca alegător direct în ținutul Covurlui, având un venit lunar de 1.000 de galbeni de la moșia Măcișani⁹.

Devine apoi prefect de Covurlui (1871)¹⁰, ca și de Brăila (1873-1876)¹¹. În anul 1877, Gheorghieș Iamadi încă figurează în lista alegătorilor eligibili pentru

⁷ Potrivit unor liste electorale încă din ianuarie 1863, boierul Gheorghieș Iamandi era prezentat cu vârsta de 46 de ani („*Monitorul. Jurnal Oficial al Principatelor Unite*”, nr. 1, din 2 ianuarie 1863), ceea ce ar indica anul nașterii 1817. Același an de naștere îl regăsim și la Elena Monu (*Familia Costache. Istorie și genealogie*, Editura Sfera, Bârlad, 2011, p. 158). În altă parte, aceeași autoare dă și o altă dată a nașterii, respectiv 1823, dar indică corect anul morții 1904 (Elena Monu, *Case și destine: Tuduri*, în „*Academia Bârlădeană*”, anul XVI, 3 (36), trim.

III, 2009, p. 3).

⁸ Biblioteca Națională a României, fond Kogălniceanu, dosar 214 (în continuare vom cita BNR).

⁹ Ghenadie Petrescu, Dimitrie Sturdza, Dimitrie C. Sturdza, op. cit., vol. VII, București, 1892, doc. nr. 2233, p. 998; Rodica Ifțimi, Sorin Ifțimi, *Alegătorii Divanului ad-hoc din Moldova (1857)*. Un manuscris necunoscut, în *IN* (serie nouă), X-XII, Iași, 2009, p.113.

¹⁰ Moise N. Pacu, *Cartea județului Covurlui, părțile I și II*, Galați, 1891, p. 318.

¹¹ ASB, Eugen D. Neculau, dosar 51, fila 6.

Senat la județul Covurlui¹², iar în anul 1884 tot el era printre persoanele eligibile din județele Tutova, dar și din județul Covurlui¹³.

Gheorgheș Iamandi a moștenit de la părinții săi și moșia Măcișani, din ținutul Covurlui, pentru apărarea căreia se judecă o lungă perioadă de timp, adică între anii 1854-1861, cu Alecu Mavrocordat¹⁴, care atunci era doar proprietar al moșiei Puțani, ținutul Tecuci¹⁵. Aflăm că la 6 noiembrie 1859, garanta cu moșia Măcișani, în valoare de 27.984 de galbeni, pentru Gheorghe Gâlcă, care a luat în posesie o moșie a clerului, în valoare de 3.500 de galbeni¹⁶.

Probabil de aici ridica un venit de 3.031 de galbeni, potrivit unor liste electorale din ianuarie 1863, când era alegător direct de district la ținutul Covurlui¹⁷. La 19 octombrie 1881, se vinde moșia Măcișanii către conul Costache Malaxa¹⁸, pentru 37.000 de galbeni, însă imediat reziliază contractul, pentru

¹² MOR, nr. 28, din 6/18 februarie 1877.

¹³ Idem, nr. 88, din 24 iulie/5 august 1884.

¹⁴ Boierul Gheorghe Bibescu era cunoscut ca fiind ginerele bătrânului logofăt Alecu Mavrocordat de la Iași. Casa Mavrocordat, proprietatea logofătului Alecu Mavrocordat, mare demnitar în Țara Moldovei, este situată pe Trecătoarea Trei Ierarhi, municipiul Iași, județul Iași. Realizată în secolul al XVIII - lea. A aparținut lui Alecu Mavrocordat. În perioada interbelică a fost cumpărată de mareșalul Constantin Prezan. Aici s-a ținut de altfel și primul bal, cu ocazia venirii perechii princiare la Iași. La 9 ianuarie 1792 aici se semnează pacea de la Iași, după războiul ruso-austro-turc din perioada 1787-1792, prin care Rusia își extinde hotarele până la Nistru. Ea era cunoscută în epocă sub numele de „Curtea domnească din Sărărie”, întrucât ea a fost reședința a doi domnitori, este drept efemeră, Alexandru Moruzi și Mihail Suțu. În prezent, clădirea este sediul Grupului Școlar Virgil Madgearu.

¹⁵ ASI, *Divanul Domnesc*, 54/1854.

¹⁶ MOM 6 noiembrie 1859, p. 10.

¹⁷ Probabil de aici ridica un venit de 3.031 de galbeni, potrivit unor liste electorale păstrate din ianuarie 1863, când era alegător direct de district la ținutul Covurlui.

¹⁸ Costache Malaxa era căsătorit cu Elena Ruxandra, fiica spătarului Bădărău. Era tatăl industriașului Nicolae Malaxa (n. 10/23 decembrie 1884, orașul Huși, județul Vaslui – d. 1965, New Jersey), proprietar al Uzinelor Malaxa din București, dintr-o familie de aromâni greci. Clucerul Costache Bădărău a fost deputat în divanul ad-hoc, care la rândul său era fiul serdarului Niculiță Bădărău și al primei sale soții, Marghiolița Tăutu, din vechiul neam al Tăutuleștilor. „În Vidamostia de boierii Moldovei aflați în țară la 1829, publicată de Alexandru V. Perietzianu-Buzău și pe care am mai citat-o în articole anterioare, figurează un „Andiu Bădărău, medelnicer, născut în Moldova, de 47 ani, feciorul sotnicului Ioniță Bădărău, locuiește în Rădeni, moștean”; de asemenea un „Iancu Bădărău spătar” și „Costachi Bădărău clucer”. În nepublicata *Arhondologie a Moldovei din anii 1857 - 1858*, a caimacamului Nicolae Vogoridi, transcrisă tot de Alexandru V. Perietzianu-Buzău, sunt trecuți „Costachi Bădărău clucer, serdar”, „Mihalachi Bădărău, serdar”, „Nicolai Bădărău, jicnicer, serdar” (B.A.R., Msse, ms. rom. 4752, f. 13) și „Ioan Nicolaidi Bădărău, pitar” (f. 23v). Un alt izvor din epocă, lista alegătorilor din Principatul Moldovei, datând din 5 decembrie 1858, înregistra pe „spătarul Iancu Bădărău, 120 galbeni venit, moșie în Pâncești și în alte districte, alegător primar districtul Romanului, plasa Siretului de Sus, alegător primar districtul Vaslui, ocolul Fundurile”, unde avea moșia Palanca, cu venit de 150 galbeni (*Acte și documente privind Renașterea României, vol. VII, doc. 2233, p. 991*). Aceeași listă conținea pe

motivul că vânzarea fusese una fictivă. Ca urmare, la 10 decembrie 1881, de facto era tot în posesia lui Gheorgheș Iamandi, iar inginerul hotarnic al ținutului Tecuci, Joseph Bayardi¹⁹, îi chema pe toți vecinii săi să se prezinte în data de 22 aprilie 1882 pentru a i se face hotarnica²⁰. Atât Iamandi Gheorgheș²¹, cât și

„serdarul Mihail Bădărău, moșia Rudenii, alegător primar districtul Iași” și pe „serdarul Nicolai Bădărău, moșia Bădărăi, alegător primar districtul Iași”, strămoșul lui Mihail Manoilescu. Nicolae Bădărău a avut ca frați pe Gheorghe, pe Iancu (spătar) și pe Andrei, tatăl lui Alexandru A. Bădărău. Acesta din urmă a avut, din căsătoria sa cu Eugenia Petit, trei fii: Dan, cunoscut profesor de filosofie la Universitatea din Iași, Teodor și Mircea. Spătarul Iancu Bădărău a avut, din căsătoria lui cu Profira Madarjac, un fiu, Alexandru (maior) și trei fiice: Profirița (căsătorită cu inginerul Constantin V. Ionescu), Elena (căsătorită cu un Giossan) și Maria (era soția lui Nicu Bădărău). Profirița a fost soacra astronomului Gheorghe Bratu, profesor la Universitatea din Cluj, fondator și director al Observatorului Astronomic de acolo.” - Mihai Sorin Rădulescu, *De neamul Bădărăilor*, *Ziarul Financiar*, din data de 30.05.2008.

¹⁹ Renumitul Joseph Bayardi este același inginer topometrist care, în anul 1819, a efectuat un plan și o hartă a capitalei Moldovei, Iași.

²⁰ MOM, nr. 209, din 17/29 decembrie 1881.

²¹ Dimitrache Emandi, mort în 1845, care a ocupat diverse ranguri boierești, ca sluger, postelnic și agă, tatăl lui Nicolae Emandi (1814 – 1894) a avut nu mai puțin de 10 copii. În afară de Nicolae, potrivit genealogiei amintite, se pare că numai frații Ion (căsătorit cu Ecaterina Scorțescu) și Gheorgheș Emandi (1822 - 1904) au avut copii. Cât despre surori, Profira (cu două mariaje, dintre care unul cu un Sturdza), Ana (Anica), căsătorită Cantacuzino și Anastasia (de asemenea cu două căsătorii, prima dată cu Grigore Lupu Balș, cel de care divorțează în anul 1854, măritându-se apoi cu Ion Sturdza Bârlădeanu) nu apar cu descendenți. Alte două fete din familia Emandi, Catinca și Maria, s-au călugărit, devenind monahe, pomenite ca atare și de C.D. Zeletin în cartea sa „*Principesa Elena Bibescu – marea pianistă*”, Ed. Vitruviu, Buc., 2008. Voi căuta să adaug totuși câteva amănunte la spița familiei Emandi, scoborătoare din Gheorgheș, fratele mai mic al lui Nicolae, cu deosebire cele privind pe unul dintre fiii acestuia, Theodor Emandi, o personalitate politică rară, de prim rang, la sfârșitul secolului XIX și prima jumătate a secolului XX. Genealogiștii nu s-au pus de acord cu privire la numărul de copii ai lui Gheorgheș Emandi. Dacă toate sursele la care am avut acces îi citează pe frații Theodor și Ion (1871 - 1958), căsătorit cu Margareta Orășanu, bunicii Elenei Ghyka, precum și pe sora Smaranda (1880 - 1950), căsătorită cu Alecu Miteșcu, unii mai adaugă la aceștia pe un Nicolae (1866 - 1878), pe un Gheorghe, mort în etate de 2 luni, dar și pe un Dumitru (ns. 1852), căsătorit cu Maria Stamatini, care ar fi avut descendență. Cât despre Gheorgheș, în volumul suscitât al lui C.D. Zeletin se menționează că el a cumpărat, în 1869, casele lui Manolache Kostaki Epureanu, unul dintre creatorii Partidului Conservator, de la capătul sudic al Cotului Negru din Bârlad. Cu timpul, Gheorgheș Emandi va deveni o personalitate politică importantă, care deși „ducea o viață retrasă și modestă, a izbutit să-și mențină prestigiul în aprinsele lupte politice” (C.D. Zeletin), ajungând prefect de Tutova (între anii 1828 și 1895), de Brăila și de Covrului. A fost căsătorit de două ori, prima dată cu Clara Gherghel (ns. 1829), care moare de tânără, la 25 de ani, al doilea mariaj fiind cu Catinca Tuduri (1837 - 1924), de care divorțează însă în 1883. La 19 octombrie 1902, sosea la Bârlad, în campanie electorală, Take Ionescu, care la acea dată nu-și înființase propriul partid și era președinte de onoare al Partidului Conservator din județ, fiind întâmpinat în gară, la scara trenului, de prefectul de Tutova, Gheorgheș Emandi. Urmează apoi o întrunire politică în casele avocatului Theodor Emandi, fiul prefectului. În iarna aceluiași an, 1902, Gheorgheș Emandi, la acea dată președintele Partidului Conservator din Bârlad, își căsătorește fata, Smaranda, cu Alexandru Miteșcu, căpitan în

Malaxa se judecă mai mulți ani, până la 24 ianuarie 1884, când Înalta Curte de Casație a și consfințit rezilierea contractului de vânzare²². O dată eliberat, caută

Regimentul 6 Roșiori „Princesa Maria” (fratele doctoriței Maria Mitescu, viitoarea soție a scriitorului Vasile Voiculescu). La petrecerea de nuntă, care are loc chiar în casa cumpărată de Gheorghieș Emandi de la Manolache Kostaki Epureanu, iau parte membri marcanți ai familiilor boierești, ca Juvara, Kostaki, Emandi, Saabner-Tuduri, Thierry, Lupu etc. În cartea lui C.D. Zeletin se menționează că Smărăndița (Didița) Emandi era foarte urâtă, „de-a dreptul hâdă și ridicolă în felul de a vorbi, de a se îmbrăca, de a se purta. Cu un păr foarte creț, avea un rictus care îi trăgea în sus, intermitent, o nară. Era energică și simpatică într-un fel numai al ei”. Se povestește că Alex. Mitescu a cerut-o de nevastă numai fiindcă pierduse o prinsoare cu camarazii săi. Cel mai cunoscut dintre copiii lui Gheorghieș Emandi a fost, fără îndoială, Theodor. Unele date despre acesta le-am aflat dintr-un album al Partidului Conservator-Democrat, întocmit de Alexandru Vlădoianu în 1910 și în care există fotografii ale frunzașilor partidului lui Take Ionescu, precum și câteva amănunte cu privire la fiecare în parte. Astfel, despre Theodor Emandi se arată că s-a născut în 1868, la Bârlad (deci la data respectivă avea vârsta de 42 ani), era licențiat al Facultății de Drept din Iași, unde profesase 3 ani ca procuror supleant, ulterior devenind avocat. În 1889, ca student, a vorbit la mormântul dela Mănăstirea Văratice al lui Veronica Micle, care se născuse și copilărise în casa din Bârlad a tatălui său. În 1899 și 1904, Theodor Emandi a fost prefect de Tutova, iar în anul 1908 a devenit primar al Bârladului. În 1914, Theodor G. Emandi era ales ca senator al Colegiului I de Tutova, din partea Partidului Conservator-Democrat, ocazie cu care își exprimă opinia, în niște ample cuvântări, în ședințele Senatului din 25 și 26 martie, cu privire la propunerile pentru revizuirea Constituției în legătură cu chestiunea agrară și exproprierea pentru utilitate publică. Aceste modificări constituționale, care priveau art. 19, vor fi adoptate însă de abia în 1917. După vânzarea casei din Bârlad, Theodor Emandi s-a mutat la București, unde și-a construit sau cumpărat o casă încăpătoare, cu etaj, „situată în Piața Cantacuzino, de lângă Grădina Icoanei, colț cu strada Eremia Grigorescu” (C.D. Zeletin), imobil care, după moartea proprietarului, a aparținut lui Constantin Mille (casa există și astăzi). Între cele două războaie mondiale, Theodor Emandi intră în diplomatie, devenind ministru plenipotențiar al României la Belgrad și Praga. În această ultimă calitate are ocazia să-l cunoască pe Edvard Beneș (1884 - 1952), ministru de externe între 1918 și 1935, prim-ministru între 1921 - 1922 și Președinte al Republicii Cehoslovace între 1935 și 1938, când demisionează, ca un gest de protest față de Acordul de la München. A fost, de asemenea președinte al țării în exil, între 1940 și 1945, iar după război ocupă din nou această funcție între anii 1946 și 1948. Theodor Emandi își păstrase, și după ocuparea Cehoslovaciei, legăturile de amiciție cu Edvard Beneș, unul dintre inițiatorii Micii Înțelegeri și care în 1934 este ales membru de onoare străin al Academiei Române, dovadă fiind și scrisoarea inedită de mai jos pe care i-o trimite acesta, în 1940, ca răspuns la felicitările de Anul Nou pe care i le adresase corespondentul său. Theodor Emandi a fost căsătorit cu Elena, fiica prozatorului Nicolae Gane, neavînd copii din căsătorie. A încetat din viață la București, în vârstă de 74 ani. – Apud Sorin Popescu, *Câteva date noi despre boierii moldoveni Emandi*, revista *Lohanul* nr. 21, martie 2012, p. 18 - 22.

²² BNR, Kogălniceanu, dosar 603. O parte din moșia Măcișani, plasa Siret, jud. Covurlui, fusese arendată de tatăl Dimitrie Iamandi cu mult înainte către Alexandru Malaxa, iar în 1853 cel din urmă îl dăduse în judecată pe fiul Gheorghieș (ibidem). Din perioada anilor 1864-1885 s-au păstrat numeroase documente ale lui Gheorghieș Iamandi cu privire la situația moșiei sale Măcișani (în suprafață de 1.700 de fălci), reprezentând: procese-verbale, adevărinite și chitanțe de plată, hotărâri judecătorești, contracte de arendare și acte de învoială, cărți de hotărnicie, măsurători și ridicări de

alți cumpărători și, la 25 septembrie 1884, vinde moșia către Carolina Sechiari, pentru o sumă mai mare, de 46.000 de galbeni²³.

Fragment din Harta militară austriacă (Harta generalului Specht. 1790-1791), planșa 102, cu satul Soci și împrejurimile. Este cea mai timpurie mărturie cartografică la o scară de relativ detaliu. Specht desenează toate drumurile aflate în uz la acea dată, iar cotul Siretului, în interiorul căruia sunt amplasate satele Lungoci și Fundeni sunt explicit plasate la intersecția acestor drumuri, de unde și rolul de vamă pe care l-au avut. Se văd și moșiile pedinte de ele și acum înțelegem de ce Crângenii și Gârleştii nu puteau să aibă extindere decât spre râul Bârlad și Dealul Gerului. Chiar și afirmația existentă în hrisoavele de care am vorbit constată poziționarea „Gârleştiului de pe Bârlad”. Ceea ce presupune existența unui Gârleşti în stânga Siretului, cu extensia lui posibilă spre NE.

Păstrează însă o vie în satul Cleni, din comuna Măcișani, în mărime de opt pogoane sau două fâlcii și 32 de prăjini, dar pe care o închiriază pe perioade succesive, între 1880-1885, cu 40 de lei anual și între 1887-1890 cu vreo 76 de lei, precum și o garanție provizorie de 152 de lei²⁴. Gheorghieș Iamandi a fost căsătorit de două ori, mai întâi cu domnișoara Clara Gherghel (era fiica Sofiei Costache, n. 1829 - † 10 iulie 1854, la Iași²⁵, la 25 de ani, apoi după data de 8 iunie 1861²⁶, cu Tuduri Catinca²⁷. Această a doua soție a lui Gheorghies Emandi

plan, gajări pentru un împrumut la Creditul Funciar Rural (BNR, Kogălniceanu, dosar 215); „Epoca”, seria II, anul II, nr. 217, din 31 iulie 1896.

²³ BNR, Kogălniceanu, dosar 622; C. Gane, Rădăcini, p. 305.

²⁴ MO, nr. 10, din 12 (24) aprilie 1885; nr. 52, din 7 (19) iunie 1887; nr. 62, din 1 iulie/19 iulie 1887; nr. 80, din 12 (24) iulie 1887.

²⁵ Decesul a fost raportat la data de 5 octombrie 1854 (Mihai-Răzvan Ungureanu, *Izvoare genealogice inedite: vidomostiile deceselor boierești (1834-1856)*, III, în „Arhiva Genealogică”, II (VII), 1995, 1-2, p. 185).

²⁶ Costin Clit, *Documente hușene*, vol. I, doc. nr. 332, p. 288-289. La această dată, consulatul austriac intervenea în problema divorțului Catincăi, de religie ortodoxă, de primul soț, medicul bârlădean Moritz Șabner, de religie catolică, după numai trei ani de conviețuire, în care au născut un fiu. Potrivit documentului, „după trii ani însă au părăsât dumneaei Catinca casnica viețuire cu

și este așadar mama a trei copii care erau: Dumitru Emandi, Gheorghe Emandi și Alexandru Emandi). Dacă însuși arhiereul Iacov Antonovici²⁸, episcopul bârlădean, un mare prelat și cărturar, spunea despre boierul bârlădean Iamandi Gheorgheș²⁹ că acesta făcea atunci parte distinctă din „lumea cea mai de frunte

bărbatul său, fugind la părinții săi, luând și copilul în urmă, cari Episcopia de Huși prin officia sa către domnul protoereu al Dispărțirei I a Tutovei din 13 mai 1861 supt no. 360 făcu cunoscut dumneai Catinca că pocăința ce arată că au trăit în căsătorie cu dumnealui doctor de religia catolică i să primești” (*ibidem*).

²⁷ Alecu Tuduri a avut un fiu, Ion (căsătorit cu Sevestia Gane, mătușa scriitorului Constantin Gane), și două fete: Catinca și Maria, măritată Dăscălescu. Catinca a avut doi soți: cu primul, medic, pe nume Saabner (ceh de origine), l-a avut ca fiu pe doctorul Alexandru Saabner -Tuduri. Din cea de-a doua ei căsătorie (contractată probabil după anul morții lui Saabner, 1868, în conformitate cu René Duda, Marcel Vainfeld, Vasile Palade, Nicoleta Arnăutu, *Contribuție la istoricul medical al orașului în secolul al XIX-lea - date epigrafice, în Bârladul odinioară și astăzi. Oameni și fapte, vol. II, f.a., sub redacția lui Romulus Boteanu, p. 553-554*), cu boierul bârlădean Gheorgheș Emandi, a avut urmași cu numele Emandi - și ulterior, prin căsătorie - Ghyka (Mihai Sorin Rădulescu, *Bârlădeni de altădată*, în „*Ziarul Financiar*”, nr. din 24 septembrie 2008).

²⁸ Ioan Antonovici (n. 18 noiembrie 1856, jud. Vaslui – d. 31 decembrie 1931, Huși, jud. Vaslui), mare cărturar și fost episcop ortodox, senator, membru de onoare al Academiei Române. A absolvit Școala Normală din Bârlad și Seminariile din Huși și Iași, precum și Facultatea de Teologie din București (1889). În Bârlad, a lucrat întâi ca institutor la Pensionul profesorului Ioan Popescu (1879–1880). S-a căsătorit în anul 1880, având șase copii care au devenit profesori, magistrați sau pictori. Din cauza unei boli a fost nevoit să urmeze clasa I primară între anii 1865-1868 în Bogdana și în Chițocul Vasluiului, iar celelalte clase primare la Școala publică nr.1, de pe lângă Biserica Vovidenia din Bârlad, între 1869–1872. Și-a continuat studiile, cu multe greutate materiale, la Seminarul din Huși (1872–1876) și apoi la Seminarul „Veniamin Costache” din Iași (1876–1879). A fost hirotonit preot la Bârlad, unde fusese până în anul 1918 profesor de religie. Între 1900-1902 a fost protoiereu la Tutova, în 1918 a devenit arhiereu-vicar al eparhiei Hușilor, luându-și numele de „Bârlădeanu”. Între 1921-1923 a fost arhiereu-vicar al Mitropoliei Moldovei, între 1923-1924 episcop al Dunării de Jos, iar între 1924-1931 episcop al Hușilor. A devenit senator în anul 1931. A publicat mai multe lucrări cu subiect istoric, legate mai mult de localitatea Bârlad. A fost ales membru de onoare al Academiei Române la 7 iunie 1919. Savantul Nicolae Iorga îl considera a fi „ultimul dintre episcopii cărturari și patrioți moldoveni care merg pe urmele lui Melchisedec Ștefănescu”.

²⁹ Frate cu colonelul N. Iamandi și fost aghiotant al domnului Al. I. Cuza, Gheorgheș Iamandi, era fiul postelnicului Dimitrie Iamandi de la Huși și al Smarandei Șarban (Potrivit unor liste electorale din luna ianuarie 1863, dl Gheorgheș Iamandi era prezentat cu vârsta de 46 de ani în „*Monitorul. Jurnal Oficial al Principatelor Unite*”, nr. 1, din 2 ianuarie 1863, ceea ce ar indica anul nașterii 1817. Același an de naștere îl regăsim și la d-na Elena Monu (*Familia Costache. Istorie și genealogie*, Editura Sfera, Bârlad, 2011, p. 158). În altă parte, aceeași autoare dă o altă dată a nașterii, respectiv 1823, dar indică corect anul morții 1904 (Elena Monu, *Casă și destine: Tuduri*, în „*Academia Bârlădeană*”, anul XVI, 3 (36), trim.III, 2009, p. 3). Mai tânăr fiind, este numit postelnic, conform unei mărturii de la mijlocul lunii ianuarie 1846, când îl regăsim pe drumuri, între Huși, unde îi era casa părintească și Iași („*Albina românească*”, anul XVIII, nr. 5, din 17 ianuarie 1846). Din 1855 îndeplinește funcția de „administrator al ținutului Tutova” (Constantin Gane, în *Rădăcini. Romanul Măcișenilor*, București, 1947, p. 304). Pentru o perioadă relativ lungă de timp nu îl mai regăsim pe Gheorgheș, fapt care s-ar putea datora

din Bârlad”³⁰, scriitorul moldav Constantin Gane, în romanul său *Rădăcini. Romanul Măcișenilor*, p. 304, îi prezintă principalele repere ale vieții sale: „După unire, conservator înfocat, Gheorghieș Emandi fu ales deputat de la 1860 la 1863.

Hrisov de la Costandin Moghilă vv., domnul Moldovei, prin care întărește lui Toader Dragotă vornic stăpânirea peste partea de moșie din Păușești; 1609 (7118) octombrie 27, Iași, Doc. Ist. CXXXVIII/256.

Din nou deputat după căderea lui Cuza, în noiembrie 1866, fu numit apoi ca prefect de Tutova, în locul lui Ion Paladi (1885 aprilie 24 – 1886 mai). În 1873 fu prefect de Brăila până în 1876, iar mai târziu, în anul 1891, prefect de Covurlui³¹ și de la 1892 la 1895 este din nou prefect de Tutova. Din zestrea de scrieri despre ținuturile românești notăm și pe cea a lui Jean Baptiste Morot, un fost tâmplar și un cultivator de viermi de mătăsă, care, la întorsul lui de la Ierusalim, apucă drumul prin părțile Dunării, pe care-l și descrie³². Dar să ne întoarcem totuși,

prezenței sale în posturile de prefect de Covurlui (1871, Moise N. Pacu, *Cartea județului Covurlui*, părțile I și II, Galați, 1891, p. 318) și Brăila (1873-1876, ASB, *Eugen D. Neculau*, dosar 51, fila 6).

³⁰ Iacov Antonovici, *Un dascăl ardelean la Bârlad*. Ioan Popescu, Huși, 1928, p. 356.

³¹ Ziarul local *Covurluiul*, menționa în știrile sale zilnice că exista chiar pentru Palatul Administrativ un alt plan din anul 1883, pentru construcția Palatului Administrativ și Judecătoresc se intitula, dar care a fost respins deoarece era considerat nepotrivit. Ziarul mai relata cum Consiliul General în sesiunea sa ordinară din luna octombrie a anului trecut (1891), a însărcinat pe arhitectul Filip Xenopol, din București, cu executarea unui nou proiect și a devizului construcției Palatului Administrativ și Judecătoresc la care chiar prefectul de atunci, Gheorghieș Emandi, era chemat să-și dea toată oboseala ca el să devină realitate.

³² *Journal de voyage, Paris à Jérusalem*, 1839 et 1840, Paris, J. Claye, 1869 (p. 341 și urm.). „Pe vasul Ferdinandus Primus (nu Fernando Primo), care vine spre Gurile Dunării, sunt și călători români. Se înfruntă o grozavă furtună. La 24 August 1840 vasul e la Sulina, și se descrie pitorescul haos al bălților. De cealaltă parte, sentinelele rusești își schimbă înștiințările prezenței lor. La Ismail, unde e o destul de lungă oprire, «țara prezintă o înfățișare tristă și sumbră». La miezul nopții în Reni, cu țărnuțul care se va umplea de soldați pe cari marturul intrării la 1814 și 1815 a Aliatilor la Paris îi vede cu înfățișarea de atunci, în uniformă lor cenușie. Dunărea «mușcă grozav» din țărnuț și oasele unui cimitir se scurg în apă. «Locuitorii au aierul miserabil, sămănând cu niște

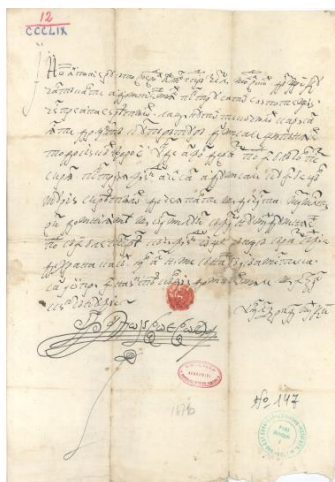
iubite cetitorule, la satul domniei mele, la Fundenii³³ din ținutul Tecuci, cunoscut o perioadă de timp drept Năneștii de Gios, pecum și la vecinătățile lui.

O neprielnică frământare istorică a făcut ca adeseori acest sat să fie confundat cu un alt cătun cu același nume, situat între cele două râuri, Bârladul și Siretul, pe la vărsarea Bârladului în Siret. Inunundațiile destul de frecvente au măturat localitatea și au obligat-o să se re poziționeze dincolo de această confluință, dar există temeieri arheologice să se spună că tot în apropierea acestei seliști a existat vatra vechiului Șerbănești din ținutul Tecuciului.

Pe de altă parte exista în tot acest areal și în cotul mare al Siretului, un cot care începe din dreptul cuhalmului Chităroaia, o puzderie de alte sate ceva mai mici și care de cele mai multe ori dispar încet din acest spațiu, prin roiri succesive sau comasări. Nu uităm în niciun caz preocuparea zilnică a marilor proprietari ai zonei din toată lunca Siretului și vecinătăți pentru cumpărarea proprietăților comune aflate încă la răzeșii locului, „bătrân după bătrân”.

amfibii; văzându-i cum naviga în mici luntri, destul de asemenea cu pirogele, pe care le conduc cu mici lopoți de lemn, te-ai crede în anume ținuturi din Oceania. Fug și dispar la apropierea noastră, înfundându-se în grămada de papură, de frică să nu-i înece mișcările vasului nostru». Urmează Galații. «Unsprezece ceasuri. Galați (Moldova). O mulțime de corăbii umplu portul; vin să caute grâne, cu care se face aici un negoț foarte însemnat. Orașul e îngrămadit de căruțe, venite din toate părțile ca să aducă aceste cereale. Trase de boi, cu mișcările calme și regulate, își grăbesc mersul la apropierea orașului: conducătorii caută a se întrece în sosirea în port ca să-și lase încărcătura, așa că uneori iese o neorânduială și o confuzie ce se înțelege ușor. «Împrejurimile Galaților, întru cât se pot judeca printr-o ședere de câteva ceasuri, mi s'au părut roditoare; ar putea fi și mai bine lucrate, dacă interesul personal ar îndemna pe locuitor; ar câștiga mai mult. Va veni o zi, fără îndoială, când aceste neamuri, scăpate de orice servitute, se vor bucura liber de rodul ostinelilor lor». Și ceva despre cămașa, cojocul și țării țăranilor, cari i se par călătorului «palizi și livizi la față». La opt seara Brăila, în fața căreia se stă noaptea.” - Nicolae Iorga, *Revista istorică*, vol. XXVIII, nr-le 1-12, Ian.-Dec. 1942 *Încă un călător în țările noastre*, p. 19.

³³ În arhiva Protoierii Tecuci profesorul Doru Parascan a descoperit lista preoților protoieriei Tecuci în anul 1921; „Pr. Ic. Vasilescu, Tecuci – „Sf. Gheorghe”; Th. Panaitescu, Tecuci - „Sf. Ioan Botezătorul”, Th. Brăiescu, Barcea; Ioan Tenie, Blînzi; Gh. Capotă, Brăhășești; C. Pavel, Bucești; Vasile Armencea, Corni; Nicolae Bogatu, Corod; Ștefan Lungu, Diecheni (Bucești); Gr. Tudose, Dobrinești; Filip Nicolau, Fundeni; C. Apostoleanu, Furceni; Vasile Țuchel, Gohor; Hogaș, Ionășești; Alex. Cristea, Tg. Ivești; Gh. Th. Pohrib, Matca; Ion Mândru, Nărești; C. Iftimie, Nicorești; Ion Telibașa, Podu Turcului; Al. Gafton, Poiana; Gh. Gafton, Puțeni; Gh. Brăiescu, Răchitoasa; I. Brudu, Tâlpigi; Gh. Dumitru, Tudor Vladimirescu; Petru Croitoru, Țepu; Nicolae Hâncu, Țigăneștii Noi (Munteni); C. Marin, Țigăneștii Vechi; Vasile Hâncu, Umbrărești; Ivan Lupașcu, Vizurești; Constantin Cârlan, Vultureni.” – Arhiva Protoieriei Tecuci, dosar nr. 6/1919.

Hrisov prin care Antonie Ruset vv., domnul Moldovei, învoiește pe Todosica Jorăie să aibă pod umblător pe moșia ei, la satul Slipotești, pe apa Siretului, ținutul Tecuci; 1676 (7184) mai 28, Iași. Doc. Ist. CCCLIX/12. Același Antonie Ruset vv emite un hrisov prin care întărește lui Pătrașcu, fost postelnic, stăpânirea a două sălașe de țigani; 1676 (7184) februarie 23, Iași (Bibl. Acad. Rom. Doc. Ist. CXXXIX/117). Într-un act de întărire de la Alexandru Iliaș (23 martie/2 aprilie 1628) pentru Gorgan mare spătar și Matei mare agă, apare menționat „Patrașco postelnic, feciorul lui Pătru voevod Cercel”, care în 1621 a dobândit de la de la Radu Mihnea al II-lea satul Odobești din județul Dâmbovița, invocând faptul că Petru Cercel ar fi cumpărat acest sat de la mama agăi Matei. Cei doi boieri l-au adus pe Pătrașco postelnic la judecată sub domnia lui Alexandru Iliaș și au redobândit satul. Un an mai târziu acest Pătrașcu postelnic apare ca martor într-un document (18/28 mai 1629), sub numele de „ieromonah Partenie, sin Petru voevodu Cercel”.

Am spus de mai multe ori că istoria nu se face numai din birou și din arhive și întăresc încă odată asta. În partea de sud a Moldovei cursul râurilor din această zonă s-au modificat destul de des, dar probabil cea mai semnificativă mutație geografică are loc după anul 1630, atunci când prăbușiri tectonice mai mari și fenomenele care le-au însoțit, au modificat mai semnificativ albiile Siretului, Bârladului, Putei Seci, Râmnicului Sărat, poate și câteva și mai mici.

Și urmarea a fost că sate întregi și-au modificat, cu această ocazie, poziționarea, moșia strămoșească, producând și confuzii destule, unele grave, în împerecherea acestor mutații cu textele vechilor izvoade, ispisoace, hrisoave, urice, etc. Satul Crângenii este într-o astfel de situație, ca și satul Râmnicești, din dreapta Siretului, a căror primă poziționare este dificilă.

Apele Râmnicului, cel care până la începutul secolului al XVII-lea se vărsa în râul Siret la Râmnicești, au dat naștere mai multor lacuri în lunca Siretului mare, dintre care amintim Coadă Gîrlei, pe lângă fosta bază mecanizată din anii

comunismului. Despre Crângeni și destre Tălăbești³⁴ ori Tomcești au fost și mai sunt numeroase păreri că ele s-ar confunda în istorie cu unele dintre satele

³⁴ Dumitru postelnicul (Urechia, Miron Costin, I, p. 97 și *Rev. p. Ist., Arh. și Fii.*, VII, p. 15), fratele lui Costin hatmanul, a fost și pârcălab, în 7138 (1630), August 30, deci în Domnia lui Moise Movilă, protectorul fratelui său, și că înaintea acestei date a fost luat fecior de suflet de către Stanca, jupăneasa Vornicului, apoi și cea a starostelui (de Focșani) Murgoci Toflea (Ibid., și Antonovici, *Doc. bîrlădene*, III, p. 33-34), fiica Salomeiei, jupănesei Marelui Vornic Drăghici Nădăbaico (Com. de d. N. Docan), Stanca, descendentă din Oană, Portar de Suceava, i-a dăruit în 1630, August 30, părți în Păulești, Zmeiani pe Simila și Bălăceni pe Bogdana (Tecuciu, vezi Antonovici, *Doc. bîrlădene*, Oană, Portar de Suceava, trăia în 1443/ 6951, August 3, vezi Ghibănescu, în *Uricariu*, XVIII, p. 489), și i-a vândut pe lângă jumătate din Spinești (Boroșăști) și parte din Ocheșești (Urechia, *op. cit.*), și jumătate din Tălăbești, pe care o avea de pe mama ei Salomia, iar aceasta o luase în schimb de la Ioan Movilă, Marele Logofăt (Com. de d. N. Docan; v. și Iorga, *Stud. și doc.*, VI, p. 151), tatăl voievozilor Ieremia și Simion. Raporturile viitoare dintre familiile Moveștilor și cea a Costineștilor își au probabil originea în aceste îndepărtate raporturi de afaceri, sau poate chiar și de înrudire, dintre Salomia și Ioan Movilă. În 1691/7199 April 19, Tudosie Dubău, Mare Logofăt, Vasile Costachi, Mare Vornic și Andronic Mare Spătar, dau «scrisoarea noastră fratelui nostru Ion Tălăbăscul, vtori (al doilea) Logofăt», pentru părțile „care le-au fost dat Murgocioae lui Dumitru Postelnic, tatăl lui Ioan Tălăbăscul, luîndu-l fecior de suflet Murgocioae” (v. mai sus). «Aceste părți de ocină să aibă a le ținea și a le opri de spre Negruț (Strămoșul Negruțeștilor) și de spre frații lui, feciorii lui Neculai din Zmeiani” (Antonovici, *op. cit.*, 44). Din mărturia aceasta reiese, pe lângă identitatea pârcălabului și cea a postelnicului, că fiul lui a luat porecla de Tălăbăscul după acea jumătate Tălăbești (Astăzi Tălăbeasca face parte cu Tomceștii din trupul domeniului Nămolosa și Fundeni; Rosetti, *Pămîntul*, etc, p. 311. În 1632/7140, Maiu 28, Costin, atunci Postelnic, cumpără de la Conde Vameșul o parte din Tomcești, pe care o avea cumpărătură de pe neamul Tălăbă; Iorga, *op. cit.*, XI, p. 257-58. Satul Tălăbești avea deci numele de pe această veche familie.), dăruită tatălui de către Stanca. Acest Tălăbăscul este cunoscut Letopisiștilor și nu e fără interes că numai nepotul lui de văr primar, Nicolae Costin, îl menționează la anul 1711, Iulie, precum urmează: «și, lucrîndu-se aceste războaie, iar mai înainte cu cîteva zile au fost venit până la Brăila și Ion-Vodă Tergimanul, fratele lui Nicolai Vodă (Mavrocordat), trimis de Vizirul în loc de Domn țării; carele îndată au și scris la Ioan Căpitanul și la Costandachi Agă și la Tălăbăscul și la alți boieri, cîți erau băjeniți la mănăstire, la Dumbrăvița, dîndu-le a înțalege, ca să dea știre și altor boieri în Țeara-de-gios, pe la bejenii, ca să meargă la dînsul, că apoi, nemergînd, va cădea țeara în pradă. Și niciunii n'au vrut să meargă, că toți trăgiau nădejde de izbînda Moscalilor; și rău au greșit” (Kogălniceanu, *Let.*, II, p. 107-8). Din însăși atitudinea aceasta rusofilă reiese că Ion Tălăbăscul nu este, eventual, a se confunda, din cauza asemănării de nume, cu contemporanul său «le Baron Talaba, envoye du Prince Ragotski», care, în Ianuar 1711, informa la Constantinopol Poarta despre cele auzite în călătoria lui prin Rusia și Polonia (Hurmuzaki, *Supl. I, vol. I*, p. 391-3.). La familia acestuia se referă evident Cantemir în „*Descriptio Moldaviae*”, enumerând-o între „barones” ai Moldovei, întrucît cealaltă era prea tânără ca nume, Ioan Tălăbăscul, fiind, precum am văzut, întâiul cu acest nume și contemporan cu Dimitrie Cantemir. Familia Tălăbă, însă, care dăduse numele mai multor sate: Tălăbești, Tălăbești și Tăbălăești, era foarte veche și descindea probabil din pârcălabul de Hotin al lui Bogdan al III-lea (Iulian Marinescu, *Bogdan al III-lea*. Un Ionașco Tălăbă, cu frații lui, nepoți de fiu ai Sulgerului Tălăbă, trăia în 1704/7212, Ianuar 12, și 1725/7233, Februar 1. Tatăl lor a murit supt Constantin Cantemir (*Uricariul*, XXI, p. 154-55 și 263-4). Poate unul dintre aceștia a fost „baronul”). Despre viața lui Ioan Tălăbăscul știm puțin. În 1691/7199 April 13, dă o parte din Zmeiani «nepoatei

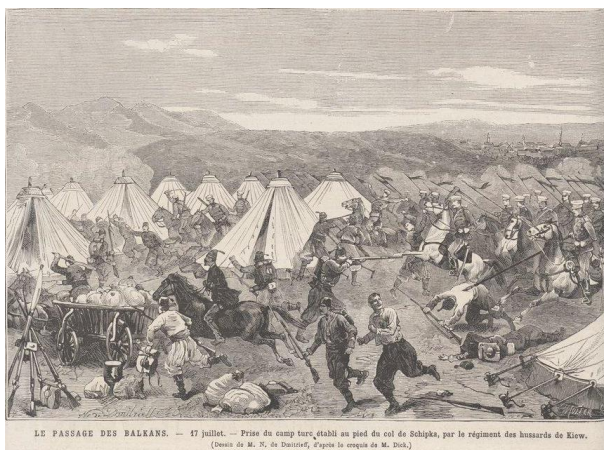
putnene, aflate acum în dreapta Siretului, precum satele Blehani³⁵, Costieni și care țin astăzi de comuna Nămolosa³⁶.

Nimic mai inexact, pentru că dacă mai și urmărim pe vecinii acestor moșii, proprietarii lor și textele din vechile acte domnești de danie, ispisoace, urice, surete, etc, obsevăm ușor că ele urcau cu granița lor la marginea moșiilor aflate pe dealul Gerului, ceea ce arată că este foarte probabil să fi avut și prezențe îndelungate în stânga Siretului sau, de ce nu, chiar și în stânga vechiului curs al râului Bârlad. Ceea ce este sigur este faptul că pământurile din lunca Siretului erau foarte fertile și atrăgeau ca un magnet pe toți acei care doreau să-și extindă proprietățile agricole.

mele (de vâr primar) Saftei, fiica dumisale lui Velidco Costin Vel Dvornic (Iorga, *op. cit.*, XVI, p. 198). În 1698/7206 Februar 28, este fost Logofăt și hotarnic la Torcești (Arh. Statului Iași, Tr. 1765, dos. 24, F. 93) din ținutul Tecuciu, iar în 1699/7208 Septembre 2, vinde o parte din hotarul ținutului Tecuciu Vornicului C. Ruset (Ibid., Cond. de Anaforale, p. 39, f. 89). Am văzut și în studiul precedent că în județul Tecuciu sunt a se mai căuta cele mai vechi știri despre neamul cronicarului Miron Costin. Ioan Tălăbăscul a avut și „alți frați” și o soră Grăjdana, soția unui Coceală (Urechia, *op. cit.*). Acesta, dintr'o familie puțin cunoscută, a fost probabil pârălăbul de Tecuciu din 1668/7176, Februar 16, martur când Măria, fata lui Murgoci (Toflea), și alții vînduseră părțiile lor din Blăgiani Hatmanului Nicolae Racoviță (Ghibănescu, *Surete, VIII*, p. 317).

³⁵ Sat situat undeva lângă Nămolosa, mai la sud-est de aceasta. Aici este transferată vechea biserică din cătunul Blehani, ridicată acolo din paianță, undeva în cotul Siretului, cu multe veacuri în urmă, foarte aproape de locul unde în vremuri de legendă s-a înecat mireasa de la Nămolosa. Ruinele ei nu se mai păstrează. Prin anii 20 ai secolului trecut, cam pe vremea vâtafului Costachi Conachi, a fost strămutată aici din cauza apelor Siretului. Sfântul lăcaș poartă la interior un splendid veșmânt pictural, realizat de artiștii Iosif Vassu și Ion Minulescu în 1957. Dacă ieși în hotarul satului, auzi și acum alaiul nunții zdrumicate sub ghețuri, trecută în țara de mărgean de pe fundul apelor, cu împărății de cleștar care trăiesc în adâncuri, unde Gherghina, frumoasa de atunci a satului, și mirele ei, s-au preschimbat în fii de împărați, chemați să nuntească acolo, dedesubt, ca-n visul mamei ei. Și în această lume de legendă, biserica satului luminează hotarul veșniciei cu propria ei veșnicie.

³⁶ Nămolosa, sat și comună. În partea dinspre satul Fundeni a fost satul Gârlești. A avut „drese”/hrisoave/ date „de către părintele domniei mele Ștefan voevod”, arăta Petru Rareș la 23 martie 1528 (DIR, A, XVI, I, p.283, nr. 248). A fost o moșie în posesia logofătului Costache Conachi și apoi a lui Anton Cincu, boier mare și mare filantrop al Tecuciului, iar în Nămolosa el este cel care construiește un spital sătesc.

La 17 iulie 1877, în drumul spre Balcani, Regimentul de husari din Kiev îi surprinde în câmp deschis pe turci, apărătorii de la Șipka. Le Monde Illustré, gravor M. Dick.

Din vechea albie a Siretului nu au mai rămas decât un șir de lacuri, cele care au ținut loc de hotar între Moldova și Muntenia, după mutarea albiei din cea veche (Sirețel, Siretul Vechi) într-o albie nouă, cea de pe lângă Nămolosa-Sat, râul Râmnicul Sărat vărsându-se apoi în Siret pe la Huroaia.

Cine însă cunoaște zona aceasta înțelege că e vorba de o deplasare ceva mai spre nord a Siretului, de vreo cinsprezece kilometri față de albia lui cea veche. Mai recent se poate urmări și evoluția Siretului în tot perimetrul satului Vadul Roșca, fosta moșie a vistiernicului Vasile Roșca³⁷ o lungă perioadă de timp, între domiile lui Alexandru Iliaș vodă în Moldova (10 sept. 1620 – oct. 1621; 5 dec. 1631 – apr. 1633) și cele ale lui Vasile Lupu (aprilie 1634 – 13 aprilie 1653 și 8 mai 1653 – 16 iulie 1653) vodă armeanul. Această prezență în zonă a vistiernicului a atras și nenumărate conflicte cu răzeșii.

³⁷ Din a doua domnie a lui Alexandru Iliaș, mai exact la 29 aprilie 1632, Iordache Cantacuzino apare în documente ca vistiernic, al doilea sau al treilea însă (DRH, A, XXI, ed. C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, p. 45, nr. 42. La 28 mai 1632 Iordache vistiernic al treilea împreună cu alți boieri dau mărturie pentru cumpărătura făcută de Costin postelnic (DRH, A, XXI, ed. C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, p. 45, nr. 42.) La 28 mai 1632 Iordache vistiernic al treilea împreună cu alți boieri dau mărturie pentru cumpărătura făcută de Costin postelnic (Ibidem, p. 105, nr. 93), căci vistiernici în această perioadă găsim atât pe Gheorghe Roșca, cât și pe Istratie (Ibidem, p. 312, nr. 250), mare vistiernic fiind Dumitrachi (Ibidem, p. 105, nr. 93). Este perioada de ascensiune maximă a vistiernicului Vasile Roșca. Dar Miron Barnovschi, obligat să meargă la Constantinopol pentru a fi confirmat în domnie de către sultan, în urma intrigilor lui Vasile Lupu, a fost spânzurat. Moise Movilă, înțelegând de la cine vine pericolul și pentru domnia lui, a trimis în țară pe Cehan vornicul, Roșca vistiernicul și pe Banul ca să-l prindă pe Vasile Lupu.

Așa că fostele moșii ale satelor afectate fie s-au mai mărit, cum ar fi cele ale satelor Crângeni, Nănești și Belciug³⁸, fie că s-au micșorat, cum se pare să se fi întâmplat și cu moșiile satelor Lungoci, Gârlești, Mirăiești, Tălăbești.

Foarte multe din mișcările de moșii, despre care vom vorbi, au loc în aceste sate și locuri în timpul domniei în Moldova a lui Mihai Racoviță vodă³⁹. Se

³⁸ În 1823 ținutul Putna avea opt ocoale, unul dintre ele fiind Ocolul Biliești care cuprindea și satele: Biliești, Sasu, Dimaciul, Suraia, Cracul Călieni, Nănești, Belciugul, Nămolosa, Slobozia Clucerului, Blehanii, Slobozia lui Ciucă, Costienii, Malurile, Vulturul, Moșiile lui Conachi, Răstoaca. În 1832 țărani loviți în interesele lor de către marii proprietari și de către autoritățile nepăsătoare li s-au împotrivit cu vehemență, apărându-și interesele. Așa s-au petrecut lucrurile și cu locuitorii satelor Sasu și Biliești care, în semn de protest față de împilările la care îi supunea arendașul Petrache Vogoride, și-au părăsit gospodăriile și au fugit de pe moșia hatmanului Ștefanache Vogoride pe o moșie răzășească vecină. În 1872 plasa Biliești cuprindea următoarele sate: Biliești, Nămolosa, Călieni, Nănești, Ciușlea, Răstoaca, Costieni, Suraia, Făurei, Tg. Nămolosa, Focșani, Vulturul de Jos, Jorăști, Vulturul de Sus, Mărășești și Mircești. Dispăruse Belciugul și satul Crângeni. Granița județului Putna intersecta râul Râmnice, pe cursul căruia urca până la cătunul Gârlești, unde se vărsa Râmnice în Putna, încheindu-se astfel linia de 60 km ce forma granița cu județul Putna. De la Gârlești, hotarul mergea spre est, ajungea la râul Siret, în dreptul comunei Corbu, însumând 13 km de graniță cu județul Tecuci. De aici, urma apoi cursul Siretului, până la gura Buzăului, pe o distanță de 12 km, granița cu județul Covurlui. Apoi, spre sud-vest, pe vechiul curs al Buzăului, hotarul trecea pe lângă comunele Domnița, Racovița, Grădiștea, Căineni, Vișani și Nisipuri, până la Movila Episcopului, pe 70 de km, granița cu județul Brăila.

³⁹ Mihai Racoviță a fost domn în Moldova de trei ori: septembrie 1703 - 23 februarie 1705, 31 iulie 1707 - 28 octombrie 1709 și 5 ianuarie 1716 - octombrie 1726 și de două ori în Țara Românească: octombrie 1730 - 2 octombrie 1731 și septembrie 1741 - iulie 1744. A fost un boier din țară, din sânge Cantacuzinesc și ginere al lui Constantin Cantemir. Racoviță a fost o mare familie de boieri originară din Moldova, ai cărei membri au fost domni în țările române sau au deținut importante dregătorii, mai ales în Moldova. Înainte de secolul 16 se numea „Cehan”. Racoviță Cehan, mare logofăt al Moldovei (decedat 1662). De la fiul său Ion Racoviță Cehan a rămas mai departe în istorie numele de familie „Racoviță”. Nicolae Racoviță, mare logofăt, caimacam al lui Duca Vodă (1683). Constantin Racoviță, fiul lui Mihai, domn al Moldovei (1749-1753, 1756-1757) și al Țării Românești (1753-1756, 1763-1764); Ștefan Racoviță, domn al Țării Românești (1764-1765) (Lucian Predescu, *Enciclopedia României, Cugetarea*, Editura Saeculum, București, 1999). Dumitrașco Racoviță (n. 1673-m. 1728) era fiul din al doilea mariaj a lui Ion Racoviță, cu Safta Costachi (Mariana Lazăr, „*Gândul miei cătră moștenitorii miei cei aleși*”. Diata Ilincăi Cantacuzino-Racoviță, extras din „*Miscellanea Historica et Archaeologica in Honorem Professoris Ionel Căndea*”, Brăila, 2009, p. 478, preciza că nu putea fiul din prima căsătorie cu Anastasiei/Nastasia Cantacuzino, vară primară cu spătarul Mihai Cantacuzino, căci tatăl s-ar fi însurat cu vara sa de gradul doi, lucru nepermis de canoanele bisericești. În ciuda acestui fapt se va observa în viitoarele înrudiri că acest lucru este posibil (N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 433; M. Racoviță-Cehan, Familia Racoviță-Cehan. *Genealogie și istoric*, vol. I, București, 1942, p. 25; vol. II, *Întregiri la lucrarea publicată de Academia Română relativ la Familia Racoviță-Cehan. Fișe nominale și fotografii*, București, 1942, p. 31). A fost botezat de Constantin Cantemir, vezi M. Racoviță-Cehan, *op. cit.*, p. 26). A fost căsătorit cu Ilinca Cantacuzino (Ibidem, vol. II, p. 31, ei se căsătoreau în anul 1694 la București), fiica spătarului

cunoaște limpede astăzi un hrisov, act prin care chiar Grigore al II-lea Ghica vodă, domnul Moldovei, îl împuternicește pe Andoni⁴⁰, un fost mare armaș, pârcălab de

Mihai Cantacuzino și a Margăi Grădișteanu-Mogoșescu (Marga Mogoșescu este una dintre soțiile spătarului Mihai Cantacuzino cu care apare în tablourile votive până spre 1700, vezi N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 140, p. 189) □ și a avut o ascensiune în dregătorii în strictă dependență cu cea a fratelui său mai mare Mihai Racoviță (n. 1666, M. Racoviță-Cehan, *op. cit.*, vol. I, p. 25; *ibidem*, vol. II, p. 31), față de care avea ambiții de domnie (N. Iorga, *Despre Cantacuzini...*, p. CXLIV). După ce a ocupat funcția de postelnic (5 iunie 1692- 7 iulie 1693; al doilea postelnic 20 iulie sept 1695), în timpul domniilor lui Mihai Racoviță (sept. 1703-12 feb. 1705; 20 iulie 1707-17 oct. 1709; 25 dec. 1715-25 sept. 1729), Dumitrașco devine mare comis în 1703 (sept. 1703-feb. 1705, M. Racoviță-Cehan, *op. cit.*, vol. I, p. 25; *ibidem*, vol. II, p.31) de unde se duce mai apoi la Brașov (Axinte Uricariul, *Cronica paralelă a Țării Românești și Moldovei*, vol. II, ediție critică de G. Ștrempele, București, 1994, p. 215-216). A revenit în țară odată cu urcarea pe tron a vărului soției, Ștefan Cantacuzino, și a pribegit din nou în 1716, la mazilirea și uciderea domnului precum și a socrului său, spătarul Mihai Cantacuzino. În Moldova, în 1717, în timpul domniei fratelui său, va ocupa, până în 1725, funcția de hatman. După anul 1725, moment în care Mihai Racoviță a fost mazilit, va urma, în timpul domniei lui Grigore Ghica, o perioadă zbuciumată care se va finaliza cu moartea lui Dumitrașco Racoviță în 1728. Din anul 1731, când ginerele Iordache Costachi este decapitat, Ilinca se întoarce în Muntenia, însoțită de copiii cei mici, Dumitrașco și Ioniță, loc unde, în anul 1744, își redacta testamentul lăsând moștenire doar moșiile din Țara Românească, multe dintre acestea aflându-se în Râmnicu Sărat (Mariana Lazăr, și „Gândul micii către moștenitorii micii cei aleși”. Vezi Diata Ilincăi Cantacuzino-Racoviță, Extras din „*Miscellanea Historica et Archaeologica in Honorem Professoris Ionel Căndea*”, Brăila, 2009, p. 485-486), unde atât familia Racoviță cât și familia Cantacuzino aveau domenii (*ibidem*, p. 479-480). Acest Dumitrașco Racoviță apare cu proprietăți în Crângeni pe atunci de ținutul Putna și este strâns legat de prezența sa de conflictul pentru această moșie cu Safta, cea care a stăpânit o vreme îndelungată la Crângenii de Tecuci, așa cum erau în tipul Racovițeștilor. - Apud *Restituiri istorice. O anaforiță □ și o piatră de mormânt cantacuzină de la biserica Adormirii din Râmnicu Sărat*, Emil Lupu.

⁴⁰ La 23 ianuarie 1495 Ștefan cel Mare emite un uric de vânzare, scris în Huși de către diacul Șandru, prin care „Nastea, nepoata lui Mihail Buză, și nepoata ei, Mărina, fiica lui Husul, de a lor bunăvov, de nimene silite, nici asuprite, au vândut a lor dreaptă moșie din drept strămoșescul lor uric, din uricul...o bucată de pământ pe Sărata, parte ce iaste pe Drislăvețu, aceia au vândut-o slugilor noastre Leoa și fratelui său, lui Petru, dreptu 40 zloți tătarăști. Și sculându-se slugile noastre Leo și fratelui său, Petru, au plătit acei bani de mai sus arătați, 40 zloți tătarăști, în mâinile Nastei, nepoatei lui Mihail Buză, și a nepoatei ei Marinei, fiicii Husului, înaintea noastră și înainte boierilor noștri și a Moldaviei. Deci noi, văzând între dânșii bună învoială și tocmală și plată deplin, așajderea și de la noi le-am dat și le-am întărit slugilor noastre, lui Leoa și fratelui său, lui Petru, de mai sus arătată o bucată de pământ ce iaste pe Sărata, parte ce iaste din Ialan și ce iaste pe din gios de hotarul târgului nostru Hușii, pe Drăslăvăț. Hotarul proprietății vândute pornea din acel al târgului Huși valea, dar de printr-alte părți după hotarul cel vechiu, pe unde au apucat de au stăpânit din veci. (D.R.H., III, p. 316-317, nr.173; Melchisedek Ștefănescu, *Cronica Hușilor*, p.16-17; Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. I, p.71-72, nr. 13; D.I.R, II, p. 232-233; Ioan Bogdan , *Documentele lui Ștefan cel Mare*, II, p.189- 190; Melchisedek, Gh. Ghibănescu, Ioan Bogdan și autorii D.I.R datează greșit documentul la 23 ianuarie 1502). Formula „după hotarul cel vechiu” implică, conform unor păreri, amintirea a trei generații: bunicul, tatăl, nepotul, așadar un răstimp de circa un secol (Constantin C. Giurescu, *Târguri sau orașe*, p. 73). Dacă ar fi să facem un calcul simplu ajungem la anul 1395. Costea, fiul lui Oană Dvornicul (vezi documentul din 3 iunie 1429),

Galați în funcție, să judece jalba lui Ursu Iurașcu, fost mare căpitan, contra lui Manolachi Tudori, pentru niște ȡigani⁴¹, hrisov dat pe 30 decembrie 1739/7248 la Iași.

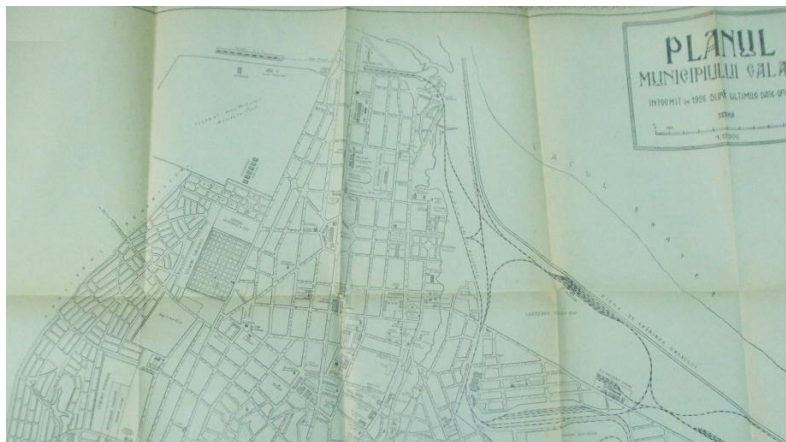

Zapis de la Daniil episcopul Mănăstirii Colțea din București, dat pentru moșia Tomcești, ținutul Tecuci; 1796 aprilie 8, Doc. Ist. CXLV /202.

are trei copii, Toma, Ilca și Nastea, cea care apare în documentul din 23 ianuarie 1495 ca mătușă Mărinei, fiica Husului. Lazăr, fratele lui Costea, are pe Ana și Sima (Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. I, p. 75). Gheorghe Ghibănescu consideră pe Ilca, fiica lui Costea, nepoata lui Oană Dvornicul, ca fiind probabil soția boierului Husul. Mărina, fiica Husului este și nepoata lui Mihail Buzea, care a trăit în timpul domnitorului Alexandru cel Bun, de la care își are originea toponimul Buzești de Sus și Jos (Ibidem, p.76). Satul Buzești, sat astăzi dispărut, este localizat la sud de orașul Huși, între localitățile Căpotești și Ivănești (*Istoria Hușilor*, p. 46, nota 57). Documentul din 23 ianuarie 1495 este datat eronat la 7010 (1501-1502, Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. I, p.71), mențiunea fiilor domnitorului Bogdan-Vlad și Alexandru, ultimul mort la 25 iulie 1496, dar și documentul din 22 ianuarie 1495, demonstrează contrariul (D.R.H., III, p.318). Potrivit documentului din 23 ianuarie 1495 târgul Huși este proprietatea domniei, fapt demonstrat de formula „ce iaste pe din gios de târgul nostru Hușii, ce iaste pe Drislavețu.” Moșia vândută fraților Leoa și Petru este situată la sud de târgul Huși „pe Sărata, parte ce iaste din Ialan.” (D.R.H., III, p. 316-317). Unii istorici admit astăzi înrudirea dintre cumpărătorii de la 23 ianuarie 1495 cu Husul. De la Leoa s-a mai păstrat toponimul Leoști, așezare rurală situată între satele Pădureni (fostul Cârligați) și Văleni (fostul Șchiopeni).

⁴¹ Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist. CCCXLV/23.

Satul Fundeni (de Tecuci), sat care inițial era în triunghiul de vărsare al Bârladului în Siret (asta este starea de acum, atunci era exact pe dos) se mută în vatra satului Năneștiul de Gios, impunându-și și denumirea (probabil prin numărul locuitorilor săi izgoniți de ape și prin mărimea moșiei lor). Râmniceniul este atestat documentar în anul 1704, printr-un document care atestă vânzarea unui teren, mai precis când zece familii din Nănești, din ținutul Putnei, vând lui Radu Dudescu, atunci marele căpitan de margine al Țării Românești, după cum urmează în text: „Noi moșnenii din satul Nănești, din Țara Moldovei, vindem tot cotul cât este, de înconjură apa Sirețelului, care loc este din Țara Muntenească, la Râmniceni.”⁴²

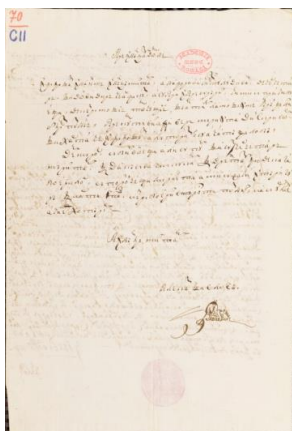

Planul municipiului Galați în 1926

Tradiția vorbește însă despre anul 1638, adică tocmai despre perioada mutațiilor despre care am vorbit, familiile care au decis părăsirea satului, ele fondând mai târziu satele Pitulați, Scorțaru și Siliștea precum și altele, astăzi dispărute.

În tot acest timp al transhumanțelor ciobanii coborâți de la munte, pentru pășunile largi ale câmpiilor întinse și iernatul în această zonă, și-au păstrat și și-au îngrijit locurile unde mulți alți confrăți își aduceau târla. Turma de oi sau târla, cum o știm, cu toată organizarea pe care o presupunea, rămânea de multe ori la câmpie și pe timpul verii, bogată în păioase și fân.

⁴² C. Constantinescu Mircești și Ion Dragomirescu, *Contribuții cu privire la hotarul dintre Moldova și Țara Românească, de la întemeierea Principatelor și până la Unire*, București, 1964, p. 64.

Cartea lui Ioan Sandu Sturza vv., domnul Moldovei, dată la jalba vornicului Costachi Konachi, în pricina hotărniciei moșiei sale Crângenii, din ținutul Putnei, care se învecinează cu moșia Tomcești și altele; 1823 septembrie 29, Doc. Ist. CII/70

Locul preferat de către toți păstorii transilvăneni era câmpia cuprinsă între Buzău și Siret. Astfel, în anul 1845 sunt atestate un număr de 63 de târle de oi așezate la iernat, însumând 57000 de oi, dar și bovine, cai și capre. Se știe că majoritatea târlelor de oi își aveau locația și câștele⁴³ în valea Râului Râmnic pe o moșie de la Ciorăști la Râmniceni. Satul Ploscuțeni e atestat documentar din secolul al XVII-lea. Prin periegeze repetate de arheologi și prin multe investigații noi s-a stabilit că începuturile locuirii seliștei de pe moșia de la Ploscuțeni s-ar situa în perioada de trecere la feudalism. Ploscuțenii⁴⁴ ca sat era tocmai în perioada când toate satele roiau în așteptarea unei noi ordini sociale.

În acest timp satul întreg era locuit de români, de religie ortodoxă. Localitatea este consemnată ca atare pentru prima oară cartografic pe Harta Moldovei, vobim de cea întocmită în anul 1716 de către principele Dimitrie Cantemir, reprezentând primul document cartografic feudal important pentru Moldova.

⁴³ Dex- Așezământ provizoriu (turcesc sau tătăresc) de păstori unde se mulg oile sau vacile. După August Scriban (1939) „Stînă de iarnă sau și de vară (tîrlă, perdea, odaie). Comarnic provizoriu.”

⁴⁴ Mănăstirea Sihastru din județul Vrancea, satul Ploscuțani este ctitoria hatmanului Șendrea, din anul 1474. După unii cercetători însă, ar fi vorba de un hatman Șendrea din secolul al XVII-lea, care a ctitorit acel așezământ la 1748 împreună cu soția sa, Sanda. Pe dealul dinspre răsărit, înainte de anul 1747, locuia un pustnic (sihastru) numit Sebastian. Așezământul a fost întemeiat, ca semn de mulțumire față de pustnicul Sebastian, care l-a vindecat pe hatmanul Șendrea de rana de la picior, „o veche mostenire” din luptele cu tătarii, la Valea Siretului. În 1876 biserica și schitul, aflate în ruină, sunt dărâmate de Petrach Șendrea, boier din Nicorești (azi comună în județul Galați), cel care înălța o nouă biserică mănăstirii la 1891. În apropierea așezământului monahal de la Sihastru se află Schitul Oancea, care a fost întemeiat în anul 1932.

Această hartă, tipărită în Olanda la 1737, a fost descoperită de geograful George Vîlsan la Biblioteca Națională din Paris. Harta comandamentului armatei austriece din Moldova (1787-1791) notează tot la ținutul Tecuci așezarea „Ploskuzeni”, cu un număr de 10 gospodării. Numai în „*Condica liuzilor*” din anul 1803 se consemnează doar 34 de birnici, țărani care se ocupă cu lucrul pământului, având însă loc îndestulător la moșia numită „Ploscuțanii”, o moșie a dumisale logofetesei Catinca Razu⁴⁵, de la ocolul Polocinului, din ținutul Tecuci. Din nou trebuie ca să remarc fără reserve aportul științific absolut extraordinar, adus de cartografia militară, aceea care rămâne o sursă de informație istorică departe de a fi fost suficient cunoscută. Între anii 1809-1811 se vinde și moșia sărdarului Constantin Canta⁴⁶, la mezat, pentru a-și plăti datoriile rămase din timp în timp. Averea este cumpărată de vornicul Teodor Balș, un alt latifundiar avid de orice fel de extindere funciară.

În „*Condica Vistieriei Moldovei*”, la 1816, se amintește la Ocolul Polocinului și satul Ploscuțanii cu: „oameni 20, suma banilor 70, birnici 20, scutiți de bir 1, boier Constantin Balș”. Iar localitatea Ploscuțeni este situată în partea din stânga a Văii Siretului, adică în partea opusă orașului Adjud, tot în județul Vrancea, comuna Homocea.

Până în anul 1950 a fost comună de sine stătătoare și a aparținut județului Tecuci. Dintre domnitorii Moldovei cel mai interesat de frontiera țării sale pare Constantin Cantemir vodă, care încearcă să tot schimbe în bine zona de graniță a Moldovei, mai ales cea aflată la Focșani.

Biserica Sfântul Nicolae Vechi era ctitorită și zidită de către Ștefan (Ștefu), căpitan de cazaci, boier mare cu proprietăți multe, om politic cu atribuțiuni administrative, militare și de justiție teritorială⁴⁷, iar soția, Calița, era nepoata lui Constantin Mavrocordat, voievod al Moldovei. Potrivit vameșilor, în plasa Marginea de Jos sunt înregistrate turmele din Săliște, Satulung,

⁴⁵ Catinca Razu, născută 25 septembrie 1846, Iași, fiica lui Gheorghe (Iorgu) Razu vornic și a Mariei Negri, căsătorită pe 23 noiembrie 1869 cu Vasile Forăscu, băiatul vornicului Alecu Forăscu din Falticeni.

⁴⁶ Familia Cantacuzino, de origină veche bizantină, apare în țările române la începutul secolului al XVII-lea. La 1633, Toma, George și Constantin, fiii lui Andronic Cantacuzino (1590) trec în țările române. George a dat naștere ramurilor din Moldova, iar Constantin celei din Țara Românească.

⁴⁷ Pe la 2 iulie 1796 focșănenii n-aveau dascăl (învățător) și se adresează stăpânirii să le rânduiască dascăl românesc, cu leafă de la Epitropia Obștească. El a fost găsit în persoana preotului Iacov, de la Sf. Nicolae „dascăl cu învățătură și condei bun”, plătit cu 10 taleri pe lună „spre învățătura copiilor orașenilor de acolo și a împrejurașilor”. Școala avea o Epitropie formată din polcovnicul (colonelul) Ioan Partiescu și Ioan Ceaușu – Copcea, care erau „purtători de grijă ai școlii”. Ei trebuiau, în primul rând, să asigure salariul dascălului, 10 taleri lunar ce urmau să-i încaseze de la egumenul (starețul) mănăstirii Sf. Ioan, căruia i se pusese îndatorirea să tină „școala nelipsit” (Revista „*Glasul bisericii*”, nr. 3-4 din 1970, p.333).

Purcăreni, Cernatu, Breșcu, Târlugeni, Galeș, Covasna, Codlea și din zona Prejmer, toate din județul Brașov.

Păstorii pătrundeau probabil prin depresiunile Dumitrești, Andreiașu, Vârteșcoiu, dar și prin partea de sud-vest pe drumurile pastorale de pe plaiurile Buzăului. Odată ajunși aici, cei mai mulți își fixau târlele de oi, aduse pentru iernat sau se îndreptau spre bălți, spre Brăila, sau pentru a trece în Dobrogea.

Tot pe acest drum mai cunoscut mergeau, și tot prin satul Nămolosa spre Moldova. Și crescătorii de bovine din Ardeal s-au stabilit la Bolboaca. Familiile Rizea, Cernatu și Stănilă își au obârșia în zonele pastorale din marginea Brașovului. În trecut hotarele erau însemnate prin stâlpi, cunoscuți și sub denumirea de Belciuge, iar locul de hotar era un Belciug.

În anul 1837, trec prin punctul de vamă Nămolosa⁴⁸ 681 de oi din Belciugul Moldovei, 1457 de oi din Costieni și 261 de oi din Blehani. În același an sunt consemnate vreo 16174 de oi și 3762 de bovine, care se așează la Râmniceni, Boroiasca, Gârlești sau la Crângeni, acolo unde erau mai multe locuri seci și neproductive, bălți, fânețe, mărăcinișuri, păduri.

În anul 1829, Râmnicu Sărat era județul cu cele mai multe cășării cunoscute, vreo 17 la număr și toate așezate în Voietenul, Râmniceni, Bolboaca, Gârlești, Cioranca. Desigur că cele mai de frunte erau cășaria serdarului Costache Robescu⁴⁹ (Gârlești) și, cășaria cea mare, de fapt o fostă proprietate a colonelului Grigore Borănescu⁵⁰, pe moșia Râmniceni.

⁴⁸ La 1837 aici funcționa un punct de vamă prin care treceau spre bălțile Siretului, Brăila, Dobrogea sau, spre Moldova, turmele băjenarilor sau „ungurenilor”, ale celor „de peste munți”, adică ale oierilor care transumau din Transilvania, fie atrași de scutirile de dări din Țara Românească, fie, după 1761, alungați de armatele împărătesei Maria Tereza, cea care ordonase desființarea Mitropoliei Ortodoxe a Transilvaniei ca și dărâmarea a 150 de mănăstiri sau desființarea a peste 100 de mici sate românești. „La Siret la Nămolosa” este varianta cântată a unei întâmplări reale când, în jurul anilor 1850, o întreagă nuntă care trecea Siretul pe un pod de gheață a dispărut sub sloiuri. Impresionant și tulburător este și pasajul care descrie durerea mamei rămase fără fiică: „Gherghină, frumoasa mea,/Mama nu te-o mai vedea./ Gherghină, gurița ta,/ S-o prundi nisip în ea.../De obrazul tău frumos,/S-o lipit nămolul gros,/ Voalul și beteala ta,/ S-or juca peștii în ea.../ Gherghină inelul tău,/L-a înghițit un pește rău./ Gherghină, pantofii tăi,/ S-or oua broaștele-n ei...”

⁴⁹ Pe 6 sept. 1845 domnitorul Gh. Bibescu ajunge la Focșani unde doarme o noapte în casele serdarului C. Robescu. Biserica cu hramul „Sfinții Împărați Constantin și Elena” a fost construită de marele serdar Costache Robescu și soția sa Măriuța în anul 1815. În anul 1899 biserica este donată Garnizoanei Militare Focșani, devenind astfel o capelă militară. În anul 1948 redevine biserică de mir. Printre preoții neaoși, care au slujit aici, se număra și preotul Bălănuță, un respectat prelat, care era și tatăl actriței Leopoldina Bălănuță. Biserica cu hramul „Sf. Nicolae” din comuna Vultur, jud. Vrancea, a fost zidită din caramidă, pe o temelie din piatră, în anul 1819, de către boierul Costache Robescu.

⁵⁰ În satele Gura Calitei, Lacul lui Baban, Poienile, Dealul Lung și Rașca, care aparțin în prezent de comuna Gura Calitei, din fostul județ Rm. Sărat, erau moșiile aparținând lui Iancu, Dincă și

În noul așezământ domnesc al lui Matei Ghica vodă, adică cel privind veniturile fiecărui demnitar, taxele pe oierit și cășării erau în portofoliul cămărașilor domnești. Apoi și starostele de Putna, cu venitul din vechiul „ort stărostesc” de pe carele cu vin și pe vinul rămas în cârciumi, din viile țăranilor birnici, până la Trotuș, toate, din pârcălăbia exportulul local, din vama tuturor oilor, din poclonul cărăușilor și din pripasurile ținutului.

Toate aceste biruri făceau ca afacerile oieritului să migreze și să încerce să se localizeze acolo unde localitatea era mai ferită de „drumul mare”, cel mai adesea călcat de vornici și slujbașii de la Visterie ori de la pârcălăbia ținutului. Fixarea Fundeniului ca sat tocmai în cotul mare al Siretului, departe de „drumul mare”, are o posibilă explicație și în această dorință a țăranilor de aici de a ocoli taxele prea mari, ca și de a conserva răzășia locului acesta foarte fertil.

Fluctuația aceasta vizibilă a arondării veniturilor domnești o observăm în toată lunca Siretului, Prutului și în Galați. Așa de pildă „în legătură cu venitul apare pârcălăbul de Galați, care-l culege în mod obișnuit, luând tot venitul de la marfa ce se aduce prin acest port, de la pârcălăbia asupra celei ce se exportează, adică „ce ese din târg” pe acolo, de la sarea, mierea, scândurile descăreate și încărcate în Galați, de la corăbiile ancorate în port, „legate la schelă”, de la oile ce trec aiurea decât în Turcia și de la cărăușii, care-l datoaresc ca un poclon.

Venitul Galaților întreg, „pârcălăbia”, fusese până mai de curând al Postelnicului; acum el se împarte între Jignicer, după noul aranjament domnesc, în acea vreme el devenind chiar șeful magaziilor domnești, dar era și supraveghetorul aprovizionării tuturor cetăților turcești de hotar ori al serhaturilor, apoi și a Pitarului. Și mai departe se păstrează această asigurare locală.”⁵¹

Matache Borănescu, moșia lui Hristache Cațafani, moșia lui Mincu Pavel, moșia lui Alecu Cotescu și Moșia Mănăstirii Sf. Ioan.- Mihai Momanu și Corneliu Bălan, *Monografia comunei Gura Calitei*, Editura Fundației „Tradiția Românească”, 2010.

⁵¹ „*Condica veniturilor țării pentru anul 1776*”, pe care a publicat-o d. P. Rășcanu, cu un întins și interesant comentariu. D-se vorbea și de „*Condica de veniturile țării în 1777*”. „Brudina Dunării otu Galați: 20 polu de calu, bou la căru i căruță, iaru, de voru trece cai sau boi înnotu, să de giumătate pentru povară; 15 de calu, bou la caru i căruță deșartă, iaru, de voru trece cal sau boi înnotu, să de pe giumătate; 15 de omulu călare ce va trece înu podu, iaru de omulu pedestru 6 bani; 10 de orice vită slobodă ce va trece unu podu; 3⁸⁰ pe 1000 de oi ce voru trece înu podu, dinu oile mumbaelii împărătești; 5 pe 1000 de oi ce voru trece înu podu, oi neguțitorești; Brudina Nistrului (= Rășcanu, p. 71); Brudina Prutului, Siretului i a Moldovii, Bistrișa și Trotoșulu (=ibid., p. 72); vătășia de chiragii i de cărăuși 3 lei de la chiragii, dinu sumaa chirii ce să va tocmi fiește chiragiu sau cărăușu, cumu și neguțitorii streini sau pământeni ce voru încărcă marfă pinu carăle loru, socotindu-să chiriachiria după cale ce voru merge, măcaru și peste hotaru de va eși, păr' la loculu unde va descărca marfă să să socotească soma chirii și să de câte trei bani de leu. Asămine și carăle ce voru încărcă vinu de la podgorii și sare de la ocnă, de voru fi cărăușii streini dintr-altă țară, să de câte trei bani de leu dinu soma chirii, iaru pământeni să nu să supere. Însă această vătăjie să să ia numai unde să voru încărcă marfa și vătăjii de cărăuși i dă chiragii să aibă purtare de grijă ca să tocmească chiragii cu chizășie, dându vâtafulu dă chiragii și

Sunt chestiuni care păstrau puterea de acțiune locală și zonală în mâna marilor familii care se numărau printre curtenii domnitorului și împreună cu care acesta încerca să facă față tot la evenimentele produse de lipsuri sau de noile extideri de moșii.

Înainte de a ne continua investigarea noastră în teren să ne reamintim și de cercetările făcute recent în legătură cu dragostea dintre Bogdan al II - lea voievod (n. 1409 - †. 1451) și doamna Oltea⁵² și că istoria mai confirmă faptul că aceasta descindea din zona Olteni⁵³. Este însă, între altele, și recunoașterea existenței acestei localități încă din acea vreme, adică undeva prin anul 1400 satul exista. În legătură cu moșia și cu satul Toncești⁵⁴ vom mai reveni de-a lungul

teșcherea la mâna neguțitoriului, arătându numele chiragiului și din ce locu și ce marfă au încărcuți și la ce locu este să meargă, ca întâmplându-să vre-o primejdie să de samă.”; N. Iorga, *Studii și documente*, vol. XXII. *Întâia Condică de orânduie li a lui Grigore Ghica vodă*, p. 16-17, Ed. Ministerului de Instrucție Publică, Buc., 1913.

⁵² După asasinarea lui Bogdan al II-lea la Reuseni, unde participa la un ospăț, Doamna Oltea, prăbușită de eveniment, s-a călugărit sub numele de Maria și a murit la 4 noiembrie 1465, fiind înmormântată la Mănăstirea Probota, din județul Suceava. Bogdan al II - lea vodă a ocupat tronul Moldovei prin alungarea lui Alexandru al II-lea (bătălia a avut loc la nord de Roman, pe râul Siret, la Tămășeni). În urma intrigilor lui Petru Aron, fiul său vitreg, Bogdan al II-lea este ucis la Reuseni. Aici, între anii 1503-1504, fiul său, Ștefan cel Mare, a ridicat o biserică. Actele și pomelnicele mănăstirești arată că, până la Bogdan, Maria-Oltea mai fusese căsătorită și mai avusese cinci copii: Ioachim, Ion, Carstea, Maria și Sora (informație din „*Pomelnicul de la Mănăstirea Bistrița*”, de Minea I.). Din căsnicia unui moldovean de viță nobilă, Bogdan, și a unei frumoase valahe de origine socială mai modestă, Oltea, din care cauză numele părinților ei nu se întâlnesc în documentele vremii, s-a născut viitorul domn al Țării Moldovei, Ștefan cel Mare. După calculele autorilor, Maria trebuie să fi fost cam de aceeași vârstă cu Bogdan, adică în jur de 35 de ani, când și-au pus la cale căsnicia, care trebuia să fi avut loc cam prin 1440. Aceasta nu a fost oficializată sau recunoscută, de unde vine și părerea că Ștefan ar fi un copil bastard, de altfel, ca și tatăl său. De aceea, pe parcursul celor doi ani cât a domnit Bogdan al II-lea, între 1449 și 1451, dar și după aceasta, până la moartea ei, Maria-Oltea, spre deosebire de soțiile altor voievozi moldoveni, nu a fost niciodată numită „doamnă”, adică o soție de domn. Cauza ar fi constituit-o originea sa modestă sau faptul că mai fusese căsătorită anterior. Nici piatra ei de mormânt nu o onorează cu acest titlu voievodal.

⁵³ Cercetările mai recente contestă totuși ipoteza conform căreia între Bogdan al II-lea și d-na Oltea s-ar fi încheiat o legătură matrimonială oficială. De asemenea și opinia cu privire la originea sa munteană este combătută, cu atât mai mult cu cât aceasta se bazează doar pe presupunerea că numele de Oltea vine de la Oltenia, toponim apărut, însă, abia în anul 1718. În realitate, ea ar fi putut să se tragă din zona Olteni (un sat situat în sudul ținuturilor Tecuci și Covurlui, la răsărit de Putna de pe Milcov), colonizată înainte de constituirea statalității românești est-carpatine de o populație românească provenită din Țara Oltului (Făgăraș). - vezi Constantin Rezachevici, *Familia lui Ștefan cel Mare. Împrejurările ocupării tronului*, p. 122. În lucrarea *Princeps Omni Laude Maior. O istorie a lui Ștefan cel Mare* istoricul Ștefan Gorovei scrie că „este foarte probabil că Oltea nu a fost soție legiuită a lui Bogdan al II-lea și, prin urmare, nici doamnă a Moldovei”.

⁵⁴ Există o hartă a Bălții Brateșului, întocmită, la 4 aprilie 1831 (ASB, Planuri Covurlui, nr. 3), de inginerii hotarnici Leon Braun și Iosef Beller (pentru activitatea lor, vezi Constantin C. Giurescu,

lucrării, tocmai pentru a clarifica cât mai mult posibil și poziția cadastrală a satului Toncești⁵⁵.

În fragmentul în care voi vorbi și de posesiunile importante și dincolo de hotarul Brăilei, de unde se presupune că se trăgea, ale lui Șerbu Brăileanu și ale familiei lui în zonă, vom relua știrile vechi despre moșia Cângenilor și despre disputata moție a Gârleștilor, sat care sub stăpânirea lui Grozav pârcălab pare să fi fost folosit ca un sat declarat de graniță și de vamă la hotarul cu Muntenia, până de curând o știre necunoscută în istorie.

Revenind la târgul Galaților, cel în care pârcălabul Șerbu de mai târziu își rostuia familia, acum ajunsă destul de bogată, reamintim cetitorului faptul că acesta era socrul voievodului Mihai Racoviță, a cărui domniță, Rucsandra, avea să dețină în perioada vieții sale importante și întinse posesiuni funciare, chiar în satele și moșiile existente la Fundeni, Gârlești, Crângeni și Tălăbești. Totuși considerăm că principala sursă a creșterii evidente a averii pârcălabului a rămas

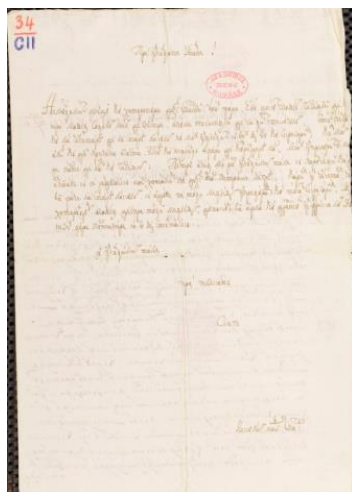
Contribuții la istoria științei și tehnicii românești în secolul XV - începutul secolului XIX, București, 1973, p. 73-74) și e folosită ca document în procesul (5 septembrie 1834 -31 august 1835) dus între aga Constantin Roset (Era fiul lui Mihai Roset și al Mariei Catargi, Cf. Radu Rosetti, *Familia Rosetti*, București, 1938, p. 89-90, 120), proprietarul satului Măstăcani, și marele logofăt Lupu Balș (Era fiul lui Teodor Balș, mare vornic și al Zoiței Roset, Cf., Maria Dogaru, *Un armorial românesc din 1813. Spița de neam a familiei Balș dotată cu steme*, București, 1981, p.115 și R. Rosetti, *Familia ...*, p. 97. Exista tot în apropiere o Gîrlă a iezelui Oreahov, din stînga Prulului, atestat în iulie 1520, DIR, XVI, A, 1, 165-166. Prin polarizare toponimică se numea Oreahov. La 28 aprilie 1813 o parte a satului Foltești, în dreapta Prutului, care la 5 septembrie 1834 era în proprietatea logofătului Lupu Balș, ASI, Anaforale... 2, f, 274), proprietarul satului Foltești (Pricina fiind mai veche, o hartă a Bălții Brateșului întocmise, la 25 aprilie 1817, inginerul Dumitrache Chelernen. Vezi ASI, Anaforale, 2, f. 272). Satul Tonceșii (siliște), sat care era lângă Lacul Brateș și există sigur de la începutul secolului al XVII-lea, căci solul polon Woicieh Mlaskowski, fiind la Galați în 1640, notează în jurnalul său: „am mers patru mile pînă la satul Toucești” (*Călători*, 159), astăzi a dispărut. În contractul de arendare a Bălții Brateșului, încheiat, la 17 martie 1838, de Nicolae Privileghieu Mitropolia Moldovei, este trecută și „siliștea Tonceștii ce merge pînă în gîrla Repede” (APTI, XI II, 2. p. 200). Oiconim personal: de la antroponimul Totncea (vezi Dacoromania, IV, 863 și DOH, 163). – Paul Păltănea, Valentin Turlan, *Din toponimia Bălții Brateșului*.

⁵⁵ Interese istorice determină pe polonezi să trimită în 1640 o nouă mare solie la sultan. Solul ales direct de regele Poloniei este Woiczieh Mlaskowski, care era mare nobil. La întoarcere, îl interesează un fel de spectacol de circ, în rest amintește doar numele unor localități. „La 1 iulie ne-am oprit lângă Galați un orașel moldovenesc în câmp, pe malul Dunării. Aici am avut un popas bun, mai bun decât toate cele turcești. De dimineață, solul s-a dus la mica biserică romano-catolică; după amiază un panglicar a venit în tabără și a arătat diferite scamatorii, între care și aceasta: ținea pe nas un băț înalt, pe care se afla cumpănit un ulcior cu apă și astfel juca, sau ținând o piatră între dinți, și așezând un lemn mare pe cap, zvârlea lemnul cu ajutorul pietrei. De acolo am făcut următoarele popasuri: la Toncești, Tecuci, Bârlad, Scânteia și la 7 iulie la Iași” (*Călători străini...*, vol. V, p. 173). Cu alte cuvinte satul Toncești era poziționat înainte de Tecuci.

schela și târgul Galaților⁵⁶, voievodul Mihai Racoviță lărgindu-i ușor-ușor toate posesiunile avute pe aceste locuri din apropierea Siretului și a târgului destul de mare al Galaților.

⁵⁶ Este interesant de urmărit care erau în această perioadă unele din veniturile fixate de domnitor pentru Mănăstirea Sfântului Spiridon din Galați. „Venitu de la Galați în lei bani noi: 30 de fieștecare salhana (zalhana); 3 lei de toată magazaua mare ce a fi în față; 2 de toată magazaua mică ce a fi în față; 2 de toată magazaua mare ce a fi dinu dosu; 1 de toată magazaua mică ce a fi dinu dosu; 2 de toată șaica mare ce să pogoară pe Siretu cu albii; 1 de toată șaica mică, tijú; 33 de toată casa ce să voru afla pe hotarulu locului mănăstiri bezmănu; 30 de totu catargulu ce sl coboară pe Siretu; 30 de toată cârma de ulmu pentru corabie; 15 de totu trenchetulu; 9 de totu siriculu mare; 3 de tot siriculu micu; 3 de totu tahtalăculu ce să coboară pe Siretu; 1 de totu dulapululu ce vine pe Siretu; 2 de totu ciftu dulapu; 1 de doao grinzi sau doi ușori ce vinu pă apă; 3 de totu carulu cu lemne de focu ce voru veni de vânzare; 6 de totu carulu ce va intra înu târgulu Galați, ori cu ce felu de marfă a fi, sau cu chereștē, afară numai de carăle ce voru fi cu zaerē, grâu, orzu, mălaiu, popușoi și orice altu felu de grăunță și de sare, pe acestea să nu să supere; 6 sfărmatul fierului, însă de unu drugu. Dijma dinu vii ce să voru afla pă loculu mănăstirii după obicei; 3 de totu drobulu de sare ce s'a rădica dinu mângă ori

cu bani, ori veresie, cumu și dă sare de comerțu ce s'a striga drobu, i de Gălați.”. între „diecii de Visterie i postelnice” se aflau „velu Căpitanu de Tecuciu, de Covărlui”, iar la veniturile Hătmăniei erau „velu Căpitanu de Tecuciu, de Covărlui”, bașbulubașa otu Galați, cu câte 50 de slujitori, alți trei bulbași otu Galați, câte 20 lei, cu 150 slujitori, câte 50 slujitori dă steagu, căpitanu de menzilu otu Galați. Părcălabulu de Galați lua 20 lei de totu carulu sau căruța sau caru mocănescu, ori cu ce felu de marfă va fi, ce va veni înu țară de peste hotaru, ori de a trece, și, luând cărțulie, să fie nesupăratu înu toată țara. Se scutea „zahareaua mucaese și afară dinu zahareaoa ce să va descărca înu Târgulu Galațiloru pentru îndestularea norodului și 6 oacă de sare de totu carulu mare ce se va descărca înu Galați, iar dinu carulu micu pe giunătate.” Se mai plătea „30 de polobocu cu miere; 20 de carulu cu scânduri, iar de ceilaltă chereștē să plăteasă cându să va încărcă înu corabie într'acestu chipu, însă: 20 de 7 dulapi; 20 de 20 grinzi; 20 de 100 drugi; 20 la 20 de tumurugi; 20 la 100 sticeri de bradu; 20 la 90 matracuri; 1 polu de toată corablia ce leagă la schelă și să încarcă; 2 de oaia ce cumpără streinii și trecu piste hotaru, afară dinu mumbaeoa împărâtească. Poclonulu căraușii, asămenea ca la Sărdărie.” Și „Pripasurile (vămile) de Țănutu Covurluiulu după condică erau de 1 sacu cu făină de la neșuștorulu ce trece dinu țară piste hotaru și 3 de chila de mălaiu, orzu, popușoiu, de la neșuștorulu ce încarcă pānu corăbii și trece piste hotaru.” Velu Căpitanu de Tecuciu se îndestula „dinu rāsuriile ispravnicilor la fieștecare cifertu la agiutorință i mucarelu otu Visterie, iar cel de Covurluiulu dinu rāsuriile ispravnicilor la totu cifertulu, bezu alte rădicături i rāsuri din agiutorință i mucarelu”. - N. Iorga, *op. cit.*, p. 11.

Cartea lui Scarlat Alexandru Calimah vv., domnul Moldovei, dată la jalba lui Nicolae Balș, spătar, prin care orânduiește pe Petrache Negre, biv vel ban, pentru hotărnicia moșiei Tălăbești, din ținutul Tecuci; 1816 septembrie 2, Doc. Ist. CII/34.

Situația sa materială și funciară, evident prosperă, se poate concluziona și din faptul că el a ctitorit, tocmai în târgul Galați, biserica Precista, un monument de artă medievală și ecumenică de o importanță care depășește Galațiul ca interes ecleziastic, fiind cu siguranță și o bună temelie canonică la consolidarea poziției voievodului al cărui socru era.

Despre satul Gârlești din ținutul Tecuci, sat care avea mai mult de jumătate din moșie situată cam pe locul cunoscut, între Șerbănești și Fundeni, cu titulatura de Malul Mare, sunt iarăși câteva date foarte clare, iar poziția lui actuală indică că Fundenii Noi (așa cum s-a numit în timpul în care exista și celălalt sat, Fundeni vechi) se află pe fostele moșii Gârlești⁵⁷, Crângeni (pe această moșie din urmă o

⁵⁷ Reamintim cetitorului „nămolul de avere” al logofătului Costache Conache, unde figurează toate satele din lunca Siretului vecină Fundeniului, un imens conglomerat mostenit de la parinti sau agonisit de el: „satul întreg Țigănești cu lăcuitori pe dânsul” și încă 32 de sate întregi sau părți de sate (Onești, Cărbunești, Besoncești, Scutești, Telegești, Fundianu, Dispirigul Galați, „pisti Prut la Narnova”, Călimănești, „viile de la Dobrănești cu un vad de moară în Tecucel”, „întreg satul Ocășești”, Moinești, Pochii, Rădăcinești, Mircești, Ciocesști, Nicorești, Fundeni, „Cernica pi apa Berheciului”, Glodurile, Ocani, Cerni, Suceveni, Năneștii de Jos, „tot trupul din apa Siretului spre răsărit din mosaca (moșia) de din sus de Fundeni”, sat întreg Gârlești”, „sat întreg Tilebeștii pe Săretiu”, Timcești) - (după Gheorghe I. Kirileanu, „*Testamentul și pomelnicul marelui logofat C. Conachi*”, București, 1909). Satul Tălăbești, de pe malul râului Călmățui, unde antecesorii lui C. Conachi au avut o parte de moșie, era dispărut în catagrafia anilor 1772-1774, când este menționat pentru prima oară satul Țigănești, cu 101 case (care rămâne în stăpânirea familiei Conachi, până la 8 dec. 1884, când Emanoil, fiul Cocuței, îl vinde lui Tache Anastasiu (Paul Păltănea, „*Repertoriul documentelor istorice referitoare la județul Galați, 1430-1650*, manuscris la Biblioteca „V.A: Urechia”).

ocupă doar parțial) și vechiul Năneștii de Gios⁵⁸. Suntem acum în perioada când chiar marea proprietate feudală din Moldova se concentra, iar acest foarte anevoios proces de constituire ca proprietate, dar și ca centre de putere militară se încheie undeva în secolul al XV-lea, finalizându-se adeseori prin acapararea pământurilor tuturor obștilor sătești și instituirea unui „dominium eminens”, care aparținea domniei și prin atribuire, cu multe privilegii, bisericii și unui număr relativ restrâns de boieri dregători.

Alături de această stare de fapt, o stare de disconfort, are o evoluție particulară ceva mai greu de bănuțat la un moment dat însăși proprietatea posesorală, care lua în mod neașteptat tot mai mult cu aspect mai precaut, de obște a urmașilor de mici dregători (numite slugi) sau și de mari dregători, care n-au mai parvenit în dregătorii domnești și chiar au decăzut datorită opresiunii fiscale⁵⁹ din ce în ce mai accentuate în Moldova. Controversele istorice din toată

⁵⁸ Satul în sine are ca un important reprezentant în istorie pe logofătul Costachi Conache. Spița neamului boerilor Konăkești, scrisă de mâna, logofătul Konaki vine să lămurească urmașilor, măcar în parte, momentele ei importante. Marele Comis Anghel a fost rânduit de domnie privighitor și pregătitor al conacurilor pentru armata turcească, și curtea sultanului, la anul 1672, atunci când sultanul Mehmet a purces singur la asediul Cameniței, în Podolia leșească. De acolo porecla după slujba de conacciu, și numele de Konaki. Anghel a zidit la Galați, pe malul Dunării, mănăstirea Badiul, care pe urmă a mai fost înzestrată, de nepotul său de fiu, vornicul Costachi Konaki, cu părți din moșiile Vlăsinești și Tătărenii, din județul Covurluiui, și închinată de dânsul către Esphigmenon (Muntele Athos). Această mănăstire, pe la începutul veacului nostru s'a scufundat în Dunăre. Marele comis Anghel a ținut pe Paraschiva Venin, fata vistierului Iordachi Venin, o ramură din neamul boerilor Costăkești, din Torcești. S-au născut din această căsătorie Ioan și Constantin. Ioan a perit tăiat de tătari, la Gura Oaei, în jos de târgul Tecuculuiui, pe hotarul moșiilor Drăgănești (Moșia Drăgănești, în jos de Tecuci, jud. Tecuci, plasa Bârlad, a fost dăruită lui Apostol fiul lui Ștefan Katargi, de mătușa sa, Doamna lui Antioh Kantemir Voevod. Cumpărată la 1817 de vornicul Mihail Sturza, pe urmă Domn, aparține astăzi princesei Maria Gorclacov. Apostol Katargi era frate cu vorniceasa Ileana Konaki.) și Cernicari, la 1711. Adunându-și cu mare jertfă bani și juvaeruri, cât putu aduna de acasă, și împrumutându-se de la rude și prieteni, luând și scrisori de la Domnul țării și de la pașalele de Hotin și Bender, mama lui Ioan plecă în Crimeea, la Hanul Tătărăsc, doar să-și răscumpere copilul, dar era în zadar. Paraschiva se întoarse în țară desnădăjduită, și se călugări, luând numele de Monahia Epraxia. Jupâneasa Paraschiva, sau mai bine zis Monahia Epraxia, s-a mutat către dumnezeieștile lăcașuri la anul 1719, în casele sale din satul Năneștii de Gios, sau satul Fundeni, moșia de baștină a boerilor Konăkești. Celălalt fiu a lui Anghel și a Paraschivei, Costachi vel comis, a propășit familia.

⁵⁹ Exemplu este satul Gârlești de (atenție!) călărăși, descendenți din Nicoara Grozav pârcaleab de Roman în 1528, sub Petru Rareș, care, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, făceau de strajă la Vadul Siretului, spre Țara Românească. Satul avea să fie acaparat de Costache Conachi. Arh. St. Buc., măn. Galata 6/31.- D. Ciurea, *Precizări în problema evoluției marii proprietăți feudale din Moldova în secolele XVII - XVIII*, revista de istorie *Studii*, Editura RSR, tom. 22, 1969, nr.1, p. 1. Această știre adusă de D. Ciurea este cea mai importantă pentru a se lipezi rostul acestor așezări pe Siret, ocupația de bază a locuitorilor și explică că vama de la Fundeni – Nămolosa era în grija străjii de la un loc de trecere numit Vadul Siretului. Este o mare descoperire istorică pentru lunca Siretului. „Ocoalele domnești au constituit rezerve ale patrimoniului domnesc de o fluiditate

perioada secolului XV privind traseul hotarului dintre Moldova și Țara Românească de până în anul 1482, se încheia atunci când această problemă a fost tranșată definitiv de către Ștefan cel Mare, domnul Moldovei și Vlad Călugărul, domnul Țării Românești.

Ele se leagă de apartenența teritoriului ținutului Putna, cu cetatea munteană de hotar numită Crăciuna, definitiv Moldovei. Reamintim că după 1482 hotarul dintre cele două state rămâne neschimbat până la desființarea granițelor din anul 1862, asta ca urmare a aprobării de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza a „raportului de desființare a granițelor de dincolo și de dincoace de Milcov”. Este

extremă. Alimentate prin cumpărări, schimb și confiscări, retract în secolele XVI XVII, s-au dizolvat complet, prin atribuire, în secolul al XVIII-lea. Se poate face sublinierea că stăpânirea satelor de ocol, de boieri mai ales, a fost totdeauna precară” (idem, p. 2) (...) În anul 1728 (3 august), Grigore Ghica se referea la contribuția mănăstirilor închinată la „Sfântul Mormânt, maica tuturor bisericilor”. Patriarhul Hrisant de la Ierusalim a venit în Moldova. De la egumenii acestor șase mănăstiri ale Sfântului Mormânt (Galata, Barnovschi, Sava, Cetățuia, Bîrnova, Sf. Gheorghe-Galați), domnia „nu va lua niciodată bani de împrumut”. Vor da contribuție (dare) la vistierie 100 de ughi pe an. Li se acordau scutiri pentru stupi și de gorștine. Oamenii din satele mănăstirilor Sfântului Mormânt fugiți și reveniți vor beneficia de reduceri la dajde. Zlotași la ținuturi nu vor intra în sate, însă pentru „prepusul ca să nu fie oameni mai mulți și tăinuți pen satele acestor mănăstiri peste izvodul ce ar da în vistierie va cerca un om domnesc într-un an o dată”. Oamenii din sate vor lua pecetluituri domnești pe fete. Mănăstirile își vor aduce „vecinii” de grumaz în sate. Egumenii vor fi investiți ca „cercetători și giudecători”. Omoruri și furtașaguri se vor „data” cu divanul domnesc. Urma „afurisenia”. În 1743 Constantin Mavrocordat acorda scutiri mănăstirilor dependente de Ierusalim (Galata, Barnovschi, Sava, Cetățuia, Bistrița și Sfântul Gheorghe de la Galați) de desetină și gorștină și de vădrărit. În a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat a venit în Moldova patriarhul Partenie de la Ierusalim și „a căutat samile manastirilor Ierusalimului”. Constantin Mavrocordat reîntărea la Sfântul Mormânt mănăstirile Tazlău, Cașin, Pobrata și, în plus, Soveja (la vreme de ne-pace le-a fost dat de bunăvoie patriarhul de Ierusalim iarăși pe seama călugărilor moldoveni” și Constantin Mavrocordat le-a dat din nou, „fiind mănăstirile câte cu un venit”) (idem, p. 9). Primul catastif complet al mănăstirilor închinată, cu satele și veniturile lor, îl avem abia din anul 1822 sau 1823, când a fost întocmit, cu ocazia măsurilor antigrecești, luate de Ioan Sandu Sturza, conform dispozițiilor Porții, în urma tulburărilor produse de eteriști în Moldova. În 1822 cele 33 de mănăstiri și schituri închinată stăpâneau peste 200 de sate (circa 1/4 din totalul satelor Moldovei, cu un venit anual de 584 365 de lei (în 1827 circa 700 000 lei) (*Idem*, p. 10. Vezi și *Uricarul*, vol. I, p. 52; Axinte Uricarul, *Letopiseșul*, ed. Mihai Kogălniceanu, volum II, 1872, p. 168 - 169; Enache Kogălniceanu, *Letopiseșul*, ed. M. Kogălniceanu, vol. II, p. 204; Ioan Neculce, *Letopiseșul*, ed. M. Kogălniceanu, p. 420 ; *Letopiseș* Canta, ed. M. Kogălniceanu, p. 186-187; *Cercetări istorice*, XXII/2, 1936, p. 79 - 88. Catastiful din 1822 (sau 1823) enumera satele (cu cifrele pentru venituri) ale celor 11 mănăstiri închinată la Mormânt (Galata, Cetățuia, Bîrnova, Sava, Barnovschi, Probota, Nicoriță, Bistrița, Tazlău, Cașin, Soveja), 14 la Athos (Burdujeni, Precista-Ocna, Berzunt, Trei Ierarhi, Răchitoasa, Mira, Precista - Focșani, Bărboi, Golia, Vizantia, Dobrovaț, Precista - Galați, Florești, Dancu), 3 la Sinai (Frumoasa, Vineri, Fistici), câte una la Ianina (Ioan Gură de Aur), Antiohia (Păpăuți), Alexandria (Buhalnița) și Halki (Aron). În total apar în catastif 199 de sate și 31 de părți de sate. Totalul veniturilor: 304 145 de lei pentru mănăstirile închinată la Mormânt, 243 620 de lei pentru mănăstirile închinată la muntele Athos și 36 000 de lei pentru cele închinată la Sinai.).

momentul istoric când hotarul dintre cele două țări dispăre. Ținuturile de graniță erau, de la vest la est Putna, Tecuci și Covurlui, în Moldova. În Țara Românească județele de graniță erau Râmnicu-Sărat și Brăila. După perioada când Brăila devine raia turcească (orașul este ocupat de turci în 1538-1540, fiind raia sau kaza de la 1554 până la sfârșitul războiului ruso-turc din 1828 - 1829, când este numit Ibrail).

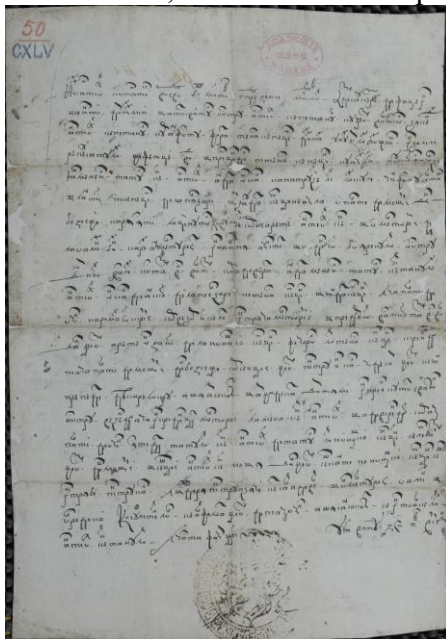
Hrisov prin care Antonie Ruset voievod, domnul Moldovei, învoiește pe Todossica Jorăe să aibă pod umblător pe moșia ei, la satul Slipotești, pe apa Siretului, ținutul Tecuci; 1676 (7184) mai 28, Iași. Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist. CCCLIX/12.

Arderea Brăilei de către Ștefan cel Mare se întâmplă la 27 februarie 1470, marți în săptămâna brânzei (tâgul oierilor pentru vinderea brânzei). După 1554 apare pe hartă județul Râmnicu Sărat-Brăila, iar din decembrie 1775 județul Hotărniceni. În anul 1740, an nefast, a venit primul val de boieri greci, proveniți din treisprezece familii de rangul unu, oameni cărora li s-au oferit evident și cele mai mari dregătorii în armată, economie, justiție, finanțe. Din acest prim val de rangul unu făceau parte familii grecești care au rămas ancorate multă vreme în viața politică a ambelor țări românești, cum sunt: Arghiropol⁶⁰, Hrisoscolev⁶¹,

⁶⁰ Din această familie vine Grigore Arghiropol (n. 1825, București - d. 2 septembrie 1892, București), care a fost ministru de finanțe al României în anul 1867.

⁶¹ Biserica „Gârlași” din Buzău a fost construită la data de 9 aprilie 1780, de către medelnicerul Mihaiu Mincu și soția sa, Maria. Din rândul ctitorilor mai făceau parte și: paharnicul Grig Hrisoscolev precum și fiul său, Dimitrie Hrisoscolev. Cria în care se află osemintele sale se află în interiorul bisericii noastre. Ultimul ctitor al acestei familii este serdarul Grigore Hrisoscolev, fiul lui Dumitrie. Documentele Moldovei atestă că la data de 11 decembrie 1746 Ioan vodă Mavrocordat, vrând să răsplătească, pentru serviciile aduse domniei, pe Alistarh Hrisoscolev, stăpânul moșiei Trestiana din acea vreme și mare vistiernic, i-a dat un hrisov de danie „pe tot locul

Manu, Negri sau Vogoridi. Noile funcții reclamau nevoia unor dregători de rang mai mic și astfel în anul 1747 a intrat în Țările Române la scurt timp și cel de-al doilea val emigrant, format din alte personalități culturale și comerciale bine rodite, provenite din Grecia insulară, val din care făcea parte și familia Plaino.

Hrisov de la Antioh Cantemir vv., domnul Moldovei, dat pentru moșia Boziești, din ținutul Covurlui; 1700 august 12, Iași, Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist. CXLV/50.

târgului Dorohoi, cât loc a fost domnesc și dat târgoveților până la acea vreme de la alți domni”. Era căsătorit cu jupâneasa lui Alistarh era „o muiere tare frumoasă, cu mult vino-ncoace”. Un hrisov a lui Costandin Alexandru Ipsilant vv., Țării Românești, poruncește ispravnicilor județului Buzău, să cerceteze pricina lui Costandin Iliăș clucer cu medelnicerul Costandin Hrisoscoleu, pentru o moară; 1803 iunie 9 (Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist., CXLVIII/94). Mai există un hrisov prin care Costandin Alexandru Ipsilant vv., domnul Țării Românești, întărește anaforaia dată în pricina lui Costandin Hrisoscoleu biv vel paharnic pentru stânjenii de moșie pe care vrea să-i răscumpere Chiriță; 1805 iulie 25. Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist., CXLVI/235.

În Țara Românească a existat doamna Sultana Hrisoscoleu, 1620 - † 1694, căsătorită în anul 1641 cu Alexande Mavrocordat Exaporitul, părinții lui Nicolae Mavrocordat, domn al Țării Românești. De la Paris, Petrache Poenaru s-a întors acasă la 32 de ani, o vârstă la care probabil că ar fi trebuit să se gândească la căsătorie. mergea des la Buzău, pentru o cercetare amănunțită în vederea descoperirii pieselor tezaurului de la Pietroasa, Cloșca cu pui, piese pe care și le însușiseră unii negustori și cămătari. În cursul acestor călătorii, el s-a apropiat de fiica familiei Hrisoscoleu, Caliopi, o fată cu 21 de ani mai tânără decât el. Dar în ciuda faptului că diferența de vârstă era considerată o piedică de netrecut, la 9 mai 1846, cei doi s-au căsătorit, o nuntă care a avut loc în casele Hrisoscoleu din mahalaua Banului din București.

Rangurile boierești erau atribuite în funcție de starea socială și materială a pretendentilor. Din „Divanul țării,, făceau parte numai boierii veliți sau căftăniți. Înainte de investirea în funcție, boierul trebuia să-i ofere domnului darul în bani „havaetul”⁶², în schimbul căruia domnul, într-o ceremonie desfășurată chiar în jurul tronului, îl îmbrăca pe boierul nou velit⁶³ într-un caftan⁶⁴. În acel moment boierul velit căpăta și dreptul de a purta o barbă lungă, dar îngrijită într-un anume fel (barbă interzisă restului boierimii), avea dreptul de a purta islic și haine garnisite cu stofe colorate, destinate marilor dregători.

Boierii munteni de rangul II aveau atunci dreptul de a primi dregătoriile: marele clucer⁶⁵, marele comis⁶⁶, marele paharnic⁶⁷, marele stolnic⁶⁸, marele căminar⁶⁹. Boierului Constantin Plaiu, doritor de a deveni ginerele domnitorului, i s-a oferit rangul de mare paharnic, un rang care-l poziționa drept un boier cu șanse importante în a pătrunde pe ușa din față în familia domnitorului, poziția din care adeseori s-au recutat chiar următorii ocupanți ai scaunului domnesc. Odată ajuns acolo el putea visa chiar mult mai departe, dacă era ambițios.

⁶² Un plocon, bacșiș, o taxă dată de cel numit într-o slujbă, celui care-i numea (un termen turcesc din secolul XVIII).

⁶³ Înseamnă „mare”, de la termenul slav vei; boierul velit era un boier de rangul întâi.

⁶⁴ Era o haină lungă și largă împodobită cu blănuri de samur, răs, hermină, cusută cu fir de aur și lungă până la pământ, purtată de către marii dregători și de către domni. La origine a fost utilizată în Persia, de la care au preluat-o bizantinii și apoi turcii. De la cei din urmă moda s-a răspândit în Țara Românească și Moldova. Primele informații despre utilizarea caftanului datează din a doua jumătate a secolului al XV -lea în Țara Românească și în secolul al XVI-lea în Moldova. Caftanul era, totodată, un însemn al investiturii domnului.

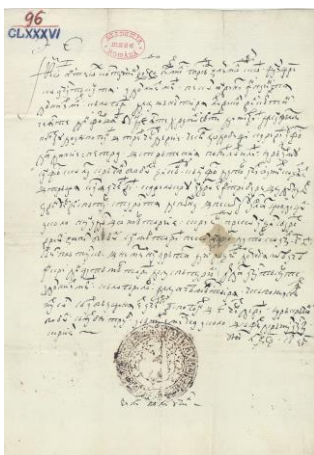
⁶⁵ Era mare dregător care se îngrijea de aprovizionarea Curții domnești; deținător al cheilor de la magaziiile de provizii. Avea în grijă și aprovizionarea oastei. Avea în subordine pe clucerul de arie, care se îngrijea de grâne și bucate, cât și pe pivniceri. Dregătoria apare în 1425 în Moldova și în 1460 în Țara Românească.

⁶⁶ Boier de Divan care avea în grijă sa grajdurile și caii domnului; apare în 1415 în Moldova și în 1435 în Țara Românească.

⁶⁷ Dregător de curte, care se îngrijea de băutura domnului, gustând-o înaintea acestuia, pentru a se convinge că nu este otrăvită. Apare în 1392 în Țara Românească și în secolul XVI în Moldova (aici se mai numea și ceașnic).

⁶⁸ Dregător de Curte care gusta mâncărurile servite domnului spre a dovedi că nu sunt otrăvite; avea în subordine pe stolnicul, care strângea dijma din peștele prins în Dunăre și în bălți. Apare în 1392 în Țara Românească și în 1393 în Moldova și se menține multă vreme.

⁶⁹ Era însărcinat cu perceperea unor dări (la început numai pe vânzarea cerii). Camăna (camene – bucați de ceară) era percepută de marele paharnic. Dregătoria căminarului apare în secolul al XVIII-lea.

Hrisov de la Antioh Cantemir vv., domnul Moldovei, prin care întărește călugărilor mănăstirii Sfântul Dumitru din Focșani, două pogoane și trei cezvărte de vie la Odobesti; 1697 (7206) septembrie 15, Iași. Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist. CLXXXVI/96.

Lui Constantin Plaino i s-a oferit rangul de mare paharnic. Trecerea însă din rangul II în rangul I se făcea prin cumpărarea rangului și prețurile difereau în funcție de rangul dorit a fi obținut: funcția de armaș însemna cam 10 pungi de piaștri (una pungă atunci conținea 500 de piaștri), pentru funcția de șetrar se plăteau vreo 7 pungi, mare stolnic 5 pungi, trei logofăt numai 3 pungi. Într-un timp relativ scurt numărul dregătorilor din Divan a ajuns de la 19 până la 30. Trecerea din rangul II în rangul I a boierilor se făcea tot prin cumpărarea rangului și prețurile difereau în funcție de rang: funcția de armaș 10 pungi de piaștri (una pungă conținea 500 de piaștri. Era monedă turcească de argint cu valori foarte diferite. A circulat și în Țările Române în secolele XVII-XVIII), funcția de șetrar, un mic demnitar care avea grijă de aranjarea și paza corturilor în timp de război, 7 pungi, mare stolnic 5 pungi, trei logofăt⁷⁰ 3 pungi. Și este lesne de înțeles că într-un timp relativ scurt numărul dregătorilor din Divan a ajuns de la 19 la 30 de componenți. Plaino, din funcție de rangul II a ajuns în dregătorie de gradul I, fapt ce i-a conferit dreptul de a cere mâna fiicei lui vodă Alexandru Moruzi (1792, 1793-1796, 1799-1801, 1802-1806, 1806-1807).

Domnul Moruzi i-a dăruit fiicei sale Eufrosina întinsa sa moșie din partea județului Slam Râmnic (sau Râmnicu Sărat). Aflăm însă din documente că Plaino

⁷⁰ Era mare dregător, locțiitorul domnului în conducerea Divanului; redacta actele oficiale la cancelaria domnească, pe care le întărea cu pecetea domnului. Era ajutat de logofeteii: grămăticii, copişti sau dieci. Apare în 1390 în Tara Românească și în 1463 în Moldova. În Moldova unde îndeplinea și însemnate atribuții judecătorești și unde răspundea de hotărnicia moșiilor, logofătul a devenit cu vremea „întâiul șezător al Divanului”, fiind citat ca primul martor al Sfatului domnesc. Denumirea de logofăt mai era folosită și pentru dregători mai mici, ca logofăt de vistierie, de cămară, de obiceiuri, de taină (secretar particular al domnului) sau logofătul al doilea.

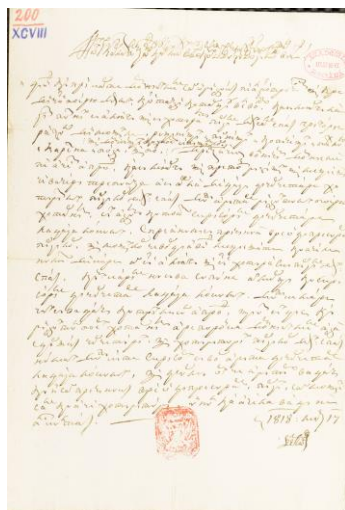
Constantin a decedat în anul 1838. Așadar succesorul său, care era Alexandru Plagino⁷¹, va moșteni moșia și dregătoria de paharnic. Și poate că acum este și momentul cel mai potrivit ca să dicutăm și despre granița dintre Muntenia și Moldova, graniță numai așa cum a fost ea cunoscută istoriei⁷² și cum a fost ea și cartografiată.

Începând de la cronicarii noștri⁷³ și continuând cu oamenii noștri de știință⁷⁴, cei care au urmat, nu s-a făcut apel aproape niciodată doar la acte, atunci când s-a vorbit de granițe. Amintim că Milcovul este un râu afluent al Putnei.

⁷¹ Olimpicul cu „sânge albastru”, George A. Plagino, primul sportiv care a reprezentat România la Jocurile Olimpice, a văzut lumina zilei pe 16 noiembrie 1876, la Plaginești, astăzi comuna Dumbrăveni, aflată în județul Vrancea. Povestea sa pare desprinsă din filme. Nepot al boierului Aicachi Plagino, George Alexandru a beneficiat de o moștenire uriașă. Tatăl său, Alexandru, ginere al domnitorului Țării Românești Barbu Știrbei, deținea aproape 60.000 de hectare de teren arabil și pădure în județul Vrancea. Centrul moșiei se afla la Dumbrăveni, localitate care se numea pe atunci Plaginești, după numele familiei Plagino. Moșierii beneficiau și de o cale ferată proprie, care ajungea până în apropierea conacului propriu. Din cercetarea vechilor acte din Arhivele Naționale Vrancea, reiese că George a venit pe lume la curtea boierului Al. C. Plagino, în locuința mamei sale, pe nume Wilhelmina Siefert, de 20 de ani, de religie catolică, care era slujnică la curtea boierului. Tătal nu a fost alături pentru a-l declara. Cauza principală a fost că acesta era căsătorit cu Elena Plagino, o distinsă doamnă din înalta societate, care nu ar fi suportat umiliința infidelității soțului. Din acest motiv sau poate din cauza fragilității fizice, Elena a decedat în anul 1880. În februarie 1894, fiul de boier o ia de soție pe Wilhelmina Siefert și, prin acest act, l-a legitimat și pe copilul George. După ce a fost recunoscut de tatăl său, George a urmat o carieră strălucitoare și s-a bucurat de un anturaj select: familia regală, principii Bibescu și Ghica. George Plagino era nepotul lui Barbu Știrbei, Gheorghe Bibescu, și strănepotul lui Alexandru Moruzi, trei foști domni ai Țării Românești.

⁷² Prima convenție de hotar între Țara Românească și Moldova pe care o cunoaștem datează din anul 1706, atunci când moldoveanul Ioan Buhuș și munteanul Ștefan Cantacuzino, cu doi boieri, au făcut o cercetare de hota, fără a menționa traseul acesteia: „Hotarul țărilor, pe unde au fost de veac, pe acolo trebuie să stea neclintit, iar Sirețelul, de l-a mutat cineva din matca lui, trebuie să-l dea pe unde a fost”. Actul cuprinde măsuri pentru tăierea pădurilor, pășunatul vitelor, stăpânirea moșiilor arendate peste hotar, lucrul viilor și mersul carelor (N. Iorga, Dezvoltarea hotarului Țării Românești și Moldovei, în *Istoria românilor în chipuri și icoane*, București, 1992, p. 197). Se mai cunosc câteva hotărnicii referitoare la stabilirea graniței cu Imperiul Otoman: alegerea hotarului Brăilei (în vremea lui Mircea Ciobanul, după 1644), a hotarelor pentru raiaua Giurgiului și a Turnului (în vremea lui Mihnea Turcitul) și alte câteva din secolele XVII-XVIII.

⁷³ După lupta cu Radu cel Frumos din 1482, Ștefan cel Mare „aducându-i pre mulți boieri ai Țării Românești și alte capete de oameni de frunte acolo, au pus pre ai săi boieri și oameni de cinste de au vorbit și au tocmnit, de au despărțit din Milcovul cel mare o parte de pârau, ce vine pre lângă Odobești și trece de dă în apa Putnei, și până astăzi este hotarul țării Moldovei și al Țării Românești acel pârau, ce se desparte de Milcovul cel mare. Iar mai înainte au fost având țările amândouă pricină, că Țara Românească vrea să fie hotarul său până în apa Trotușului, iară moldovenii nu-i lasă, până au vrut Dumnezeu de s-au tocmnit așa. Și au luat Ștefan vodă cetatea Crăciuna cu ținut cu tot, ce se chiamă ținutul Putnei, și l-au lipit la Moldova, și au pus pârcălabii săi, pre vâlcea și pre Ivan” (Grigore Ureche, *Letopisețul...*, editat de Constantin Giurescu, București, 1916, p. 59).

Cartea domnească prin care Scarlat Alexandru Calimah vv., domnul Moldovei, poruncește unui aprod domnesc să aducă răzeșii pentru hotărnicia făcută de Constantin Catargiu vel vornic, moșiilor spătarului Grigore Razu; 1818 martie 17, Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist. XCVIII/200.

În anul 1482 Ștefan cel Mare a așezat Milcovul drept hotar între Muntenia și Moldova pe o apă care curge prin mijlocul orașului Focșani. Iar Milcovul moldovenesc era un sat mic și amărât, pe când celălalt Milcov muntenesc era chiar capitala județului Slam-Râmnic, care era în Muntenia, fiind primul dintre județele Munteniei. În toate scrierile cronicarilor moldoveni, inclusiv în lucrarea *"Descriptio Moldaviae"*, Dimitrie Cantemir cronicarul a delimitat și granița Moldovei ca fiind doar până la Milcov. Sunt în această privință serioase dispute locale, din care au rezultat, cum desigur veți și citi aici, excepționale descoperiri, dar este foarte greu de privit cu detașare ansamblul lucrurilor cercetate, de noi ori de alții.

De fapt, pe considerentul că era vorba de același neam, nici una din aceste granițe nu au avut un rol de filtru necruțător, în comerțul celor două țări niciodată, ba am putea spune astăzi că au fost mai curând un bun motor pentru unirea lor.

Hotarul dintre Moldova și Valahia nu a constituit o problemă majoră de comerț până la pacea de la Adrianopol din anul 1829. Trecerea produselor dintr-un principat în altul nu reprezenta o chestiune dificilă, toate mărfurile fiind considerate monopol turcesc și deci poprite cu totul a ieși din țară.

După anul 1829 apar grănicerii, ajutați de locuitorii satele „coordonașe”, adică sate din apropiere de graniță, care au și devenit prezențe permanente între

⁷⁴ „Hotarul cu Valahia îl făceau altădată râurile Siret și Trotuș; după aceia însă, prin vitejia aceluiași Ștefan cel Mare, ținutul Putnei a fost alăturat stăpânirii Moldovei, astfel încât astăzi râșorul Milcov împreună cu Siretul despart aceste țări” (Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, p. 61).

cele două țări. Organizarea și controlul pazei au fost încredințate unui ofițer, care avea în subordinea sa mai multe pichete. Acestea erau așezate astfel încât să se poată vedea unul cu altul.

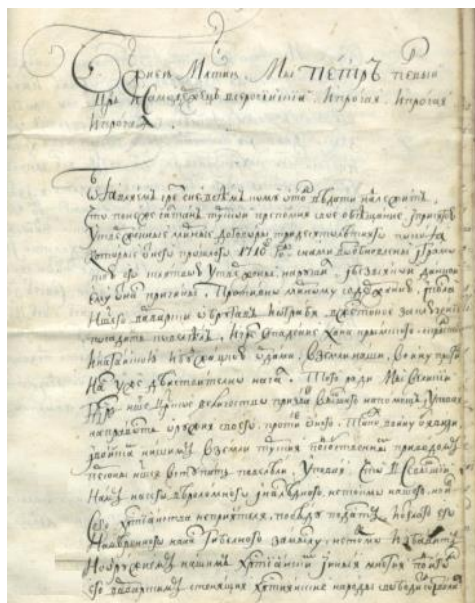
Firmanul sultanului din 2 decembrie 1861 menținuse toată granița, poate gândindu-se la o revenire la situația de dinaintea Unirii. În acest moment A.I. Cuza a decis că problema hotarului despărțitor trebuia lichidată, nu printr-un act oficial al marilor puteri, ci printr-o acțiune internă fermă, dar discretă.

La 29 ianuarie 1862 însă Ministerul de Finanțe a cerut ministrului de război să răspundă ferm la ce dată încetează funcționarea grănicerilor din comunele de pe linia despărțitoare dintre Moldova și Țara Românească. În răspunsul oferit de minister se arată doar că granița exista încă și că „principala îndatorire a acestui cordon este aceea de a se îngădui trecerea sării dintr-o parte în alta. Ori această obligație căzând, după preluarea administrării salinelor de către guvern, granița a rămas de prisos a mai exista între ambele Principate Unite deja”.

La 8 martie 1862 Ministerul de Interne a dat ordin prefecților din județele limitrofe graniței ca „orice călătorie în Principatele Unite a locuitorilor pământeni să se urmeze numai cu bilete de drum, iar nu cu pașaporturi ca mai înainte”. Se hotăra astfel, nu desființarea integrală a graniței, ci o simplificare a formalităților pentru locuitori. La data de 28 martie 1862 Ministerul de Război comunica tuturor punctelor de trecere ca „să înceteze vizarea pașapoartelor sau a билетelor de drum, aceste formalități fiind ridicate pentru totdeauna de Guvern”. Constatăm că deși măsura a fost aplicată cu toată discreția, asta pentru a nu irita puterile interesate și în special Turcia, pichetele nu s-au desființat și cordonul de militari a continuat să rămână cu efectivele lui vechi amplasate pe vechile aliniamente.

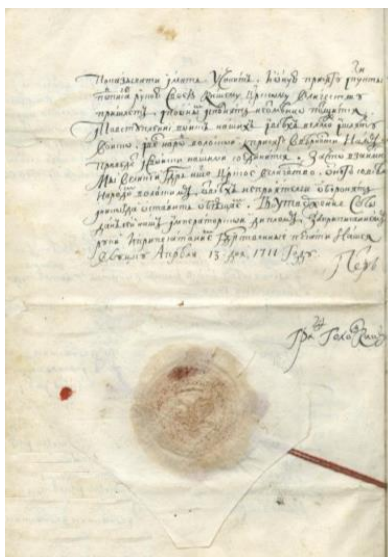
Toată țara, inclusiv ministerele de care depindeau menținerea sau desființarea graniței, se întrebau „care sunt motivele care obligau statul să mai facă cheltuieli pentru paza unei frontiere care nu mai exista”. Taxe pe tutunul turcesc și cărțile de joc importate era încă tentante. Un alt pas semnificativ urmează pe 5 mai 1862, când inspectorul cordonului munților, care avea în subordine și pichetele de grăniceri de pe granița dintre cele două principate, a cerut Ministerului de Război să-i precizeze dacă „grănicerii din Focșani și Vădeni pot să-și facă noi construcții în locul celor mai vechi, mai ales acum când se crede că or să se desființeze acești grăniceri de pe linia de strejuire”.

Dar având în față oficial toate aceste aspecte subliniate de Ministerul de Finanțe și cel de Interne, Ministerul de Război a primit dezlegare pentru a acționa în vederea ridicării graniței dintre cele două Principate. Astfel acesta a înaintat la 14 mai 1862 Consiliului de Miniștri un referat în care arăta efectivul de oameni pe granița de dincolo și dincoace de Milcov și a propus desființarea acestui cordon deoarece „pentru importul tutunului turcesc și al cărților de joc nu exista în sarcina guvernului nici o pază”.

Tratatul de la Lutk a fost încheiat la 2 aprilie 1711 între Petru cel Mare, țarul Rusiei, și Dimitrie Cantemir, domnitorul Moldovei. Tratatul acesta a expirat în 1711, când Petru I a pierdut bătălia de la Stănilești cu turcii din campania de la Prut. Articolul XI prevedea că hotarele principatului, după drepturile sale antice, sunt acelea ce se descriu cu râul Nistru, Cameneșu, Bender, cu tot Buceacul, Dunărea, Muntenia, marele ducat al Transilvaniei și cu Polonia. În facsimil, după 300 de ani, este originalul actului scris de contele rus Gavriil Ivanovici Golovkin. Ion Neculce scrie că Dimitrie Cantemir l-a trimis pe visternicul Ștefan Luca la Iavorovo, lângă Lutk, ca să ducă tratative cu Petru I. După părerea istoricului N.A. Mohov, au existat două tratate. Unul a fost scris de către contele Gavriil Golovkin la 13 aprilie 1711 și era alcătuit din 17 paragrafe, iar al doilea a fost expus de către Ion Neculce în „Letopiseșul Țării Moldovei” (București, 1980, p. 188-202). Nu există iscălitura domnitorului Dimitrie Cantemir ori sigiliul țării, există însă sigiliul țarului Rusiei, Petru I.

Așa că la 16 mai 1862 Consiliul de Miniștri a și luat în discuție referatul prezentat și considerând că „ambele țări prin a lor unire n-ar mai avea trebuință de asemenea cordon, a cărui existență nu aduce decât cheltuieli statului, și a decis ca străjuitorii de dincoace și dincolo de Milcov să se desființeze”.

Ultima pagină a „Tratatului de la Lutk”, încheiat la 2 aprilie 1711 între Petru cel Mare, țarul Rusiei, și Dimitrie Cantemir, domnitorul Moldovei, această filă cuprinzând sigiliul țarului Rusiei, Petru I. Vă rog să observați totuși că la sfârșitul proiectului lui Golovkin s-a păstrat scris doar „Petru”, dar lipsește semnătura lui Petru I. Tot așa lipsește semnătura lui Dimitrie Cantemir. Acest document prevedea că țarul Petru I avea dreptul să-l păstreze ca domn pe D. Cantemir și pe urmașii lui din izvodul pe linie bărbătească (p. 141). Vornicul Iordache Ruset, hatmanul Dumitrașcu Racoviță, banul Savin Zmuncilă s-au împotrivit. „Nu este bine să fie domnitor veșnic”, spuneau ei. În opinia lor domnitorul trebuia să se schimbe tot așa „cum va pofti țara” (Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*, Buc., 1980, p. 201).

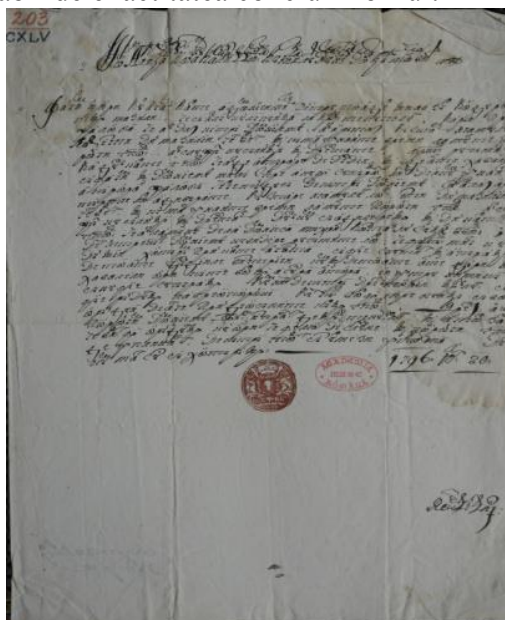
În ziua de 22 mai 1862 domnitorul Cuza a iscălit raportul de desființare a granițelor de dincolo și de dincoace de Milcov, prezentat de colonelul Ioan Ghica, ministrul de război. La 23 mai același minister a transmis comandantului punctului de trecere de la Focșani ordinul istoric că „granița s-a desființat, iar oamenii pot merge la casele lor”. La 14 iunie locotenentul Millu, unul din comandanții din această zonă, a adus la rândul lui la cunoștință Ministerului de Război desființarea frontierei Focșani a Moldovei. Surprizător reacții externe adverse nu au fost înregistrate, iar pe plan intern mulțumirea a fost deplină.

Și iată că atunci când nimeni dintre arheologi și istorici nu se mai aștepta la vreo schibare, un merituos cercetător vrâncean s-a aplecat mai cu acribie asupra studiului destinat graniței istorice dintre Muntenia și Moldova, ținutul Putnei fiind evident un ținut de graniță, dar și un ținut în dispută vreme de câteva domnii.

După ce el o să expună părerile sale, la care a ajuns ca urmare a cercetărilor lui nemijlocite, evident destul de serioase și surprinzătoare, cetitorul va observa

desigur și latura aceea cu mult mai fragilă a acestora⁷⁵. „Granița la mijlocul secolului al XIX-lea este una foarte bine reprezentată și în cartografie⁷⁶, și descrisă în amănunțime⁷⁷”.

Restituirea așteptată multă vreme istorico-geografică, una necesară și benefică ca cea realizată de Cristofor Mironescu în 1911, deși presupune o muncă de mare acribie, a fost aproape total ignorată, ca de obicei, de către predecesorii săi mai intrigati probabil de exactitatea concluziilor lui.

Hrisov prin care Alexandru Ioan Calimah vv., domnul Moldovei, scutește de toate dările vistieriei pe Toader și Lazăr Condurăchescu, mazăli din ținutul Tecuci; 1796 iulie 20, Doc. Ist. CXLV/203.

⁷⁵ Înainte de a intra în hățișul proprietăților din stânga Siretului să încercăm să stabilim care era situația moșiilor din dreapta Siretului în jurul anului 1865. Moșia Mărășești și Pătrășcani aparțineau lui C. Catargi; Boțirlău și Vulturu de Sus erau ale lui P. Avramovici; Domnești erau a Ecaterinei Conachi Vogoride; Bilești aparținea lui Iancu Fotiadi; Domnești din comuna Ciorani aparținea tot lui Emanoil Conachi Vogoridi; Vulturu de Jos era a lui Râșcanu Cantacuzino; Nămolosa era a principesei Ecaterina Raspoli împreună cu Gîrlești din comuna Blidaru și Belciugu; Călienii –Maluri aparținea lui E. Hristodoru; Vadu Roșca era al răzeșilor. Din moșiile proprietate particulară cele de la Pătrășcani, Vulturu, Nămolosa, Bilești, Orbenii de Sus, Orbenii de Jos, Belciugu, Cotești și Pădureni erau în 1803 proprietari răzeșești, potrivit statisticilor din Condiția liuzilor (ANVn, fond Prefectura jud. Putna, dosar nr. 1 3/1864, f.39, 47, 54, 59, dosar nr. 1 1/1864, f.375).

⁷⁶ Harta marelui Fligely, realizată între anii 1855-1857, tipărită la Viena, reprodusă de Carol Popp de Szatmary, BAR, Cabinetul de hărți.

⁷⁷ Cristofor S. Mironescu, *Hotarul între Moldova și Muntenia*, în AGA, II, 1911, p. 87-122.

Cu simplitatea dată de erudiție, el anunța direct: „prin stabilirea liniei pichetelor cred că am reușit să găesc și cel mai bun mijloc de arătare a hotarului⁷⁸ existent moldo - muntean”, o știre care nu putea să nu schimbe multe din disputele istorice de până acum, pe această temă, bineînțeles. Nici el, nici cei ce i-au urmat, nu a utilizat un instrument cartografic de excepție, respectiv hărțile existente demult, cele ale desnatorului Carol Popp de Szatmary (1860), hărți realizate din necesitate militară locală, la comanda lui Alexandru Ioan Cuza, hărți care prezentau în detaliu granița moldo-munteană și amplasarea pichetelor grănicerești.

Unele voci, din cele în ce mai hotărâte, îl consideră pe Carol Popp de Szatmary, un excelent cărturar, că ar fi lucrat și în folosul Imperiului Austriac, în toată viața sa, dar absolut nimeni nu neagă extraordinara sa contribuție la progresul societății.

El a fost un artist polivalent, dar și un om de știință care s-a apropiat curajos de domenii mai puțin cercetate la români, cum ar fi cel al cartografiei. În principiu, teza mobilității graniței⁷⁹ dintre Țara Românească și Moldova afirmă că aceasta se afla pe la începutul secolului al XV-lea pe undeva la albia Trotușului, coborând apoi în jos pe apa Putnei și stabilizându-se pe Milcov și pe Siret. Un alt subiect important în disputa privind frontiera moldo-munteană a fost întotdeauna enigmatică cetate moldavă de la Crăciuna, poziționată în mai multe locuri.

Începând chiar cu Dimitrie Cantemir, voievodul cărturar, până la periegezele și săpăturile arheologice efectuate de către arheologul Lucian Chițescu în anii 1966-1967, cei interesați de acest obiectiv au localizat cetatea în diferite areale din preajma Odobeștilor și Focșanilor, toți aducând unele argumente.

Știm totuși că primul document care face referire directă la cetatea Crăciunei este emis de către cancelaria Țării Românești în perioada martie-iunie 1481 și este porunca dată de marele vornic Cazan, pe atunci un locțiitor al domnitorului Basarab Țepeluș, către mai mulți plăieși, aflați și spre Teleajen și pe Prahova, de a se prezenta de urgență la cetate⁸⁰. Al doilea și ultimul document cu referire directă la această fortificație, act aparținând cancelariei Moldovei, este din 13 mai 1484, când un Mihul⁸¹, „pârcălabul de la Crăciuna”, tocmai cumpăra un sat pe Crasna⁸².

⁷⁸ Idem, p. 113.

⁷⁹ Pentru întreaga istoriografie a acestei teze a mobilității graniței vezi Constantin Constantinescu-Mircești și Ion Dragomirescu în *Contribuții cu privire la cunoașterea hotarului dintre Moldova și Țara Românească, de la întemeierea Principatelor și până la Unire*, în SAI, vol. VI, 1694, p. 61-91, iar de curând în Sergiu Iosipescu, *Carpații sud-estici în evul mediu târziu (1166-1526). O istorie europeană prin pasurile montane*, Brăila, 2013, p. 471-493.

⁸⁰ DRH, B, vol. I, nr. 176, p. 185-186.

⁸¹ Originea neamului Mihuleț (Mihul) este destul de confuză. Putem presupune o ascendență din Mihul portar de Suceava (Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, București, 1971, p. 315-316. de origine albanez, pârcălab de Hotin între

Letopiseșul anonim al Moldovei, preluat de toate celelalte cronici moldovenești, consemna că la 10 martie 1482 a luat Ștefan cel Mare cetatea Crăciuna⁸³ de la

1527 și 1529, portar de Suceava între anii 1530 și 1540. A participat la asasinarea domnului Ștefan Lăcustă), dregător în prima jumătate a secolului al XVI-lea, sau din Mihul medelnicerul (*Documenta Romaniae Historica*, A., Moldova, vol. XXI, București 1971, nr. 132, nr. 228, p. 284-285, (în continuare: DRH) Mihul medelnicerul care a avut un fiu, Ionașco ce, la rândul său avuse o fiică Măgdălina, cea care vânduse înainte de 16 octombrie 1632 părțile sale de ocină din satele Bujoreni, Pipercani, Băxănești și Măstatici, lui Ifrim vistier, împreună cu Gligorie și Vasilie, fiii Anghelinei, sora Măgdălinei, nepoate ale lui Mihul medelnicerul) care a activat în secolul al XVI-lea. Însă pe baza documentelor ce se referă la moșiile și cumpărăturile Mihulețeștilor, din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, nu atestăm nicio coincidență de moșii care ne-ar permite să presupunem existența unei relații de rudenie între Mihul medelnicerul și neamul Mihuleț (Mihul). Admitem provizoriu însă existența acesteia în cazul lui Dumitrașco Mihul, diac în prima treime al secolului al XVII-lea. Ultimul este menționat la 11 august 1628 într-un act prin care domnul Miron vodă Barnovschi întărește Aftimiei, fiica lui Gavrilaş, mare vornic al Țării de Sus, părți din moșiile Tureatca și Năhoreni aflate în ținutul Sucevii, vândute de Antemia, soția lui Dumitrașco Mihul diac și mama sa, Salomia (*Ibidem*, vol. XIX, București 1969, nr. 391, p. 537-539). Între moșiile de zestre ale lui Andrei Mihuleț (obținute prin căsătorie cu Fente Durac) erau și cele de la Ochiani, în ținutul Putna, nelocalizat cu precizie și Negrești (Pățăști), ținutul Putna, pe Milcov, nelocalizat cu precizie, unde indicu ajutorul unde am putea să găsim originea acestui Mihul, părcălab de Crăciuna. – vezi și dr. Sergiu Balacov, *Neamul Mihuleț de Orhei*.

⁸² DRH, A, vol. II, nr. 260, p. 398. Este vorba de hrisovul din 13 mai 1484/6992, emis de Ștefan Voievod, care întărește vânzarea satului Găleşaști, al lui Stanciul, către boierul Mihul, părcălab de Crăciuna (DRH, A, II, p. 398-399).

⁸³ Mădălina Stănescu în *Cetatea Crăciuna în izvoare istorice și cercetări arheologice* vorbind despre izvoarele scrise despre Crăciuna spune: „Cea mai veche mențiune a acestei cetăți se găsește în *Letopiseșul de la Bistrița*. În anul 6990/1482 „martie, 10, a luat Ștefan voievod cetatea de la Crăciuna și a așezat pe părcălabii săi. Vâlcea și Ivanco” (Ioan Bogdan, *Cronici inedite atîngătoare de Istoria Românilor*, Editura Librăriei Socecu & Comp., București, 1895, p. 57 - 58). Cronica Moldo - Germană vorbește despre o cetate cucerită de Ștefan cel Mare la 10 martie 1482, ce se afla „la granița cu Turcia”, și purta numele de „Ketzo” (Lucian Chițescu, *Cu privire la localizarea cetății Crăciuna*, în *Studii și cercetări de istorie veche* (în continuare se va cita: S. C. I. V.), Tomul 18, nr. 2, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967, p. 352). În *Letopiseșul Țării Moldovei*, Grigore Ureche afirmă, după relatările lui Moisi Călugărul că după marea bătălie de la Podul Înalt, turcii au fost alungați din Moldova, fiind împinși până la granița cu Valahia „...i-au trecut Siretiului la Jonășești, unde se pomenește și astăzi Vadul Turcilor. Și acolo, deasupra Siretiului, la movila cea mare a Tecuciului, odihnind 3 zile, i-au venit veste de la starostii de Crăciuna, cei dzic acmu Putna, cum Radu vodă vine cu oști asupra lui...”. Tot aici apare menționat și momentul în care s-a hotărât granița între cele două țări românești „...acolo au pus pe ai săi boieri și oameni de cinste, de au vorovit și-au tocmit, de au despărțit den Milcovul cel Mare o parte de părau, ce vine pre lângă Odohești și trece de dă într - apa Putnei. Și pân 'astădzi iesle hotarul Țării Moldovei și a Țării Românești acel părau ce se desparte den Milcovul cel Mare... Ș-au luat Ștefan vodă cetatea Crăciuna cu ținut cu tot, ce să chiamă ținutul Putnii și l-au lipit de Moldova...” Și Miron Costin, în *De neamul moldovenilor*, amintește de existența acestei cetăți în timpul lui Ștefan cel Mare „...Altele multe, cărora stau năruirile, de-bia semnele se cunosc. cum ieste mai sus de Gălați, ce-i dzic Gherghina și pre Milcov, mai sus de Focșeni, de care pomenește Urechie vornicul că o chemă Crăciuna...” Cronica a fost terminată în 1661, dată la

munteni, în care a numit doi pârcălabi, pe Ivanco și Vâlcea⁸⁴. Și localizarea acestei cetăți încă este o mare necunoscută din ecuația hotarului, care este o chestiune pe care se sprijină de fapt teza întregii vechi stăpâniri muntene la nord de Milcov.

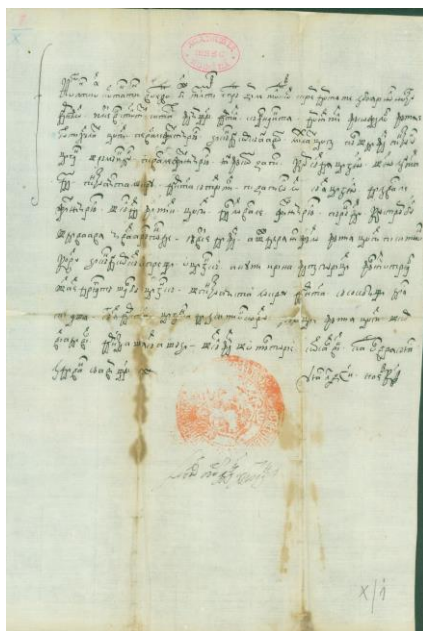
Dar și istoricii Constantin Constantinescu - Mircești și Ion Dragomirescu localizau cetatea după teoria lui Nicolae Iorga, care credea că vodă Radu cel Frumos numise cetatea, construită în 1471, după satul sau moșia aflată aici, în apropiere acesteia.

Utilizând cartea de blestem din anul 1815 și multe alte documente ale Mănăstirii Adam, toate din perioada 1816-1889, aceștia propuneau ca localizare fosta confluență a Sirețelului cu Siretul, pe aproape de satul, astăzi dispărut, Corbu, în comuna Independența din județul Galați.

Se pare că în perioada când faliile tectonice prăbușite au schimbat cursurile Siretului și al Bârladului s-au produs mici modificări ale granițelor dintre cele două state românești, situație accentuată de incursiunea moldavă de sub comanda voievodului Ștefan cel Mare, împotriva lui Radu cel Frumos, cu pierderea cetății țărănești Crăciuna, acea cetate care, deși era a Munteniei, este astăzi în mod paradoxal amplasată pe teritoriul tradițional al Moldovei.

care existența cetății de pe Milcov încetase demult, rămânând doar câteva ruine, năruituri. Dimitrie Cantemir în Descrierea Moldovei, poziționează cetatea Crăciuna la poalele munților Vrancei. (...) Nicolae Costin, în lucrarea *Letopisețul Țării Moldovei dela zidirea lumii până la 1601*, vorbește de o serie de cetăți distruse, printre care apare amintită și Crăciuna. (...) „Și acolo la o movilă mare, diasupra Tecucuiului, la Siretiu, odihnind Ștefan Vodă trei zile, i-au vinit veste de la starostii de Crăciuna, cetate diasupra Milcovului, că Radu Vodă vine cu oști fără veste”. „Ce au vrut Dumnezeu de au luat Ștefan Vodă cetatea Crăciuna, den gura Milcovului, diasupra Odobeștilor cu tot șinutul ei ce să chiamă ținutul Putnii și l-au lipit de Moldova și au pus starostii săi pre Ivan și pre Vâlcea”. (...) Pe *Harta rusă* din 1835, publicată de Ctin C. Giurescu în lucrarea *Principatele Române la începutul secolului al XIX - lea*, apare amintită o localitate cu numele „Кречуа” - Crăciuna, în stânga Siretului, ceva mai la est de confluența acestuia cu râul Buzău, în apropiere de actuala comună Independența, județul Galați (Constantin C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului al XIX-lea. Constatări istorice, geografice, economice și statistice pe temeiul hărții ruse din 1835*, Editura Științifică, București, 1957, p. 221). – Lucrare publicată *Cronica-Vrancei*, X, 2011-04 p. 63-64, 69).

⁸⁴ *Croniclele slavo-române din sec. XV-XVI*, ed. P.P. Panaitescu, București, p.19.

Hrisov de la Antioh Cantemir vv., domnul Moldovei, pentru o ȱigancă a soȱiei lui Mihalache ȱopi; 1699 (7208) noiembrie 29, Iaȱi. Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist.X/I.

Cetatea medievală Crăciuna a stărnit interesul mai multor istorici și arheologi români de-a lungul timpului. Nicolae Iorga sau Vasile Pîrvan în anul 1926, în urma cercetărilor vechilor documente existente și a săpăturilor arheologice din zonă, au plasat vechea fortăreață din vremea lui Ștefan cel Mare în zona Odobești-Vîrteșcoiu. Dar noi vedem că aproape imediat după apariția articolului, întreprinzătorul arheolog vrâncean Lucian Chiȱescu efectua și câteva periegeheze în zonă, urmate de două noi campanii de cercetare arheologică benefice, făcute cu răbdare, descoperind latura nordică a unei fortificaȱii dotată un cu val mare, apoi șanȱ, palisadă, precum și locuinȱe de tip bordei și artefacte, care duceau la datarea acesteia în a doua jumătate a secolului al XV-lea⁸⁵.

Această fortificaȱie a fost localizată pe malul stâng al râului Siret, la foarte mică distanȱă de confluenȱa sa cu râul Buzău, într-n fel de tandem cu ctitoria lui Matei Basarab vodă, frumoasa mănăstire de la Măxineni⁸⁶.

⁸⁵ Lucian Chiȱescu, „Cu privire la localizarea cetăȱii Crăciuna”, în SCIV, 18, nr. 2, 1967, p. 351-360 și în „Noi cosideraȱii arheologico-istorice în legătură cu cetatea Crăciuna”, în SCIV, 19, nr. 1, 1968, p. 61-94.

⁸⁶ Matei Basarab a ridicat aici o nouă biserică, între anii 1636 - 1637, înzestrând-o cu toate cele necesare. În scurt timp, mănăstirea va juca un mare rol spiritual și duhovnicesc, dar și unul militar și politic în această parte a țării. Ea a fost constant întărită material de domnii munteni Mihnea al III-lea Radu, Șerban Cantacuzino, dar și de domnii fanarioȱi ai ȱării Românești, precum și de domnitorul Alexandru Ioan Cuza. Pisania lăsată aici în 27 noiembrie 1640 de Matei Basarab și

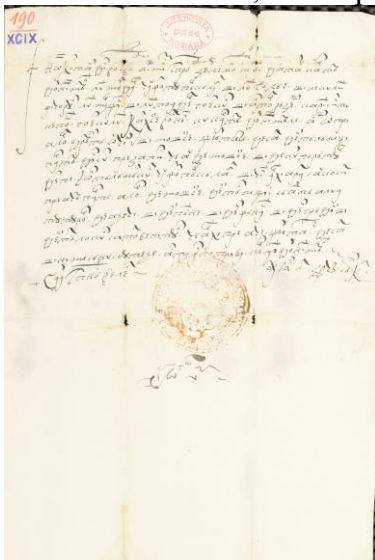
Cetitorul poate ușor înțelege cât de mare a fost deviația de curs a Siretului, doar comparând și cu lățimea efectivă de cam 8-10 km a luncii râului Putna Seacă, o vale mare creată între faliile tectonice, așa cum spuneam, dar cu mari consecințe geo-politice acumulate în aceeași perioadă.

Autorul cercetării acestea arheologice constată la timp că din compararea datelor locului aflate la dispoziție: „furnizate pe cale arheologică, cu izvoarele scrise, și în primul rând cu scrisoarea lui Ștefan cel Mare voievod, datată 13 iulie 1471, remarcăm o deplină concordanță⁸⁷”. Această cetate, construită din pământ, foarte probabil o fortificație care se întâlnește în uz mai des în Transilvania, poate fi doar una dintre *alia fortalicia*, realizate de către vodă Ștefan cel Mare în anul 1471, ca o contrapondere la fortificațiile realizate de către munteni în aceeași

soția sa Elena Doamna și reprodusă de cărturarul și istoricul Nicolae Iorga, indică împrejurările în care a fost probabil ridicat această salăș monahal. Cea mai mare atenție îi acordă ulterior Constantin Brâncoveanu (*Detalii arhitecturale a bisericii originale a Mănăstirii Măxineni* - „Mitropolia Munteniei și Dobrogei”, Vasile Dumitrache Florești și „*Drumuri spre mănăstiri*”, Mihai Vlasie), care începând din 1708 întărește drepturile anuale ale mănăstirii asupra tuturor averilor funciare. Tot în același an acesta intervine pe lângă domnul Moldovei, Mihai Racoviță, să dea voie egumenului să taie cotul Siretului, pentru a nu lăsa „*acea sfântă mănăstire să se prăpădească fiind cu multă cheltuială*”. În perioada 1858-1859 sub domnia lui Alexandru Ghica și apoi a lui Alexandru Ioan Cuza, are loc prima sa restaurare majoră: guvernul a aprobat reclădirea edificiului și a ordonat apoi austriacului Johann Schlatter (Studiu de caz, Mănăstirea Măxineni) să cerceteze „*dacă trebuința cerea să clădească din nou expusa mănăstire sau dacă se poate aduce în starea desăvârșită, bună, prin reparații*”. -Vezi Ionel Căndea, *Mănăstirea Măxineni*, Ed. Istros & Episcopia Dunării de Jos, Brăila, 1996, p. 1, 3-4, 32-35, 36-71.

⁸⁷ Lucian Chirițescu, „Cu privie la localizarea cetății Crăciuna”, p. 357. În 1471 Radu cel Frumos, fratele lui Vlad Țepeș, a atacat Moldova, dar Ștefan cel Mare l-a învins la Soci. Domnul muntean, supus turcilor, a izbutit să scape fugind. Ocuparea Chilie de către Ștefan a generat un șir de conflicte cu Radu cel Frumos, care a încercat în mai multe rânduri să recupereze această cetate maritimă. După incursiunea domnului moldovean, concretizată în arderea Brăilei, Târgului de Floci și a ținutului Ialomiței, Cazimir IV (1447 – 1492), regele Poloniei, care se temea „ca nu cumva Basarab (Radu cel Frumos) să năvălească fără veste asupra lui Ștefan cel Mare, cu ajutor turcesc” (Jan Długosz), încearcă o mediere, dar fără nici un rezultat. Fără declarație de război, Ștefan atacă Țara Românească, în 7 martie 1471, începând astfel un „război cu Radul voievod la Soci” (Cronicile slavo-române). Despre localizarea bătăliei au existat opinii diferite, fie în Țara Românească, fie în Moldova, dar în ultima vreme, cei mai mulți istorici sunt de părere că Socii se aflau în județul Râmnicu Sărat, la granița dintre cele două state (așa cum a demonstrat și istoricul Constantin C. Giurescu). Confruntarea a fost puternică, moldovenii au „ucis dintre dâșii (munteni) mulțime mare. Și toate steagurile lui au fost luate și schiptrul cel mare al lui Radul voievod a fost luat. Și mulți viteji au fost prinși atunci, care au și fost tăiați. A lăsat vii numai pe doi boieri mari, Mircea comis și Stan logofăt”. Victoria lui Ștefan cel Mare apare în toate sursele contemporane, moldovenii s-au întors încărcăți de prăzi și cu 17.000 de robi țigani. La 13 iulie 1471, domnul moldovean scrie suzeranului său, la Camenița, relatându-i faptele și anunțându-l că Radu a construit o fortificație la hotarul cu Moldova. Radu cel Frumos construise o cetate pe cursul inferior al Siretului, numită Crăciuna, în apropiere de vărsarea Buzăului, pentru a preîntâmpina noi atacuri și ca sprijin în vederea recuceririi Chilie.

vreme⁸⁸. Un lucru este astăzi cert, acela că și un alt mare voievod muntean, l-am numit pe Matei Basarab, are o înțelegere imediată a rolului strategic al zonei și construiește la puțin timp bijuteria monahală de la Măxineni, lângă râurile Buzău și Siret, de fapt fortificație militară ecleziastică, făcută pe un „loc bun și tare”.

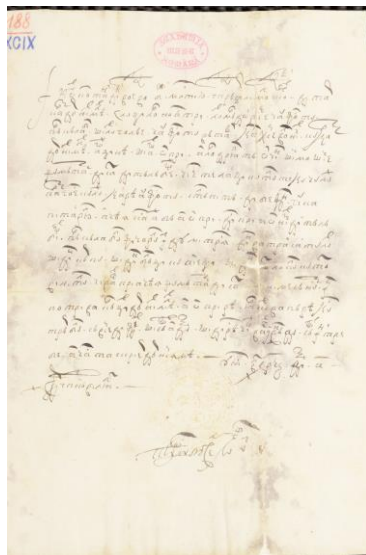

Cartea prin care Constantin Cantemir vv., domnul Moldovei, întărește lui Mărdarie fost pârcălab, stăpânirea părții lui de moșie din Tălăbești, ținutul Tecuci; 1688 (7197) septembrie 20, Iași, Doc. Ist. XCIX/190

Târgul Soci⁸⁹, un târg astăzi dispărut, este cunoscut grație bătăliei purtată aici în luna martie 1471, între Radu cel Frumos și Ștefan cel Mare, terminată cu înfrîngerea celui dintâi și cu trecerea definitivă a ținutului Putnei la statul moldav.

⁸⁸ Mariana Șlapac consideră că aceasta era o fortificație de campanie reamenajată de Ștefan cel Mare, de tip asemănător cetății Bârlad (Arhitectura de apărare din Moldova Medievală, mijlocul secolului al XIV-lea – mijlocul secolului al XVI-lea, Chișinău, 2004, p. 60-61).

⁸⁹ Comuna Vulturu din județul Vrancea va intra în manualele de istorie după ce arheologii au descoperit, la Hângulești, urmele fostului târg medieval Soci. Constantin C. Giurescu a fost primul cercetător care a avut un demers istoriografic corect, centrat pe localizarea Socilor, pornind de la Harta rusă publicată la Petersburg în anul 1835. Emil Lupu, a publicat un studiu pornind de la hărțile istorice cercetate în care arată că fostul Târg Soci era situat la aproximativ 1,4 km vest de satul actual Hângulești, pe malul fostului pârâu Leica. Uimitor este faptul că rămășițele fostului târg au fost descoperite încă din 1982, de preotul Maricel Jugănar, paroh la Râmniceni. Artefactele descoperite de acesta au fost preluate de Muzeul Vrancei, iar fragmentul de zid descoperit era cunoscut ca „Zidul lui Donie”. Aproape de locul Socilor, Radu cel Frumos a ridicat Cetatea Crăciuna, cucerită în 1482 de Ștefan cel Mare.

Cartea prin care Constantin Cantemir vv., domnul Moldovei, întărește lui Mărdarie fost pârcălab și lui Golăi fost vâtaf, stăpânirea părții lor de moșie din Tălăbești, ținutul Tecuci; 1687 / 7196 decembrie 1, Iași, Constantin Cantemir Domnul Moldovei and Mărdarie; Golăi; fost pârcălab; fost vâtaf, Bibl. Acad. Rom., doc. ist., XCIX/188.

Pentru mulți dintre istoricii importanți, localitatea e situată în granițele țării Moldovei, ceea ce-i conducea în mod firesc doar la părerea că domnitorul muntean Radu cel Frumos ar fi fost agresorul. În realitate, Sociul a fost un mic oraș al Țării Românești, era situat în imediata vecinătate a hotarului cu țara Moldovei. Dacă însă marele istoric vrâncean Constantin C. Giurescu nu ar fi valorificat informațiile cuprinse în *Harta rusă*, hartă publicată la Petersburg în anul 1835⁹⁰, poate ar fi mai durat ceva timp până la localizarea sa în poziția corectă și atestată arheologic.

Cu toate acestea, situarea lui în Muntenia nu este unanim acceptată⁹¹. Și iată că la cea de-a XXXIX-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice, o întrunire științifică bine organizată de Compartimentul Arheologie din cadrul Ministerului Culturii și Cultelor și de Muzeul „Callatis” din Constanța, a adus o noutate arheologul dr. Victor Bobi, care alături de muzeograful Aurel Nicodei și de Aurora Emilia Apostu, a susținut cu argumente, pe baza cercetărilor arheologice efectuate în tot anul 2004, o nouă ipoteză, aceea privind localizarea mult căutatei cetăți

⁹⁰ Constantin C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice, economice și statistice pe temeiul Hărții ruse din 1835*, București, 1957, p. 264.

⁹¹ Anton Paragină, *Habitatul medieval la curbură exterioară a Carpaților în sec. X-XV*, ed. Istros a Muzeului Brăilei, Brăila, 2002, p. 128.

moldave Crăciuna, anume la Florești (Cîmpeneanca), lângă Focșani⁹². Să spunem tot aici că în domnia lui Ștefan cel Mare exista un mare negustor cu numele Mihiu⁹³, un logofăt al Moldovei, care avea o moșie pe râul Răut, în satul

⁹² *Disputa despre cetatea Crăciuna continuă*, Ziarul de Vrancea din 04.06.2005. Aproape de locul Socilor, Radu cel Frumos a ridicat Cetatea Crăciuna, cucerită în 1482 de Ștefan cel Mare. Târgul nu a supraviețuit luptelor și obișnuitelor distrugerii ce le însoțeau, la sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului următor, decăzând la nivelul unui sat. În *Letopisețul de la Putna nr. 1* stă scris că „În anul 6990/1482, martie 10, a luat Ștefan voievod cetatea Crăciuna”. Până la 1482 Țara Vrancei a fost teritoriu al Munteniei. După ce Ștefan cel Mare îl învinge pe Basarab al IV-lea cel Tânăr (Țepeluș) și astfel alipește cetatea Crăciuna, hotarul Moldovei a fost mutat pe Milcov. Din acel moment, Țara Vrancei a ținut de Moldova. În apropierea orașului Odobești există un loc numit „la Cetățuie”, unii cronicari și istorici afirmând că pe Dealul Odobeștilor se afla în trecut Cetatea Crăciuna. Deocamdată amplasamentul vechii cetăți Crăciuna nu este stabilit cu certitudine, majoritatea arheologilor plasând-o în apropierea orașului Odobești, „la Cetățuie”, despre care unii cronicari și istorici afirmă că aici se afla în trecut Cetatea Crăciuna, astăzi o eroare certă. În vechile scrieri ale cronicarilor moldoveni, Grigore Ureche, Miron Costin și Dimitrie Cantemir, se amintește de această cetate din vremea domnitorului Ștefan cel Mare, despre care spun că este „o mai sus de Focșani, pe Milcovel”. Recentele investigații arheologice desfășurate la Florești, lângă Focșani, au descoperit o zonă fortificată natural și întărită artificial, despre care se crede că ar fi vechea cetate medievală Crăciuna. Arheologii consideră că rămășițele cetății sunt înconjurată de sate dispărute, precum Gugești de Moldova, Paraschiveni și Vilcele, toate atestate din 1464. Fortăreața este înconjurată de trei șanțuri de apărare, prin care curgea Milcovelul, un afluent al râului Milcov. De asemenea, la situl de la Florești s-a descoperit și fundația unei biserici medievale, estimată că ar fi fost ridicată pe la 1499. A fost descoperită și ceramică din secolele XIV-XV, cenușă, cărbuni, etc. În jurul cetății s-au găsit obiecte din metal, vîrfuri de săgeți, potcoave, dar și câteva monede.

⁹³ Mare boier din Moldova, logofăt (1443-1456, cu întreruperi). În primăvara anului 1456, a fost trimis cu haraciul Moldovei la sultanul otoman. După urcarea în scaun a lui Ștefan cel Mare, a fugit în Polonia. Acest dregător, care și-a început cariera ca grămatic (25 decembrie 1422) și pisar (30 ianuarie 1425–30 mai 1443) (*Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, coord.: Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu, București, 1988, p.185). La 6 martie 1443, voievodul Ștefan al II-lea afirma că Mihiu/Mihail pisar „ne-a slujit în toate locurile drept și credincios” (DIR, A, veacurile XIV–XV, vol. I, p. 185-186), ba mai mult, prin documentul emis la 18 februarie 1445, același domnitor îi dăruia boierului „satul Ciumălești, amândouă cuturile, cu moara și cu vama de trecere, pe Siret, și satele lui Ștefan Zugraf de pe Milet (...) precum și seliștea lui Iuga Păturnicherul” (Documenta Romaniae Historica, A. Moldova, vol. I, București, 1975, p. 356-357. Un aspect interesant, însă, îl consemna documentul datat 30 iunie 1453, când Alexandrel vodă îl numea pe Mihiu „prietin drept și credincios” (Ibidem, vol. II, p. 44-45), formulă insolită în a exprima fidelitatea boierilor față de domn. Este îndeobște cunoscut faptul că între Mihiu și pe atunci pretendentul Ștefan, fiul lui Bogdan al II-lea, ar fi existat un conflict deschis, pe când cei doi se întâlneau în Țara Românească, prin 1456, prilej în care logofătul, la ordinele domnului Moldovei, Petru Aron, ar fi încercat să-l asasineze pe viitorul domnitor (Nicolae Grigoraș, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, Iași, 1971, p. 38). Averele lui începea pe cea din documentele referitoare la bunurile dobândite de tatăl logofătului Mihiu, protopopul Iuga (I. Bogdan, *op. cit.*, Indice; C. V. Dimitriu, *op. cit.*, passim; N. Grigoraș, *Logofătul Mihail*, București, extras din „*Studii și cercetări istorice*”). În vremea domniei lui Alexandru cel Bun, din 16 februarie 1424 (DIR, A, veacurile XIV–XV, vol. I, p. 48) clericul primea satul Buciumeni de Tecuci. La începutul

Procopeni, „cu mori și stupi” primite drept moștenire de la „strămoșii săi”. Nu știm însă dacă are vreo legătură cu pârcălabul moldovean de Crăciuna, din acel moment devenită cetate din ținutul Covurlui situată la granița fixată pe Siret, un punct strategic observat mai târziu de voievodul Matei Basarab, care îi va construi un răspuns militar la Măxineni, prin mănăstirea întărită zidită acolo „unde am găsit domnia me un loc bun și tare”. Dar trebuie luat în calcul ca fiind o posibilă opțiune a domnitorului Moldovei, fiind totuși logofăt⁹⁴.

Prima analiză a efectelor roirii satelor în ținutul Covurlui s-a făcut pe Khiscu Covurluiului, un sat mic situat între Măstăcani și Foltești. Satul era atestat încă din

domniei lui Ștefan al II-lea, în 1434, protopopului Iuga îi erau întărite proprietățile dobândite în timpul domniei lui Alexandru cel Bun, deoarece „a mai slujit mai înainte sfânt răposatului părintelui nostru” (DIR, A, veacurile XIV–XV, vol. I, p. 109-110), drept pentru care primea și un loc pustiu pe Bașeu și șeliștea numită a lui Oțel. Alături de aceste bunuri funciare, printr-un alt document, emis tot la 24 aprilie 1434, lui Iuga i se întărea stăpânirea asupra satelor Togmacești, Ciorsăcești, Radeșani, Mânzați, Temeșești, Strâmba, Lălești și Hălmăjești (Ibidem). Într-un document emis la 7 decembrie 1436 (Ibidem, p. 139), în vremea asocierii la tron dintre Iliăș și Ștefan al II-lea, apar menționați atât tatăl, cât și fiul: Iuga dobândind alte proprietăți care, după cum se specifică în document, erau „uric cu tot venitul (...) fiului <său> Mihail grămătic” (Ibidem), iar acesta din urmă ocupând prima sa poziție în cadrul cancelariei domnești, aceea de grămătic. Ulterior, protopopul Iuga și fiul său Mihail primeau în 1439 (DRH, A. Moldova, vol. I, p. 276-277) confirmări relative la câteva proprietăți deținute împreună: satul Buciumeni pe Șumuz, Cozareuți pe Răut, Jigăreni, Strâminoasa, iar unde au fost Temeșeștii amândouă cuturile și satul Mânzați, unde este Toader. Constantin C. Giurescu observa că „încă din prima jumătate a secolului al XV-lea (...) unii mari dregători au averi uriașe”, fiind „bine cunoscut cazul logofătului Mihail, căruia Iliăș și Ștefan îi întăresc, la 1437, peste 50 de sate” (Constantin C. Giurescu, *Noi contribuții la studiul marilor dregători în secolele XIV–XV*, București, 1925, p. 22). La data de 6 martie 1443 (DIR, A, veacurile XIV–XV, vol. I, p. 185), Ștefan al II-lea voievod îi confirma achiziționarea satului Săseni de la Ivan Boldor, iar pentru a sublinia „buna înțelegere” între cei doi, domnitorul îi dăruia lui Mihai un sat situat „unde a fost Iuga Negru” și o prisacă lângă Săseni, „prisaca lui Vrabie”. Același Ștefan al II-lea, la 14 mai 1443 (Ibidem, p. 189), 30 mai 1443 (Ibidem, p. 194), 18 februarie 1445 (Ibidem, p. 206-207), 5 aprilie 1445 (Ibidem, p. 208-209) și 25 ianuarie 1446 (Ibidem, pp. 213-214), îi întărea boierului Mihail, devenit logofăt la 29 noiembrie 1443 (N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători*, p. 279), mai multe proprietăți cumpărate de la foștii stăpâni (pan Andreico, pan Luca, pan Coste etc.): jumătate din satul Bălăbănești, sate pe Miletin, seliștea Stănigești, seliștea lui Ștefan Zugraf, seliștea lui Iuga Pățurnicherul; totodată, îi dăruia logofătului satul Copoșești cu țarina Lieștilor, seliștele lui Vana Berbece și Eremia Berchiș, moara de pe Ziletin, fostă a lui Ștefan Zugraf, satele Ciumălești, Bârzetea, seliștea lui Gavrilouți „ca să-și întemeieze sat” (DIR, A, veacurile XIV–XV, vol. I, p. 207), satul Vânători pe Bistrița, cărora li s-au adăugat și șase sălașe de țigani: Bârlad, Dumitru, Buzdugan, Coste, Miculiță și Piciorog. Cetitorul a înțeles că am vrut să subliniez această avere uriașă a logofătului, transmisă în timp altor logofeți moldavi și tocmai de aceea țara Moldova nu a putut fi ocupată.

⁹⁴ Nicolae Iorga, *Adevărul asupra trecutului și prezentului Basarabiei. Istoria Basarabiei până la Ștefan cel Mare, domnul Moldovei (sec. XIV până în anul 1457)*, tipografia ziarului „Universul”, București, 1940.

iulie 1520, când se înărește hotarul iezerului Oreahovo, situat în stânga Prutului, sat cu un toponim descriptiv.

Analiza mutațiilor de sate produse, care au existat clar pe tot cuprinsul mlăștinis din satul Foltești și Galați ne-ar oferi probabil unele detalii despre momentul când s-au produs, balta fiind greu abordabilă de armatele aflate în marș. Am ști dacă se mutau de frica dușmanilor sau se mutau de foame, pentru că balta dă întotdeauna mâncare pentru cei săraci. Un alt sat al bălții a fost și Grindul de sub Pisc⁹⁵, sat situat pe lângă Piscul Covurluiului⁹⁶ și atestat tot în iulie 1520⁹⁷, situat probabil pe o mică ridicătură de teren aluvionar, de o formă alungită, care rezultă din depunerile aluvionare ale bălții Brateș, alimentată de râul Chineja și cu descărcări periodice în râul Prut.

Este un toponim care este pur descriptiv apărut desigur numai prin polarizare toponimică. Celălalt sat dispărut este satul Barcu Leahului. Satul acesta era situat mai la sud de Țărușele, comuna Foltești și este atestat într-un document moldovenesc din anul 1495⁹⁸. În satul Grăperu stăpânea neamul lui Ion Leahu, care la data de 14 mai 1563 avea jumătate din sat⁹⁹.

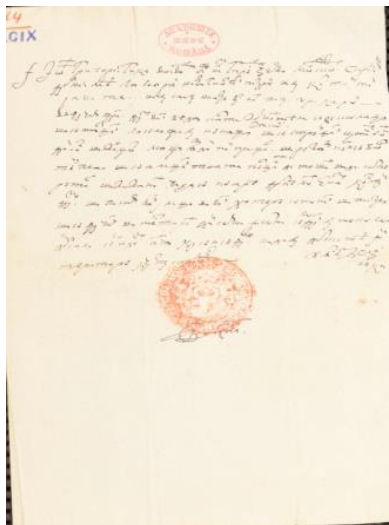
⁹⁵ Lunca Siretului și cea a Prutului sunt preponderent alcătuite din brațe despletite ale cursului celor două ape, din unele brațe părăsite sub formă de belciuge, ostroave incipiente și ostroave vechi sau grinduri, așa cum este acest Grind de sub Pisc. În lunca Prutului se întâlnesc înspre vărsare foarte multe zone de mlaști, pe ambele maluri.

⁹⁶ Kiscu Covurluiului este un sat situat între Măstăcani și Foltești Atestat în iulie 1520, atunci când se întărește hotarul iezerului Oreahov, situat în stânga Prutului (DIR, XVI, A, 1, 165-166; Costăchescu, *Documente Ștefăniță*, 230-231. Astfel de denumiri mai întâlnim în județul Tecuci (Piscul Corbului și Coasta Lupei din comuna Nicorești), iar în județul Covurlui putem nota locul numit „Piscul”, loc aflat pe râpa cea dinspre lunca Prutului. Ținutul Covurlui este brăzdat de multe dealuri, de la nord spre sud: așa este dealul Poleitul, care formează spinarea ținutului, de la nord spre sud, despărțind pâraiele ținutului în două direcțiuni, la apus și răsărit. Trece pe lângă comunele: Bursucani, Crăiești, Vârlezi, bifurcându-se la Băleni în două ramuri, una se întinde până aproape de Galați; o alta este dealul Brăilei, în partea de răsărit, pe lângă comunele: Berești, Băneasa, Bujor, Fântânești până la Măstăcani. Dealurile Piscul Sărei numit astfel pentru că conține sare, ține până la comuna Cucu; dealul Corni pe lângă Pechea, dealurile Țuțcanilor, pe lângă Țuțcani, dealul Slivnei, trece pe lângă Rogojeni. Domnitorul dăruiește, la 11 ianuarie 1495, lui Clănău spătarul „adevarat și credincios al nostru pan” (boier), jumătate din satul Piscu, partea de sus (DRH, A, III, p. 289-290, nr.156). Partea de jos a satului a fost dată, la 12 ianuarie 1495, lui Eremia postelnicul, pentru că „ne-au slujit nouă drept și credincios” (DRH, A, III, p. 397, nr.161).

⁹⁷ DIR, XVI, A, 1, 165-166.

⁹⁸ Cf. Pătruș, *Nume...*, p. 21.

⁹⁹ DIR, XVI, A, II, nr. 163-165. Satul este astăzi parte din Cavadinești, jud. Galați.

Cartea prin care Grigorie Ghica vv., domnul Moldovei, poruncește lui Gheorghiță pitar, Constantin Ranete și lui Vasile Popa uricar, să aleagă partea de moșie a lui Enachi Costandachi din siliștea Nănești; 1729 (7237) iulie 28, Iași, Doc. Ist. XCIX/74.

Ion Leahu și neamul lui stăpânea la 14 mai 1563 jumătate din satul Grăpeni¹⁰⁰, iar astăzi este parte a satului Cavadinești. Iezerul Leahului este atestat la 5 ianuarie 1459¹⁰¹. Era mai la nord de Rogojeni¹⁰². Vorbind astăzi despre aceste sate din lunca Siretului ar trebui spus că răzeșii erau în proporție de 80%. De exemplu în patru județe precum Putna, Tutova, Tecuci și Bacău, numărul lor este cuprins între 12.900 și 11.100. În județele Vaslui, Corvului, Fălciu, Roman, Neamț numărul variază cam între 8.700 - 3.700. Balta Ciolănetu, un iezer de lângă satul Foltești, era într-o vreme mai veche obiectul unei alte întăriri a lui Ștefăniță vodă pentru mănăstirea Humor.

În apropiere a mai existat satul ca „o siliște veche, numită Ferești”, care seliște care a fost pe teritoriul satului Stoicani, în zona desecată a Brateșului. Numele este un oiconim care era atestat încă de la 15 iulie 1448¹⁰³. Gârla Repede exista între Șivița și Tulucești, și era notată și în harta întocmită între 1891-1896. O altă gârlă, Repedea, este amintită și în hrisovul din 1 ianuarie 1757, atunci când mănăstirea Sfântul Spiridon din Iași primește ca loc de danie „locu domnescu din Galați”, domnitorul delimitându-l dealtfel foarte precis de la „malu Dunării în giosu pân în gîrla Reapidii”¹⁰⁴.

¹⁰⁰ DIR, XVI, A, II, 163-165.

¹⁰¹ DRH, A, II, 116.

¹⁰² Vezi prof. Moise N. Pacu, *Dicționarul jud. Covurlui*, p. 112).

¹⁰³ DRH, A, I, nr. 397-398. La 24 sept. 1468 întreg satul era în stăpânirea lui Ștefan Cernat și era denumit „unde a fost Fara” (DRH, A, II. Nr. 225-226).

¹⁰⁴ Vezi *Buletinul muzeului Moldovei*, „Ion Neculce”, IX, 1931, Iași, p. 158.

Desigur că mai trebuie menționată aici și existența Siliștii Dumii, menționată în hrisovul din 15 iulie 1448 ca fiind siliștea lui Duma, de pe Călmățui. Într-un proces deschis în anul 1873 de către unii dintre descendenții colaterali ai familiei Cernat¹⁰⁵, pentru revindecarea unei părți din Balta Brateșului¹⁰⁶, desigur bazându-se pe hrisovul amintit aici ei spun limpede că „satul și siliștea Dumii” se revedică ca loc aparținând moșiei Brateș¹⁰⁷. Brateșul în sine a fost la rândul lui foarte disputat între satele limitrofe și târgul Galațiului, fiecare stăpânind părți din el peste vremuri. Exista de asemenea o gârlă numită Plăcinta, o gârlă care ieșea din Pruteț (Râul Pruteț este un curs de apă, un firicel de 40 km lungime, cu izorul în județul Vaslui și un bazin de 350 km², afluent al râului Prut.

¹⁰⁵ Alexandru Cernat (n. 28 ianuarie 1834, com. Vârlezi, județul Galați – d. 8 decembrie 1893, Nice, Franța) a fost politician și general român. După alte surse, Alexandru Cernat s-a născut la 17 ianuarie 1828, la Galați, fiind ultimul fiu al familiei Eustațiu (originară din Vârlezi, județul Covurlui) și Teodosia Cernat (era fiica preotului Gheorghe Avram din Galați). A ajuns general al Armatei Române, șef al Statului Major General, om politic, deputat și senator liberal, ministru al Războiului. A fost și comandantul Armatei Române în Războiul de Independență, numire venită pe 2 aprilie 1877. Bunicul lui Alexandru Cernat, preotul Gheorghe Avram (? - 1 martie 1824), a fost preot paroh la biserica Vovidenia și protopop al ținutului Covurlui (1786/1790-1824). Vezi pr. Eugen Drăgoi, *Preotul Nicolae Drăguș și cronica sa*, Editura Partener, Galați, 2010 și *Carte de transfer a preotului Nicolae Drăguș* (Muzeul de Istorie Galați, Colecția documente, inv. nr. 4041), rev. *Dunărea de Jos*, nr. 109, martie, 2011, Galați.

¹⁰⁶ Suceveni, satul este amintit în hotarul „iezerului” Roșu de la Prut, dăruit de domnitor Mănăstirii Putna, la 2 iulie 1502 (DRH, A, III, p. 502-503 nr. 286). Roșcani, sat, com. Băneasa. Negrilă Peliș a cumpărat de la nepoții lui Stan Roșul satul Roșcanii, unde a șezut Rosfir. A primit și „dresuri de întăritură” de la „moșul domniei mele, Ștefan Vodă”, spune domnitorul Alexandru Lăpușeanu la 30 aprilie 1555 (DIR, A, XVI, II, p. 84-85 nr.76). Sirbi, sat, com. Nicorești, unde Grozav vornicul cumpăra satul primind și un „uric” de la „bunicul domniei mele Ștefan voievod”, precizează domnitorul Ștefan cel Tânăr la 1 iunie 1521 (DIR, A, XVI, I, p. 181-182 nr. 161). Smulți. Se întărește, la 14 martie 1502, lui Petrea a patra parte din satul Milești, „unde a fost jude Milea Uliu”, cumpărată de Oancea, lui Bodea ploscar (DRH, A, III, p. 494 nr.276). A fost în partea de jos a comunei. Stoicani, sat, com. Foltești „Ispisoc hrisov al domnului Ștefan voievod”, scris la 12 ianuarie 1495 pentru satul Rădeni (Paul Păltănea, *Un document de la Ștefan cel Mare, 12 ianuarie 1495/7003, ianuarie 12*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A.D.Xenopol”, Iași, XXII, 1985, 2, p. 789-790). A fost pe teritoriul satului Stoicani, la nord de „piscul mare ce-i zic Cetățuia” (așezare arheologică). Suceveni. Pan Lână Rugină, „această adevărată slugă a noastră”, recunoaște domnitorul la 3 ianuarie 1459, este miluit cu satele Botășeni (a fost, probabil, pe lângă satul Rogojeni) și Stoboreni (a fost la Dealul Stoboreni, la est de Suceveni, spre Rogojeni), DRH, A, II, p.116 nr.81. Lui Nistor și fratelui său, Crăciun, li se întărește, la 16 ianuarie 1495, o „siliște”, la Fântâna cea Veche (DRH, A, III, p. 302-303 nr.164). A fost în partea de sud a satului Suceveni. Un rezumat al documentului este amintit într-o anafora din 10 septembrie 1837 (DJAN, Iași, Anafore nr. 26, f. 91v) privind o pricină de împresurare a moșiei satului Suceveni.

¹⁰⁷ ASG, CAG, sect. II, civilă, dos. 7, 1 și 1/v. Deși Călmățuiul este în ținutul Tecuci, faptul că în 1831 inginerii hotarnici notau în zona Bălții Brateșului din apropierea Tuluceștiului „o siliște veche numită din vechi siliștea Dumii” pune capăt acestei controverse.

Jalbă adresată Domnului Moldovei de către mai mulți răzeși din moșia Petrești, de la ținutul Tecuciului, cărora Petrache Sturza, spătar, le-a împresurat în urma unor cumpărături făcute aici, 884 de stânjeni, cuprinzându-le astfel casele, viile, cer să fie desemnat pentru constatarea împresurării Constantin Conachi, aga; 1815 februarie 14. Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist. CCCLIX/87.

El traversează satele Fundătura, Pâhnești, Valea Grecului, Gura Văii, Stănilești, Lunca Banului, Oțetoaia, Focșa și Lunca Veche, Vetrișoai. Are ca afluenți de pe partea stângă pâraul Șopârleni și de pe dreapta pâraile Duda și Hușilor.), apoi dădea în altă apă, gârla Vărzăria, aparținând de Tulucești. Un Neculai sin Plăcintă ot Onceni¹⁰⁸ este pomenit la 22 martie 1666¹⁰⁹, iar o familie Plăcintă este menționată, la sfârșitul secolului XVIII-lea, cu proprietăți în Salcia¹¹⁰.

Și aici cred că ar trebui să reamintim de efortul istoricului Mihai Costăchescu¹¹¹, care readuce în memoria noastră în anul 1933 un important document dat de Ștefan cel Mare. Este vorba de uricul din 3 ianuarie 1459 dat la Suceava prin care voievodul întărește lui Lână Rugină satele Rugianii, Tăuții, jumătate din Telejina, Stoboreanii, Botășeanii și iezerul Lahului. Textul este unul pecis: „Cu mila lui Dumnezeu, Noi Ștefan Voievod, Domn al Țării Moldovei, facem cunoscut cu această a noastră carte tuturor, cari vor căta la dânsa sau o vor auzi, că această slugă a noastră adevărată, pan Lână Rugină, a slujit nouă cu dreptate și credincios.

De aceia noi văzându-l cu dreaptă slujbă către noi, l-am miluit cu osebita noastră milă și i-am dat și i-am întărit în Țara noastră a Moldovei, ocinele lui și

¹⁰⁸ În satul Furceni, com. Cosmești, ținutul Tecuci.

¹⁰⁹ ASB, ms. 573, rola 203-204.

¹¹⁰ Dragoș Moldoveanu, *Suf. –ari (pl. lui –ar în toponimia românească, origine, funcționalitate, dinamică*, în *Anuar de lingvistică și istorie literară*, Iași, tomul XXVII, 1979-1980, p. 45, nota 182.

¹¹¹ Prof. Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare*, Inst. De Arte Grafice „Brawo”, Iași, 1933, p. 21 și urm.

sate, anume Rugineanii, unde a fost casa lui, și Tăuții și jumătate din Telejina și Stoboreanii și Botășeanii și iezorul Lahului de la gârla Soarelui, cu vama și moara și cu iezorul Lahului, cu grindul de la Bogata în jos de Rentea, Bogata până la gura gârlei lui Andrieș și încă cu șipotele, unde cade în Pruteț. (...) A scris Isaiea, în Suceava, 6967/1459, ianuarie 3 zile.”¹¹² La 2 iulie 1753/7261 Racoviță Ctin Cehan vodă îi citează pe nepoții lui Sima Rugină, care erau Drăghici Rugină și Stanca, din care coboară Vasile și Aposstol Vârcolici. Tot el face precizarea că satele din uricul lui Ștefan cel Mare fac parte din ținutul Covurlui, iar satul Rugineni face parte din comuna Cavadinești.

Povestea cercetașilor morți înghețați la Tecuci, în 1917, în seara ajunului de Crăciun este una foarte tristă, despre care am mai vorbit. Orașul avea și el 150 de „Cercetași”, care erau conduși chiar de către prefectul de Tecuci din acea vreme, Ovid Gherghel. Acesta avea funcția de „președinte al secțiunii” și de către institutorul Vasile Berheciu, cu funcție de instructor. La Tecuci funcționa cohorta cercetașilor numită „Oltea Doamna”, aflată în grija unui Comitet de onoare, compus din principile Carol, I. Duca, Alecu P. Anastasiu, Nestor Cincu și Ionel Gheorghide (Georgiade după unii istorici). De câte ori trec prin Tecuci, un orășel boieros și cochet, mă întreb: cum a fost posibil?

La 16 ianuarie 1495/7003 tot el îi întârește Neagăi și Stanei, fetele lui Dragomir Tăutul satul Rugineni pe Horincea. Ștafeta timpului merge mai departe și la 14 septembrie 1760/7269 un alt ispisoc arată că Ruginenii sunt lângă Pogonești, Chetroasa, Rogojani (peste Horincea... și peste Prut merge acest hotar spre răsărit, până la o gârlă ce se cheamă Rente).

Rogojanii sunt toți a mănăstirii Frumoasa. Pe hărțile militare Rogojenii este un sat pe Prut și la apus peste apa Horincei se află valea Pogonești și dealul Pietrosul cu valea Pietroasă, cu urma lăsată din vechile moșii Pogonești și Chetroasa. Pe

¹¹² ANI, doc. ist., pachet 4, nr. 2, donația Drosso; un regist se află la tr. 1765, op. 2014, dos. 77, fila 699v; Ghibănescu, Surete și izvoade, vol. 21, p. 3-6.

Horincea era și satul Tăuți, care a dispărut¹¹³. Nici satul Telejina sau Telejna, cum era numit mai târziu, unde stăpâneau tot Tăuții, nu mai este.

A pășit peste timp doar amintirea bălții Telejin, formată din vărsarea Prutului, aflată între Rogojeni și Vădeni¹¹⁴. Tot aici era și satul Stoboreanii, astăzi a rămas doar un sat dispărut, numai numele lui rămânând dealului Stoboranilor. Logofătul Tăutul, care-l stăpânea, îl dă de zestre fiicei lui care era măritată cu ceașnicul Săcuianul¹¹⁵, de la care este luat apoi de Ștefăniță vodă „pentru hicienie”¹¹⁶. Botoșanii de pe apa Prutului erau și ei tot în ținutul Covurlui¹¹⁷. Ezerul Leahului își păstrează numele, balta Leahu¹¹⁸ fiind pe teritoriul satului Rogojeni. Cetitorul înțelege că toată această parte a Ținutului Covurlui s-a pliat mereu pe interesele de consolidare militară ale voievozilor și pe interesul local de a exploata cât mai bine locul, cu bunele și cu toate relele lui.

Lângă Galați a existat satul și moșia Corlătești, atestată încă din 12 mai 1546. Peste un veac, adică în 1655 era o posesiune a Ilenei Movilă, soția logofătului cronicar Miron Costin. Moșia mai purta numele de moșia Gheboasa, ca și pâraul de lângă ea. Am invocat acest sat pentru că denumirea lui este de origine maghiară (orla în maghiară înseamnă adăpost improvizat pentru vite sau doar o colibă pentru păstori).

¹¹³ ASB, Harta Statului major, planșa satelor Berești și Oancea.

¹¹⁴ Moise N. Pacu, *Cartea jud. Covurlui*, 1893, p. 155; ASB, Harta Statului major, planșa satelor Berești și Oancea. Totuși Rogojenii era sat atestat la 2 iulie 1502 (DRH, A, III, p. 502 nr. 282. Afirmția lui Moise Pacu, *Cartea județului Covurlui*, III, p. 90, că satul s-a înființat în 1670 este greșită). Un loc Rogojeniera, la 25 aprilie 1820, pe moșia satului Ijdileni, comuna Frumușița (DJAN, Iași, Anaforale 39, f. 26).

¹¹⁵ Hrisovul lui Ștefăniță vv din 15.03.1523, dat la Iași (se găsește depozitat la arhivele naționale sub numărul BU-F-00694-155) prin care dăruiește lui Ivan Raciște, ceașnic, a treia parte din satul Țigănești, cu moară pe Putna, cumpărat cu 120 zloți tătarăști de tatăl său, Bogdan vv., de la Andreica, Filip și Sora, copiii Ștefului ș.a., nepoții lui Bârsan, ce-l stăpânise cu privilegiu de la Ștefan cel Mare vv. A pus pecete Totrușan, logofăt, și a scris Dumitru Popovici. Îl are ca martor și pe Săcuian, ceașnic. Analizând componenta sfatului domnesc din perioada dintre anii 1504-1517, observăm că la lucrările lor în diferiți ani au participat 31 de dregători (V. N. Stoicescu, *Lista marilor dregatori ai Moldovei (sec. XN-XVII)*, în *AIIA*, vol. VIII, 1971, extras). Din boierii divaniți noi apar doar Dragotă Săcuianul ceașnicul și Hrană spătarul (DRH, XVIII. m. 80. p. 85). Mai mult ca sigur că Dragotă a fost adus în sfat la stăruințele socrului său, marele logofăt Ioan Tăutul, încă înaintea morții sale (1511). Menționăm doar faptul că o fiică de a sa a fost căsătorită cu Dragotă Săcuianul ceașnicul (DIR, XVIII, nr. 260, p. 295). Funcția de ceașnic o deține între 1490 și 1507; după aceea rămâne în sfat ca boier netritat (1508-1517).

¹¹⁶ Vezi uricul din 8 aprilie 1528/7036, când Petru vodă îl dă în schimb lui Fătul, pârcălab de Ciobraciu și surorilor lui, copiii lui Costea posadicul. Vezi Uricariul, vol. 18, p. 113.

¹¹⁷ Uric din 5 septembrie 1796, proprietarul fiind boierul Botăș, de la care își ea și numele; ASI, tr. 1765, op. 2014, dos. 77, fila 1091v.

¹¹⁸ Dicționarul statistic al României, Buc., 1915, p. 248.

Asta invocă eventuala transhumanță spre balta Brateș, dar poate avea o legătură cu mai vechiul sat Vadu Ungurului, devenit un cartier al Galaților. Satul poartă astăzi numele de Smârdan. Satul și moșia Cișmele o vom afla în 1812 ca una dintre moșiile mănăstirii Precista, dar nu știm deocamdată dacă nu cumva poate fi admisă ipoteza uneii danii a ctitorilor ei, frații Dia și Șerb pârcălabul de Galați.

În anul 1825 în 15 august este contopită cu moșia Dracii. Ea devine curând Drăculești, un toponim onomastic luat de la Dumitrache Dracea, pârcălabul de Galați care judeca la data de 22 aprilie 1665 o pricină la Șendreni, el cumpărând o parte din moșia Dracii, care i-a preluat numele. Toponime ale popoarelor care au traversat sau stăpânit acest teritoriu al Covurluiului mai aflăm la moșia și satul Cișmele (o fântână de suprafață în limba turcă), devenit M. Kogălniceanu din 1907.

Dacă vorbim despre moșia Brateșului trebuie, fie și în treacăt să pomenim că există și ipoteza că voievodul Petru Rareș ar fi făcut parte din familia Cernat, boieri din Țara de Jos, proprietari ai întinsei moșii care cuprindea lacul Brateș de lângă Galați, din care ulterior Petru Rareș¹¹⁹ va face unele danii de pescării unor mănăstiri. Petru Rareș a fost căsătorit cu Maria, fiica boierului Cernat, iar după moartea acesteia (1529) s-a recăsătorit cu Elena Brancovici, descendentă a despoților sârbi.

Domnitorul M.Gr. Sturdza a ridicat localitatea Venturești a boierului Al. Ventura, atestată documentar într-un hrisov din 1491 emis de Ștefan cel Mare, apoi în sec.XVIII prin hrisoavele domnești din anii 1775 și 1776, aflată pe malul pârâului Chineja, la rang de târg prin hrisovul din 6 mai 1844. Puțin mai târziu, împreună cu moșia Docăneasa (Golășei) de care se lipește, ea va constitui domeniul unui politician foarte important al țării, Lascăr Catargiu, conducătorul Partidului Conservator.

Bălenii sunt menționați de Petru al II-lea vodă, în dania făcută lui Cernat Ploscarul și fratelui acestuia, Ștefu, la 15 iul. 1448, sub titulatura de Fântâna lui Balea, mai târziu satul se va numi totuși Fântâna Bălenilor¹²⁰ și va rămâne cu titulatura de Băleni.

Credinciosul domnitor moldav Constantin Racoviță a dăruit cu hrisov mănăstirii Spiridoniei de la 1 ianuarie 1757 „tot locul domnesc ce iaste în târgul Galați den sus de malul Dunării la schele din scursura ce iaste din susul magaziei Docuzlulului (care avea deja o magazie pe locul Epitropiei Sfântul Spiridon), malul Dunării în giosu pân Constantin Racoviță a dăruit cu un hrisov gospod mănăstirii Spiridoniei în gârla Reapidii, adică până în lacul Brateș, de acolo tot alătura cu Brateșul spre apus până la gura scursurii în Dunăre, unde iaste

¹¹⁹ Vezi Rezachevici (2001), vol. 1, p. 557.

¹²⁰ DIR, A, 1, nr. 216, p. 245.

magazia Doncuului.” Bădălanul¹²¹ nu se poate preciza când a devenit de fapt cartier al Galațiului, dar este sigur că la 1 ianuarie 1753, când se dăruiește „locu domnescu” mănăstirii Sfântul Spiridon, în Bădălan, aici erau deja dughene, case și magazine.

Moșia întreagă precum și satul Băleni spre sfârșitul sec. XVIII aparțineau căpitanului Șerban¹²², iar după anul 1770 Matei Cantemir¹²³, atunci mare vistier, cumpăra grăbit și părți din moșia Bălenilor, perioadă după care hatmanul Costache Ghica îl are de cumpărătură în anul 1793¹²⁴. Satul este dat drept zestre de postelnicul Iorgu Ghica fiicei sale, numită Aristița, cea care era căsătorită cu Matei Cantacuzino¹²⁵. Dar pe teritoriul comunei, străbătut de veacuri de pârâul

¹²¹ „La Galați, orașul vechi turcesc, Bădălanul, cu ulițele mici și strîmbe, cu podurile stricate, cu noroi și praf, cu casele de lemn și hanurile rele, displace: e „un tîrg făcut ca un bivouac”; dar pe deal începe noua așezare, pe care o vedem astăzi și căreia i se prezice concurența cu Odesa și o dezvoltare ca la Havre, în timpul cînd, poate cu un canal de la Rotterdam aici, la Galați, dacă nu cu scurtarea drumului până la Marea Neagră, prin canalul Cernavoda-Constanța.” – Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călători. Călătorii francezi din epoca „Regulamentului Organic”*.

¹²² Despre localitatea Băleni din șinutul Covurlui a se vedea Dorin Pintilie, Mariana Pintilie, *Comuna Băleni*, un studiu monografic complex, Editura Eurodidact, Cluj Napoca, 2003.

¹²³ Primii copii ai lui Dimitrie Cantemir și ai Casandrei Cantacuzino (1676 - 1713) au fost Smaranda (1701-1720) și de cei 4 frați ai săi Matei (1703-1771), Constantin (1705-1747), Șerban sau Serghei (1706-1780) și Antioh (1708-1744) care s-au născut la Istanbul. Dimitrie Cantemir s-a recăsătorit în 1720 cu Anastasia Ivanovna Trubețkoi. Maria Cantemir (n. 1700 – d. 1754), ultimul său copil, născută la Iași, a fost o doamnă de onoare și metresa Țarului Petru cel Mare (vezi acad. Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, *Prințesa Maria Cantemir între ficțiune artistică și realitate istorică*, în *Akademios* nr. 3(22), septembrie 2011, p. 12.

¹²⁴ Paul Păltănea, *Repertoarul documentelor istorice referitoare la județul Galați, 1430-1650*, ms. BVAU Galați, doc. nr 15. Biblioteca Județeană „V.A. Urechia” deține în proprietate, [1986-1990]. 2 vol.; Vol. 1. : *Partea I : 1430-1491 oct. 16. 1986. XXXI, 102 f. dact.*; Vol. 1. : *Partea a II-a : 1491 nov. 2 - 1528 martie 16. 1986. f. 103-200*; Vol. 1. : *Partea a III-a : 1528 martie 20 - 1591 feb. 20. 1986. f. 201-300*; Vol. 1. : *Partea a IV-a : 1591 mai 12 - sf. sec. al XVI-lea. 1986. f. 301-400* Vol. 2. : *Partea I : 1601 mai 29 - 1619 ian. 10. 1990. 100 f. dact.*; Vol. 2. : *Partea a 2-a : 1619 apr. 23 - 1628 ian. 18. 1990. f. 101-174*; Vol. 2. : *Partea a III-a : 1628 apr. 9 - 1635 martie 4. 1990. f. 175-247*; Vol. 2. : *Partea a IV-a : 1635 martie 25 - 1640 sep. 1. 1990. f. 248-314*; Vol. 2. : *Partea a V-a : 1640 sep. 1 - 1650 dec. 3. 1990. f. 315-395*; Vol. 2. : *Partea a VI-a : Addenda : 1453 apr. 5 - 1627 sep. 1990, f. 396-483.*

¹²⁵ Paul Păltănea, *Note genealogice despre Cantemireștii de Băleni*, în *Arhiva Genealogică, III, nr. 3-4*, Iași, 1996, p. 57-59; vezi și pr. Eugen Drăgoi, *Băleni, județul Galați. Câteva mărturii și documente inedite*, revista *Dunărea de Jos*, nr. 111, mai 2011. La 1800, la București se naște Pulheria (Pulheria) Ghica, căreia istoria ținutului Hârlăului îi datorează atât de mult. Pulheria face parte din renumita familie de boieri Bârlă. A fost căsătorită cu logofătul Gheorghe (Iordache) Ghica, care era proprietarul moșiei Deleni. A murit la 28 februarie 1879 la București. O biserică cu hramul „Sfânta Împărăteasă Pulheria”, zidită la 1858 de Pulheria și Iorgu Ghica, apare în satul Pârcovaci, un sat pe ambele maluri ale Bahluiului, la vest de Hârlău, astăzi încorporat acestuia. A fost construită între anii 1834-1837 de către logofăteasa Pulheria Ghica, proprietară a moșiei Deleni – Maxut. Logofeteasa Pulheria Ghica este ctitorul Spitalului Hârlău și a ctitorit și Biserica

Suhurlui¹²⁶, sunt cunoscute și alte multe nume ale mai multor localități, sate care sunt sate astăzi dispărute, precum: Drițești, Lucești, Șerbești, Perișeni, Rădăcini, Stoești, despre a căror soartă vom reveni.

Lângă Tecuci exista Mândreștii, sat în com. Valea Marului. El se întărește lui Stan și rudelor lui, la 14 martie 1502, Vaslui, dar satul Mândrești la „obârșia” pâraului Geru, era cumparat de la Dragalina, fiica lui Zancea postelnic¹²⁷. Nu este însă exclus ca vatra satului actual să fi fost mai la nord, pe valea dintre Piscul Mândrești și Dealul Mândra, așa cum se precizează clar într-o hotarnică din 8 august 1817¹²⁸.

Stabila noastră strădanie în a descoperi frământările din lunca Siretului ne face să ajungem la Movileni. Fiului lui Ilciul, domnitorul le întărește, la 15 martie 1495, satul Dimeștii¹²⁹. El a fost în partea de nord-est a comunei, catre „hotarul târgului Tecuci”. La 15 august 1631 se numea Ilcești¹³⁰. Namoloasa era un sat în partea dinspre satul Fundeni, unde a fost satul Gârlești. El a avut și „drese”/hrisoave, date „de către părintele domniei mele Ștefan voievod”, arată Petru Rareș la 23 martie 1528¹³¹.

„Sf V.Mihail si Gavriil” din satul Maxut. Boierul Maxut era un grec boierit de domnul Moldovei, Constantin Cantemir și care a primit o moșie, potrivit unui suret de pe ispisocul dat de domnul Antioh C. Cantemir (fratele viitorului domn Dimitrie Cantemir), care la 4 iulie 1700/7208 o da ca danie, trup din cuprinsul moșiei Deleni, credinciosului slujitor al său, Macsut (Maxut sau Maxud în unele documente), vel ușeriu. Moșia se afla în hotar cu târgul Hârlău.

¹²⁶ Este un afluent de 61 km al Bârlădelului (vechiul curs al Bârladului) lângă satul covurluian Piscul. Este atestat încă din 1448 în forma Suhului (DRH, A, I, p. 397). Se pare că prin metateză vocalică ajunge la pronunția de astăzi, Sohului, o formă pe care o regăsim parțial în pronunția populară actuală Sohurlui (vezi în „*Noul Atlas lingvistic al României. Date despre localități și informatori*”, autori Vasile Arvinte, Stelian Dumistrăcel, Ion Nuță, Adrian Turculeț, Buc., 1987, p. 346). Evoluția fonetică „l”>„rl” reflectă fenomenul de „despicare a consoanelor”, cum o intitula poetic Sextil Pușcariu (*Limba română, II. Rostirea*, Buc., 1994, p. 147), ca în bg. *močilo* > rom. *mocirlă*, dar nu o influență a cuvântului *Covurlui*, cum greșit credea I. Iordan (*Toponimia românească*, Buc., 1963, p. 128, nota 9). Un hidronim *Suhul* nu poate fi explicat de la un antroponim cu artico hotărât, ci ca o necesară și nouă adaptare morfologică la genul entopicului (pârâu) a formei originare *Suha*. Un cunoscut apelativ românesc *suhă* „vale care seacă vara” (Dragoș Munteanu în „*Un fenomen ignorat în anchetele dialectale: resemantizarea toponimelor*”, în *ALIL*, XXX, 1985, seria A, p. 23-32) nu este deloc autentic, el fiind doar rezultatul accidental al resemantizării toponimului *Suha*.

¹²⁷ DRH, A, III, p.485-486 nr. 271.

¹²⁸ DJAN, Galați, Ion Lefterescu, *Documente corodene*, manuscris nr. 34, f. 298, nr. 201.

¹²⁹ DRH, A, III, p. 389 nr. 219.

¹³⁰ ANDIC, M-rea Neamt, LXIX/12.

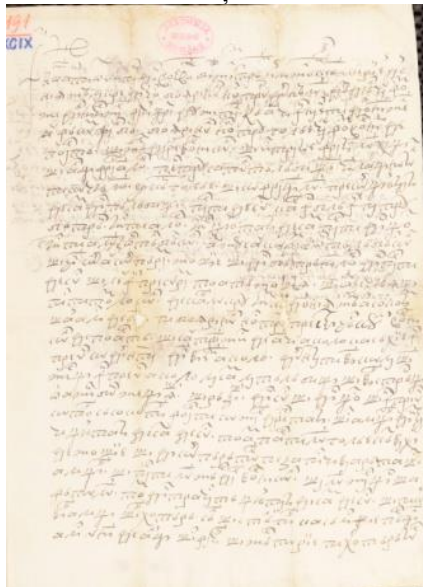
¹³¹ DIR, A, XVI, I, p. 283, nr. 248. De văzut uricul din 1528/7036 martie 23, prin care Petru <Rareș> voievod întărește lui Nicoară Grozav pârcălab a patra parte din satul Gârlești, partea din mijloc (v. DIR, XVI, I, p.282–284, nr. 248).

Lungociul¹³² este un sat vechi, aparținând de com. Fundeni, loc cu multă istorie, asupra căruia o să revin. În valea Prutului exista satul Oancea, un sat cu o istorie destul de frământată. Un document scris la 30 aprilie 1555 indică existența, pe teritoriul acestui sat, a altor două așezări: Moinești, care nu mai poate fi

¹³² „În 1974 au fost descoperite întâmplător pe teritoriul satului Lungoci, comuna Fundeni, județul Galați (Ion T. Dragomir, două morminte ocromane din regiunea de sud a Moldovei, în Muzeul National, III, București, 1976, p. 53-60), o brățară și 44 verigi din aur, împreună cu o lamă de silex, o împungătoare de metal și trei piese de colier lucrate din valve de scoici, toate fiind asociate, ca inventar funerar, unui schelet aparținând populațiilor păstorești de origine nord-pontică, difuzate și pe teritoriul țării noastre. Gele 44 verigi au forma circulară: 18 exemplare fiind ușor deformate și sînt neornamentate; diametrul fiecăreia este de aproximativ 1,67 cm, greutatea variind între 0,76 gr și 0,85 gr. Brățara, lucrată din bară de aur relativ groasă, de secțiune circulară, are forma ovală, cu capetele neînchise, teșite drept, ușor îngroșate. Diametrul maxim este de 7,58 cm, cel minim de 6,35 cm, iar greutatea de 256,20 gr. Publicînd în 1976 descoperirea funerară de la Lungoci-Fundeni și încercînd să o situeze cronologic, Ion T. Dragomir a scris următoarele: pe baza tipologiei pieselor de aur și îndeosebi a brățării de formă ovală, circulară în secțiune, cu capetele îngroșate și neîmpreunate, fără decor, care le imită pe cele de bronz, încercăm să datăm acest mormînt în perioada mijlocie a epocii bronzului, deși acum dispunem de puține analogii precise existente pe teritoriul României” (Ibidem., p. 55). Cu privire la brățara de la Lungoci - Fundeni este necesar să considerăm îndreptățită afirmația lui Ion T. Dragomir, potrivit căreia printre brățările de bronz de pe teritoriul României este greu să găsim analogii precise. O asemenea concluzie este susținută prin luarea în considerare a celor peste 400 de brățări, întregi și fragmentare, publicate de Mircea Petrescu-Dîmbovița în lucrarea „*Depozitele de bronzuri de pe teritoriul României*”, precum și a exemplarelor, de asemenea publicate, descoperite în necropole ale culturii Monteoru și în ariile culturilor Tei, Verbicioara și Wietenberg. Toate acestea reliefează în fapt absența brățării de bronz din bară de secțiune circulară cu capete neînchise și îngroșate, care ar fi putut eventual să constituie, cum a estimat I.T. Dragomir, prototip pentru brățara de aur de la Lungoci și, totodată, argument pentru a o încadra pe aceasta din urmă în perioada mijlocie a epocii bronzului. De asemenea consemnăm că pînă în prezent tipul de brățară în discuție nu a putut fi regăsit nici printre descoperirile atribuite epocii bronzului din zonele de stepă și silvo-stepă de la nordul Mării Negre, publicate de arheologii ruși și ucrainieni. Pentru încadrarea cronologică a brățării de aur descoperită în mormîntul de la Lungoci - Fundeni trebuie să avem în vedere similitudinile stilistico-tipologice cu brățara de la Balaci și cu cea de la Varna, din mormîntul nr. 4. De asemenea e necesar să ne referim și la foarte bunele analogii observabile între cele 44 verigi de aur asociate cu brățara din mormîntul de la Lungoci și unele dintre verigile de aur aflate în necropola de la Varna, în mormintele 36 și 43 (Ivan Ivanov, *Săcrotsciala na Varnenschiia halcoliten necropol*, Sofia, 1978, pl. 2, 29, 31). Prin raport cu toate acestea, mormîntul ocromanice descoperit pe malul Șiretului, în punctul „Lutărie”, de pe teritoriul satului Lungoci, se cere situat în perioada tîrzie a epocii pietrei șlefuite, către sfîrșitul mileniului IV î.e.n. d-nul Kurt Horedt a remarcat următoarele : „este vorba de o formă frecventă în secolul V e.n., dar care, totuși, apare încă în eneolitic, în mormintele de la Varna și, mai recent, în mormîntul cu ocră de la Fundeni, județul Galați”. Din analiza prezentată se desprinde concluzia că descoperirile de la Balaci și de la Lungoci - Fundeni, precum și brățările torsadate din aur de la Moigrad trebuie să fie atribuite eneoliticului și datate către sfîrșitul mileniului I V î.e.n.”- Doina Leahu, „*Considerații asupra unor podoabe antice de aur de la Lungoci, Balaci și Moigrad*”, rev. „*Cercetări arheologice*”, nr. IX, 1992, Iași-Rădăuți, Casa Editorială și de Presă „Glasul Bucovinei”.

localizată, și Saca, la vărsarea pârâului cu același nume în Prut. Când s-au vândut aceste două sate, dar s-au dat și mai multe „dresuri” de întăritură „de la moșu domniei mele Ștefan Vodă”, arată vodă Alexandru Lăpușeanu¹³³.

Și așa ajungem tocmai la Frumușița, sat aflat în apropierea Galațiului, un sat al postelnicului Iorgu Ghica¹³⁴, situat la gura văii Frumușița. Ca sat este și atestat la 22 ianuarie 1593, când este numit Iuriești¹³⁵.

Cartea prin care Antioh Cantemir vv., domnul Moldovei, poruncește lui Dediu fost mare medelnicer și lui Strejescu vornic de poartă, să cerceteze pricina lui

¹³³ DIR, A, XVI, II, p. 84-85, nr. 70.

¹³⁴ A decedat la 17 martie 1842 într-o zi de joi. Se trăgea din Dimitrie Ghica și Eufosina Caragea. A avut ca frați pe Costache căsătorit cu Anastasia Jora, Ion căsătorit cu Ecaterina Tsigara, Smaranda căsătorită cu Al. Vârnăv și Grigore căsătorit cu Sevastitza Nafile. Era cel care semna la 15 Iulie a anului trecut 1842 actul de desființare a vămii dintre Țara Românească și Moldova ca Logofăt al Trebilor din Năuntru. Ultimul hatman al Moldovei fu Iorgu Ghica, în anul 1858. În 1848 cu ajutorul Elenei Cuza și a soției lui Iorgu Ghica, șase dintre revoluționari, printre care și Al.I. Cuza, au reușit să se refugieze la viceconsulul englez de la Brăila, evitând astfel deportarea și anchetarea lor în Imperiul otoman, puterea suzerană de atunci. Se păstrează Scrisoarea lui Gheorghe Sturdza, vornic, către Iorgu Ghica, fost mare agă, pentru afaceri de familie; 1825 august 18 (Bibl. Acad. Rom., doc. ist., XVIII/119). Între 5.IX.1854 -1856 a fost pârcălab de Galați. Iacob Buicliu (1809-1891) și fratele său Grigore Buicliu (15 dec. 1840-13 dec.1912), descendenții unei familii de bogați negustori armeni din Bucovina, cetățeni austrieci, fuseseră împlicinați în calitate de reclamanti într-un proces celebru împotriva postelnicului Iorgu Ghica, de la care arendaseră două moșii, Deleni și Mascut. Deși se bucuraseră tot timpul de sprijinul Imperiului habsburgic și al Porții otomane, frații Buicliu pierd acest proces, întins pe durata a două decenii (1837-1856).

¹³⁵ DIR, XVI, A, IV, nr. 307-308, considerat de autor „îndoielnic”.

Golăe, fost vornic de poartă, pentru moșia Tălăbești; 1698 (7207) noiembrie 27, Iași, Doc. Ist. XCIX/191.

Dar într-un plan ceva mai vechi al unei părți din moșia satului Ijdileni, o hartă desenată cam la 19 septembrie 1846, se precizează că acesta se mărginea cu Uriești sau cu Frumușița¹³⁶. Se poate însă menționa când începe deja să se folosească și toponimul Frumușița, asta pentru titulatura satului, ca și cea a moșiei. La 20 decembrie 1705, moșia satului sau numai o parte din ea se numea Frumușeni¹³⁷, și era un oiconim format dintr-o interesantă polarizare toponimică¹³⁸. Chiar pe teritoriul comunei Foltești, dar în partea lui de sud, era atestat la 25 februarie 1513 satul Bălăceni¹³⁹. Până acum încă nu se știe cum a dispărut satul, dar la 29 aprilie 1813 el era deja în posesia postelnicului Toader Balș¹⁴⁰, iar apoi la 24 ianuarie 1841 a fost cumpărat, împreună cu moșia Foltești, chiar de vornicul Alecsandri (1792-1854)¹⁴¹.

Ofensiva continuă pentru obținerea pământurilor a familiilor avute o observăm și la o descendentă a Tăuților. Astfel la 20 martie 1848 se emite o „Adresă a Departamentului Trebilor din Lăuntru către Isprăvnicia ținutului Vaslui, prin care se solicită ca doamna Smaranda Vasiliu comisoaia să fie pusă în posesie de îndată cu moșia Lipova, pe care o are de la soacra ei, căminăreasa Nastasia Vasiliu, născută Tăutu”¹⁴².

¹³⁶ ASG, CAG, sect. II civilă, 1914, dos. 2, f. 60.

¹³⁷ ASB, doc. ist., CLVIII/172.

¹³⁸ Grigore Racariu, *Toponime...*, p.101.

¹³⁹ DIR, XVI, A, I, p.407.

¹⁴⁰ Rusofil recunoscut, Balș era și cuscrușul domnitorului Mihail Sturdza (Esmeralda Balș, fiica sa, fiind scurt timp căsătorită cu un fiu al domnitorului moldovean). Balș se va implica în alegerile pentru Adunarea Obștească din orașul Galați, port la Dunăre și poartă de intrare în Moldova de atunci, unde trebuiau „aleși” oameni credincioși domnului Moldovei și lui Balș, implicit, un fel de consilieri locali de astăzi. Rusia declară război Turciei la 26 aprilie 1828, trupele rusești trecând imediat Prutul, la Galați armata rusă ajungând a doua zi. Mareșalul rus Wittgenstein hotărăște să-și stabilească pe timpul iernii cartierul general la Galați. În tot acest timp, la Galați se fac pregătiri pentru reluarea operațiunilor militare. Hatmanul Teodor Balș care a primit poruncă să construiască două poduri peste Dunăre, sosește la Galați să supravegheze lucrarea celor 120 de pontoane necesare montării podurilor. Misiunea Hatmanului Balș a fost deosebit de dificilă, căci lemnul a fost adus cu foarte mare greutate. La începutul lunii martie 1829 de-abia erau în lucru 20 de pontoane. Pentru urgentarea lucrărilor, în aprilie, au fost trimiși la Galați toți fierarii și lăcătușii din Iași, iar la 19 aprilie 1829 „Toader Balș era tot la Galați pentru a grăbi terminarea pontoanelor”. Spătarul Ioan Cuza, făcut postelnic la 20 ianuarie 1828, este numit pârcaș de Galați la începutul anului 1831, funcție pe care o deține până în septembrie 1836, când este înlocuit de colonelul Teodor Balș.

¹⁴¹ ASB, doc. ist., CDXXXII/21.

¹⁴² ASI, fond nr.2, inv. nr. 2529, colecția doc. ist., pachetul 1021, fil.14.

La data de 1842 în 26 martie logofătul tecucean Costache Conachi¹⁴³ încerca să-și sporească averea, așa cum se înțelege și din adresa Judecătoriei ținutului Suceava, dată către surorile Balașa și Safta Tudori, în legătură cu un înscris al judecătoriei, act prin care autorizează pe fratele lui Gheorghe Tudori să vândă prin mezat, logofătului Costachi Conachi, un trup de 300 stâneni din moșia Chiștelnița, din ținutul Covurlui¹⁴⁴, mai târziu sat în județul Bacău. În anul 1829 postelnicul Iorgu Ghica, proprietarul moșiei Frumușița, se afla în judecată cu Smaranda Negre-Conachi pe „doi bătrâni” din trupul moșiei Ijdileni, anume bătrânii Ijdele și Rogojină¹⁴⁵, care reprezentau numai partea de zestre primită la 10

¹⁴³Costache Conachi moare la 4 februarie 1849 la moșia sa de la Țigănești. Unul dintre credincioșii săi slujitori, Burduja, descrie împrejurările morții marelui logofăt: „ieri doctorului casnic Moritz Kernbach, care la durerea de pept numită astmă, de care suferea, l-a tratat numai cu apă rece, cu plângere mare a toată țara de jos a Moldovei, a închis ochii la moșia Țigănești logofătul Conachi, stingându-se ca o lumină dulce într-un grozav întuneric”. Logofătul Conachi a fost un om credincios și a avut grijă ca țăranii de pe moșiile lui să aibă unde se ruga. În 1816 a ridicat la Țigănești biserica cu hramul „Sfânta Înviere a Mântuitorului”, căruia i-a donat mai apoi cărți și veșminte și îi plătește studiile de preoție la Socola dascălului din sat, iar pe moșia părintească Fundeni mai ridică o biserică cu hramul „Înălțarea Domnului”. Biserica cu hramul „Înălțarea Sf. Cruci”, din satul Lungoci, com. Fundeni, jud. Galați este tot ctitoria logofătului. Cu nouă ani înainte de a muri, logofătul Conachi mai înălța o biserică, nu departe de conacul său de la Țigănești, la Ungureni. Biserica, terminată în anul 1840 și poartă hramul „Schimbarea la Față”.

¹⁴⁴ANI, fond nr. 2, inv. nr. 2529, colecția doc. ist., pachetul nr. 1026. „Se face dar cunoscut tutulor prin această primă publicațiune că, în diva de 29 Februarie 1900, se va vinde cu licitațiune publică, în pretorii acestui tribunal (Bacău), la orele 10 dimineața, dupe cererea primei societăți de credit funciar roman din Bucuresci, astfel cum este ipotecată, moșia Văleni și Chiștelnița, formând un singur trup și cu orice alte trupuri, hlise, siliște și cătune, sub orice numiri vechi sau noi, din cari se compune, în toată întinderea lor până în proprietățile vecine, cu pădurea și cu toate acaretele și îmbunătățirile aflate pe dânsle, situate în comuna Milesci, plasa Bistrița-de Jos, județul Bacău, și învecinându-se la Nord cu răzeșii de Milesci, la Sud cu moșia Gioseni și Horgesci, la Est cu moșia Parincea, tot a d-lui Caton Lecca, și la Vest cu moșia Tamași și Pietrișu. Întinderea moșiei Văleni și Chiștelnița, afară de pământul dat foștilor locuitori clăcași conform legii rurale din 1864, este de 455 fâlci, 65 prăjini, din care 196^{1/2} fâlci pădure și restul pământ cultivabil. Sarcini, dupe lista dată de grefa tribunalului Bacău, asupra acestor imobile mai există următoarele: 1) Ipoteca înscrisă la No. 170 din 1895 pe suma de 140.000 lei, constituită în favoarea principeului Gr. M. Sturza cu asigurarea în moșia Parincea; 2). inscripțiunea No. 186 din 1895 pe suma de lei 70.000, constituită de d. Caton Gh. Lecca în favoarea soției d-sale, d-na Lile Caton Lecca, pentru banii săi dotali; 3) Inscripțiunea No. 187 din 1895, pe suma de 30.000 lei capital parafernă al d-nei Lili C. Lecca. Doritorii de a cumpăra această moșie vor putea lua cunoștință de condițiunile vinderei din caiete de sarcini, ce va fi depus la grefa acestui tribunal cu 8 zile înainte de adjudecare. No. 7122 din 1899, Noiembrie 16” (Monitorul Oficial al României 1899 dec. 22, nr. 214).

¹⁴⁵ASI, *Anaforale*, 39, f. 25-30; tr. 379, op. 410, dos. 1, f. 30. Iată ce s-a întâmplat în Covurlui la primele alegeri de deputați „ținutași”. La 10 nov. 1832 din 23 de voturi aga Dimitrie Iamandi ia 18 voturi. Contestate aceste alegeri se reiau la 28 nov. 1932, de data aceasta postelnicul Iorgu Ghica ia 19 voturi. Devine și pârcălab de Galați, succedându-i postelnicului Ioan Jora, care era din 1826 pârcălab de Galați. În conflictul care se naște într-un proces cu frații Buiuciu se folosește de un hrisov domnesc dat de Mihai Sturdza vodă, considerând că se aplica în speța aceasta autoritatea

februarie 1831, de către Catinca Negre¹⁴⁶, care era căsătorită cu Vasile Rosetti-Pribești¹⁴⁷. Bunicul Catincăi Negre, stolnicul Constantin Negre, cumpărase a patra parte din moșia satului Ijdileni la 1 decembrie 1776¹⁴⁸. Ghica Iorgu (Iordache) era pe la anul 1810 numit în demnitatea de spătar și devine membru în Divanul Judecătoresc¹⁴⁹. Odaia lui Manolache este un mic sat în comuna Vânători¹⁵⁰, al

lucrului judecat (Regulamentul Organic, art. 364) și închide acestora orice cale de atac (Dimitrie Brătianu, firmanul Buiuciiilor, în „*Convorbiri Literare*”, XLIV, I., p. 169). În 1832 era căsătorit cu Elena Sturdza Postăvaru (Grigorie I. Sturdza vindea la 11 iunie 1873 în Iași, casele sale cu atenanse, grădină și locul ce le înconjoară „la răspîndia străzilor Carol, Păcurari și Lăpușneanu” cu 4150 galbeni lui B. Sculy Loghothetides. Casele fuseseră cumpărate de Elencu Sturza în 1852 de la logofeteasa Efrosina Balș), care se mărită în 1845 cu beizadea Gheorghe, fiul lui vodă Ioniță Sandu Sturdza (Rudolf Șuțu, *Iașii de odinioară, vol. II*; Ion Mitican, *Strada Lăpușneanu de altădată*, Iași, Ed. Tehnopress, 2002, p. 9-10). Moșia comunei Frumușița aparținea lui Iorgu Ghica, fostul pârcălab de Covurlui, care stăpânea până dincolo de Pechea o avere de peste 80000 fălci de pământ.

¹⁴⁶ La Biblioteca Națională a României, Colecții Speciale, Arhiva Istorică, Fond Kogălniceanu, se află: Telegramă către Ralu Negri, Iași, 18 dec. 1868. Genealogii ale familiei Negri (alcătuite recent), însoțite și de comentarii; extrase din acte; copie după memoriul de succesiune de la Gavril Miculescu, mort în 1825; convenție încheiată de Catinca Negri; cerere Ludovic Dauș, către Secretariatul g-ral al Uniunii Fundațiilor Culturale Regale pentru a edita o monografie C. Negri (nr. 301). Documente (transcrise recent) relative la divorțul dintre L.Steege și soția sa Calliopi (fiica lui Manolache și Ecaterina Negri), 1850. Corespondență cu Clubul național - liberal din Galați, D. Seculeanu, Ilie Iacovache, Caliope Gaitany, E. Lambrinidi, Al. Călinescu (despre alegeri municipale; adeziune a locuitorilor la programul de reforme din 1864; propuneri pentru a-și depune candidatura în alegeri; referitoare la navigația pe Dunăre; concesiune a guvernului, încheiată cu Wilhelm Gaube și Nicolae Tufacos, pentru curățirea Prutului; situația politică în oraș și județ; numire de comisari ai Dunării și activitatea Comisiei dunărene (nr. 567). Acte despre Iancu Fotea din Galați (numit președinte al municipiului Galați în 1862; membru al Curții de Apel a județului în 1872). Dosar proces deschis de Alexandru Malaxa (în 1853) împotriva lui George Iamandi, în legătură cu contractul de arendare pentru moșia Măcișeni, plasa Siret, jud. Covurlui (între acte și un exemplar din ziarul *Poșta*, Galați, an III, nr. 141 (717), 12 ian. 1883). Acte referitoare la vânzarea moșiei Măcișeni (în 1881) de la proprietarul acesteia George D. Iamandi către Constantin Malaxa și procese ce au urmat până la Înalta Curte de Casație (1884) și la sentința de reziliere a contractului de vânzare (nr. 603).

¹⁴⁷ Vezi Ijdelea, ghid în Hartă (1891-1896).

¹⁴⁸ ASB, ms. 5333, f. 24, 53; ASI, tr.379, op. 410, dos. 1, 30.

¹⁴⁹ Ultimul hatman al Moldovei a fost Iorgu Ghica, în anul 1858. Parcul din centrul orașului Galați, Parcul Municipal, a fost construit în anul 1864 prin grija pârcălabului Iorgu Ghica. Din scrisorile trimise mamei sale Ecaterina Rosetti, la 25 mai/5 iunie 1844, de către doamna Elena Cuza rezultă că își aștepta cu speranță sosirea fraților ei, Constantin, Dumitru și Teodor, ca și a tatălui ei, la Galați (D. Ivănescu, Virginia Isac, *Alexandru Ioan Cuza, acte și scrisori*, p. 33-34). Îi comunica mamei noutăți din orașul unde se stabilise, ascunzându-și amărăciunea visurilor spulberate: „Nu pot să-ți dau noutăți de prin oraș, fiindcă ies foarte rar, deoarece nu găsesc plăcere decât în căminul meu” (Lucia Borș, Doamna Elena Cuza, Editura Casei Școalelor, București, 1940, p. 29). Protipendada din târgul Galaților „este de o monotonie fără asemănare” (D. Ivănescu, Virginia

cărui nume vine de la Manolache, feciorul lui Tudor pârcălabul de Galați¹⁵¹. Pe un plan din 15 august 1825 este marcată Odaia Cinci Căini sau Munteni¹⁵², care începea din malul lacului Brateș și se întindea până aproape de Valea Rățoiului¹⁵³, loc unde se mărginea cu Râpa lui Manolache.

După planul din data de 15 august 1825, marginea dinspre răsărit a moșiei satului era lacul Brateș. La apus nu ajungea până la pârau Mălina, pentru că în zonă se întindea un colț al moșiei satului Calica sau Felești (Filești), cum era numit în 1803¹⁵⁴.

Isac, op. cit., p. 41), se spovedea mamei cu altă ocazie Elena. Singura persoană a cărei companie o agreea era soția pârcălabului de Covurlui, Iorgu Ghica.

¹⁵⁰ Satul Vânători s-a afirmat că s-a constituit în 1887 pe teritoriul moșiei Sultanul, atestată în 1812 (TTRM, I, 2, p.1314), care a fost pe teritoriul satului Odaia Manolache (DJAN, Galați, Planuri, nr. 684, realizat în 1871 și denumit Șoldanul). Pe un plan din 15 august 1825, partea dintre Satul Costi și Valea lui Manolache este numită Foltanu, devenită cu acest nume în 1875, sat component al comunei Tulucești (TTRM, I, 2, p.1644). La următoarea organizare administrativă, în anul 1887, rămâne în componența aceleiași comune, dar cu numele de Fântânele și Sultanul, peste doi ani (ziarul *Poșta*, IX, nr.173, 7 august 1889, p.2). Nu este însă înregistrată sinonimia Foltanu sau Sultanul (TTRM, I, 1, p.426, voce Foltana). Continuitatea locuirii pe teritoriul comunei Vânători este dovedită de existența satului Scândureni, înființat înainte de domnia lui Ștefan cel Mare și Sfânt (12 aprilie 1457 - 2 iulie 1504). Hrisovul este amintit în cel al domnitorului Ieremia Movilă din 8 aprilie 1603 (DIR, A, XVII, I, p.p.85-86 nr.124) prin care se întărește lui Cârste Ghenovici, mare vornic (N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, 1971, p.p.299-300) cumpărarea satului de la Neagul pârcălab. Moșia satului începea din malul Bălții Brateșului, ocupa o parte din spațiul dintre Vânători și Satul Costi și se sfârșea, peste pârau Mălina, la „izvorul cel mare”, unde a fost „Odaia lui Ibraim turcu” (ANDIC, Planuri Covurlui nr.2), satul Cișmele, com. Smârdan (P. Păltănea, *Peceți ștefaniene la Dunărea de Jos*, Galați, 2004, p.10). „Ispisocul” de la Ștefan cel Mare și Sfânt a fost semnalat de Cătălina și Marius Chelcu (Din uric de la bătrânul Voievod, în Ștefan cel Mare la cinci secole de la moartea sa. Editat de Petronel Zahariuc și Silviu Văcariu, Iași, 2003, p.85-86 nr.124), fără localizarea satului. Hotarul moșiei pornea de la Prut, trecea peste Balta Brateșului la „Ruptura cea Mare” (A fost la malul dinspre baltă, plantată cu vii. Este greșită indicația lui Al.I. Gonța, DIR, A. Indicele de locuri, p.218, mult mai la sud, la Filești, sat inclus în orașul Galați. Satul Scândureni și-a luat numele de la cel care îl crease, înainte de Ștefan cel Mare și Sfânt, Ionașcu Scândureanu, menționat în hrisovul din 8 aprilie 1603. - Paul Păltănea, *Toponimie Gălățeană*, ziarul *Viața liberă*, 29 - 30 Ianuarie 2005.

¹⁵¹ Informație din 20 decembrie 1705; ASB, doc. ist., CLVIII/172.

¹⁵² ASB, Planuri Covurlui, 2.

¹⁵³ Hartă 1:100 000, satul Liești de Covurlui apare însemnat ca Rățoaia.

¹⁵⁴ *Uricariul*, VII, p.332; TTRM, I, 1, p.409. În 1803 se folosea forma Odaia lui Manolache, care era atunci proprietatea pitarului Ștefan Ioan (Uricariul, VII, p.337), un gălățean. Între satul Odaia Manolache și moșiile Ibrianu (TTRM, I, 1, p.583) și Sultanul, de la răsărit de Ibrianu (care se numea Foltanu în 1825), exista, în preajma anului 1839, Slobozia Movilei, când frații Costache, Neculai și Ioniță Movilă stăpâneau părți din moșia Odaia, numită Cinci căini sau Muntenimea, adică Odaia Manolache. Pe Valea lui Manolache, din sus de sat, trecând prin Tulcești, se ajungea la Vadul Coticerilor, trecut pe planul din 1825, din marginea Bălții Brateșului. Era locul pe unde obișnuiau să meargă cei ce foloseau la pescuit „cotețe”, „îngrădituri rotunde făcute din trestie sau

În anul 1816, pe lângă satul Odaia Costei mai era și o slobozie, Slobozia ot/de la/Odaia Costii¹⁵⁵. Vorbind de acest sat de lângă Galați nu pot să nu reamintesc cetitorului că aici a fost prima stație feroviară care deservea Galațiul în perioada când nu fusese străpus un tunel în dealul Calicea, iar constructorul a fost nevoit să traseze o linie ce cobora pe lângă Brateș spre cartierul Căramidăriei din Bădălan.

Hrisov de la Scarlat Callimachi vv., domnul Moldovei, prin care poruncește lui Gavril Diamandi, fost mare spătar, să cerceteze prin carte de blestem la fața locului, pentru moșia Rădeni, ținutul Covârlui, a lui Andonie Mihai, blănar; 1816 iunie 10. Doc. Ist.XV/154.

Cele două sate s-au unificat în anul 1841¹⁵⁶. La data de 19 octombrie 1839 tot se mai spunea că, încă „din vechi”, moșia Odaia lui Manolache a mai fost numită moșia „Cinci Căini sau Munteni”¹⁵⁷. Munteni era sat atestat în anul 1660. Domnitorul Ștefăniță Lupu dăruiește mănăstirii Trei Ierarhi la data de 14 august 1660, probabil consecvent politicii sale față de mănăstiri și „o slobozie la Munteni, lângă Brateș, ce iaste în ținutul Covurluiului, care slobozie au strânsu din pajiște cinstit părintele domniei mele Vasile vodă.

Acia slobozie au dat-o părintele domniei mele sfintei mănăstiri să fie de treabă meșterilor de vânat pești în Brateș”¹⁵⁸. Satul Cinci Căini este atestat la 9

nuiile, împletite pe mai multe rânduri cu papură, prevăzute cu o gaură îngustă din care peștele odată intrat nu mai poate ieși” (Constantin C. Giurescu, *Istoria pescuitului și a pisciculturii în România*, I, 1964, p.268).

¹⁵⁵ *Condica Visteriei*, 1816, p.52.

¹⁵⁶ TTRM, I, 2, p.1305.

¹⁵⁷ „Foaia satească”, I, nr. 33, 11 noiembrie 1839, p. 169.

¹⁵⁸ ASB, ms. 579, f.149.

iunie 1678¹⁵⁹. Odaia Manolache este un sat atestat la data de 8 septembrie 1675, când domnitorul Dumitrașco Cantacuzino îi poruncește lui Adam căpitanul ca „să hotărască și să stâlpească unde este Odaia lui Manolache, ginerele lui Șerbu”¹⁶⁰. S-ar putea ca totuși acest act să se refere la Tomuzeni, un sat stăpânit tot de Manolache.

El era atestat documentar încă din 19 septembrie 1679¹⁶¹, *Condica Visteriei* din anul 1803 indicând în ocolul Siretului, satul Odaia Costii, aflat în proprietatea vornicului Constantin Palade¹⁶². Satul Tomuzeni era sat pe valea Suhurluiului și se întindea ceva mai spre răsărit, până la Munteni. Mai târziu Tomuzenii s-au numit și Râpa lui Manolache și la 2 iunie 1786 Ion Rale¹⁶³, vornic de poartă și Ioniță Dima, mazil, fac hotărnicia moșiei purtând numele de Râpa lui Manolache¹⁶⁴. Ulterior, la 2 iunie 1847 moșia va fi numită Râpa sau Valea Cununii¹⁶⁵. Apoi, la o dată pe care încă nu o cunoaștem astăzi, moșia Cinci Câini sau Munteni s-a înjumătățit, o parte a rămas cu numele de Odaia Manolache¹⁶⁶, iar

¹⁵⁹ ASB, AN, MMCMV/32, nr. 123; ASI, doc. ist., 101/12.

¹⁶⁰ ANDIC, Episcopia Roman, XI/2; CDM, III, nr. 2474; Idem, AN, CLXXXII/3 nr.9). Șerbu a fost unul din ctitorii Mănăstirii Precista din Galați. A fost căsătorit cu Fesa, sora mitropolitului Dosoftei al Moldovei. Fiica lor, Safta, s-a măritat, înainte de 8 septembrie 167, cu Manolache, fiul lui Toderășco Tuduri, pârcălab de Galați (P. Păltănea, *Familia Doamnei Anca, soția lui Mihalache Vodă Racoviță*, în *Arhiva Genealogică*, I (VI), 1994, 3-4, p.136-137). Manolache a fost în a doua domnie a lui Ștefan Petriceanu (decembrie 1673 - februarie 1674) pârcălab de Galați și a asistat la întocmirea zăpisului cu care tatăl lui a cumpărat părți din moșia Cinci câini (P. Păltănea, *Istoria orașului Galați*, I, p.87).

¹⁶¹ ASB, AN, CLXXXII/3, nr. 7; vezi și CDM, IV, nr. 112.

¹⁶² *Uricariul*, VII, p. 332.

¹⁶³ A fost Vornic de poartă în Iași 17 iunie 1783-28 iulie 1786 (Ioan Caproșu, *Documente Iași*, vol. VIII, nr.157, p. 205; Teodor Costăchescu, *Uricariul*, volumul XXV, pagina 223). La mănăstirea Rafaila de lângă Vaslui, din 30 mai 1780 se păstrează o mărturie hotarnică a vornicului de poartă Ioan Rale, mazilului Ștefan Mera, Pavel Sandragiu, Pavăl, adeverită de paharnicul Iordache Ruset, ispravnicul ținutului Vaslui. Din porunca domnitorului au ales părțile de moșie ale schitului de pe moșia Oșești de pe Stemnic, danie de la Grigoraș Nour, nepotul paharnicului Porcea, în urma jalbei lui Ioasaf, nacealnicul schitului, care s-a plâns de împresurarea moșiei de către Enache Grecul, ginerele lui Oțâl, care obținuse o mărturie hotarnică prin banul Sandu Miclescu și șătrarul Ștefan Gălușcă. - D. A. N. I. C., Documente Istorice, CMXLVI /18, f. 49v; D. A. N. I. C., Fond Mănăstirea Socola, V/22 (vezi anexa); vezi și D. A. N. I. C., Fond Mănăstirea Socola, V/71. Vezi și Costin Clit, *Mănăstirea Rafaila*, Ed. Sfera, Bârlad, 2007.

¹⁶⁴ ASB, ms. 534, f. 36-38.

¹⁶⁵ ASI, Curtea de Apel Iași, secț. I civilă, 1840, doc. 807, f. 1.

¹⁶⁶ Odaia Manolache este sat în componența căruia a intrat un cătun, numit în a doua jumătate a secolului trecut și Slobozia Movilei. La vest de Satul Costi se găsește Movila Turcului. Tot lângă satul Costi, la vest de valea Budurului, se află Movila Budurului. Una dintre movilele de la Vânători, cercetate de către arheologul M. Brudiu este Movila Nicolae Țocu ce se află la nord de comună. Movila Lungă se afla la est de comună, ca de altfel și o serie de alte movile situate la est de șoseaua Galați-Tulucești.- *Movile pe teritoriul comunei Vânători*, profesor dr. Dan Rapa-Buicliu.

altă parte s-a numit Odaia Movilei¹⁶⁷. Satu Costii s-a format la sfârșitul secolului XVIII, iar între anii 1772-1774, când avea 72 de familii, era proprietatea paharnicului Afanasachi Ramadan¹⁶⁸ și se numea Satul Odaia Costii. Deja se

¹⁶⁷ Vezi Foaia sâtească, I, 1839, nr. 19, 6 august, p. 98.

¹⁶⁸ În domnia lui Constantin Mavrocordat întâlnim un Afanasachi Ramadan vameș. Pentru prima dată ținuturile sunt grupate pe cele două mari vornicii, de Tara de Jos și de Tara de Sus, numite de Cantemir Moldova Inferioară și Moldova Superioară, conduse fiecare de către un mare vornic (Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, 1973, p. 73- 79. Despre evoluția celor două mari diviziuni și institutia marii vornicii vezi D. Ciurea, *op. cit.*, p. 144-151). Țara de Jos cuprindea 12 ținuturi și anume: Iași, Cârligătura, Roman, Vaslui, Tutova, Tecuci, Putna, Covurlui, Fălciu, Lăpușna, Orhei și Soroca iar Țara de Sus 7 ținuturi: Hotin, Dorohoi, Hârlău, Cernăuți, Suceava, Neamț și Bacău. Cantemir este și autorul unei hărți a Moldovei în care, pentru prima dată sunt redate limitele ținuturilor pe care le-a descris (G. Vâlsan, *Harta Moldovei de Dimitrie Cantemir*, în ARMSI, SILI, tom VI, 1 927, p. 1 93-212.). Noi informații privind organizarea administrativă a Moldovei în prima jumătate a secolului al XVIII-lea ne oferă descrierea lăsată de un negustor rus aflat în țară în timpul războiului ruso-turc din anii 1 736- 1739, într-un manuscris datat 1739. „Județele”, în număr de 18, excepție făcând Hotinul, sunt aceleași descrise de Cantemir în lucrarea la care ne-am referit. Apar în plus alte noi unități administrative, mai reduse ca suprafață, pe care autorul le numește „ținuturi”, dar care sunt subordonate unora mai mari: Câmpul-Lung „are o conducere proprie, totuși aparține județului Suceava”, Codru și Greceni „peste Prut, în județul Fălciu”, Câmpul-Lungul Rusesc „în județul Cernăuți” și Botoșani „în județul Hârlău” (Gh. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 105-107). Apariția Grecenilor printre unitățile administrative ale Moldovei a fost pusă în legătură cu retragerea tătarilor din Bugeac (Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. III, partea a doua, București, 1946, p.485), fiind organizată ca o căpitanie de margine. La 1739, așa cum am văzut, era inclusă ținutului Fălciu la fel ca și căpitania de Codru (Gh. Bezviconi, *op. cit.*, p.106). Constantin Mavrocordat încearcă probabil o reorganizare a marginii, numind în fruntea ținutului un vel căpitan și restituind „moșiile de olatul Grecenilor (...) cu tot venitul în stăpânirea moștenilor” (*Condica*, IT. p. 322. nr. 931). Grecenii nu mai apar însă în documente ca ținut fiind, probabil, subordonat ținutului Covurlui. Spre această concluzie ne îndreaptă faptul că aceeași persoană este menționată ca vel căpitan de Greceni și vel căpitan de Covurlui cel puțin până spre sfârșitul anului 1742. Documentele menționează existența unui pârcălab de Galați și nu de Covurlui, cum ar fi normal și aceasta pentru că importanța așezării de pe Dunăre necesită prezența permanentă a reprezentantului domnesc (Gh. Brătianu, *Două veacuri de la reforma lui Constantin Mavrocordat*, extras din ARMS/, S. III, t. XXIX, 1947, p. 58). În ținut, activitățile administrative și judecătorești reveneau vel căpitanului, în cazul de față celui de Greceni. Această situație nu durează mult, fiindcă în decembrie 1742, sunt amintiți Aftanasie și Vrusis vel căpitani de Greceni, respectiv de Covurlui (*Condica*, ms. p. 445. nr. 1698 și p. 487, nr. 1771). Mai mult decât atât, se revine la vechea relație de subordonare a Grecenilor față de ținutul Fălciu, domnul invitând vei căpitanul de Codru și pe cel de Greceni să se socotească în privința birului (idem, I, p. 297, nr. 3093). Iată o situație Dregătorii ținuturilor moldovene (octombrie 1741 - martie 1743: Ținutul Putnei Paleologa „biv vel armaș, staroste de Putna”, 1741 octombrie 10 (Ibidem, II, p. 125, nr. 290). Dumitru Suciu „staroste de Putna”, 1742 februarie 9 (Ibidem, p. 508, nr. 1165); 1742 decembrie 13 (Ibidem, III, p. 450, nr. 1 709). Ținutul Tecuciului Costache Purici „vel căpitan ot Tecuci”, 1742 ianuarie 11 (Ibidem, II, p. 148, nr. 361); 1742 noiembrie 17 (Ibidem, III, p. 429, nr. 1674). Ținutul Covurluiului Iordache Edriniliul și Scarlat „pârcălabi de Galați”, 1741 decembrie 8 (Ibidem, II, p. 103, nr. 245). Iordache Edriniliul „pârcălab ot Galați”, 1741 decembrie 23 (Ibidem,

poate constata că emigrația greacă a administratorilor de afaceri, a arendașilor de mari suprafețe agricole, precum și pe aceia a armatorilor, a constructorilor de vapoare și alte astfel de ambarcațiuni, ba uneori și cea a bacherilor, se îngesuie tot mai mult în partea de sud a Moldovei.

Acest lucru se va vedea în curând, când această emigrație, ajutată de domniile fanariote, se va instala în locul aristocrației autohtone și va prelua cu autoritate și obrăznicie frânele țării. Numele acesta de odaie am mai spus și repetăm că semnaliza în sec. XV un loc în care se îngrășau animalele, probabil pentru a le valorifica prin tăiere, pentru nevoi proprii ori pentru a le vinde, adesea la export.

Cartea prin care Constantin Cantemir vv., domnul Moldovei, înțărăște lui Mărdarie fost pârcălab și lui Golăi fost vâtaf, stăpânirea părții lor de moșie din Tălăbești, din ținutul Tecuci; 1687 (7196) decembrie 1, Iași, Doc. Ist. XCIX/188.

Fiind multe sate pe lângă ape, bălți și locuri mlăștinoase, o astfel de îndeletnicire era firească. Șivița era unul dintre satele cu mari proprietăți în moșia

p. 133, nr. 315). Scarlat vameș „în locul lui Idrinili”, 1742 martie 1 (Ibidem, p. 170, nr. 413), 1743 ianuarie 17 (Ibidem, III, p. 495, nr. 1788). Constantin Brusis „vel căpitan de Covurlui”, 1742 februarie 6 (Ibidem, p. 1 57, nr. 390). Constantin Vrusis „vel căpitan de Covurlui”, 1742 decembrie 8 (Ibidem, p. 487, nr. 1771). Ținutul Vasluiului, Ștefan Ruset paharnic „ispravnicul Vasluiului”, 1741 octombrie 30 (Ibidem, I, p. 56). Iordachi Ramadan divictar, Iancul Beldiman ceauș și tovarășul său vameș Afanasachi. – Apud Corneliu Cojocariu, *Reforma administrativă a lui Constantin Mavrocordat. Câteva considerații*, p. 49-69, în *Cercetări istorice Muzeul de Istorie al Moldovei*, Iași, 1997. Pe pan Costandin Ramadan, velichii vistiar, îl întâlnim la 12 aprilie 1737/ 7245 în întărirea testamentului lui Ioanichie de către Constantin Vodă Mavrocordat. Și s-au scris hrisovul acesta pentru a doua domnie a domnii mele de popa Stanciul, de la biserica domnească (Stavropoleos, n. n.), la anul de la zidirea lumii 7245, iar de la Hristos 1737, luna aprilie 12 zile. Io, Costandin voevod I milostiu bojiu gospodin.

Brateșului, iar ca sat și moșie era atestat la 3 aprilie 1588, atunci când mănăstirea Galata cumpără satul de la domnitorul Petru Șchiopul¹⁶⁹. Tipul acesta ciudat de vânzări făcute de către domnitor se mai întâlnește în Moldova. Numele este un oiconim personal de la antroponimul Șviț. Un anume locuitor local, numit Grigore Șviț, este amintit pentru o cumpărătură făcută în satul Măstăcani¹⁷⁰, din apropierea moșiei Șviței. Slobozia Movilă, fostă pe teritoriul comunei Vânători¹⁷¹, este atestat într-o catagrafie din 1828¹⁷², numită și Odaia Marii la 29 septembrie 1844¹⁷³. Profesorul Moise N. Pacu în cărțile sale¹⁷⁴ ne spune la p. 63 așa: Cucoana Maria, „numele popular vechi al moșiei Slobozia Movilă”. Ioniță Movilă cere să se vândă această moșie la 3 iulie 1839¹⁷⁵. Maria Movilă oferă spre vânzare în 20 noiembrie 1888 moșia ei Slobozia Movilei¹⁷⁶.

Satul Stoicani era atestat de pe timpul lui Ștefan cel Mare, ca și Rădenii, atestat în 12 ianuarie 1495¹⁷⁷. Tătarca era un sat al postelnicului Ioan Jora¹⁷⁸ și s-a numit la început Tătăreni, așa cum este atestat la 29 aprilie 1552¹⁷⁹. La 16 noiembrie 1679 se folosea de forma Tătăreni¹⁸⁰, pentru ca la 2 aprilie 1681 aceasta să ia forma cunoscută de Tătărea. Dumnealui postelnicul Ioan Jora¹⁸¹ a ajuns să

¹⁶⁹ DIR, XVI, A, III, 382-383.

¹⁷⁰ DIR, XVI, A, IV, 282.

¹⁷¹ Vezi Moise Pacu, *Dicționarul județului Covurlui*, p. 148.

¹⁷² ASI, litera S, dos. 143, f. 116.

¹⁷³ ASG, CAG, sect. II civilă, 1865, dos. 20, f.2.

¹⁷⁴ Moise N. Pacu (11 octombrie 1853 – 23 martie 1941), *Cartea județului Covurlui*, București, Stabilimentul Grafic I. V. Socecu, 1891.

¹⁷⁵ Vezi *Foaia sătească*, V, nr. 19, 6 august 1839, p. 98.

¹⁷⁶ Vezi ziarul *Poșta*, Galați, VIII, 1888, nr. 258, 20 noiembrie, p. 3.

¹⁷⁷ Paul Păltănea, *Un document*, 789. Este amintit la 5 mai 1623, ASG, Tribunalul Covurlui, sect. I civilă, dos. 2, f. 47.

¹⁷⁸ În 1826 noiembrie 2 se scrie o Adeverință pentru 700 lei lăsați în depozit de Enache Galin la postelnicul Ioan Jora, pârălab de Galați (ASI, fond 2, pachet. 1030-1061).

¹⁷⁹ DIR, XVI, A, II, 26-27.

¹⁸⁰ C.A. Stoide, D.L. Stăhiescu, Vorniceni. Un sat dispărut din ținutul Covurluiului, Galați, 1941, p. 17.

¹⁸¹ Despre căsătoria cu Ecaterina, notează chiar Mihail Kogălniceanu în *Ceaslovul nașterilor și morților din familia Kogălniceanu*, pe care l-a moștenit de la tatăl său și în care a continuat să facă și alte însemnări importante: „La 10 noiembrie 1852 m-am însoțit în Iași cu Dna Katinka Jora, fiica postelnicului Ioan Jora și a soției sale Marie, născută Milu, fiind soția mea mai întâi căsătorită cu repozatul colonel Iorgu Krupenski, fiindu-mi nuni cumnatul meu postelnicul Mihăiță Jora și sor'mea vorniceasa Maria Leon”. Se păstrează: Apostila lui Ioniță Sandu Sturdza vv., domnul Moldovei, prin care orânduiește, pe Ioan Jora, postelnic, să cerceteze pricina dintre Grigore Vasile și Dumitru Toderașcu, răzeși din Obârșeni, pentru moșia Obârșeni și Lipova, 1823 ianuarie 12, Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist. XIV/92; Hrisov prin care Ioan Sandu Sturza vv., domnul Moldovei, poruncește lui Ioan Jora biv vel postelnic, să despartă hotarele moșiilor Gugeștii a lui Neculai Dimachi biv vel vornic și Bozăștii a logofătului Costandin Balș; 1823 iulie 7.ă, Doc. Ist. CXLIII/165; Hrisov de la Ioan Sandu Sturza vv., domnul Moldovei, prin care poruncește lui Ioan

stăpânească moșia satului Slobozia Movilei după anul 1816, când era a urmașilor căminarului gălățean Gheorghe Șerban¹⁸². Satul Tulucești este sat atestat încă de la 11 aprilie 1552¹⁸³. La 7 iulie 1552 este amintită, în legătură cu moșia satului, gârla lui Tuluc¹⁸⁴. Vadu Ungurului, un cartier al orașului Galați mai nou, atestat la 4 martie 1644, atunci când Paraschiv, feciorul lui popa Iane din târgul Galați vinde o vie de la Vadu Ungurilor, posesiune aflată între viile domnești¹⁸⁵. La 21 august 1826 Vadu Ungurului¹⁸⁶ încă mai exista doar ca sat¹⁸⁷. Nicolae Iorga semnalează și el existența unui pîrcălab care ar fi putut să transmită numele său unui sat lipit apoi târgului din Galați, care avea în vecinătate și o slobozie a Galaților¹⁸⁸.

Jora biv vel postelnic să cerceteze pricina avută de Teodor Balș vel logofăt pentru stăpânirea unei jumătăți din satul Vornicenii; 1827 iulie 23, Doc. Ist. CXXXVII/185. La data de 26 august 1825 postelnicului Ioan Jora i se cere să recupereze suma de 1800 de lei de la paharnicul Nicolae Sion „orândatariul” Floreștilor.- Costin Clit, *Documente hușene vol. II*, Iași, Editura PIM, 2013, nr. 259.

¹⁸² Corneliu Istrati, *Condica visterii Moldovei din anul 1816*, Iași, 1979, p. 54.

¹⁸³ DIR, XVI, A, II, 21. Giurgea Tulbă dăruiește mănăstirii Tazlău „a treia parte din jumătate de sat Tulucești”. La 7 iulie 1552 este amintită, în legătură cu moșia satului, „gârla lui Tuluc” (Paul Mihail, *Documente și zapise moldovenești de la Constantinopol, 1607- 1806*, p. 45, Iași, 1948).

¹⁸⁴ Paul Mihail, *Documente moldovenești găsite la Constantinopol (1462-1755)*, în CI, an.VIII-IX, nr. 3, 1933, p. 3-63 și an. X-XII, nr. 1, 1934, p. 105- 127, 45. Vezi și harta 1891-1896. Tulucu gârlă ieșea din Prut și dădea în gârla Petreasa lângă Tulucești. Râpa lui Tuluc era râpă la sud de Tulucești, în apropierea Galațiului.

¹⁸⁵ ASB, Mănăstirea SF. Sava Iași, XXXIII/14.

¹⁸⁶ În anul 1884 începe construcția tunelului feroviar de sub cartierul Vadu Ungurului. Lacul Brateș, situat la marginea nord-estică a Galațiului, avea pe vremuri 7.428 de hectare. „Pe vremuri” înseamnă anul 1932. Împreună cu Lacul Covurlui, bălțile, grindurile și smâncurile din zona de vărsare a Prutului în Dunăre, Brateșul forma, la marginea Galațiului, o mică deltă, de 18.000 de hectare. În Vadul Ungurului, cartierul gălățean situat în apropierea lacului, exista în urmă cu o sută de ani o cherhana de primă stocare și de sărare a peștelui și zeci de ghețării adânci, unde era asigurată și gheața necesară pentru transportarea peștelui în căruțele cu coviltir, care plecau spre nord după apusul soarelui. Aceeași bunăstare era și în satele din zonă, în care principalele ocupații erau pescuitul și negoțul cu pește. Bunăstarea a durat până în 1948. Atunci, pe malul Brateșului a fost înființat șantierul „Ana Pauker”, al cărui scop era desecarea zonei, pentru ca alte zeci de mii de hectare din delta de la Galați să fie transformate în suprafață arabilă. Suprafața Lacului Brateș a fost redusă la vreo 2.000 ha.

¹⁸⁷ ASI, *Anaforale*, f. 272.

¹⁸⁸ „Acte gălățene avern de tot puține. Dintre acelea pe care le cunosc, unul vine de la un particular din Brăila și de la pîrcălabii de Galați, ceia ce arată că prin veacul al XVI-lea orașul avuse întărituri de apărare, împotriva turcilor din față, de la Reni-Tomarova (Studii și doc., VII, p. 371, b, no 1. Un pîrcălab Toader Ungureanul, în 1656, ibid., IV, p. 50). Alt act, din 1683, pornește de tîrgoveții de Galați (N. Iorga, *Studii și doc., vol. XVI, Un catastif de dajdie a orașului Galați c. 1683*, p. 227).

Un Ianăș Ungurul șoltuz este pomenit într-un document din 18 mai 1655¹⁸⁹. Consider că este foarte posibil ca posesiunile în moșia Galaților a acestui șoltuz să fi dat și numele cartierului Vadu Ungurului. Am spus că locul de astăzi al Galațiului a fost fixat de domn, chiar de Vasile Lupu voievod, după înundarea vechii vetre. Fratele lui Vasile Lupu, Gheorghe hatmanul¹⁹⁰, și-a făcut case la Galați, pe locul dat de Doamna Marghita Movilă¹⁹¹ lui Pană, paharnicul de Covurlui din acel timp¹⁹². Cotul lui Gârlești era atunci un mic cătun pe lângă Ceamlău. Dealtfel este citat în ziua de 21 august 1826, martor într-o cercetare făcută în satul Măstăcani, făcută de postelnicul Ioan Jora¹⁹³. Este foarte probabil că și satul Gârlești din ținutul Covurlui să fie în acea vreme doar numele vre-unui cătun al Folteștiului. Drăculeștii era un sat al comunei Măstăcani¹⁹⁴ și este atestat la 14 aprilie 1584¹⁹⁵.

¹⁸⁹ Constantin C. Giurescu, *Istoricul podgoriei Odobeștilor din cele mai vechi timpuri până la 1918*, București, 1969, p. 23.

¹⁹⁰ Se păstrează o scrisoare care este adresată lui „Gheorghe Hatmanul. (Moldova.) (1594.) La jupanul Gheorghie Hatmanul și la jupâneasa Cămărășoia (soția lui Gh. Cămărășul) și la Ivan și la Aslan și Mihail (fii lor) multă sănătate facem dumniilor voastre. De veți întreba de sănătatea noastră, sântem sănătoși, cu mila lui Dumnezeu. Alta, cartea ce ni-ai trimis cu poștani-au venit și am înțeles de sănătatea dumnilor voastre, și foarte bine ni-au părut. După aceia ne rugăm dumnilor voastre, pre cine va veni, să trimiteti pururea câte o carte, să știm de sănătatea dumnilor voastre. Alta, să dea Dumnezeu ceastă carte a noastră să afle pre dumneavoastră în toată sănătatea. Amin. Scris la Veneția, în luna iulie 11 zile. De la jupânul Gheorghie Cămăraș și de la Hătmăneasa și de la alalți la toți. În mâna jupânului Gheorghie Hatmanul să se dea în Bolzan ceastă carte ((Șt. Nicolaescu, *Documente slavo-române*, p. 490, n-1 DCX).” – Nicolae Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, p. 35-36, Vălenii de Munte, Așezământul tipografic Dalina Românească, 1925. Începuturile Palatului Cneșilor din ținutul Neamț datează din secolul al XIII-lea, când pe acest loc a fost construit un schit, de către ctitorul Silvestru, care aparținea de mănăstirea Neamț. În timpul lui Ieremia Movilă vodă schitul se va numi Mănăstirea Pionul, după care va deveni Schitul Hangu. În anul 1639, fratele lui Vasile Lupu, Gheorghe Hatmanul, ridică o biserică din piatră pe locul vechiului schit, care va fi înzestrată cu moșii întinse, întărite și întregite în decursul sec al XVII-lea.

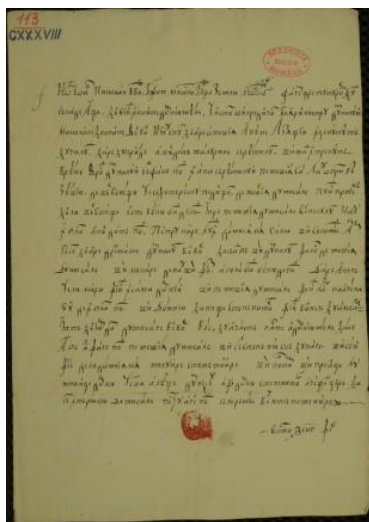
¹⁹¹ Se păstrează un Hrisov prin care Constantin Movilă vv., domnul Moldovei, dăruiește Doamnei Marghita venitul satului Giurov; 1610/7118 martie 19, Iași, Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist. LXXVII/38. În anul 1607, domnitorul Simion Movilă (1606-1607) și soția sa, Marghita (călugărită cu numele de Melania), au construit, la 50 metri sud de clădirea bisericii ștefaniene, a Mănăstirii Dobrovăț un paraclis cu hramul „Sf. Gheorghe” pentru a-l înmormânta acolo pe cel de-al șaselea fiu al lor, Pavel, mort la o vârstă fragedă. – vezi Nicolae Grigoraș, „*Biserica din Dobrovăț*”, în vol. *Mitropolia Moldovei și Sucevei - „Monumente istorice bisericesti din Mitropolia Moldovei și Sucevei”* (Ed. Mitropoliei Moldovei și Sucevei, Iași, 1974), p. 146. Doamna Marghita era fiica logofătului Gavrilaș Hăra și soția lui Simion vodă Movilă.

¹⁹² Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, IV, p. 203-5.

¹⁹³ Era postelnic de Tutova, ASI, Anafoarale, 2. F. 272.

¹⁹⁴ Moise N. Pacu, *Dicționarul geografic și statistic al județului Covurlui*, Galați, Tipo-Litografia I. Schenk, 1893, p. 67.

¹⁹⁵ DIR, XVII, A, III, 249-250.

*Hrisov de la Ioan Nicolae Mavrocordat vv., domnul Moldovei prin care dă voie lui Manolache Costache vel vornic să facă pod pe moșia sa Lieștii, din ținutul Tecuciului; 1745 (7253) februarie
Doc. Ist. CXXXVIII/113.*

Este mai vechi de această dată pentru că la o hotărnicie făcută de stolnicul Simion Cheșcu¹⁹⁶, păstrată într-o copie din 20 mai 1816, a fost prezentat probă chiar „ispisocul de la domnu Petru voievod leat 1527”¹⁹⁷. Este greșită afirmația precum că „Măstăcanii ce din vechi îi zic și Drăculeștii”, întâlnită într-un document din 28 aprilie 1813¹⁹⁸.

Cam spre sfârșitul secolului al XIX-lea satul Drăculești se numea Țolicea¹⁹⁹. Satul Măstăcani era atestat de la 11 aprilie 1584²⁰⁰. În 1837 ianuarie 20 apare o socotință a asesorului Judecătoriei Tecuci, paharnicul C. Vârlănescu, prin care arată că este de acord cu hotărârea dată în procesul dintre Vasile Frunză

¹⁹⁶ La 14 august 1816 în Basarabia contabilul departamentului al doilea gubernial, Rîlski, a fost transferat în Comitetul provizoriu (5 ANRM, F. 2, inv. 1, d. 467, f. 734). În 1751/7260 noiembrie 1, se scria mărturia hotarnică dată de Simion Cheșcu uricarul pentru moșia Purcelești pe Siret, ținutul Suceava, care era stăpânită de Andrei Prăjescul, de Șoimărești și de Tăbârță. Moșia se megieșește cu satul Cozmești a fostului mare logofăt Sandu Sturza. Martori, topinimia locului. Original, semnătura lui Simion Cheșcu uricar și amprente ale celor cinci martori (ANI, inventar pachetele 1061-1067, fila 16). În lista membrilor aleși, trimisă de comitet lui Bahmetiev, Matei Râșcan figura în lista membrilor aleși în judecătoria civilă, iar stolnicul Cheșcu, ruda sa, în lista judecătoriei penale.

¹⁹⁷ ASI, Anaforale, 2, f. 271.

¹⁹⁸ ASI, Anaforale, 2, f. 274; Anaforale, 13, f. 87.

¹⁹⁹ Moise N. Pacu, *Dicționarul geografic și statistic al județului Covurlui*, Galați, Tipo-Litografia I. Schenk, 1893, p. 67. Pe „Planul moșiilor Țolice sau Drăculești și Măstăcanii-Răzeși”, din 1876, figurează importante spații forestiere la nord de Măstăcani, pe dealurile Bisericii și Boieresc, precum și pe micile văi Dobra, Zăvoiul Mare, Zăvoiul Râșniței.

²⁰⁰ DIR, XVI, A, III, 219, 250; vezi și ASI, Anaforale, 2, f. 266, 273.

medelnicer, și Catrina Bîrzoaie, pentru o parte de moșie din hotarul moșiei Tecucelu, moșie care aparținea de ținutul Tecuci, numită Buciumeni²⁰¹. Dimăcenii²⁰² de Putna, cei astăzi dispăruți, sunt acum descoperiți de preotul Ion Croitoru într-o jalbă făcută de călugărul Ionichi și de fratele său, numit Lupașco, adresată lui Constantin Cantemir vodă în anul 1711 (7219)²⁰³.

Talentatul și stăruitorul meu prieten, preot lieștean, chiar face și o cercetare destul de obiectivă a tuturor documentelor satului Dimăcenii, din ținutul Putna, cel al moșiilor acestuia, dar se oprește să depășească bariera sufletească care îl apropie de Liești. În anul 1636/7144 la Vasile Lupu vine cu pâra Vasile Roșca²⁰⁴ vornicul și „Hărăbor cu oamenii săi, pentru un pământ din satul Dimacii”²⁰⁵.

Acestea erau uneori împărțite, pe criterii care țineau de voievodul țării, cu mănăstirea Sf. Ilie Proorocul Tezeitenia, fapt observat prin dania testamentară a lui Tofan, un fost călugăr la aceasta, acesta mai înainte putând numele laic de căpitanul Dumbrăvița²⁰⁶, dar nimic nu explică mecanismul de preluare a moșii Dimăcenilor de către Liești²⁰⁷. Eu chiar rămân astăzi la părerea că strămutarea

²⁰¹ Arhivele Naționale Iași, fond nr. 2, inv. nr. 2529, colecția doc. ist., pachetele nr. 1019-1040.

²⁰² Medelnicerul Vasile Bujoreanu, căsătorit cu Anghelina, care era fiica lui Cârstea Ghenovici vornicul cel mare din Țara de Jos, era din Bujoreni. Nu-i cunoaștem părinții, dar soția sa, Anghelina, după împărțirea averii lui Cârstea Ghenovici mare vornic, a primit: satul Bujoreni, Pipărcanii, Băcsăneștii, Măstăcanii, și sunt la ținutul Bârladului, și satul Sângureni, la ținutul Tigheciului, și a trei părți din Căndești și satul Scândurinii, la ținutul Covurului, și satul Tomești, la Ținutul Tutovii, cu vii, cu rămnic, și a trei părți de Dumești ținutul Cârliștii, cu două heleșteie (DRH, A., Moldova, vol. XXIII, doc. 307, 321, 350). În coproprietate cu Schija a mai primit, și a trei părți din Dimăcenii, ce este la ținutul Tecuciului, dar și un iaz la Berești (ibidem, doc. 350).

²⁰³ Constantin Solomon și C.A. Stoide, *Documente tecucene vol II*, Tipografia Lupașcu, Bârlad, 1938, doc. XLIX, p. 47.

²⁰⁴ Este vorba de Vasile Roșca (1622-1645), mare armaș, mare medelnicer, mare jîtnic și vornic de poartă. Despre proprietarul moșiei Vadul Roșca se păstrează un Hrisov prin care Vasile Lupu vv, domnul Moldovei, volnicește pe oamenii din Ghermănești să rețină locul unor răzeși, pentru niște bani cheltuiți la judecata cu vornicul Roșca; 1639/7147 iunie 25, Iași Doc. Ist. CXL/196.

²⁰⁵ ASB, Mănăstirea Adam, pachet IV, p. 6; C. Solomon și C.A. Stoide, *Documente tecucene vol IV*, 15 iun.1636 (7144), doc. XV, p. 12.

²⁰⁶ ASI, pachet. 98, p. 1128-9; C. Solomon și C.A. Stoide, *op. cit.*, vol. II. 8 ian. 1675/7183, doc. XXV, p. 26.

²⁰⁷ Merită să notăm și să reamintim că Ion Palade, unul dintre cei mai mari proprietari din Moldova, stăpâna, puțin după anul 1733, peste 26 de sate întregi, trei sate pe jumătate și alte părți din peste 37 de sate, în 12 din ținuturile Moldovei. După moartea sa averea se împarte între fii lui și ficele sale. Safta a primit moștenire satul Calafindeștii de la ținutul Suceava, iar Maria primea satul Tupilați de la ținutul Fălciu, iar la ținutul Tecuci primea satul Liești, situat pe râul Bârlad. Sursele documentare sunt mai generoase atunci când cercetăm averea lui Toader Palade, ginerele lui Antioh Cantemir, unul din cei mai bogați boieri moldoveni ai veacului al XVIII-lea. El a acumulat o consistentă avere pe care o lăsa fiicelor sale și singurului fecior, Constantin. Potrivit informației din *Catastih...* fiul său primea la ținutul Tecuciului satul Beneștii, sat care fusese cumpărat în mare parte de membri ai familiei Boul și ajunsese în stăpânirea lui Toader ca danie de la vel postelnicul

vetrii satului Șerbănești mai în stânga Bârladului, este cea care a lăsat stăpânirii Lieștiului moșia aflată în discuție, cea de bază, admitând că se prea poate ca părți ale Dimăcenilor să fi însoțit și această traslație, tot ca urmare a unei strămutări a dimăcenilor însăși. Înainte de a trece la alte chestiuni ar trebui să mai vorbim puțin și de un poet aparținând familiei Cîrjă²⁰⁸, ramura ei din ținutul Covurlui. Poetul Manolache Cîrjă, imitator spun unii critici a poeziei contemporanului său tecucean poetul Costache Conachi logofătul, au intrat în colecția proprie de poezii publicate sub numele cunoscutului poet moldovean.

Stamate și de la jupâneasa acestuia Tudosca, fata „Boului” (I. Antonovici, *Documente bârlădene*, vol. III, doc. CCCLXVI, p. 323; Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, vol. IV, doc. 11, p. 16.). Satul fusese cumpărat, în mare parte, de părintele Tudoscăi. Moșia s-a împărțit între frați care au dăruit sau au vândut la rândul lor bucățile moștenite și mărite prin cumpărături ulterioare, surorii și cumnatului lor, post. Stamate. De pildă, Iacob Boul cupar vindea „a patra parte din sat și o vie” lui Stamate, cu prețul de 100 de lei, așa cum arăta un zapis din 2 aprilie 1664/7172 (Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, vol. IV, p. 16.). O altă jumătate de sat fusese a lui Ștefan Boul, atunci vel șătrar și a lui Gheorghiță, fiul spătarului Dumitru Boul. Alte părți din moșie fuseseră cumpărate de Gheorghiță Boul Cupar, de la Sava, fiul Nastasiei, nepotul lui Ilie din Benești, în anul 1657-1658/7166 (N. Iorga, *Studii și documente*, VII, doc. nr. 43, p. 114; I. Antonovici, *Documente bârlădene*, vol. III, doc. CCCLXVI); sau de la Gligorie „sin Vasile Troicii”, în decembrie 1657/7166; partea lui Macovei fi ul lui Costeș, a fraților și surorilor lui „ce-i despre soare apuni cu parte din vad de moară... și cu șese săpături și giumătate și loc de via cu noăzăci de meri”, cu suma de 12 lei în 23 decembrie 1660/7169; și o parte de la Vasile Barbălată în anul 1662/71721, februarie, 25 (Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, vol. IV, p. 18). Celelalte bucăți de sat au fost cumărate de Samatie postelnicul și soția sa între anii 1663/7171, iunie 26-5 februarie 1671/7179 de la Apostol Chiliaș și feciorii săi, Lazăr căpitan de Tecuci și de la Sofi ca, nevasta lui Vasili Barbălată. A treia parte din jumătate de sat a fost cumpărată Toader Palade de la Constantin fiul popei Brăescu din Cărlomănești. Împreună cu această parte Brăescu vindea și a treia parte din satul Țigănești (idem), de pe valea Dobrotforului. La această bucată se adăugase în 4 decembrie 1665/7174 o altă a treia parte din Țigănești cumpărată cu suma de 100 de lei de Stamate postelnicul de la Ștefan Boul vornicul. Toader Palade își marea moșia Țigăneștilor cumpărând și el o altă a treia parte de sat de la Constantin, fi ul popii Brăescu din Cărlomănești (Arhivele Naționale Iași, fond Manuscrise, nr. 1855, p. 32), ajungând să stăpânească întregul sat. De la Gheorghiță Boul, Stamatie și Tudosca primiseră și jumătate din satul Opișești, situat aproape de Ciorăști, care a ajuns în stăpânirea vistiernicului Palade și apoi a fi ului său (idem, p. 4/v). - Zamfira Pungă, *Informații cu privire la proprietăți ale familiei boierilor Palade din Moldova 2002-2004 (XXI-XXIII)*, în rev. *Cercetări Istorice*, Iași, 2007.

²⁰⁸ Maria Chiajna s-a căsătorit în 1510 cu nobilul polonez Teodor Wiesnowiecki. Maria-Chiajna primise o bogată zestre de la fratele său Bogdan al III-lea, domnul Moldovei. Ea a murit în 1518, iar în 1522, Ștefăniță, nepotul lui Ștefan cel Mare, cerea prin solul său, Luca Cîrjă (A tratat în anii 1517 și 1521 alianța Poloniei cu Moldova îndreptată împotriva Imperiului Otoman.), restituirea oaselor ei și a tezaurului. Rămășițele Mariei-Chiajna au fost aduse și reînhumate la Putna, dar tezaurul, pentru care va interveni și Petru Rareș, care va purta și un proces cu fostul soț al surorii sale, va rămâne în stăpânirea ducelui Wiesnowiecki.

De la Manolache Cîrjă²⁰⁹ ni s-au mai păstrat doar două manuscrise autografe ambele aflate astăzi în arhivă la Biblioteca Academiei Române. Primul în ordinea lor cronologică, este ms. rom. 4159, intitulat „*Întâmplările lui Tarlo și a prietinelor săi, istorie iticească și interesătoare care acum întâi s-au tâlmăcit din limba franțuzească moldovenești, și aceasta s-au scris întâieș dată la anul 1810*”. Este așadar o copie a romanului respectiv, tradus apoi, după cum se știe, de Alecu Beldiman, în 1786²¹⁰.

Pe foaia cu numărul 250 a manuscrisului se află următoarea însemnare, prețioasă prin faptul că din ea deducem anul nașterii lui Cîrjă: „1810, noiembrie 20, luni sara, la 7 ceasuri de noapte, am săvîrșit de scris această iticească istorie, fiind în vrîstă de 20 ani, fiind pîrcălabi dumnealui ban Arghiri Cuza și dumnealui spăt. Mihalachi Cerchez. Manolache Cîrjă”.

Așadar acum știm că acest serdar de Galați, Manolache Cîrjă, s-a născut prin anul 1791. Dar cine a fost totuși serdar Manolache Cîrjă? După toate însemnările aflate în ms. nr. 5965, corelate cu datele extrase dintr-o serie de alte documente, aflate acum la Arhivele statului din Iași, cu cele aflate de la Gheorghe Ghibănescu, spița familiei Cîrjă²¹¹, semnalată și de Ștefan S. Gorovei, în nota intitulată *Câteva amănunte despre familia poetului Manolache Cîrjă*²¹²,

²⁰⁹ Este greu de stabilit întinderea în timp și influența în Moldova medievală a familiei boierilor Cîrjă. Totuși unele concluzii pot fi trase. Așa de pildă știm că după dispariția prematură a Mariei de Mangop, la 19 decembrie 1477, Maria Voichița a devenit Doamna Moldovei. Acest lucru s-a întâmplat în vara anului 1478, astfel unindu-se dinastia Basarabilor cu cea a Mușatinilor. Această căsnicie ținu 24 de ani, până la moartea lui Ștefan. Ea a dăruit lui Ștefan „un fiu, Bogdan voievod și două fete frumoase”, scie cronica moldo-germană. Fiul e viitorul domn al Moldovei Bogdan al III-lea, iar fetele, Ana, rămasă necăsătorită (decedată în 1499 și înhumată la Mănăstirea Bistrița) și Maria Chiajna, căsătorită în 1510 cu nobilul polonez Teodor Wiesnowiecki. Maria-Chiajna primise o bogată zestre de la fratele său, domnul Moldovei. Ea a murit în 1518, iar în 1522, Ștefaniță, nepotul lui Ștefan cel Mare, cerea prin solul sau, Luca Cîrjă, restituirea oaselor ei și a tezaurului. Rămășițele Mariei-Chiajna au fost aduse și reînhumate la Putna, dar tezaurul pentru care va interveni și Petru Rareș, care va purta și un proces cu fostul soț al surorii sale, va rămâne în stăpânirea ducelui Wiesnowiecki. În 1518 tratatul cu Polonia este încheiat la îndemnul acestui Luca Cîrjă. Biserica cu hramul „Sfântul Ioan Botezătorul” din satul Cârja de Sus, comuna Cârja, județul Tutova, era zidită „pe la anul 1750” de banul Ioan Cârjă. Banul Ion Cârjă în anul 1821 era pîrcălab la Galați. „Turcii când veneau pe la Cârja țineau gazdă (conac) la casa banului Ion Cârjă, care atunci trăia în comuna Cârja, la moșia sa. Petrache Cârjă, fiul banului Cârjă, de frica grecilor care i-au răpit mama, soția și copilul, numit Iancu Cârjă, a luat drumul refugiului mai iute. După trei zile copilului i-au dat drumul, dar pe cele două femei le-au tăiat la Suleni” (lucrarea manuscris a lui Ioan Antonovici „*Notițe istorice și tradiționale privitoare la bisericile din ținutul Tutova*”, cota nr.1564, Arhivele Statului Iași).

²¹⁰ Vezi Ioan Bianu, *Catalogul manuscriselor românești, vol. I*, București, 1907, p. 85.

²¹¹ Vezi „*Arhiva*”, VIII, 1897, p. 189-196.

²¹² Vezi „*Cronica*”, X, 1975, nr. 17, din 25 aprilie, p. 3. În luna februarie a anului 1820, locuitorii din Galați cer domniei noi, a principelui Mihai Suțu, perioada de stăpânire a jilțului puterii, 12 iunie 1819, data firmanului de numire – 29 martie 1821, „să lasă slobode drumurile vechi, ci au

Manolache, născut așadar prin anul 1791²¹³, era fiul mai mic al lui Ioan Cîrjă, descendent dintr-o familie boierească ridicată dintre răzeșii din Cîrja, ținutul

fost pentru magazale, care cu nedreptate au fost cuprinse de binale”. În altă jalbă a târgoveților, identificăm capul răutăților, fiindcă în această hârtie atârnată într-un proțap, se arată că Serdarul Cîrjă „vroiești a li închide drum care de 30 de ani au fost slobod”. Numele complet al răufăcătorului ar fi fost Manolachi Cîrjă, acesta fiind unul dintre fiii ctitorului Bisericii Vovidenie, adică al Banului Ioan Cîrjă. Banul Ioan Cîrjă avea și un ditamai han ridicat „alături cu drumul mare”, hanul fiind pe locul unde este astăzi clădirea Universității. Acesta avea să fie cumpărat ulterior la 8.11.1835 de către o altă mare personalitate locală... de la Constantinopol, anume Costaki Ventura, care-i va da ulterior și numele, chiar de la serdarul Manolachi Cîrjă, între-rupătorul netrebnic de drumuri. – Tudose Tatu, *Târgul Galaților în vara zurbaliei de la 1819, dar și orașul mai vechi*, ziarul *Viața Liberă*, Anul XVII, Nr. 4961, sâmbătă/duminică, 25 - 26 februarie 2006. Banul Ion Cîrjă pe la 1821 era pârcaľab de Galați. Spița descrisă de Ghibănescu (rezumată aici) cuprindea zece rânduri de oameni, iar de la Petrache Cîrjă până la Smaranda Cîrjă ne suim cu spița lor până la 1540, deci pe vremea lui Rareș. Banul Ion Cîrjă apucă pe Grigore Ghica la 1777, iar Petrache Cîrjă domnia lui Moruz, sub care se însoară cu o domnișoară din suita Domniței Moruz.

²¹³ Într-o listă a boierilor din ținutul Covurlui, cu data de 28 februarie 1830, aflată în ms. nr. 5382 de la Biblioteca Academiei Române, pe f. 177v este înregistrat și Manolache Cîrjă, serdar, cu mențiunea că s-a născut în ținutul Bîrlad, are 40 ele ani, locuiește în satu Onciul și că este „stăpînitori di moșie Oneiu, i binali i case în Galați. (Informația ne-a fost oferită de genealogul Iuliu Ciubotan, de la Institutul de istorie și arheologie din Iași). „În „Arhiva” nr.8/6, ci în nr.3 și 4, din martie – aprilie 1897, se află documentarul semnat de Gh. Ghibănescu despre „Spița familiei Cîrjă, p.189-196. O mică lămurire. Spița e făcută cam pe la 1815 de către Petrache Cîrja, paharnicul, mort în 1831, când era ciuma în țară cu Kiseleff. Era obiceiul în trecut, la noi, ca în daraveri de moșii să se probeze stăpînirea pămîntului, cu spița. În acest scop, se scoteau de către părțile în proces copii de pe spița mare, dar atâtea câte trebuiau urmașilor de pe bătrîn. Așa și aici, spița scoasă de pe spița veche de către Petrache Cîrjă în 1815 privește numai urmașii direcți ai bătrînului Cîrjă Petrovici, moșnean în satul Cîrja pe Prut ot Bârlad. De celelalte seminții amintește întru atîta, întrucît s-au dat danie, sau s-au vîndut Cârjeștilor, ca acel Ștefan de pe spița, vîndut cu moșia sa lui Antohi Cîrjă sau cu Maria și Constantin vînduți cu moșia lor banului Ion Cîrjă”. Reiese, în continuare, că atunci când un răzeș sau boier se înstrăina de sat ori își vindea răzășia, spița nu-i mai trecea seminția, că el nu mai avea dreptul la pămînt, și, deci, nu mai făcea parte din spița. Într-o spița răzășească sau boierească nu citim atît genealogia familiei, cît succesiunea proprietății teritoriale. Spița descrisă de Ghibănescu (rezumată de noi) cuprindea zece rânduri de oameni, iar de la Petrache Cîrjă până la Smaranda Cîrjă ne suim cu spița lor până la 1540, deci pe vremea lui Rareș. Banul Ion Cîrjă apucă pe Grigore Ghica la 1777, iar Petrache Cîrjă prinde domnia lui Moruz, sub care se și însoară cu o domnișoară din suita Domniței Moruz. Cuvintele lui Ghibănescu: „Sărdăreasa Cîrjă era Ilinca, mama lui Petrache Cîrjă și soția lui Ionița Cîrjă, ban și pârcaľab de Galați. Petrache Cîrjă s-a însurat cu Zoița Cerkez, fata lui Ionița Cerkez. Acesta din urmă era venit în Moldova cu Domnul Moruz. Copila lui, Zoița, era domnișoară de onoare a Domniței Moruz, și cum era obiceiul, domnișoarele de onoare se măritau cu fiii de boieri pămînteni, așa și Zoița s-a măritat cu Cîrjă. Din căsătoria lor au rezultat trei copii: Ion, Smaranda și Marghioala, ultima era de țăță pe timpul Eteriei că, aflăm din paginile arătate, toate trei au fost ridicate de la o petrecere de familie, poate chiar de la cumetria fetei cu numele Marghioala. Toate trei au fost ridicate și duse pe jos de la Cîrja până la Sculeni, și tratate deosebit de rău. Era răzbușnarea lui Atanase, Tufecciul care o ceruse pe Zoița Cerchez de soție și ea nu voise;

Fălciului, care în anul 1803 avea rangul boieresc de sluger²¹⁴ și îndeplinea funcția de sameș la Galați²¹⁵. Fratele cel mai mare, paharnicul Petrache Cîrjă²¹⁶, se căsătorește prin anul 1814 cu Zoița, fiica serdarului Ioniță Cerchez²¹⁷ din Focșani, Catinca, o vară de-a sa se pare, toate trei robite de eteriști la Galați, mor la Sculeni²¹⁸. Recăsătorit, probabil prin 1824, cu Safta Lambrino²¹⁹, Petrache Cîrjă

răzbunarea venea și de acolo că Ion Cîrjă, pârcălabul de Galați, ținea cu turcii, cărora chiar el le înlesnise trecerea peste Dunăre...”- Ion N. Oprea, *Răsfoind în arhive. Comuna Cârja și familii din Cârja, Vaslui*, revista *Luceafărul*, 21 iulie 2014.

²¹⁴ Într-o listă a boierilor din ținutul Covurlui, cu data de 28 februarie 1830, aflată în rns. 5382 de la Biblioteca Academiei, pe foaia 177v este înregistrat și Manolache Cîrjă, serdar, cu mențiunea că s-a născut în târgul Bîrlad, are 40 de ani, locuiește în satul „Onciul” și că este „stăpînnitorii di moșie Onciu și binali i casă în Galați”. Acest manuscris semnalat trebuie cercetat.

²¹⁵ Vezi „*Arhiva*”, VIII, 1897, p. 189-196.

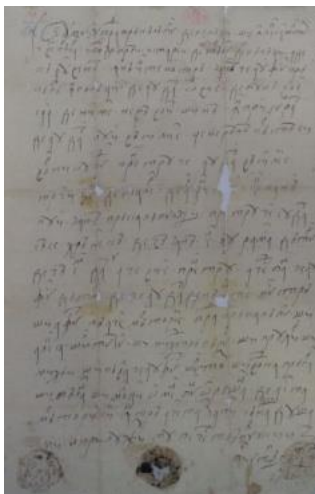
²¹⁶ Biserica cu hramul „Sfântul Ioan Botezătorul” din satul Cârja de Sus, comuna Cârja, județul Tutova, a fost zidită „pe la anul 1750” de banul Ioan Cîrjă, care la anul 1821 era pârcălab la Galați. Petrache Cîrjă era fiul banului Ioan Cîrjă. Iată ce spune Ghibănescu despre familia banului, intrată în mâinile grecilor la zavera din Moldova din 1821: Ghibănescu: „Sărdăreasa Cîrjă era Ilinca, mama lui Petrache Cîrjă și soția lui Ioniță Cîrjă, ban și pârcălab de Galați. Petrache Cîrjă s-a însurat cu Zoița Cerkez, fata lui Ioniță Cerkez. Acesta din urmă era venit în Moldova cu Domnul Moruz. Copila lui, Zoița, era domnișoară de onoare a Domniței Moruz, și cum era obiceiul, domnișoarele de onoare se măritau cu fiii de boieri pămînteni, așa și Zoița s-a măritat cu Cîrjă. Din căsătoria lor au rezultat trei copii: Ion, Smaranda și Marghioala, ultima era de țâță pe timpul Eteriei că, aflăm din paginile arătate, toate trei au fost ridicate de la o petrecere de familie, poate chiar de la cumetria fetei cu numele Marghioala. Toate trei au fost ridicate și duse pe jos de la Cârja până la Sculeni, și tratate deosebit de rău. Era răzbunarea lui Atanase Tufeciciul, care o ceruse pe Zoița Cerchez de soție și ea nu îl voise; răzbunarea venea și de acolo că Ion Cîrjă, pârcălabul de Galați, ținea cu turcii, cărora chiar el le înlesnise trecerea peste Dunăre... Toată lumea de la Huși, bejenită atunci la Leova, peste Prut, a văzut ceea ce relatea Alecu Beldiman. Aduse la Sculeni, spune Ghibănescu, ele au fost ținute mai multe săptămâni și necinstite. În ziua când turcii făceau de petrecere grecilor, lumea plutea pe apa Prutului. Unii ținându-se de odgonul întins peste Prut. La înghesuială, Zoița Cerkez – Cîrjă, fiind cu copilul în brațe, a dat să se țină de brațul grecului însoțitor. Acesta n-a făcut decât să-și scoată iataganul cu care Cârjoaiei i-a tăiat mâinile, după care a azvârlit-o în Prut împreună cu bătrâna. Petrache Cîrjă, neputincios, privea scena de peste Prut. Așa a plătit tributul de sânge familia Cîrjă, care a dat țării atâția diplomați, hatmani și înalți funcționari de stat, în istoria noastră. Date mai mai amănunțite privitoare la faimilia și starea materială a lui Petrache Cîrjă se pot afla în următoarele documente de la Arhivele statului din Iași: Doc.,pach. 407/114c; colecția Litere, K/1599, doc. 5; comisia epitropicească, tr. 74, op. 82, dos. 2, 145 și 163.

²¹⁷ Era căsătorit cu Smaranda Ghica la 9 iunie 1806, când Ioniță Cerchez era pitar.

²¹⁸ Arhivele statului Iași, Documente, pach. 407/114.

²¹⁹ Înainte de anul 1687, Gavrilă Costachi, mare vornic al Țării de jos, și-a făcut testamentul. La acea dată Ilinca, era măritată și înzestrată, și din această cauză prin testament nu a mai primit nimic, dar se menționează că „i-am dat mai mult decât s-ar veni acestora feciori ai mei” (vezi preotul Ioan Antonovici, *Mănăstirea Florești din plasa Simila, județul Tutova, București*, 1916, p. 121). Ilinca a fost căsătorită cu Constantin Lambrino și a primit ca zestre de la tatăl ei proprietățile pe care le avea în mai multe sate: Banca, Fedești, Ghermănești, etc. Familia

avea să moară relativ tânăr, în anul 1834, lăsând doi copii (pe Iancu și Smaranda) din prima căsătorie și doi (tot un băiat și o fată) din căsătoria a doua²²⁰. Testamentul lui Ioan Cîrjă, la sfârșitul vieții cu rangul de ban, datat 26 noiembrie 1827, atestă că familia lui avea o casă spațioasă în Galați, în mahalaua Vovideniei, precum și câteva alte moșii, dughene, locuri de casă, locuri de han și altele, în ținuturile Covurlui și Fălciu, precum și în alte părți.

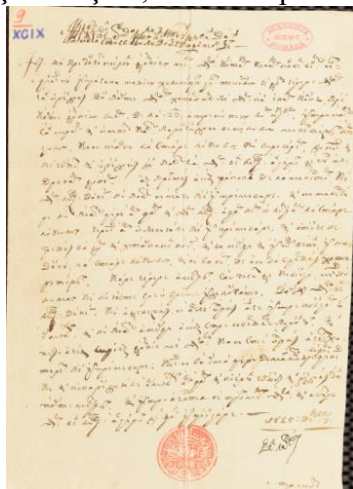

Lambrino era nouă în Moldova, venită din sudul Dunării, dar prin această căsătorie a intrat în rândurile boierimii moldovenești și a avut acces și la funcții. Reprezentantul cel mai cunoscut în zonă a fost Iordache Lambrino de la Banca, cumnatul lui Alexandru Ioan Cuza. În anul 1772, ca și în anul 1774, proprietar al moșiei Fedești era tot clucerul Iordachi Lambrino, un urmaș al lui Constantin Lambrino. Dar în condica Vistiernicii Moldovei din anul 1816 apare ca un nou proprietar Ioniță Lambrino. Ioniță Lambrino s-a născut în 1784 și a decedat în 14 mai 1859 și a obținut funcția de ban. A fost căsătorit în 1820 cu Catrina fiica lui Sandu Krupenski și Smaranda Manu. Au avut mai mulți urmași: Elena căsătorită cu Miclescu de la Popeni, Zamfira (1838-1898) căsătorită cu Nicolae Juvără, Scarlat proprietar la Găgești, născut în 1826 și decedat în 1880, căsătorit cu Smaranda, fiica lui Iordache Grigoriade Romalo și Mariei Rosetti Solescu și aga Nicolae (1820-1867). Nicolae fiul lui Ioniță Lambrino s-a căsătorit cu Zoe (decedată în 1883), fiica lui Teodor Aslan și Elena Hurmuzachi.

²²⁰ În „Arhiva” nr. 3 și 4, din martie – aprilie 1897 se află documentarul semnat de Gh. Ghibănescu despre „Spița familiei Cârjă, p.189-196. Spița e făcută cam pe la 1815 de către Petrache Cârja, paharnicul, mort în 1831, când era ciuma în țară cu Kiseleff. Era obiceiul în trecut, la noi, ca în daraveri de moșii să se probeze stăpânirea pământului, cu spița. În acest scop, se scoteau de către părțile în proces copii de pe spița mare, dar atâtea câte trebuiau urmașilor de pe bătrân. Așa și aici, spița scoasă de pe spița veche de către Petrache Cârjă în 1815 privește numai urmașii direcți ai bătrânului Cârjă Petrovici, moșnean în satul Cârja pe Prut ot Bârlad. De celelalte seminții amintește întru atâtea, întrucât s-au dat danie, sau s-au vândut Cârjeștilor, ca acel Ștefan de pe spiță, vândut cu moșia sa lui Antohi Cârjă sau cu Maria și Constantin vânduți cu moșia lor banului Ion Cârjă”.

Brad, pârcălab, și Alexa, șoltuz, cu 12 pârgari din Galați, arată cum Iane, fost pârcălab de Galați, au dat o vie lui Vasile, ginerele Cârștii vornic; sec. XVII iulie 20, Galați. Bibl. Acad. Rom.Doc. Ist.IX/42.

Din averea tatălui său, lui Manolache Cîrjă îi revine moșia Onceștii, pe care el o administra de prin anul 1818, un număr de stânjeni din diferitele moșii răzesești din împrejurimi, precum și o casă din Galați, cu toată gospodăria ei. Putem spune că între satele mai îndepărtate ale ținutului Covurlui se numără și satul Suceveni, un sat constituit chiar de la începuturi pe pâraul Oarba, înainte de 6 ianuarie 1741, pe moșia satului Pogonești, un sat menționat la 5 ianuarie 1705. Pogonești a fost în partea de jos a Sucevenilor de astăzi. Cu ocazia unui proces vechi deschis la data de 10 septembrie 1837, vechilii „răzeșilor Suceveni” declară că „moșia Suceveni” este doar „a lor, răzășească”, invocând un hrisov al domnitorului Ștefan cel Mare din veletul 7003²²¹, un fals al hrisovului din 3 ianuarie 1459²²² hrisov prin care se întăresc lui Lână Rugină mai multe sate, printre care erau Stoborîni și Botoșeni, existente pe teritoriul Sucevenilor.

Cartea prin care Ioan Sandu Sturza vv., domnul Moldovei, poruncește lui Costache Konachi vel vornic, să amâne pentru primăvară hotărnicia moșiei Hulubești; 1825 decembrie 7, Doc. Ist. XCIX/9.

Încercând să lămurim mai clar numele satului Suceveni²²³ se poate spune că el se deslușește prin lămuririle din 9 septembrie 1824 ale Pârcălăbiei Galați:

²²¹ 1 septembrie 1494 – 31 august 1495, *Anaforele*, 26, f. 87-88.

²²² DRH, A, II, p. 116 nr. 81.

²²³ Suceveni, sat, constituit pe pâraul Oarba (izvorăște de la poalele Dealului Gomașului, la apus de Cavadinesti, prin văile Carpeni, Gruiu și Viilor, M. Pacu, *Dicționar geografic al județului Covurlui*, 1893, p. 125-126), înainte de 6 ianuarie 1741 (ANDIC, AN, MXCIV/13) pe moșia

mazilul Pogan a dat „din vechime” ca dar de zestre „unui Tudor Sucebeanu, om străin” o „parte din trupul moșiei Pogonești” care „și-au luat numire acel loc de Suceveni”²²⁴.

Nu se poate lua însă astăzi în seama analiza, măcar și în acest caz, opinia că toponimul ar deriva de la apelativul „soc”, care este un cunoscut drept „arbust din aceeași familie cu bozul și liliacul”²²⁵. Știm astăzi că satul Suceveni²²⁶ se numea

satului Pogonești, menționat la 5 ianuarie 1705 (*Documente privind relațiile agrare*, II, p. 104-105).

²²⁴ *Anaforale* 26, f. 94- 95). Iorgu Iordan admite o asemenea explicație în *Dicționar al numelor de familie românești*, p. 429.

²²⁵ Vezi *Toponimia românească*, p. 429.

²²⁶ Suceveni, sat, constituit pe pârâul Oarba (izvorăște de la poalele Dealului Gomașului, la apus de Cavadinesti, prin văile Carpeni, Gruiu și Viilor, M.Pacu, *Dicționar geografic al județului Covurlui*, 1893, p. 125-126), înainte de 6 ianuarie 1741 (ANDIC, AN, MXCIV/13) pe moșia satului Pogonești, menționat la 5 ianuarie 1705 (*Documente privind relațiile agrare*, II, p. 104-105). Pogonești a fost în partea de jos a Sucevenilor de astăzi (precizare într-un document din 2 martie 1777, când Sucevenii sunt numiți și Oarba ori Chirilești, (DJAN, Iași, *Anaforale* 26, f. 91 v-92), după cum menționa regretatul istoric prof. Paul Păltânea, în „Istoria acestor locuri. Toponimie gălățeană. Numele comunelor și satelor”, publicat în cotidianul „Viața Liberă” nr.3942 din 5 noiembrie 2002, p. 6. Cu ocazia unui proces deschis la 10 septembrie 1837, vechilii „răzeșilor Suceveni” declară că toată „moșia Suceveni” este doar „a lor, răzăsească”, invocând un hrisov al domnitorului Ștefan cel Mare din veletul 7003 (1 septembrie 1494 – 31 august 1495, *Anaforale* 26, f. 87-88), un fals al hrisovului din 3 ianuarie 1459 (DRH, A, II, p. 116 nr.81) prin care se întăresc lui Lână Rugină mai multe sate, printre care Stoborâni și Botășeni existente pe teritoriul Sucevenilor. Numele satului Suceveni se deslușește prin lămuririle din 9 septembrie 1824 ale Pârcălăbiei Galați: mazilul Pogan a dat „din vechime” zestre „unui Tudor Sucebeanu, om străin” o „parte din trupul moșiei Pogonești” care „și-au luat numire acel loc de Suceveni” (*Anaforale* 26, f. 94- 95). Iorgu Iordan admite o asemenea explicație (*Dicționar al numelor de familie românești*, p. 429). Nu se poate lua însă în seamă, în acest caz, opinia că toponimul deriva de la apelativul soc, „arbust din aceeași familie cu bozul și liliacul” (*Toponimia românească*, p. 429). Satul Suceveni se numea în 1803, Slobozia Chirilești, și era proprietatea paharnicului Nicolae Cachi (*Uricariul*, volumul VII, p. 335). Toponimul este compus din apelativul slobozie, așezare formată cu locuitori aduși de proprietar de peste hotare, fiind scutiți de dările către stat o anume vreme, și numele de grup Chirilești, descendenții unui Chiril, onomastic de origine greacă, creat din tema chir, „autoritate” (DOR, p.30-31). Satul Chirilești este atestat la 2 martie 1777. Era „într-un hotar” cu satul Oarba (DJAN, Iași, *Anaforale*, 26, f. 21 v – 22. Moise Pacu, *Cartea județului Covurlui*, III, p. 90, folosește anul 1770). A fost la nord de satul Suceveni. Satul Chirilești era numit și Oarba în 1827 (TTRM, 1,2, p. 1218, voce Tudor Vladimirescu 4). Satul Chirilești a primit, în 1924, numele de Tudor Vladimirescu și forma comună împreună cu satul Suceveni (TTRM, 1,2, p. 1644, voce Tudor Vladimirescu 2). Legea administrativă din anul 1968 impune denumirea Suceveni, pentru că intrase în componența județului Galați, satul Tudor Vladimirescu care aparținuse, până în 1950, județului Tecuci. Pogonești, sat, pe care l-am amintit, a fost la sud de Suceveni, spre Rogojeni, unde este Dealul Pogoneștilor. Numele și-l are de la „mazilul Pogan”, menționat mai înainte. Nume vechi. Danciul Pogan, nepotul „bătrânului Nicoară Pogan”, trăia, la 6 martie 1497 (DRH. A, III, p. 373 nr. 207), în satul Pogonești (com. Pogana, jud. Vaslui). Numele Pogan este de origine slavă,

în anul 1803, Slobozia Chirilești, și era proprietatea paharnicului Nicolae Cachi²²⁷. Satul Chirilești este sat atestat la 2 martie 1777. Era „într-un hotar” cu satul Oarba²²⁸.

A fost ceva mai la nord de satul Suceveni. Satul Chirilești era numit și Oarba în 1827²²⁹. Satul Chirilești a primit, în anul 1924, într-un mod ciudat, numele de Tudor Vladimirescu și forma comună împreună cu satul Suceveni²³⁰.

Dar legea administrativă din anul 1968 impune denumirea Suceveni, pentru că intrase în componența județului Galați, satul Tudor Vladimirescu, care aparținuse, până în 1950, județului Tecuci. Pogonești era un sat, pe care l-am amintit, și a fost la sud de Suceveni, spre Rogojeni, unde este Dealul Pogoneștilor.

Numele și-l are de la „mazilul Pogan”, cel menționat mai înainte ca un nume vechi. Danciul Pogan, nepotul „bătrânului Nicoară Pogan”, trăia pe la 6 martie 1497²³¹, cu moșie în satul Pogonești (com. Pogana, județul Vaslui). Numele de Pogan este de origine slavă, poganu, „păgân”, preluat din latină, paganus²³². De la

poganu, „păgân”, preluat din latină, paganus (E. Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, 1970, p. 117. DOR, p. 350 afirmă, greșit, că pogan l-am primit printr-un intermediar maghiar). De la sensul inițial „păgân”, „eretic”, s-a trecut, în Moldova, la cel de „arțăgos”, „fără milă”, „slut”, iar în Transilvania, „vânjos”, „puternic” (DLR, VIII, 3, p. 342 – 343; I. Iordan, *Toponimia*, p. 249). Rogojeni, sat atestat la 2 iulie 1502 (DRH, A, III, p. 502 nr. 282. Afirmăția lui Moise Pacu, *Cartea județului Covurlui*, III, p. 90, că satul s-a înființat în 1670 este greșită). Toponimul este de origine onomastică, având ca temă cuvântul de origine slavă, rogoz, „plante erbacee care cresc prin baltă” (DLR, IX, p. 521). Un document din 28 iulie 1622, pentru vânzarea unor părți din moșia satului Seliște, ținutul Iași, amintește de Gliga Rogoz și tatăl lui, Simion Rogoz (DIR, A, XVII, V, p. 152 – 153 nr. 213), care a trăit în secolul XVI. Suffixul „eni” al toponimului indică descendența (Iorgu Iordan, *Toponimia*, p. 157) din întemeietorul satului, Rogoz. N. Drăganu (*Din vechea noastră toponimie*, în *Dacoromania*, I, 1920, p. 139) a explicat toponimul prin numele plantei. Un loc Rogojeni era, la 25 aprilie 1820, pe moșia satului Ijdileni com. Frumușița (DJAN, Iași, *Anaforale* 39, f. 26). Rogojenii, localitate de pe malul Prutului, astăzi sat component al comunei cu același nume, a avut omul său în Divanul ad-hoc de la Iași. Numele lui, Teodor Bardaș. Câteva informații despre acest „deputat”, le-am găsit într-o notiță publicată în „*Covurluiul*”, nr.67 (84), Galați, 16 iunie 1893: „Din Rogojeni, plasa Horincea, județul nostru, ni se scrie că în ziua de 6 iunie a.c. (n.a. 1893), a încetat din viață, după 2 ani de suferință, bătrânul Teodor Bardaș, în etate de 78 de ani, fost deputat la divanul ad-hoc, fost primar și preceptor al comunei Rogojeni până în anul 1881; la (...) iunie s-a făcut ceremonia înmormântării. Răposatul a lăsat în urma-i pe soția sa, Ecaterina, în vârstă de 71 de ani, bolnavă și lipsită de orice mijloc de trai”.

²²⁷ T. Codrescu, *Uricariul*, VII, p. 335.

²²⁸ DJAN, Iași, *Anaforale*, 26, f. 21 v – 22. Moise Pacu, *Cartea județului Covurlui*, III, p. 90, folosește anul 1770.

²²⁹ TTRM, 1,2, p. 1218, voce Tudor Vladimirescu 4.

²³⁰ TTRM, 1,2, p. 1644, voce Tudor Vladimirescu 2.

²³¹ DRH. A, III, p. 373, nr. 207.

²³² E. Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, 1970, p. 117. DOR, p. 350 afirmă, greșit, că „pogan” l-am primit printr-un intermediar maghiar.

sensul inițial „păgân”, „eretic”, s-a trecut în toată Moldova la cel de „arțăgos”, de „fără milă”, „slut”, iar în Transilvania de „vânjos”, „puternic”²³³. Rogojeni, ca sat în ținutul Covurlui, este atestat la 2 iulie 1502²³⁴. Toponimul este clar de origine onomastică, având evident ca temă cuvântul de origine slavă, rogoz, „plante erbacee care cresc prin baltă”²³⁵. Un document din 28 iulie 1622, pentru vânzarea unor părți din moșia satului Seliște, ținutul Iași, amintește de Gliga Rogoz și tatăl lui, Simion Rogoz²³⁶, care a trăit în secolul XVI.

Un loc Rogojeni era, pe la 25 aprilie 1820, și pe moșia satului Ijdileni comuna Frumușița²³⁷. Să revenim acum, dragă cetitorule, în lunca frământată a Siretului și a Bârladului vechi, acolo unde satele par să fi avut o stabilitate ceva mai mare cel puțin până după anul 1880, când inundațiile foarte mari obligă pe cele mai multe dintre ele să-și modifice poziționarea.

După 1630 se mai întâmplase ca schimbările de curs ale Siretului și Bârladului să fi produs tot astfel de mutări de vetre de sat sau seliști. Sunt multe și valoroase cărțile și studiile legate de satele din lunca Siretului, o zonă care a fost privită drept o vatră periferică a Moldovei.

Iar eforturilor lăudabile de restabilire a adevărului istoric pentru satele din sudul Moldovei li se adaugă și cartea preotului lieștean Ion Croitoru, un arheolog și un istoric bun al satului Liești, din fostul ținut Tecuci. După ce reproduce hrisovul lui Petru voievod din 15 iulie 1448/6956, dat la Suceava, în forma lui originală, sfinția sa trece repede la enumerarea, evaluarea și măsurarea încorporării în moșia actuală a Lieștiului a fostelor sate vechi, care erau vecine lui. Se trec în revistă toate moșii satului, precum și principalii deținători de mari moșii, pe care timpurile i-a adus în acest loc. Noi o să spicuiem doar acele lucruri care fie că la prima vedere mai trebuiesc analizate, fie când este vorba de personalități care au deținut moșii și în satele vecine Lieștiului din ținutul Tecuci. Și aici constatăm că se face remarcată în cartea domniei sale, „*Liești, locuri și oameni de odinioară*”, observația că după anul 1803, în *Condica Liuzilor* (liudelor) (era recensământul fiscal din anul 1803), Șerbăneștii și Lungociul erau „a dumisale Dumitrache Ghica”²³⁸.

²³³ DLR, VIII, 3, p. 342 – 343; Iordan Iordan, *Toponimia*, p. 249.

²³⁴ DRH, A, III, p. 502 nr. 282. Afirmția lui Moise Pacu în *Cartea județului Covurlui, III*, p. 90, că satul s-a înființat în 1670 este greșită.

²³⁵ DLR, IX, p. 521.

²³⁶ DIR, A, XVII, V, p. 152 – 153 nr. 213.

²³⁷ DJAN, Iași, *Anaforale*, 39, f. 26).

²³⁸ Teodor Codrescu, *Uricariul*, vol. VII, Iași, 1886. Teodor Codrescu (1 aprilie 1819, Iași - 23 martie 1894, Iași) este un jurnalist, traducător, prozator și autor dramatic. A început cursurile școlii primare la Galați (1832), apoi, la Iași, este înscris la Academia Mihăileană, pe care o termină în 1838. Pasionat al istoriei, Codrescu a reușit să culeagă un impresionant număr de documente referitoare la trecutul românilor, pe care le-a tipărit în 25 de volume, sub titlul *Uricariul sau*

Șerbăteștii din ținutul Tecuci găzduiau în moșia lor și pe cea a postelnicului Milul, care o avea ca moștenire de la Catinca, născută Coroi, și care ținea la curte vreo trei argați și vreo 16 oameni voinici și volnici a se îngriji de moșiile Călienii Ghicăi, Șerbănești, Liești ș.a.²³⁹ O dispută se prefigurează însă în legătură cu satul dispărut astăzi, Mirăești, și apartenența sa ulterioară. Bunăoară istoricul Alexandru Ion Gonța în anul 1990, și mai recent preotul lieștean Ion I. Croitoru în anul 2014, sunt de părere că acesta a fost încorporat doar satului Liești, din ținutul Tecuci²⁴⁰. Înainte de a trece totuși la o analiză, mai amănunțită și mai logică, a

Colecțiune de diferite acte. Pentru aceasta, va fi ales membru corespondent al Academiei Române în 1886. În anul 1826, vistiernicul Dumitrache Ghica adunase în jurul său un grup de interesați, căruia domnul Ioniță Sandu Sturdza le-a lăsat țara pe mână, în schimbul promisiunii de a susține năzuințele de domnie ale beizadelei Nicolae Sturdza, căsătorit cu fiica lui Ghica. Mitropolitul Veniamin Costache și unii boieri au preconizat așezarea ca egumeni, în locul grecilor, a unor arhieriei pământeni aduși din Basarabia, deci agreeți de oficialii ruși; pe aceasta linie, s-a susținut candidatura lui Varlaam Cuza la scaunul Episcopiei de Huși. Gruparea lui Dumitrache Ghica vistiernic s-a raliat aceluia care, în frunte cu vornicul Vasile Miclescu, susțineau categoric pe ieromonahul Sofronie Miclescu. În *Catagrafiile visteriei Moldovei din 1830*, aflăm că vistiernicul Dumitrache (Dumitrachi în text) Ghica, era stăpânul satului și moșiei Răuseni din ocolul Jijia, ținutul Hârlău. De asemenea avea vii în Cotnari, unde lucrau 38 de vieri care țineau de casa vornicului Dumitrache Ghica. La Deleni, aflat la 1830 în ocolul Miletin, era stăpân vornicul Iorgu (Iordachi) Ghica.- Cristian Ploscaru, „*Micleștii și disputele boierești din Moldova la 1826*”.

²³⁹ *Buciumul Român*, anul I, Ed. Theodor Codreanu, Roman, p. 91.

²⁴⁰ De ținut cont și de Cartea lui Mihai Racoviță vv., domnul Moldovei, dată lui Toader Sturza fost paharnic, pentru desetnicii din Tecuci; 1704 martie 28, Iași. O serie de terenuri schimbă proprietarii în acest ținut, ocazie cu care între martori întâlnim personaje importante, boieri de prim rang administrând sudul Moldovei. Tecuci, 4 April 7149/1641. „Adecă noi Ghene Părcălab și Ivașco Crăjău, și alți oameni buni, carii sau tâmplat și megieșii din pregiur, și soltuzul cu 12 pâragari, fac o vânzare de moșie. Cozmești, III, 2”. – N. Iorga, *Studii și Documente cu privire la Istoria Românilor, cărți domnești, zapie și răvașe*, Stabilimentul grafic I. V. Socecu, Strada Berzei, nr. 59, 1903, p. 27. La 21 April 7170/1162. Racoviță Cehan Logofăt, Toma «Cantacozuno» Vel Vornic de Țara-de-jos, Ilie Septelici Vel Vornic de Țara-de-sus (Târziu, în secolul al XVI-lea, la 25 Februar 7257/1749, Costin Septilici, fratele lui, Ștefan, și cumnata lor Catrina, ce au ținut-o fratele nostru Ioniță fac o vânzare cătră Lupul Balș Medelnicer, vezi Bibl. Ac. Rom., 46/X.X.xv), Nicolae Racoviță Hatman, Iordachi Vel Spătar, Grigore Vel Ceașnic, Toderășco Bilaua Vel Comis, Statie Vel Sulger, Toderășco Prijescul Vel Clucer, Hrisoscul Vel Jitnicer, Tira Vel Șătrar, Ionașco Vel Armaș, Andronic Vel Ușier, Postolachi Durac Agă, Rugină, Dumitrașco Roșca Vornic de gloată mărturisesc pentru o cumpărătură a lui Istratie -Vodă Dabija. - Piscani, I, 2.- p. 37. La 24 Maiu 7171/1663 apare într-o întărire a satului Ruși și Toader biv vel părcălab ot Gălați, p. 37. Iunie 7176/1668. Mărturie pentru un proces a lui Ursachie, Mare-Vistier, din partea următorilor boieri: Solomon Bărlădianul Vet Log., Miron Costin Vel Vornic de Țara-de-jos, Vasilașco Vel Vornic de Țara-de-sus, Nicolaiu Racoviță, hatman, Stamatie Vel Post., Toderășco Iordachie Vel Spătar, Apostolachie Vel Ceașnic, Jite Sturdzea Vel Stol., Alexandra Draco Vel Comis, Apostol Durac Vel Medelnicer, Alexandra Buhuș Vel Pitar, Lupasco Buhuș Vel Șetrar, Alexandra Ramandi Vel Ușar, Dumitrasco vtori Logofăt, Enachi vtori Ceașnic, Contăș treti Log., Dumitrașco Coroșca, Salon, Roman, Ștefan Ghiarghiel, Ghiorghită, Ursul, Vornici de Poartă. Urmează hotărârea lui Iliaș-Vodă Alexandru, cu data de «7176/1668». Ursachie se judeca cu Toderășco Jora, vtori

istoriei acestor locuri, cred că este mai mult bine să ne reamintim și câteva „toponime din bazinul inferior al Bârladului: Agapie (unde este...); Bîrlăjița, pârâu; Țigănei, era un mic sat pe Dimaci; apoi din bazinul inferior al Bîrladului și Siretului: Fundeni, sat la gura Berheciului; Fundeni, o seliște pe Bîrlad. Gereni, un sat aflat la gura Gerului; Merești (Mierești), un sat pe Bîrlad; Olteni, loc pe Bîrlad. Popi, sat la gura Gerului; Tălăbești, un sat pe Bîrlad. Tomcești, sat pe Bîrlad”.

Nu știu ce anume l-a împins pe sfinția sa spre concluzia că și moșia Mierești, în totalitate, a fost încorporată moșii satului Șerbănești. Păi unde anume? Știm că acest sat a debutat ca sat de țărani clăcași și că a aparținut o perioadă de comuna Lungoci, care era o localitate și mai veche și mai mare. Ori Mierești ca moșie era moșie răzeșească. De unde erau acești oare răzeși? Investigația domniei sale nu mă lămurește. Evident că nu erau din Șerbănești. Abia Ștefan Cel Mare, în anul 1495, la 20 de ani după victoria de Vaslui, „dăruiește spătarului Cîlnău²⁴¹ și lui

Medelnicer, pentru Todereni, p. 40-41. La 22 Mart. 7178/1670. Duca-Vodă întărește lui Gavril Costachi moșile: Roșiești, Popeștii, Hănășeni, Broșteni, Lunganii, Botetii, Spinenii, Bogeștii, vile de la Huși. Pascal Corlatovici uricar. Pergament. –Roșiești, X, p. 42. Iași, Mart. 724 (1735-6). Grigore Ghica scutește Mitropoliei <șeasă liude streini păscari> la Gălați. Ordonă și < parcălabilor de Galați și târgoveaților de Galați (Privilegii se dădeau și, în general, a oamenilor străini ce veniau și se așezau în țară. E interesant actul ce urmează, dat la 2 April 7250/1742 de reformatorul social Constantin Mavrocordat (Bibl. Ac. Rom., 153 ILXXIV), înștiințându-ne Domnie Mea că mulți din oamenii streini dintr'alte părți de loc și cei ce au fost de țara asta și s'au înstreinat de la pământul lor, înștiințându-se de așădzare ce s'au făcut cu țara asta, ș'ar fi poftind să vie să s'ășadzi aice în țară, însă cu chip ca acesta ca să nu fie amestecați în cislă cu alții, ci singur să-și plătiască birul lor osăbit. Spre adăogire țării îi dă întâi odihnă, apoi după soroc, cifert de la -și tot birul lor vor da cu patru ciferturi pe anu, însă cari vor fi casnici: vor da de om câte 105 parali, cari fac într'un an dzeace lei și giunătați noi, iar holtii cu părinții lor vorda, la cifert, de om câte 55 parale, care fac într'un an cinci lei și giunătațe. Așijsderea și holteii ce vor fi între dinși. Iar numai cei ce vor fi de vîrstă, cu mustețe, acie vor da, iar copilandri, ori cari n'au musteți, acia nu vor da nemică, nici se vor număra. Să n-aibă voie a se amesteca printe alți lăcuitori, [ci] să și-eașiadză osăbit la săliști.)» p. 106. La 1 Decembre 7248/1739 Iordachi Cantacuzino biv Vel Vornic, dă un pomelnic pentru Sucevița, în amintirea fiului său și al soției sale Ecaterina, morți de ciumă la 23 de ani în Galați (1716), p. 411.

²⁴¹ Există un hrisov, scris în lumba slavonă, în 1596 (7106) apr, care îl enumeră pe spătarul Cîlnău între demnitarii care aveau un trecut recunoscut și sub domnitorul Ieremia Movilă: „Hrisov prin care Ieremia Movilă vv., domnul Moldovei, întărește mănăstirii nou zidite de la Suceava satul Bălești, ținutul Suceava, cu loc de pod plutitor pe Siret, dăruit de Ileana, cneaghina lui Draxin, postelnicul, fiica lui Turcul, sluger, nepoata Dragnei și a lui Cîlnău, spătarul; satul fusese luat de Ileana prin judecată de la sora acesteia, Anghelina, în schimbul satului său, Scociuhani, ținutul Vaslui, pe care îl vânduse cu privilegiu de mărturie de la Iancu vv., în timp ce ea se afla în pribegie în Țara Leșească. Sfat domnesc. Blestem. A pus pecete Stroici, mare logofăt, și a scris Dumitru. Din porunca domnului Moldovei, Ieremia Movilă.”- Editat în: Documente privind istoria României, A, Moldova, veacul XVI, vol. IV (1591-1600), București, 1952, p. 215-216; Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XX, Iași, p. 83-89; vezi *Catalogul documentelor moldovenești*, vol. I (1387-1620), București, 1957, p. 242-243.

Irimia postelnicul²⁴² satul Piscu, pe Bîrlad. Cîlnău era căsătorit cu nepoata de soră a lui Ștefan cel Mare. Și cu această ocazie domnitorul întări unor curteni stăpînirea peste satele Merești, sat de pe râul Bîrlad, Tomcești, Țigănei pe Dimaci și Liești pe Bârlad²⁴³, spune însăși autorul ultimei cercetări, la pagina 49. Satul se menține totuși ca titulatură, în cercetarea d-lui Damian P. Bogdan, până în 1820.

Și cum timpul aduce schimbări repezi, iată că și mănăstirea Aron vodă primește o întărire de la Iliș vodă, cum că: „nimeni să nu se amestece în acest sat și nici în veniturile ...și bucatele ce vor fi!”²⁴⁴ La șapte ani distanță, adică în anul 1639 mănăstirea Berzunțiu, prin voința lui Vasile Lupu (Albanzul) voievod, primește „un vad de moară pe râul Putna, care este în hotarul unei jumătăți din satul Mirăiești, și din câmp și din tot locul, și din sat a cincea parte...”²⁴⁵.

Cred că cetitorul va fi remarcat deja poziționarea pe Siret la o serie de sate, care astăzi sunt încă pe Siret și nu poate să nu observe că și moșia Mirăiești își afla jumătatea „pe râul Putna”, așadar mult mai aproape de satele Lungoci și de Fundenii, cărora li s-a alipit cea mai mare parte din această veche moșie răzeșească, exceptând desigur vecinătatea ei cu Valea Gerului.

Și iată că „Macarie, fiul lui Negoilă, nesilit de nimeni, vinde dreapta sa ocină și moșie, ce se va alege din satul Mirăiești ca parte a lui.” Vânzarea se face la „rugătorii noștri călugări, de la sfînta mănăstire, unde este hramul Arh. și Făcătorului de minuni al lui Hristos Neculai, pentru doi boi și un cal!”²⁴⁶ Este așadar categoric faptul că o bună parte de moșie a Mirăieștilor, aflată tot pe malul de astăzi a Siretului a și rămas mereu în proprietatea Lungociului și Fundeanilor, peste care a existat o perioadă de timp și proprietatea mănăstirii lui Aron vodă.

²⁴² Satul Epureni s-a format în partea de vest a domeniului întărit în 1398-1399 de Iuga voievod, domnul Țării Moldovei, cu uric domnesc, lui Braia, pentru dreaptă și credincioasă slujbă, un loc pe Strahotin (*Documenta Romaniae Historica, A. Moldova* (1384-1448), vol. I, întocmit de A. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, 1975, p. 10-11, nr. 8). O parte a acestui domeniu a ajuns în stăpînirea lui Isac Balica, care a făcut aici cumpărături în timpul lui vodă Constantin Movilă, cumpărând: de la Ionașcu, feciorul lui Busuioc spătarul, o a patra parte cu mori în Jijia, de la Frățian Geamănul și de la copiii lui Stratulat (Marica și Aslan), o a patra parte din a patra parte, de la Irimia postelnicul; două părți (acestui din urmă fiindu-i moșia de la Ileana și cumpăratură de la Ion Căneai). Între 1 septembrie 1610 - 31 august 1611, Isac Balica face schimb cu Nicoară, feciorul lui Roschip. Nicoară a dat jumătate din Matieni pe Jijia și primește de la hatmanul Isac Balica ocina și cumpărătura dreaptă ce a avut în Epureni (Eugen D. Neculau, *Sate pe Jijia de sus*, Iași, 2003, p. 35; *Documente privind istoria României, A. Moldova*, veacul XVII, vol. II, București, 1954, p. 278, nr. 424). Este vizibilă migrarea spre sud a daniilor domnești făcută boierilor bârlădeni apropiați domniei.

²⁴³ ASB col. Doc. Ist. CCXIX/61

²⁴⁴ C. Solomon și C.A. Stoide, *Documente tecucene, vol. II, sec. XVI-XIX*, p. 11; Pr. Ioan Croitoru, *Liești, locuri și oameni de odinioară*, cap. *Sate dispărute de pe raza comunei Liești*, p. 49, ed. Pax Aura Mundi, Galați, 2013.

²⁴⁵ DIR, A, vol. XXV, (1639-1640), doc. 115, p. 115; Pr. Ioan Croitoru, *op. cit.*, p.50.

²⁴⁶ DIR, A, vol. XXIII, doc.270, p. 310; Pr. Ioan Croitoru, *op. cit.*, p.50.

Chiar călugării de aici se jăluie în anul 1641 lui Vasile Lupu de un Marco, fratele Hamzei din Mirăiești, pentru o vie cumpărată de călugări de la acest localnic, Hamza.

Eustratie Dabija vodă, la 9 aprilie 1663, reînnoiește și el toate daniile făcute mănăstirii Aroneanu²⁴⁷, între ele aflându-se și „530 stânjeni ai satului Mierăști, ce i-au fost dreaptă cumpăratură de la Eustratie logofătul²⁴⁸, pe ai săi drepti bani, iar lui Eustratie i-au fost danie de la Moise Movilă voievod, drept aceea ca să fie sfintei mănăstiri cu tot venitul și tij cinci sute și zece stânjeni din satul Mierăiești,

²⁴⁷ Satul Zlodica se află la nord-vest de Cotnari, peste deal. După cum atestă un document din 4 aprilie 1663, domnitorul moldav Eustratie Dabija (1661-1665) a donat mănăstirii lui Aron Vodă din țarina Iașilor peste două fălci de vii din Zlodica. Pe la jumătatea secolului al XVIII-lea, biserica de lemn din Zlodica se afla pe proprietatea cămărașului Ștefan Bosie. Acesta a dăruit, bisericii ctitorite, în anul 1753 o evanghelie, pe care se afla următoarea însemnare: „*Această Sf. Evanghelie iaste a dumisale Ștefan Bosie cămăraș, cumpărată de dreptii bani a dumisale și au dat-o la sfânta biserică a dumisale la satul Zlodica, la Cotnari ca să se citească în toate zilele pentru folosul obștii și pentru pomenirea dumisale. Martie 18 leat 7261 (1753)*” (Revista „*Ion Neculce*”, fascicola 8, 1950, Iași, Ed. Viața Românească, p. 161).

²⁴⁸ Eustratie logofătul, (n. ?-m. c. 1646), elenist și traducător. Numele întreg se pare ca era Dragoș Istratie. Diac, apoi treti-logofăt, din 1632 semnează ca biv logofăt al III-lea. În 1632, Eustratie traduce *Pravila aleasă*, folosind, după cum mărturisește, o compilație greacă de drept civil și canonic. Importanță ca inițiere în ortodoxie este trad. *Șapte taine a besearecii* (tipărită în 1644, cu pref. lui Varlaam). La comanda lui Vasile Lupu se traduce și se tipărește, în anul 1646, *Carte româneasci de învățături de la pravile împărătești și de la alte giudeațe, cu o predoslovie a lui Eustratie*. Înaintea textului propriu-zis este tipărită prefața *Toți ceia ce sânt creștini pravoslavnici, cine va ceti, ca să înțeleagă*, scrisă de Eustratie, care arată importanța cărții, amintind strădaniile mai multor învățați de a tălmăci „tocmelele cele bune”. Cartea va avea o deosebită importanță în dezvoltarea jurisdicției românești. De la el avem așadar tipăritura *Pravilă aleasă* (1632). Este răsplătit de domnitorul Moise Movilă cu o moșie. Vezi referințele critice: N. Iorga, Ist. Ut. rom., I; C. A. Stoide, în *Arhiva*, nr. 3-4, 1933; *idem*, *ibidem*, nr. 1-2, 1934; N. Cartoian, *Istoria*, II; L. Predescu, în *Glasul bisericii*, nr. 9-10, 1969. Era proprietar al satului bucovinean Tișăuți. La 20 iunie 1632 Alexandru Iliăș întărea acestui boier, Eustatie logofătul, stăpânirea asupra Tișăuțiului (Bibl. Acad. Române, LXXXIV/209). Satul a rămas multă vreme în stăpânirea membrilor acestei familii boierești. Căsătorindu-și fiica, Irina, cu Contăș diacul din Jimnici, Eustratie logofătul îi dădea sub formă de zestre, și satul Tișăuți (Arh. St. Iași, P. 140/60). La 15 martie 1653 Vasile Lupu îi confirmă lui Contăș stăpânirea asupra acestui sat (Bibl. Acad. Rom., LXXXIV/210). Soția lui Contăș, Irina, l-a păstrat până la 1688 (Arh. St. Iași, P. 140/60, p. 10). Ținând seama de faptul că printre plăcile decorative descoperite la Tișăuți se află și câteva exemplare datând din secolul al XVII-lea se poate presupune că Eustratie logofătul, sau ginerele său, a construit aici și curți boierești. Documentele arată că în această vreme, în hotarul satului, pe apa Sucevei, erau și mori, construite desigur tot de Eustratie logofătul sau ginerele său. În cursul anului 1688, Irina, soția lui Contăș, a vândut moșia Tișăuți stolnicului Gheorghe Ciudin (*ibidem*), despre care cronicarul Ion Neculce spune că a fost un credincios sprijinitor al domniei lui Gheorghe Duca, iar mai târziu satul a ajuns în stăpânirea fiului lui Gheorghe Ciudin, la 3 august 1716, când se fixau hotarele satului Ipotești, care se învecina cu Tișăuțiul, comisul Negoită Ciudin declara atunci că nu are ispisoaice domnești pe acest sat, ci numai zapise (Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. I. Iordan, pp. 152—153; M. T. Bălan, *Documente bucovinene*, III, Cernăuți, 1927, pp. 184—186).

care vine din ținutul Tecuciului, de pe apa Bârladului, din moșia satului și din câmp și din trupă și din țarină și din tot venitul din ispisocul de danie și miluire, ce au avut sfintei mănăstiri..., întăritură și stăpânire au ales toate părțile aceste de sat sîntu dreaptă danie și miluire sfintei mănăstiri de la Enache postelnic cu limbă de moarte, iar lui i-au fost dreaptă cumpărătură pe ai săi drepti bani de la mulți oameni, ...numiți în ispisoace și într-a lor zapise și altă parte de ocină dintr-aceiași sat Mirăiești, toată partea câtă se va alege lui Macarie, fiul lui Neagul, care această parte de ocină sus a fii singuri au cumpărat-o drept doi boi și un cal, prețuit drept paisprezece galbeni ungurești...²⁴⁹ Epopeea acestui sat continua în anul 1690, când era împărțit în patru. În anul 1700/7204 un „Apostol, feciorul lui Pavăl și al Vasilicăi, nepotul lui Tutuman de la Mirăiești, vinde doisprezece pași în frunti, din partea din gios din stâlpul Zubăieștilor, iar în lungu din Ruginoșul până în Călmățui, din vatra satului, din câmpu din vadul podului, din tot locul...²⁵⁰

În anul 1774 proprietarul moșiei Mirăiești era doar căpitanul Coroiu, cel care-l avea și el de la soția sa (care era fiica Ilincăi), stăpânindu-l în devălmășie cu Șerban, cumnatul său, care era fiul pitarului Apostol. O nouă cercetare de hotărnicii, cea din 1 martie 1819, precizează că și chiar moșia „Mireștii ce a fost a mănăstirii lui Aron vodă, era dată de danie de un postenic, Enache”²⁵¹, și aceasta pare a fi fost partea din afara proprietății răzășești. Și aceasta un timp satul Mirăiești aparține căpitanului Lupu Coroiu.

Devenit însă proprietar Manolache Coroiu trimite o jalbă domniei, pe data de 8 feb. 1819, precum că „din anul 1816 pătimizește împresurări din partea megieșei sale, Catinca Ghica, vorniceasa. „Moșăe me Merăești se află pe teritoriul localității Șerbăneștii ci esti mai sus coaste cu moșăe me Merăești și de altă moșăi Călieni, ci esti pi din gios cu a me...”²⁵² Cetitorul trebuie însă ca să știe că istoricul Mihai Costăchescu²⁵³ în anul 1931, publica la Editura Viața Românească o lucrare foarte importantă, sub titlul de „*Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare (1374-1437)*”.

În prefața lucrării, vorbind de cele circa 400 de documente pe care le-a studiat spune foarte preocupat: „Multe au luat drumul Rusiei. În timpul ultimului război

²⁴⁹ Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade, documente slavo-române, vol. IV*, Tipografia „Dacia” Petru Ilescu, Iași, 1906, doc. CLXXXI, p. 183; Pr. Ioan Croitoru, *op. cit.*, p. 51.

²⁵⁰ ASB, col. Doc. Ist., CXXXVI, f. 1442, din 1820 sept. 25; Pr. Ioan Croitoru, *op. cit.*, p. 51.

²⁵¹ ASB col. Doc. Ist., CCXIX/61.

²⁵² ASB col. Doc. Ist., CCXIX/59; Pr. Ioan Croitoru, *op. cit.*, p. 52

²⁵³ Mihai Costăchescu (n. 23 septembrie 1884, Goești, Iași - d. 18 martie 1953, Iași) a fost un mare istoric și folclorist român, membru corespondent (din 1939) al Academiei Române. Termină la Iași Liceul Național în anul 1905. Tot la Iași ia licența în litere și filozofie. Începe cariera didactică în 1911 și ajunge la Liceul Național în 1928, de unde se și pensionează. Publică începând cu 1921 lucrări de mare valoare, care au ca obiect istoria Moldovei în epoca feudală.

s-a crezut că se pune în mai multă siguranță, trimițând în această țară întregul deposit de documente, adunate zeci de ani, cu o râvnă, cum aproape nu se mai întâlnește astăzi, printre care mai ales pe cele neprețuite ca număr și valoare, de la Academia Română și de la Arhivele Statului din București.” (pag. 5-6).

Numai o minune ar mai putea face ca aceste documente să ne fie înapoiate. Un uric dat la Roman, în 1392 Martie 30, ne spune că Roman Voevod²⁵⁴ dăruiește lui Ionaș Viteazul satele de pe Siret numite, Ciorseiceuți, Vladimirăuți și Bucurăuți. Uricul arată și hotarele lor. Cel puțin satul Vladimirăuți (Vladimirești) poate fi, împreună cu satul Prival, localitățile aflate spre Odaia Pochii și spre satul Piscul²⁵⁵

²⁵⁴ Roman I, numit și Roman Mușat, a fost domn al Moldovei după moartea fratelui său Petru I Mușat (1375 – 1391), urcând pe tron cândva în intervalul decembrie 1391 - martie 1392, sfârșitul domniei sale fiind în luna decembrie 1394. A fost fiul voievodului Costea și al Mușatei. În toate documentele rămase de la Roman I se remarcă titulatura pe care acesta o folosea, și care nu fusese folosită de nici unul dintre predecesorii săi: „*Marele și singur stăpânitor, din mila lui Dumnezeu domn, Io Roman voievod stăpânind Țara Moldovei de la munte, până la mare*”. Folosirea acestei titulaturi ne arată că procesul de unificare al cnezatelor de pe teritoriul Moldovei era încheiat. Mai mult, insistența utilizării ei în acte, îndreptățește părerea că cel care a realizat această unire, este chiar Roman I. „Uricul din 30 martie 1392: „*Marele singur stăpânitor, din mila lui Dumnezeu Domn, Io Roman voievod stăpânitor al Țării Moldovei, de la munte până la mare. Am dat cu fiii mei, Alexandru și Bogdan, slugii noastre, Ionaș Viteazul, pentru credincioasă slujbă, trei sate pe Siret, uricul lui cu tot venitul în veac, și copiilor lui și nepoților lui și strănepoților lui cu tot dreptul. Numele satelor Ciordăceuți și Vladimirăuți și Bucurăuți. Iar hotarul lor: din jos de la Măresăuți, valul care este dea curmezișul câmpului până la Siret, apoi cealaltă parte a Siretului, la capătul de jos al poienii, o movilă și de acolo drept peste luncă la fântână o movilă și, de acolo, drept la bucovina, o movilă și, de acolo, pe margina bucovinei în sus, până la hotarul Șerbescului la teiu, o movilă, de acolo către topliță, aici o movilă, și, de acolo, către Siret, movila de mijloc și, de acolo, peste Siret, în sus, până la bucovina cea mare, pe unde iese drumul de la Dobrinăuți, la capătul câmpului și, de acolo, pe marginea bucovinei, pe deal, la vale, până la val. Acesta îi este tot hotarul locului. Iar la aceasta credința mea și credința fiilor mei, credința jupânului Iuga, credința jupânului Stetco cu frații lui, credința Bratului Netedul, credința lui Stanislav, credința panului Draguș Viteazul, credința lui Stavrici, credința panului Vlad, a panului Ghidea, a panului Grozea, credința panului Costea, credința lui Oris, credința tuturor boierilor moldoveni. Iar pentru tăria acestuia și pentru pomenire, am poruncit să se atârne pecetea noastră cea mare, ca să nu fie clintit, acesta, niciodată în veac. S-a scris cartea în anul șase mii nouă sute deplin, luna martie în 30 zile, în cetatea noastră, a lui Roman voievod*”. Acest uric este cel mai vechi document original moldovenesc păstrat până în zilele noastre. Analiza acestuia a permis identificarea mai multor informații valoroase. Astfel, prin titlul purtat de către Domnul Roman I (1391-1394) se ilustrează independența tânărului stat și se poate trage concluzia că la acea dată procesul de unificare a statului moldovenesc luase sfârșit. Asociat la domnie al fratelui sau Petru I Mușat (1375-1391) o perioadă importantă de timp (dupa februarie 1386) și avându-și reședința la Roman așa după cum reiese cu claritate, Roman I a condus Țara de Jos a Moldovei în perioada centralizării statului moldovenesc, contribuind la desăvârșirea acestui proces, astfel că după dispariția fratelui său a condus singur Moldova, existând opinii că și capitala Moldovei ar fi fost la Roman în acea perioadă.

²⁵⁵ „Satele despre care vorbește uricul de mai sus nu sunt ușor de identificat. Ele erau pe Siret, ori în ținutul Dorohoiului ori în părțile de jos ale Moldovei, prin ținutul Tecuciului. Toate erau într-un

și deci precursorare actualului sat T. Vadimirescu, la care probabil să fi roit locuitorii fostului sat Tălăbești. La Suceava, în anul 1414, pe 2 august, Alexandru Voevod dăruiește boierului Toader Pitic²⁵⁶ și fratelui său Dragul, un sat la Cobîla, acolo unde a fost Veariș Stanislav, altul la gura Jeravățului²⁵⁷, unde au fost cneji Lie și Țigăneștii și al treilea pe Bârlad, acolo unde sunt cneji Tamaș și Ivan.

hotar.”- Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare (1374-1437)*, p.12. Iată textul uricului, care este cel mai vechi uric emis în Moldova: „Marele singur stăpânitor, din mila lui Dumnezeu Domn, Io Roman voievod stăpânitor al Țării Moldovei, de la munte până la mare. Am dat cu fii mei, Alexandru și Bogdan, slugii noastre Ionaș Viteazul, pentru credincioasă slujbă, trei sate de pe Siret, uricul lui cu tot venitul în veac, și copiilor lui și nepoților și strănepoților lui cu tot dreptul. Numele satelor în discuție este Ciordăceuți și Vladimirauiți și Bucurauiți. Iar hotarul lor este: din jos de la Mereșăuți, valul care este de-a latul câmpului până la Siret, apoi cealaltă parte a Siretului, la capătul de jos al poienii, o movilă și de acolo drept peste luncă la fântână, o movilă și de acolo drept la bucovină, o movilă și de acolo, pe marginea bucovinei în sus, până la hotarul Șerbescului la teiu, o movilă, de acolo către toplița, aici o movilă și de acolo către Siret, movila de mijloc și de acolo peste Siret, în sus, până la bucovina cea mare, pe unde iese drumul de la Dobrinăuți, la capătul câmpului și de acolo pe marginea bucovinei, pe deal, la vale, până la val. Acesta îi este tot hotarul locului. Iar la această credință a mea și credința fiilor mei, credința jupanului Iuga, credința jupanului Stetco cu fii lui, credința Bratului Netedul, credința lui Stanislav, credința panului Costea, credința lui Oris, credința tuturor boierilor moldoveni. Iar pentru tăria acestuia și pentru pomenire, am poruncit să se atârne pecetea noastră cea mare, ca să nu fie clintit acesta niciodată în veac. S-a scris cartea în anul șase mii nouă sute deplin, luna martie în 30 zile, în cetatea noastră, a lui Roman voievod.” De remarcat textul clar și cuvinte uzuale în acea vreme, astăzi aproape uitate ca semnificație.

²⁵⁶ Alexandru I. Gonța, în lucrarea sa *Satul în Moldova medievală*, Ed. Panfilius, Iași, 2011, face următoarea analiză a acestui caz: „La Cabile, regiune cu nume de străveche origine tracă din stânga Siretului (Cobîle în textele românești traduse din slavonă cu înțeles de *iapa* sau *regiunea iepelor*, un boier local (*pan*) Toader Pitic și fratele său Dragul primesc, pe 2 august 1414, *jus gladii* „pentru a lor dreaptă și credincioasă credință trei sate: într-unui la Cobîla, unde este casa lui, unde a fost Veariș Stanislav, alt sat la gura Jeravățului, undecade în Bîrlad, unde au fost cneji Lie și Țigăneștii și alt sat pe Bîrlad, unde îi este altă casă, unde sunt cneji Ivan și Tamaș, uric lui, copiilor lui Petru Pitic și alții, nepoților lor și ginteii lor (*i plemenii ih*), în veac.” (M. Costăchescu, *op. cit.*, I, p. 103-105; A. Moldova veac XIV-XV, vol.I, p.33). Din suita documentelor emise mai târziu se poate constata că Toader Pitic și fiul său Petrică au stăpânit satul Piticeni (A. Moldova, veac XVI, vol. I, p.250, 568; II, p.16-17; III, p.2,XVII, vol.I, p.162), unde Veriaș Stanislav, consagvin al lor, unde-și aveau casa sau curtea lor (într-un act din 4 martie 1528) și satul de pe Bîrlad numit Pitici (idem, veac XVI, vol.I, p.287; II, p.12), unde erau cneji Tamaș și Ivan, unde-și avea altă casă, probabil după mama. Lui Drag i-a revenit satul cu trei judecii, unde au fost cneji Lie și Țigănești, numit apoi Liești de la gura pîrului Geravac. Satul Liești, unde au fost cneji Lie și Țigăneștii, ajung în 19 septembrie sub comanda lui Dan Mesehnă, ginerele lui Toader Pitic sau al lui Drag (M. Costăchescu, *op. cit.*, p. 487-489; D.P. Bogdan, *Acte moldovenești din anii 1461-1502*, 1938, p.28; A. Moldova, veac XIV-XV, vol. I, p.137)”.

²⁵⁷ Jeravățul își are izvorul lângă satul Obârșeni (județul Vaslui) și udă pe rând satele: Gara Tălășmani, Docăneasa, Gara Docăneasa, Lungești și Grivița. Se varsă în râul Bârlad, puțin mai la nord de comuna Grivița.

„...Sluga noastră pan Toader Pitic ne slujește nouă cu dreaptă și credincioasă slujbă. De aceia, noi văzându-l cu dreaptă și credincioasă slujbă către noi, l-am miluit cu osebita noastră milă și i-am dat în Țara noastră, adecă în Moldova, trei sate, un sat la Cobala, unde-i este casa, unde a fost Veariș Stanislav, iar alt sat la gura Jeravățului, unde cade în Bârlad, anume unde au fost cneji Lie și Țigăneștii și al treilea sat aflat la Bârlad, unde îi este altă casă, unde sânt Tamaș și Ivan cneji”²⁵⁸.

Un sat purtând numele de Liești se afla și în județul Tecuci, pe atunci așezat între Bârlad și Siret²⁵⁹. Asta înseamnă că înainte de a se poziționa pe malul uneia dintre râuri, Bârladul sau Siretul, acesta se afla între râurile acestea și probabil se învecina cu Fundeniul de la confluența Bârladului cu Siretul, sat apoi dispărut.

O observație interesantă apare într-un zapis din 1795/7204, când „Tănase din Șărbănești și frati-său Andrii ...au vândut vornicului Vasăli Costachi doi bătrâni și gimătate, vad de pod în Sireti la Merești și câte zăce pași în uscat despre răsărit și despre apus”²⁶⁰. Cu alte cuvinte moșia acestui sat atingea Siretul.

Existența pământurilor răzășești în Mirăești este în afară de orice dubiu, asta chiar dacă se pare că ea revenise la 8 februarie 1819 lui Manolache Coroiu²⁶¹, care se jăluiește și el domnului de împresurări ale vornicesei Catinca Ghica.

În legătură cu satul Gârlești lucrurile sunt cât se poate de clare, el a fost întotdeauna megieș sigur al Lacului Negru, iar cartografierea lui destul de veche, pe actuala suprafață ocupată de satul Șerbănești, este greșită și superficială, chiar dacă este invocat istoricul Paul Păltănea ca fiind susținător al ideii. Greșea și el probabil. El nu a fost în unghiul de vărsare al Bârladului în Siret pentru simplul motiv că acolo era era vechiul Fundeani.

Actul de vânzare din 1528, când Toader cu frații lui Bejan și Cârstea cu sora sa Cârstina au vândut „giumătate din sat, ce iaste pe Bârlad” de la părintele lor Crâstea, care o avea de pe timpul domniei lui Ștefan, lui Nicoară Grozav, pârcălab de Roman, pe suma de 150 de zloți tătarăști. „Iar hotarul a mai sus scrisiei din

²⁵⁸ Mihai Costăchescu, *op. cit.*, p.104. Originalul pergament cu pecetea pierdută, după ms. 126 de la Acad. Rom., dăruit de I. Bogdan, care spune că scrisoarea e semiuncială și toate literele despărțite. E citat de I. Bogdan, *Cnejii români, Anal. Acad. Rom. seria 2-a, tom. 26* (1903) p. 23, Radu Rosetti, *Pământul* p. 34-35, 135, cu dată greșită 1410, *ibid.* p. 163 notă.

²⁵⁹ Dicț. statistic al României 2, p. 872. În acest județ, în comuna Ungureni, nu departe de râul Bârlad, se afla satul Țigănești, care poate avea și altă origine (*ibidem*, p. 876).

²⁶⁰ ASB col. Doc. Ist. CXXXVI, f. 142, din 1820 septembrie 25.

²⁶¹ Nicolae Iorga publica o „Scrisoare către coconul Manolachi Coroiu, în care se vorbește de mișcarea Turcilor în căutarea eteriștilor”. Este datată 1821, Noemvrie 19. Todor Ivașcu ot sat Căliane (Călienii). Gheorghe diiacu, zet Toder. Adresa: „La cistita mîna cuconului Manolache Coroiu, să se dea la Tămaș. Și o parte de pești am trimes, că mai mult nu ni s'a aflat să se primească”. (Scrisoarea a fost pecetluită cu ceară roșie.) (Bibi. Acad. Rom., ms. 3266, fol. 10-11. Actele au fost ale lui N. Bassarabescu). - Gheorghe Potra, *Noi documente din vremea Eterici*, Rev. Ist., Anul al XIX-lea, N-le 7-9, Iulie-Septembrie 1933, p. 229-230.

giumătate de sat pe Bârlad, din sat din Gârlești, din giumătatea cea de jos, gimătate, partea de mijloc, să fie din tot hotarul, din giumătate de sat ...despre toate părțile, după hotarul vechiu, pe unde din veac a umblat”²⁶².

Și Nicoară Grozav, pârcălabul de Roman, aflat acolo sub domnia lui Petru Rareș, făcea paza și straja vadului Siretului și spre Țara Românească, iar acest nou vad a fost întotdeauna la Fundeni – Lungociu, în imediata vecinătate a satului Gârlești, care au fost sate de răzeși până la apariția logofătului Costache Conache în aceste locuri.

La 7 aprilie 1546 voievodul Petru Rareș, în a doua sa domnie, dă o parte din satul Gârlești lui Sava postelnicul: „iar hotarul acelei a patrălea părți din satul Gârlești, ținutul Tecuci, partea lui Pătrașcu, feciorul lui Bran, parte ce a pierdut-o în vicleșug, când au fugit cu Găneștii”²⁶³.

Un alt document, dat între anii 1589 – 1590 de Petru vodă, îi poruncește slugii sale Murgoci diaconul: „ține și e al său hotar, satul Tălăbești, de către Tomcești și de către Gârlești, priste Bârlad, până la Siretu, pre unde au fost hotarul cel bătrân”²⁶⁴. Cetitorul însă, ca și cercetătorul, trebuie să nu uite că în acea perioadă cursul Bârladului se vărsa în Dunăre, existând un cus paralel cu cel al Siretului.

De aceea este foarte greu de decelat la care dintre ele se referă actul domnesc. Irimia Moghilă și Petru vodă îi întăreau și lui Murgoci diaconul stăpânirea peste satele Tălăbești, Tomcești și Gârlești²⁶⁵. Starostele de Putna consemna la, 7 octombrie 1817, o nouă înțelegere de vânzare între răzeșii din Gârlești și Conachi, în acel timp vornic al poliției, dar este contestată imediat cu jalbe la domnie și deabia la 8 octombrie 1831 logofătul Conachi este recunoscut de domn „de veșnic stăpân”, o ocazie cu care dispar proprietățile răzeșești din aceste locuri.

Războaiele ruso-turce din perioada 1828-1829 au adus cu ele și cumplita ciumă, ținutul Putnei fiind atins la scurt timp după București. Extinderea spre Tecuci și Iași a băgat repede spaima în lumea capitalei moldave, dar ea a cuprins și câteva sate din lunca Siretului și probabil că toate urmările au fost destul de nefericite, ducând uneori la dispariția lor²⁶⁶. Din data de 8 iulie 1842 moșia

²⁶² DIR, vol. XXV, doc. 217, p. 218

²⁶³ Redactor coordonator, Leon Șimanschi, monografie *Petru Rareș (Leon Șimanschi, Ion Toderașcu, Constantin Cihodaru)*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978.

²⁶⁴ DIR, veacul XVI, vol. III (1571 – 1590), doc. 533/1589, sept. 1/1590 aug. 31 (7098), p.17, Acad. RPR, ms. 3061, f. 32.

²⁶⁵ Dir, veacul XVI, vol. II, 1571 – 1590, doc. 553, p. 445.

²⁶⁶ D. Ciurea, *Foamea și epidemiile în Moldova în secolul al XVIII-lea*, în „*Revista Medico-chirurgicală*”, LXVIII, 1964, p. 1043-1045;

Pompei Gh. Samarian, *Din epidemiologia trecutului românesc. Ciuma*, București, 1932, p. 457; N. Hodoș - Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol.XVII, *Correspondență diplomat*

ică și rapoarte consulare franceze (1825-1846), București, 1913, p.130-131. *Viollier către Laferro nays*, Iași, 16 ian. 1829. Un recent studiu în această problemă ne spune: „Publicăm, acum, un document important, un raport general, privitor la extinderea și efectele acestei boli în a doua jumătate a anului 1829. Această nouă „vidomostie” a fost alcătuită pe temeiul rapoartelor trimise la Iași de către dregătorii din ținuturi; în aceeași colecție de la Arhivele Naționale din Iași (Colecția Litere, M/ 417) s-au aflat și o parte a acestor rapoarte, care din păcate s-au pierdut. Informații despre acest cumplit flagel se găsesc și în alte fonduri documentare (Idem, Documente, CCCIX; CDXVII/264-269). (...) Țin(u)t(u)l Putnii. Prin răportu din 30 iuli, no. 439, înștiințază pentru toți morții din Foșcani, Odobești și alte locuri, precum în gios să arată, adică: din târgu Focșanii pe locu și în lazaret 1335 tij(e) din Focșani, care n-au scos bube, dar prepus au urmat 396 din târgul Odobeștii și satili Milcovului din sus, din Odobești și până în Focșani 336, din târgul Agiudului, din ocolu Zăbrăuțului și Bileștii 107 din satili Milcovlui de Gios 37 din satili ocolului Gârlilor 90. Fac morți di la 26 dech (em) v8rie) <1>828 până la 30 iuli(e) 2301. Cei ce au murit în luna lui avgust; adică: în târgu Focșanii 56 în lazaret, scoși din Focșani 140, apoi aduși de pi la sati 55, Total 251. (...) Tot țin(u)t(u)l Putnii. Prin răport din 8 oct(o)mv(rie), no. 22, înștiințază boerul rânduit spre curățire, dum(nea)lui căm(ina)r(ul) Ștefan Dăscălescu, că în târgul Focșanii au mai conținut boala ciumii, iar prin satili acelu țin(u)t urmază cu mare asprime și să lățăști; trimite și vidomostii de toți morții di ciumă, di la 1 săpt(e)mv(rie) și pân(ă) la 2 oct(o)mv(rie), adică:

ocol Gârlilor	morți	preboliți
satul Olășeștii	9	2
Țifeștii	76	7
Codru Sârbilor	31	4
Vitâneștii de suptu Măgură	15	3
Găgeștii	22	5
Vitâneștii de Sus	9	2
Cucueștii de Sus	5	
Șărbeștii	6	
Ireștii de suptu Măgură	3	
Ireștii de Sus	1	
Bătineștii	8	1
Purceleștii	5	1
Boloteștii		
Făureni	2	
Total	203	25

ocolu Luncii	morți	preboliți
Păuneștii	41	11
Rugineștii	59	8
Dorneștii	55	45
Pădurenii	13	1
Total	168	65
ocolu Zăbrăuții	morți	preboliți
satul Străoanii de Gios	49	8
Străoanii de Sus	6	
Movilița	8	
Total	63	8

ocolu Milcovului de Gios	morți	preboliți
Paraipanu	4	
Jorăștii	16	
Mirceștii	18	
Total	38	

ocolu Biliștii	morți	preboliți
sat Bilișetii	7	
Dimaciu	3	
Năneștii	38	6
Belciugu	2	
Blehanii	1	
Vulturu	22	
Călienii	2	
Răstoaca	7	
Total	82	6

<ocolu> Milcovu de Sus	morți	preboliți
Odobeștii, Grozeștii și Vinișeștii	107	65
Jariște și Pădurenii	141	63
Pățăștii	6	4
Botești	5	2
Slobozia lui Vidrașcu	1	
Total	264	134

Adunare pisti tot de morți și preboliți din țin(u)t(ul) Putnei:

	morți	preboliți
ocolu Gârlilor	203	25
ocolu Luncii	168	65
ocolu Zăbrăuții	63	8
Milcov de Gios	38	
Biliștii	82	6
Milcov de Sus	264	143
Total	818	247

Cinci au murit, atât aici în târgu Focșanii, cum și în lazaret(ul) de la Putna, de boala ciumii, de la zi întâi săpt(e)mv(rie) și până la 2

oct(o)mv(rie); adică: morți din acei scoși din Focșani în lazaret	37
morți în lazaret, aduși de prin sate	129
Total	166

Galații

Cu răport din 8 avgust, no. 101, arată că boala ciumii în târgu Galați urmează cu asprime. Satili de la ocolu Siretului, undi s-au ivit această boală, s-au mai răcorit, scoțându-să pe toți afară. Satili ocolului Prutului, ce să molipsăsă, făcându-să îndată curățire, nu s-au mai molipsât. La 12 avgust, cu no. 1004, răporește că boala ciumii sporește în târgu, murind și câțiva cinovnici, care au fost în această slujbă. La 27avg., cu no. 1040, răporetesc

că au osebit trei locuri pentru scoatere bolnavilor, a molipsâtil(o)r și acei cu prepus. La 31 avgust, no. 1052, arată că au scos afară, lângă malul Dunării, pisti 1.200 suflete, spre aerisire și curățire.

Țin(u)t(ul) Tecuci

La 20 oct(o)mv(rie), no. 568, [arată] prin răport arată dum(nea)lor dregătorii că pisti 204 numi, ce au murit de lipicioas(a) boală, în tot cuprinsul ținutului, atât în târgu cât și prin sati, până la 30 a trecutii luni săpt(e)mv(rie), au mai murit încă până la 20 oct(o)mv(rie) 31 liudi la acești sati, adică la Podgoria Necoreștii, Poiana, Perii, Barce, Podolenii, Movilenii, Șărbăneștii, Piscul, Privalu, Grădeștii, Floreștii, Furceni și Drăgăneștii și că spre stârpire răului să urmeze cele cuprinsă prin enstrucții. La 31 oct(o)mv(rie), cu no. 610, samiș(ul) țin(u)t(ului) răportuești că bolnăvindu-să un chelaru din ograda dum(isale) căm(i)n(arul) Costandin Vadră, unuia din dregători, s-au și scos la câmpu, și 26 au și murit, și că se urmează celi cuviincioas(e) spre cur-ățire, după enstrucții.

Țin(u)t(ul) Covurluiului:

ocolu Săretului	
Sloboziia satul Costii	24
satul Costii	33
Făleștii	20
Vămășăanii	12
Bărboșii	17
Șăndrenii	68
Sloboziia Lozova	28
Braina	52
Panciul	22
Macsănenii	34
Braniște	23
Sloboziia lui Conachi	15
Sloboziia Mânjina	12
Satul Peche	14
Total	374

ocolu Mijlocului:

Jorăștii	16
Măndreștii	9
Oasăle	11
Cornii	5
Puțanii	34
Bălenii	11
Bursumenii	7
Crăeștii	6
Cuca	9
Sloboziia Chetrosul	5
Vârlezii	4
Zmulții	6
Mănăstire Zimbrul	15
Total	138

ocolu Horincii:

Săpenii	16
Blăgeștii	23

Onțăștii	11
Coluneștii	7
Vădenii	6
Măluștenii	7
Rogojării	42
Total	112
ocolu Prutului:	
Oance	26
Pușcanii	16
Brăneștii	14
Măstăcanii	9
Chirifteiul	7
Fărțăneștii	18
Umbrăreștii	5
Purichioia	3
Golășeii	4
Folteștii	29
Stoicanii	27
Tămăoanii	25
Frumușița	20
Odaie lui Manolache	9
Tătarca	21
Tuluceștii	34
Total	267

adunare sumil(o)r:	
ocolu Săretului	374
ocolu Mijlocului	138
ocolu Horincii	112
ocolu Prutului	267
din târgul Galații	1249
Total	2140

Țin(u)t(ul) Tecuciului:

Prin răport din 24 săpt(e)mv(rie) no. 532 arată că puțină zmerduiri au rămas la țin(u)t(ul) acela și că în curându să va curăți, dacă nu să va aduci di aiure, însă nu arată la ce locuri anume să află boala ciumii.

Țin(u)t(ul) Covurluiului

Dum(nea)lor dregătorii cu răport din 14 oct(o)mv(rie) no. 1140 arată că în târgul Galații au dișărtat 54 casă din mahalaoa Râpil(o)r și i-au așăzat, iar pentru satili ocolului Prutului și a Săretului, unde au fost molipsiri, după răport din 8 avgust, no. 101, nu pominescu nimică, pentru care s-au scris cu asprimi dregătorilor ca să triimită îndată lămurită știință.

Țin(u)t(ul) Tecuciului

La 9 avgust, no. 426, arată că la Fundeni, molipsindu-se doi casă, au și murit o fimei. La 24 săpt(e)mv(rie), no. 532, arată că puțină zmerduireau rămas la țin(u)t(ul) acela și, dacă nu să aduce de aiur e, în curându să va curăți, însă nu arată la ce locuri anume să află boala ciumii.”- vezi Petronel Zahariuc, Sorin Grigoruță, *Un raport privitor la ciuma din Moldova (1829)*. Cetitorul va fi observat satele din lunca Siretului, unele astăzi dispărute, precum și pierderile importante de

satului devine proprietatea postelnicului Matei Milo²⁶⁷. Și acesta chiar îl acuză pe logofătul Costache Conachi că i-ar fi stricat hotarele, Mirăreștiul intinzându-se tot până în ținutul Putna și atunci. Devenit succesorul la o parte din această moșie, adică cea lieșteană a postelnicului moldav Matei Milo, logofătul Costache

oameni. Dacă ne gândim că adesea satele numărau 25-30 de familii înțelegem în mod clar de ce au dispărut atâtea sate, unele din ele probabil în astfel de ocazii.

²⁶⁷ Enacachi Milo, tată lui Matei Milo, a fost serdar de Orhei, în noiembrie 1775 (Aurel V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orhei*, Buceurești, 1944, p. 267), cât și de la 8 ianuarie 1777 (Ibidem, p. XLVII). În fine, în august 1780 era ispravnic de Roman (Ion Bianu, *Calalogul manuscriselor românești, tom 1*, București, 1907, p. 48). S-a căsătorit la 8 februarie 1756 cu Safla Rosetti, născută la 5 august 1738). Aceasta era încă în viață la 8 aprilie 1803 (Muzeul județean de istorie Suceava, fond donația Milo, inv. 492836, dar decedase înainte de 2 februarie 1814 (Radu Rosetti, *Familia Rosetti*, vol. I, București, 1938, p. 76). Soții Milo au adus pe lume 9 copii: 4 băieți, Matei, Iordache (mort în 1828), Andrei (mort postelnic în 1837, rev. „Ioan Neculce”, fascicolul 5, 1925, p.303) și Ion (Acest Ion s-a mai numit și Enacachi. Și O. G. Lecca a sesizat just că Matei a avut un frate numit Enacachi (cf. *Genealogia...*, p. 92). Ulterior a renunțat la prenumele Ion utilizându-l pe cel de Enacachi. Spre a nu fi confundat cu tatăl său, așa cum observa și A. Gorovei, prezentăm câteva date despre el. La 1803 era paharnic și proprietar al Scheii părintești (*Uricariul*, VII, p. 278). La 1810 era vel paharnic (R. Rosetti, Arhiva senatorilor din Chișinău, în „*Analele Academiei Române*”, Mem. Secț. ist., S. II., tom XXXII, 1909-1910, p. 60). La 1816, spătarul Enacachi Milu era proprietar al Siliștii și Lipovenilor (țin. Neamț), deci împrejurările îl forțaseră să vândă Scheia (Corneliu Istrati, *Condica Visteriei Moldovei din anul 1816*, supl. I la „*Anuarul institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol”*, Iași, 1979, p. 12). În fine, în 1833 postelnicul Enache Milo era boier clasa I-iu cu caftane („*Analele parlamentare ale României*”, tom IV, partea II-a, București, 1894, p. 538). Dealtfel, faptul că Milo Ioan și Milo Enachi (Enacachi) a fost una și aceeași persoană era precizat încă din 1907 era știut. Au urmat 5 fete: Marta, Zuita, Caterina, Roxandra și Smaranda, cărora le-au lăsat numeroase moșii. Dacă prin 1774 Enacachi Milo avea doar două sate: Piticeni și Schela (din Roman) (Moldova în epoca feudalismului, vol. VII, partea I, Chișinău, 1975), p.101, 108; partea II-a, p. 261), la 20 martie 1797, când și-a redactat testamentul, era proprietarul următoarelor moșii: Budești și Zamcioji (țin. Orhei lăstate lui Matei), Bogdănești, Seliștea Giurgelești (țin. Homan) și un heleșteu la T'g. Frumos (lăstate lui Iordache), Mircești (cu pod peste Siret) și Cozmești (țin. Roman), lăstate lui Andrei (din pod doar jumătate), Schela (țin. Roman) lăsată lui Ion (și cealaltă jumătate de pod) plus 10 pogoane de vie la Odobești; Ciocîrlești; Borlești (țin. Vaslui), Chimar i (țin. Iași), 6 pogoane vie la Șorogari (lăstate Mariei); Piticeni, Caraomlești (țin. Roman), Vicăuți (țin. Orhei), 8 pogoane vie la Șorogari, lăstate Zoitei; 200 oi, 200 stupi, 10 vaci, plug cu boi și 500 lei din venitul podului de la Siret lăstate Caterinei ; Hulubești (țin. Tecuci), jumătate din Dobrotești și Gondeșești (țin. Tecuci) lăstate Roxandrei, Gurlești și Poiana (țin. Tecuci) lăstate Smarandei: Avrămeni, oprită pentru el până la moarte și Nemțanii, neintrodusă în testament și dată de Safta, la 1 ianuarie 1800 lui Matei (Gheorghe G. Bezviconi, *op. cit.*, p. 266-269; A. Gorovei, *op. cit.*, p. 157-161, Muzeul județean de istorie Suceava, fond. Cit., inv. 4922). S-a stins din viață înainte de 1800 (A. Gorovei, *op. cit.*, p. 157, 161; Sever Zotta, *La centenarul Vasile Alecsandri*, 1821- 1921, Iași, p. 57) (Gh. Sibechi, Contribuții documentare: Enachi Gane, Nicolae Dimachii și Matei Milo, p. 168 și urm). Cetitorul observă că moșiile din vatra Liești - Șerbănești sunt achiziționate de Matei Milo, ele nefăcând parte din moștenire.

Conachi o va vinde spătarului Hristodor Exarhu²⁶⁸. Și satul, dar și moșia dispar în noianul de avere a logofătului Costache Conache, boierul a cărui familie a avut ca „răzidență veche Fundeanii”, care la 27 mai 1848 dă în arendă moșiile sale din Tătăraști, Muncelul și Giurgeni, precum și „o morișcă din Merești pe Siret, cu vreo 25 locuitori, locuri de arătură, 20 pogoane cu vie, fânaț.”²⁶⁹

Și în legătură cu satul Gârlerști se pare că mai sunt necesare lămuriri. Desenul făcut și publicat în 1843 de geometrul hotarnic al ținutului Tecuci, Alex. Boiardi poziționează Gârleștiul lângă Lungoci, care are în desen și casele lui Iordache Constandache²⁷⁰ și cimitirul vechi al satului, o dovadă în plus a faptului că vorbim de un sat vechi.

Boierii din familia Roșca apar într-un alt act de întărire, al lui Iliaș Alexandru voievod, care întărește lui Ștefan Cerchez comisul stăpânirea unei vii în Copou,

²⁶⁸ „Într-un număr festiv al ziarului „Moldova” Teodor Boldur Lătescu celebra un an de la mișcarea separatistă din Iași (aprilie 1866). În anul 1868 se ocupa de reeditarea operei lui D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*. Tot în perioada aceasta era înscris în Baroul Iași, alături de Al. Holban, G. Petrovan, N. Voinov ș.a. Cu primii doi se va regăsi în Baroul Ismail-Bolgrad, iar cu N. Voinov și T. Ceaur-Aslan va colabora în politică. În ceea ce privește activitatea politică a fost ales deputat liberal de Piatra Neamț în anii 1871, 1876, 1879, 1883 și senator în 1884 (M. S. Rădulescu, *Elita liberală românească (1866-1900)*, București, Ed. All, Buc., 1998). S-a căsătorit în două rânduri. Prima dată cu Tereza Exarhu, fiica spătarului Hristodor Exarhu și a Saftiei, fostă Teriachiu, din familia lui Alexandru Teriachiu, Ministru de Externe liberal (1867-1868). Sofia Teriachiu, sora Terezei, a fost căsătorită cu avocatul și politicianul liberal cu numele Vasile Sculy-Logotheti, din Iași, iar Alexandru, fratele lor, a fost căsătorit cu Ecaterina, adică tocmai cu fiica lui Manolache Costache Epureanu, ramură a familiei Costache, de care țineau și Boldur-Lățești. Această ramură a familiei era însă în Pardidul Conservator. Mariajul lor nu a durat. Tereza s-a recăsătorit cu R.H. Cortazzi, ajuns deputat liberal de Dorohoi, iar Teodor s-a căsătorit cu Ana Albu, din familia de boieri Albu, venită din județul Neamț. Au divorțat mai târziu. Familia Boldur - Lătescu era de asemenea înrudită cu boierii Ceaur Aslan. Mai menționăm pe Eleonora Ceaur Aslan (1836-1898) (M. S. Rădulescu, *op. cit.*, p. 142), căsătorită cu Iorgu Boldur Lătescu și pe Eugenia, născută Boldur Lătescu, căsătorită cu Constantin, care era fiul lui Alecu Ceaur Aslan. Domnișoara Esmeralda, fiica lui Teodor, s-a căsătorit cu vărul ei primar, Leon Aslan, fiul Eugeniei Boldur Lătescu și a primului ei soț, C. Aslan (O. G. Lecca, *Familiiile boierești....*p. 142)”.-Vezi Ion-Ciprian Stoian, *Câteva considerații referitoare la tabloul ordinului avocaților districtului Ismail...*, *idem Analele...AL.I. Cuza, Iași, Istorie, tom LIV-LV*, 2008-2009.

²⁶⁹ Paul Păltănea, *Neamul logofătului Costache Conachi*, Editura Albatros, București, 2001, p.200.

²⁷⁰ Medelniceriul Iordache Ruset era fiul cel mai mare al vornicului Ștefan și al Saftiei Ursache. S-a căsătorit, precum am aratat mai sus, cu Catrina, fata stolnicului Costandache și a Măriei, sora lui Mihai Racoviță-voievod. Este o prezență interesantă în zonă a familiei Rosetti, Constandache, pe lângă Safta Racoviță, despre care am vorbit.

cumpărată de la Anisia, soția fostului vornic Vasile Roșca²⁷¹ și de la fiii ei, cu 40 de lei bătuți. Actul este datat 21 aprilie, 1667 (7175), Iași²⁷². În 28 iulie 1679 (7178) fiii fostului staroste de negustori David, Mihalcea și Cîrstina, vând lui Vasili Gheuca²⁷³, pe atunci mare vistiernic, un loc de casă pe Ulița Strâmbă, din

²⁷¹ În sud-vestul cimitirului Eternitate din Iași, există încă de la începutul veacului al XVII-lea o mică bisericuță de lemn având hramul Sfinții Voievozi Mihail și Gavriil. Deși nu se cunoaște cu exactitate nici ctitorul și nici aspectul arhitectural al locașului, din unele din documente rezultă că între anii 1637-1680 „un popă Ursu de pe Poarta” era preot al acestei biserici (Gheorghe Ghibanescu – *Trecutul Bisericii Române*). Alte date istorice îl menționează drept ctitor pe Roșca Constantin (1671-1722), vistier, pârcălab de Hotin, hatman și mare vornic. Un alt ctitor ar putea fi Vasile Roșca (1622-1645), mare armaș, mare medelnicer, mare jîtnicer și vornic de poartă. Boierii din familia Roșca posedau și satul Izbiște din Basarabia și nu numai. În timpul domniei Voievodului Țării Moldovei Vasile Lupu, care împarte pentru prima dată moșia satului. „*Domnia mea, am dat și întărit boierului nostru Gheorghe Roșca, vistiernic și fratelui lui, Vasile Roșca, vornic, și surorilor Maria, fii Măguței, nepoții Chirinei Zberoaie, vorniceasa, dreptele lor ocini și dedine, din ispisoc de împărțea ce au avut cu rudele lor de la înseși domnia mea, a șaptea parte din satul Izbiștea ce este în ținutul Orheiului și a șaptea parte din satul Chetrosul și a șaptea parte din satul Slobozia ce sînt din ținutul Lăpușna*” - Documenta Romaniae Historica: 1634. M. Berza, S. Pascu, Academia de Științe Sociale și politice a Republicii România. Secția de Istorie și Arheologie, 1971.

²⁷² † Adeacă au venit înaintea noastră și înaintea alor noștri moldovinești boiari, a mari și a mici. Anisiia, giupâneasa lui Vasile Roșca ce-au fost vornic, și feciorii ei, Dumitrașco Roșca vornicul și Simion, de a lor bunăvoie, de nimie nevoiți, nici asupriți, și au vândut a lor direaptă ocină și moșie, o vie la Iași, în Copou, care vie iaste într-o cărare cu viile boiarului nostru, lui Ștefan Cerchezul. – Ioan Caproșu, idem, p. 143, nr.159. În cartierul Tătărași, în sud-vestul cimitirului Eternitate din Iași, există încă de la începutul veacului al XVII-lea o bisericuță de lemn având hramul Sfinții Voievozi Mihail și Gavriil. Datele istorice îl menționează drept ctitor pe Roșca Constantin (1671-1722), vistier, pârcălab de Hotin, hatman și mare vornic. Un alt ctitor ar putea fi Vasile Roșca (1622-1645), mare armaș, mare medelnicer, mare jîtnicer și vornic de poartă. Localitatea Izbiște, din Basarabia, este consemnată la 20 iunie 1453. „Izbiște (Izbiștea) cu prisăcile este întărită la 20 iunie 1453, în timpul domniei lui Alexandru II, împreună cu satele Procopinți și locul numit Fîntîna Albă, logofătului Mihail din Dorohoi și fraților săi, Duma și Tador. Satul era așezat în valea Răutului, avînd în hotarul său mai multe prisăci. (Ținutul Orheiului în secolele XV-XVI, L. Bacumenco, V.Spinei, 2006). Neamul Roșca este atestat din 1439, prin diacul Oană Roșca, dând un șir de dregători, cum au fost: vornicul Ion Roșca, Constantin Roșca, mare vornic al Țării de Jos, Gheorghe Roșca spătarul, cumnatul lui Miron vodă Barnovschi, Vasile Roșca armașul, mitropolitul Grigore Roșca, vărul lui Petru Rareș, precum și foarte mulți dieci, ilustrând un neam iubitor de carte.- vezi Sergiu Bacalov, Roșca- un neam de boieri din Țara Moldovei, al XVI-lea Congres de Genealogie și Heraldică, Iași, 10-12 mai 2012.

²⁷³ Despre moartea lui azi se știe că: „Cronicarul Ion Neculce, povestind despre tragerea la răspundere, de către Gheorghe vodă Duca, a unor hicleși Vasile Gheuca, mare vistiernic, Gheorghe Bogdan, mare jîtnicer și Lupul sulgerul, la 1679, lasă să se înțeleagă că și rudele lui vodă se puteau bucura de milosteniadamnească, chiar și atunci când erau învinuite de necredință. În acest caz însă: „Fost-a u giupîneasa Gheucăi va-ră primare cu doamna Ducă-i vodă, Nastasie, dar nemic nu i-au putut folosi” (Ion Neculce, *Opere. Letopiseșul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*. Ediție critică și studiu introductiv de G. Ștrempel, București, 1982, p. 261). Vezi Alexandra - Marcela Popescu,

Iași, cu 50 lei bătuți²⁷⁴. La data de 9 aprilie 1663/7171 și Istratie Dabija vodă întărește mănăstirii Aron vodă din Iași toate daniile și toate cumpărăturile de moșii, vii, prisăci sau dughene și țigani, de la diferiți domni și boieri.

Aici apare și satul Mirăești, sat aflat în ținutul Tecuci, o chestiune nestudiată suficient, satul Mirăești fiind înglobat în comuna Lieștii de Tecuci.²⁷⁵ Iară Pană, paharnic de Covurlui, tatăl lui Andonachi, primește danie un loc de casă pe Ulița Mare, de la doamna Marghita²⁷⁶. Tot în ținutul Tecuci mănăstirea Cetățuia primește în dar și seliștea numită Păcișeni, de la Alexandra, fiica lui Grigore Ureche, mare vornic.²⁷⁷

Și, ca să înțelegeți bine cât de complicată este uneori istoria, să știți că sunt unele documente care spun că Bîrladul se vărsa în Dunăre, într-un curs aflat paralel cu Siretul, situat la distanță de vre-un kilometru, sau că Siretul forma la vărsare o mică deltă, cu cel puțin două brațe²⁷⁸. Unele din zapisele vechi descriu

Câteva considerații privind înrudirea unor boier hicleni cu familia domnitoare în Moldova medievală, Analele științifice ale Univ. „Al. I. Cuza” din Iași, Istorie, tom LIV-LV, 2008-2009, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași.

²⁷⁴ Ioan Caproșu, *op. cit.*, p.461, nr. 518.

²⁷⁵ Ioan Caproșu, *op. cit.*, p.49-50, nr. 49. ASB, M-rea Sf. Sava+Iași, XLVI/3. Edit *Catalog A.I.C.*, III, p.214, nr.954 (rez).

²⁷⁶ *Idem*, nr.319, 352. Era o familie numeroasă acest Pană, ce devine pârălab, ginerele lui Luca (vezi nr. 66, 67). Era socrul lui Dărjan căpitan (nr.144), tatăl lui Neculai și Agafiței (nr.476). Un Pană Caceaune apare ca fost staroste de negustori, cu viile lui de la Șorogari (nr.41, 402).

²⁷⁷ *Idem*, nr. 304.

²⁷⁸ O referire este și în Miron Costin, care scrie că Bârladul „se varsă apoi singur sub Galați în Dunăre”- *Cronica Țării Moldovei și Munteniei*, cap. 16. Vezi și I. Bogdan, *Cronice inedite, atingătoare de istoria românilor*, p. 202. Sunt și două ispisoaace date de Ștefan cel Mare 11 și 12 ian.1495. Primul „întărește spătarului Călnău jumătate din satul Piscu pe Bârlad”, iar al doilea „întărește postelnicului Eremia partea de jos a satului Piscu de pe Bârlad”, ba chiar acte mai recente spun același lucru (N. Z. Goangă și Ilie Gănescu în „*Indicator alfabetic al comunelor și plășilor din România*, Buc., 1913 la Editura Librăriei Leon Alcalay.” și D. Frunzescu, *Dicționarul statistic și topografic*, București, 1872. În 20 ian.1823 câțiva localnici reclamă domnului că moșia lor de la Barboși, situată pe Siret le aparține „și după vreme de năvălire a apelor Siretului, continuă ei, s-a mutat apa în matca Bârladului” (*Bul. Ion Neculce, fasc.8*, p.223, doc.CXII). M. Costin scrie că „Bârladul se unește cu Siretul, dar mărime” (*idem*, p.213, doc. CXII). O mărturie a sărdarului Constantin Vasiliu din Galați (Într-un act din 15 septembrie 1695/7204 ciudat lucru, iese iarăși din el cu aceeași), dat la Iași, există o *Mărturie*, prin care Tudosie Dubău mare logofăt, Vasile Costachi, mare vornic și alți boieri mari, care adevăresc că Ștefan Prăjescul, ginerele lui Constantin Jora fost serdar, le-a arătat un zapis de la Paraschiva călugărița, stareță la Topolog, fiica lui Ionașco Jora, prin care dăruiește lui Ștefan Prăjescul și nepotei sale Maria, soția acestuia, jumătate din satul Rupturi, ținutul Neamț, cu vecini, fânaș, pădure, locuri de prisăci, vaduri de moară și de heleșteu. Mărturia este în original, cu semnăturile a șase din marii boieri: marele logofăt Tudosie Dubău, vornicul Țării de Jos Vasile Costachi, marele vornic al Țării de Sus Mitre Apostol, hatmanul Neculai Costin, marele postelnic Iorga și mare spătar Vasile Cantacuzino. Teodor Sturdza, căpitan de cavalerie, nepotul caimacamului Moldovei, Vasile Sturdza, și fratele Luciei Sturdza Bulandra, era căsătorit cu tutoveanca Alexandra Plitos. Din anul 1846 există și o

Înștiințare, dată de judecătoria ținutului Tecuci, cu privire la hotărârea care s-au luat în pricina dintre răzeși și postelnicul Iancu Plitos, pentru 123 de stânjeni de pământ din satul Negulești, din același ținut. Viitorul primar și prefect de Tecuci, Constantin Plitos, era fiul postelnicului Iancu Plitos, fost ispravnic de Tecuci, și al Mariei, născută Tzigana. De felul lui din Iași, aga Pletosu din domnia lui Mihail Sturdza schimbă numele familiei în Plitos. Soția lui Al. Papadopol Calimah, Amelia Plitos, mare pianistă în opinia lui Petrovici, era sora lui Constantin Plitos și amanta lui Take Anastasiu (vezi Doru Parascan, *Puțină genealogie*, blog *Tecuci.istorie*). Din anul 1846 se păstrează *Înștiințarea* dată de judecătoria ținutului Tecuci cu privire la hotărârea care s-au luat în pricina dintre răzeși și postelnicul Iancu Plitos, pentru 123 de stânjeni de pământ din satul Negulești, același ținut Tecuci (SJANI, Fond nr. 2, Colecția „Documente”, Pachetele nr. 1061-1067, 1406 - <1913). La alcătuirea glosarului au fost întrebuițate spre lămurire: ediția întâi a *Dicționarului Limbii Românești (etimologii, înțelesuri exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*, la Iași, 1939, realizat de profesorul August Scriban și cunoscutul dicționar de *Instituții feudale din Țările Române*. Coordonații: Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu; Cuvânt înainte de Ovid Sachelarie; Introducere de Valentin Al. Georgescu, Editura Academiei, București, 1988. Documentele din pachetul 1064 conțin informații bogate cu privire la istoria unuia dintre cele mai vechi așezăminte monahale din ținutul Tutova, schitul Sf. Nicolae de la Grăjdeni (Construit la sfârșitul secolului al XVI-lea sau în primele două decenii ale secolului următor, pe locul domnesc al târgului Bârlad, schitul Grăjdeni este ctitoria vornicului Cârstea Ghenovici și a boierilor din familia Roșca Codreanu. El a fost refăcut în 1687 de marele comis Ștefan Cerchez (Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 334-335, vocea Schitul Grăjdeni; N. Iorga, *Studii și documente*, VI, București, p. 45; Pr. Ioan Antonovici, *Documente bârldene*, III, Bârlad, 1915, p. 166-168.) Acesta era metoc al mănăstirii Mira încă din 1689 (Mănăstirea cu hramul Sf. Împărați a fost construită de Moțoc din Odobești și apoi reconstruită, tot din lemn, de către Constantin Cantemir în 1686. În timpul celei de-a doua domnii, Antioh Cantemir, fiul cel mare al lui Constantin Cantemir, a reconstruit din piatră biserica mănăstirii, clopotnița și zidul împrejmuitoar, vezi Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 562, vocea M-rea Mira). În acest an sau poate în anul următor mănăstirea Mira, ctitoria voievodului Constantin Cantemir (1685-1693), împreună cu toate schiturile ei, deci și Grăjdenii, a fost închinată de însuși ctitorul ei mănăstirii athonite Vatoped (Melchisedec, *Notițe de la 48 de mănăstiri și biserici*, București, 1885, p. 111. Vezi și: Teodor Bodogae, *Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos*, Pitești, 2003, p. 125). În prima parte a veacului al XIX-lea mănăstirea Vatoped stăpânea în Moldova mănăstirile: Golia, Răchitoasa, Sf. Precista Galați, Bărboi și Mira (Teodor Bodogae, *op. cit.*, p. 123-126). Toate documentele din pachetul 1064 datează din primele șase decenii ale secolului al XIX-lea, când schitul a avut ca egumen pe ieromonahul Ștefan. Din conținutul acestor documente pot fi decelate informații prețioase relative la statutul juridic al mănăstirilor închinat din Moldova, a obligațiilor pe care acestea le aveau față de stat și a relațiilor pe care le aveau egumenii acestora cu autoritățile și cu populația locală. Față de stat mănăstirile închinat erau obligate să achite un impozit anual pe venit, plătit în două rate (ANI, *Colecția Documente*, 1064/66), și, ocazional, furnituri, în special fân și lemne. Din 14 martie 1829 avem o *Chitanță* dată stației Vaslui de Ion Cioruță, postelnicul din satul Liești, ținutul Tecuci, pentru primirea a 18 puduri de fân, hrana pe trei zile a 18 boi, care transportă zaherea de la Sculeni la Focșani. Din 22 martie 1829 există o *Chitanță* dată stației Tecuci de Ion Istrati, vornic de poartă din Nicorești, pentru primirea a nouă puduri de fân, hrana de o zi pentru 12 boi din ținutul Tecuci, care transportă zahereaua împărătească de la Sculeni la Nicorești. Din 22 septembrie 1851 se păstrează Adresa maiorului Ioan Fote, președintele judecătoriei ținutului Covurlui și a banului Iordace Mălinescu, președintele judecătoriei ținutului Fălciu, către Ștefan,

egumenul schitului Grăjdieni. Din Iași la 15 iunie 1749 avem *Testamentul lui Iordache Cantacuzino*, mare logofăt, prin care dăruiește fiilor săi Balașa, Safta, Ion cămăraș și Iordache, moșiile Deleni, Tișăuți (Suceava), Ștefănești lângă Galați, Podoleni cu mori în Bistrița și heleșteu la Tazlău, cu vecinii Mânjești, Vătămăni, Cucutenii, moșii la Cernăuți și Lăpușana, case în Iași, vii la Odobești, 3 pogoane vie la Cotnari, vii la Putna, sălașe de țigani, bijuterii, vite, dughene la Galați. Iordache Cantacuzino menționează că a construit o sihăstrie de piatră „în codru de la Deleni și i-a dat loc hotărât cu bolovani”. De asemeni a dat bani pentru repararea zidului mănăstirii Precista din Galați. Se menționează că a lăsat „bucate puține căci ne-a prădat muscalii” și roagă să fie înmormântat la mitropolie. El a fost publicat integral de profesorul Ion Caproșu în *Documente privitoare la istoria orașului Iași, volumul V, Acte interne*, Ed. „Dosoftei”, Iași, 2001, p. 376-382, nr. 603. Din 1826, noiembrie 2, avem o *Adeverință* pentru 700 lei lăsați în depozit de Enache Galin la postelnicul Ioan Jora, la acea vreme pârcălab de Galați, o descoperire importantă. Din 1830 avem o *Situație* privind furajele destinate în folosul armatei, ce s-au predat la stația de poștă Torcești din ținutul Tecuci. În 20 ianuarie 1837 se redacta *Socotința* asesorului Judecătoriei Tecuci, paharnicul C. Vârlănescu, prin care arată că este de acord cu hotărârea dată în procesul dintre Vasile Frunză, medelnicer, și Catrina Bîrzoaie pentru o parte de moșie din hotarul Tecucelu, de la ținutul Tecuci, numită Buciumești. La 30 septembrie 1837 apărea *Mărturia* dată de Costache Popovici și alții, prin care se adeverește că locul din mahalaua Sîrbească, din Galați, a fost a lui Gheorghe Drăguș, zestre a soției sale, fiica lui Enciu Ciubotaru, o nouă mahala necunoscută a orașului Galați. În Iași, la 11 mai 1840 apărea un *Înscris* prin care Gheorghe Alcaz împuternicește pe cămionarul Triandofil, ce a fost însărcinat de defuncta Elena Alcaz să o pună în posesia banilor pe care îi avea de primit de la postelnicul Alecu Mavrocordat și spătarul Fote să-i înmâneze lui acești bani, deoarece i se cuveneau prin lege. Din 26 martie 1842 se păstrează *Adresa* Judecătoriei ținutului Suceava către surorile Balașa și Safta Tudori, în legătură cu un înscris prin care autorizează pe fratele lui Gheorghe Tudori să vândă prin mezat logofătului Costachi Conachi, 300 stânjieni din moșia Chiștelnița, din ținutul Covurlui. Există din 1865 *Factura* fraților Cîrlicliana, din Galați, pentru marfa din import în 6 baloturi talpă de Sira (sic.) comandată pe numele lui Goldenberg și fiul. Un act din 29 iulie 1876 reprezintă o *Procură* prin care Ovanes Agemoglie, proprietarul moșiei Brătîla, domiciliat în orașul Galați, autoriză pe avocatul G. Apostoleanu să-l reprezinte în procesul ce-l avea la Curtea de Apel din Iași cu Petre și Iancu Cozmiță. Există și legalizarea Poliției Galați. Să reamintim gramota dată la Suceava la 1448 (6956), iulie 15, când Petru Aron voievod întărește lui Cernat Ploscaru și fratelui său, Șteful, 15 sate, 12 seliști, două mănăstiri, două prisăci, două fântâni, un iezer, trei gârle, trei locuri pustii pentru a-și întemeia sate noi, toate cu hotarele lor vechi, precum și jumătate din morile domnești de la Covurlui, pe Prut, împreună cu jumătate din toate veniturile domeniului domnesc de acolo. Foto după original, slav, pergament, pecete atârnată, pierdută. Ediții: D.I.R., A, I (1384-1475), p. 229-230, nr. 273; D.R.H., A, I, p. 397-399, nr. 280. Datat 1873 iunie 11, dat la Iași, se păstrează și *Actul* de veșnică vânzare Grigorie I. Sturza vinde lui B. Sculy Loghothetides, casele sale din Iași, cu atenanse, grădină și locul care le înconjoară „la răspîndia străzilor Carol, Păcurari și Lăpușneanu”, cu 4150 galbeni. Casele fuseseră cumpărate de Elencu Sturza (în 1852) de la logofeteasa Efrosina Balș. În anul 1860, februarie 20, din Bîrlad se expedia o *Telegramă* de sublocotenentul C. Costăchescu, colonelului Mavrichi, la Ismail, să-i facă cunoscut lui Carabias, aflat în serviciul consulatului american, să părăsească postul și să se ducă la Galați. În 1495 (7003), ianuarie 10, la Vaslui Ștefan cel Mare voievod întărește, fiilor Stanii și nepoților lui Ivan: Miclea, Mălina, Buraia și Greaca, satul Cneaja și fântâna Ampuțita. Ediții: D.I.R., A, II, p. 213, nr. 196; D.R.H., A, III, p. 285-286, nr. 153. Este vorba de un document care, deși se crede că se referă la zona Dărmănești - Comănești-Moinești, se pare că se referă la zona alăturată Galațiului, adică zona Mălina - Schela.

câteva evenimente notabile din zona noastră. La data de 28 septembrie 1738: „Să se știe de când au venit cazacii în Iași și au agiuns pâr în Focșeni, în zilele mării sale lui Gligorie Ghica vodă²⁷⁹ și măria sa vodă au ieșit din Iași de frica cazacilor

În 1520 (7028) iulie 28, la Suceava, Ștefan cel Tânăr voievod întărește lui Dragoș de la poartă jumătate din satul Țăpești pe Bârlad (lângă Braniștea actuală, ținutul Covurlui), la gura Lozovei, partea de sus, și din iezerul de la Lozova a patra parte, pe care i le-a dăruit Luca Arbore portar de Suceava. Ediții: D.I.R., A, XVI, vol. I, p. 169-170, nr. 122. Vezi SJANI, colecția „Documente”, fond nr. 2, pachetele nr. 1061-1067, 1406 - <1913, nr.1019-1040 - 1399 (6908) nov 28-1969.) susține că acesta a stăpânit pământul în dreptul Barboșilor, luat de turcii de la raiaua Brăila „de la zavera grecilor, pământuri care trec pisti Siretul curgătoriu și mărg până la chetrou din Siretul Vechi” (*idem*, p.5, doc. CXIX/1836). „Notăm aici folosirea în cronicile investigate a toponimiei cuvântului *Barboși*, pluralul cu desinența -i- și s > ș, Barboșii-Barboři, (1641 aprilie 21, DRH, A, XXVI, 91); articolul hotărât enclitic -l-, Lacul Puturos - Ėak Ďvtvrwsü, (1493 martie 3, DRH, A, III, 534); seliște +det., *Seliște la Dănu-Neliwe* Ānúwvo, (1493 octombrie 28, DRH, A, III, 262); topic/ entopic/ apelativ + det., *Două Fântâni*- Āva Ėúnici, (1436 iulie 17, DRH, A, I, 216). Unii termenii geografici au fost primii transferați în domeniul toponimic, pentru că individualizau un loc prin caracteristicile sale naturale: munte, deal, vale, movilă, grind, ostrov, pădure, lac, luncă, iaz. Pentru a desemna un loc cu apă mocirloasă, lexicul comun a pus la dispoziție următoarele denumiri: bahnă, baltă, bară, băldă, bălțat, bărcie, bărcos, găvan, glodiș, lișteavă, mlacă, mlaștină, mocioriță, mocirlă, slatină. Uneori s-a recurs și la împrumuturi, cum ar fi sl. blato. Se observă repede că toponimele au fost compuse atât prin hipotaxă, identificând structurile „determinant + atribut adjectival”, „determinant + atribut substantival” și „determinant + atribut adverbial”, sau prin parataxă. Se întâlnesc toponime simple, provenite din apelative: Glod-Ālod, (1448 iulie 27, DRH, A, I, 402; provenite din antroponime: Badea-Badú, (1436 septembrie, 19, DRH, A, I, 226) Toponime articulate provenite din apelative: Plopul- Illopul, (1502 iulie 2, DRH, A, III, 503); provenite din antroponime: Belcescul- (< Belcescul, DIR, 70), (1414 decembrie 20, DRH, A, I, 53); provenite din adjectivare: Crețul- Ėreöul, (1448 septembrie 3, DRH, A, I, 402). Sunt folosite toponime cu formă de plural (cu desinențele -i sau -e): Fântânele-Fúntúhle, (1635 februarie 3, DRH, A, XXIII, 27); toponime derivate: vărâți- Āúrpci, (1644 februarie 28, DRH, A, XXVII, 228), Pruteț- Ďrutxřt, (1459 ianuarie 3, DRH, A, II, 116); determinant + atribut adverbial: Borzești de Sus, (1645 aprilie 4, DRH, A, XXVIII, 48); compunere prin parataxă: Ciunga Giurgiu-Čvnka Stan, (1445 aprilie 5, DRH, A, I, 358). Multitudinea de inovații fonetice sunt explicate datorită faptului că: „fonetica limbii române în secolul al XVI-lea și al XVII-lea apare cu trăsături dialectale mai marcante decât în zilele noastre, în sensul că opoziția dintre grupurile dialectale e constituită prin particularități fonetice tranșante” (Alex.Rosetti, *Istoria*, 540).

²⁷⁹Grigore al II-lea Ghica a domnit între anii: 26 septembrie 1726 – 16 aprilie 1733; 16 noiembrie 1735 – 3 septembrie 1739; octombrie 1739 – 13 septembrie 1741; mai 1747 – aprilie 1748. În 1826, vistiernicul Dumitrache Ghica adunase în jurul sau un grup de interesați, căruia domnul Ioniță Sandu Sturdza le-a lăsat țara pe mână, în schimbul promisiunii de a susține năzuințele de domnie ale beizadelei Nicolae Sturdza, căsătorit cu fiica lui Ghica. Gruparea lui Dumitrache Ghica s-a raliat acelor care, în frunte cu vornicul Vasile Miclescu, susțineau pe ieromonahul Sofronie Miclescu. În Condica Liuzilor din 1803 satele Liești, Șerbănești și Lungoci, din ținutul Tecuci, era a dumisale Dumitrache Ghica (Teodor Codrescu, *Uricariul*, vol. VII). În Catagrafiile visteriei Moldovei din 1830, aflăm că vistiernicul Dumitrache (Dumitrachi în text) Ghica, era stăpânul satului și moșiei Răuseni din ocolul Jijia, ținutul Hârlău. De asemenea avea vii în Cotnari, unde lucrau 38 de vieri ce țineau de casa vornicului Dumitrache Ghica. La Deleni, aflat la 1830 în ocolul Miletin, era stăpân vornicul Iorgu (Iordachi) Ghica. Există un hrisov de la Alexandru

și au făcut urdii păr la Galați și păr la Șerbănești...” În jurul marilor familii ale Moldovei încep să se concentreze destul de repede averi uriașe.

Moruz vv., domnul Moldovei, prin care poruncește lui Dumitrache Ghica biv vel spătar, lui Ioniță Canano biv vel paharnic și lui Ioniță Ursianul biv treti logofăt să cerceteze pricina lui Iancul Miclescu biv vel paharnic pentru împresurarea moșiei sale Șoldăneștii; 1792 iulie 4 (Bibl. Acad. Rom. Doc. Ist. CXXXVIII/212). Banul Mihalache Ghica (1796-1850) fost „vornic al treburilor din lăuntru”, era fiul banului Dumitrache Ghica. Au apărut în anul 2008 un excepțional grup de volume de documente vechi, pe baza cărora poate fi cunoscută circulația textelor bisericești în Moldova, între anii 1429-1750, intitulat „Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei”, vol I-II (Volumul I, 1429-1750, volumul II, 1751-1795, Vol. III, 1796-1828, Vol. IV, 1829-1859, Iași, volume editate de istoricii ieșeni Ioan Caproșu și Elena Chiaburu, prezentate de Stelian Dumitrăcel. Adesea, obiectul însemnării pe aceste cărți, toate pline de ani și povărnite ori peticite de veacuri, nu este biografia cărții, ci evenimentele la care posesorii acesteia au fost martori, enunțurile fiind de tipul celor grave, din vechile „anale” (prezentare a evenimentelor după ani): „în anul 6955/1447, luna iulie, 13 zile, s-a tăiat capul lui Ștefan voievod, domn al Țării Moldovei, fiul lui Alexandru voievod, de Roman voievod, fiul lui Ilie voievod, și a fost îngropat în mănăstirea Neamț, în 16 zile” (text tradus din slavonă); sau, la data de 28 septembrie 1738: „Să se știe de când au venit cazacii în Iași și au agiuns păr în Focșeni, în zilele mării sale lui Gligorie Ghica vodă și măria sa vodă au ieșit din Iași, de frica cazacilor, și au făcut urdii păr la Galați și păr la Șerbănești...” (pot fi observate pronunții regionale moldovenești transpuse în scris). Iată și consemnarea unor întâmplări ieșite din comun: la 13 septembrie 1699 „s-au întunecat soarele, miercuri la șase ceasuri din zi. Și într-acela ceas, într-aceiași zi, au ieșit turcii din Camenița și au intrat leșii, și au dat leșilor cetățile țării...”; în ziua de 8 februarie 1748, „după Duminica Tomii, la săptămâna după ce s-au cutremurat pământul, marți după Paști, în zori de ziuă”; „Să să știe când au nins după Sfetii Gheorghe, meseța april în douăzeci zile văleat 7190/1682. Credem că asemenea enunțuri sunt grăitoare pentru ceea ce N. Iorga, unul dintre primii cercetători care s-au ocupat de însemnările de pe cărți ale preoților și mirenilor, a numit „istoria țării prin cei mici” și ne face plăcere să cităm un text pe care marele istoric l-a publicat în 1921, reflectând grija pentru carte a unui preot din Maramureș, care se roagă pentru păstrarea „cărții lui iubite”: „și rog pe dumile voastre, cinstiți preuți și cetitori, care vi s-o tâmpla a ceti pre această carte... vă rog binișor să nu o picați cu lumina (luminarea), ce să siliți frumușel...”, ca un dor mărunț risipit în pulberi de vise, hoinărind printre frumusețile luminătoare ale minții și căpușite cu puful cald și delicat al petalelor parfumate ușor cu deșteptăciune.

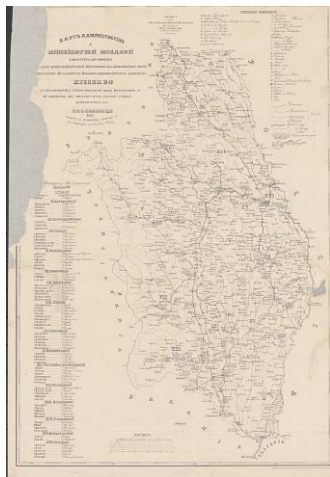
Palatul Administrativ în 1907. A fost inaugurat la 27 aprilie 1906 și a fost construit în perioada anilor 1904-1905 după planurile arhitectului Ion Mincu, fondatorul școlii naționale a arhitecturii românești. Pictura interioară a fost încredințată pictorului Ion Brânzescu, iar pe podestul monumentalei scări de onoare se găsesc montate minunate oglinzi de cristal. Se remarcă, de asemenea, balustrada scării principale frumos decorată. Lucrările de stolerie și o mare parte din mobilier au fost executate de F. Lescovar, reprezentantul „Primei Societăți Economice” din Galați, iar aparatele de telegraf, ca și de telefonie, au fost achiziționate în anul 1906, de la firma „Teirch & C-ie” din București. Mobilierul din sălile de protocol a sosit la Galați pe calea ferată în 55 de colete, de la „Casa Dreising” din Aachen, Germania.

O astfel de familie poate fi considerată cea a Conăcheștilor²⁸⁰, dar mai pot fi socotiți cam în aceeași situație și boierii Balș²⁸¹, Miclescu, Ghika, Ruset etc. Multe

²⁸⁰ Încă din 17 Iunie 1784 Alexandru Constantin-Vodă, dă către Gavril Conachi biv Vel Stol., Ianachi biv Vel Stol., ispravnici de Tutova, și Iordachi Lambrinò biv Vel Păh., Gheorghie Costandachi biv Vel Stol., poruncă pentru hotărnicia lui Gheuca fiul lui Lupul Bujoranu. În 1787 un act consemnează că moștenitorii lui Gheuca Bujoranul vând 2.138 de stânjeni lui Gavril Conachi biv Vel Stolnic. Semnează și Nafim monah Hermeziu, N. Iorga, *Studii și doc.,... vol. VI*, p. 49-50. În 1761 se consemnează „învoiala de împărțală ce am făcut de moșiile ce mi-aurămas de la răpdosatul Iordachi Ruset Vornicul, care au fost neîmpărțite, afară din cele numite la diiată; 1765, Octomvrie împărțesc: Costandin Ruset Vornicul, Ioniță Ruset Banul, Andrieș Ruset Logofăul, Ștefăniță Ruset Vel Logofăt și patru surori: Logofeteasa Catrina, Jicnicereasa Nastasiica, Vitoria și Băneasa Ruxanda.”-idem, p. 61. În data de 17 Septembrie 1790 Ioan Gheuca biv Vel Paharnic vinde două pogoane și jumătate la Nicorești lui Ion Sturzi Postelnic, dreptu 40 lei, fiind lângă viile lui de zestre. Menționați: fiul Alexandru și ginerele, Ioniță Miclescu, N. Iorga, *Studii și documente..., vol. VI*, p. 168. La 23 Februar 1811 Arghiri Cuza Ban cere hotarnic pentru satele ce-i impresură Vornicul Theodor Balș: la ținutul Vasluiului, undi mi-i așzare, am părți di moșii, baștină și cumpărături, Băloșăștii, Goldești, Cotârleștii, Crăciuneștii, Cononov și altă seliști, după cum să arată în hartă și am închipuită di stare locului, și li-a și stăpânit și părinții mei și eu în paci, până acum doi-trii ani, *idem*, p. 174.

²⁸¹ Considerăm interesante statisticile catolice, care semnalează pentru prima dată catolici la Ploscuțeni în *Schematismul misiunii* din 1850, sub forma de „Ploskuzeni”, sat cu biserică și un total de 321 de credincioși. Tradiția locală pretinde că locuitorii din Ploscuțeni ar fi coloniști din părțile Romanului, mai precis din satele Săbăoani și Gherăești, fapt confirmat de obiceiurile lor și de numele de familii existente. Ei au fost chemați în această zonă de arendașul boierului Alexandru Balș întrucât „catolicii erau harnici și mai supuși” decât ortodocșii din zonă, care „faceau multe nemulțumiri”, motiv pentru care aceștia din urmă au fost strămutați forțat pe dealul Deleni. Văzându-i pe catolici oameni cumsecade și credincioși, ca să-i statornicească aici, boierul Balș (ale cărui moșii se întindeau „din zare în zare” cuprinzând 12 sate) le-a construit o bisericuță de lemn. Harta comandamentului armatei austriece din Moldova (1787-1791) notează la ținutul Tecuci așezarea „Ploskuzeny” cu un număr de 10 gospodării, cu „10 capi de familie ce aveau un cal și 58 de boi”, ceea ce înseamnă o localitate în curs de formare. Mai târziu, în anul 1835, harta comandamentului armatei rusești din Moldova menționează în ținutul Tecuci satul „Ploscuțeni” cu 24 de gospodării și biserică. În 1803, *Condica liuzilor* notează la Ocolul Polocinului, din ținutul

alte date istorice, privitoare la această zonă, se desprind cu toate ale lor din consemnările privitoare la visteria statului moldav. Familia Ghica a și avut în Galați și ținutul Covurlui or Tecuci numeroși reprezentanți, atât în administrația publică cât și în circulația capitalurilor bănești.

Harta administrativă rusă a Moldovei din 1831, făcută din porunca generalului rus Pavel Dimitrievici Kiseleff, om politic rus (Kart administrativ a prințipatului Moldaviei, alcătuiă din porunca – cartografic material - și cu sprijinul împuternichitului Prezident al divanurilor prin... prințipaturilor Moldaviei shi Valakhii domnului general adiunct Kisselef ...de podpolkovniku generalicheckului shtab Bergenkheim Iil și kashtanul din același shab kneazua Galshchin, 1855. MAP RM 357, National Library of Australia. E vorba despre harta administrativă a Moldovei de la 1831, făcută din porunca lui Kiseleff.). Între 14/26 aprilie 1828 și 2/14 septembrie 1829 a avut loc un război ruso-turc care s-a încheiat cu tratatul de pace de la Adrianopole. Numele original al hărții este „Harta teatrului de razboi din Europa din anii 1828-1829” în rusă „Карта театра войны в Европе 1828 и 1829” (Karta teatra vojny v Evrope 1828 i 1829), dar în literatura este mai cunoscută ca „Harta rusă”. Se compune din zece planșe, dintre care doar planșele I, II, IV, V și VII conțin teritorii românești. A fost descoperită într-o bibliotecă din Berlin în 1912 de către profesorul G. Vâlsan. Singurele exemplare de care știu, se găsesc la Biblioteca Academiei Române, cu următoarele cote: (1853), Harta Rusă, Biblioteca Academiei, Cabinetul de Hărți, cota III.461; (1835), Harta Rusă, Biblioteca Academiei, Cabinetul de Hărți, cota IV.462. La 7/19 noiembrie 1829 generalul conte Pavel Dimitrievici Kiseleff,

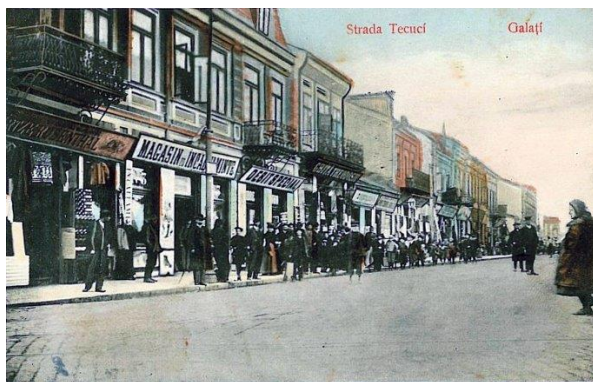
Tecuci, moșia „Ploscuțanii, a dumisalei logofetesei Cantica Razu” (Pr. Bernadin Farțade, *Lumina creștinului*, iulie 2001, p. 11).

comandantul trupelor rusești din Principate în timpul războiului ruso-turc, a fost numit președintele plenipotențiar al divanurilor Țării Românești și Moldovei, aflate pe atunci încă sub ocupație militară rusă. Ajutat de elementele tinerei generații de boieri, el a elaborat Regulamentul organic, care a statornicit o aspră legislație agrară. În studiul intitulat *Faze în popularea țărilor românești* (Cu prilejul unei hărți statistice vechi descoperite în ultimul timp (În „*Buletinul Societății Regale Române de Geografie*”, anul XXXIII, nr. 1 și 2, 1912, p. 200 și urm.) George Vâlsan subliniază faptul că, până în secolul al XVIII-lea, hărțile referitoare la țările românești sunt adevărate monstruoziități, atât cartografice, cât și lingvistice. Începând însă cu acest secol, adaugă el, hărțile devin, măcar parțial, adevărate documente geografice (George Vâlsan, *op. cit.*, p.205) precizia lor tot mai mare, prin informațiile tot mai bogate, dar și prin fidelitatea înregistrării denumirilor. Referindu-se la hărțile anexate, la traducerea lui Dimitrie Cantemir (Este vorba de ediția germană a lui Husching din 1769 - 1770 la *Descrierea Moldovei*, care are însă anexată doar o schiță. Mai înainte, în 1737, apăruse la Amsterdam *Harta Moldovei*, după originalul dus de Antioh Cantemir la Paris.) și mai ales la volumul lui Del Chiaro (începutul secolului al XVIII – lea, A. Maria del Chiaro. *Istoria delle Rivoluzioni delta Valachia, București*, 1923 cu o traducere de C. Cristian) autorul studiului scoate în evidență, cu tot conturul lor diform, meritul de a transcrie mai exact numele localităților. „Probabil acestea sunt primele hărți lucrate după indicațiuni din partea românilor”, apreciază el (George Vâlsan, *op. cit.*, p. 206). Între anii 1764 și 1787, Statul Major austriac execută hărți ale țărilor imperiului, așa-numitele hărți iosefine (inițiate de viitorul împărat Iosif al II-lea), ridicările acestora fiind realizate pe teren o Harta a generalului Friedrich Wilhelm von Bawr (Inginer militar, general în 1773, din armata lui Rumeanțev, născut în Germania, dar plecat ulterior din armata austriacă în serviciul Rusiei), intitulată Carte de la Moldavie, pour servir (L'histoire militaire de la guerre entre les Russes et les Turcs, Amsterdam, 1781, ridicată între anii 1768 și 1774), deși este considerată din punct de vedere tehnic mult inferioară hărților iosefine, rămâne, prin informațiile oferite, un document de mare valoare pentru trecutul Moldovei, în primul rând în ceea ce privește identificarea vechilor sate dispărute. Același lucru îl putem afirma și despre harta rusă de la 1835, Karta teatru voini v Evrope 1828 i 1829 godov, scara 1: 420 000, Petersburg, începută în 1828 și terminată înainte de 1831, căreia George Vâlsan îi atribuie, iarăși, calificativul „prețios document geografic (...) pentru studierea distribuției și mișcării populației în țările românești (George Vâlsan, *op. cit.*, p. 212), această hartă realizând și prima statistică geografică serioasă de la noi. Luând însă în considerare modul de culegere a materialului și de întocmire a hărților lor, ne punem întrebarea dacă aceste hărți sunt numai documente geografice și istorice. Astfel, Bawr ne dă informații asupra activității sale cartografice și asupra

șederii sale în Țările Române, în memoriul intitulat *Memoires historiques et geographiques sur la Valachie avec un Prospectus d'un Atlas Geographique et Militaire*, Frankfort et Leipsic, 1778. Lucrarea a apărut și în ediția din 1781 a cărții lui Jean Louis Carra, *Histoire de la Moldavie et de la Valachie* (Cf. traducerea românească a lui N. T. Orășeanu, *Istoria Moldaviei și a României* de M. Carra, București, 1857). Ridicările hărții au fost realizate de o echipă de ofițeri, colectivul fiind completat de o altă echipă de gravori ai planșelor și de una de scriitori ai slovelor și cifrelor. În munca lor din teren, echipele cereau ca ajutor de la ispravnici un „cinovnic” priceput în ale scrisului, care „să poată să facă catagrafie după forma ce să cere” (C. C. Giurescu, *Principatele române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice, economice și statistice pe temeiul hărții ruse din 1835*, București, Editura Științifică, 1957, m, p, 21-22). Menționăm câteva dintre aprecierile lui Nicolae Docan asupra hărții lui Bawr, execuția grafică este bună, dar ca document de informație militară harta are „lipsuri enorme”. Figura hărții este deformată în sensul că proporțiile și distanțele sunt departe de a corespunde cu cele reale. Dunărea este „prea lată, cu direcții false; este greșită zona Brăila - Galați – Reni” (Nicolae Docan, *Memoriu despre lucrările canografice privitoare la războiul din 1787--1791*, extras din „*Analele Academiei Române*”, *Memoriile secțiunii istorice, scria H, t, XXXIV, 1912*, p. 20). Vezi Vlad Cojocaru, *Două surse cartografice rusești vechi*, ALIL, t. XLII - XLIII, 2002-2003, București, p. 103-117.

În acest sens cetitorul nostru va avea răbdarea de a receti cu atenție cercetările în materie făcute și publicate de marele istoric Nicolae Iorga, pe care le intitulează *Câteva registre de socoteli inedite, după originale*, în Archiva Statului, din Iași. *Analogon ci s'au făcut între Măriia Sa Alexandru Ioan Voevod și între Măria Sa Alexandru Costandin Voevoda, 1784-5*²⁸².

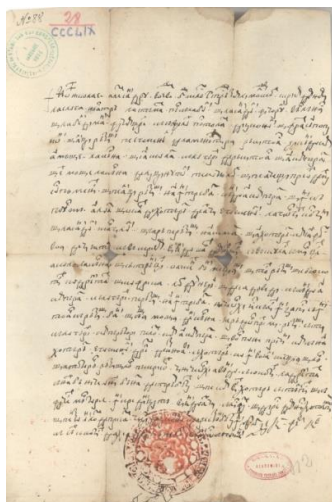
²⁸² Sama d'întâi a Caimăcâniei, în cari s'au încărcat o slujba cheltuelii țării și trii dăjdii a mazăli și ruptaş..., Nicolae Iorga, *Studii și documente...*, vol. VI, p. 182-183. Ambii Mavrocordași, Alexaudru Ioan, zis și Firaris, înlocui, în ziua de 12 ianuar 1785, pe Alexandru Constantin, zis și Delibei. Vezi izvoarele în Iorga, *Documentele Callimachi*, I, p CLXIX, nota 2. Iată o parte din cheltuieli și din personajele care animă istoria locului de aici: p.186 –Polițe plătite aice: La Galați, la Alii Căpitan, omul Mării Sale Căpitan-Paşa... La Galați, lui Emin-Aga ...2 000. Polița ce s'au plătit dumisale Costachi Roset Hatman, Lupului și Avram, jidovi leși, cari bani i-au făcut teslim. Jădovii aceștie la Cămara gospod, la Focșani, la 29 a lui Fevruar, cari s'au dat dar la Focșani; 1785, Mart 15 2 500 lei. Polița lui Giambaș Sărchi, cari lei i-au luat gospod la Țarigrad de la acesta, și s'au plătit la Osman, vechil acestuia, viind cu gospod. Total: 14.100; p.189 -Slujba agiutorului cheltuialilor țării, de iarnă; 1785, Dechemvrie: pe birnici, dugheni, crăme, căldări de rachiți, dugheni, băcălii, pitării rachierii, postași: la Putna, mendzăluri la Tecuci, magazăliile, zalhanalile. Total: 428 491,103; p. 198 - Plata zahareli, după cum s'au rânduit ca să se de țării din banii cifertului întâi alelhesap, după suma ce cuprindi, în giunătați din prețul fiatului. Total: 141.697,60. Bani ci s'au cheltuit de cătră păcălabii de Galați și de cătră Visterie în trebuințele

Strada Tecuci cu prăvăliile ei. Domnul Itzhac Relu Covaliu, fost gălățean, își amintește: „pe vremea mandatarilor era o brăgărie vis à vis de restaurantul Peștera, de pe Bălcescu. Avea bragă cu vreo 7-8 gusturi: cu miere, cu gust de piersici, etc. Beam până ne apuca pântecăraia. Nu știu alții cum sunt, dar eu când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească de pe strada Tecuci, parcă îmi tresare și acum inima de bucurie. Cumpăram semințe de la baba Olga și borș de la tanti Frosa, ne făceam șepci de elevi la cei doi frați șepcari de pe strada Tecuci la vale, când ieșeam de la cinematograful, la ora 23:00, cele două chioșcuri de vis à vis de Poștă încă mai erau deschise și cumpăram citronadă (știți și voi chioșcurile acelea de lângă magazinul de încălțăminte de copii). Și cine nu-și aduce aminte de Simigeria de pe colț, în diagonală cu cinematograful Dunărea. Spuneți, îl mai țineți minte pe țișanul acela în vârstă, care stătea în centru, pe stradă, cu un cântar și ne cântăream (costa parcă 50 de bani cântăritul).” Fabrica L. Leon & comp., din Paris, producea hârtia de țigară „La patrie” care avea imprimată pe etichetă pe Rouget de Lisle, cântând Marseillesa. Pentru vânzarea hârtiei fabrica franceză a înființat pentru România un depozit general la Galați, la d-nul Heinrich Loewenthal (Adevărul din 4 iulie 1980).

zahareii. Total: 7.172. Total gen.: 768.578,36; p. 199 -Ci s'au cheltuit cu pecetluituri din suma din dos arătată (Cu Prozorovschi, în călătoria lui prin țară și pentru Apraxin, Michelson, Lascarov.) 100, cheltuiala dumisali Banului Toma Căra, mergând spre întâmpinarea trupului Exelenții Sale glavnoe-comandir ghenearal Mihelson; 1807, Săptemvrie 12 (Pentru jurisconsultul Carra, v. ist. lit. rom , II, pp. 448-9. Generalul Michelson murise la București în ziva de 31 August st. n. (Naum Rîmniceanu, p. 275). Peste opt zile abia, el porni într-o ladă cu spirt spre Rusia (ibidem). Până, atunci Moruzi se menținuse într-o parte a Moldovei (Acte și fragm, II, p. 418, nota 4; p. 421). (Prohod la Bârlad, 20 Octombrie. 200 de lei la Mitropolit, 25 August.) 64. Cheltuiala ce au făcut dumnealor ispravnicii de ținutu Eși cu gătire unui emeclic la Borde, pentru venire Măriei Sali Alexandru Moruz Voevod, și toată ace gătire s'au luat de cătră olteni ce au trecut pe acolo; 1807, Mart 8 (cu o zi mai înainte, Moruzi fusese înlocuit la Constantinopol cu Alexandru Hangerli (ibid., p. 270). ...Poloboc în cari s'au pus varză, și s'au trimis la Fălciu... 400 căpățâni de varză. Total: 18.724,95. Semnăturile.

De pildă întâlnim scris aici, la p. 190, pentru populația evreiască a Galaților introdus „Birul Jidovilor hrISOvuliți (care aveau hrISOave de împământenire, n.n.), pă trii luni: Ghenarie, Fevruari și Martie, 11.570,27, sau lucrul țiganilor, pentru meremetul rădvanelor.”

Hrisov prin care Nicolae Mavrocordat vv., domnul Moldovei, poruncește lui Stamat, pârcălab, lui Sandu și lui Beldiman, pentru a judeca pricina dintre Postolachi, diacon, și alți răzeși cu călugării de la M-rea Răchitoasa, pentru moșia Cârna, ținutul Tecuci; 1712 (7220) februarie 22, Iași. Doc. Ist. CCCLIX/28.

Vânzoleala frecventă a demnitarilor curții sau a celor care vizitau prezența la curte, este și ea frumos zugrăvită: „Cheltuiala Postelniciei pe vreme dumisali Postelnicului Grigori Caliarhi : 366. Maisetul Mării Sali Hasan-Pașa de la Benderiu și conacile Mării Sali Card-Mehmet-Pașa de la Hotin.

Ultimul, ci s’au rădăcat de la Hotin și au mersu piste Dunăre; prin testamentul din 27.12.1897 liberalul tecucean Tache Athanasiu a lăsat Academiei Române conacul cu cele 70 ha de parc și moșiile de la Tigănești și Călmățui, cu 800 ha de pădure și 350 hectare de arabil, ’intăiu pomenit la 3 Maiu, ultimul la 8 Mart 1807. Total:13.747,103. Banii ci s-au dat în cumpărarea vacilor și a cărnii pentru oșteni de la casapi, prin dumnealui Banu Iordachi Milu, în vreme ci au fost la armie de la Ismail, cu știre dumisale Vornicului Gavril Conachi²⁸³. Tainuri și la volintiri și

²⁸³ În alt document din 1 noiembrie 1782 se spune: „Gavril Conachi având moșiile Rugășești (Atestat documentar încă din 18 aprilie 1397, când Ștefan Vodă îi „miluia” pe pan Coșcu și pe fratele lui, pan Toader, cu satul și moșia „Rugașiște”, hotarnica fiindu-i făcută în 7 iulie 1430. În 2 decembrie 1782, în fața Comisiei cezaro-crăiești de delimitare a proprietăților în Bucovina, vechilul lui Gavril Conachi stolnic, Mihai vătaf, declara că Gavril Conachi stăpânea întreg satul Rogojești ca zestre a jupănesei lui, nepoata lui Dumitraș Paladi. Conachi își va înzestra fata, Anastasia, în septembrie 1796, dăruindu-i satul Rogojești după căsătoria cu Toader Balș.), Rudești,

Turcii ci să află în Eși; 1807, August 31. Până la vreme ci au venit vacile de la ținutu Sucevii. Total: 104 206, 3. Banii dați țiitorilor menzilurilor și în alte trebuinți a menzilului ...60.000 ...agiutoriu după hotărârea Mării Sali Costandin-Vodă Ipsilant, pentru stricăciune ci s'au pricinuit menzilului cu umblarea cea multă în vreme întăririi oștilor. Total: 352.139,40, în cheltuiala lotcilor ci s'au făcut la Galați. Total: 13.414, 66 la cel triimis cu trebi... Pentru întocmitul podurilor de pe la ținuturi", *idem*, p. 203. Încă din 11 ianuarie 1495 (văleat 7003) la Vaslui, Ștefan cel Mare²⁸⁴ îi dăruiește slugii lui, Stan Mieriul, o „giumătate de

Grămești, Bălinești și Botușenița trimite drept curier cu documentele respective pe omul de încredere Mihai, ca să răspundă în fața comisiei austriece." (conform „*Documente Bucovinene*” T. Bălan). În 1803 satele Umbrărești și Slobozia-Umbrărești se aflau în proprietatea vornicului Gavril Conachi. Se păstrează un Hrisov prin care Alexandru Moruzi vv., domnul Moldovei, poruncește lui Gavril Conachi biv vel vornic, să aleagă partea banului Grigorie Bașotă, în moșiile Negoțești și Țolești, din ținutul Suceava; 1803 august 7, Bibl.Acad. Rom., Doc. Ist. CLI/59. Biserica de lemn Adormirea Maicii Domnului din Lărgășani, com. Corbița, jud. Vrancea, îl are drept ctitor pe Vornicul Gavril Conachi între anii 1759-1760. Catapetasma este originală cu icoane rusești în stil bizantin. Este acoperită cu șindrilă și fără turle. Registrul de jos a fost retușat în 1955. Celelalte registre păstrează pictura orginală. Este pictată de un pictor rus (după numele icoanelor în limba rusă) al cărui nume nu se cunoaște. În spatele icoanelor catapetesmei se găsesc numeroase însemnări cu cărbunele în slavonă, dar sunt greu vizibile. O piatră funerară din 1809 Pomelnicul Morților Constantin Monahia Costachi, Ileana și fiilor Manolachi Nastasia, Maria, Dumitru, Ileana și fiilor Ioan, Manolachi, Safta, Tudorica, Gavril Conachi vornic. Catagrafia din 1772-1774 a înregistrat satul Vârlez, lângă hotarul târgului Bârlad, ca fiind un sat mare, în proprietatea lui Ioniță Cantacuzino. La sfârșitul sec. Al XVIII-lea satul era în propietatea lui Gavril Conachi.

²⁸⁴ În legătură cu marele voievod moldav facem precizarea doar unul singur dintre fiii lui Ștefan Vodă se poate afirma, în mod cert, ca s-a născut în afara căsătoriei: *Petru Rareș*. Mama sa era o Maria, devenită apoi soția unui Rareș, târgoveț din Hârlău. După o veche tradiție, ea ar fi fost din neamul boierilor Cernat, stăpâni de pe la 1448 ai lacului Brateș, de lângă Galați (*Magazin istoric*, nr. 3/1977). Aceasta ar explica preocuparea pentru negoțul cu pește, în care fusese implicat Petru Rareș, înainte de a urca pe tron. Toate aceste personaje au jucat un rol important în viața de mai târziu a Galațiului. Iată ce ne spune Macarie, referitor la comanditarul cronicii sale: „După revelația lui Dumnezeu, a fost ales în domnie Petru cel Minunat și în același timp a fost împobobit cu cununa domniei (...) și acesta era una din odraslele veșnic pomenitului Ștefan, ascuns ca odinioară lumina sub oboroc, care a fost înălțat la scaunul domniei cu cinste, după sfatul obștesc, și sfințit cu untdelemnul binecuvântării, cu mâna celui pe care l-am pomenit mai înainte (mitropolitul Teoctist), care l-a uns și pe nepotul său”. Cronica muntenească a lui Radu Popescu relatează și ea că „la moartea lui Ștefaniță vodă, vrând boierii să pună domn care să fie din sămânță domnească, au ieșit unul de au auzit din gura mitropolitului ce să pristăvise mai înainte, că Patru Majarul de la Hârlău iaste fecior lui Ștefan vodă, care iaste făcut din muerea unui târgoveț den Hârlău ce l-au chemat Rareș. Pe acesta adevărindu-l fecior de domn, l-au ridicat cu toții domn”. Prin descendența din familia Cernat, legată de lacul Brateș, Petru Rareș ar fi un înaintaș al generalului Cernat, din timpul războiului de independență de la 1877-1878. Mai nou doamna Maria Magdalena Szekely (http://ro.wikipedia.org/wiki/Maria_Magdalena_Szekely) a oferit o altă atrăgătoare ipoteză, arătând că mama lui Petru Rareș pare a nu fi fost o simplă orășeancă din Hârlău, ci avea ascendența în înalta boierime moldovenească. Astfel, ea pare

seliște la Bîrlad, anume Fundeanii, parte de sus”²⁸⁵, cel de la care știm de unde începe istoria și cu această ocazie consacră definitiv în istorie numele acestui sat.

Judecând după situația geografică de la vărsarea râului Bârlad în Siret, loc în care se afla și vatra satului Fundeani²⁸⁶, aceea la care face referire dania, cred că este vatra situată sigur la poalele dealului Lungoceanca (și nu Prelunceanca, așa cum greșit îl aflăm în unele însemnări cartografice), care era la o cotă cu 30 de metri mai sus.

a se trage din neamul lui Isaia logofăt, din vremea lui Alexandru cel Bun, iar soțul acesteia, așa-zisul „Rareș”, nu era nici el un târgoveț oarecare, ci ar fi fost un descendent al boierului Bârlă de la Hârlău. Despre Boierul Bârlă din Hârlău, găsim date în uricele domnești (a se vedea lucrarea „Documenta Romaniae Historica”, Editura Academiei Române). În uricul domnesc a lui Petru Voievod „...Nos, Petrus Waievoda, dei gratia dux Terre Moldavie”, ...către „quliter illustius et nobilissima domina Margarita, mater nostra dilicta et honorabilis...” Adică Noi, Petru voievod, din mila lui Dumnezeu, duce al Țării Moldovei,... către strălucita și preamărita doamna Margarita, mama noastră iubită și vrednică...”, martori la donația către mamă, Petru Rareș numește în act și martorii, pe domino Poruczno, domino Borla (Bârla) și domino Jula. Acest act, dat la 1 mai 1384 la Horlăceni (identificat ca Hârlău), este actul de atestare documentară a orașului Hârlău. În aceeași lucrare, mai găsim un uric domnesc, dat la 16 ani după cel prezentat mai sus (29 iunie 1400), Alexandru cel Bun, face o altă împroprietărire cu alte două sate pe valea Tazlăului, boierului Ion Stroe, pentru că a slujit cu credință părinții domnului și domnia. Martori la întocmirea uricului (act domnesc), apare din nou boierul (pan) Bârlea de la Hârlău și copii lui! Aceste acte apar și în lucrarea lui d-lui Mihai Costăchescu, Doc. II, p. 782, 786. Cercetările arheologice din ultimii ani la mănăstirea Voroneț, au dus la descoperiri importante, privind ctitorii mănăstirii și vechimea ei. Astfel au fost găsite dovezi materiale care arată o vechime mult mai mare a mănăstirii, datând din timpul domniei lui Alexandru cel Bun (1400-1432), iar cel care a construit acest vechi locaș de cult este boierul Bârla, din Hârlău, probabil în anii 1400-1410. Acest locaș de rugăciune a ars, Ștefan cel Mare a reconstruit pe aceiași temelie, biserica mănăstirii Voroneț în mai-septembrie 1488, așa cum am moștenit-o noi urmașii!

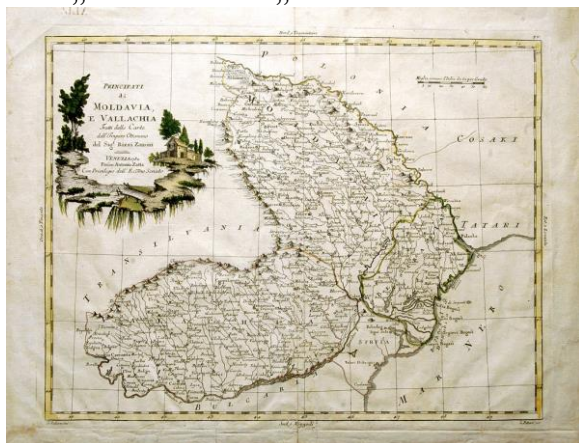
²⁸⁵ DRH., A, 3, p.288-289, nr.155, apud P. Păltănea, *op. cit.*, p.109.

²⁸⁶ Semnalez existența la SANJ Buzău, a fondului inventarului Primăriei comunei Fundeni, dar din județul Buzău. Prin aplicarea prevederilor Regulamentului Organic din 1831 fiecare comună era condusă de un sfat sătesc. Această formă de organizare va funcționa până în 1864. Prin legea administrativă adoptată în 1864, au fost înființate comunele, ca unități administrative cu personalitate juridică, compuse din mai multe sate sau cătune, iar centrul administrativ era situat de obicei în satul cel mai dezvoltat. Fiecare comună trebuia să aibă cel puțin 100 de familii sau 500 locuitori. Primarul era subordonat subprefectului de plasă. Odată cu înființarea comunelor în 1864 ca unități administrative locale, au apărut și consiliile comunale, noi organe alese pe doi ani. La conducerea comunei era numit un primar care era însărcinat cu administrarea comunei, el fiind în același timp și reprezentantul autorității centrale.

Hrisov prin care Antioh Constantin vv., domnul Moldovei, volnicește pe Safta, jupâneasa lui Ion Racoviță, fost vornic, să ia a zecea parte de la oamenii din Dăncenii și Căngenii, din ținutul Covurlui; 1705 (7213) august 20, Iași, Doc. Ist. CLXI/70.

Despre singularitatea acestei ultime prezențe a Podișului Moldovei în lunca Siretului poate că geografil să aibă mai multe explicații. În orice caz pintenul acesta de deal singuratic pare să fi determinat marea buclă a Siretului, care ocolește Lungociul și Fundenii. Mutația lui, determinată de inundațiile probabile din această luncă, s-a făcut fortuit într-un timp ceva mai mare și a determinat apariția celor două elemente traslative, consemnate adesea ca fiind satul „de jos” sau „de sus”, iar uneori „satul nou” sau „vechi”.

Principatele Moldova și Țara Românească în 1786, hartă italiană de G. Pittori după geograful Giovanni Antonio Rizzi Zanoni.

Prima cercetare amănunțită făcută în această zonă, privind mai toate satele care au populat-o, a fost aceea a regretatului profesor Paul Păltănea. Iată ce ne spune el, în lucrarea care a rezultat din această minuțioasă cercetare a sa: „Fundeni, sat, atestat în răstimpul 1 septembrie 1654-31 august 1655, cu numele de Nănești²⁸⁷. Era format, cum se precizează, la 22 mai 1726, din două sate, Năneștii de Sus și Năneștii de Jos²⁸⁸. La această dată el era numit și Fundenii de Jos. Denumire care mai implică desigur și existența celui alt sat, adică Fundenii de Sus, neidentificat în documente, corespunzând însă satului Năneștii de Sus, amintit la 28 decembrie 1718²⁸⁹.

Hotarul de apus al Năneștilor, deci și al Fundenilor, începea de la cel al „Țării Muntenestei”, posibil din Sirețel²⁹⁰, „peste Siretul cel mare”²⁹¹. Denumirea de Nănești se mai folosea încă la 10 iulie 1746²⁹². Satul Fundeni nu trebuie confundat cu cel care era pe Bârlad, în partea de sud a satului Bucești, comuna Ivești, la 11 ianuarie 1495²⁹³. Satul Fundeni, cel din ținutul Tecuci, ocolul Privalului²⁹⁴, era proprietatea spătarului Costache Conachi în 1772²⁹⁵, după ce

²⁸⁷ ANDIC, *Doc. ist.*, CDXXXII/81, menționat într-un hrisov emis la 1 decembrie 1721.

²⁸⁸ *Doc. ist.*, CDXXXII/83.

²⁸⁹ *Doc. ist.*, XCIX/73.

²⁹⁰ Sub această denumire era notat la acea oră cursul vechi al Siretului, cel nou purtând titulatura de „Siretul cel Mare”. Nu are nici o legătură cu alte cursuri de apă din jud. Iași, Botoșani ori Bacău, intitulate astfel.

²⁹¹ ANDIC, AN, CCXV/3.

²⁹² ANDIC, *doc. istorice*, CDXXXII/65.

²⁹³ *DRH*, A, III, pag. 288- 289, nr. 155.

²⁹⁴ Dex- privál (priváluri), s. n.-viitură, viroagă, fâgaș produs de curentul de apă. Sl. „privál, din priváliti „a împinge”, cf. slov. privál (Tiktin; Conev 40; Candrea); cf. prăval. Începuturile așezărilor urbane românești își au originea în sate, care au evoluat cu timpul spre târguri sau orașe datorită dezvoltării demografice, a negoțului, a conturării și dezvoltării drumurilor comerciale. Izvoarele documentare arată că așezările est-carpătice sunt menționate în general, pe văile apelor, fiind organizate în obști sătești, conduse de un jude. Satele își mentineau acel statut (existent încă de la apariția lor) de sate libere, ocupate de românii de baștină așezați la poalele munților și a căror proprietate a fost respectată și întărită de domni și satele domnești, boierești, cele care erau date boierilor ca răsplată pentru serviciile lor; acestea fiind trecute noului proprietar în deplină proprietate; mai existau și satele mănăstirești ce erau de fapt sate domnești trecute în proprietatea mănăstirilor. În anul 1741, Constatin Mavrocordat scrie la vornicelul și la toți oamenii din Murgeni ținutul Fălciului, „că domnia-mea am hotărât de obște prin ponturile rânduelei oamenilor, că acea moșie Murgeni iaste lui Vasile Sturdza Biv vel Stolnic, iată că v-am lăsat de acum înainte să fiți sub ascultarea domniei sale” (*Condica lui Constantin Mavrocordat - Satul Murgeni*, astăzi dispărut, era așezat în partea de nord în actualul târg Murgeni, din ținutul Tutovei, iar la 1741 el făcea parte din ținutul Fălciu). Documentul ne arată că satul Murgeni până la 1741 era sat domnesc, de la această dată trecând în proprietatea Biv vel Stolnicului Vasile Sturdza de care va asculta vornicul acestui sat. Așadar satele din Moldova erau administrate de slujitorii domnești în satele ce erau proprietatea domnului, de către slujitorii boierești în satele ce erau proprietatea boierilor și de către slujitorii mănăstirești în satele ce erau proprietatea mănăstirilor.

acesta cumpără aproape toate proprietățile răzeșilor din lunca Siretului. În anul 1744 este numit Fundenii de Jos²⁹⁶. Nu se poate admite că înglobează satul Braniștea²⁹⁷, pentru că acesta era proprietatea mănăstirii Dancu din Iași²⁹⁸. Aici apare clară lipsa de cercetare în teren, pentru că o „braniște” întâlnim lângă „crucea lui Fătu”, cu necropola unui sat sau cel puțin cea a unei mănăstiri.

Miron Costin are două capitole în care sunt pomenite cetățile, devenite apoi orașe din Moldova: „Și așa și aceste cetăți, cum ieste Suceava, Neamțul, Hotinul, Tighina, cele mai mici sunt ca niște caștele, adică turnuri” (Miron Costin, *Opere*, de P.P. Panaitescu, din „*De neamul Moldovenilor*”, capitolul al cincilea, pag.40). „Altele multe, cărora stau năruiturile, de-biia semnele se cunosc, și pre Milcov, mai sus de Focșeni, Crăciuna” (*idem*). Moldova era împărțită în ținuturi și ocoale, în jurul Fundeniului fiind: Ținutul Putna cu 9 ocoale: Ocolul Răcăciuni, Luncii, Zăbrăutului, Sușiței, Vrancei, Gârților, Milcovului de sus, Milcovului de jos, Ghilieștilor; Ținutul Tecuci, de care aparținea Fundeniul, cu 6 ocoale: ocolul Polocinului, Ocolul Berheciului, Zeletinului, Nicoreștii, Bârladului și Târgului; Ținutul Covurlui cu 4 ocoale: Ocolul Siretului, Mijlocului, Horincei și Prutului; Ținutul Tutova cu 4 ocoale: Ocolul Corodului, Pereschivului, Tutovei, Similei; Ținutul Fălciu cu 5 ocoale: Ocolul Podoleni, Crasna, Mijlocului, Roșiecii, Prutului.- *Izvoare narative*, Raluca-Maria Casan.

²⁹⁵ *Documenta Romaniae Histrica*, A, Moldova, VII, I, pag. 204; P. Păltănea, *Neamul...*, pag. 5.

²⁹⁶ *Documenta Romaniae Histrica*, A, Moldova, VII, I, pagina 528.

²⁹⁷ *Ibidem*, pag.141. Este însă importat de știut că pe harta lui Friedrich Wilhelm von Bawr *De la Moldavie: pour servir à l'histoire militaire de la guerre entre le russes et les turcs*, cca. 1770 sursa: Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze, satul Nănești și satul Fundeni apar pe partea stângă a Siretului. Poate de aici și titulatura de mai târziu a Fundenilor, aceea de Năneștii de Gios. Pe malul pârâului Gerul figurează, cam în aceeași linie cu satul Năneștii, satul Scherbaniasca (Șerbăneasca) situat la sudul satului Scherbaneshtilor, iar între ele era satul Janaki pe malul Siretului (azi dispărut) și la mijlocul distanței dintre Siret și Gerul, în aceeași linie, era satul Braneshti (probabil Braniștea), azi dispărut, despre care profesorul Păltănea are îndoieli, determinate de confuzie și cercetare superficială, o confuzie, rămânând însă toponimul Braniștea ca titlul de moșie existentă și azi. Așa că încorporarea lui administrativă la satul Fundeni era desigur posibilă, chiar dacă aparținea mănăstirii Dancu, din Iași. Posesia moșii era una și apartenența sa administrativă era altceva (n.n.).

²⁹⁸ *Vezi Documenta Romaniae Histrica*, A, Moldova, VII, I, pag. 204. Mănăstire din Iași-Holboca din vremea lui Petru Rareș, despre care Iorga scria cum cei care au construit Teatrul Național „au dăruit-o pripit și sălbatec, fără a se lua fotografii și a se face studii, fără a inventaria obiectele de cult și odăjdiiile”. Una dintre cele mai vechi biserici din Iași secolului al XIX-lea, o fost biserică fostei mănăstiri Dancu și a fost situată pe terenul din dreapta intrării la Teatrul Național din Iași, unde astăzi se află un spațiu verde. În anul 1903 însă, biserica a fost demolată, datorită lipsei de resurse financiare pentru subvenționarea funcționării acesteia dar și datorită vecinătății de noul pe atunci, Teatrul Național alături de care, ziceau „gurile rele”, nu se integra urbanistic. În locul fostei biserici, monument istoric însă, s-a amenajat o grădină plantată cu brazi, iar astăzi se află un spațiu verde. Biserica, cu hramul Sfinții voievozi Mihail și Gavriil, construită în anul 1541 de către Iurie Dancu, spătar al domnitorului Petru Rareș, a fost sfințită la data de 30 iulie, anul 7049 (1541), după cum era menționat într-o veche inscripție găsită în zidul bisericii. Din alte hrsoave, se mai află că Mănăstirea Dancu fusese închinată mănăstirii Xeropotamos, de la muntele Atos. Satul Dancu este atestat ca așezare înainte de 1541, când Iurie Danco construiește biserica, dar primele documente cunoscute menționează Podul Dancului în 1583 și Odaia Dancului în 1639.

Domnul profesor Paul Păltănea, altfel cercetător avizat și meticulos, confundă cam în grabă această necropolă, probabil aparținătoare unei foste așezări mai vechi, astăzi dispărute, de pe lângă Fundenii din ținutul Tecuci, cu localitatea vecină apei Lozova. Nici informația că a cuprins, parțial, satul Năneștii Noi nu se poate deloc susține doar prin *Condica Liuzilor*, din anul 1803²⁹⁹, loc unde este înscris doar satul Fundeni, al căminarului Ioniță Sturdza³⁰⁰, așa cum scrie Teodor

²⁹⁹ Condica redactată din ordinul lui vodă Alexandru Moruzi. Era o acțiune a visteriei cu lucrările de înscriere nominală a oamenilor și de prelucrare a datelor în vederea alcătuirii situațiilor finale necesare impunerii și încasării birului și dajdiilor. Asemenea înscrieri nominale s-au făcut și mai înainte, cu prilejul fiecărui recensământ fiscal, așa cum rezultă din poruncile date de cărmuire pentru cataografiile din anii 1802-1803, în vederea noii „așezări a birului”, acțiune din care a rezultat lucrarea centralizată cunoscută sub denumirea de *Condica liuzilor*”, din anul 1803. Pentru țaranul român identitatea de răzeș a constituit și constituie încă un fel de emblemă nobiliară, chiar dacă împrejurările grele ale vremurilor de cumpănă l-au înlăturat din poziția lui socială și de multe ori l-au adus la sapă de lemn. Și chiar dacă nu mai posedă nici un zăpăci care să-i ateste obârșia, origineea răzășească, care înseamnă multe, a rămas un reper social în istoria locurilor și localităților din Moldova în secolul al XIX-lea. În prefața lucrării „*Statistica răzeșilor*”, P. Poni scrie: „Istoricii au căutat prin urme și hrisoave să afle care este originea răzeșilor. Dar cercetările nu au dus la lumină completă asupra acestei clase atât de interesante a populației noastre rurale.” (P. Poni „*Statistica răzeșilor*”, Academia Română, București, 1921, p. 3). Tot el, folosind informațiile culese în anul 1912, dar și alte izvoare precum *Condica liuzilor* (1803-1833) (Teodor Codrescu, *Uricarul, tomurile VII și VIII*) și *Catagrafia locuitorilor din Moldova* (1864), a dat cea dintâi hartă a răzeșilor din Basarabia.

³⁰⁰ Octav-George Lecca în „*Famiile boierești române!*” (Fundatia culturală Libria, Ed. Muzeul Literaturii Române, București, f.a.), p. 230, face în recensământ a mormintelor aflate la biserica cu hramul „Sf. Nicolae” din Țigănești, o ctitorie a lui Costache Conachi, lângă un conac boieresc, care a fost stăpânit de Manolachi Conachi (d. 1803), vornic al Țării de Jos, tatăl său. Astfel lângă peretele sudic al bisericii se află mormântul a patru membri ai familiei boierești Conachi, printre care și marele logofăt și poet Costache Conachi (1777-1849). Pe acest mormânt se află o lespede funerară cu următoarea inscripție, în limba română cu caractere chirilice: „Manolache Conache, vornic de Țara de Jos, săvârșit din viață la 7 maiu 1803./Ecaterina, fiica sa, soție căminarului Ioniță Sturza, săvârșită la 1827./Smaranda, născută Donici, nora sa și soție logofătului Costache Conache, săvârșită la 1831 octombrie 12./Costache Conache, care din botez (a primit numele de) Alexandru, logofăt și cavalier de san. Vladimir, născut la 14 octombrie 1777, săvârșit din viață la 4 februarie 1849, la 12 oar dimineață, /zaco și odihnescu supt această piatră.” Costache Conachi s-a căsătorit la 29 ianuarie 1828, la Țigănești, cu Smaranda (Zulnia) Donici, fosta văduvă lui Petrache Negre, vel agă, (d. 1824), cu care avusese șase copii, printre care și Costache Negri. Costache și Smaranda Conachi au avut un singur copil, Ecaterina (Cocuța) Conachi, care s-a născut la 17 august 1828. Soția sa a murit la 12 octombrie 1831, această fiind înmormântată în cimitirul Bisericii Banu din Iași (Marele logofăt Costache Conachi a murit la 4 februarie 1849, fiind înmormântat lângă soția sa, adică în cimitirul Bisericii Banu din Iași. Ulterior, rămășițele pământești ale lui Costache Conachi și soției sale au fost transportate la Țigănești, lângă biserica pe care o ctitorise.- Ion Mitican, „*Copoul poetului Costache Conachi*”, în „*Ziarul Lumina*” din 17 iulie 2007).

Codrescu în *Uricariul*³⁰¹. Se consemnează că satul Fundeni depindea de acum, din punct de vedere administrativ, de ocolul Bîrladului. Toate mențiunile documentare din anii 1813, 1818, 1819, 1820 și 1821, care sunt citate chiar de TTRM³⁰², privesc și satul Fundeni, dar pe cel din „gura Berheciului”, de lângă satul Negrilești, comuna Munteni. Satul Fundeni cuprinde în anul 1831 și Slobozia Nănești (acesta era întabulat în anul 1816 drept proprietatea vornicului

³⁰¹ *Uricariul*, tomul VII, pagina 49, 325. Intelectualii moldoveni, în frunte cu remarcabilul autor al celor 25 de volume din *Uricarul*, au găsit uneori prilejul de a-și manifesta nu numai ironia poverii prosoapelor „martirilor de paie”, ci și disprețul pentru lăcomia genetică de dincolo de Milcov. Încă în aprilie 1891, cărturarul moldovan Teodor Codrescu, redactorul a 25 de volume documentare „*Uricarul*”, scria următoarele sub un proiect al Comitetului Iași, pentru apărarea intereselor Economice și Culturale ale Moldovei: „Am reprodus aceste desiderate ale Moldovei și ale Iașului, ca să se vadă de cătră deviitorii noștri, că deși foarte târziu, totuși s-au cerut de la frații munteni, ca ei să fie și cu fapta frați, ca să nu strămbătească pe Moldoveni, căci numai de la Unire Bucureștii au devenit aceia ce se văd astăzi, numai cu resursele Moldovei capitala României s-au înfrumusețat, iar capitala Moldovei au ajuns un satu mare”. Autorul „*Uricarului*” îi avertizează pe valahi (munteni) că tăria consta „nu în lacomie”, ci în frăție și dreptate. Istoria reține deopotrivă și pe Axinte Uricariul că a fost un cronicar și copist moldovean, aflat în slujba lui Nicolae Mavrocordat. Nu se știe cu exactitate când s-a născut el și nici când a murit, dar se apreciază că a trăit între 1670-1733. De la el a rămas o importantă cronică despre a doua domnie a lui Nicolae Mavrocordat. În 1715 a copiat corpul mai multor cronici moldovene, printre care și a lui Nicolae Costin. Cronicile sale conțin și interpretări personale, amintiri despre evenimente petrecute în acea perioadă. Din cercetarea acestora rezultă că era un om cu o oarecare cultură, că știa latina, greaca, slava, rusa și turca.

³⁰² *Tezaurul toponimic al României. Moldova, volumul I. Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale, 1772-1988*, București, 1991. Partea I. A. *Unități simple (Localități și moșii)* A - O, București, Editura Academiei Române, 1991 (Coordonatorul seriei Moldova a Tezaurului toponimic al României: Dragoș Moldovanu; Redactorii Secțiunii A: Colectivul de cercetători ai Institutului: Mircea Ciubotaru, Vlad Cojocaru, Ion A. Florea, Gabriel Istrate, Dragoș Moldovanu, Ion Nuță și Colaboratori externi; Identificări, localizări: Vlad Cojocaru, Dragoș Moldovanu; Scheme lexicografice, înglobări, corelații, revizia generală a Secțiunii A: Dragoș Moldovanu; Redactorii Secțiunii B: Mircea Ciubotaru, Vlad Cojocaru, Gabriel Istrate), 827 p. + XCVI. *Tezaurul toponimic al României. Moldova (TTRM). Volumul I. Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale, 1772-1988. Partea a doua, A. Unități simple (Localități și moșii) P – 30 Decembrie. B. Unități complexe*, București, Editura Academiei Române, 1992 (Coordonatorul seriei Moldova a Tezaurului toponimic al României: Dragoș Moldovanu; Redactorii Secțiunii A: Colectivul de cercetători ai Institutului: Mircea Ciubotaru, Vlad Cojocaru, Ion A. Florea, Gabriel Istrate, Dragoș Moldovanu, Ion Nuță și Colaboratori externi; Identificări, localizări: Vlad Cojocaru, Dragoș Moldovanu; Scheme lexicografice, înglobări, corelații, revizia generală a Secțiunii A: Dragoș Moldovanu; Redactorii Secțiunii B: Mircea Ciubotaru, Vlad Cojocaru, Gabriel Istrate), 876 p. + 6 pl. Vezi și Mircea Ciubotaru, Vlad Cojocaru, Gabriel Istrate, *Tezaurul toponimic al României. Moldova. Volumul I, partea a 3-a: Toponimia Moldovei în documente scrise în limbi străine (exclusiv slavona). 1332-1850*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2004, 244 p. + XL. Dragoș Moldovanu, *Tezaurul toponimic al României. Moldova. Volumul I, partea a 4-a: Toponimia Moldovei în cartografia europeană veche (cca 1395-1789)*, Iași, Editura Universității „Al.I.Cuza”, 2005, 313 p. + CLXIX.

Costache Conachi, vezi și *Condica liuzilor*³⁰³, din anul 1816, publicată de Theodor Codrescu, dar satul acela nu este totuna cu satul Năneștii Noi (Năneștii

³⁰³ Este vorba de prima catagrafie a Moldovei și anume cea de la 1803, numită și „*Condica liuzilor*”. Catagrafia fiscală din 1820 este singura de până la *Regulamentul Organic*, pentru care încă se păstrează în arhive, deși cu multe lipsuri importante, lucrările de înscriere nominală a oamenilor și de prelucrare a datelor, în vederea alcătuirii situațiilor fiscale necesare în final la impunerea și încasarea birurilor și dajdiilor. Asemenea înscrieri nominale s-au mai făcut și înainte, cu prilejul fiecărui recensământ fiscal, așa cum rezultă din poruncile date de cârmuire, pentru cataografiile din anii 1802-1803, în vederea noii „așezări a birului, acțiune din care arezultat lucrarea centralizată și cunoscută sub numele de „*Condica liuzilor*”, din 1803. De această dată, cu toată bogăția și importanța materialului rezultat din catagrafie existent astăzi, sunt foarte puține informații cu privire la condițiile și modul în care s-au desfășurat lucrările. În arhive se mai păstrează o condică a Visteriei, din anii 1819-1820, în care au fost transcrise, uneori pe larg, alteori sub forma unor scurte regetre, porunci adresate ispravnicilor de la ținuturi și răspunsurile lor, în probleme ce țineau de resortul acestei dregătorii, iar printre ele și unele cu privire la lucrările catagrafiei. Sunt demne de toată atenția cercetătorilor lucrările recensămintelor fiscale („cataografiile” efectuate în Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea, ca izvoare importante pentru istoria economică și socială a vremii. Din acestea s-au publicat *Condica lui Mavrocordat* (2008) în trei volume, *Condica Visteriei Moldovei din anul 1816* (1979), *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1831* (2009), *Condica Visteriei Moldovei din anul 1803* (2010) în colecția *Dcumenta*, sub cercetarea și îngrijirea prof. Dr. Corneliu Istrate, cercetător științific principal la Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, din Iași. Pentru buna înțelegere a valului de recensăminte (catagrafii) și de biruri noi, abătute asupra Moldovei de atunci, dau și lista situației politice din acele timpuri:

Domniile fanariote și ocupațiile militare ruse, austriece și turcă.

-1710-1711 – Dimitrie Cantemir, academicianul viitor, ultimul pământean înainte de fanarioți

-1711 – Începe regimul fanariot

-1711-1715 – Nicolae Mavrocordat, primul fanariot

-1749-1753 – Constantin Racoviță

-1769-1774 – Administrație militară rusă

-1787-1788 – Administrație militară austriacă

-1788-1789 - Administrație militară rusă

-1789-1791 - Administrație militară austriacă

-1806-1812 - Administrație militară rusă, viață grea pentru toți; Basarabia e cedată de turci rușilor în 1812

-1816 – foamete mare după ploi și zăpezi mari în martie (efectul erupției vulcanice Tambora în Europa)

-1819-1821 – Mihail Șuțu

-1821 – Eteria lui Alexandru Ipsilanti, haos general

-1821-1822 - Administrație militară turcă, sfârșitul regimului fanariot

În administrația militară, adică în timpul unui război, trupele ocupante trăiesc pe seama populației locului în care se află, reprezentând un fel de jaf legal de proporții și nenumărate abuzuri.

Domniile pământene, Kogălniceanu, Cuza și Carol.

-1822-1828 – Ioniță Sandu Sturza, primul domn pământean după fanarioți

-1823 – Mitropolit al Moldovei este Veniamin Costache, patriot, dinamic, constructor

-1828-1834 - Administrație militară rusă, Regulamentul Organic (din 1832) – o pre-constituție modernizatoare pentru Moldova și Valahia, cu texte identice, unificatoare.

de astăzi este o comună din județul Vrancea, Moldova, România, formată din satele Călienii Noi, Călienii Vechi și Nănești reședința), adică satul înregistrat în recensământul din anul 1774³⁰⁴, iar în anul următor primește și Slobozia Belciugul (a fost în partea de sud a satului Nănești, județul Vrancea).

Harta lui Friedrich Wilhelm von Bawr de la Moldavia: pour servir à l'histoire militaire de la guerre entre le russes et les turcs, cca. 1770 sursa: Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze, satul Nănești și satul Fundeni apar pe partea stângă a Siretului.

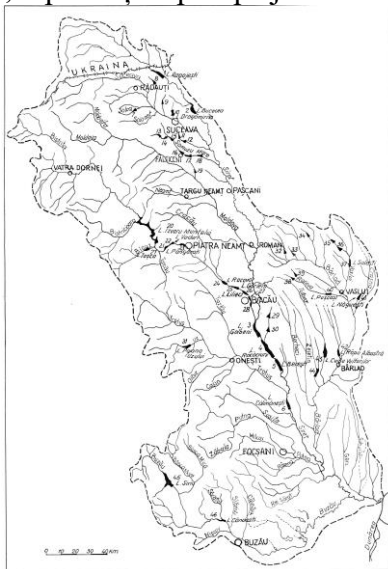
-1848-1849 – Mișcarea „pașoptiștilor”, un alt factor de modernizare (de exemplu Manifestul „Doleanțele Partidei Naționale în Moldova” și „Proiect de Constituție pentru Moldova” ale marelui Kogălniceanu)

- 1859-1866 - Alexandru Ioan Cuza (1820 Bârlad -1873 Heidelberg), Unirea Principatelor și începutul statului român modern.

Petru Poni (Petru Poni, „*Statistica Răzeșilor*”, Academia Română, Cartea Românească, București, 1921, BCU 62559) spune supărat în lucrarea sa că „...în prima treime a veacului al XIX-lea s'a făcut jaful moșiilor răzeșești. Despuierea moșinașilor (dex - răzeși în Moldova; moșinăș m. *Vechi*. Est. țăran proprietar de moșioară. Sursa: Scriban, 1939) de pământul lor și reducerea lor în stare de șerbi clăcași a continuat și a ajuns punctul ei culminant între anii 1830 și 1850. Nelegiuirile făcute în acest timp au fost date pe față de Divanul ad-hoc al Moldovei” (op. cit. pag. 89). Savantul Petru Poni își bazează studiul statistic pe catagrafiile moldovene din 1803 (Condica liuzilor), 1820, 1831, Condica Proprietăților din 1833, recensământul din 1896 și cel din 1912, și clasifică satele răzășești în două categorii: răzășești și mixte. În sudul Moldovei apare o mănăstire legată de familia Costăcheștilor, Mănăstirea Bursucani, sau Bursuci, o mănăstire ce era întărită cu ziduri mari de piatră pe la 1710, pe vremea aprigului Lupu Costache, fiul Marelui Vornic Gavril Costache, dar apoi mai degradă un mic schit, era în satul Bursuci din comuna Epureni, la vreo 12 kilometri nord-est de Odaia Bursucani, și era proprietate și ctitorie a familiei Costăcheștilor, a Marelui Vornic din Țara de Jos, Gavril Costache (dar și a lui Antioh Jora, care era văr cu Lupu Costache, din familia Jorăștilor de pe Jăravăț, cum zice George Felix Tașcă în *Răzeșii de Bălăbănești*, manuscris dactilografiat de 510 pagini, care include și 175 de documente din perioada 1134-1866, pg. 38). Costăcheștii dețineau moșia Epureni de Fălciu, încă de la sfârșitul secolului XVI, iar boierii Costache erau cea mai importantă și mai puternică familie boierească a Moldovei în anii 1670-1720, ca și mai apoi.

³⁰⁴ *Documenta Romaniae Histrica, A, Moldova, VII, I*, pag. 538.

Din punct de vedere hidrografic, întreg teritoriul comunei Fundeni aparține de bazinul inferior al Siretului și al pârâului Călmățui, iar mai la est cursul cel mijlociu al pârâului Gerul. Cotul Siretului ocolește răchitișul și cuhalmul Chitâroaia³⁰⁵, iar satul Fundeni era despărțit de Slobozia Hanu Conachi prin pădurea răzeșie a satului Fundeni, care era continuată spre Șerbănești de pădurea Gheorghiade³⁰⁶, un fond forestier nou plantat în anul 1901 cu aproximație, suprafață cu dune de nisip, o plantație aproape jumătate din salcâm, de 4017 ha.

Harta hidrografică cu poziția lacurilor de baraj în bazinul Siretului. Pe primele reprezentări cartografice riguroase, respectiv, pe hărțile lui Bawr (1781-1797) *Carte de la Moldavie*, F. G. de, *Carte de la Moldavie pour servir a l'Histoire de la guerre entre les Russes et les Turcs*, Amsterdam, 1783 (redactată între 1768-1774), cu 2015 așezări redată și hărțile lui Hora von Oztellowitz (hărți aflate în manuscris 1788-1790, *Topographische Beschreibung der fünf moldauischen Districten*, care aflată în fotocopie se află acum și la Biblioteca Academiei Române din București) sunt consemnate 134 iazuri și, respectiv, 372 iazuri. Pe așa-numita hartă rusească, realizată în 1850, sunt menționate 126 iazuri, iar între

³⁰⁵ Chitâroaia, este locul în vecinătatea căruia Siretul trece în comuna Fundeni, făcând o curbă spre vest. Cuhalmul mare de acolo a fost adăpostul artileriei române în 1917 folosită pentru capul de pod de la Fundeni și de la Lungoci la podul de peste Siret.

³⁰⁶ Există o oarecare dispersie a acestui neam în diferite zone, care-l face cu începuturi greu indentificabile. Iată totuși că există un Hrisov al lui Grigore Alexandru Ghica vv., domnul Moldovei, referitor la actul emis de „Divanul de întărituri” pentru vânzarea de veci la mezat a moșiei Puești, din ținutul Tutova, care a fost a lui Costache Cazimir și cumpărată de Neculai Negroponte, aga; 1854 noiembrie 18, Iași.

1850-1900 sunt menționate 1144 iazuri (Baican, 1970). Această hartă are la bază analiza a trei dintre cele mai exacte hărți realizate de topografiai militari austrieci: „*Harta Bucovinei*” a maiorului Büschel din Viena (*Plans des Bukowinen Districts, bestehend inb 72 Sectionen*), dintre anii 1773-1775, cu o descriere topografică și statistică completă, în șase volume; „*Harta districtului Bucovina*” de Iacob Adam, din 1781 și „*Harta celor cinci ținuturi moldovenești*” a lui Hora von Otzellowitz, 1788-1890, însoțită de o descriere în două volume. Și putem spune că hărțile realizate de Büschel și Hora von

Otzellowitz fac parte din categoria de „hărți iosefine”, folosind simboluri cartografice noi și sunt primele hărți cu o precizie similară hărților topografice de mai târziu³⁰⁷.

Era sat în ocolul Siretului, în anul 1833. Este numit Năneștii de Jos sau Fundeni în anul 1836, iar peste câțiva ani, Fundeni sau Năneștii de Sus.

Hrisov de la Scarlat Callimachi vv., domnul Moldovei, prin care scutește timp de doi ani 60 de oameni așezați pe moșia Bălinești și Șerpeni, din Covurlui, a lui Gheorghe Hermeziu, căminar; 1817 septembrie 1. Doc. Ist.X/158.

Contopit apoi cu satul Nănești în anul 1849, de care se separă în anul 1853. Comună în județul Tecuci, plasa Bârlad, 1864³⁰⁸, formată din satele Fundeni,

³⁰⁷ De cercetat: 1. Adam Iacob, *Mappa von der Oestereich: Moldau oder fogenanten Buckowiner-District, Maasstab von 50000 Schritten*, Viena, 1781; 2. Andrei Victor, *În jurul unei descoperiri cartografice, Anal. Moldovei*, Vol.I, Tecuci, 1941; 3. Andrei Victor, *În jurul unei descoperiri cartografice, Anal. Moldovei*, Vol.I, Tecuci, 1941; 4. Băican V., *Așezările din Moldova reprezentate pe harta lui F. G. Bawr (1769-1772)*, Rev. „Terra”, Nr.4, București, 1981; 5. *Catagrafia ținuturilor din 1810-1820, Catagrafia ținuturilor (Moldovei) din 1810-1820*, Arh. Stat. Iași, fond Vistieria Moldovei, tr. 166, op. 184; 6. *Catagrafia 1845, Catagrafia ținuturilor (Moldovei) din anul 1845*, Arh. Stat. Iași, tr. 1432, op. 1619, dos. 868; 7. Hora von Otzellowitz (1788), *Militarischer Aufnahme, Brouillon von der Chotymyer Raja, bestehend in 29 sectionen*, cu *Descriere anexă*, Vienna. Valorile mai mari ale densității așezărilor din întreg sectorul subcarpatic, și mai ales din lungul culoarului văii Siretului, sunt o urmare a statomicității unui număr mare de așezări din timpuri mult mai vechi, favorizată atât de unii factori naturali, care au înlesnit dezvoltarea unei economii rurale complexe, cât și de cei sociali sau tehnico-economici (existența unor drumuri și intersecții de vechi drumuri comerciale interne sau de tranzit importante ș.a.). Datele hărții lui Iacob Adam nu coincid însă cu acelea din „*Descrierea districtului bucovinean*”, a inginerului militar J. Budinszki, din 1782 (I. Nistor, 1915). Începuturile măsurărilor terestre în țara noastră pot fi localizate în secolul al XVIII-lea, când s-au executat determinări de longitudini și latitudini asupra unor orașe ca: București, Târgoviște, Galați și Iași de către Hrisant Nottara (1716) și Giussepe Boscovici (1776).

Ar putea fi o parte din vechiul sat numit Ciofrești³¹², atestat la 24 ianuarie 1496³¹³, stăpânit de mănăstirea Berzunț, din județul Bacău, la 20 aprilie 1570³¹⁴, satul Ghiol³¹⁵, Lungociul, Movila Rusului (sat care nu mai poate fi astăzi localizat), Podul Gerul³¹⁶, Poșta Fundeni³¹⁷, Privalul și Rateșul Conachi (astăzi este satul Hanu Conachi). Acest sat numit atunci Poșta Fundenilor, astăzi dispărut, este foarte probabil să fi existat în preajma vechiului han, situat la drumul mare, al logofătului Conachi, care printr-o ciudățenie acum mai greu de înțeles astăzi nu a fost înregistrat în catastifele de dajdii ale comunei Fundeni și nici în vreo altă hotărnicie de moșie, care să traslateze informația istorică până la noi. Acest han a rezistat pur și simplu împotriva timpurilor, abia acum în anul 2012 a fost dărâmat, fără ca cineva să-și fi pus măcar întrebarea a cui proprietate o fi fost.

Comunitate, oarecum izolată, în cotul mare al Siretului, de la vărsarea Bârladului și Putnei, satul Fundeni nu avea decât câteva construcții civile din cărămidă (materialele de construcție erau tipice satelor aflate la șes), cum erau

³¹² În 1514, Bogdan al III-lea recunoaște drepturile mănăstirii Moldovița asupra a jumătate din satul Ciofrești, jumătate din satul Piscul, cu jumătate de moară pe Bârlad și parte dintr-un iezor, danie a lui Ioan Fruntes, pârcălab de Neamț (DIR, p. 93-94, nr. 92). Cealaltă parte de sat, cu iezor, va fi întărită mai târziu mănăstirii Berzunț (vezi și Al. I. Gonța, *Indicele numelor de locuri*, p. 60). Cu alte cuvinte avem acum dovada că satul Ciofrești era lângă un iezor.

³¹³ DRH, A, III, p. 356 nr.126.

³¹⁴ DIR, A, XVI, II, pag. 226-227 nr. 237.

³¹⁵ A fost la apus de T. Vladimirescu, Theodor Ciuntu, *Dicționarul geografic, statistic și istoric al județului Tecuciu, București*: I.V. Socecu, 1897, pag. 91. Toponimul mai era folosit în 1900, BS, seria a II-a, 1900, 2, pag. 8. Se păstrează în arhiva bisericii Sfânta Cuvioasă Parascheva din Liești (jud. Galați) raportul preotului Ștefan Ciontu, tatăl geografului și istoricului Theodor Ciuntu, un raport către Protoieria Tecuci, din 12 septembrie 1886, în care se menționează că „această biserică a fost construită de locuitori, din gardu cu pământu și învălită cu scândură. Mai pe urmă, la anul 1846, ea a fost din nou învălită și mai lungită cu vreo cinci metriu.” Este cazul să mai facem o mică adăugire atunci când vorbim de *Dicționarul geografic*,... al d-lui Th. Ciuntu, sponsorizat la apariția editorială de Mihail Balș, fost senator conservator de Tecuci. În *Scrisoare despre Tecuciu* publicată de Alexandru Papadopol Calimah în revista *Convorbiri literare* în 1893 și preluată apoi de Theodor Ciuntu în *Dicționarul geografic statistic și istoric al județului Tecuciu* în 1897 și mai apoi apare și în *Marele dicționar geografic al României* din 1902, se face referire distinct la un hrisov din 20 mai 1134 al domnului Bârladului, Ivanco Rostislavovici, neguțătorilor de Misivria sau Mesembria, cărora le acordă să nu plătească vamă la descărcarea mărfurilor în orașul Domniei Sale Galați, ci numai la Bârlad, în Tecuciu și în celelalte orașe ale Domniei Sale; iar la exportarea diferitelor mărfuri locale, adică Moldovenești, și la exportarea de mărfuri Ungurești, Rusești și Boeme, să plătească vamă numai în Galați și nu aiure. Acest document, cunoscut sub numele de *Diploma Bârlădeană*, ar fi fost găsit chipurile în Rusia între documentele lui Dimitrie Cantemir. El a fost publicat și comentat prima dată de B. Petriceicu Hasdeu în 1869, la Iași în *jurnalul Instrucțiunea publică* și, în același an, la București în *jurnalul Traian*, în numerele 42-55. În opinia lui P. P. Panaitescu *Diploma Bârlădeană* și Hrisovul lui Iurg Koriatovici sunt falsuri ale lui Bogdan Petriceicu Hașdeu.

³¹⁶ Un sat care a fost la sud de Tudor Vladimirescu, TTRM, I, 2, pag. 898-899.

³¹⁷ Sat care a fost la nord-vest de T. Vladimirescu, TTRM, I, 2, pag. 934.

bisericile Conăcheștilor, școlile făcute tot de ei și mult mai târziu Primăria din Fundenii Noi (Brătianu).

Hanul de lângă apa Călmățuiului era din cărămidă veche și nu înțeleg deloc de ce nu a atras, măcar prin astă noutate, atenția nimănui din edilii din toate timpurile ai comunei. Peste doar doi ani, în anul 1873, rămâne numai cu satele Fundeni, Lungociul și Privalul. Comuna este desființată în anul 1875, satul fiind preluat de Lungociul. Reînființată în anul 1887, plasa Bârlad - Nicorești, cu satele Fundeni și Lungociul.

Așezământ pentru școli al lui Grigore Ghica al II-lea (dat la Iași, 1747)

† Иѡ Григѡре Гика во(е)в(ода), Бож(і)ю милост(ію), господарь Земли³¹⁸

Comuna Fundeni din plasa Bârlad la anul 1896, includea și satul Hanu Conachi. Comună în plasa Bârlad-Nicorești, în anul 1896. Comună în plasa Tudor Vladimirescu, 1904. Comună în plasa Ivești, 1906. În anul 1925 este numită Ion I. Brătianu. Desființată în anul 1929, satul Fundeni fiind repartizat la comuna Șerbănești. Reînființată apoi în anul 1931, cu satele Fundeni și Lungociul. Comună, Tecuci, anul 1933. Comună, plasa Ivești, anul 1934. Datorită unei confuzii TTRM, I, 2, în pagina 1463 notează că în anul 1934 comuna Fundeni a făcut parte și din plasa Războieni, județul Neamț. Include în anul 1935 și satul Hanu Conachi. Comună în plasa Ivești, în anul 1941. Comună situată în regiunea Putna, în raionul Măicănești, în anul 1950, atunci când primește și satul Fundenii Noi. Comună situată în regiunea Galați, raionul Liești, în anul 1954. Comună în raionul Galați, anul 1965. Comună județul Galați în 1968, împreună cu satele

³¹⁸ Ioan Caproșu, *Documente privitoare la Istoria orașului Iași, vol. V. Acte interne (1741-1755)*, Iași, 2001.

Fundenii Noi, Hanu Conachi și Lungociul³¹⁹. Fundenii Noi, sat creat în 1950 pe o parte din teritoriul satului Fundeni³²⁰.

Hanu Conachi, era sat, atestat în anul 1871, cu numele prim de Rateșul lui Conachi³²¹. Presupunem că satul este cu mult mai vechi, pentru că la 11 noiembrie 1812, locuitorii din Fundeni lucrau toți, asta după ce se și tocmiseră cu logofătul Costache Conachi, la ridicarea unui așa zis „han”³²². Iată așadar anul de apariție al hanului Conachi, care a aparținut logofătului și pe care edilii actuali l-au dăruit fără să clipească. Satul este numit Hanu Conachi în anul 1889. Hanu Conachi sau

³¹⁹ TTRM, I, 1, p. 478; I, 2, pag. 1463.

³²⁰ TTRM, I, 1, pag. 438.

³²¹ Theodor Ciuntu, *op. cit.*, pag. 102.

³²² Vezi profesorul Paul Păltănea, *Neamul logofătului Costache Conachi*, Editura Albatros, Buc., 2001, p. 219. Familia boierescă Conache are înaintașul, conform pomelnicului bisericii din Țigănești, în boierul Anghel Conache, atunci mare comis al Moldovei, căsătorit cu Paraschiva Venin, care se va călugări în 1719, după mari suferințe legate de jaful tătărăsc al Țării de Jos a Moldovei, venite după catastrofala bătălie cu turcii a lui Dimitrie Cantemir împreună cu Petru cel Mare, ocazie cu care fiul ei, Ion Conache, fusese capturat de tătari și a fost „tăiat” la Gura Oaiei, moșia Drăgănești (Comună lângă Tecuci cu ultimul ei proprietar oltean, Jean Mihail din județul Gorj, ultimul reprezentant al acestei familii de origine macedoneană, a și deținut o avere uriașă, ea depășind 80 000 de hectare. Avea moșii în județele Dolj (Barza, Bodăești, Drânic, Poenari, Nitoești, Geormanele, Cernele, Sitoaia, Popova, Grecești, Belcineanca, Horezu-Poenari, Livada Brăiloiu), Mehedinți (Balta-Hotărani, Cioroboreni, Rogova, Fundăței), Gorj (Bălești, Bobu, Scaorta), Olt (Deveselu), Teleorman (Conțești, Crângeni), Ilfov (Domnești, Prisăceni) și Galați (Drăgănești). Pe moșiile menționate, după reforma agrară din 1921, Jean C. Mihail mai poseda un total de 15 153 hectare, tot acest pământ a și rămas în posesia sa până în anul 1936. Statul a preluat 6.258 de moșii și a trimis în pușcărie sau în domiciliu obligatoriu 7.804 persoane. La 2 martie 1949, ora 3.00, echipe mixte formate din activiști PCR, milițieni și un total de 69.885 de muncitori și țărani au început confiscarea moșiilor. Alt fiu al soților Anghel și Paraschiva, a fost Costache Conache, mare agă, apoi vel-comis sub Mihai Racoviță în anul 1716, respectiv în 1717. În timpul cât fusese agă la Iași, Costache Conache a fost cel care l-a avertizat pe Mihai Racoviță, privind pericolul reprezentat de apropierea oștilor lui Ferentz Eman, care doreau ca printr-o acțiune iute, care astăzi s-ar numi de „comando”, să răpească pe domnitor, cum fusese răpit domnul de la București de trupe austriece, tot cam în aceeași perioadă și a luptat alături de domnitor înfrângându-l pe Ferentz. O parte din oștenii scăpați din măcelul ce a urmat, prădară apoi din răz bunare casele din Iași ale lui Conachi. Fiul său, pe nume tot Costache, era în anul 1763 mare paharnic al Moldovei pe timpul lui Grigore Callimachi și mare spătar sub Constantin Mavrocordat la 1789. Fiul său Manolache Conachi fusese succesiv: mare vornic, biv-vel vornic al Țării de Jos, apoi din nou Vornic la 1802 și l-a avut fiu pe Costache Conache, care devenise mare logofăt. Familia ajunsese să posede imense averi, iar acest ultim Costache Conachi (născut la 14 octombrie 1777), locuia de obicei la moșiile sale din Fundenii în ținutul Tecuci și de la Țigănești, cetind și scriind poezii. Începuse să scrie poezii prin anul 1802, fiind considerat primul poet al Moldovei. Trupul lui Costache Conachi, decedat la 4 februarie 1849, odihnește alături de soția sa Smaranda, născută Donici (fosta prima soție a lui Petrace Negri, mort la 1824) și de alți membri ai familiei (Manolache Conachi cu Ecaterina, fosta lui soție), în biserica familiei din Țigănești (cu hramul Sfântul Nicolaie), biserică ctitorită de dânsul. A mai ctitorit câte o biserică la Fundeni, județul Tecuci, răzidența conăcheștilor, și în satul Lungoci, despre care vom mai vorbi.

Rateșul lui Conachi³²³, în anul 1904. Sat, comună Ion I. C. Brătianu în anul 1925. Trece la comuna Șerbănești în anul 1929. După doi ani, în anul 1931, este mutat la comuna Tudor Vladimirescu. Revine în anul 1935, la comuna Fundeni în a cărei structură este și astăzi³²⁴.

Lungociul era sat atestat la 17 decembrie 1514³²⁵. Era apoi sat aflat „între Călienii și între Nănești”, la 4 august 1722³²⁶. Sat stăpânit la 5 iunie 1742 de dumnealui Grigore Costachi³²⁷, fost mare comis moldav³²⁸. Era proprietatea lui Costache Ghica, hatman la 31 august 1776³²⁹. Era sat în ținutul Tecuci, ocolul

³²³ Dex - râteș (Mold. sud), ratoes și ratoes (nord) n., pl. e (rut. *rátuš*, *rátuša*, han; pol. *ratusz*, rus. *rátuša*, primărie, d. germ. *rathaus*, primărie. Cp. cu *conteș*). Han mare la drum (nu în sat ori în oraș): *rateșu lui Conachi* (Covurlui). *Fig. Iron.* Hardughie, casă mare și nu prea frumoasă. Sursa: Scriban (1939); „rateș” sau „ratoes” provenind din ucrainianul „ratus” și care înseamnă „han la drumul mare, în afara localității” (Lazăr Șăineanu, „*Dicționar universal al limbii române*”, vol. II, Ed. Mydo-Center, 1997, p. 1363.

³²⁴ *TTRM*, I, 1, pag. 515.

³²⁵ DIR, A, XVI, I, pag. 93 nr.91, în text Mungociul.

³²⁶ *ANDIC*, doc. ist., CXXXIX/30.

³²⁷ Chiar mitropolitul Veniamin Costachi s-a născut la 20 decembrie, 1768, în satul Roșiești de Falcu, din părinți credincioși, de neam bun, cu numele de Grigorie Costachi (fost mare comis) și Maria Cantacuzino. Acest Grigore Costache, ajuns spătar, figurează în catagrafia din 1772-1774 ca proprietar al moșiei Țiganca, din lunca Prutului (*Moldova în epoca feudalismului*, Chișinău, vol. I-IX, 1961-2004, VII / 1, p. 159-160; VII / 2, p. 213-222).

³²⁸ *Documente despre relațiile agrare*, II, pag. 232.

³²⁹ *ANDIC*, doc. ist., MCIV/96 nr. 2. Boierul Costache Ghica s-a căsătorit cu tânăra văduvă Maria Cantacuzino Deleanu. Cu acest prilej a obținut rangul de hatman, dar avea să urce apoi până la mare logofăt. În 1834 el construia la Șerbănești, ținutul Tecuci, biserica împreună cu soția sa Ecaterina Catargi. În secolul al XIX-lea hatmanul Costache Ghica, era proprietarul târgului Vaslui. Lângă Botoșani există biserica făcută din bârne, tăbănuită cu scânduri, cu hramul Sfântul Nicolae, din satul Havârna, care a fost construită cu cheltuiala dumnealui Costache Ghica, hatman, și a preoților și sătenilor de aici, așa cum ne spune inscripția de deasupra ușii de la intrare: „Cu osteneala meșterului T.H. Darie, ctitorie a lui Costache Ghica, hatman”. Biserica domnească din Vaslui, ctitorită de domnitorul Ștefan cel Mare (1457-1504) în anul 1490, a fost reconstruită în anul 1820 cu cheltuiala cucoanei Maria Cantacuzino, văduva marelui logofăt Costache Ghica. Cu acest prilej, în colțul de sud-vest al pronaosului a fost amplasată o pisanie în limba română cu caractere chirilice, având următorul cuprins: „*Acestă sf(ă)ntă și d(u)mnezăescă lăcaș dintru început fiind zidit de răposatul întru fericirea domn Ștefan V.V. bătrânul și fiul său Bogdan V.V. și după vremea răsăpindusă sau zidit din nou de dumneaei cucoană Mariea Cantacuzini logofiteasa, soția răposatului marelui logofăt Costachi Ghica, cu toată cheltueala dumisale, spre vecinica lor pomenirea la anii de la Hristossă 1820*”. La partea superioară a inscripției se află stema familiei Cantacuzino. În secolul al XIX-lea, hatmanul Costache Ghica, fiind proprietarul târgului Vaslui, a rămas să stăpânească proprietățile bisericii Adormirea Maicii Domnului. Palatul Calimachi, construit între 1791-1793, a fost primul sediu al Universității ieșene de Medicină și Farmacie, din anul 1860 până în 1897, când a fost inaugurată clădirea nouă din Copou. Spațiul la constituit casele lui Costache Ghica, construite după 1756 (Constantin Rusu, Ioan Holban, *Iași*, Casa De Presă Editura Cronica, 1994, p. 142). Alte surse afirmă însă că proprietarul imobilului ar fi fost vistiernicul Matei Cantacuzino (vezi Antonio Sandu, p.19), care le-

Bârladului, în posesia lui Dumitrache Ghica³³⁰, anul 1803³³¹. Sat, ocolul Bârladului, a visternicesei Catinca Ghica³³², 1816³³³. Sat în ocolul Siretului în

a vândut în 1792 hatmanului Costache Ghica (vezi V. Panopol, *Pe ulițele Iașului*, Editura All, Iași, 1993, p. 66). Gh. Asachi dă la Iași prima reprezentare teatrală în limba română, cu tinere odrasle boierești, în casa hatmanului Costachi Ghica la 27 decembrie 1816. Bălenii, un sat din ținutul Covurlui, care a fost la începuturile lui sat răzășesc, către sfârșitul secolului al XVIII-lea unele părți din sat sunt cumpărate de căpitanul Gheorghe Șerban (după 1780), de marele vistiernic Matei Cantacuzino, apoi de hatmanul Costache Ghica (1793) (Paul Păltănea, *Repertoriul documentelor istorice referitoare la județul Galați*, ms. la Biblioteca V. A. Urechia, Galați, doc. nr. 15). Satul Băleni intră deplin în proprietatea Cantacuzinilor după 1835, când postelnicul Iorgu Ghica îl dă ca zestre fiicei sale, Aristița, o fată care se căsătorește cu Matei Cantacuzino (*Note genealogice despre Cantacuzinii de la Băleni*, în „*Arhiva Genealogică*”, III (VIII), Iași, 1996, nr. 3-4, p. 57-79; Dorin Pintilie, Mariana Pintilie, *Comuna Băleni, studiu monografic complex*, Editura Eurodidact, Cluj-Napoca, 2003 p. 53-65).

³³⁰ Banul Dumitrache Ghica, fratele lui Grigorie Ghica-vodă, asasinat pentru împotrivirea sa la cedarea Bucovinei austrieilor.

³³¹ *Uricariul V, II*, pag. 325.

³³² Acest personaj pitoresc al istoriei acestor locuri ne obligă să relevăm astăzi cât mai multe din problemele, pricinile, tulburările, reacțiile și opiniile lor, în cazuri de pericol și zaveră. Iată ce consemnează o cercetare cu evenimente determinate de Eterie în 1821: „Consultând listele pasagerilor de peste graniță trecuți în condicile carantinelor basarabene pe durata răzmeriței eteriste, constatăm că printre aceștia figurează mulți oameni simpli, numeroși evrei și un număr însemnat de boieri. Îi nominalizăm pe unii dintre cei din urmă. Printre pasagerii intrați în carantina de la Sculeni, în intervalul 15-22 martie 1821, și unde aveau să se afle timp de 16 zile, se numărau: moșierul basarabean din ținutul Iași, Vasile Cujbă, cu două slugi; marele vistiernic Iordachi Ruset-Roznovanu (Primul boier Neculai – Ruset - Roznovanu, 1725-1805, a fost mai întâi paharnic și apoi mare logofăt după care a fost vrednic purtător al devizei strămoșești „Serenio aut nubilo sospes” - „În senin și în negură teafăr”. A avut vreo opt sau chiar nouă fete: „les neuf muses” și pe feciorul Iordachi, numit și Gheorghe. Norocoasă, una dintre ele, Ecaterina, ajunsese nevasta primului domn pământean Ioniță Sturza (1822-1828). Deși în unele treburile administrative domnitorul încerca să conlucreze cu marele vistiernic Iordache, cumnatul îi era un opozant neostenit, și-și dorea pentru dânsul tronul Moldovei. Însurat mai întâi cu Pulcheria (Profira) Balș – fiica lui Constantin Balș și apoi cu Anica Bogdan, prima îi născuse doi băieți: Neculai (1794-1858), urmașul său la vistierie, și Alexandru (1798-1853), viitorul hatman. După moartea celui dintâi Neculai Roset Roznovanu, prin 1805 sau 1806, casa cantacuzinească din Ulița Mare a Iașilor, cumpărată de la fostul stăpân, abia refăcută și „deschisă tuturor oamenilor învățați”, rămânea feciorului Iordachi Roset (Ruset) Roznovanu, vistiernic din anul 1795 și mare vistiernic în timpul celui lalt Război Ruso-Turc, dintre anii 1806 -1812. A fost caimacam, locțiitor, al Moldovei în decembrie 1806. Descendent al uneia dintre cele mai bogate și mai influente familii boierești din Moldova. A întemeiat pe domeniul său de la Stînca prima mare bibliotecă din Moldova. Cum spuneam vistiernicul Iordachi Ruset-Roznovanu a fost căsătorit cu Profira (Pulcheria) Balș, cu care a avut doi copii, Neculai și Alecu. A încetat din viață pe 16 februarie 1836 și a fost înmormântat împreună cu soția sa la Mitropolia din Iași.), cu familia și servitori (în total, 22 de persoane); vistiernicul Sandu Sturza și vornicul Constantin Sturza, cu familiile sale și slujitori (în total, 28 de persoane); banul Ioan Carp, cu doi fii și șapte slugi; văduva, vistierniceasa Smaranda Balș, cu familia și servitori (în total, 7 persoane); principesa Elena Balș (Elena (Elencu) Balș (1 mai 1804 - 24 august 1854), era fiica domnitorului Ioniță Sandu Sturza (1822-1828).

Privind însă la modul cum o descrie Constantin Gane în excelentul său volum „Trecute vieți de doamne și domnițe” (1933-1939), domnița Elencu „avea o înfățișare plăcută, dar frumoasă nu era”, -Constantin Gane, „Trecute vieți de doamne și domnițe”, vol. II (Ed. Universitas, Chișinău, 1991), p. 331, pentru ca ulterior, în aceeași lucrare, să o caracterizeze astfel: „femeie nu tocmai frumoasă, dar credincioasă, bună mamă și gospodină de frunte, era lipsită de cultură și de ideal”, - Constantin Gane, „Trecute vieți de doamne și domnițe”, vol. II (Ed. Universitas, Chișinău, 1991), p. 488. Ea s-a căsătorit la data de 3 octombrie 1825 cu Grigore Alexandru Ghica (1807-1857), fiul marelui logofăt Alexandru (Alec) Ghica și viitor domnitor al Moldovei (1849-1856). Cei doi soți au avut patru copii: Ecaterina (1827-1890), Constantin (1828-1874), Ioan Grigore (1830-1881) și Alexandru (1831-1903). În anul 1831, beizade Grigore Alexandru Ghica a divorțat de domnița Elencu.), cu familia și servitori (în total, 6 persoane); vel logofătul Grigore Sturza (1758-1833) (De văzut deviza „Utroque clarescere pulchrum”, – „Atât de strălucit și frumos”-, ce mai poate fi văzută și pe castelul de la Miclăușeni, precum și la Mănăstirea Frumoasa din Iași, pe mormântul logofătului Grigore Sturza, căsătorit cu Maria Calimah, fiică de domn. Mihail Sturdza (n. 24 aprilie 1794, Iași - d. 8 mai 1884, Paris), fostul domnitor al Moldovei între aprilie 1834 și iunie 1849, a fost fiul lor.) împreună cu Mihalachi Sturza, familia și servitori (în total, 35 de persoane); văduva, vel logofeteasa Zoița Balș († 1858 a fost căsătorită cu Lacăr Sturdză, de unde și porecla de Lăscărăchioaia, iar în 1834 se recăsătorește cu rohmistrul rus Dimitri Cofegi, de care și divorțează în 1842); comisul Constantin Ruset, cu soția, doi copii și slujitori (în total, 13 persoane); consulul Rusiei A.N. Pizani, cu soția, doi copii și slugi (în total, 16 persoane); personalul Consulatului Rusiei de la Iași: colonelul Șardin, cu familia sa și slujitori (în total, 8 persoane), funcționarul de clasa a VIII-a Machedon, cu familia și cu slugi (în total, 9 persoane), și alți angajați ai consulatului împreună cu membrii familiilor sale (în total, 44 de persoane); spătarul Iordachi Drăghici (Tipografia „Albinei Românești” a lui Gh. Asachi, adusă din oraș (1834) în casele construite de el pe locul cumpărat de la Lupu Balș, funcționase la Trei Ierahi și în casele lui Iordache Drăghici, care se aflau în perimetrul de astăzi al Cercului Militar Iași. În anul 1820 era spătar și stăpâna moșia Borăiești sau Răcea. Manolachi Drăghici, n.1801, Iași – d. 1887, Iași, memorialistul, este cel dintâi copil născut al vornicului Iordachi Drăghici. Acest Manolachi Drăghici învață la Școala Domnească din Iași. Este de timpuriu căminar, în anul 1824 primește rangul de spătar, iar în anul 1828 pe acela de postelnic. În 1830 intră în magistratură, fiind, în continuare, președinte al Tribunalului din Dorohoi (1834), oraș unde a fost și ispravnic, și al Tribunalului de Comerț din Galați în anul 1839.), soția sa Maria, copiii lor și servitori (în total, 18 persoane); spătarul Iordachi Ruset (Iordache Ruset vistiernicul fusese unul dintre caimacamii Moldovei în decembrie 1695 - ianuarie 1696 și a fost și marele vornic al Țării de Jos. Era fiul lui Constantin Cuparul, capuchehaie la Constantinopol în timpul domniei lui Vasile Lupu (1634-1653) și frate al domnitorului Antonie Ruset, prin căsătoria sa cu Safta Racoviță, fata logofătului Nicolae Racoviță, precum și prin dani și cumpărări proprii și ale urmașilor lui. Iordache Ruset a ajuns să fie printre cei mai bogați boieri din Moldova acelei epoci, vezi Maria Popa - „Moșia Solești din județul Vaslui – proprietatea familiei Rosetti-Solescu”, în „Monumentul”, VIII, Iași, 2007, p. 557. Celălalt boier, Iordache Ruset-Roznovanu, cel la care face referire textul nostru, a fost caimacam, loctiitor al Moldovei în anul 1807.), cu familia și servitori (în total, 18 persoane); vorniceasa Elenca Hrisoverghi, (Soția vornicului Neculai Hrisoverghi, mama poetului Al. Hrisoverghi, cel care are o relație amoroasă cu apriga Catinca Beldiman, soția vornicului Nicolae Dimachi. Casa vistiernicului Alecu Sturdza din Iași, de pe Bd. Carol I, nr. 5, datează de pe la începutul secolului al XIX-lea și a fost vândută, pe la 1830, de vorniceasa Elena Hrisoverghi lui Alecu Sturdza.); principele Cantacuzino, cu familia și servitori (în total, 17 persoane); stolnicul Catargi și căminarul Catargi (Pe la 1831 Iordache Catargi era mare vistiernic care i-a avut fii pe:

1. Ștefan Catargiu, 2. Lascăr Catargiu (1823-1893) și încă un copil, neidentificat de istoricul Eugen Suceveanu, în Familiile marilor boieri din Moldova veacului XIX), cu slujitori (în total, 6 persoane, Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM, F. 17, inv. 1, d. 152a, f. 86-88). La 24 martie 1821, în carantina de la Lipcani se aflau, printre alți pasageri care veneau în Basarabia: vorniceasa Zoița Balș, Pulherița Ghica (Pulcheria –*Pulheria-Ghica*, căreia istoria ținutului Hârlăului îi datorează atât de mult, s-a născut la 1800 la București, unde a și murit la 28 februarie 1879. A fost căsătorită cu logofătul Gheorghe –Iordache- Ghica, proprietarul moșiei Deleni, lăsată moștenire de Costache Ghica, fiului lor cel mai mic, Gheorghe –Iordache- Ghica-Deleni, 1788-1854, „*cu casele și toată pajijia casei de acolo, cu veniturile pietrelor de moară, cu heleșteele și poienele de acolo, cum și prisaca cu stupi și cu tot codrul și cu toate celelalte acareturi și vite, cum și viile de la Cotnari și dughenele și cârciumile toate și cu tot locul din Târgul Hârlăului*”).), spătarul Lupu Balș (Marele logofăt Lupu Balș (1791-1844), despre care credem că este vorba, era fiul marelui vornic Teodor Balș (1743-1810), și a devenit proprietar al moșiei Bozieni, murind la Bozieni la 5 noiembrie 1844.) și alte persoane, care constituiau un grup de 29 de oameni; boierul Constantin Balș cu trei slujitori; vornicul Iordachi Ghica cu patru slujitori (*Ibidem*, f. 82). Persoane de peste hotare înregistrate la carantina din Sculeni în zilele de 5-12 aprilie 1821: doctorul Eustate Rala, soția sa Mărioara, copiii lor Costache, Catinca, Prohirița, Elena și Sevastița, ruda lor Mărioara, învățătorul Bogar, bucătarul Grigore și 4 slujitori; căminarii Spiridon, Nicolae și Andrei Pavli, soția lui Spiridon Pavli, Catinca, fiicele acestui cuplu Smaranda, Frăsânița și Maria, soția lui Nicolae Pavli, Maria, și slujitori (în total, 22 de persoane); comisul Ștefanache Mavrocordat, soția sa Catinca, copiii lor Mihalache, Iancu și Mărioara și slujitori (în total, 13 persoane); căminarul Dimitrie Suțu cu soția sa Elena și alți doi slujitori; postelnicul Iordachi Scacavi (*Ibidem*, f. 34-35). Lista pasagerilor de peste graniță, care se aflau în carantina de la Lipcani în perioada 7-14 aprilie 1821, suportând termenul de 16 zile, cuprindea 65 de persoane, printre care era și boierul din Moldova, spătarul Iordachi Grigoriu, soția sa Maria, fiii lor Alexandru și Grigore, cu slujitori (în total 13 persoane). De asemenea, moșierul satului Bădragi, ținutul Hotin, Iordachi Stihi, soția sa Maria, fratele său Ștefan și cinci slujitori, care se înapoiau (*Ibidem*, f. 37-40). În intervalul 3-10 mai, în carantina de la Sculeni așteptau să le fie permisă trecerea pe teritoriul Rusiei 1.448 de oameni, între care erau mulți evrei, dar și bulgari, greci, cetățeni ruși, supuși austrieci și locuitori ai Moldovei, dintre ultimii fiind următorii: vătavul de aprozi Alecu Filodor cu un slujitor; slujitorii hatmanului Vasile Ruset; spătarul Ioan Ruset împreună cu paharnicul Mihail Lavăreanu, Dimitrie Voinescu și Petru Carpet; boierul din Moldova Iordachi Cazimir, cu soția sa Catinca, copiii lor Nicolae, Tudor și Maria, soacra Teodosia și slujitori (în total, 17 persoane); slugereasa Maria Bran cu copiii săi Gheorghe, Dimitrie, Alexandru, Ioan, Ecaterina și slujitori (în total, 18 persoane); mitropolitul Grigore al Ieropoleosului cu protodiaconul Ghedion și cinci servitori; medicul Anastasie Doncima cu șase slujitori; slugereasa din Iași Caterina Balș cu cinci țigani; stolniceasa din Iași Caterina Codreanu cu copiii săi Alecu, Smaranda și Ruxanda și doi slujitori; hatmanul Iordachi Balș cu un servitor; arhimandritul din Moldova Neofit; banul Tudor Carp, soția sa Nastasia, copiii lor Costache, Tudor, Zoița și Caterina, profesorul Ion, nepotul Dimitrie și slujitori (în total, 31 de persoane); marele logofăt Constantin Balș împreună cu profesorul Rubane și slujitori (în total, 21 de persoane); medicul Samorcaș, soția sa Catinca, copiii lor Epaminond, Ruxanda, Casandra, Pulheria și slujitori (în total, 17 persoane); fiul acestui medic, Gheorghe Samorcaș, soția sa Zamfira, bucătar, vizitiu și alți slujitori (în total, 8 persoane); vornicul Constantin Paladi cu nepoata sa Smaranda, madam Maria și slujitori (în total, 18 persoane); vornicul Iordachi Catargi cu fiul său Constantin și slujitori (în total, 15 persoane); banul Ianachi Vlastos, nora sa Maria, fiul acesteia, Alecu, fratele său Dumitru și patru servitori; aga Dimitrie Pendi cu familia sa și slugi (în total, 9 persoane); logofătul Ioniță Catargi cu soția sa Caterina și

doi slujitori; boierul Manolache Ruset cu doi slujitori; medelnicerul Ștefan Tempovici cu familia și slujitorii săi (în total, 9 persoane); serdăreasa Balș Pasculeasa cu fiica Smaranda și slujitori (în total, 10 persoane); serdarul Sava Cornea cu familia și slujitorii săi (în total, 20 de persoane); arhimandritul Porfirie de la mănăstirea Galata; paharnicul Nicolae Dimitriu, soția sa Zamfira, fiii lor Lascăraș, Costache, Mihalachi și slujitori (în total, 14 persoane); grămaticul Dimitrie cu soția sa Smaranda, fiul Costache și o slugă; serdarul Grigore Caliarhi, soția sa Ruxanda, copiii lor Costache, Iancu și Smaranda și o slugă; serdarul Manolache Nanu, mama sa și trei slujitori; Costache Balș cu cinci însoțitori; paharnicul Ianachi Adam, familia sa și slujitori (în total, 20 de persoane); polcovnicul Dimitrachi Alexandru cu soția sa Maria și fiul lor Iordachi; vel căpitanul Tordiu cu familia și slujitorii săi (în total, 10 persoane); Gheorghe Racoviță, soția sa Mărioara, fiul Nicolae și slujitori (în total, 9 persoane); vornicul Costache Conachi cu trei slugi; vornicul Șerban Nigel cu cinci servitori; doi bucătari ai logofătului Grigore Sturza. Printre ei se afla și moșierul basarabean Ianachi Lazu cu cinci servitori, care reveneau acasă (ANRM, F. 17, inv. 1, d. 155, f. 28-50). În registrul pasagerilor intrați în carantina de la Sculeni în zilele de 10-17 mai 1821 sunt trecuți un număr foarte mare de evrei din orașul Iași. Tot aici figurează și vornicul Alexandru Beldiman, soția sa Elena, fiul Vasile, profesorul Ion Gherasim și slujitorii săi (în total, 24 de persoane); medicul Pereț cu servitori, profesorul Lencur însoțit de soția sa Tereza și fiica lor Calipso, profesorul Brancovschi, profesorul Spineli (în total, 12 persoane); logofătul Mihalachi Spiro cu două slugi; funcționarul de clasa a XII-a Scorțescu cu două slugi; spătarul Costache Racoviță; spătarul Mihalachi Racoviță cu soția sa Mărioara; postelnicul Nicolae Balș cu 6 țigani iobagi (*Ibidem*, f. 51-70). Nume extrase din registrul acestei carantine din 17-24 mai: doctorul Emanuil Forenț cu familia și slujitori (în total, 17 persoane); paharnicul Nicolae Bucur cu șapte slujitori; vorniceasa Catinca Ghica cu fiul Costache și slujitori (în total, 7 persoane); cuparul Iancu Shina cu familia și slujitori (în total, 11 persoane); paharnicul Constantin Veisa, serdarul Vasile Veisa, serdarul Iacob Veisa, medelniceasa Balașa Veisa și slujitorii lor (*Ibidem*, f. 72-89). La 19 mai, în carantina de la Lipcani staționau printre alți pasageri veniți din Principatul Moldovei: paharnicul Mihalachi Chinez, în baza pașaportului eliberat de consulul rus Pizani, cu familia și slujitori (în total, 12 persoane); funcționarul de clasa a XIV-a Tufescu împreună cu un slujitor, cu pașaport eliberat de consulul Pizani, boierul Atanasie Hasan, în baza pașaportului eliberat de consulul Pizani, cu soția sa Ruxanda, copiii lor și slujitori (în total, 32 de persoane); serdarul Costache Cațichi, în baza pașaportului eliberat de consulul Pizani, cu soția sa Zoița, copiii lor și slujitori (în total, 8 persoane); postelnicul Grigore Balș cu patru slujitori; vornicul Nicolae Dimachi, soția Pulherița, fiica Catinca și slujitorii săi (în total, 14 persoane); paharnicul Constantin Terachiamu, soția Casandra, copiii lor și servitori (în total, 17 persoane); stolniceasa Mariola Ghica cu cinci slujitori; vornicul Constantin Costachi, soția sa Maria și slujitori (în total, 27 de persoane); Mihail Dabija, soția Elena, fiul Grigore și servitori (în total, 16 persoane); Dimitrie Iamandi cu trei servitori; slugerul Gheorghe Econom cu familia (*Ibidem*, f. 11-19, 109-110). La 2 iunie, în această carantină se aflau: boierul din Moldova Iordachi Dicescu cu un slujitor; paharnicul Constantin Negruți cu familia și slujitori (în total, 9 persoane); serdarul Gheorghe Negruți cu familia și slujitori (în total, 12 persoane); spătarul Toma Luca cu familia și slujitori (în total, 15 persoane); paharnicul Iordachi Gane cu familia și slujitori (ANRM, F. 17, inv. 1, d. 160, f. 2-4). Dintre persoanele de peste hotare venite în carantina de la Sculeni în intervalul 24-31 mai: locuitorul din Bârlad, medelnicerul Ștefaneca Scânteii; Caterina și Maria, ficele moșierului basarabean Cujbă, proprietar al satului Unteni, ținutul Iași; patru slujitori ai hatmanului Vasile Ruset; principele Alexandru Cantacuzino. Lista conține un număr impunător de evrei (*Ibidem*, f. 9-21). Către data de 9 iunie, în carantina de la Lipcani urmau procedura de dezinfectare: persoanele care se aflau aici la 2 iunie, nominalizate mai sus; spătarul Andrei Milo cu familia și slujitori (în

1833. Numit mai târziu, pentru moșii, Lungociul sau Călienii³³⁴. Sat în comuna Fundeni în 1864. Comună în 1875, cu satele Berzunț, Ciofrești atestat de la 24 ianuarie 1496³³⁵. A fost pe teritoriul estic al comunei Tudor Vladimirescu, în partea dinspre Siret și Vameș, comuna Piscu³³⁶, 24, Cucorași³³⁷. O opinie care astăzi nu se mai poate accepta, acest sat fiind la o mare distanță de Lungociu), Fundeni.

Mărăști (nu poate fi localizat, *TTRM*, I, 1, pag. 762. O moșie Mărăști era la 2 mai 1859 în dreptul satului Pechea, cam între pâraiele Suhurlui³³⁸ și al Mălinei

total, 26 de suflete); vorniceasa Catrina Sturza cu familia și slujitori (în total, 27 de oameni); stolnicul Constantin Iacomî cu familia și slujitori (în total, 7 persoane); căminarul Iordachi Râșcanu cu familia și slujitori (*Ibidem*, f. 44-45). Persoane venite în Basarabia prin carantina de la Sculeni în zilele de 14 iunie-1 august 1821: căminarul Chirică Stamati, soția sa Safta, copiii lor Grigore, Vasile și Maria și slujitori (în total, 12 persoane); postelnicul Constantin Racoviță cu slujitori; medelnicerul Mihalachi Gane; serdarul Tudor Stavro; stolnicul Ioniță Dan; spătarul Vasile Ruset cu slujitori; serdarul Iacovachi cu copiii săi Alecu, Iacob, Grigore, Costache și Ana; stolnicul Ioniță Buta cu familia (ANRM, F. 17, inv. 1, d. 151, f. 26-146). Din lista persoanelor venite în Basarabia prin carantina de la Leova în perioada 3 mai-1 august 1821: Safta, soția boierului Ștefan Sturza, cu fiul Alecu și slujitori; banul Costache Lambrino cu soția sa Elena și copiii lor Costache și Profira; aga Petrachi Negri cu soția sa Smaranda și copiii lor Costache, Elenca, Zamfira și Marghioala; căminarul Iancu Miclescu cu soția sa Ruxanda și copiii lor Costache, Iordachi și Zoița; spătarul Iordachi Miclescu cu fiul său Alexandru; banul Ioniță Iamandi cu soția sa Nastasia și copiii lor Tudor, Ruxanda și Catinca; spătarul Ioan Costachi cu familia; banul Costache Iamandi cu fiul său Gheorghe; stolnicul Ioan Codreanu cu copiii săi Dumitru, Grigore și Nicolae; spătarul Enache Lambrino cu familia; căminarul Ioan Lambrino cu familia; spătarul Ioan Jora cu familia; spătarii Ioan și Gheorghe Iuța (ANRM, F. 17, inv. 1, d. 159, f. 75-96).”- 40.000 de oameni din Principatul Moldovei se refugiază în Basarabia, Dinu Poștarencu, revista *Historia*. Fără discuție cetitorul poate vedea că în istorie nu sunt amănunte ci doar date, oameni și întâmplări, prin care rememorăm secolii.

³³³ *Condica Liuzilor*, 1816, pag. 49.

³³⁴ *FS*, V, 1845, pag. 71. Satul moldav Lungoci s-a mai numit pe toată durata posesiunii familiei ghiculeștilor și Călienii Ghicâi.

³³⁵ *DRH*, A, III, p. 356 nr. 126. Fără discuție cetitorul poate vedea că în istorie nu sunt amănunte ci doar date, oameni și întâmplări, prin care rememorăm secolii.

³³⁶ *Condica Liuzilor*, 1816, pag. 49.

³³⁷ *FS*, V, 1845, pag. 71. Satul moldav Lungoci s-a mai numit pe toată durata posesiunii familiei ghiculeștilor și Călienii Ghicâi.

³³⁸ *DRH*, A, III, p. 356 nr. 126.

³³⁹ *ANDIC*, Planurile Covurlui, 24; *TTRM*, I, 1, pag. 232. Toponimele Cuhurlui, Cugurlei, Cuvurlui provin din limbile turanice vorbite un timp și în Bugeac, iar cercetătorii spun că ele ar însemna „uscat”, subînțelegându-se „deal uscat”, „râu uscat”, „lac uscat”.

³⁴⁰ Nu poate fi localizat, *TTRM*, I, 1, pag. 261 susține că a fost lângă Călmățui, comuna Grivița, ținutul Tecuci.

³⁴¹ *Râul Suhurlui* este un curs de apă, afluent al râului Gerului. Izvorăște din zona cătunului Zimbru (extravilanul satului Bursucani, comuna Bălăbănești) traversând aproape tot județul Galați. Inițial râul se vărsa în râul Bârlădel, un braț al Siretului. În urma regularizării Siretului, fostul braț al Siretului a ajuns să se confunde cu cursul inferior al râului Gerului.

(ANDIC, Planuri Covurlui, 13), Privalul și Șerbănești (atestat la 2 septembrie 1639, ANDIC, doc. ist., MCIV/98 nr.5). Și înainte de a trece totuși spre alte chestiuni, care au tot fământat aceste locuri, să aruncăm, dragă cetitorule, o privire spre câteva importante familii ale Moldovei, care într-un fel sau altul au venit în atingere cu aceste locuri moldave.

Poarta turcească de pe str. Egalității așa cum o păstrează fotografia.

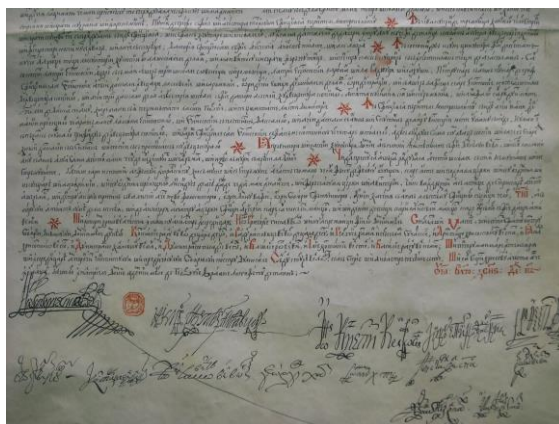
Profesorul Paul Păltănea dedică un studiu aproape întreg unei controverse genealogice, cu personaje care trec sau chiar au proprietăți mai mari în moșiile vechi, din lunca Siretului, ale Crângenilor, Fundenilor, Tomceștilor, Tălăbeștilor etc.³³⁹

Bazându-se pe o „carte” a doamnei Ana Racoviță, prin care dăruia la 19 iunie 1740 lui Dediu Codreanu, „sluga noastră”, doi copii țigani, „din țăgarii răposatei maicii noastre Roxandrei spătăroae”, pentru că toți „s-au aflat lângă noi slujindu-ne cu dreptate din copilăria lui”³⁴⁰, el consideră că nu a existat vreo legătură de sânge între Dediu Codreanu și Dediu spătarul de la Galați. Doamna Ana, soția lui Mihai Racoviță, era, cum spune C. Constantinescu-Mircești și Ion Dragomirescu, fiica lui Dediu spătar, fiul lui Șerbu³⁴¹.

³³⁹ Paul Păltănea, *Familia doamnei Ana, soția lui Mihai vodă Racoviță*, p. 132-144, rev. *Arhiva Genealogică* 1994, Ed. Acad. Române, Iași.

³⁴⁰ ASI, Doc., 794/22. Într-o altă „carte” a domniței Ruxanda, fiica lui Mihai Racoviță, dată la 10 mai 1743 lui Dediu Codreanu, al doilea cămăraș se arată că acesta s-a aflat „dentru mică vârstă cu dreaptă și credincioasă slujbă în casa prea luminaților noștri domni, atât în străinătate, cât și în pământul nostru” (idem, Doc. 794/24). O mențiune asemănătoare există și într-o altă „carte” a domniței Ruxanda dată de Dediu Codreanu, fost mare armaș, la 22 iulie 1754 (idem, Doc. 794/34).

³⁴¹ C. Constantinescu-Mircești și I. Dragomirescu, *Marginea Țării*, în SAI, IX, 1967, p.93.

† Ио Григоре Гика в(се)в(ода), Бож(ією) милост(ію), господарь Зѣмли Молдавскоу

Facem știre tuturor cui să cade a ști pentru rândul școalelor, de învățătura cărții, de vreme ce în țeara aceasta de neputare de grijă a domnilor neobicinuindu-se mai dinainte vreme a se ținea școale de învățătură, era multă prostie, că și cei puternici, ce cu puterea lor ținea dascal pentru copiii lor, încă și cu învățătura cea desevărșit nu se procopsea, rămâind cei mai mulți tot neînvățați, iar prostimea cu totul se afla lipsiți de podoaba învățăturei. Și fiindcă școalele sânt ca o fântână din care se adapă obștescul norod cu îndestularea învățăturii și a înțelepciunii, care învățătură îl face pe tot omul a cunoaște Dumnezeirea, a pricepe legea cea pravoslavnică, a procopsi pe oameni cu dascăli învățați, de la care curge mult folos, atât bisericesc cât și politicesc. Cu puterea învățăturii, și Sfinții Părinți au biruit eresurile și au luminat sfânta biserică, împodobind-o cu multe canoane de cântări și laude, și pre toți ne îndeamnă și ne învață a ne sili cu învățătura. Aceasta dar râvnind și domnia mea, care după ce dumnezeiască pronie au rânduit a ni se da stepena domniei acestei țări, îndată atuncia în domnia întâia am cercetat și pentru așezământul școalelor, și întâiu am făcut acest așezământ, rânduind și așăzând să fie școale cu patru dascăli: una elinească, și alta grecească, și alta slavonească și alta românească, iar leafa dascălilor se orânduise asupra boerilor cu boerii și a dregătorilor. Dar pe urmă cunoscând că cu acest așezământ nu vor putea sta școalele, fiindcă era cu supărare și boerilor se pricinuia sminteală și cu schimbarea boeriilor, și neputându-se scoate banii la vremi, nu lipsia jălbile dascălilor. Vădzând domnia me că se dă o pricină de stricare școalelor, și fiind trebuință a se găsi alt chip de așezământ școalelor, mai întemeiat și stătătoriu, am socotit domnia mea, luând blagoslovenie și de la preosfinția sa părintele mitropolitul Țării și a sfinților seale episcopilor, și cu tot Sfatul nostru, d(umne)lorseale boerii cei mari, am ales hotărând așezarea școalelor de s-au făcut într-acestaș chip. Fiindcă până la acea vreme preoții plătea dajdie câte 4 galbeni pe an, 2 galbeni la Sfântul Gheorghe, și doi galbeni la Sfântul Dimitrie, s-au iertat

dajdiia lor, ca să nu dea ei altă dajdie fără numai câte 1 galbăn de preot și de diacon numai odată într-un an școalelor, cari bani să-i strângă sfinția sa părintele mitropolitul și să plătească lefile dascălilor, și di banii ce mai prisosesc din lefile dascălilor, întâmplându-să la acea vreme aicea, și răposatul fericitul întru pomenire sfinția sa patriarhul Sfântului Mormântu chir Hrisantie, după cererea și pofta sfinției sale s-au orânduit să se deie una sută lei pe anu ajutorioriu și Sfântului Mormânt pentru școalele de acolo, și alți bani ce vor prisosi să fie de chiverniseala copiilor celor străini și săraci pentru îmbrăcăminte și hrana lor; care așezământ s-au întărit și cu hrisovul domniei mele a nu se strămuta. Și această așezare fiind sorocită cu bună rânduială nu era a se da niciodată sminteală școalelor de vreo zăticnire sau stricare. Numai după maziliia noastră viind fratele nostru, domniia sa Constantin voevod, și socotind să facă alt așezământ, făcând rânduială a se plăti lefile dascălilor de la Visterie și să nu se mai supere pe preoți, cu o nădejde că va putea birui Visteria, au stricat așezarea noastră. Dar pe urmă, viind fratele nostru, domniia sa Ioan vodă, și Visteria, după cum pururea se află cu multe trebuințe, nu s-au putut plăti lefile dascălilor de la Visterie, și au dat o pricină de strămutarea școalelor. Ci cum dar, miluind Dumnezeu de am venit și cu a treia domnie la strămoșesc scaunul nostru și cercetând de rândul școalelor, n-am suferit a rămâne orașul acesta fără școale de învățătură, ce am tocmii și am așezat iarăși acele patru școale cu patru dascăli, precum au fost mai înainte și leafa dascălilor am orânduit-o iarăși de la preoți, iertându-i pe dânșii de alte dăjdii: să deie ei numai un galbăn într-un an pentru școale, însă zece potronici la Sfântul Gheorghie și zece potronici la Sfântul Dimitrie. Care bani să-i strângă sfinția sa părintele mitropolitul ce va fi, și de la sfinția sa să deie dascălii lefile lor, însă dascălul cel mare elinesc 360 lei, și al doilea dascăl 120 lei, și dascălul slovenesc 130 lei și cel românesc 100 lei. Și acești bani pe jumătate să li se deie la sfântul Gheorghie, și pe jumătate la Sfântul Dimitrie; și din ceilalți bani ce mai prisosesc, tot pe rânduiala ce făcuse și mai înainte, 100 lei pe an să se deie la Sfântul Mormânt pentru școalele de acolo, și să se chivernicească și copiii cei streini și săraci cu hrana și îmbrăcăminte; purtătoriu de grijă să fie și acestora tot însuși sfinția sa părintele mitropolitul. Însă ce va cuprinde trebuința copiilor celor străini, și săraci, cu izvod gospod să se rânduiască, să-i dea sfinția sa și să facă căutare și școalelor, luând seama dascălilor de două ori într-un an, cu ce fel de silință să poartă asupra învățaturii copiilor, și fieștecare copil cum se învață, și la ce se sporește. Datoriia sfinției sale să fie a cerceta toate și a le așăza. Însă socotindu-se că unele ținuturi fiind depărtate nu pot ajunge toți locuitorii cu copiii lor la școalele de la Iași, și mai vartos cei săraci, fără puțință, și pentru ca să cuprindă să se împărțăsească toți de această milă, s-au socotit la trei episcopi a țării să se mai așăze trei școale slavonești și românești, la trei episcopii: la Roman, și Rădăuți și la Huși. Pentru care să aibă purtare de grijă sfințiile sale episcopii a

găsi dascăli învățați la slovenie, la romănie, ori din cei ieșiți din școalele de la Iași, ori dintr-altii, și să se așeze la fieștecare episcopie câte o școală de învățătura copiilor. Și acei trei dascăli de la acele trei școale să fie datori a se sili cu învățătura copiilor, atât cu sârbiia cât și cu romăniia; și leafa lor s-au rânduie câte 80 le de dascăl pe an, care bani să-i dea pe jumătate la Sfântul Gheorghe și jumătate la Sfântul Dimitrie. Însă sfinția sa părintele mitropolitul să dea acei bani din banii preuților, ce arată mai sus, la mâna episcopilor, și episcopii să plătească dascălilor; și acei dascăli să aibă și scuteală de birul Visteriei, nici un ban să nu deie, numai să păzească slujba lor, grijindu-se de învățătura copiilor; și iarăși sfințiile sale episcopii să facă neconținută cercetare școalelor, adese luându-se sama cum învață copiii și la ce sporesc, ca și dascălii să se silească, și copiii să se procopsească cu învățătura lor. Iar prăvitoriu și zapciu cu puterea domnească a se împlini aceste toate să fie d(umnea)lui vel vist(iernic) și când s-a plini anul să aibă a lua seama acestor bani, de unde s-au cheltuit și ce au rămas, și izvod lămurit să arăte la domnie. Ci dar precum s-au așăzat rânduiala acestor școale, să stea nemutată și nestrămutată. Iar cine s-ar ispiti a sfătui într-alt chip, ca să mute și să strămute această pomană ce s-au făcut de folosul obștiei, care este podoaba țării, și cu odihnă și cu nesupărare și a boerimeii, și cu odihna preoților, lipsindu-se de acea dajde ce da mai nainte și fără pagubă țarei și a Visteriei, cine va îndrăzni a se atinge de stricarea acestui așezământ și dintru a căruia pricină se va lipsi acest folositoriu izvor, ori domn va fi, ori boeriu sfătuitor, unii ca aceia să aibă blăstămul Sfinților Părinți celor 318 a Soborului a toată lumea de la Nichiea, și de ai noștri a patru a Țării sfinți arhieriei, carii s-au iscălit mai jos, ca de un sobor să fie dați anatемii. Și întărim hrisovul acesta, întâi cu a noastră încredințare, Noi Grigore Ghica v(oe)v(od), și cu preaiubiți fiilor domniei mele, Scarlat și Mateiu, și cu tot Sfatul nostru, boerii Divanului domniei mele, d(umnea)lor: Costachi Razu vel vornic de Țara de Jos, i Radul Racoviță vel vornic de Țara de Sus, i Gheorghe hat(man) i pârcălab Sucevschii, i Alistar Hrisoscoleu vel spăt(ar), i Enachi Hrisoscoleu vel post(elnic), i Dimitrache Calmașul vel ban, i Ilie Costachi vel stol(nic), i Vasilie Razul vel comis. Și pentru mai mare întemeiere am poroncit cinstit și credinciosului boerului nostru d(umi)sale Sandul Sturza vel logofăt ca să scrie și a noastră pecete să pue. Și s-au scris hrisovul acesta aicea, în orașul Iașilor, în a treia domnie a domniei mele, de Gheorghe Vrabie logofăt de taină, veleat 7256 (=1747) dechembrie 25. Io Grigore Ghica voevod. Nichifor mitropolit Moldavie; Iacob episcopul Rădăuțului; Ioanichie episcopul Romanului, Doroftei episcopul Hușului. Iscăliți și toți boerii de sus arătați. Procit Vasile Vasiliev Buhăiescu biv vel vist(iernic).”- Ioan Caproșu, *Documente privitoare la Istoria Orașului Iași. Vol. V. Acte interne (1741-1755)*, Iași, 2001.

Există un document redactat pe la mijlocul sec. XVIII, prin care Maria Brașovenița, dorind să-și vândă părțile pe care le avea în satele Crângeni³⁴², și în Tomuzeni³⁴³, spune că în moșia acestor sate „are parte și Măria sa Domnița Rusandra, fiindcă moșiile sunt după Șerbu, moșul Măriei Sale și Șerbul au avut fecior pe Deadiul și pe Ranete (...), iar din Dediul este Doamna Ana, Doamna lui Mihai vodă, maica Domniței Ruxandei.”³⁴⁴ Circulația terenurilor mari, podgoriilor și a moșiilor din lunca Siretului, teren fertil, se accentuează în momentul în care domnitorii Moldovei încep să dețină terenuri în zona viticolă a Putnei³⁴⁵, însăși această zonă fiind o veche podgorie a Moldovei.

Despre Șerbul, venit din Brăila, știm că se fixează cu mama și fratele lui, Dia, în Galați. Aici ei ridică, împreună cu un gălățean, Constantin, fiul lui Teodor, biserica Precista sau „Biserica Dii”, cum o mai numește Miron Costin³⁴⁶. Sorginta brăileană a acestei familii rezultă din alte două documente, din 24 iulie 1658 și din 14 iunie 1664, prin care cel care cumpără părți din moșia satului Crângeni, moșie „dintre apa Siretului și Sirețel”, este numit Șerbul Brăileanu³⁴⁷.

Neaga Horghidănița vinde și ea la 5 mai 1650, „jupânului” Die de Brăila, partea ei din satul Crângeni, cu opt galbeni.³⁴⁸ Și la o dată pe care încă nu o cunoaștem Șerbu a început să cumpere alte părți din moșia satului Crângeni. Apoi la 22 septembrie 1662 Șerbul și fratele lui Dia se judecă la Divanul domnesc cu niște razeși din satul Tomcești³⁴⁹ pentru niște vii și mori din Crângești. Cercetarea făcută de către Poiană uricariul dovedește apartenența lor la moșia razeșească, dar părțile s-au împăcat, iar cei doi frați au continuat să folosească mai departe venitul viilor și cel al morilor.³⁵⁰

³⁴² A fost pe teritoriul comunelor Fundeni și Liești, cam pe locul unde a existat Fundenii Noi, actualul Fundeni.

³⁴³ A fost pe pârâul Suhurlui, în zona satului Izvoarele, com. Slobozia Conachi, ținutul Covurlui.

³⁴⁴ ASB, Doc. ist., CXLIV/81.

³⁴⁵ La 18 mai 1655 Gh. Ștefan domnul Moldovei cumpără de la Iane Grecul „biv șoltuz ot Galati” și de la soția lui Anastasia o vie la Crucea de jos (Catalogul documentelor moldovenești, vol. III, p. 48, doc. 125. S-ar părea că domnul Gh. Ștefan nu este legat de această zonă numai prin această cumpărătură. Tatăl său avea destule pământuri în fostul ținut Putna, iar soția sa doamna Safta dăruiește în câteva rânduri lui Cristina, soția starostelui Temelie, bani pentru a-și cumpăra vii la Cruce și case în Iași). La rândul său și putneanul Eustație Dabija, care la 1661 se va urca pe scaunul voievodal al Moldovei, avea posesiuni la Sîrbi, Stoești, Oleșești (N. Iorga, *Studii și documente*, VII, p. 318) și la Bolotești pe Zăbrăuți (Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, IX, Iași, 1914, p. 192). Domnul Ioan Teodor Callimachi a stăpânit vii la Crucea de Sus, iar Ioniță Sandu Sturza și Mihail Sturza la Odobești (C. C. Giurescu, *Istoricul podgoriei Odobeștilor din cele mai vechi timpuri până la 1918*, București, 1969).

³⁴⁶ Miron Costin, *Opere*, ediție critică, Buc., 1958, p.267.

³⁴⁷ C. Solomon, C.A. Stoide, *Documente tecucene, II*, Bârlad, 1939, p.20-21; ASB, doc. ist., CII/44.

³⁴⁸ ASB, ms. nr. 1262, f. 28; CDM, II, nr. 2120.

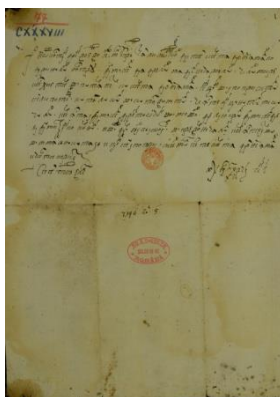
³⁴⁹ A fost pe teritoriul com. T. Vladimirescu, Fundeni, Blehani.

³⁵⁰ ASB, doc. ist., CII/41; ms. nr. 1262, f. 28; CDM, III, nr. 888; *Uricariul*, VI, p.318.

Hrisov prin care Grigore Ghica vv., domnul Moldovei, întărește lui Costache Razu, vel vistier, stăpânirea a 300 de stânenji, în moșia din satul Tălăbești, ținutul Tecuci; 1737 (7245) mai 31, Iași Doc. Ist. CII/28.

Pe 3 martie 1663 tot Șerbu cumpără, de la Maria și fratele ei Vidrașcu, care erau copiii Urâtei, partea lor din această moșie³⁵¹. În același an vinde partea care o avea în satul Crângeni și Dobra, fata Dragolei³⁵². Pe data de 12 iunie cumpără și partea lui Donosie, fratele Mariei, cea care vânduse mai înainte, iar pe 14 iunie Mitrofana, fata lui Gligorie din satul Tomcești, îi vinde 32 de stânenji cu șase lei „bătuți”³⁵³. Pe 17 februarie 1666 cumpără partea lui Zaharia, fiul lui Pavel dându-i „un bou bun”. Cumpărăturile din acest sat și le-a mai rotunjit la 29 iunie 1671, cumpărând partea lui Toader și Costa, plătindu-le șase lei.

Hrisov de la Costandin Cantemir vv., domnul Moldovei, prin care întărește lui Deadiul medelnicerul cel mare, stăpânirea peste satul Sclipoteștii, din ținutul Tecuciului; 1688 (7196) ianuarie 5, Iași Doc. Ist. CXXXVIII/77.

³⁵¹ ASB, doc. ist., CII/42; ms. nr. 1262, f. 28/v; CDM, III, nr. 940.

³⁵² ASB, ms. nr. 1262, f.28; CDM, III, nr5. 9400.

³⁵³ ASB, doc. ist., CII/43, 44; XCIX/171; ms. nr. 1262, f. 29; CDM, III, nr. 1065, 1066.

Notăm că în zăpisiul unei cumpărări noi, făcută în 19 mai 1675 de la Todolia, fata lui Iosăp tot din Tomcești, este numit, mai nou, Șerbu pârcălabul³⁵⁴. În acest an el era pârcălab al ținutului Covurlui³⁵⁵. Neculai Șarpe i-a vândut 20 de stâneni la 19 iulie 1677, cu 12 lei³⁵⁶. Din 20 februarie 1714 știm că Anița, fata fratelui Dia, i-a dăruit o parte din moșia cumpărată de tatăl ei în acest sat, în acest fel Șerbu a stăpânit în partea de sus a satului 430 de stâneni³⁵⁷.

Institutul „Filipide” astăzi dispărut

La 20 februarie 1714 era numit într-o mărturie „Șerbu postelnicul”. Se căsătorește înainte de 3 martie 1663³⁵⁸ cu Fesa, sora mitropolitului Dosoftei, mitropolit care le și dăruiește *Psaltirea în versuri*, editată 1673, cu dedicația: cumnatului Șerbului și Fesii, surora mea, cu sănătate și blaboslovenie³⁵⁹. Din căsătoria lor au rezultat o fată și trei feciori: Safta, căsătorită înainte de 8 septembrie 1675 cu Manolache, fiul lui Toderașco Tudori, pârcălab de Galați³⁶⁰ și Dediu, Ghiorghiță și Ranete.

³⁵⁴ Cetitorul trebuie să știe că mai există un document nedatat, scris la Galați la 31 decembrie (CDM, II, nr. 2150, propune anii 1650-1660), pentru o vânzare din Șendreni, la care este martor Șerbu pârcălab (ASB, *Mănăstirea Brazi*, XXV/27). Ar putea fi din 1675 sau 1686, când Șerbu a îndeplinit din însărcinare domnească funcția de pârcălab.

³⁵⁵ ASB, doc. ist., XCIX/174; ms. nr. 1262, f. 29; CDM, III, nr. 2085; C. A. Stoide, C. Solomon, *Documente tecucene*, I, 1938, p. 30-31.

³⁵⁶ ASB, doc. ist., XCIX/179; CII/50, copie; C. Solomon, C.A. Stoide, *op. cit.*, I, p.32-33.

³⁵⁷ ASB, ms. nr. 1262, f.29/v; CDM, V, nr. 1204; ASI, lit. K, dos.,393, f. 154.

³⁵⁸ ASB, Doc. ist., CII/42. Fesa mai este amintită și în 14 iunie 1664 (ibidem, CII/44) și la 19 iulie 1667 (C. Solomon, C.A. Stoide, *op. cit.*, I, p. 32-33) referitoare la cumpărături din moșia Crângeni.

³⁵⁹ Mechisedec Ștefănescu, *Cronica Romanului*, p. 279.

³⁶⁰ ASB, *Episcopia Roman*, XI/2; CDM, III, nr.2474. Vezi și ASB, doc. ist., CXLIV/81.

Cariera lui Dediu a fost cea mai importantă, ceilalți doi obținând doar mici ranguri boierești. Așa se face că Gheorghiiță la 19 dec. 1690, când cumpără o parte din moșia Mirăești, era comis³⁶¹. Tot el mai cumpără de la Pană Botezatul și o „casă cu pivniță de piatră și loc”, în Iași, situată pe „ulița Cărvăsării” și pe care o vinde la 7 noiembrie 1702 lui Savin, mare ban.

În acest zăpis ne spune despre el că este un fost comis, fratele lui Dediu medelnicer³⁶². Fratele cel mic, Ranete, ajunge pârcălab și cumpără la data de 20 februarie 1691 o parte din moșia satului Brăiești³⁶³. Locuitorii vechiului sat Fundeni vor înțelege abia acum cine a fost acest Ranete și unde avea el posesiunile, care în copilăria mea mai însemnau și o trimitere „la Ranete”, adică undeva foarte departe.

Încă nu știm dacă era doar un pârcălab de sat sau era chiar pârcălabul ținutului Tecuci, dar cert este că la 10 martie 1702 cumpără încă o răzeșie în Brăiești, atunci când el este numit în zăpisul de cumpărare „giupânul Ranete, fratele lui Dediul medelnicer”³⁶⁴. Cât despre Dediu sau Deadiu, cum apare în unele documente, și-a început ascensiunea în timpul lui Ștefan Petriceanu, iar la 13 august 1673 era deja căpitan de dorobanți³⁶⁵. Domnitorul Antonie Ruset îl numește armaș din 19 martie 1677 și el păstrează această funcție până la 9 ianuarie 1680³⁶⁶.

³⁶¹ A fost pe teritoriul comunelor Liești și Fundeni.

³⁶² ASB, doc. ist., CCXIX/13.

³⁶³ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zăpise*, IV, 1, Iași, 1914, p. 182-183; C. Solomon, C. A. Stoide, *op. cit.*, I, regist cu informația greșită că și Dediu a cumpărat în această moșie. Satul Brăiești a fost între com. Cosmești și satul Dobrinești, com. Nicorești, ținutul Tecuci.

³⁶⁴ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, IV, 1, p. 183-184.

³⁶⁵ N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova: sec. XIV-XVII*, București: Editura enciclopedică română, 1971, p.394. S-ar putea, după părerea domnului profesor Paul Păltănea, ca în reconstituirea carierei lui Dediu, socrul lui Mihai Racoviță, să existe unele erori, din cauza prezenței în epocă a unui alt Dediu, semnalat și de N. Stoicescu, originar probabil din ținutul Putna, care va avea și el, până la urmă, obținut rangul de mare spătar al Moldovei.

³⁶⁶ ASB, ms. nr. 572, f. 51; CDM, III, nr.144; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 394.

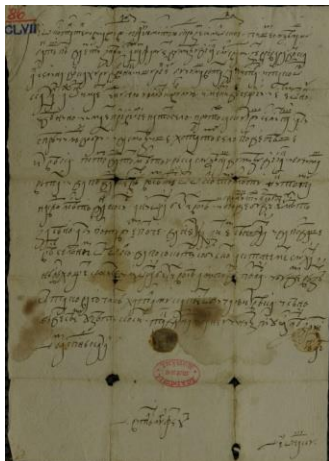
Hrisov de la Vasile Lupu vv., domnul Moldovei, prin care judecă pricina lui Popa Ion și nepotul său Vasilie cu Dumitrașco slugerul pentru părți de moșie din Feținghești; 1643 (7151) februarie 11, Iași Doc. Ist. CXXXVIII/27 a. Feținghești va fi moșia de suflet a Ruxandei Dediu spătăroaia, pentru care se va jălui domnului de câteva ori. Tot ea a deținut moșia Crângenilor la Fundenii și Lieștii din ținutul Tecuci.

La sfârșitul anului 1680 era împreună cu hatmanul Buhuș³⁶⁷ la Domnești, sat în ținutul Putna³⁶⁸, însoțind pe domnitorul Gh. Duca, reîntors de la asediul Vienei. A încercat astfel să-l scape pe domnitor din prinsoarea podgheazului polon trimis

³⁶⁷ Alexandru Buhuș hatmanul, spune cronica lui Neculce că, luptând în fruntea oștilor moldovene împotriva lefegiilor nemți, care ocupaseră Suceava, „și dându-le năvală vitejește acolo cu slujitorii săi, au rumtu (*rupt* – n.n.) tabăra nemților în două. Atunce au ucis calul de supt hatmanul Buhuș (...). Dece hatmanul încălecându-și pe alt cal, le-au mai dat năvală în câteva rânduri și mulți nemți au pierit, iar pe unii i-au prins vii...” Însuși domnul îl ținea la mare cinste „pentru vitejiile ce făcuseră acolo la cetăți”. În sfatul domnesc hatmanul purta un baston roșu „împletit cu aur”, pe care în vreme de război, în tabără, îl înlocuia cu un buzdugan (vezi C. Rezachevici, *Marile dregătorii ale Moldovei și Țării Românești în Magazin istoric*, Anul V, Nr.1(46) ianuarie 1971). Buhuș hatmanul și Lupul pârăcalabul, din poruncă domnească, aleg și măsoară hotarul dintre Tg. Frumos și cel al Prigorenilor, în urma jalbăi lui Enache gramaticul, care zicea că s-ar fi dat de către Petriceico Vodă o parte din Prigoreni către Tg. Frumos, ce i se cuvenea lui. Alegerea s-a făcut pe bază de jurământ cu brazda în cap, după arătarea târgoveților, Bibl. Acad. Rom., dos. ist. nr. 604.

³⁶⁸ Principatul Moldovei a fost un stat care a existat în Europa timp de peste cinci veacuri. Era împărțit în Țara de Sus și Țara de Jos, la rândul lor împărțite în ținuturi și ocoluri (cele 24 ținuturi erau: Cernăuți, Hotin, Soroca, Rădăuți, Suceava, Dorohoi, Botoșani, Cărligătura, Neamț, Iași, Lăpușna, Orhei, Putna, Roman, Tecuci, Vaslui, Tutova, Bârlad, Covurlui, Frumoasa, Ciubărciu, Oblucița, Chilia, Cetatea Albă). Inițial Voievodatul Moldovei cuprindea și Basarabia și Bucovina, care atunci nu se numeau încă așa, dar aceste două regiuni au fost pierdute (și astfel redenumite) în urma creșterii puterii Imperiului Rus și a Imperiului Austriac. Astfel, principatul a rămas cu teritoriul redus la partea de vest a statului românesc medieval și sub denumirea de Principatul Moldova s-a unit în 1859 cu Țara Românească formând astfel un nou stat aflat sub ocrotirea imperiului otoman, Principatele Unite ale Valahiei și Moldovei (România modernă, stat recunoscut ca independent în 1878 și devenit regat în 1881).

la Suceava de Ștefan Petriceicu, cu Vasile Bacinschi serdarul³⁶⁹. La 9 ianuarie 1686 el era investit ca pârcălab de Galați³⁷⁰ și ocupa încă această dregătorie la 14 decembrie 1686³⁷¹. Dregătoria gălățeană se încheie în 1687, atunci când devine medelnicer, rang pe care îl avea în 5 ianuarie 1688³⁷².

Hrisov prin care Constantin Movilă vv., domnul Moldovei, poruncește lui Bantaș, postelnic, să aleagă partea de moșie din Dăncești, ținutul Covurlui, stăpânită de Dumitru, diac și cumnatul său Buciumaș, vâtaf de pitari; 1610/7118 iunie 11, Iași Doc. Ist. CLVII/86.

La 22 august el era prezent în Divanul domnesc, care întărește mănăstirii vrâncene Mera stăpânirea peste toate moșiile pe care le avea, acolo unde era și Dediu din Putna, fost mare spătar, care păstrează acest rang până la moartea lui petrecută la 20 octombrie 1701. În acest timp fiul lui Șerbu Brăileanu îndeplinea obligațiile boieriei de mare medelnicer. Așa se face că Ranete, celălalt fiu a pârcălabului Șerbu, spunea la 10 martie 1691 că fratele lui este medelnicer³⁷³.

O căsătorie a unei cantacuzine avea să salveze o mare din averea moldovenească a familiei. Iordache spătar (Cantacuzino), fiul logofătului, apare în 1783-1785 ca vornic. În 1793 când Iordachi era deja călugarul Gherasim, Măriuța, fata lui Iordachi, se mărită în cea de a doua căsătorie a sa cu hatmanul Costachi Ghica, aducând astfel întregul domeniu aflat în posesia Delenilor în stricta stăpânire a Ghiculeștilor.

³⁶⁹ *Letopiseșul Țării Moldovei de la Eustație Dabija până la domnia a doua a lui Antioh Cantemir*, ediție de C. Giurescu, Buc., 1913, p. 77-79; Ion Neculce, *Opere, Letopiseșul...* p. 278-280; *Cronica anonimă*, p. 54.

³⁷⁰ ASB, doc. ist., CLVIII/182; N. Iorga, Marturi gălățeni, în *Rev. Ist.*, II, 1916, p. 89. Într-un zapis din 27 mai 1686, când era pârcălab, se spune că era armaș (ASB, ms. nr. 645, f. 19/v; CDM, III, nr. 1017). N. Stoicescu afirmă că la 25 august 1685 era mare serdar.

³⁷¹ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și Zapise, IV*, 1, p. 125-126, 128-129.

³⁷² C. Solomon, C.A. Stoide, *Documente tecucene, III*, p. 35.

³⁷³ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise, IV*, 1, p. 183-184.

Gospodarul Constantin Duca vodă porunceă la 28 iulie 1701 lui Antioh Jora, fost hatman și lui Dediu medelnicer, staroste de Putna³⁷⁴, să cerceteze o pâraie pe moșia satului Iugani, de pe pâraul Pereschchev³⁷⁵. În prima domnie a ginerelui său, Mihai Racoviță, el era tot cu rangul de medelnicer, iar la mazilirea lui, la 12 februarie 1705, Dediul, Scarlat Ruset³⁷⁶, Dumitrache Racoviță comisul³⁷⁷, fug în

³⁷⁴ Numele și pomelnicul donatorilor s'au înscris, la 15 Septembre 1806, într'un volum legat, cu titlul: „Catastih întru care s'au încheiat pomelnicele ctitorilor celor ce s'au îndurat cu milostenie la acest sfânt schit Găvanele din Buzău (*Livre d'or de la noblesse phanariote*, par E. R. R. Ed. a 2-a, Atena, 1904). Între donatorii ctitori aflăm din Pomelnicul Șătrarului Andrei Buzianul (fol. 17 Vo.) pe următorii: Vii: Andrei (Diata lui din 3 Martie 1808 la Acad. Rom. (*Creșt. col.*, 1907, p. 194) (Tatăl său Dediu, staroste de Focșani avea moșie la Fundeni), Stanca, Maria, Aviana; Adormiți: Dediul, Despa, Preda manah (sic), Ioan, Paraschiva, Necula, Ioana, Hincea, Despa, Pîrva, Mihai, Dospina, Aghiana, Stanca, Bălașa, Andriana, Anca, Ilinca, Mihălașche, Gheorghii, Dima, Tudoran.

³⁷⁵ ASB, *Mitropolia Moldovei*, CXXXVIII/15; CDM, V, nr. 59. Satul Iugani a fost în com. Boghești, țin. Putna.

³⁷⁶ Scarlat (Scarlatache) Ruset are un rol odios în toată *Istoria Ieroglifică*, unde este „mare meșter al minciunilor și prefăcătoriilor”, cum îl caracteriza N. Iorga. El domina prin intrigile sale partea a doua a lucrării, în care izbutește să prindă pe Inorog. Este primul personaj cu adevărat memorabil al literaturii noastre (Cap. „Demonicul Hamleion”). Scarlat Ruset, fratele lui Iordache Ruset, nu a jucat un rol politic prea însemnat. Deși vorbește foarte urât despre el, Dimitrie Cantemir a păstrat o relație de prietenie cu acesta.

³⁷⁷ Un hrisev al lui Antonie Vodă, din Popești, pomenește proprietatea lui Stoica Ludescu, anume casele de pe Ulița mare, care trece pe lângă mănăstirea Sf.Sava (locul statuii lui Mihai Viteazul). La 10 ianuarie 1681, Stoica Ludescu își închiria pivnițele unui negustor de băuturi. Locul și casa au intrat în posesia boierilor Bărbătești, prin căsătoria nepoatei lui Stoica Ludescu, Păuna, cu comisul Constantin Bărbătescu. Nora Păunei, Maria, văduva lui Mîncu paharnicul, vinde proprietatea întreagă marelui clucer Ioniță Racoviță, la 15 septembrie 1763, pentru suma de 2000 de taleri. Ioniță Racoviță își construiește aici casă nouă, între 1763-1781, casă moștenită de Ilinca clucereasa, rămasă văduvă și recăsătorită cu boierul Preda Prejbeanu. Fiul ei din prima căsătorie, vornicul Dumitrache IV Racoviță, nimeni altul decât tatăl Ruxandrei, viitoarea soție a lui Costache Suțu, a construit o casă nouă, în vecinătatea celei părintești dăruite înainte de 8 iulie 1832, precum atestă Ruxandra Văcărescu, sora vitregă a lui Dumitrache. La 1816, Ruxandra Racoviță (fiica lui Dumitrache) se căsătorește cu Costache Suțu (fiul beizadelei Grigore Suțu și al Saftei Dudesco), primind ca zestre terenul cu casa cea veche părintească. În anul 1843, Costache decide să-și construiască un palat nou, demn de rangul său. La 20 aprilie 1839, marele postelnic Suțu cumpără cu 2000 galbeni și terenurile învecinate ale văduvei medicului Exarhu (familie care a stăpânit moșia Călieni, ținutul Putna și o parte din Iveștii din ținutul Tecuci). Știm astăzi că soarele, flancat de leiuri afrontați, era blazonul Racovițeștilor. Să notăm prezența în Galați și Tecuci a acestei familii. Iacob Racoviță (n.1828-d.15/28 I 1897, serdar la Galați în 1851, 1855, comis în 1857 se căsătorește în 1859 cu Elena Papadopol din Galați. Se nasc doi băieți și două fete, dar Gheorghe, primul născut interesează ca istoric. Gh.Racoviță n. 26 VII 1860-d.19 VI 1940, Buc., cim. Bellu, a fost magistrat și prefect de Tecuci și are un băiat, Nicolae n.29 VII, 1906- d. 1988, căsătorit la 9 IX 1934 cu gălățeanca Clio A. Cavaliotti. Ion Racoviță n.1826-d. VI 1881 la Budăiu, țin. Vaslui, clucer în 1846, medelnicer în 1848, paharnic în 1851, comis în 1861 se căsătorește în ianuarie 1860 cu Maria Costache Caracaș și au ca penultim copil pe Dimitrie, n. 14 X 1869 la

Muntenia. La revenirea în a doua domnie a acestuia, începută la 20 iulie 1707, revine în țară și este numit mare spătar, iar la 20 februarie 1708 era în Divanul domnesc, care întărește lui Iordache Ruset vornic, stăpânirea moșii Mircești, din ținutul Sucevei³⁷⁸, păstrând rangul și anul următor. Este interesat o vreme și de stăpânirea moșii Călmățui³⁷⁹, din ținutul Tecuci, dar renunță. La 9 decembrie 1709 era fugăr în Polonia, la Sniatin³⁸⁰. A pribegit la leși până la începutul celei de a treia domnii a lui Mihai Racoviță la 25 decembrie 1715. Acesta nu-l va mai aduce însă în Divanul domnesc, „spătăria” o va primi cumnatul său, Palade³⁸¹.

A moștenit cum deja știm părți din moșia Crângeni, aflată pe Siret, jumătate din ea era în județul Râmnicul Sărat și era loc ideal pentru transhumanța oierilor ardeleni, păscutul oilor și cășăriile vestite de acolo, despre care am mai vorbit. Și tot în această zonă mai erau și unele moșii de zestre ale soției sale, Ruxanda, fiica lui Dumitrașcu Cârnu postelnic³⁸². Are un proces cu Antioh Jora, și el mare cămăraș, dus la 14 decembrie 1686, proces de unde aflăm că Ruxanda primise satul Fiținghești³⁸³, ținutul Putna, părți din satele Zăscani și Șerbăceni, ținutul Tecuci, o ocină care era lângă hotarul Pățăștilor și opt pogoane de vie „paragină” la Nicorești. Despre aceste pogoane îi scrie o slugă, în timpul când era mare

Corăița, jud. Vaslui - d. 16VI 1940 în Galați, înm. Cim. Eternitatea, magistrat și șeful Curții de Apel din Galați, căsătorit la 12 XI 1900 cu gălățeanca Elena Crăiescu cu care are tre băieți.

³⁷⁸ ASB, ms. nr. 628, f. 72; CDM, V, nr. 378, 711. Pentru alte prezențe în Divanul domnesc în 1708 vezi ASB, ms. nr. 628, f. 61, 146, 344-345; *Eforia Școalelor din Moldova; Colecția Gh. Nicolaiașu, nr. 64*; CDM, V, nr. 716, 719, 733, 785, 800; I. Neculce, *Opere, Letopisețul*, p. 475; Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade, VIII*, p. 38-39.

³⁷⁹ În 1845 Iancu Prăjescu vornic roagă curtea de confirmare ca din prețul vânzării, la mezat, a moșiei Călmățui, să i se plătească și lui și „neacoperindu-se suma” de 4000 galbeni (zestrea soției sale, Profira, fiica răposatului postelnic Neculai Negre) să fie îndestulat din banii vânzării moșii Orbeni a casei lui Neculai Negre (ANI, Colecția Documente, 1064/66).

³⁸⁰ Ion Neculce, *Opere, Letopisețul*, p. 499-500; *Cronica Ghiculeștilor*, 1965, p. 49; Nicolae Costin, *Letopisețul ...*, Iași, 1976, p. 287.

³⁸¹ Cea de a doua soție a lui a fost Nastasia, sora domnitorului.

³⁸² Era un boieraș de margine. La 24 octombrie 1636 hotărânește din poruncă domnească, partea lui Iorga cămărașul din satul Mărcești (Vezi C. Solomon, C.A. Stoide, *Documente tecucene, I*, p.15). La „primeneala lui Vasile Lupu vodă”, conflictul din primăvara anului 1653, „au mărșu Dumitrașcu Cârnu postelnicul cel mare la mănăstirea Golia de au jăcuit negustorii” (Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade, IV*, p. 123; Sever Zotta, *Mănăstirea Golia*, în BCMI, XVII, 1924, p. 109-113, nu menționează acest jaf. Într-un document din 27 octombrie 1724 se spune că a fost mare stolnic (ASB, doc. ist., CCLXI/16). A murit înainte de 8 februarie 1665 (idem, ms. nr. 572, f. 82).

³⁸³ Într-un act din 1632-1633, Andrei și fratele său, Vasile, fiii lui Mihul, vând lui Dumitrașcu stolnicul un răzor din satul Fiținghești, cu loc de vie și pomet, și o seliște „din apa Putnii până la hotarul Milcovului” (DRH, vol. XXI, nr. 53, p. 58-59). Satul Fițigănești aflat în ținutul Putnei, ppare a nu-i fi interesat pentru că Andrei Mihuleț și fratele său, Vasile vânduse o parte, încă în 1632-1633 (idem).

spătar, că „lucrul viilor s-au legat cam târziu, dar rod ari pre frumos, păr n-a da piatra”.

Nastasia, sora Ruxandei, a vândut aceste moșii lui Antiohie Jora³⁸⁴. Toate disputele duse pentru satul vrâncean Fiținghești erau anterioare datei de 15 aprilie 1682, atunci când Ruxanda și Ștefan Cerchez³⁸⁵ se și judecă cu fii lui Enache clucerul, adică cu cei care stăpâneau satul, cumpărat de tatăl lor de la Nastasia. Ruxanda stăpânea, din împuternicirea domnului, satul Buciumi. La 27 mai 1686, Dediu mai cumpără și aici „o vie paragină”. Pe 28 mai 1686 Constantin Cantemir vodă³⁸⁶ îi dă și un hrisov de stăpânire pentru părțile care le avea în acest sat.

³⁸⁴ Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise, IV*, 1, p. 128-129; idem *Documente românești, 1653-1722*, 1929, p. 79-80.

³⁸⁵ „Ștefan Cerchez era fiul lui Ioniță Cerchez „vel” stolnic și al Irinei. Era strănepot al lui Cerchez cel „bătrân” și nepot al lui Cerchez spătarul (Gheorghe G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, vol. I, București, Editura de două haine a Fundației „Regele Carol I”, 1940, p. 190-191, nr. 1). Un act din 14 noiembrie 1668 evidențiază că în vremea lui Vasile Lupu, „când au ars tătarii Iașii”, Ștefan Cerchez și-a pierdut zăpăsul de stăpânire asupra locului de casă din Iași ce-l primise ca zestre de nuntă de la socrul său, Enache Palade (Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, acte interne (1661-1690), Iași, Editura „Dosoftei”, 2000, p. 185-186, nr. 212). Este o certitudine faptul că nunta lui Ștefan cu Acsița Palade s-a întâmplat înainte de toamna anului 1650. În 1663 Ștefan Cerchez nu mai îndeplinea dregătoria de medelnicer, ci pe cea de comis al II-lea. El s-a apropiat de priceperea neamului său în creșterea și folosirea cailor (Petronel Zahariuc, *Istoria Mănăstirii Dealul Mare (Hadâmbul), de la întemeiere la începutul veacului al XVIII-lea, în Mănăstirea Hadâmbu. 350 de ani de istorie și spiritualitate*, volum editat de Calinic Botoșăneanu și Daniela Livadaru, tipărit cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teofan Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Iași, Editura Doxologia, 2009, p. 60), avându-l cel puțin un an ca șef pe Miron Costin, care în 1665 era mare comis (Alexandru I. Gonța, Miron Costin, în *idem, Studii de istorie medievală, texte selectate și pregătite pentru tipar de Maria Magdalena Székely și Ștefan Sorin Gorovei*, cu un cuvânt introductiv de Ioan Caproșu, Iași, Editura „Dosoftei”, 1998, p. 380)”. – Apud drd. Ciprian-Gică Toderășcu, *Marele comis Ștefan Cerchez (aprox. 1630 - 1708)*, rev. *Lohanul*, nr. 103, septembrie 2010. În Moldova numele Cerchez este atestat din sec. al XV-lea. În documentele moldovenești, la 1435 este atestat Cerchiaz, diac de divan. La 1661 Cherchiaz Gheorghe, boier. Într-un document din sec. al XVII-lea, în Țara Românească apare forma Cercheza: Cercheza Maria, soția marelui vistier Aslan. Tot din cronica lui Ion Neculce aflăm că la 1678 a fost un Cerchez bulucbaș de curte, adică șeful gărzii domnești. În anul 1685 apare Ștefan Cerchez, ca fost paharnic, apoi ca mare comis în Moldova, pe vremea domniei lui Constantin-Vodă Cantemir.

³⁸⁶ S-au păstrat informații bogate cu privire la istoria unuia dintre cele mai vechi așezăminte monahale din ținutul Tutova, schitul Sf. Nicolae de la Grăjdeni (Construit la sfârșitul secolului al XVI-lea sau în primele două decenii ale secolului următor, pe locul domnesc al târgului Bârlad, schitul Grăjdeni este ctitoria vornicului Cârstea Ghenovici și a boierilor din familia Roșca. El a fost refăcut în 1687 de marele comis Ștefan Cerchez (Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al localităților și monumentelor medievale din Moldova*, București, 1974, p. 334-335, *Vocea Schitului Grăjdeni*; N. Iorga, *Studii și documente, VI*, București, p. 45; Pr. Ioan Antonovici, *Documente bârldene, III*, Bârlad, 1915, p. 166-168). Acesta era metoc al mănăstirii Mira încă din 1689 (Mănăstirea cu hramul Sf. Împărați a fost construită de Moțoc din Odobești și apoi reconstruită, tot din lemn, de Constantin Cantemir în 1686. În timpul celei de-a doua domnii,

Ambițioasa Ruxanda nu renuță la satul avut de ea, Fiținghești, iar în 26 sept. 1726 se jăluia lui Grigore Ghica³⁸⁷ pentru cotropirea ei³⁸⁸.

Tot în lunca Siretului mai stăpânea moșia Poienile Sasului. Despre această moșie se scrie într-un catastif rămas de la bogatul vistiernic Ursachi și se precizează că satul ar fi fost luat de la Dediu pentru o datorie de 900 de lei, pe care o făcuse acesta împreună cu fratele lui Ranete.

La Călienii a mai stăpânit Ruxanda partea dată de zestre de la tatăl ei, mărită prin alte cumpărături de la răzeși, dar și prin dania din luna ianuarie 1705, o danie făcută chiar de Dositei, patriarhul Ierusalimului, din cele rămase de la Iane Hadâmbul, postelnic, schitului Dealul Mare.

La 23 noiembrie 1721, însăși mitropolitul Ghedeon îi mai întărește lui Dediu³⁸⁹ stăpânirea în moșia Călienii. După moartea d-nei Ruxanda dăruiește la 16

Antioh Cantemir, fiul cel mare al lui Constantin Cantemir, a reconstruit din piatră biserica mănăstirii, clopotnița și zidul împrejmuitoare (Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 562, vocea M-rea Mira). În acest an sau poate în anul următor mănăstirea Mira, ctitoria voievodului Constantin Cantemir (1685-1693), împreună cu toate schiturile ei, așadar și Grăjdenii, a fost închinată de însuși ctitorul ei mănăstirii athonite Vatoped (Melchisedec, *Notițe de la 48 de mănăstiri și biserici*, București, 1885, p. 111. Vezi și: Teodor Bodogae, *Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos*, Pitești, 2003, p. 125). În prima parte a veacului al XIX-lea mănăstirea Vatoped stăpânea în Moldova mănăstirile: Golia, Răchitoasa, Sf. Precista Galați, Bărboi și Mira (Teodor Bodogae, *op. cit.*, p. 123-126). Pe plan local, toate acestea erau administrate de egumenul mănăstirii Golia (ANI, Colecția Documente, 1064/66).

³⁸⁷ Deviza acestei familiei era „Labor omnia vincit improbus!” („Munca stăruitoare învinge toate”).

³⁸⁸ ASB, *Mănăstirea Răchitoasa*, VII/30; ms. nr. 572, f. 82/v-83; ms. nr. 645, f. 19/v; CDM, III, nr. 711, 1017; Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, IV, 1, p. 125-126; Hurmuzaki, *Documente*, XIV, II, p. 906-908, DCCCLXXIII. Satul Fiținghești a fost în com. Balotești, ținutul Putna. Buciumi este în comuna Nicorești, ținutul Tecuci.

³⁸⁹ Este interesată de știut cercetarea lui N. Iorga legată de inscripțiile de la „Biserica Domnească (din lemn) din Tg. Ocna: „De-asupra usii de intrare: † Această sfântă biserică s'au prifăcut în zilele Mării Sal(e) Io Mihaiu Racoviț(ă) Voivod, gsă (Doamna) Ana, în Domni 3, cu chieľtuial(a) dumisal(e) Dediului VI. Sp(ăt.) și giupănes(i) dumisale Rucsanda, părinții Do(m)ni Anni, și prin osteniala dumisal(e)... ii vtori Log., nepot dumisal(e) Dediului Sp(ăt.), și cu giupăneasa dumisal(e) Catrina, în Cămărașii 3 (a treia ocupare a locului de Cămăraș al Ocnei). Pentru Dediul, v. Studii și doc., V, p. 589 (la no. 223), și p. 620 (la no. 83). El era biv Vel Spătar la 1693 încă. E curios însă, că Dediul se înfățișea la 1692 cu soția sa Trofana (ibid., p. 94, no. 83). Pe de altă parte, Mihai Racoviță era soțul Anei încă de la întâia suire în Scaun, la 1703. A treia Domnie a lui începu însă în 1716. Aș crede, inscripția va fi fiind greșit stilisată, că Ruxanda, mama Anei, născută pe la 1680, fusese a doua soție a Dediului, maștiha (mama vitregă) Anei.” - N. Iorga, *Inscripții din bisericele României, fascicula I (1-764)*, Institutul de Arte Grafice și Editura Minerva, strada Regală, No. 6, 1905, Buc., p. 28. Tabloul votiv de la biserica Sf. Nicolae a m-rii Făstăci (c. Delești), din 1721, pictat în frescă reprezenta pe Mihai Racoviță voievod și pe Ana, Doamna Moldovei, a cărei frumusețea fascina pe toți contemporanii ei. Fusese ctitorită în anul 1721 de către voievodul Mihai Racoviță, în cea de-a treia domnie în Moldova 25 decembrie 1715 - 25 septembrie 1726 (Constantin C. Giurescu, Dinu. C. Giurescu, *Scurtă istorie a românilor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 405). Mihai Racoviță era fiul lui Ion Racoviță și al

ie 1728 schitului, înapoi partea primită. Semnele acestei stăpâniri se mai păstrează încă la 12 august 1752, atunci când Ruxanda era demult decedată³⁹⁰.

Ruxanda primise ca zestre o jumătate din satul Bârlădeni, care se adăuga la cealaltă jumătate cumpărată de la Arhonda, nepoata lui Iorga fost postelnic. În timpul în care Dediu era pârcălab de Galați, Aftenie din Puricani îi dăruia, la 9 ianuarie 1686, partea de moșie din „gura Cohurluiului”, de la Tămăoani, un bătrân întreg, pentru că „mi-au făcut Dumnealui un bine mare”, spune Aftenie din Puricani. Zapisul îl are ca martor și pe Angheluță de Galați, un vechi prieten al tatălui său. La Nicorești, ținutul Tecuci, a ctitorit o mănăstire la 15 noiembrie

Anastasei, fiica lui Toma Cantacuzino (Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 431 - 432; Gh. Ghibănescu, *Fereștii (Vaslui). Studiu și documente*, Iași, 1926, p. 94; Ctin Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe, vol. I*, București, 1936, *tabela X, spița geneologică a familiei Racoviță Cehan, întocmită după Gh. Ghibănescu.*), neam de boieri pământeni din ramura Cehanilor, ridicată din răzășie (Gh. Ghibănescu, op. cit., p. 1 14-1 15: cf. unui pomelnic - triptic, aflat la biserica de lemn din satul Mircești, com. Tăcuta, datat în anul 1665 de Gh. Ghibănescu, astăzi, la inv. Ștefan Ciudin din satul Tăcuta.) în secolul al XVII-lea prin Ionașco Cehan, fost mare vomic și Petre Cehan mare logofăt, cu un ascendent genealogic până în veacul al XV-lea (1487) (Constantin Sion, *Arhondologia Moldovei*, Editura Minerva, București, 1973, p. 223, nota 74 (Ștefan Sorin Gorovei); Lucian Valeriu Lefter, *Despre originea neamului Racovițesc*, în revista de cultură *Est*, serie nouă, nr.5 /2002, septembrie, p. 49). Familia Cehan a intrat în stăpânirea unor părți din moșia Fâstâci în secolul al XVII-lea prin Petre Cehan, mare logofăt (Gh. Ghibănescu, op. cit., p. 39 - 40, 1622 mai 9, p. 61- 62, 1637 iulie 11, p. 87- 88, 1622 decembrie 24). Mihai Racoviță voievod își avea însă reședința („casăle și besearica de piatră și ograda de bolovani ciau făcut măria sa”) în satul Olăneștii, din ținutul Vasluiului, potrivit unei cărți de judecată din anul 1753 privind împărțirea averilor familiei Racoviță (*Ibidem*, p. 123, 125, 1 35). Satul Olăneștii, astăzi dispărut, a fost al mănăstirii Fâstâci și se afla în partea de Nord a satului Portari, comuna Zăpodene (*Tezaurul toponimie al României, Moldova*, vol. 1, partea I, Editura Academiei, București, 1991, p. 793). Voica Pușcașu, în anexa 1 a lucrării privind actul de ctitorire în evul mediu din Moldova și Țara Românească, menționează un sat Olănești (fost Popoiugi), cu o biserică de reședință din secolul al XVIII-lea, ctitorie boierească, de zid, cu plan și hram necunoscut, sat care, a fost localizat însă de Al. Gonța lângă satul Chițcani - Costești și un sat Olășeni (pe care nu-l localizează) cu o biserică de lemn din anul 1671 (Voica Pușcașu, *Actul de ctitorire ca fenomen istoric în Țara Românească și Moldova până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, 2001, p. 381; vezi supra 23: satul Olășeii sau Olășeni era pe râul Șacovăț, lângă sat Cotic, com. Drăgești). Cronicarul Ioan Neculce ne informează despre unii boieri, în frunte cu Iordache Ruset, nu doreau să accepte clauza privind domnia ereditară a familiei Cantemir. Pentru a-i convinge pe boieri, contele Golovkin și Sava Raguzinski i-au convocat pe aceștea în casa spătarului Dediu, un apropiat al domnitorului, reușind să-i convingă pe o parte din ei să semneze, afirmând că țarului „nu-i trebuie nemică de la” Țara Moldovei, ci el doar „silește să scoată această țară din robie, de suptu mâina păgânilor” și „domniile să nu să schimbe într-însa, să să facă cheltuială ca la păgâni” (Ioan Neculce, *O samă de cuvinte. Letopisețul Țării Moldovei*, Chișinău, 1974, p. 251).

³⁹⁰ ASB, doc. ist., CXXXIX/35, CXLV/2; Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade, IX*, p. 237; Hurmuzaki, *Documente, XIV, II*, p. 1071, MXXIII, 1078, MXXXII. Satul Călienii a aparținut de comuna Năneștii de Putna.

1704. Dediu spătar s-a căsătorit cu fata lui Dumitrașcu Cârnu postelnic, pe care o chema Ruxanda posibil înainte de 8 februarie 1665, atunci când averea fusese împărțită copiilor.

Din căsătoria lor au pe Ana și Maria³⁹¹ și doi băieți, Ioan și Mihai³⁹². Dediu a decedat între 20 iulie 1722, când este amintit într-un zapis pentru niște vii de la Nicorești, și 27 octombrie 1724, când se spune că Ruxanda este „soția răposatului Dediu spătar”³⁹³. Credem că Ruxanda spătăroaia a decedat mai înainte de data de 19 iunie 1740, când doamna Ana Racoviță dăruiește lui Dediu Codreanu cei doi copii de ȱigani, „din ȱiganii răposatei maicii noastre”³⁹⁴, glăsuiește actul de danie.

Iată dragă cetitorule, care sunt meandrele istoriei prin lunca Siretului și prin satele pe unde eu, povestitorul de astăzi, am copilărit. Boierimea de prim rang a Moldovei evolua rapid și își schimbă structura, fiind înțesată acum cu vlăstarele școlite³⁹⁵ ale țării. Boierii noi, admiși în registrele domniei pe diferite ranguri inferioare, proveneau din funcționari superiori, ingineri hotarnici, medici, spițeri, profesori, negustori etc., dar care își cumpăraseră toate rangurile boierești respective pentru ca, la adăpostul lor, să practice unele îndeletniciri burgheze, între care micile meșteșuguri și comerțul³⁹⁶.

³⁹¹ Maria a fost căsătorită întâi cu un fiu al lui Constantin Aldea, mare postelnic, altfel nu ar fi putut să păstreze actele moșiei Chetrișul, com. Costești, ținutul Roman, revendicată la 20 februarie 1760 de Alexandru Grama, nepotul lui Aldea postelnicul. Acesta spunea că documentele sunt la „mătușa noastră Maria, fata Dediului spătariului, nepot moșului nostru Aldii”, care se afla „în Țara Leșească de când Muscalii vechi”, 1709. Aici s-a recăsătorit cu un „neguțător” (R. Rosetti, *Cronica Vascanilor*, p.136). Textul din document „nepot moșului nostru Aldii” se referă la Maria și nu la tatăl ei, cum a interpretat R. Rosetti.

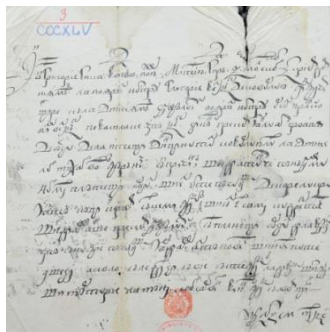
³⁹² N. Iorga a susținut că a avut patru feciori: Constantin, Șerban, Mihai și Ioniță, fără să indice vreun document în sprijinul opiniei sale (N. Iorga, *Carol al XII-lea*, p. 8).

³⁹³ ASB, doc. ist., CLXI/122; CCLXI/16.

³⁹⁴ ASI, doc., 794/22; N. Iorga, O danie a lui Mihai vodă Racoviță, în *Rev. Ist.*, XVII, 1931, 10-12, p. 298-299.

³⁹⁵ Consulul francez Lagan, bun cunoscător al realităților din Moldova, scria că în anul 1828 numărul total al boierilor moldoveni se ridica la cifra de 821, dintre care 300 fuseseră boieriți în timpul domniei lui Ioan Sandu Sturza (Maria E. Holban, *Un raport francez de pre Moldova (1828) a consulului Lagan*, în *Buletinul Comisiei istorice a României*, vol. IX, 1930, p. 16). Așadar să reținem acest lucru deosebit de important pentru înțelegerea ideologiei politice, și anume că în, numai 6 ani de domnie ai lui Ioan Sandu Sturza, numărul boierilor a crescut cu peste 36%. Dar bine informatul consul Lagan ne dă și alte știri. El nota că din totalul de 821 boieri moldoveni din anul 1828 numai 87 erau de clasa I-a, adică boieri mari : logofeți (6), mari vornici (32), vistiernici (8), hatmani (17), postelnici (24). Un număr de 301 erau de clasa a II-a: vornici (5), aga (50), spătari (83), bani (41), comiși (44) și căminari (78). Cei mai mulți, în număr de 433, erau de clasa a III-a, adică boieri de ranguri inferioare: paharnici (90), serdari (103), stolnici (83), medelniceri (74), cluceri (25), slugeri (34), pitari (8), jicniceri (6) și șătrari (10).

³⁹⁶ Gh. Platon, *Considerații privind situația numerică și structura boierimii din Moldova în preajma revoluției de la 1848*, (în manuscris), p. 37-38.

Un „Hrisov” prin care Grigore al II-lea Ghica vv., domnul Moldovei, îl împuternicește pe Gligorie, mare căpitan de Covurlui, să cerceteze jalba lui Ursu Iurașco, fost mare căpitan, împotriva lui Vasilache Ceapă, căpitan, care i-a luat o groapă de orz de la Itești, ținutul Covurlui; 1732 (7240) mai 23, Iași. Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist. CCCXLV/3.

Nu putem aprofunda astăzi discuția și stabili demarcația între adevăr ori eventualele greșeli strecurate, fără ca să mai analizăm și alte informații noi despre această zonă.

Stavru Mantu (1832- 1911, Galați), tatăl pictorului Nicolae Mantu, în 1869. A fost comerciant în orașul Galați, consilier ajutor în Consiliul Comunal, în perioada în care era primar, N. Hagi Nicola (apr. 1885 - nov. 1886), președinte al Comitetului permanent al Consiliului general al Jud. Covurlui (2 febr. 1889), ajutor de primar în perioada în care primar era av. G.C. Robescu, primar (aug.-nov. 1892). Vezi „Primarii orașului Galați (1865-1900) : date oferite de Al. Nicolescu, profesor pensionar, fost director al liceului „V. Alexandri”, fost deputat, fost primar al Municipiului Galați”.

După cum ar trebui acum să vorbim și despre toate însemnările cartografice existente și mai semnificative ale acestei zone. Și în această chestiune cartografică

scrie despre o cercetare a sa și geograful prof. Alexandru Obreja³⁹⁷ într-un articol intitulat „*Câteva considerații de geografie istorică și toponimie, asupra așezărilor rurale de pe valea inferioară a Bîrladului*”, publicată la Iași, publicat în „*Analele științifice ale Univ. Al. I. Cuza, secțiunea Geografie, tom. XX*”, anul 1974, pag. 116-119 spune: „La finele sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea pe unele moșii sau terenuri nelocuite sunt întemeiate „slobozii”, cu locuitori veniți din altă parte.

Între acestea noi menționăm câteva: Slobozia - Drăgănești, Slobozia - Peri (Tecuci), Slobozia - Cernicari, Slobozia, Umbrărești, Slobozia - Torcești și Slobozia - Conachi, (...) *Documentele moldovenești* (4) și *cele tecucene* (27) consemnează existența unor așezări de răzeși, între pârâul Bîrlovița și „Siretul cel Mare” (muntenesc).

În „Catastiful de dajdie a orașului Galați din 1683” încă de la început se vorbește de „Sloboziia ot Galați”³⁹⁸. Sloboziile acestea se află de cele mai multe ori în preajma moșiilor aparținând de regulă mănăstirilor închinat grecilor, o perfidie de secole, căreia i-a pus capăt domnitorul Al.I. Cuza, gest pentru care a fost înlăturat de la domnie.

Ctin C. Giurescu și Matei D. Vlad vorbesc în secolele XV-XVI de o regiune „Olteni”, cu sate și seliști, situată pe Bîrlad. Fără dovezi documentare se menționează numai „o seliște de pustiu, la Olteni”, ca și de „satul Tăpești, care sunt în Olteni”³⁹⁹. *Documentele tecucene din sec. XVI-XIX* vorbesc însă de sate ca Dumbrăvița, Sinești, Stoeneasa și Sasul de Jos, sate ale căror vetre, teritorii, mori și vaduri erau cuprinse în spațiul dintre Bîrlovița și Siret, sate care nu mai există⁴⁰⁰. Etapa cea mai importantă de după împrăștierea din 1864 o constituie inundațiile din anul 1881, când majoritatea vetrelor din luncă sunt părăsite, iar populația se deplasează pe terasa neînundabilă a Bîrladului.

Acest proces este consemnat și în dicționarele geografice, care vin cu destule amănunte foarte clare în această problemă⁴⁰¹. În anul 1881 se întemeiază Barcea Nouă, sat cu locuitori veniți din satele inundate mereu de apa Bîrladului,

³⁹⁷ Alexandru Obreja (1908-1985). Născut la Gugești, lângă Huși, geograf de mare prestigiu. Cariera universitară de excepție din 1940. Este profesor doctor docent și autor a peste 60 de lucrări. S-a ocupat intens de geografia populației, a așezărilor omenești, a morfologiei Podișului Moldovenesc. A publicat lucrările: *Metodica predării geografiei* (1967 în colaborare cu V. Hilt și S. Veza); *Istoria dezvoltării geografiei în România* (1972); *Memoria continentelor* (1975); *Dicționarul geografic al județului Iași* (1979); *Drumuri și popasuri prin Moldova* (1983), *Câmpia Tecuciului* (1967, care a fost teza sa de doctorat).

³⁹⁸ Nicolae Iorga, *Studii și doc.*, vol. XVI. *Un catastif de dajdie a orașului Galați (circ. 1683)*, p. 230.

³⁹⁹ Ctin C. Giurescu, *Istoricul podgoriei Odobești*, Buc., 1969 și Vl. Matei, *Colonizarea rurală în Țara Românească și Moldova*, Ed. Acad., Buc., 1972)

⁴⁰⁰ Constantin Solomon și C.A. Stoide, *Documente tecucene, sec. XVI-XIX*, 1939, Bîrlad)

⁴⁰¹ Gh. Lahovari, *Marele dicționar geografic al României*, 5 vol., 1898-1902.

sat care inițial a fost așezat între Rateșul (Hanul) Conachi, mai urmau Poșta Torcești sau târgurile amintite de la Umbrărești și Ivești . Atestat la 1633, Torcești apare spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, în anul 1772, ca un sat distinct din ținutul Tecuci, aflat în ocolul Bârladului și în proprietatea vistiernicei Anastasia Racoviță.

În anul 1803 el apare înregistrat tot în ocolul Bârladului, în care la rubrica „proprietar” apare spătarul Alecu Greceanu⁴⁰². Ne amintim că această familie a Grecenilor a dat doi din pârcălabii de Covurlui. Umbrărești, important sat din lunca Bârladului, este atestat la 28 noiembrie 1635, fostul sat component, Boziești la 4 aprilie 1645, Tămășeni la 1687, Condrea la 1774.

Siliștea apare ca sat la 1864, în urma împrăștiării din acel an, iar localitatea Salcia apare ca sat în comuna Umbrărești, la 1871. Umbrăreștii-Deal este înființat în 1933, când se numea Generalul Eremia Grigorescu. În anul 1832, include satul Poșta Torcești, care a fost la sud-est de satul Torcești, pentru ca în anul următor, 1833, să treacă la ocolul Siretului. Este denumit, în acest timp, Torceni. Apoi pierde o parte din teritoriu, pe care se formează satul Slobozia Torcești, în 1838, iar în 1845 include și siliștea Țigănei, atestată de la 12 ianuarie 1495, care fost la sud-est de satul Condrea. În 1859, cuprinde cătunul Cioara (a fost undeva înspre satul Ivești) și satul Blăjerii de Sus. La anul 1864 este deja comună în județul Tecuci, plasa Bârlad, formată din satele Blăjerii de Sus și Torcești.

Comuna Torcești este desființată în 1875 și satul Torcești trece la comuna Ivești. În 1929 devine sat în comuna Barcea, când pe o parte din teritoriu se formează satul Atârnați, care dispare în anul 1956, fiind înglobat în satul Ivești⁴⁰³.

⁴⁰² Greceanu Alecu (Alexandru): la 1808, 1810, este Spătar; la 1808, membru în Divanul Judecătoresc (Constantin Teodorescu, „*Moldova și Basarabia. Boerii, treptele boerești și slujbele îndeplinite.*” În ziarul „*Viața Basarabiei*”, iunie 1933).

⁴⁰³ Cum știm o importantă personalitate a timpului, cu propietăți în Ivești, dar și ctitorii în Galați, a fost vornicul Cârstea. Ei bine la Bârlad, la 30 Novembre (adaus) 7104/1595, șoltuzul și cei doisprezece pârgari, și mulți oameni, bătrâni și tineri, din Bârlad, semnează pentru vânzarea făcută de Vârvara, nepoata lui Huru, la Bujoreani, Pipărcani, Băcsănești, către Crâstea biv Vel Vornic, pentru zloți tătărăști (N. Iorga, *Studii și documente...*, vol. VI, p. 13). Și tot el în ținutul Covurlui la 24 Mart 7104/1596 primea de la „Pătrașco Huru Aprod și Nastasiia și Măgdălina și Marica și Agaftona, fetele lui Condrea Huru, nepoatele lui Pătrașco Huru, dau partea lor din Pipărcani, Bojoreani și Băcsănești, și parte din satul Măstăcani lui Crâstea biv Vel Vornic, patru zloți tătărăști. Marturi: Burgheale șoituz și 12 prăgari, pan Crăganul, Jurje, Leca cupet, Gavril Mirca, Iane ginerele lui Grozav, negustori, și alți oameni buni, bătrâni și tineri, târgoveți din târgul Bârladului. Este de față și Efrim biv Vistiernic. Pecetea lui poartă: Efrim. Slavon. - Traducere de Gheorghie Euloghi, 19 Novembre 1782”, *idem*). Întăritura se consuma un an mai târziu: Suceava, 14 Maiu 7104 (1596). Ieremia-Vodă, pentru Pătrașco Huru aprod și cei de la 24 Mart, cu același scop. Crâstia Cămănar, biv Vel Vornic. Semnătura Domnului. Pecete roșie pe hârtie (ruptă.). Pepelea (uricar). Slavon. - și traducere din 1783. La 5 April 7105 /1597. Mihălce și Vrabie dregătoria și Rodna Căpitan ...Mare-Vătaj, și șoltuz și pârgari din târgul Bârladu, pentru Malcoșu

Spătar, care a vândut partea-i din Bujoreni și Băcsănești lui Cristea Vornic, cu zloți tătarești. - Traducere îndoită din 1782, a lui Euloghi (*idem*). Către anul 1661 apare un înscris care, pe lângă vânzarea de moșie în sine, vorbește și de unele din legăturile de rudenie ale lui Crăstea: Către 1661. Costantin Bujoran, feceorul Anghelinei, nepot de soră Cărstei ce a fost Vornic-Mare, arată că „am rămas dintr’o gorștină de mascuri de la ținutul Tecuciului cu doao sute de lei, și m’au dat pe mâna lefecilor, într’o săptămână să dau acei bani. Dec eu n’am avut de unde lua, ce mi s’a scos în vânzare toată partea mia de ocină din sat din Bujoreani, întrebă ...pe toți frații miei și nepoții miei și toată ruda mea, să-m dea acei bani, să-m scot capul din nevoie, și nice unii n’au vrut; ce am vândut dumisale lui Patrașco Logofătul al treile, drept acei bani de m’am plătit de acea slujbă.” Marturi: Bejan Gheuca Pitariul cel Mare și Neculac Buhuș Medelniciariul cel Mare și Bucoc ce au fostu Sulgiariu și Andoca Pitar și Bogdan Postelnic și Paladie ce au fostu Jicnicar și Cârștiani Jitnicar, Panhiliu ce au fost Stolnic și Dumitrașco părcălab și Costantin Budacul și Rugină și Dumitrașco și Focșa și Ursu Vornicii de Poartă și Apostol Uricariul, și alți boiari mulți și vorinic ...Măriei Sale lui Vodă... și eu Corlat Uricariul. Cinci iscălituri. Rupt. Pe V^o: Dat-am noi Bujoreanii dumisale lui din bani ce scrie în cestu zapis 25 ug. de aur pentru 50 taferi bit. și 25 lei bătuți. Și am pus zălog la dumnealui 51 taleri bătuți pol, să-i facem dumisale lei bătuți; și să ne luoăm taleri, și vom fi mântuiți de dumnealui. Semnează trei Bujoreni (*idem*). Bujoreani, 27 Mart 7110/1602. Gheanghea Dvornic arată că Platon fiul lui Costin din Negoști și-a dat ocina ce o avea de la tată, e la Măgar, în hotarul Bojoreanilor, pentru 45 de taleri, lui Crăstea Mare-Vornic de Țara-de-sus. Marturi: Simion biv Spătar, Onciul Șotropa biv Spătar, Măndrea Vatah (*idem*, p. 14). La 25 Ianuar 7108/1598. Simion Mare-Vătaș de Ținutul Iașilor și Barbocea biv staroste de Chigheci și Bărnovschii Dvornic de Huși și Batin biv Medelnicer și Gheorghii biv armaș și Dămiian biv staroste arată că neamul Bozunca a vândut satul Negoști în ținutul Bârladului lui Crăstea Vel Vornic, pe taleri. Slavon. Traducere de Euloghi, 19 Novembre 1782, *idem*, p. 15. Și în 7117/1609 se emite un hrisov notând că „în zilele lui Procopu Negre, namestnic de Bârlad la Iunie 5, în zilele lui Crăstea Dănilă voit și a 12 prăgari. Că înaintea mea și înaintea întregului Sfat al orașului, au venit Turcul fiul Neagăi, și Gligor, și sora lui Stanca, fiii lui Ionașco, nepoții de fii ai lui Orbăscul, și Orbăscul fiul nepotul de fiu al lui Orbăscul, și Grosul, fiul Mușei, nepotul de fiu al lui Orbăscul, și dau a patra parte din Negrești lui Vasilie, ginerile lui Crăstea Vel Vornic și a cneaghina lui, Anghelina, drept 3.000 de taleri. Ei dau mărturie și ispisoc. Bani fusesse dați pentru a scoate din robie pe Mariica, fata Stancăi, nepoata de fiu a lui Orbăscul. Bârlad, 5 Iunie. Pecetea orașului și pecetea cu Sf. Gheorghe a lui Precup Negre. Slavon. Vorbele subliniate sunt așa în original.” - Traducere de Euloghi, la 19 Novembre 1782, *idem*, p. 16. La Iași, la 28 Novembre 7146 /1637. Vasile-Vodă, pentru Dumitru Gheuca, fost Vornic de Poartă, și soră-sa Anghelina, ce se judecă cu cumnata lor Marica, soția lui Sămion Gheuca biv Vel Medelnicer, pentru moștenirea acestuia: Băcanil, pe Tutova, dat de Sămion lui Dumitru și surori-s, în zilele lui Miron-Vodă, când au fost vrând Simion Gheuca ca să împartă de gupăniasa lui, de Mărica, pentru scărubă ce au fost avându împreună, iar după aceea iar s-au împăcat și au lăcuit depreună, de atunci și până acum, ce s’a și săvrășit. Văduva arată un zapis al lui, înaintea unor boieri și preoți și egumeni de la sfânta mănăstire de la Uspeniia Precistii și de la Sânta Vineri, la moarte, că lasă tot soției. Aceasta pentru comand, cum le va lăsa apoi și ea pentru comandul ei. Nepoților le-a dat ce a vrut, în viață. Domnul nu crede în cele di-nții acte; fiind făcute într-ace scărba, când au fost vrându să să despartă Gheuca Medelnicer de giupăniasa lui. Original slavon foarte șters, cu pecete roșie; scris de Borălcănu. ...Vel Logofăt, *idem*, p. 20-21. De la Iași, la 2 Maiu 7169/1661, Ștefan-Vodă, fiul răposatului Vasilie-Vodă, pentru boiarul nostru Pătrascu Danolovic, Logofătul al treilea, ce aduce e un zapis de mărturie făcut înaintea a mulți boiari mari și fiilor de boiari, pentru că Constantin Bujoran, fiul Anghilini, fata Vornicului-Mare Crăstea, a rămas dator într’o gorștină de mascuri de

Trece la comuna Umbrărești în 1931 și pierde peste un deceniu cătunul Cioara, care s-a alipit la satul Blăjerii de Sus. Prin legea din 1968 devine sat component al comunei Umbrărești.

În anul 1772, Umbrăreștiul apare ca sat, dar în ținutul Tecuci, ca sat din ocolul Bârladului, fiind aflat și în proprietatea logofetesei Manolochioaia Costache⁴⁰⁴, iar în 1774 este înregistrat împreună cu Slobozia Condrea. Satul și moșia, devenite boierești, vor include comunitățile din Siliștea, Boziești și din Tămășeni și vor forma din anul 1803 o singură unitate administrativă și fiscală, sub numele de Slobozia-Umbrărești, comună având și o pecete sătească proprie.

Tot în anul 1803 satele Umbrărești și Slobozia-Umbrărești se aflau în proprietatea vornicului Gavril Conachi⁴⁰⁵. În anul 1832, pierde satul Slobozia

la ținutul Tecuciului cu doi sute de lei, și l-au fost orânduit pe mâna lefeciiilor să dea banai, într-o săptămână. Neavându-i, vinde moșia din Bujoriani, lui Pătrașco. Racoviță Cehan Vel Logofăt, e Tiron pisar. Pecete mare pe hârtie. Slavon, rupt. - Traducere din 1783, *idem*, p.23. Tot la Iași, în 25 Iunie 7196/1688. Costandin Voevod, către dumnelul Miron Costin Logofăt, pentru pâra între dumneaei Tudosiica Joroae și fiul ei, dumnelui Antiohie ce-a fost Cămăraș-Mare, și rudele dumiilor sali: Pavăl Bujoranul ce-îi fost Sulger-Mare și Lupul Costachi vtori Sluger și Chiriia Bujoranul și frate-său Toader Bujoranul ce-i fost Armaș, strănepoții Cărstii Ghionevei ce-au fost Vornicu-Mare, cu boiarenul nostru dumnelui Ștefan Scărlat Vel Armaș și cu fratele dumisale Dabija vtori Logofăt, ficiiilor lui Scîrlet de Zorileani, pentru niște săliște ce sunt în hotarul Bujorianilor. Scărlăteștii arată acte din 7152/1643 și alte date: unul pentru cumpărătură de la fata lui Prebi Logofătul; iar strenepoții Cărstii Vornicul aduc acte de la moșul lor, de la Cărstia Ghione Vornicul. Au avut și mori acolo, făcute de răpăusatul Gavril Costachi Vornicul, carele le-au ținut atâta vreme și, de au avut el moșie acolo, că ce nu l-au poprit? Cred a actele celorlalți nu sunt drepte, și sântu făcute pe ascunsu. Cercetarea se dă lui Miron, ales ca un boiaren mare și de cinste, credinos. Să facă apoi o mărturie încredințată. Tudos Dubău Vel Logofăt iscălește, *idem*, p. 36.

⁴⁰⁴ În complicata spiță de neam a Costăcheștilor readucem în analiză *cartea de giudecată* din Ianuar 1777. Grigorie Ghica-Vodă hotărește în pâra între dumnealui Ioan Cantacuzino Vel Vornic, vechil fiind din parte giupăneasii sale Anastasiica, maica copilei Mariei, fiica den trupu și clironomia răposatului Stol. Manolache Costache, fiii den trupu a răposatului Pah. Iordache Costache, și între dum. Manolache Bogdan biv Vel Spăt., vechil despre parte surorii dumisale, Saftii Medelnicroae, giupănioasa răposatului Med. Costache, ficior Pah. Iordache Costache, și dum. Banul Sandul Miclescul, vechil despre parte giupăneasii sale Safta, fiica răposatului Pali, Iordache Costache, și dum. Pah. Gligoraș, ficior răposatului Pah. Iordache, pentru clironomia răposatului Logf. Manolache Costache. Se decisese la Divan, după diată, să moștenească Maria toate. Se face apel. Ei fac însă la 17 Maiu 1776 învoială frățește, iscăbind și Vasilie Razul Vel Log. și Iordache Vel Clucer. Se vor plăti datorille (epitrop al moștenirii era Gheorghie Beldiman, Ban); restul, în patru părți egale. Marturi: Mitropolitul Gavriil și boierii. Confirmă Domnul. Scrie Ioan Ursoianul, Logofăt de taină. Pecete foarte frumoasă, octogonală, cu data de 1777, cu sabie sus la dreapta, din trofele ce încunjură bourul încoronat, cu steaua. Iscălitura Domnului.- N. Iorga, *Studii și documnte...*, vol. VI, p. 48.

⁴⁰⁵ În 1729, Teodor Călmașul, pe atunci vornic de Câmpulung, a cumpărat moșia de la Stănțești de la Dumitrache Stroici pentru suma de 150 de lei. Vornicul Alexandru Callimachi (1781-1837), fiul lui Ioan Callimachi și al Ruxandrei Catargi, a moștenit moșia. El a mai îndeplinit funcțiile de

Condrea, iar un an mai târziu, devine sat în ocolul Siretului.). (...) *Harta F.G. Bawr* (1773)⁴⁰⁶ *Carte de la Moldavie pour servir a l'Histoire militaire de la guerre entre les Russes et les Turcs*, înscrisă vreo 12 așezări, din care unele sunt greu de descifrat. În pădurile de pe Siret mai existau două așezări, care încă nu dispăruseră. În anul 1803 *Condica liuzilor* notează numai 14 așezări, cu un număr restrâns de contribuabili, din care șase sate sunt răzășești⁴⁰⁷. Documentul cartografic cel mai precis îl constituie *Harta rusă* (1853)⁴⁰⁸, ce înregistrează cu

căminar (1803), apoi vornic de Botoșani (1809), agă (1813), postelnic (1816-1817) și vornic al Țării de Sus (1820, 1827, 1834). S-a căsătorit în 1801 cu Elena Conachi, fiica vornicului Gavril Conachi, cu care a avut doi copii: Xenofon (1801-1820) și Ruxandra (1808 - 1 mai 1892). După moartea prematură a soției, vornicul Alecu Callimachi s-a recăsătorit în 1834 cu Maria Cuza (?-1843), sora tatălui lui Alexandru Ioan Cuza, cu care va mai avea doi copii: Teodor (1836-1894) și Smaranda Emma (1838-1933). Într-un document din 1 noiembrie 1782 se spune că: „Gavril Conachi având moșiile Rugășești (sat de graniță cu Austria), Rudești, Grămești, Bălinești și Botușenița trimite drept curier cu documentele respective pe omul de încredere Mihai, ca să răspundă în fața comisiei austriece.” (conform „*Documente Bucovinene*” T. Bălan). În 1780, moșia Zorleni-Bujoreni intra în posesia stolnicului (apoi, vornicului) Gavril Conachi. Catagrafia din 1772-1774 a înregistrat satul Vârlezi ca fiind un sat mare, în proprietatea lui Ioniță Cantacuzino, cu 35 capi de familie. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, satul se găsea în proprietatea lui Gavril Conachi. În 1798, când s-a hotărnicit satul Popeni, la cererea căminarului Ioniță Sturza, satul Popeni se învecina și cu „moșia Bârlezul, a dumisali spătar Gavril Conachi, care, valea Bârlezul are trii obârșii și funduri” (Nicolae Iorga, „*Studii și documente*”, vol. VI, p. 50, doc.134). Gavril Conachi devenise un mare proprietar în zonă după anul 1780 prin căsătorie și cumpărături. El mai stăpânea la Zorleni, Bujoreni, Bălăceni etc. În secolul al XVIII-lea, profesorul Ioan din Trebizonda predă, din septembrie 1797, copiilor spătarului moldovean Gavril Conachi, pe moșia acestuia Lăgășeni.

⁴⁰⁶ Harta lui Friderich G. von Bawr se mai numea „*Carte de la Moldavie pour servir a l'Histoire militaire de la guerre entre les Russes et les Turcs, publicată la Amsterdam în 1773, ridicată între 1768-1774*”. În anul 1778, inginer austriac generalul Bawr, care a servit în armata rusă în timpul războiului ruso-turc din 1768-1774, publică sub semnătura „Monsieur de B2” (Bawr) o carte intitulată „*Memoires historique et geographique sur la Valachie a Francfort et Leipsic*”. În 1867 apare și „*General Karte des Furstentums Walachei*”. Există și copia hărții lui J. B. d' Anville din anul 1737, după harta principatului Moldovei întocmită de Dimitrie Cantemir, ca și originalul hărții eruditului domnitor. După venirea austrieilor, găsim ridicarea în plan a lui Daniel Werenka din anul 1774.

⁴⁰⁷ Vezi Teodor Codrescu, *Uricariul, volumul VII*, 1896.

⁴⁰⁸ Aceasta hartă, cu date din teren culese în anii 1828/1829, a fost întocmită de topografi militari ruși, în timpul războiului Ruso-Turc din anii 1828-1829. Harta a fost publicată în 1835 la Sankt Petersburg; apoi republicată în 1853. Numele original al hărții este „*Harta teatrului de război din Europa, din anii 1828-1829*”. Harta, conține teritorii aflate sub influența celor două imperii la acea vreme, printre care și Țările Române; cu toate că e făcută la scara 1:420,000 sunt listate toate localitățile din Țările Române. În plus, și asta e cel mai interesant lucru, este însoțită de fișe statistice pentru fiecare localitate în parte, evidența poulației, componența comunelor, etc; se compune din zece planșe, dintre care doar planșele I, II, IV, V și VII conțin teritorii românești. A fost descoperită într-o bibliotecă din Berlin, în 1912, de către profesorul G. Vîlsan. Foarte multe monografii de localități citează harta rusa pentru a reda datele statistice din nii respectivi. Se pare

mai multă fidelitate, poziția geografică, numărul așezărilor și al gospodăriilor existente în acel timp. *Harta rusă* a mai servit astfel ca element de bază și în *Studiul geografiei populației din Câmpia Română*, efectuat de Gheorghe Vîlsan⁴⁰⁹

că un atlas mai vechi este bazat pe această hartă. „*Atlasu geograficu al României*” (editat de maiorul Dimitrie Pappasoglu la Buc. în 1865. Singurele exemplare de care știu, se găsesc la Biblioteca Academiei Române, cu următoarele cote: ***(1853), *Harta Rusă*; Biblioteca Academiei, Cabinetul de Hărți, cota III.461. ***(1835), *Harta Rusă*, Biblioteca Academiei, Cabinetul de Hărți, cota IV.462. Noi am mai găsit o hartă din aceeași perioadă cu harta rusă de la 1835, făcută, evident, tot de administrația rusă: e vorba despre harta administrativă a Moldovei de la 1831, făcută din porunca lui Kiseleff. Alte amănunte sunt și în hărțile lui Oztellowitz (1790). După opinia istoricului român C.C. Giurescu (1957), topografii ruși au folosit datele statistice, referitor la numărul de gospodării (familii), ale unui recensământ mai vechi, din perioada anilor 1821 și 1828. În ordine cronologică, aceasta este prima hartă care ne oferă imaginea completă a răspândirii așezărilor din toată Moldova, exclusiv Bucovina, la începutul sec. al XIX -lea. Totodată, aceasta este și o hartă administrativă, deoarece redă și limitele tuturor ținuturilor Moldovei.

⁴⁰⁹ În studiul intitulat *Faze în popularea țărilor românești* (Cu prilejul unei hărți statistice vechi descoperite în ultimul timp, vezi „*Buletinul Societății Regale Române de Geografie*”, anul XXXIII, nr. 1 și 2, 1912, p. 200 și urm.), George Vâlsan subliniază faptul că, până în secolul al XVIII-lea, hărțile referitoare la țările românești sunt adevărate monstruoziități, atât cartografice, cât și lingvistice. Între anii 1764 și 1787, Statul Major austriac execută hărți ale țărilor din imperiu, așa-numitele hărți iosefine (inițiate de viitorul împărat Iosif al II-lea, ridicările acestora fiind realizate pe teren. O hartă a generalului Friedrich Wilhelm von Bawr, intitulată *Carte de la Moldavie, pour servir (l'histoire militaire de la guerre entre les Russes et les Turcs)*, Amsterdam, 1781, ridicată între anii 1768 și 1774, deși este considerată din punct de vedere tehnic mult inferioară hărților iosefine, rămâne, prin informațiile oferite, un document de mare valoare pentru trecutul Moldovei, în primul rând în ceea ce privește identificarea vechilor așezări dispărute. Același lucru îl putem afirma și despre harta rusă de la 1835, *Karta teatru voini v Evrope 1828 i 1829 godov*, scara 1: 420 000, Petersburg (*Harta teatrului de război din Europa din anii 1828 - 1829*), 1835 începută în 1828 și terminată înainte de 1831, căreia George Vâlsan îi atribuie, iarăși, calificativul „prețios document geografic (...) pentru studierea distribuției și mișcării populației în țările românești”. Bawr ne dă informații asupra activității sale cartografice și asupra șederii sale în Țările Române în memoriul intitulat *Memoires historiques et geographiques sur la Valachie avec un Prospectus d'un Atlas Geographique et Militaire, Frankfort et Leipsic*, 1778. Lucrarea a apărut și în ediția din 1781 a cărții lui Jean Louis Carra, *Histoire de la Moldavie et de la Valachie*. Nicolae Docan pronunțându-se asupra hărții lui Baw spune că Dunărea este prea lată și este greșită zona Brăila-Galați-Reni (Nicolae Docan, *Memoriu despre lucrările canografice privitoare la războiul din 1787-1791*, extras din *Analele Academiei Române, Memoriile secțiunii istorice, scria H, t, XXXIV, 1912*, p. 20). Harta a fost întocmită de topografi militari ruși în timpul războiului Ruso - Turc din anii 1828-1829. Harta a fost publicată în 1835 la Sankt Petersburg; apoi republicată în 1853. Se compune din zece planșe, dintre care doar planșele I, II, IV, V și VII conțin teritorii românești. A fost descoperită într-o bibliotecă din Berlin în 1912, de către profesorul G. Vâlsan. Se pare că există un atlas mai vechi, și este bazat pe această hartă. *Atlasu geograficu al României* (editat de maiorul D. Pappasoglu la București, 1865). Pentru cei interesați, s-a găsit o hartă, din aceeași perioadă cu harta rusă, de la 1835, făcută tot de administrația rusă. E vorba despre harta administrativă a Moldovei de la 1831, făcută din porunca lui Kiseleff (<http://nla.gov.au/nla.map-rm357>).

(1912) și Vasile Mihăilescu⁴¹⁰. Pe această hartă erau înscrise aici 23 de sate, între care numai două aveau peste 200 de gospodării (Liești 243, Hanu Conachi 247), restul satelor având o populație mult redusă.” Prima mențiune documentară a Lieștiului datează din anul 1448, atunci când voievodul Moldovei, Petru al II-lea⁴¹¹, dă în dar unui boier local, dintre apropiații domnului Moldovei, numit Cernat Ploscarul⁴¹² și fratelui acestuia, Ștefu, 40 de sate de danie și câmpurile

⁴¹⁰ BSRG, tom. XVI, 1922.

⁴¹¹ Petru al II-lea Mușat (n.? - †1452) a fost domn al Moldovei de mai multe ori: mai 1444-1445 în asociere cu fratele său Ștefan al II-lea, apoi iulie 1447-februarie 1448 împreună cu Roman al II-lea, fiul lui Iliș I, deci nepotul său de frate, care a mai guvernat statul moldav singur din septembrie (după 15) 1447 și până în 23 februarie 1448. Acesta moare, în 2 iulie 1448, fiind otrăvit la Colomeea, în Polonia, ca urmare a intrigilor unchiului său, Petru al II-lea. Apoi domnește singur în februarie 1448-martie 1449. Înlăturat de la putere, la câteva luni după înfrângerea suferită, la Varna (17-19 octombrie 1448), de către protectorul său Iancu de Hunedoara (cărui îi trimisese, de altfel, în ajutor un corp de oaste), el se refugiază în Transilvania sau Ungaria, unde va muri, se pare, de inimă rea (Ștefan S. Gorovei, *op.cit.*, p.51). Este fiul lui Alexandru cel Bun și al Marinei (Ștefan S. Gorovei, *Mușatinii*, București, 1976, p.45, 49) și deci frate vitreg, doar după tată cu Bogdan al II-lea (Jan Dlugosz, *Historiae Polonicae libri XIII et ultimus*, II, Leipzig, 1712, col.59). Fiind însoțit cu o soră a lui Ioan de Hunedoara, a fost ajutat de acesta să ia tronul lui Alexandrel. Dar, după un an, a fost răsturnat de același Alexandrel Vodă. Pe timpul domniei lui, Regatul Ungariei a ocupat Chilia, ca punct strategic al frontului antiotoman.

⁴¹² Cernat și Ștefan Ploscarul au decedat după 1484 și moștenitoare rămâne Maria Cernătoaia, soția lui Cernat, dar nu lasă urmași (Gheorghe Ghibănescu, *Surete și isvoade*, vol. I, p.208). În *Pomelnicul lui Ștefan cel Mare, al neamului și al boierilor* lui, alcătuit de d. I. Tanoviceanu, profesor la Universitatea din București, este consemnat în rândul boierilor Cernat Șteful. După domnia lui Ștefan cel Mare se produc bineînțeles multe modificări de atitudine față de oameni, locuri și evenimente. Admirabilul istoric și uriaș cărurar N. Iorga își consemnează opiniile fără rezerve, remarcând diferența de personalitate a domnitorului sau supușilor: „I. Bogdan a publicat în admirabila sa colecție de documente ale lui Ștefan cel Mare nu mai puțin de zece acte din această lună a lui Mart 1493, după care din acest an nu se mai află documente până în Octombrie. Se pare, de alminterea, căutând și anii următori, că asemenea acte nu se dădeau în orice lună, ci la început, de la Ianuar la Mart, și după aceia în toamnă, în 1497 nu mai, apare un document din Maiu, în 1498 unul din April, în 1499 unul din August, în 1501 unul din April și unul din Iunie, în 1503 patru din August Cam același lucru se constată și în anii imediat precedenți; la începutul Domniei însă, nu. Cele d'întăiu acte ale marelui Domn privesc mănăstirile. Acela pentru Oană Grama, din 5 Septembrie 1458, e foarte scurt: se arată ca hotar al locului, în Cîmpul-lui-Dragoș, „judeciile”, unde „a fost” judele Draganici și judele Dâmba. Dar el nu s'a păstrat în original; întâiul care se află în acest cas, acela pentru Neagul și Tatul, nu se deosebește decît prin aceia că boierii marturi sînt puși, cu Mitropolitul în frunte, cu credinciosul vechiu, Manuil, și ruda, Vlaicul, într'o ordine oarecare, ici și colo cu dregătoria. Iacă de atunci, ca aici pentru Drăguș Timișescul, se întîlnește numele de familie cu această finală: astfel în 1458 Stanciul Sinescul, Ândrieș Slujescul (V. mai departe: Ivașco Goenescul, Ion Negoescul, Iurga Nicorescul, chiar Toma Dumitrescul, Pîrcălăbescul, Sirbescul.). El înseamnă totdeauna locul de obîrșie, care e, de altfel, și o indicație genealogică, din moșul întemeietor. Sinescul e din Sinești, Slujescul din Slujești, deci și Timișescul e din Timișești, de unde se aduce azi apa la Iași. Nume ca Sima Tusluianul (1462) par să arate același fel de derivație. Petre Glodeanul, din același an, e din Glodeni, și satul din

«Gloduri» n'are numele «moșului». Dar Giurgea Onicesnul, din Oaiceni, e originar dintru'un sat al cărui nume e patronimic. Confusia celor două sufixe, distincte la origine, începuse. Uneori se zice „din” cutare sat („din Dumbravă”; 1466). Alături de aceste nume sînt poroclele: Costa Turbure (1460), Giurgea Galbenul (1460), Șandru Negrul (1462). Danciul Roșul. Odată un Oană Giuratul, mai vechiu (*Ibid.*, p. 134), cuprinde numele, foarte interesant, al unei dregătorii. Originea pare să o arate numele de familie Solea (Ivul Solea), înțelegem țara sau provincia de unde vin nume ca Ion Munteanul, din vremea lui Alexandru-cel-Bun, Ivanco Turcul din 1448, Bodea Rumîrul (1489), Bodea Sîrbul (*Ibid.*, p. 47.). Cînd cutare boier se numește Mihul Androinie Sima Corcea, Petru Negrea, Șteful Cernat (*Ibid.*, pp. 52, 58), aceasta înseamnă numele părintelui său, și e o individualizare care începe. Sima Corcea e stăpînul satului Corceștii, pe care deci l-a întemeiat părintele lui (*Ibid.*, p. 58). Mai departe, Petru Oțel e în același act (1464) și Oțelescu), Marmure din Birlăzel (1467) a întemeiat Măimureștii, și fiii lui se numesc după el, dar ei s'ar putea numi și «Mărmurescul». Stan Babici (1466) amintește numele bunicului Babea. Lauda e cuprinsă în vechiul Limbă-dulce, iar bațjocura se cuprinde în numele lui Jurge Căcărează (1487). (...) Din această expunere se pot trage și unele concluzii cu privire la liniile mari ale politicei lui Ștefan. Am arătat aiurea că Domnia lui cea nouă, în 1458, adunase în jurul unui steag de legitimitate incontestabilă pe toți frunțașii Moldovei: bătrînul Manuil, Goian, Toma Cîndea, Mic Craiu, Hodco Știbor, un maramurășean mai proaspăt. Iliăș Modruz, Lazea Pitic, Petru al lui Ponea, Șandru din Dorohoiu, Albul Spătarul, Hodco al Crețului, Stețco al lui Domocuș, alt maramurășean, Isaia de Neamț, Petrică și Vasco al lui Toachim, Slăvinca, fostul Vistier Cozmița, Spătarul Sacîz, Paharnicul Toader,- Stolnicul Zbiarea, Comisul Bourean, Vistierul Iuga, Postelnicul Crasneș, Logofătul Dobrul, Buhtea și Fetion. Adăugim pe Oloveanu, pe Stanimir Vistierul, un Muntean (Bogdan, *op. cit.*, p. 4, 11, 32. Actul din 30 Octombrie 1458, cu amestecul între primii boieri și cei din 1493 e fals.), pe Oană al lui Julea, pe Costea Orăș, pe Goian, Ciopeiu,Oțel, Ion Bucium, Radu Pisc, Lazea, Costea al Munteanului Dan. Stanciul, rămas lîngă Petru Aron în cele d'in- tăiu timpuri, e probabil acela care-și luă apoi locul între frunțașii Sfatului celui nou (Iorga, *Istoria lui Ștefan-cel-Mare*, p. 70-1). Sfatul acesta plin, amestecat, confus, de concentrare se ține cîțiva ani, des schimbat și îmbogățit. La 1462 se adaugă Postelnicul Pașco și Ceașnicul Negrilă, apoi Ion Bucium, Oanța Preseacă, Comisul Neagu, care va avea o lungă carieră, Luca Stolnicul, Crasneș, Isailă, Albotă, Ivașco al lui Hrinco, Ciocîrlie, odată cu Gangur, Bîlcu, Mîrzea, Șandru Tolocica, Fete Gotcă, Jurj Vornic de arie (*Ibid.*, p. 13), Bodea Spătar, Șteful Cernat. Numai la 16 Ianuar 1471 Ștefan descopere uneltiri împotriva lui și pedepsește, hotărîtor și crud. Sînt tăiați atunci Vornicul Isaia, Ceașnicul Negrilă și un nou Stolnic, Alexe (Bogdan, *Cronici inedite*, p. 38). Trece un timp în care documentele n'au mărturie. Cînd le aflăm din nou în vara anului 1471, rudele domnești stau, cum am văzut, în frunte, și la vechii boieri se adaugă alții: Arbure pîrcălab de Neamț, Vrîncean Spătarul, Comisul Ilea Huru, apoi Dajbog, Iuga Postelnicul, pe lîngă Iuga Vistiernicul; Toma Stolnicul, Mihău Spătarul. (...) Un frumos document pe pergament, din nenorocire prea puțin legibil, e din Domnia lui Miron Barnovschi Movilă, de pe la 1627—9. Prin el se face vînzarea satului Măcicanii din Covurluiu către un boier al cărui nume nu se poate distinge, din partea unui număr de răzeși, în a căror îușirare se întîmpină numele: Drăgan Buga, Lupul fiul Lupului Posmag din neamul Beachii, Costea fiul lui Toader, nepotul „Pîrai”, Gligorie fiul lui Hîrea, Radul fiul Tăbușei, Burnia, Mustea, un nepot al Lupei. Caracterul arhaic al acestor nume nu e fără interes, și numărul documentelor covurluiene e extrem de redus. Satul nu mai există; altul cu acest nume (Mășcani) e în județul Buzău. Documentul fiind solemn, avem lista boierilor: Ionașco Ghenghea, Vornic de Țara-de-jos, Gavrilăș de Țara-de-sus, Nicoriță -Hatman, Gheorghită Jora, pîrcălab de Hotin, Gheorghe Arapul, de Neamț, Ștefan Bleandă, de Roman — cîte unul singur, la acest Domn cu caracter militar, păzind țara de Tătari, în vremea necontenitei lor

dimprejurul Lieștiului⁴¹³. Aceasta însemna o bună parte și din tot ținutul Tecuciului. D-nul Theodor Ciuntu⁴¹⁴, cercetând cam în jurul anului 1897 prin

roiri, Șavin Mare-Spătar, Constantin «Catacuzin», Ceașnic, Lupul Mare-Vistier, Grama Stolnic, Mihail Furtună, Comis, iar Logofăt-Mare Dumitrașcu Ștefan, tatăl lui Gheorghe Ștefan-Vodă. Domnul iscălește cu cerneală roșie, una din rarile-i semnături.”- N. Iorga, *Revista istorică*, Anul al VIII-lea, n-le 4-6. April-Iunie 1922. Cetitorul va fi remarcat deja, separat de analiza marelui istoric legată de devenirea nunelor și a proprietăților în Moldova și prezența între sftetnicii și slujitorii domnului a hatmanului Nicoriță, a vornicului Ionașco Ghenghea, a vornicului Gavrilaş, vistiernicul Lupu, comisul Ilea Huru, sunt tot atâtea nume de vechi familii boierești din Țara de Jos, familii care vor dispărea încet-încet, după secolul domniilor fanariote, când se produce grecizarea aristocrației românești tradiționale. În mod miraculos tot N. Iorga semnalează un act de vânzare păstrat integral, unde regăsim de asemeni boierii vechi ai sudului Moldovei medievale. Iată-l: „Cu mila lui Dumnezeu, eu, Ștefan Voevod, Domn al țerii moldovenești, facem înștiințare prin această carte a noastră tuturor cari vor căuta spre dînsa sau vor auzi- o cetindu-se, precum că înaintea noastră și înaintea tuturor boierilor noștri moldovenești a venit sluga noastră Ilea și fiica (plemănița) lui, Neagșa, nepoții lui Drăguș Timișescul, de bună voia lor, de nimene siliți, nici asupriți, și au dat a lor dreaptă ocină din dreptul lor uric, din uricul bunicului lor Drăguș Timișescul, un sat la Tutova, la gura Studeneței, anume Bumbureștii, l-au dat slugii noastre, dumisale lui Dragoșe Stolnicul, drept 140 zloți tătarești, și s'a sculat dumnealui Dragoșe Stolnicul și a plătit toți acei 140 de zloți tătarești în mîinile slugii noastre Ilea și a fiicei lui, Neagșa, înaintea noastră și înaintea boierilor noștri, și noi, văzînd a lor bună voie și tocmeală și deplină plată, și noi așijderea și de la noi am dat și am întărit slugii noastre dumisale Dragoșe Stolnic (stolnicu) acel mai sus zis sat la Tutova, la gura Studeneței, anume Bumbureștii, care să-i fie lui de la noi uric și cu toate veniturile lui și fiilor lui și nepoților lui și strănepoților lui și răstrănepoților lui și la tot rodul lui, care i se va alege mai de aproape, nestrămutat niciodată în veci. Iar hotarul acelui mai sus scris sat să-i fie din toate părțile pe vechiul hotar unde a stat de veci. Drept aceia e credința Domniei Noastre, celui mai sus scris, noi Ștefan Voevod, și credința prea-iubiților fii ai Domniei Mele Alexandru și Bogdan-Vlad, și credința boierilor noștri, credința dumisale Gangur Orheianul, credința dumisale Bo[l]dor Vornic, credința dumisale Hrăman, credința dumisale Șteful, credința dumisale Mușat Hotineanul, credința dumisale Micotă și dumisale Reașes, pîrcălabi de Neamț, credința dumisale Andreico Ciortoreanul, credința dumisale Șandru de, Cetatea-Albă, credința dumisale Diuga, credința dumisale Clănău Spătarul, credința dumisale Isac Vistiernicul, credința dumisale Eremia Postelnicul, credința dumisale Moghilă Ceașnicul, credința dumisale [Ion] Frunțas Stolnicul, credința dumisale Petrică Comisul și credința tuturor boierilor moldoveni, și mari și mici. Și după moartea noastră cine va fi Domn în țara noastră, din fiii noștri sau din rodul nostru ori careva fi să-l aleagă Dumnezeu Domn în țara noastră moldovenească, acela să nu strice a noastră danie și întăritură, ci mai ales să o întărească, pentru că și noi am dat și am întărit, pentru slujba lui și de vreme ce au cumpărat pe ai lor drepti bani. Iar pentru mai mare tărie și întăritură a celor mai sus scrise am poruncit credinciosului boier al Domniei Noastre, Tăutul Logofătul, să scrie și să lege și a noastră pecete către această carte a noastră. A scris Toader grămătic, în anul 7101, luna lui Mart 3.” - N. Iorga, *op. cit.*, p. 1. Amintesc celor din Fundeni de Petrică comisul, unul dintre deținătorii de pământuri în acest cot al Siretului, al moșii satului Fundeni.

⁴¹³ De văzut Hotarul „*Lieștilor cu toate tipurile de moșii*” ridicat topografic în 1843 de stolnicul Alexandru Boiardi (Acad. Română, col. Hărți ținutul Tecuci). De văzut și „*Harta militară a jud.Tecuci, Fălciu și Covurlui, ridicată în 1894*, ASG, cod hărți, nr.371, harta 75-76. Despre familia Boiardi mai sunt documente în Fondul personal Paul Gore (1875-1927): „Hotărârea arhitectului de pe lângă Administrația uezdului Orhei, hotarnicului Boiardi, prin care se

autorizează ca și funcționarul sârb Ianichie Dimitrievici să construiască în orașul Chișinău 16 gherete și 2 puncte de santinelă, în detrimentul evreului Ițic Mortavici, original cu semnătură și filigran; dispoziție prin care hotarnicului Boiardi i se dau doi cai pentru a se deplasa prin ținutul Orhei, în interesul slujbei, cu sigiliu aplicat roșu. Se păstrează la A.S. Galați planul moșiei serdarului Iordache Ruset, 1794 (BAR, col. *doc. Ist.*) și câteva hotărnicii de moșii în județele Covurlui și Tecuci.

⁴¹⁴ Theodor N. Ciuntu, *Dicționar geografic statistic și istoric al județului Tecuci*, Stabilimentu grafic I. V. Socecu, București, 1897. Această lucrare în ansamblul ei a fost premiată de Societatea Geografică Română la 05 martie 1894, în prezența M.S.Regele Carol I al României. Un monument funerar, pușintel cam straniu, ridicat în anul 1770 pentru un ofițer superior din armata Rusiei, participantă la războiul ruso-turc din anii 1768-1774, semnalează că o perioadă mai îndelungată de timp, armatele țariste aveau la Puțeni (azi com.Valea Mărului) o importantă tabără militară. Probabil că generalul rus Alexander Wasiliewich Gelhard a decedat în timpul unei campanii chiar în aceste locuri și așa se și explică prezența unui monument funerar pentru el pe aici. Prima informație documentară despre monument apare în lucrarea lui Theodor Ciuntu, *Dicționarul geografic, statistic și istoric al județului Tecuciu*, publicat în București, Stabilimentul grafic Socecu & Teclu, 1897, 293 pagini, lucrare premiată de Societatea Geografică Română în ședința adunării generale de la 5 Martie 1894, sub preșidenția majestății sale regelui. Era fiul preotului Ștefan Ciontu din Liești și a donat întreaga sa bibliotecă comunei Liești. În arhiva parohială a bisericii Sfânta Cuvioasă Paraschiva din Liești se mai păstrează între altele și un raport al preotului Ștefan Ciontu către protoieria Tecuci din 12 septembrie 1886, ca răspuns la un act al protoierii din 29 iulie 1886. Era rudă cu Paul Ciuntu, pianist, compozitor, dirijor și profesor român (9 dec.1866-17 dec.1918) din Roman, muzician de talie europeană, fost director al Conservatorului din București. Era de asemenea rudă cu Edmond Ciuntu, care a fost și primul ministru plenipotențiar al României în Rusia sovietică, de după restabilirea relațiilor diplomatice între cele două țări, strălucit diplomat din echipa lui Nicolae Titulescu și care s-a opus unui decret samavolnic, *Decretul Sovietului Suprem al URSS din 8 martie 1941*, în virtutea căruia orice basarabean sau bucovinean, oriunde s-ar fi aflat atunci, era considerat cetățean sovietic și supus legilor și dispozițiilor statului sovietic. În 1940, când sovieticii au invadat Basarabia și Bucovina de nord, circa 40.000 de locuitori din aceste teritorii s-au refugiat în patria mamă, România. În 1944, cifra refugiaților din aceeași categorie a depășit 300.000. Un singur an de ocupație sovietică, din iunie 1940 până în iulie 1941, i-a lămurit pe locuitorii basarabeni și bucovineni cât de avantajoase pentru om și umanitate sunt virtuțile comunismului. În 1935 Rusia decide să ne restituie o parte dintre bunurile Tezaurului României. Astfel, se semnează un protocol între Stern, directorul politic pentru chestiunile românești și ministrul României la Moscova, Ciuntu. La 16 iunie 1935, se întorc, cu trenul, la București, 1.436 de lăzi, în greutate de peste 127.000 de kg, care apoi sunt distribuite între diferite „instituțiuni”, după cum se consemnează la acea vreme. Se constată că toate lazile erau „violente și răvășite”, iar obiectele restituite erau dintre cele fără valoare: bilete de-ale BNR tipărite în Rusia, documente fără însemnătate, arhive, registre etc. Deși în tratativele duse cu această ocazie, partea română a revendicat operele de artă din Pinacoteca Statului, din Muzeul Kalinderu, obiectele arheologice și artistice ale Muzeului Național de Antichități și colecția Nicolae Bălănescu, precum și operele de artă medievală laică și bisericească, manuscrisele, obiectele de orfvererie ale mănăstirilor și bisericilor, aceste cereri au rămas fără răspuns. La 13 noiembrie 1941, BNR trimite scrisoarea oficială cu numărul 5.479 către mareșalul Ion Antonescu, în care se arată faptul că s-a încercat o nouă reconstituire a tezaurului: „acum, după mai bine de 6 ani, am ajuns la concluzia că valoarea tezaurului ce nu ne-a fost restituit se ridică la suma de 6.067.153.343,19 lei aur”, se spune în scrisoare. Totodată, se reamintește și ce nu a mai primit

arhiva satului Bucești, din comuna Liești (la nord, n.n.), a găsit aici o copie a documentului din 12 ian.1495, prin care toată partea de jos a satului Bucești este dăruită lui Fete și frații lui, Văsiu și Tatăl.⁴¹⁵

Domnul profesor mai crede de aceea că documentul nu se referea la satul și comuna Fundeni, care este ceva mai la sud, ci chiar la „unghiul ce-l face Bîrladul cu Siretul, unde a fost satul Liești și Bucești.” Altfel chiar editorii documentului consideră însă că „este vorba de satul Fundeni, comuna Fundenii Noi”.

Eu cred însă că, din păcate, cei doi reputați istorici cad iarăși victime ale unor cercetări superficiale, făcute numai din birou, cu greșeli, care-i îndepărtează mult de adevăr. Domnul Paul Păltănea respingea până și atestarea epigrafică a orașului Galați, care ar fi putut fi admisă pe baza diferitelor înscrisuri existente, pe motivul că nu a văzut d-lui originalul actului. Acum face o concesie domnului Theodor Ciuntu și admite judecarea cazului doar după o copie. Recentele cercetări „făcute de preoții Ion Croitoru și Constantin Gabor, privind existența unor urme materiale datând din epoci ceva mai vechi, chiar pe teritoriul comunei Liești, în vechea vatră a satului, așezată în lunca Bîrladului și a unui colectiv de la Muzeul Mixt Tecuci, un colectiv care a fost format din domnul Mircea Nicu, arheolog expert și responsabil de șantier, d-nul Costel Ilie, arheolog specialist al muzeului și domnul Cotinel Munteanu, un specialist conservator, vorbesc de existența unei mai vechi vetre a satului, Lieștiul medieval.

O fabrică, un proprietar

Arhiva BVAU Galați deține fotografia lui Vasile T. Miron, proprietar și director al fabricii de cărămidă presată și var (1923), dar și al fabricii de încălziminte civilă și militară Mercur, din strada Lahovary nr. 7.

Este vorba de vatra aflată în lunca Bîrladului, o poziționare care este cumva confirmată de altfel prin numeroase descoperiri întâmplătoare de monede, unele

înapoi România: stocul metalic al BNR și bijuteriile reginei Maria, mii de piese de aur și argint de la domnii Țării Românești și ai Moldovei, de la principii Transilvaniei, Cuza Vodă, regele Carol și multe, multe altele.

⁴¹⁵ DRH., A, 3, p. 299 nr. 162. Vezi nr. 511. Apud P. Păltănea, *op. cit.*, p.110.

obiecte de cult, fragmente ceramice, resturi de materiale de construcție, monede otomane din secolul al XIX-lea descoperite în necropola bisericii vechi din Liești, toate datatele încadrându-se în secolele XVIII-XIX, așadar nici nu mai poate fi astăzi admisă și datarea domnului profesor Theodor Ciuntu⁴¹⁶, cea privitoare la

⁴¹⁶ Într-un vechi document Consiliul comunal Liești aprobă deschiderea podului plutitor peste Siret aparținând preotului Ioan Ciuntu, pentru că era necesar proprietarului preot, care avea „o răzeșie ce se întindea pe malul drept al Siretului” (ASG, f. Prefectura Tecuci, dos.102/1926. Nu știm gradul de rudenie cu Cincu. Alt tecucean cu meritul de a clădi așezământul medical în Tecuci este Teodor Cincu. Testamentul lui Teodor Cincu, fost primar al orașului Tecuci, fiul lui Anton Cincu, glăsuiește așa: „Subsemnatul Teodor Cincu, proprietar domiciliat în orașul Tecuci, declar că donez în mod irevocabil Primăriei orașului Tecuci, următorul imobil și anume: un loc situat în fosta stradă Tabaci, astăzi strada Spitalului din orașul Tecuci, având lungimea din această stradă și până la apa Bârladului, iar lățimea una sută douăzeci și doi de metri, măsurat din imobilul foașă proprietate a deff. Iancu Davidescu, până în proprietate a deff. Măria N. Caloian și care loc se megieaceate: la Răsărit apa Bârladului, la Apus stradă, la Nord foașă proprietate a deff. Măria N. Caloian și la Sud cu fosta proprietate a deff. Iancu Davidescu. Acest imobil îl am în proprietatea mea, în baza actului de vânzare autentificat și transcris la Trib. Tecuci sub nr. 488 și 338/1900. Pe acest loc s-a construit cu învoirea mea și cu aprobarea Ministerului de Interne localul Spitalului „Anton Cincu” din acest oraș. Titlurile de proprietate asupra acestui imobil le-am predat Primăriei Orașului Tecuci. Făcut în Tecuci, astăzi 3 Septembrie 1931.” Actul de donație făcut de d-nul Teodor Cincu, fiul lui Anton Cincu, este de fapt sfârșitul unei frumoase povești trăite de familia Cincu. Numele familiei Cincu se identifică cu o parte din istoria modernă a orașului Tecuci. Ne gândim la Tudoran și Smaranda Cincu, la Anton Cincu și Teodor Cincu, tată și fiu, ambii edili ai târgului, în fine, personalități care au contribuit pozitiv la evoluția și destinul tecucenilor. Dar cum a început totul? Tudoran Cincu este cel care pune bazele familiei Cincu în orașul Tecuci. Greu de stabilit cu precizie de unde provine această familie Cincu. C. A. Stoide și Ioan Caprosu, în lucrarea „*Relațiile economice ale Brașovului cu Moldova. De la începutul secolului al XVIII-lea până la 1850*” (Ed. Universitas, Chișinău, 1992), amintesc de doi frați, Tudoran și Ion Cincu, „cunoscuți oameni de afaceri și zarafi”. Referitor la cei doi, autorii introduc o notă la pagină 124 în care se amintește de cererea făcută de Tudoran Cincu Magistraturii Brașov „să fie primit lecuitor” și supus. Un Tudoran Cincu este amintit de „*Catagrafia târgului Nicorești*” (1831). Nu știm însă dacă este vorba de aceeași persoană. Putem presupune doar că a venit de la Brașov și că s-a căsătorit la Nicorești, cu Smaranda, fata paharnicului Andoni Corban, „moșinaș de parte răzășească cu vie în Nicorești și casă tot acolo”. Supoziția noastră este întărită de absența numelui lui Tudoran Cincu din „lista de toți boierii și fiii di boieri aflători în cuprinsul acestui ținut Tecuci”, un nou document identificat de istoricul tecucean I. T. Sion în dosarele Direcției Municipiului București a Arhivelor Naționale, în care se regăsesc toți boierii cu dregătorii din târgul Tecuciului și ai Nicoreștiului. (...) Au contribuit la această bună faptă paharnicul Constantin Vârlănescul, născut în satul Burdusaci și care locuia în Nicorești. Acesta are inițiativa, împreună cu alți boieri „ținutași”, să aducă un „doftor de la Bacău ci are și spițării că să fie la acestu ținut”. Însă boierii îl găsesc pe „doftor dipărtat de știința doftoricească” și îi comunică că „nu poate fi primit și să caute aiure așăzări.” „Salvarea” vine de la Bârlad, unde „doftorul” Hrestodor recomandă paharnicului Vârlănescu un anume Ioachim Gropschat. La 2 luni după ruperea înțelegerii cu doftorul nepriceput de la Bacău, boierii semnează pe data de 1 aprilie 1834 un contract cu Ioachim Gropschat. Astfel „în anul 1834, gios iscălitul s-au legat prin contract cu triisprezăci boeri din târgul Tecuciului și Nicoreștiului a le fi doftor pi vremii de tri ani di zili. Și acești boeri s-au făgăduit a plăti doftorului hotărâta leafă de 120 galbeni pi fișticari an în

cuprindere de tri ani de zile, adică de la 1834 apr. 1 și până la 1837 apr.1. Fără de banii aceștia, boerii s-au mai făgăduit a-i da doftorului câți 1000 lei, ca un ajutor pentru ținerea doftoriilor pentru tămăduirea bolilor de a tot felulu.”. Printre boerii care l-au angajat sau care au apelat la Ioachim Gropschat se numără: Toader Bosii, medelnicer, care locuia în Tecuci, cu proprietăți la Măldărești, Negulești, Puești, Urlaga, Țigănești, Nicorești; clucerul Todirașcu Iacovachi (la 1883 un Nicolae Iacovachi era moșier, proprietar la moșia Vadu Anei din comuna Brănești, județul Ilfov, fiul acestuia Alexandru devine secretar al legațiilor României la Berlin, Sofia și Varșovia, iar Meta Iacovachi, fiică, era căsătorită cu Nicu Cerchez n.n.), din Tecuci, deținea „moșie de 30 stj., 5 pogoane vii în Nicorești”; serdarul Vasile Strătilă, tecucean, avea „moșie împărțită în multe hotare, casă în Tecuci și vii în Nicorești”; serdarul Toader Moisău, din aceeași localitate, „are casă în Tecuci și 4 pog. de vii în Nicorești”; postelnicul Iancu Constandachi, locuia în Tecuci; paharnicul Constandin Vărlănescu, locuia în Nicorești și deținea proprietăți în Burdusaci, Benești, Nicorești, Băicani, Ursa, „vii în Nicorești și casa tot acolo”; căpitanul Constandin Boteanul; medelnicerul Costache Sandre, locuia în Nicorești, avea „vii în Nicorești și Poiana”; paharnicul Iordachi Stupul, locuia în Tecuci, posesor de proprietăți la Văleni și a „6 pogoane de vie în Nicorești și casă în Tecuci. (...) Veniturile noului spital erau asigurate tot prin grija lui Anton Cincu. Astfel în 1889, printr-un act autentificat de Tribunalul Tecuci, Anton Cincu donează moșia Capoteasca, care aparținea de satul Gulianca, astăzi în județul Brăila, orașului Tecuci. Consiliul local trebuie să o administreze, însă veniturile obținute vor fi date spitalului. De asemeni, veniturile moșiei Micleasca, ce aparține lui Anton Cincu, moșie de 160 hectare, situată pe teritoriul comunei Liești (jud. Galați) și a comunei Călienii (jud. Vrancea), vor fi folosite pentru întreținerea spitalului”. - *Repere iatro-istorice JMB. Note referitoare la actul medical tecucean*, prof. istorie Doru Parascan, prep. univ. dr. Richard Constantinescu. În anul 1857 în Lista alegătorilor divanului ad hoc îl întâlnim pe vornicu Costachi Miclescu ca proprietar pe moșia Lieștii Miclescului, de 200 fâlcii; Vornicul Costachi Ghica stăpânea Fundenii, Șărbăneștii și Săliștile; Clucerul Șarban Avram stăpânea în Corod, Damasca și Găgeștii; Pitarul Iorgu Șandrea stăpânea în Buciumenii, Poieni, împreună cu Iancu Similache; Logofătul Alecu Balș avea proprietatea în Ploțcuțanii și Poenari; logofătul Costin Catargiu în Ionășăști; vornicul Iorgu Razu stăpânea Cornii; Postelnicul Ioaniță Corciu Chițcanii cu 201 fâlcii; Spătarul Strățulat Crăescu avea în Comănești 105 fâlcii; spătarul Alecu Vidrașcu avea Gherdana; Colonelul Iorgu Strățulat avea Hurueștii; Spătarul Neculai Bontăș avea la Rogoazele 160 fâlcii; paharnicul Dimitrie Frunză stăpânea în Mișnici 132 fâlcii; paharnicul Iacom Vasiliu avea în Bărboasa 140 fâlcii; aga Teodoriță Palade stăpânea Șandreeștii; sârdarul Constandin Corban avea în Dimitrești și Buciumeni 145 fâlcii; sârdarul Ghiorghe Motăș în Motășani, Mohorâți și Burdusaci 110 fâlcii; Dimitrie Iamandi în Năfârdiți și Sârbii; stolnicul Neculai Ghilțu în Runc și Moșnici 174 fâlcii; Stolnicul Ioaniță Ghilțu în Runc și Moșnici alte 140 fâlcii; Medelnicerul Andrei Ignat în Ochenii 159 fâlcii; Ștefan Abaza stăpânea în Grădești, Milișcani și Vultureni; clucerul Ioan Zota în Mohorâți 100 fâlcii; clucerul Dimitrie Motăș în Burdusaci 103 fâlcii; clucerul Costachi Ghica avea în proprietate în Giurgioană 202 fâlcii; slugerul Ioan Crețu avea în Medelenii de Sus 159 fâlcii; Teodor Vasiliu avea în Bărboasa 120 fâlcii; dvorăneanul Iancu Corban în Poenă și Dobrinești 280 fâlcii; postelnicul Panaite Balș stăpânea Iveștii; aga Petrachi Ciucă avea Torceștii; vornicul Vasile Sturza avea Cosmeștii; pitarul Miron Anastasiu Bogheștii și Blânzii; slugeru Constandin Lupașcu Sârbii și Buciumenii; paharnicul Vasile Lențu și aga Dimitrie Lupu în Gălești; colonelul Emanoil Frunză în Mășnici, Scutu, Runcu, Buciumești; postelnicul Neculai Negre stăpânea Brătuleștii; Postelnicul Alecu Tereachiu avea Slobozia Tereachiu; Neculai Turculeț avea Poana și Dobrineștii; clucerul Șarban Avram stăpânea în Corod, Damasca și Găgeștii, *Lista persoanelor alegătoare la fieștecarea ținut a deputaților Obșteștii Adunări, din 1837 septembrie 15* (Biblioteca

Academiei Române, *Manuscrise românești*, nr. 8, doc. 6, f. 47-64); *Lista boierilor ce au însușirile cuvenite pentru alegerea deputatului sau pentru a fi aleși deputați*. 1842 martie 15, Iași (Biblioteca Academiei Române, *Manuscrise românești*, nr. 8, doc. 25, f. 235-260). Ambele semnalate de Mihai-Răzvan Ungureanu, *Marea Arhondologie a boierilor Moldovei (1835-1856)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1997, p. 3. În Arhivele ieșene se păstrează manuscrisul unei catagrafii din același an, 1857, lucrare statistică despre care se știe că a stat la baza alcătuirii *Listelor de alegători pentru Divanul Ad-hoc al Moldovei*, ms, SJAN-Iași, Ministerul de Finanțe, *Anaforale*, tr. 1785, op. II, 2035, nr. 39 (*Acta atingătoare de toate proprietățile din principat*). În textul acesteia se precizează suprafața moșiilor, numele proprietarului și numărul de locuitori. Pentru documente similare vezi și Gh. Ungureanu, *Documente statistice din anii 1820-1859* aflate în păstrarea Arhivelor Statului din Iași, în vol. *Din istoria Statisticii românești*, București, 1969; Gh. Platon, Georgeta Crăciun, *Structura proprietății funciare în Moldova la mijlocul secolului al XIX-lea*, în vol. 1907 în perspectivă istorică, coordonator Ion Agrigoroaie, Iași, Editura Junimea, 1988, p. 19-62). Un document asemănător celui de la Muzeul de Istorie a Moldovei, datând de la sfârșitul anului 1858, a fost tipărit cu un secol în urmă: *Listele alegătorilor din Principatul Moldovei*, publicate în suplimentul „Monitorului Oficial”, No. 8, din 23 noiembrie (5 decembrie) 1858, Iași (*Acte și documente relative la istoria renascerei României*, publicate de ep. Ghenadie Petrescu, Dimitrie A. Sturdza și Dimitrie C. Sturdza, vol VII, București, Tipografia Carol Göbl, 1892, nr. 2233, p. 981-1006.). În aceste liste sunt redată numai numele alegătorilor primari și ale alegătorilor direcți pe ținuturi, indicându-se și subdiviziunile acestora, ocoalele. Nu mai sunt arătate proprietățile funciare măsurate în fâlcii, ci veniturile în galbeni sau lei. Manuscrisul de la Muzeul de Istorie a Moldovei din Iași este alcătuit din cinci liste, fiecare având câte un titlu propriu. Firmanul pentru convocarea alegerilor a fost publicat în „*Buletinul Adunării Ad-hoc din Moldova*”, nr. 24, *Apendice nr. 2*, din 1857. Vezi și *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. VI/1, p. 40 și urm. Merită revăzută *Condica de ranguri din domniile lui Mihail Sturdza și Grigore Ghica*, păstrată, deasemenea, în Arhivele ieșene (*Condica decretelor de ranguri civile slobozite de foștii domni Mihail Sturdza și Grigore Ghica*, redactată în 1857. Manuscrisul se păstrează la SJAN Iași, fondul Societății de Medici și Naturaliști, mss. 111 (apud Gheorghe Platon, Alexandru-Florin Platon, *op. cit.*, p. 190. Vezi și tabelele sintetice XV, XVI și XVII, din anexa acestei lucrări). Ar fi interesantă o confruntare cu lista boierilor făcuți sau avansați de caimacamul Nicolae Vogoridi (*Lista tuturor boierilor Moldovei – Arhondologia Moldovei din anii 1857-1858*, la Biblioteca Academiei Române, *Manuscrise românești*, nr. 4752. Vezi și V. Maciu, S.I. Popov și luptele politice din Moldova din octombrie-decembrie 1858, în „*Studii*”, XXVI, 1973, nr. 1, p. 531.)¹³. Boierilor alegători li se adaugă și alte categorii de orașeni: Persoanele dedate unei profesii liberale, pământeni și împământeniți, după articu 5, punctual 2. Avocați, juriști, profesori, medici, geometri (ingineri hotarnici) etc. Listele pentru orașul Iași cel puțin, au fost alcătuite pe baza unor dosare speciale, întocmite și depuse de cei care se credeau îndreptățiți la un asemenea statut (*Figuri de arhiviști*. Gheorghe Asachi (1788-1869), București, Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1969, p. 253, nr. 116). Pentru elucidare cităm din aceleași surse listele pentru ținutul Covurlui: 1. Post<elnicul> Dimitrie Corne proprietate giumătate din Șândreni 2. Aga Gheorghe Constandin avea Movilenii, parte din Gologan și din Zmulți 3. Spătar Gavril Stamatian avea Gorneștii 4. Paharn<icul> Eni Șarban avea Odaia Popii 5. Sardar Costachi Caracaș avea giumătate din Șândreni 6. Medelniceriul Costin Chebac avea părți în Cudalbi 7. Spat<a>r Mihalachi Chicuş avea Roșanii și Cladnicu 8. Banul Lupu Pangrate avea Moscu și altile 9. Capitan Iancu Alicsandri avea Folteștii 10. Sărdar Mihalachi Botez avea Ijdilenii 11. Stolnicul Gheorghe Cernat avea Vârlezii și altile 250 fâlcii 12. Medelniceriul Const<andin> Onul avea Slobozia Oneștii 13. „, Constandin Coroiu avea Saca 105 fâlcii 14.

porțiunea aflată în discuție. Ori acum putem să spunem că potrivit informațiilor biserica veche, cunoscută de localnici ca „Biserica din vale”, este semnalată ca fiind ridicată în ani 1840-1846, pe o extensie în luncă a vetrii satului vechi.

Când o să scriu monografia satului Fundeni, în care m-am născut, voi reveni cu documente și argumente din care cetitorul o să înțeleagă cât de perisabile sunt datele considerate definitive în istorie, cel puțin cele care țin chiar de atestarea documentară a localităților.

Din toate informațiile obținute și cercetările făcute de către de preotul paroh, în urma inundațiilor de la anul 1881⁴¹⁷ biserica satului a fost distrusă, ca și întreg satul, de altfel, așezarea mutându-se pe terasa superioară de pe malul drept al râului Bîrlad, undeva la est de punctul cercetat.”⁴¹⁸

Fundenii Noi era un mic cătun, care nu a fost însă niciodată o comună, dar a fost așezat sigur în fosta moșie a Lungociului, dar care în vechime se numea Gârlești,

Nobilul Gheorghe Plăsnilă avea Vârlezii și altele 200 fălci 15. Spătarul Ioaniță Coroiul avea Grăpenii 167 fălci 16. Banul Teodor Atanasiu avea Voineștii, Bizan, Căușan<i>, Roșie, Hârleștii, Mălușani și Tălcăleni 17. Comisul Costachi Codrescu avea Roșia, Zorăștii și Tăplăii 18. Sărdarul Ioan Macarie avea Crăeștii, Tăplăii și Bursucanii 19. Jăgniceriu Iordachi Sălceanu avea Crăeștii, Bursucanii 20. Vornicul Iancu Greceanu avea Drăgușani și Tălpăloasa 21. Caminarul Ioan Greceanu avea Diocheții și Sălceștii 22. Sărdarul Vasile Chiru avea în Nănășăștii 103 fălci 23. Cneazul Alecsandru Moruz cu moșia Cioara 24. Nobilul Ioanică Plesnilă, cu dritul numai de alegător 25. Nobilul Neculaiu Plesnilă, asăminea 26. Vornicul Iancu Ghica avea moșia Făleștii 27. Aga Panait Malacsa avea moșia Cornii 28. Clucerul Gheorghe Bugeac (cu drit numai de alegător) Bozienii 29. Post<elnicul> Gheorghe Eamandi avea Măcișanii 30. Vornicul Iorgu Ghica avea Frumușița și altele 31. Vornicul Lascar Catargiu avea Tălpăloasa și Golășani 32. Post<elnicul> Iancu Fote avea Brăneștii 33. Clucerul Ștefanachi Gheorghiu avea Odaia lui Manolachi 34. Caminarul Vasile Hermeziu și frații avea Bălințeștii și Țopenii 35. Paharnicul Iordachi Popa avea Huleștii 36. Nobilul Toader Eamandi avea Bereștii 37. Comisul Gligori Codreanu avea Chirafțării (?) 38. Șătrarul Ghiță Rugină avea în Vârlezi și Onorăriști 125 fălci 39. Sărdarul Lupu Budișteanu avea Onciu 40. Pitarul Ioan Popovici avea Zlivna 100 fălci 41. Spătarul Costachi Miclescu 42. Nobilul Iordachi Miclescu 43. Nobilul Dimitrie Cernat 44. Spătarul Neculai Lafari 45. Nobilul Anton Alecsa (numai alegător) 46. Nobilul Ioan Macarie (numai alegător) 47. Caminarul Neculai Cernat 48. Colonelul Gheorghe Filipescu, moșia Pleșăștii. La 1857, ținutul Iași avea 12443 locuitori, ținutul Dorohoi 12659 locuitori, ținutul Botoșani 13467 locuitori, ținutul Sucevei 13744 locuitori, ținutul Neamț 14775 locuitori, ținutul Roman 9978 locuitori, ținutul Bacău 19927 locuitori, ținutul Putnei 11740 locuitori, ținutul Tecuci 11338 locuitori, ținutul Covurlui 5966 locuitori, ținutul Tutovei 8987 locuitori, ținutul Vaslui 10308 locuitori, ținutul Fălciu 7981 locuitori, ținutul Cahulului 4036 locuitori. La acestea se adăugau numărul coloniilor bulgare și a satelor domeniilor statului din ținutul Izmail, 52 de așezări, cu 9596 locuitori.

⁴¹⁷ Cel de-al IV-lea cabinet guvernamental, condus de Ion C. Brătianu (9 iunie 1881 - 20 martie 1888), este cel care ia toate măsurile necesare pentru strămutarea satelor din zona inundabilă a Siretului.

⁴¹⁸ Muzeul de istorie Galați. *Situl arheologic Liești, județul Galați. Cercetare arheologică preventivă* – 2007.

acolo unde a existat cert o moșie dăruită pârcălabului Grozav⁴¹⁹, care a încercat popularea lui cu oameni în stare să monitorizeze granița Moldovei. Apoi a urmat dispariția satului Gârlești, roirea satelor inundate dintre râurile Bârlad și Siret și apariția acestui nou sat, sub titulatura de Fundenii Noi, ai cărei proprietari au fost și ei destui de numeroși (întrei ei era Cernat și Șteful Ploscarul⁴²⁰, Maria Cernătoaia (†1528?), cea care era văduva marelui boier moldovean Cernat Ploscarul⁴²¹, a urmat Toader Pisariul⁴²² ori „dumnealui Frunteș Stolnicul”⁴²³, Catinca Ghika⁴²⁴,

⁴²⁰ A se vedea uricul din 1457 aprilie 12 – 1504 iulie 2, dat de Ștefan cel Mare, când Ștefan voievod dăruiește lui Cristea o parte din satul Gârlești (Prin actul din 1448 iulie 15, Petru voievod întărește lui Cernat Ploscar și fratelui său Șteful 15 sate, 12 seliști, 2 mănăstiri ș.a., între care și satul Gârlești, pe Bârlad, vezi DRH, I, p. 397–399, nr. 280), pe Bârlad. Mențione în uricul din 1528/7036 martie 23, prin care Petru <Rareș> voievod întărește lui Nicoară Grozav pârcălab (la Cetatea Nouă-Roman) a patra parte din satul Gârlești, partea din mijloc (vezi DIR, XVI, I, Moldova, vol. I (1501-1550), p. 282–284, nr. 248). Uricul acesta a lui Ștefan cel Mare a trecut aproape neobservat de istorici, el vorbind de un sat mic și neînsemnat. Dar de fapt el repune în discuție granițele Moldovei la 1457, unde și cât a fost ea modificată după victoria de la Soci (7 martie 1471) împotriva lui Radu cel Frumos și asediul cetății Crăciuna (10 martie 1482) și cucerirea ei. Grozav, pârcălabul de Roman, era se pare în grațiile donitorilor, dacă observăm că tot el primea în dar la 19 martie 1528/7036, printr-un uric dat la Vaslui, „o seliște la Polocine, anume Șendrești, ce a rămas domniei mele această seliște de la Cernătoae, după moartea ei, pentru că nu s-a putut afla, după moartea ei, nimeni din neamul ei, pe această ocină.” - DIR, XVI, I, Moldova, vol. I (1501-1550), p. 274, nr. 241; Bibl. Acad. Rom., doc. ist., LIX/86.

⁴²⁰ După câteva decenii de la asasinarea părintelui lui Ștefan cel Mare, autorul anonim al cronicii interne consemna: „În anul 6959 (1451), luna octombrie, 16, a venit Petru voievod, numit Aron, noaptea, și a năvălit asupra lui Bogdan voievod la Răoseni, vineri în zori, și i-a tăiat capul”. Cronicarul polon Jan Długosz, consemnând la rândul-i asasinatul acesta, furniza câteva detalii cauzalo-circumstanțiale revelatorii: „Un oarecare Petru, pretindea că are drept la domnia Moldovei și se înțelese cu Alexandru ca să împărțească toate deopotrivă, alegând prilejul când Bogdan, poftit la țară, la un unchi de frate al aceluiași Petru, era beat, pe o noapte urâtă, sosind numai cu o sută de moldoveni, înșelă străjile lui Bogdan și, prinzându-l, îi tăie capul”. Peste puțin timp, ctitoria de la Reusenii a lui Ștefan cel Mare, înălțată, după precizarea pisaniei, pe „loc(ul) unde a fost tăiat capul tatălui său”, immortaliza, în întreaga sa amploare, tragicul destin al voievodului. În zorii însângerați ai acelei zile de vineri a anului 1451, salvat, desigur, prin jertfa credincioșilor lui Bogdan al II-lea, fiul acestuia se va fi îndreptat, așadar, spre cetatea Sucevei, unde putea afla cel mai grabnic și mai sigur adăpost. Comparând însă proprietățile întărite la 15 iulie 1448 celor doi frați, Cernat Ploscaru și Șteful, cu cele rămase la 1468 în stăpânirea ultimului, împărțirea patrimoniului inițial devine evidentă, după cum sporul stăpânirilor acestuia, cu satele din zona Sucevei, își reclamă o altă proveniență, reprezentând, probabil, chiar zestrea soției sale. În acest caz, este de presupus, firește, mai degrabă lipsa de ostilitate față de domnia lui Bogdan al II-lea a celor care stăpâneau satul Reusenii la 1451, deoarece o atitudine contrară ar fi determinat confiscarea satului de către Ștefan cel Mare.

⁴²¹ Mama lui Petru Rareș, pe numele ei cunoscut Maria, era o jupâniță din neamul boierilor Cernat Ploscar și Șteful, atunci proprietari ai zonei lacului Brateș cu nenumărate iezere, iezărcane și gârle, dar și teren agricol cu suficientă apă lângă el.

⁴²² Într-un document din 5 februarie 1495, domnul Țării Moldovei, Ștefan cel Mare, întărește lui Toader, din satul Rezina, unde a fost Alexa vătăman, pe Nistru, la gura Rezinei, cumpărat de la

rudele sale, strănepoți ai marelui Negrea cu 70 de zloți tătarești. Iată ce se menționează în acest document „Din mila lui Dumnezeu, noi, Ștefan Voievod, domn al Țării Moldovei facem cunoscut, cu această carte a noastră, tuturor celor care o vor vedea sau o vor auzi citindu-se, că a venit înaintea noastră și înaintea tuturor boierilor noștri moldoveni mari și mici, Donea, fiica Nastei, nepoata Marinei, de bunăvoia ei, nesilită de nimeni, nici asuprită, și-a vîndut ocina sa dreaptă, din unicul său drept, un sat pe Nistru, la gura Rezinei, anume satul Rezina, unde a fost Alexa Vătăman, care acel sat s-a cuvenit în partea ei din ocinile străbunicului ei, pan Negrea; și a vîndut acel sat vărului său, slugii noastre credincioase pan Toader, pisariu nostru, pentru 70 zloți tătarești”.

⁴²³ Printr-un uric dat de Ștefan vodă la 24 ian.1496 întărește (așadar era deja proprietar localnic) boierului Toader Pisarul (este rădăcina din care apar următorii boieri purtând acest nume, dregători în ținuturile Țării de Jos) „văzând noi ce cu dreptate și credință către noi slujește” o jumătate din „satul Liești și Lungoci, pe care să o aibă împreună cu dumnealui Frunț Ștolnicul”.

⁴²⁴ Soțul acesteia, Paul Balș (era fiul postelnicului Panait Balș din Ivești), a avut multe moșii în Ivești și satele din jur, dar expropriate în 1864 și 1921, când a fost împroprietărit cu moșia Torcești și în moșia Hanu Conache însuși generalul Eremia Grigorescu. (În deceniile 4-5 ale secolului XIX și apoi pe întreg parcursul secolului, cât și la începutul secolului XX, proprietari ai moșiilor din Ivești au fost familiile Anastasiu prin serdarul -comandant al trupelor de graniță, spre tătari, spre est- Petre Anastasiu, apoi Alexandru Atanasiu și mai târziu fiul acestuia, Take Atanasiu; familia dr. Filip Sachelarie, familia Balș prin marele vornic - boier de rang I, care conducea, în cazul de față Țara de Jos a Moldovei -, Ion Balș(e), urmașii săi, frații Theodor și Panaite Balș; al doilea mare Vistiernic și mai apoi postelnic, adică un fel de șef al Curții Domnești – reușește în 13 octombrie 1856 să recapete de la Kăimăcâmia Principatului Moldovei actul de reînființare a „târgului”, de data aceasta sub numele de Târgu Ivești. Tot de el se leagă și înființarea Școlii (1865), a Bibliotecii Comunale, cât și începerea construirii Spitalului la 1888. Urmează fii lui, Panaite, respectiv Michail, care termină construirea Spitalului în 1894, începe pavarea trotuarelor din târg cu gresie roșie, introducând și iluminatul stradal cu lămpi cu gaz lampant; Pavel sau Paul Balș, care este unul dintre cei doi ctitori ai vechii biserici din Târg, construită între 1905 și 1906 și dărmată de cutremurul din noiembrie 1940. Moșiile din Ivești pe la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX trec în proprietatea lui Hector Economos și a fiului său Jean, pentru ca într-un final să devină proprietatea Elenei Negroponte, căsătorită cu Generalul Eremia Grigorescu. În 1911 Paul Balș și Alexandrina Balș, cumnata sa, vând moșiile Ivești și Torcești lui Hector D. Economos și soției sale Ecaterina, născută Negropontes. D-l Hector D. Economos înființează o plantație viticolă de 200 ha, susținută de șpaliei, o noutate a timpului. Între 1914 – 1916 construiește o cramă modernă. Hector D. Economos moare în 1924, domeniul este împărțit între moștenitori săi, iar în 1927 el revine exclusiv lui Jan Economus. Crama și distileria, precum și o parte a moșiei, intră în proprietatea Elenei Negropontes, devenită apoi soția generalului Eremia Grigorescu. Pentru moșia din satul Bucești, ultimul mare proprietar a fost Fănică Moise, cel mai mare din familia fraților Moise, moșieri originari din Liești.) Casa familiei Balș din Ivești a fost devastată în 1907. Localitatea Ivești din ținutul Tecuci o găsim prezentă în *Harta rusească din 1770*, *Harta lui Rigas din Valestir din 1797*, *hărțile Moldovei din anii 1811, 1833, 1835, 1863*. Familia Ghika are în Moldova rădăcini adânci, iar unele le vom găsi și aici în Galați. Este bine de știut principele Gheorghe Ghika vodă (n.1600 în Zagonia, localitate în Macedonia-d.Constantinopole 1664), era pârcălab de Hotin în anul 1625 și era vornic în Țara de Jos în anul 1648. Pe Aristița (Emestina) Ghika n. 1816 și decedată la Băleni, în 13 sept. 1902, o aflăm căsătorită la Iași în 1835 cu Matei Cantacuzino n. 1809 și decedat la Băleni la 13 septembrie 1842.

Alecu Ruset⁴²⁵, Miron Costin, Iordache Ghika⁴²⁶, Catinca Ghica⁴²⁷, Gavril Conachi⁴²⁸, Manolache Costachi⁴²⁹, Dumitrache Ghica⁴³⁰, Manolache Conachi⁴³¹,

Prințul Alexandru Ghika (1903-1992, aflat la cimitirul Eternitatea din Galați), se căsătorește în 1936 cu Maria Eliza Orleanu (1902-1977), stabilindu-se în Galați.

⁴²⁵ Beizadeaua Alecu Ruset, era fiul fostului domnitor Antonie Ruset, cel care fusese înlăturat de la tron prin intrigile lui Duca vodă.

⁴²⁶ Un zapis din 29 apr.1799 consemnează că 42 de familii răzeșești din Liești vând logofătului Iordache Ghika 313 pași, adică întreaga moșie Păușeasca (*BAR*, col. *doc. ist.*, CXXXVIII/143/a, precum și un zapis dat din 12 apr.1620/7128), prin care vodă Gașpar Grațiani întărește lui Costea Bucioc 38 de sate, unul fiind Mirăiești; altul din 8 apr.1617/7125, prin care Radu Mihnea întărește lui Nicoară Prăjescu 16 sate și 10 jumătăți de sate, cu o moșie în satul Tălăbești. Să ne reamintim că în anul 1704, pe data de 12 aprilie, clucerul Constantin Zbera, împreună cu târgoveții bătrâni din Tecuci, măsoară locul vel vornicului Iordache Ruset din hotarul târgului Tecuci, partea cea din jos, dăruit acestuia de domnul în scaun al Moldovei, precum și alți 450 stânjeni, cumpărați de la logofătul Ioniță Tălăbescu, adică nimeni altul decât proprietarul moșiei Tălăbești.

⁴²⁷ Casa Ghica, aflată pe strada Gavril Muzicescu nr. 10 din Iași, fostă stradă Banu, la nr. 8, era între anii 1835 și 1841 doar în proprietatea spătarului Ianache Negruți, fratele mai mic al lui Dinu Negruți, tatăl scriitorului Costache Negruzzi (Cf. Gh. Ghibănescu, *Familia Negruți*, în „Ioan Neculce”. *Buletinul Muzeului Municipal din Iași, fasc. II*, 1922, p. 326). Fiica cea mare a lui Ianachi Negruți și Zoița se numea Elenco (Elena); aceasta s-a căsătorit cu aga Costache Ghica, coborâtor din familia domnitoare Ghica. Cununia a avut loc la moșia Voinești (jud. Iași), la 20 ianuarie 1859. Costache Ghica a fost primul dintre Ghiculeștii care au locuit la această adresă. Elena Ghica a murit la Iași, în anul 1911. În urma sa au rămas patru moștenitori: Albert Ghica care domicilia în Iași, în imobilul pe strada Banu, nr. 8; Eduard Ghica, care era prefect de Vaslui, și locuia în acel oraș; Henry Ghica, a cărui domiciliu nu se cunoștea și Elena Palladi, fosta soție a defunctului Palladi, fost prefect de poliție în Galați, care locuia la Galați (Arhivele Statului Iași fond Primăria Iași, dosar 22/8, p. 34). Eduard a fost căsătorit de două ori, avea în proprietate moșia Țibana (astăzi jud. Iași) și casa din Iași (str. Banu nr. 8). Prima căsătorie cu Lucia Palladi, a avut trei copii pe Albert (n. 1888, d. 1890), Francine Ghica („Toupinette”) căsătorită în 1911, la Vaslui, cu George Vasiliu (prefect de Tutova) și Georgette. Albert Ghica, născut la 16 decembrie 1868, la Iași, a fost căsătorit de mai multe ori: cu Hélène Sturdza (descendentă din domnitorul Mihail Sturdza), la 13 iunie 1890 la Iași, cu Dolores Marie Albertine Ghis, o marchiză franceză, la 5 noiembrie 1893, la Paris; apoi cu Madge Dowling of. Kilas, o irlandeză, la 27 noiembrie 1905, la Londra; a patra oară s-a însurat cu Elena Antaki (Ralli) în 1920 la Galați, care era fiica lui Makarios Antaki, negustor dintr-o familie creștină din Alep, stabilit la Galați, cu prăvălii pe străzile Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru, marcând astfel o nouă prezență a acestei familii în marele port Galați. A avut o viață destul de tumultoasă (el aspira chiar să devină regele Albaniei, candidând la tronul acestei țări). În ciuda numeroaselor sale căsătorii, nu a avut nici un urmaș. Albert Ghica a murit la Iași, la 19 septembrie 1925 (Grigore Ghica, *Gri-gri*, ed. îngrijită de Mariana Avanu Marcu, București, 1998, p. 67). Dr. Popa Emil din Galați, în lucrarea de cercetare *Albert Ghica și familia Antaki* ne spune: „Despre familia Antaki se știu puține date. La 1871 județul Covurlui era reprezentat în Parlament de deputatul ales Iordache Antaki (ziarul *Telegraphulu* de București, sâmbătă 8 maiu). Probabil este vorba de cel care deținea o zalhana în valea orașului în 1861 și care, alături de G.P. Mantu, va depune o petițiune către Rege, pentru menținerea statutului de porto-franco al Galațiului. La ridicarea bisericii Sfinții Împărați Constantin și Elena din Galați, comisul Iordachi Antachi va dona 20 000 de cărămizi. O stradă din oraș, care lega strada Mavromol cu strada Domnească se numea strada Antache (în *Călăuza*

orașului Galați, întocmită de N.C. Nanu, sau Antachi, actuala stradă Lupeni). Câteva familii Antache și Antachi mai trăiesc și acum în Galați, iar neamul Antaki este răspândit în toată lumea. Antaki înseamnă *cel care provine din Antioch*, un oraș sirian vechi, azi Antakia, actualmente în Turcia. În ziarul *Epoca* de Joi 19 (31) martie 1887, sub titlul *Sdrobirea colectiviștilor la Galați*, reporterul ne vorbește de o criză generată de demisia deputatului colectivist din colegiul II, pe numele G. Antachi. Cred că este vorba de George Antachi, proprietar, amintit în 1872 ca membru al lojei masonice *Discipolii lui Pitagora*. Tot în ziarul *Epoca* din data de 1 august 1887 sunt amintiți frații Antachi, cărora ajutorul de primar Malacsa, contra legii contabilității le oferea contractul de achiziție pentru grilajul de fier și doi stâlpi din tuci, ce urmau a fi montați pe zidul Vadului Bănceanu. Cum pe lista celor eligibili pentru Senat din Monitorul Oficial din 9 februarie 1882 găsim pe Iancu și George Antachi, presupun că cei doi erau frații Antachi. Ambii erau în anul 1888 membri pe lista definitivă a alegătorilor ai *Camerei de comerț și industrie pe 1889*.” Același autor și cercetător talentat mai scrie: „Într-un volum de amintiri scris de diplomatul gălățean Dimitrie Iurașcu, *Rugina toamnei*, Editura Partener, 2012, autorul pomeneste o întâmplare dintre două cuconițe din înalta societate gălățeană, care au intrat într-un conflict generat de un fante de epocă, Alecu Constantinidi, un dandy local. Acest Alecu, un tânăr plin de bani proveniți de la moșia Tutova, care era în familia Constantinidi, era disputat la vedere de brăileanca Olga Macri, sora academicianului Anastase Simu (1854 – 1935, magistrat și om politic român, născut la Brăila, cel care a înființat Muzeul de artă plastică A. Simu din București), care se căsătorise în Galați după avocatul și politicianul Victor Macri (al cărui nume l-a purtat strada 23 August, în prezent Universității) și Natalia Antachi, născută Alexandri, nevasta *valetudinarului* (*șubred, neputincios, bolnăvicios*) și *marelui bogătaş al orașului*. Iurașcu scrie despre Natalia Antachi că *era o grecoaică un pic trecută, dar de toată frumusețea, însă îi cam lipseau acele elemente esențiale ale unei bune educații*. Normal, Natalia fusese fiică de negustor și era căsătorită cu un negustor care avea salhana în schela portului și mai multe prăvălii în strada Mare, ca și în Târgul cel Nou. Tocmai lipsa bunei educații este amintită de Iurașcu în cartea sa. Disperată că doamna Macri avea mai mare trecere la junele play boy-ul, Natalitza o va ataca pe Olgutza în Grădina Publică, pe când se plimba sub pomii înfloriți într-o zi de mai, încercând să-i îndrepte zulfii și să-i smulgă pălăriuța din cap, în vederea aplicării măsurii amintite. Cum nici Olgutza nu era o tolomacă, în procesul de apărare al buclelor asaltate, se va fi folosit de umbrelutză, cu care ar fi fost aplicate ceva lovituri *Coup du plat de l' épée* ce vor produce leziuni la nivelul nasului grecesc al agresoarei. Ne mai povestește Iurașcu happy-end-ul acestei casteli din parcul public: ambele codane, devenind vădane, dau câte o lovitură, așa că Olgutza Macri îl va lua de bărbat pe mult disputatul Alecu Constantinidi, iar Natalitza pe Albert Ghica, printzul care avea să treacă pe lângă tronul Albaniei. Din ce-am mai găsit prin presa vremii doamna Olga Macri va sta, după căsătorie, mai mult pe la Bârlad și pe la Ghidigeni, unde se va abona la *Moda nouă ilustrată*, care apare-n fiecare vineri. În ce privește clădirea din Galați, de pe strada Mavromol, cunoscută sub numele de Palatul Antaki, știm că era cea mai frumoasă clădire din oraș până la construirea Casei Lambrinidi și în ea va fi cazat cu toate onorurile Marele Duce Nicolai, pe 6 mai 1877 când, însoțit de 25 de generali ruși, a venit să inspecteze frontul de la Dunăre. Mai târziu, în cel de-al doilea război mondial, tot în clădirea palatului Antaki a funcționat Comandamentul Wermachtului, iar la abandonarea orașului de către germani, asta în ziua de 25 august 1944, genștii nemți au minat clădirea, provocându-i pagube importante. Acum știm că Carol I în vizitele sale numeroase efectuate în Galați a locuit în *Villa Antachi*, (Monitorul oficial din 25 septembrie 1882) și mai știm că în salonul acestei case se afla și un tablou în ulei a suveranului, pictat în anul 1866, care ajunge la Willy Klein, un brăilean, care-l va vinde în 1936 lui Constantin C. Giurescu pentru 75 000 de lei. După recondiționare tabloul îi va fi dăruit lui Carol al II-lea cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la nașterea lui Carol I.”

Catinca Ghica, cumnata domnului Vodă Ghica, umbla cu un ofițer rus, numit Rutman, un ofițer olandez în slujba armatei ruse, căsătorit cu Sultana Văcărescu, zisă Furtunoaia. Aceasta găsește corespondența dintre Catinca Ghica și baronul Rutman și într-o seară de spectacol, când vodă era la teatru, ea intră în sala de bal și, îmbrăcată în uniforma de curier rus, îi înmânează lui vodă pachetul cu scrisori, corespondența dintre cei doi (Constanța Vintilă - Ghițulescu, *Focul Amurului, despre dragoste și sexualitate în societatea românească 1750-1830*, București, ed. Humanitas, 2006). Catinca Ghica a fost îndrăgostită de generalul Pavel Kiseleff, apoi de baronul Uxküll (Cosmin Dariescu, *Sanționarea adulterului în dreptul românesc al veacului al XIX-lea*, Analele științifice ale universității „AL.I.Cuza”, Iași, Tomul LVI, Științe Juridice, 2010, p. 43). Sub pseudonimul literar *Dora d'Istria*, a mai existat o doamnă Ghica, fiica marelui ban Mihai Ghica și nepoata domnitorului Grigore al IV-lea Ghica. Născută pe 22 ianuarie 1828 la București, *Elena Ghica* era de origine albaneză. Elena și-a făcut studiile pe cuprinsul Europei – la Dresden, Viena, Veneția și Berlin. A învățat nouă limbi străine până la 10 ani, iar la numai 14 ani tradusese în germană „Iliada” lui Homer. Întoarsă în țară (1849), s-a căsătorit cu ducele Alexandru Koltsov-Massalski, Elena Ghica devenind ducesa *Helena Koltsova-Massalskaya*. A trăit mai mulți ani în Rusia, în special la Sankt Petersburg, însă niciodată nu s-a acomodat cu viziunea naționalistă a soțului ei, nici nu boicotul bisericii la curtea țarului despot Nicolae I. Nemaисуportând climatul rus, Elena s-a îndreptat spre Europa Centrală, mai întâi în Elveția apoi Grecia și Anatolia, în cele din urmă stabilindu-se în Italia. A murit la 17 februarie 1888, la Florența.

⁴²⁸ Vornicul Gavrilă Conachi avea la 1672 9 moșii, iar 15 ani mai târziu, înainte de a deceda, lăsa urmașilor 90 de moșii. El a cumpărat deodată în 12 mai 1823 430 de stâneni de pământ, iar la 7 mai 1740 „un bătrân întreg” (C. Solomon, *op. cit.*, vol. II, p. 81, doc. LXXXIV).

⁴²⁹ În secolul al XVIII-lea îl întâlnim pe Manolache Costache, care a fost spătar al Moldovei, tatăl Tarsiței Costachi, n. 1771, ca stăpân pe moșia Umbrărești (I.T. Sion, *Monografie Umbrărești*).

⁴³⁰ Dumitrache Ghica, vistiernicul, fiul logofătului Costachi Ghica, (nu se cunoaște data nașterii), decedat în octombrie 1835 la Iași. Palatul său de la Iași există și astăzi pe strada Copou, nr. 3, proprietatea construită încă înainte de anul 1823. Aga Nicu Ghica - Comăneșteanul, era fiul lui Dumitrache Ghica, născut la Iași în 1798 și decedat la Comănești în 1853, fiind înmormântat în cavoul familiei Ghica din cimitirul Bisericii Sfântului Spiridon din Comănești. Doctor în drept, a fost o figură foarte puternică a acestei familii, solicitat foarte mult în rândul tineretului revoluționar, mai ales în străinătate, pentru evenimentele de la nivelul anului 1848. Costachi Ghica (Sulgearoglu) (1742-1818), fiul Caterinei (Catincăi) Ghica, sora domnitorului Grigore III Ghica, domnitor decapitat la 1777. A fost bunic domnitorului Vodă Grigore V prin tatăl acestuia Alexandru, fiul lui Costachi Ghica. A fost unchi domnitorului Alexandru Morutzi prin tatăl acestuia Iordachi care a fost frate cu Costachi Ghica. „După 1824, iluziile legate de intențiile rusești fiind repede risipite, o seamă de boieri moldoveni și-au manifestat cu putere ostilitatea lor față de Rusia, implicându-se în acțiuni conspirative, uneori prin intrigi, alteori prin mijloace de propagandă politică, precum elaborarea unor proiecte cu veleități constituționale (până spre 1840). Aceste grupuri politice boieresti de inspirație cărvunară nu erau expresia unor interese de clasă (boierimea „secundară”, în cazul de față), ci a opoziției față de oligarhismul marilor familii, adunând boieri de neam din toate „claturile” și, după 1830, tot felul de alte persoane, fără criterii de distincție socială, dar neapărat pământeni, care erau gata să adopte un anume proiect politic de interes general. Nucleul era format din câțiva reprezentanți ai unor familii ale marii boierimi de neam, dar din afara protipendadei (Cuza, Miclescu, Crupenschi, Râșcanu, Vârnav, Carp, Sion, Rosetti-Baston, Sturdza, ramura „cadetă” etc.), având o pondere politică minoritară, dar o forță politică mult mai mare. Spre 1826, vistiernicul Dumitrache Ghica adunase în jurul său un grup de

Gheorghe Gheorghiade⁴³², colonelul Penescu Nicolae⁴³³, vel banul Grigore Costache⁴³⁴. Mai știm desigur astăzi că proprietarul moșii Călianca, cu sat din

interesată, căruia domnul Ioniță Sandu Sturdza le-a lăsat țara pe mână, doar în schimbul promisiunii de a susține năzuințele de domnie ale beizadelei Nicolae Sturdza, căsătorit cu fiica lui Ghica. Un context foarte delicat s-a creat în 1826: pe de o parte, Sublima Poartă a trimis un firman pentru scoaterea grecilor din egumenii; pe de altă parte, Rusia a trimis Porții un ultimatum, cerându-i retragerea completă a trupelor otomane din Principate și tratând înlăturarea egumenilor greci ca pe un act de ostilitate. În acest context, mitropolitul Veniamin Costache și unii boieri au preconizat așezarea ca egumeni, în locul grecilor, a unor arhieri pământeni aduși din Basarabia, deci agreeți de oficialii ruși; pe această linie, s-a susținut candidatura lui Varlaam Cuza la scaunul Episcopiei de Huși. Gruparea lui Dumitrache Ghica s-a raliat acelor care, în frunte cu vornicul Vasile Miclescu (Familia Miclescu are o ascendență documentară veche, care urcă până în sec. al XV-lea, primii purtători ai numelui ei fiind Vasile și Gavril, cei numiți așa după moșia vasluiană a satului Miclești a tatălui lor.), susțineau pe ieromonahul Sofronie Miclescu. Momentul marchează conturarea unei grupări boierești cu fățișă atitudine antirusă, care socotea că apropierea de Rusia nu înseamnă decât o schimbare de dominație, care putea să aducă o nedorită schimbare a așezămintelor și a cutumelor de ocârmuire”.- *Micleștii și disputele boierești din Moldova la 1826*, Cristian Ploscaru.

⁴³¹ Familia descinde din Anghel Conachi, mare comis al Moldovei, căsătorit cu Paraschiva Venin, care se va călugări în 1719, când după catastrofala bătălie cu turcii a lui Dimitrie Cantemir împreună cu Petru cel Mare de la Stănilești pe Prut, fiul ei, Ion Conachi fusese capturat de tătari și „țaiat” la Gura Oaiei, pe moșia satului Drăgănești. Propietar în anul 1800 a unei suprafețe de 221000 fâlcii de teren, întins pe județele Rm. Sărat, Putna și Tecuci, Manolachi Conachi (d. 1803), a fost mare vornic al Țării de Jos. Fusese succesiv mare vornic, biv-vel vornic al Țării de Jos, apoi din nou Vornic la 1802. În conacul familiei de la Țigănești s-a născut la 14 octombrie 1777, cel care avea să fie cunoscut ca marele logofăt al Moldovei, Costache Conachi (1777-1849). Costache Conachi, decedat la 4 februarie 1849, odihnește alături de soția sa Smaranda, născută Donici (fosta prima soție a lui Petrache Negri agă și fost ispravnic în câteva ținuturi din sudul Moldovei, mort la 1824) și de alți membrii ai familiei (Manolache Conachi cu Ecaterina fosta lui soție), în biserica familiei din Țigănești (cu hramul Sfântul Nicolaie), ctitorită de dânsul.

⁴³² Apariția acestei familii în zona de sud a Moldovei o descoperim plecând de la familia grecului Hristuldo Exarhu, aflat în anul 1880 într-un proces de succesiune la Focșani. Hristuldo Ecsarhu împreună cu soția sa Sofia a deținut în Șerbănești, Mirăiești, Gârlești și Călienii peste 1140 ha, ei având patru copii: Alexandru, Sofia, Leon și Gheorghe. Un proces verbal al Tribunalului Tecuci din anul 1887 ne arată că Alexandru și Leon Ecsarhu au vândut partea lor de moșie lui Gheorghiade Ion și lui D. Gheorghe Ghiorgghiade (ASG, p.v. nr. 235, Tribunalul Județului Tecuci). În 1880 Ion Ghiorgghiade prelua așadar prin cumpărare moșia fraților Ecsarhu cu trupurile ei din Mirăiești, Lungociu, Crângeni, Gârlești, Movilenii de la Fântâna Gerului până la Siret, Călienii, Șerbănești și Nămolosa. Neavând copii și locuind în Tecuci lasă ca moștenire rudelor sale colaterale la 20 octombrie 1887 întreaga avere astfel: fiului defunctului Nicolae Filippide, nepotul său după soră, numit Iordache, cel care a acceptat să ia numele de familie Ghiorgghiade, întreaga avere și împuternicirea să împartă descendenților o parte din ea. El mai primește de la Ion Ggiorgghiade, cel care l-a înfiat, câteva case în Galați, între care și cea vecină teatrului Fani Tardini și toată moștenirea mobilă și imobilă, conacul de la Berca din Șerbănești cu tot terenul aferent, jumătate din moșia satului Mierești și 404 fâlcii din Crângeni (ASG, Testament Ghiorgghiade, 11 septembrie 1884, Tribunalul Județului Tecuci). În 1887 avea o avere care se cifra la 4582 ha și o familie care număra zece componenți: Elisabeta, Iancu, Gogu, Anița, Valentina, Eliza, Matilda,

județul Putna, era Vasile Sculy Logotetides⁴³⁵, un bun avocat ieșean, căsătorit cu Sofia, fiica boierului Cristodor⁴³⁶ (sau Hristuldo) Exarhu⁴³⁷, și el cu proprietăți în

Mărica, Olga cu manțiunea că Eliza era sora sa. După ce la 20 aprilie 1921 el pierde 40 de ha expropriate în folosul cetățenilor din comună, restul moșiilor vor fi păstrate întregi până la moartea sa, atunci când prin succesiune ea se împarte copiilor săi.

⁴³³ În anul 1915 era comandantul Regimentului 2 Vânători de munte „Regina Elisabeta”, funcție pe care o deține până la 1 septembrie 1916 (vezi A.M.R., Memorii bătrâni, dosar nr. 151). Mutat la Regimentului de Dorobanți 32 Mircea, el s-a acoperit de glorie în legendarele lupte de la Mărășești, unde flăcări regimentului, ca niște năluci în cămeșoale albe, conduși de colonelul Nicolae Penescu, dau asaltul morții în rândurile prusacilor trufași. Străbunicul său, Ioan Penescu, își începea activitatea de tipograf în orașul Brăila în 1838.

⁴³⁴ Avea moșie în satul Șerbănești și un pod „de dubasă” (pontoane) pe Siret, la Lungoci. Acesta face jalbă la domnie pentru prejudicii, iar la 5 ian. 1737/7245 vodă Grigore Ghika hotărăște în favoarea sa, Manolache urmând să strice podul său de pe Siret și „niciodată pod acolo să nu fie”. Peste 8 ani Manolache se jăluiește noului domn Mavrocordat, care găsește dimpotrivă, că are dreptate doar dumnealui vel vornic Manolache și hotărăște ca acesta „să aibă a-și face pod pe moșia dumisale, adică Liești” (BAR, col. doc. ist., CXXXIX/24). În *Condica Visteriei Moldovei din anul 1816*, ca proprietar al moșiei Milencii (și Tătărășenilor) este trecut același logofăt Costache Ghica. În iunie 1820, fiul acestuia, aga Dumitrachi Ghica înainta o jalbă către domnie, cerând aprobare ca dreapta sa moșie, ce o avea de moștenire, Mileanca, hotar întreg, să fie vândută la mezat. El putea să vândă moșia „în puterea scrisorilor și a hotarnicelor ce s-au văzut, din 20 iunie 1806”. Licităția a pornit de la 30 000 lei, prețul urcând până la 140 000 lei, cu care moșia a fost achiziționată de Smaranda Roseti, soția luminatului beizadele Gheorghe Caragea. La 15 martie 1832, moșiile Mileanca și Tătărășenii, ale Smarandei Roseti, au fost vândute cu 12 500 bani olandezi (adică lei !), lui Apostol Ioan Petrino. În momentul vânzării, Smaranda se afla stabilită la Livornio, în Italia, iar soțul ei, Gheorghe Caragea, la Chișinău, sub stăpânire rusească.

⁴³⁵ Familia Sculy mai cunoscută (pentru că de fapt nu a existat doar una singură pe pământul românesc) avea și cognomenul „Logothetides”, care prin simplificare a devenit „Logotheti”. Străbunicul arhitectului Nicolae Sculy-Logotheti, căsătorit cu o nepoată de fiu a genealogistului Ștefan D. Grecianu, având prenumele de Sculy, devenit în generația următoare nume de familie, a venit din Grecia și a trăit la Piatra Neamț, unde a și făcut ceva avere. Sculy Logothetides a deținut micul rang boieresc de „ban”. A fost căsătorit cu domnișoara Caliopei Caraghioz, al cărei nume trimite cu gândul la popularul teatru cu marionete, din Grecia tradițională. Copii săi făceau deja parte deja din protipendada Moldovei. Domnul Leon Sculy Logothetides (cunoscut și ca Sculy Logotheti sau numai Sculy, uneori scris și Scully, n. 1853, Piatra Neamț - d. 1912, Iași, a fost mare medic chirurg român, fost deputat, profesor la Facultatea de Medicină din Iași, unul din întemeietorii școlii de chirurgie ieșene. A fost de altfel și primul decan al Facultății de Medicină și a format chirurghi precum Ernest Juvara, Ion Tănăsescu, Paul Anghel și Nicolae Hortolomei (Ionel Maftai, *Personalități ieșene: Omagiu*, Vol. 2, Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Iași, 1975, p. 241; N. Angelescu, E. Popa, „Écoles chirurgicales roumaines de tradition française”, *e-mémoires de l'Académie Nationale de Chirurgie*, 2007, p. 23-30; *Jurnalul de Chirurgie*, Iași, 2006, Vol. II, Nr. 4, p. 424-428). Avocatul Vasile Sculy (1844-1918), proprietarul din zona noastră, deputat și senator, căsătorit cu Sofia Exarhu, a fost proprietarul unei frumoase case boierești din Iași în care, din 1875, s-a aflat sediul Jockey-Clubului, Otel d'Angleterre, cofetaria Tuffli sau restaurantul Corso. Unul dintre primii proprietari ai parterului, avocatul Vasile Sculy, a speculat avantajul poziționării și a deschis prăvălii. Mai apoi, aceleași saloane vor găzdui „Maison Jockey Club restaurant de Paris”, restaurantul specific jocheiștilor. Tot parterul a fost

destinat cofetărilor vremii, cele mai renumite fiind cofetăria Tuffli și cea a cofetarului Constantin Vlădescu (furnizorul Curtii Regale). În 1937, la parter se deschide primul restaurant cu muzică jazz din Iași, restaurantul Corso În grădina umbroasă a noului „otel”, se putea asculta fanfara militară, iar pe la 1873 datorită bunei administrări, cocheta clădirea de la capătul străzii devenită „Lăpușneanu” devine tot mai cunoscută și mai frecventată de „lumea bună” a Iașilor. În seara de 21 octombrie 1872, Societatea literară „Junimea”, organizează prima întrunire din această clădire, sub conducerea lui Titu Maiorescu. Între 1900-1910, clădirea intră în stăpânirea Creditului Urban din Iași, drept gaj pentru împrumuturile acordate lui Vasile Sculy, după care este cumpărată de „Jockey-Club”. Leon Sculy (1853-1912), deputat și el, s-a numărat printre întâii profesori de la Facultatea de Medicină din capitala Moldovei. Fiul lui Vasile Sculy, cel de-al doilea Leon Sculy din familie, licențiat în drept și în chimie agricolă, a fost căsătorit cu Margareta Caradja, fiica entomologului Aristide Caradja, descendentă directă a domnitorului Ioan Caradja, având, la rândul său, un fiu, Andrei, căsătorit cu Maia Bujoi, fiica cunoscutului industriaș, inginerul Ion Bujoi. Avocatul Vasile Sculy a avut de asemenea un fiu, Raul (1882-1954), moșier la Buhăești (jud. Vaslui) și compozitor. Din căsătoria acestuia cu fiica juristului și poetului Nicolae Volenti s-au născut un fiu, Henric, aviator; o fiică, Ada, măritată mai întâi cu ruda sa, magistratul G. Makarovitsch și apoi cu Costel Ioan, nepot de frate al lui Take Ionescu, și un alt fiu, Nicolae, arhitectul mai sus amintit, care a avut preocupări legate de spița familiei. Și cealaltă ramură a familiei Sculy, descendentă din profesorul medic de la Iași, prezintă un interes istorico-genealogic: din căsătoria lui cu Smaranda Cincu (descendentă a reputei familii tecucene Cincu) s-au născut un fiu, Eduard, medic, și trei fiice: Maria-Antoaneta, soția lui Costin Sturdza, Margareta, căsătorită cu Teodor Herescu și Georgeta, căsătorită mai întâi cu Vintilă Cicei și apoi cu Constantin Iarca, din cunoscuta familie boierească din regiunea Buzău-Râmnicu Sărat, care a fost în relații cu pictorul Ion Andreescu și care a dat oștirii românești trei generali. O soră a avocatului Vasile Sculy și a profesorului medic Leon Sculy, Cleopatra a fost căsătorită cu August Rășcanu, fiul boierului revoluționar Toderiță Rășcanu, care și el avusese moșie tot la Buhăești Vasluiului. În zilele noastre numele lor se continuă prin arhitectul Ștefan Sculy-Logotheti și prin verii săi Alexandra Băbeanu născută Sculy-Logotheti și Ion Sculy-Logotheti, ingineri, cu toții stabiliți la Paris. Moștenitorul Sculy Logothetis, a primit 50 de ha pământ la Scânteia, jud. Iași. Apud „*Sculy-Logothetides*”, Mihai Sorin Rădulescu. Prin septembrie 1906, povestește Ion Mitican, la propunerea tătarășenilor și ciurchienilor, aprigi apărători ai datinelor strămoșești, societatea a început construirea unui hipodrom cu tribună, pe un tăpșan, în fața Abatorului, unde se făceau mai demult alergări de cai. Din luna iulie, următoare, începeau curse de cai la trap, galop și cu obstacole. Locul alergărilor fiind prea departe de țîrg prin mai 1910 Jockey Club obținea aprobarea consiliului municipal să mute hipodromul din Tătarăși în Copou, între șoseaua viilor și Alei, pe imășul târgului. („*Monitorul Comunei Iași*”, mai 1910). Tot pe aici, între cazarmă și rohatcă mai fusese și prin 1854, cum anunța „*Zimbrul*”. Invitați, la alergări participau și jockey cu cai celebri, din toată țara și din țările vecine, ca la concursurile hipice din septembrie 1925 sau din anul 1929, desfășurat pe terenul sportiv de la Copou. Acolo în anul 1934 locotenentul Henri Rang cu calul Dante obținea timpi internaționali și cucerea trofee la Copou, Iași și Cuza Vodă. Curajos, peste doi ani participa la concursul internațional de la Berlin, intrînd în întrecere cu marele campion german Kurt Hasse pentru „Marele premiu al Națiunilor”. Obținând același timp cu concurentul german se organiza un baraj, la care se considera că timpul lui Hasse e mai bun cu 6 secunde și câștiga medalia de aur, locotenentul ieșean obținînd pe aceea de argint. Venind războiul creșterea cailor de rasă a încetat și pasiunea se relua abia în anul 1968, când CSMS înființa o secție de călărie organizînd baza hipică cu micul teren dinspre Ciurea, unde s-au dezvoltat adevărate talente și au crescut concurenți participanți la întrecerile naționale. (Virgil Livovschi, *Jockey-Club*, „*Flacăra*

Iașului”, 3 august 1968). Tradițiile hipice ale Iașilor dăinuiau încă din vremea domnitorului Mihail Sturza. Vechea zidire, înzestrată de Vasile Sculi (Scully), cu colonade, multe ogive și statuete, ca niște carule de veghe pe fronton, păstra și o legendă cu alt poet, aici localizată de contemporanul Unirii, poetul George Sion (1822-1892). Prin anii tinereții sale în capitala Moldovei era la modă, adulat și slăvit, ca un „Adonis” frumosul poet plin de calități Alexandru Hrisoverghi (27 februarie 1811-9 martie 1837), „pe lângă altele dotat cu epolete și eghilete de ofițer” ca „adiutant domnesc”. Aparținea unei vechi familii grecești, se instruisese la pensionate, trăise în vremea Eteriei la Chișinău și intrase în armata Moldovei, promovat de luminatul domnitor Mihail Sturza. Deși era iubit și foarte dorit drept ginere, de multe mame din protipendada târgului, avusese ghinionul să-i cadă cu tronc una dintre cele mai frumoase cucoane ale Iașului: Catincuța, fiica vornicului stihuitor Nicolae Dimachi (Dimaki), fusese „legănată” și ea de muze „în pruncie”. Căsătoria Catincuței cu vornicul Iordache Beldiman nu se întâmpla prea norocoasă, căci soțul mai vârstnic avea fire „prozaică”, dansa în schimb, fiind șturlubatică, „focoasă” sau cum ziceau bătrânii cam „rea de muscă”. Văzându-l pe junele stihuitor Hrisoverghi cu ocazia festivităților înscăunării domnitorului Mihalache Sturza a simțit inima tresărind și-i căuta prilej de vedere. Se întâlneau la Teatrul de Varietăți din Ulița Golia, în saloanele deschise ale capitalei, la Alecu Balș (Alexandru Balș era fiul fostului mare logofăt și stălp al Moldovei, Alecu Balș, de la care primea, la 17 martie 1864, târgul Adjud, șapte moșii așezate în ținutul Putnei și alte trei în județul Tecuci, spre a le stăpâni, spunea actul de donație, „din neam în neam”. Puțin mai târziu, Alexandru Balș va moșteni de la părintele său latifundiul de la Broșteni, compus din 34.000 de hectare așezate de-a lungul văii Bistriței și la poalele Ceahlăului. Om cumpătat, despre care contemporanii nu au vorbit decât cu stimă, dar administrator mediocru, Alexandru Balș nu mai poseda în 1894, anul morții sale, nici un fel de avere.), Elena Sturza, Gh. Asachi și chiar în Biserica Buna Vestire, într-o zi de mai cu liliicii grădinilor înfloriți, unde dansa mergea să se roage, dar îl căuta pe iubit. Peste vreo 40 de ani Biserica era frecventată de Veronica Miclă și Mihai Eminescu. Pentru liniștire, atunci când bărbatul pleca la moșie, îl chema să-i șoptească la ureche versuri, în iatacul ei de la etajul clădirii, promițându-i, ca o adevărată muză că îi va aparține după ce va deveni un mare poet; „Iubește-mă, fii norocit, fă-ți un nume strălucit între oameni, ca să mă acoperi și pe mine cu slava ta.” Idila începută prin 1834 continua și în zorii primăverii anului 1837. Vara, când iubita pleca cu soțul la țară, adjutanul domnesc nu-și mai găsea liniștea, făcând lungi incursiuni, călare, între Iași - Chircești, ținutul Vaslui (Un oraș întreg, cu moșia dimprejur, Vasluiul, era încă în posesia polcovnicesei Elena Subin, sora fostului domn Grigore Ghika; târgul Herța aparținea familiei Cazimir, orașelul Buhuși lui Alexandru Exarhu, târgul Pașcani lui Nicolae Rosetti-Roznovanu.), unde trăia familia sa, și Cărpăcești (lângă Bârlad), unde își avea moșia Iordache Beldiman și neuitata muză a poetului. Părdalnica lor fericire se curmă însă într-o noapte de iarnă, geroasă. Încunștiințat de isprăvile nevestei, Iordache s-a întors pe neprevăzute acasă și urcând, tiptil, la ietacul nevestei de la etaj, bătea în ușa odăii cu păcate. Făcând-o pe somnoroasă, Catinca a răspuns abia după ce amoresul a ieșit, val vârtej, pe fereastră, încercând să coboare, ținându-se de prichiciul peretelui și de uluce, dar a căzut gramadă. Căutându-l peste tot, năuc de furie, Iordache l-a văzut în grădină, zăcând ca „un cadavru care abia se mișcă”, din cauza înălțimii ferestrei. Privindu-l înduioșat i-ar fi spus împricinătei: „L-ai mâncat fript pe bietul băiet! Ieși păcătoasă din ochii mei! Apoi, împingând-o, aproape desbrăcată cum era, o puse în trăsură și o trimise la părinții săi. După aceasta, rădicând pe bietul Hrisoverghi, mai mort pe prostiri (cerșafuri), îl duse în camera de culcare unde păcătuisese și-l îngriji cu cea mai creștinească sollicitudine. Nu fu însă posibil să-l scape, cu toate ajutoarele ce i le-a dat, căci i se dizlocase toate oasele din încheieturi și i se frânsese șira spinării. Trecând vreo zece zile de cumplite dureri nefericite se duse din lumea celor vii. Aceasta se petrecuse în casa care actualmente aparține lui Sculi”, încheia povestea sa

George Sion în toamna anul 1888, când își scria și amintirile *Din Tinerețe*, legând casa lui Alecu Beldiman (cumpărată de Sculy) oarecum de viața adjutantului domnesc Hrisoverghi, râvnitor la comoara lui Iordache, presupus fiul poetului. Se pare că greșea, căci unele cercetări genealogice arată că Iordache Beldiman (1806-1870), soțul Catincăi, care era de fapt nepotul poetului, fiind fecior al spătarului Dimitrie Beldiman, frate cu Alecu Beldiman. Mai zicea el că prin anul 1870 avusese o convorbire cu eroina fatală. Cerându-i versuri de ale părintelui, dânsa i-a dictat două poezii reținute și publicate de G. Sion odată cu amintirile. Întâmplarea buclucașă, cu sfârșit tragic, a fost multă vreme subiectul taifasurilor din saloanele târgului. Mai ales că învinovățita nu și-a „pus țolul în cap, cum se obișnuia, după așa o pozna, ci din contra, mergea țațoșă la soarele (serate), baluri și alte sindrofii, povestind și răspunsul ce l-a dat părinților când s-a întors acasă, în cămeșă de noapte, iar ei o probozeau: „Trebuia să mă măritați cu un barbat... Nu cu un monument funerar... antic!” Ca nu cumva biata fată să cadă iar în robia unui „monument” o lăsau să-și petreacă viața după voia ei, plecând la Viena. Pierzându-se tatăl, la 59 de ani, iar mama retrăgându-se la mănăstirea Agafton, Catinca devenea neneaca celor două surori mai mici, lăsate în grija ei, dar cu care se purta ca o Zgrițuroaică, stârnind ura lor, nestinsă nici la bătrânețe. Continuând povestirea, George Sion adăuga: „Cucoana Catinca mai târziu se consolă măritându-se cu Teodor Balș, cu care făcu și copii. Apoi rămânând, iarăși văduvă își petrecu bătrânețele, după Unire, la București, unde muri în anul 1887”. Făcându-și testamentul, la 22 mai 1883, lăsa toată averea fiului Victor, născut cu Teodor Balș, cât și Smarandei, fiica lui Dimitrie Beldiman (1834-1873), feciorul de la întâiul soț, bunul Iordache. Smaranda, dusă din Iași, ajunsese monahă la o mănăstire catolică din Belgia. De reținut este că în perioada următoare se produc schimbări importante în proprietățile Moldovei. Ziarul ieșean „*Curierul*” publica la 23 august 1884 o *Listă de moșiile cumpărate în Moldova de către israeliți de când li s-a conferit împământinirea* (1878). De aici se vede că bancherul Leon Daniel cumpărase moșiile Ionășeni (Botoșani), o mie de fâlcii, 12.000 de galbeni și Bădeni (Iași), 3.800 de fâlcii, 15.000 de galbeni, de la Alexandru Balș; moșia Țibucani (Neamț), 3.000 de fâlcii, 10.000 de galbeni, de la Iorgu Sturdza; moșia Buznea (Iași) de la Matei Gane, 1.300 de fâlcii, 28.000 de galbeni; frații Weisengrun deveniseră proprietari la Tăcuta (Vaslui), 2.000 de fâlcii cumpărate cu 40.000 de galbeni de la Iancu Sturza, la Țigănași (Iași), 2.200 de fâlcii cumpărate cu 40.000 de galbeni de la Grigore Carp, la Bogdănești (Bacău), 2.500 de fâlcii plătite cu 500.000 de franci francezi, lui Lascăr Bogdan, la Șoldănești (Suceava), 580 de fâlcii plătite 22.000 de galbeni postelnicesei Ralu Forăscu, născută Bașotă, și la Holboca (Iași) cumpărată de la Elena Bașotă, soția cneazului rus Jorj Cantacuzino. Bancherul Theiller cumpărase cu 40.000 de galbeni moșia Moinești (1.500 de fâlcii) de la Dumitru Mavrocordat, și, cu 600.000 de franci francezi, moșia Solonț a beizadelei Constantin Sturdza, ambele în județul Bacău.

⁴³⁶ Este interesantă creșterea în rang a unor boieri asimilați aici, care au început întâi ca arendași, cum este cazul următor. Moara de apă din Drajna de Jos este un monument istoric, care a aparținut familiei Filipescu. Moara a fost zidită din piatră de râu în sec. al XVII-lea de familia boierului Filipescu, pe un iaz abătut din râul Teleajen. Succesorul a fost boierul Dumitru Warthiadi, fiul lui Panait Warthiadi și al Elenei Kretzulescu, a fost cel care a restaurat și administrat Moara de apă, dar cum familia sa locuia la București, a fost lăsată în grija totală a arendașilor: Cristodor Stravidi, Chirănoiu din Văleni și Butu Ardeleanu. Pe aceștia îi aflăm apoi răspândiți ca boieri în toată România.

⁴³⁷ Într-un proces de succesiune al moșiilor deținute de familie în satele Călieni, Mirăiești și Șerbănești întâlnim numele lui Hristuldo Exarcu (ASG, fond Curtea de apel Foc., sec. II, Dos. 18/1880. Împreună cu Anastasă în anul 1880 dețineau în arendă moșia Șerbănești, care încorpora și moșia Lungoci, pe atunci proprietatea lui Dumitrache Ghica, iar moșia Mirăiești aparținea șătrarului Lupu Coroi. Hristuldo are împreună cu soția sa Sofia, patru copii: Alexandru și

moșia Hanu Conachi. Prin căsătorie el a mai moștenit moșia Călianca, arendată celor de la Vulturul. În satul și moșia Călienilor era atunci venit ca nou proprietar Gheorghe Gheorghiade.⁴³⁸), între ei fiind la un moment dat, mai nou apărut, și marele logofăt tecucean Costache Conachi, cel pătruns în zonă prin moștenire, dar și prin multe deposedări de vechi răzeșii, care era fiul lui Manolache Conachi⁴³⁹.

Sofia Exarcu, cărora în 1880 le lasă moștenire moșiile din Șerbănești, Mirăiești și Călienii. Celorlalți doi copii, Leon și Gheorghe le lăsase moșiile de la Ivești și Bucești (idem, sec.I, Dos.28/1880). Sofiei i-a revenit moșiile Șerbănești și Călienii, ambele expropriate în 1864 (idem, f. Ref. Agrară Tecuci, Dos. 246/1865). În 1891 cealaltă parte de moșie de 1140 ha (idem, col. Planuri, plan 883) era arendată lui Gh. Gheorghiade (ibidem,f. Curtea de Apel Galați, S.I, Dos.28/1880, în legătură cu care au avut loc mai multe procese între Gheorghiade și Leon, fratele Sofiei, aflată atunci la Buhuși precum și soțul acesteia (idem, Curtea de Apel Foc., secț. I, Dos. 28/1880. Împreună cu soțul ei Sculy Logothetides și-a administrat averea până la moarte. Partea lui Alexandru Exarcu, fratele Sofiei a fost risipită și se pare că a ajuns tot la Gh. Gheorghiade. Un Alexandru Exarcu figura în această perioadă ca reprezentant diplomatic al României la Istanbul. A fost căsătorit cu Ecaterina, fiica lui Manolache Costache (Elena Diaconu-Manu, *Familia Costăcheștilor*, rev.Mag. Ist., mart.1987), care nu are legătură cu logofătul Manolache Costache întâlnit la Șerbănești, despărțiți de aproape un secol. Poate fi unul și același cu fratele Sofiei Exarcu, fiul lui Hristuldo. Un Constantin Exarcu (1836-1898) pune împreună cu V.A. Urechea bazele Societății Culturale Ateneul Român la 28 ian.1865, dar nu se cunoaște să fi fost rudă cu Hristuldo Exarcu, după cum un Leon Sculy apare în memoriile lui Victor Slăvescu, vizitat de Sculy la 21 aug.1939, împreună cu soția sa, o anume Margareta, fiică a lui vodă Caragea, sau poate soția lui Leon Sculy, cel pomenit de Victor Slăvescu, care la rândul său poate fi descendent a Sofiei Sculy, fostă Exarcu. În sfârșit un alt dr. Leon Sculy Logothetides bate pe moșia sa în 1906 un țăran și susține la judecată că el ar fost victima țăranului (ASG, f. Curtea de Apel Galați, s. II, Dos.15/1907). În 1884 moșia Ruginceasa de Neamț era proprietate a domnilor Telimac Ciupercescu și Vasile Sculy Logothetides (1844 - 1918), deputat și senator, căsătorit cu Sofia Exarhu. La Călienii și Vulturul, din ținutul Putna, în 1907 proprietarul moșiilor era Vasile Sculy Logotetides, avocat ieșean, căsătorit cu Sofia, fiica boierului Cristodor Exarhu.

⁴³⁸ Dezvăluirile făcute în ziarul *Curentul* on line (Ștefan Străjer On February, 9, 2010) spun că „În spatele *mărețului* rege s-au ascuns toate putreziciunile, toate orgiile și toate faptele nerușinate, ce se petreceau în garsoniera din strada Palatului, în vila din Aleea Vulpache și în toate castelele regale. Viitorul suveran și-a început cariera *sentimentală* luând amantele tatălui său; Mița Biciclista i-a fost inițitoare, pentru ca Lili Gheorghiade, după ce a secătuit de tot caseta particulară a tatălui și-a continuat opera, golind-o și pe aceea a fiului.” Cezar Petrescu s-a manifestat încă de tânăr ca scriitor, dar a debutat la 30 de ani, în 1923. Opt ani mai târziu primea Premiul Național pentru Literatură. Odată, scriitorul i-a povestit lui Nicolae Carandino: „Lili Gheorghiade, celebra curtezană dinaintea primului război mondial, mi-a dat jurnalul ei, să-l prelucrez și să-l public; închipuie-ți că m-am îmbătat și l-am pierdut...”. Dar puțintel mai târziu J. Stahl avea să publice *Le journee de mademoiselle Lili*, la început de sec. XX, Ed. J. Hetzel, ilustrată de Lorenz Frölich, Paris, 1867.

⁴³⁹ În anul 1781 Alexandru Beldiman, comis 1786, serdar 1789, ban 1794, agă 1814, vornic 1821, scriitor, fiul lui Gh. Beldiman (n.1724-†3 apr.1972, Iași) și al Mariei, fca lui Lefter Vameșul și a Anastasiei, se căsătorește cu Ileana (Tudosia Manolache Conachi. Au doi copii, Vasile,†15 oct.1853, Iași, agă și pârălăb de Galați, căsătorit la 15 feb.1825 cu Maria Mavrocdat, sora Zoitei

El era cel care permisesese această nouă seliște, apărută acolo din rațiuni desigur de utilizare mai bună a țăranilor și utilajelor agricole de pe moșia sa, lărgită mult prin deposedarea răzășiilor, precum și spătarul moldovean Gavril Conachi⁴⁴⁰, care avea moșii și la Umbrărești și câteva locuri în Liești. Doar vechiul sat Fundeni este cel care a mai păstrat, încă până astăzi, această importantă funcție socială și administrativă, necontestată de nimeni.

Doamna a lui Gh. Bibescu vodă, †15 aug.1883 și pe Profira (Zuzuca), n.1792-†26 mar.1870, Iași, ctitorița spitalului din Pașcani, căsătorită cu Dumitru Cantacuzino Pașcanu în anul 1814.

⁴⁴⁰ Pe atunci banul Gavril Conachi era căsătorit cu una din fiicele lui Manolache Costache și avea trupuri de moșii la Tălăbești (Tălăbasca), Tomcești și Șerbănești, unde cumpără 43 de stânjeni de pământ (C. Solomon, *op. cit.*, vol.II, p.81, doc.XXXIV/12 mai 1823, iar la Liești avea moștenire de la socrul său, Manolache Costache (*ibidem*, 20 ian.1796/7304). În secolul al XVIII-lea, profesorul Ioan din Trebizonda predă, din septembrie 1797, copiilor spătarului moldovean Gavril Conachi, pe moșia acestuia, Lăgășeni, din ținutul Tecucilor și este plătit cu 700 de lei pe an („*Revista istorică*”, V (1919), pp. 96-98, apud. N. Iorga, *Studii și documente VII*, nr. 42, p. 96-98; N. Iorga, *Fundațiile domnilor români în Epir*, în *Analele academiei Române, Secțiunea Istorie*, 5, 2, t. XXXVI (1914), p. 246). Schitul Bujoreni (sau al Măgarului) datează, după cum am mai scris, din 27 martie 1602. Pe la începutul secolului al XVIII-lea a fost renovată de Gavril Conache, care a întărit-o, iar în anul 1840 ieromonahul Ioanichie Costache (hatmanul Ioan, înainte de călugărie), a construit o biserică mare din zid de cărămidă, care este folosită și azi. Alecu Callimachi, fiul lui Iancovachi și al Ruxandrei Catargi, va fi cel care va da o formă finală reședinței familiale din Stâncești. În 1803 era căminar, apoi vornic de Botoșani (1809), agă (1813), postelnic (1816-1817) și vornic al Țării de Sus (1820, 1827, 1834). În 1801, el s-a căsătorit cu Ileana, fiica vornicului Gavril Conachi, cu care a avut doi copii: Xenofon (1801-1820) și Ruxandra (1808-1 mai 1892). După moartea prematură a soției, vornicul Alecu Callimachi se va recăsători, în 1834, cu Maria Cuza, care-i va mai dăruia doi copii: Teodor și Smaranda. Alecu Callimachi va înceta din viață la vârsta de numai 56 de ani, în luna august 1837, la moșia sa din Stâncești. Există un număr mare de documente care sunt depozitate în cadrul *Fondului Dicasteriei Exarhale*, aflate la Chișinău, și care se referă la corespondența rară dintre Dicasteria Exarhală cu Divanul Țării Moldovei, Dicasterie cu unii egumeni precum ieromonahul Daniil de la mănăstirea Florești (Despre acest important egumen a se vedea și studiul lui Candu Teodor, *Contribuție la studierea abuzurilor egumenilor mănăstirilor închinat din Țara Moldovei (1806-1812): Cayul Daniil vs. Theodorit de la mănăstirea Florești*, în „*Tyragetia*” Seria Nouă, vol. II(XVII), Chișinău, 2008, p. 199-214.) și arhimandritul Ioan, starețul mănăstirii Neamț, precum și implicarea unor ierarhi precum episcopul vicar al Mitropoliei Dimitrie Sulima și fostul mitropolit al Moldovei, Veniamin Costachi, pe marginea cazului legat de cererea ieromonahului Ioanichie Conachi, cel referitor la moștenirea rămasă după decesul tatălui său, vornicului Gavril Conachi și ulterior și cel al fiicei sale, soția căminarului Alexandru Calimah (ANRM, F. 733, inv. 1, d. 392, Dosar cu privire la cererea din partea divanului Moldovei de a i se elibera, ieromonahului Ionichie (Conachi) de la mănăstirea Florești, permis pentru a merge să-și soluționeze problemele legate de moștenire, 1811-1812, 13 03 1812, 16f.; Vezi și Anexa 1-13). Declanșarea problemei începe din momentul când la 3 octombrie 1811 din porunca mitropolitului și exarhului Gavriil Bănulescu-Bodoni, ieromonahul Ioanichie Conachi, cel care era cu metanie de la mănăstirea Esfigmenu, de la Muntele Athos, este trimis să viețuiască până la încheierea păcii la mănăstirea Florești, care era metoh al celei menționate mai întâi.

Satul Fundenii Noi, invocat, a fi fost rezultat din migrația populației din Fundeni, din cauza deselor inundații ale Siretului și este desigur posibil să fi cuprins și poporeni Fundeniului, satul dispărut din sudul Lieștiului și nu a Buceștiului, care era un sat mult mai la nord. Nu pot să trec mai departe fără să vorbesc de o copie după un ispisoc a lui Bogdan vodă, dată pe 17 decembrie 1514/7022. Este o atestare timpurie a satului Lungoci foarte importantă.

Acest act domnesc are următorul text: „Copie ispisocului domnului Bogdan voievod, întăritoriu slugii sale, lui Ivan tălmaciul, pe un sat pe Tutova, Siminești, ci-au cumpărat de la Sofica, fata Magdalinei, nepoata Petrii spătariului, drept 400 zloți tătarești și pe 2 locuri de pustietate, în ținutul Tecuciului, o săliște pe Dămici, numită Săliște și Oltenii, între Călienii și între Nănești, acum Mungociul (în loc de Lungociul).”⁴⁴¹

Ce concluzii putem trage de aici? O primă concluzie este aceea că înainte de modificarea de curs a Siretului satele Călienii și Nănești erau pe malul stâng al Siretului, aceasta fiind și explicația logică a întinderii moșiilor satelor Liești, Șerbănești și Mirăiești dincolo de actualul curs al Siretului, anume până la „o săliște pe Dămici”, cum spune ispisocul analizat.

La acea dată satul Nănești era întreg, secționarea lui prin modificarea de curs făcând să apară la catagrafia din 1771/1774 satul Nănești de Gios, numit apoi Fundeni. Cea de-a doua concluzie este aceea că putem considera că avem de fapt în față atestarea de facto și de jure a Năneștiului de Gios, o fracțiune a satului din ispisoc.

Așa că atestarea corectă a Fundeniului rămâne doar aceea cuprinsă în actul de danie dat de vodă Ștefan cel Mare către Stan Mieriul, de la 11 ianuarie 1495, act dat la Vaslui, un act definitoriu. Pentru Fundeni acesta este actul prim, care îl face cunoscut lumii și veacurilor, până la noi. Iar acest Stan Mieritul era de lângă Liești, din satul Mierești⁴⁴², un sat desigur vecin cu Fundeniul la nord. Dezbaterea

⁴⁴¹ ASI, tr.1769, op. 2017, dos. 166, Trib. Tutova, f. 38; DIR, A. Moldova, vol. I (1501-1550), p. 93, nr. 91.

⁴⁴² Cercetările d-lui Dumitru Iancu Tăbăcaru în *Nostalgii răzărești*, scot la lumină hărțile anexă de la *Monografia satului Liești* din 1950 a lui Vasile V. Gălățeanu, aflată astăzi la primărie, încă în manuscris, fost învățător acolo din 1900, căsătorit la Liești cu fata notarului Nicolae Teodorescu. Aceste hărți sunt copiate după cele ale stolnicului hotarnic Al. Boiardy din 1843, dec.28, aflate la BAR. Una din hărți descrie *Planul moșiei Negrești* (Petrache Negre, vel agă, tatăl lui C. Negri, frate bun cu Catica, Zulnia și maica Evghenia Negri și fratele de mamă al Ecaterinei Conachi, zisă Cocuța, și al Smarandei Donici, Zulnia, devenită soția lui Costache Conachi, apoi soția viitorului caimacam unionist Vasile Sturdza) acum proprietate a logofătului Iordache Ghika, cu satul Mirăiești a clucerului Șerban, moștenită de la pitarul Ghiorghiță, ridicată în 1797 de un autor necunoscut. Satul Mirăiești, cel a clucerului Șerban, cu vatra până în moara de pe râul Putna, fostă a stolnicesei Ileana Constandinoiaia, figurează pe partea dreaptă a Siretului, imediat după vărsarea Bârladului. Pe râul Putna, aproape de vărsarea lui în Siret, era o moară a logofătului Iordachi Ghika, din ramura Deleni a ghiculeștilor. O altă hartă adaugă detalii pentru fiecare moșie. Despre

acestui subiect, cam uitat astăzi, este și devine foarte importantă istoric, deoarece ne duce acum la concluzia că granița Moldovei cu Muntenia, în această zonă, era pe râul Rîmnicul Sărat și nu pe Milcov-Putna-Siret.

moșia Mirăiești aflăm că ea se mărginea la sud cu cea a Șerbăneștilor, în sus, până la dealul Gerului, continuându-se cu o altă parte a ei, care aparținea Săfticăi Exarcu Hristuldo (1869). Sudul moșiei Mirăiești era vecin cu următoarele sate în ordine: Gârlești (cam lângă valea lui Purcică), Tălăbești (lângă pădurea Hanu Conachi fiind lanul Tălăbasca, aparținător fostului sat Tălăbești), Tomcești, Constantin Conachi (iată, un sat necunoscut până astăzi). Mirăieștii aveau o moșie de 915 fălci și 36 frânhii, Lungociul avea 440 de fălci, 23 de frânhii și 2 stâneni. Moșiile din Mirăiești, Crângeni, Movilenii și moșia Liești aparțineau stolnicului Mihalache Coroi; Gârleștii aparțineau căminarului Matei Ruset, iar Tălăbeștii erau ai vornicului Costache Conachi; Tomceștii aparțineau căminarului Spiru. Precizările întinsorii fiecărei moșii sunt deosebit de importante pentru viitorul cercetării acestor sate, conturate oarecum prin această hotărnicie. Deținem astăzi un document înainte de 1660 (7169) septembrie 23, care spune că – *Corcodel, feciorul lui Toader Bosanciu, vinde feciorilor popii Ștefan din Mirești (Mirăiești), partea sa de ocină din Ciohoreni, cu un bou bun de negoț, socotit la 12 lei.* – Costin Clit, *Documente hușene, vol. III* (care cuprinde 603 documente, dintre anii 1595 și 1884, culese din depozitele arhivistice din Iași, Vaslui, București și al Episcopiei Hușilor.), ed. PIM, Iași, 2014. Un zapis datat 1660 (7168) mai 28 dă următoarele date: – *Zapis de mărturie prin care Dimitrie preot, Toader Șărelet, Lupa, Maței și Mihail din Popești, împreună cu Grosul, Irimia Colivă și Maței din Liești, adevăresc faptul că Ionașcu a cumpărat un loc de casă de la Mihail din Boldești, fiul lui Ionașcu Maței și de la Gheorghe Croitorul și că și-a pus casa și iazul pe locul Moiceștilor (idem).* Alte două documente aduc în discuție dese schimbări de proprietari care dețin moșii în toată Moldova: 1664 (7173) decembrie 9. – *Zapis prin care Toderașco, feciorul lui Iorga, fost stolnic, împreună cu mama sa stolniceasa Alexandra, sora lui Iorga postelnic, vând lui Gheorghe Duca, mare vistiernic, satul Băbicieni, ținutul Fălciu, în gura Crasnei, cu vatra satului, cu vecini și cu mori peapa Bârladului, cu prețul de 400 de lei; La 1665 (7173) ianuarie 12, Iași. – Uric prin care Eustratie Dabija Voievod întărește lui (Gheorghe) Duca mare vistiernic satul Băbicieni, în gura Crasnei, ținutul Fălciu, cu vatra satului, cu vecin și cu mori pe apa Bârladului, cumpărat de la Alexandra stolniceasa și feciorul ei Toderașco, cu suma de 400 de lei (idem).* Aprigi ca de obicei, răzeșii cu proprietăți pe Călmățui nu se lăsau călcați de alții. Astfel în 1757 (7265) iunie. – *Scarlat Ghica Voievod poruncește biv vel sulgerului Gheorghe Beldiman și biv vel jîmicerului Lupu Costachi, vel căpitan de codru, să cerceteze pricina dintre Luca și răzășii de Călmățui, pentru niște bălți de pește și conflictul cu un turc care i-a alungat cu focuri de pușcă (idem, p.19).* Ținutul Covurluiului apare și el. În 1776 (7285) noiembrie 17. – *Zapis prin care Toader, fiul lui Dimofti Crăescu, le dăruiește nepoților după sora sa Ilinca, anume Lupu și Costandachi, părțile de moșie din Crăești și Rădești, ținutul Covurlui, precum și cele ce se vor alege în ținutul Tutova (idem, p.21).* În 1802 martie 12 – *Lupașcu Vasile și soția sa Iliana dau postelnicului Ioniță Gheorzachea un loc de casă din Lămășeni, ținutul Suceava, primind în schimb un loc din moșia București, ținutul Tecuci.* Moșia București cuprindea moșia Nămolosa, Blehani și Costieni! (idem, p. 29). Să mai notăm că în 1805 martie 19 – *Lupu Mereuță Barbălată, Maxin Ioniță Barbălată și alți răzăși se plâng domnului pentru moșia Galbeni, din ținutul Tecuciului (idem).* În 1805 martie 19 – *Lupu Mereuță Barbălată, Maxin Ioniță Barbălată și alți răzăși se plâng domnului pentru moșia Galbeni, din ținutul Tecuciului.* Apoi la 19 martie 1805 *Domnul Alexandru Moruzi poruncește ispravnicilor ținutului Tecuci ca să cerceteze jalba lui Lupu Mereuță Barbălată, Maxim Ioniță Barbălată și altor răzăși pentru moșia Galbeni (idem, p. 29).*

Întreg ținutul Putnei a intrat oficial în hotarele Moldovei, cu autonomia de Țara Vrancei, la 10 martie 1482, când Ștefan cel Mare a stabilit granița cu Țara Românească pe râul Milcov, adăugându-i-se deabia ulterior încă trei regiuni mari: Vrancea istorică, regiunea de răsărit (numită Olteni) și Ținutul Adjudului. O scrisoare veche, redactată în limba latină și datată din 2 iulie 1431 (document descoperit de Constantin C. Giurescu), ne arată și prezența voievodului Moldovei, cel venit prin această zonă încă din anul 1431.

În această perioadă voievodul Transilvaniei, Ladislau Kán (Apor) al II-lea (1294-1315), îl anunță pe judele Brașovului că vodă Alexandru cel Bun a concentrat trupe spre râul Putna, „versus Puttnam”. Voievodul ungar Ladislau Kán (Apor) al II-lea ar fi aflat probabil știrea aceasta, de la câțiva locuitori din Transilvania, care mai apoi „au ieșit pe drumul Vrancei” („per viam Varancha”). Așa că „oltenii” cei mereu pomeniți cum că ar fi de fapt în componența inițială a satului Lungoci, vin probabil din această regiune de la răsărit a ținutului Putnei. La 24 aprilie 1574, la Jiliște, lângă Focșani, Ion Vodă cel Cumplit (1572-1574) obținuse o victorie foarte grea, dar una destul de clară, împotriva oștilor turcești. Dar după înfrângerea de la Iezerul Cahulului și Roșcani din 1574 și uciderea lui de către turci, tătarii se năpustesc și ei peste Siret și distrug totul în zonă, o ocazie cu care putea să apară strania mutare a așa zișilor „satul oltenilor”. Însă să urmărim atenți pe mai departe concluziile maestrului prof. Paul Păltănea: „Am optat pentru localizarea propusă de Th. Ciuntu, deoarece satul Fundeni⁴⁴³ de astăzi

⁴⁴³ În *Marele dicționar geografic* din anul 1897 este prezentat în rezumat astfel: „Fundeni, moșie, în jud. Tecuci, com. Tudor-Vladimirescu, aproape de Siret. Are o suprafață de 715 hectare 60 de arii. Din acestea, 4 falci și 57 prăjini sunt livada parasită, 267 falci și 16 prăjini loc arabil, iar o parte se lasă pentru suhat de vite. Proprietar e d-nul Verone. În investigațiile făcute recent am descoperit „Procesul verbal nr.16 din 20 sept.1948” prin care se expropiază această moșie: „Stelian Niculescu cu deleg. Nr. 9578 din 13 apr.1946 a Ministerul de Agricultură și Domenii măsoară moșia Hanu Conachi, județul Tecuci, proprietatea Vera P. Veron, teren expus exproprierii. Prezenți: Nicolae Suciuc din partea proprietarilor prin procură; M. Apostu, primarul comunei T. Vladimirescu; Alexandru Cocei din partea locuitorilor; Gheorghe M. Nedelcu, primarul comunei Fundeni. Acte: *Planul moșiei Hanu Conachi*. Situația parculară a moșiei Hanu Conachi în 1948: 1. -fosta proprietate Vera Veron era de 92 ha și 8413 m²; 2. -Maria General Baranga era de 95 ha și 5182 m², fond Ref. Agr., com Fundeni, plasa Ivești, jud. Tec. Dos 1/1948. În 1946 suprafața pe categorii de terenuri a comunei era: 1. suprafață totală 1746 ha; arabil 2986 ha; fânețe naturale 2 ha; pășuni, izlazuri 680 ha; vii 69 ha; livezi 4 ha; păduri 499 ha; terenuri cu clădiri 210 ha; terenuri neproductive 296 ha. Oficiant statistic Lupu Anica. 2. Fundeni Noi: 105 ha. 3. - Hanu Conachi 31 ha. 4. Lungoci 259 ha. Există o copie a catagrafiei di 1771 și tabelele recensământului din 1930). A se vedea și Planul parcular al moșiei Fundeni în 1909 (Serv. Teh. al Casei rurale, jud. Tecuci); Planul moșiei Fundeni la 1820; Planul parcular al vetrei de sat de pe moșia Fundeni-Lungoci, comuna Șerbănești, județul Tecuci din 1924; Loturi cedate localnicilor din com. Fundeni, jud. Tecuci de pe moșia Hanu Conachi, fostă proprietate a moștenitorilor Veron în 1925; Moșiile Fundeni și Hanu Conachi la 1925 și 1937; Locul Sărătura din Hanu Conachi, jud. Tecuci., toate aflătoare la A.S. Galați. Vezi și „*Harta principatului Moldova după înrâtundire făcută în 1833* (2

și-a căpătat acest nume abia între anii 1722-1726⁴⁴⁴. Aflăm dintr-o gramotă că la data de 19 august 1722 tot domnitorul Moldovei, Mihail Racoviță, întărește lui

foi). Asachi P. D.; *Harta lui Bawr*, F.G., c.1783. H.V.1316, Biblioteca Academiei Române; *Carte topographique du cours du Danube de puis l'embouchure du Sereth jusqu'a Prouth, 1832*, BAR, C.LXIX.33.

⁴⁴⁴ Lucrarea de bază, care l-a impresionat pe prof. cărturar Paul Păltănea (de la care am o copie), are o interesantă poveste de apariție a ei în Galațiul comunist impenetrabil. O avea și el de la prof. univ. arheologul Mihalache Brudiu, care scrie următoarele cuvinte pe pagina de titlu: „26 apr. 1979. Această carte de mare valoare pentru istoria patriei mele am procurat-o din cadrul librăriei din Chișinău, cu ocazia vizitei turistice efectuate cu soția mea în perioada 25-28 aprilie 1979. Am găsit toate volumele I-VIII, dar sumele acordate pentru schimb și dorința evitării discuțiilor nefavorabile cu soția, m-a făcut să rețin pe acest volum, ca pe cel mai important, să-l procur și să-l aduc în țară. Această carte cuprinde satele Moldovei, între care și satul în care m-am născut.” Un gest demn de toată prețuirea noastră! Lucrarea se chema „*Moldova în epoca feudalismului*, în VIII volume, *Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774*, Editura Știința, Chișinău, 1975, P. Gh. Dmitriev, sau în limba rusă „*P. Gh. Dmitriev, Narodonaselenie Moldavi (Po materialam perepisei 1772-1773, 1774 i 1803 gg.)*, Izdatelstvo Știința, Kișinău, 1973”. De ce trage domnul Păltănea această concluzie? Cred că neoprinde-se la atestarea din 11 ianuarie 1495, ajunge la catagrafia din anii 1772-1774 (*Perepis naselenica Moldavii 1772-1773 goda și Recensământul populației Moldovei din anul 1774, pag. 538-539*), loc în care apar întrădevăr consemnate satele Fundeniul de Gios și satul Năneștii Noi, un sat în care cifra 43 reprezenta „toată suma caselor”. Să reproducem, pentru istorie și pentru sătenii satului meu, listele acestei catagrafii: „Satul Fundenii de Gios: „72-toată suma caselor; 4 scădere rufeturile însă (În „*Dicționar Germano-Român*” întocmit de d-l Lazăr Șeineanu, apărut în 1887 la Editura Librăriei Sococu & Comp din București, vol. II, 3o2, cuvântul „rufet” înseamnă breaslă, tagmă, corporație, folosit aici cu sensul de meseriași. Atunci rufetașii nu plăteau biruri, iar asta conducea la „scădere rufeturile”, adică cu toții erau scutiți. Categoriile fiscale urmărite erau birnici, rufeturi, preoți, văduve, casele pustii.); 1 vornic, 1 vătăman (Dex- În evul mediu, în Moldova 1. Conducător al obștii dintr-un sat liber. 2. Reprezentant al stăpânului de pământ dintr-un sat aservit, însărcinat cu îndeplinirea obligațiilor locuitorilor satului față de stăpân. Din rus., ucr. Ataman), 1 popă, 1 slugă. Rămân 68 birnici. 1. Mantia; 2. Ion Dorogan; 3. Grigorii Dorogan; 4. Vasile Drăghiciu; 5. Marin Arbănaș; 6. Zaharia Popoiul; 7. Andreiu Ocincă; 8. Lupul Ocincă; 9. Stoica Ocincă; 10. Vlad sin Ocincă; 11. Chiriac Ciorăță; 12. Constandin Laza; 13. Stafii, olar; 14. Simion Dobrotă; 15. Vasile sân Toderașcu; 16. Vasile Croitorul; 17. Constantin Hamza; 18. Vasile, olar; 19. Ghiorghită Leleca; 20. Pană Ciocheș; 21. Gavril Ciorăță; 22. Postolachi și Constantin; 23. Ghiorghii Ciolan; 24. Neculai Geleman; 25. Andreiu Hilohi; 26. Ion Talabă; 27. Enachi Talabă; 28. Mihălache Coceiu; 29. Grigorii Potruș; 30. Dumirul Negrul; 31. Negoită Ispas; 32. Radul Chetrosul; 33. Grigorii, băiatul lui; 34. Costandin; 35. Simion; 36. Radul Frățița, ce au fost, 37. Sava; 38. Gheorghii Burcă; 39. Constandin, cioban; 40. Vlad, văduoiul; 41. Anghel și Lupul, ce au fost scutelnici dumisale spătarului Conachi; 42. Gheorghii Frățița, tiz; 43. Ion Putințiu ce au fost scutelnici dumisale spătarului Conachi; 44. Lazăr, tiz; 45. Tudor Hahoe, tiz; 46. Ilii; 47. Stanciul; 48. Toma; 49. Negoită; 50. Dinul; 51. Radul, muntean; 52. Stan, muntean; 53. Alexa muntean; 54. Ivan, muntean; 55. Tudor, muntean; 56. Mile; 57. Dumitru; 58. și Dumitru, muntean; 59. Petru; 60. Radul; 61. Vlad, muntean; 62. Ioniță Țigănaș; 63. Mihalcea, muntean; 64. Dumitru Bontoci; 65. Ghiorghită; 66. Ghiorghii; 67. Irimia; 68. Bucur. Rufeturi: 1. Popa Ioniță; 2. Ivan, vornic; 3. Ghiuca, vataman; Sandul, vătav a dumisale spătarului Conachi”. - Apud P.G. Dmitriev, *Recensământul populației Moldovei din anul 1744*, Ed. Știința, Chișinău, 1975. Este „cel mai

vechi recensământ” al locuitorilor tuturor ținuturilor din Moldova, din 1774, se află azi în arhivă la Moscova (în arhiva din Iași există o copie microfilmată). Pentru Moldova s-au păstrat parțial și disparat fonduri ale unor instituții: Visteria (1763–1862), Divanul împlinitor (1829-1831), Comisiile de revizie (1830), Ministerul din Lăuntru (1832-1862), Isprăvnicile ținuturilor (1828-1861), Comitetul Sănătății (1828-1862), Straja pământescă (1830-1861)” (Gh. Ungureanu, *Documente statistice din anii 1820-1859 aflate în păstrarea arhivelor statului de la Iași*, în „*Din istoria statisticii românești*”, p. 459-470). Fiecare ținut are câte un registru (*Vedomostia ținutului...* în care sunt trecuți toți oamenii anume), în care sunt trecute ocoalele, satele, târgurile și fiecare căsaș, pe nume; categoriile fiscale (birnici, rufeturi, preoți, văduve); casele pustii. Lucrările statistice din perioada 1820-1828 se limitează la conscripții fiscale (catagrafii), făcute de Visterie la începutul unei domnii (1820; 1823; 1825; 1826-se păstrează extrasul general, în care sunt menționați și slugile de prin sate, țiganii robi și locuitorii „cei fără de căpătâi”). Statisticile din 1828-1831 au fost executate de administrația rusă de ocupație. Din perioada următoare s-au păstrat: catagrafia din 1831, revizuită în 1832; cea din 1838, revizuită în anul următor; catagrafia din 1845, și ea urmată de verificări și revizui; recensământul din 1851, mult mai riguros; lucrările statistice din 1859. Sunt semnalate și alte „statisticești științi” (catagrafii speciale), între care statistica orașelor și târgurilor din 1832; 1856-o statistică a „sclavilor emancipați”, adică a robilor țigani ai boierilor; 1857 -*Acte atingătoare de toate proprietățile din principat (statistică a proprietăților din Moldova)* etc. Câteva concluzii sunt clare și anume acelea că prezența „vătavului dumisale spătarului Conachi” semnalează că o parte din răzeșii au fost pierdune, în favoarea marelui boier și au apărut țărani clăcași, adică toți cei care se vor desprinde de „bătrânul de moșie răzășesc” al Fundenilor și vor lucra la boierii Conache, logic ei ar fi compus preponderent forța de muncă nouă, destinată acestui scop, care au format de regulă sate noi (Năneștii noi, Fundenii noi, Păușești, Gârleanca, Călienii noi, etc; satul era măricel față de vecinii lui, aproape dublu; prezența popii Ioniță obligă la concluzia că acolo era parohie, cu biserică în funcție, cel puțin din acel an; așa că acolo mai trebuie să existe o fundație de biserică, probabil lângă vechiul cimitir încadrat de școală, valea lui Hilohi și casele lui Vasile Căluianu (străbunicul senatorului liberal de Galați, prof. univ. dr. ing. Dumitru Căluianu în perioada 1990-1996; prezența la doi vătavi semnalează cel puțin două moșii în administrare în partea locului; Ivan, vornic, era fie „Primar al unui sat sau al unui târg”, spune Dex-ul ori un „Funcționar în administrarea comunelor rurale, însărcinat cu distribuirea corespondenței, convocarea sătenilor la adunări, anunțarea știrilor etc (crainic, pristav, vornicel), ultima variantă este de om care „întreține atmosfera pe timpul petrecerii de nuntă”, din sl.dvorinikū. Fiind un act oficial opinez că însemnarea era privitoare la funția lui publică, cel mai probabil fiind cea de primar. Semnalăm că satul apare și în harta lui Friderich G. von Bawr, care se numea „*Carte de la Moldavie pour servir a l’Histoire militaire de la guerre entre les Russes et les Turcs*, publicată la Amsterdam în 1773, ridicată între 1768-1774 (a cărui date au fost culese între anii 1762-1769 de către inginerul austriac și de generalul F.G. de Bawr, gravată la Amsterdam în 1781), dar și cea de Otzel - Hora von Otzellwitz (1790) (lucrarea lui Hora von Otzellowitz, *Topographische Beschreibung der fünf moldauischen Districten*, redactată în 1790 și păstrată în manuscris într-o bibliotecă din Viena), ca și în hărțile ruse ale Moldovei administrative din 1831 și 1835, ordonate de gen. rus Pavel Dimitrievici Kiseleff și una în 1853 tot de către armata rusă, prin care se delimitau masivele și suprafețele păduroase existente în Moldova, unde pădurile dețineau doar 25,7% din suprafața respectivă. Apoi există și *Harta silvică a României*, tipărită la Iași în 1869, litografiată de Partenie, cu informații prețioase despre schituri (cărările vechi ale ciobanilor și călugărilor, sihaștri, poate și măicuțe, se găsesc însemnate pe harta Otzellowitz din anul 1790 și pe harta pădurilor din anul 1900), unde sunt menționate pădurile de stejari Bălănești (101 ha), Adam (863 ha), Fundeanu (655 ha), Cărpăcești (29 ha), Crăiești (165 ha), Zimbru (58 ha), Jorăști

Manolache (Conachi), acel fost mare comis, stăpânirea deplină pe toate „părțile din Năneștii de Gios”⁴⁴⁵, dar tot într-o altă carte domnească, dată la 20 mai 1726, îi poruncește lui Costache⁴⁴⁶, un fost mare medelnicer în tipul lui vodă Mihail Racoviță Cehan, Gheorghiță pitar și lui Stamatîn⁴⁴⁷, mare căpitan, să meargă iute

(691 ha), Fârțânești (132 ha), Smulți (38 ha); cele de salcie de la Rogojeni (128 ha), Fundeniile aveau 30 ha pădure de stejari și 90 ha pădure de salcâm, 20 ha cuhalmuri de răchită și salcie, la care se adaugă și alte păduri, pentru care nu se mai dau detalii: Barcea, Cosmești, Zăvoiul Rateșului Tecuci, cuhalmul Chitâroaiei și Salcia - Condrea, Cruceanu, Bursucani, Lupești, Aldești.

⁴⁴⁵ ASB., Doc. Ist., CDXXXII/82. Se păstrează din 1799 noiembrie 30 o *Chitanță* pentru 300 lei datorati de Costache Sturza ban, vornicului Manolache Conachi, venitul moșiei acestuia, Brânzeni. Urmează o însemnare de dobânzile ce urmează a se plăti la suma sus menționată. (SJANI, fond nr.2, colecția Doc., pachetele 1019-1040. În pachetul 1061 din același fond avem, din 1609 (7117) ianuarie 22 - 1912 decembrie 11 documentele care au aparținut unor membrii ai vechii familii Prăjescu: postelnicul Ioan Prăjescu și fii săi, Ioan vornicul și Iordache aga. Documentele conțin informații prețioase cu privire la genealogia familiei Prăjescu și a familiilor înrudite cu aceasta (Sturdza, Millo). Printre acestea se găsesc și câteva documente referitoare la activitatea medicului grec Dragache Depasta (Din 29 oct. 1763 (7272) există un *Hrisov* prin care Grigore Ioan Calimah vv. dăruiește doctorului Dragache fiind om străin și necăsătorit în Moldova, ce a fost numit la M-reă Sf. Spiridon șapte sălașe de țigani. Din anul 1805 martie 27 exiată și un *Zapis* prin care Toader Bașotă fost mare ban și soția sa Maria, nepoata răposatului Dracache Dăpasta fost mare logofăt, vând fostului serdar Ioan Prăjescu șase sălașe de țigani cu 29 de suflete, cu 117 lei sufletul, pentru a putea plăti niște datorii. Sunt menționate acte din anii 1764 și 1775.) și a generalului rus Rumianțov. Zapisul Lisaftei monahia, cu sigiliul Târgului Argeș, din 1741, scrisoarea uricarului Borăleanul, care conține șapte impresiuni sigilare și actul de divorț dintre Ioan Prăjescu vornicul și soția sa Agripina Greceanu, din 1856 sunt cele mai reprezentative piese arhivistice din acest pachet.).

⁴⁴⁶ În anul 1689, când așezământul biserica „Sf. Nicolae” și „Sf. Treime” a mănăstirii Grăjdeni era „mai o pustie”, urmașii ctitorilor (Cârstea Ghenovici vornic și a familiei Roșca din Bârlad), Vasile Costache mare vornic, Ștefan Cerchez mare comis, Costache mare medelnicer, au închinat-o la mănăstirea Mira, din ținutul Vrancea.

⁴⁴⁷ Mihai Cehan Rahoviță, domnitorul Moldovei, la 24 august 1708, comunică căpitanilor, hotnogilor și stegarilor din ținutul Tecuciului că l-a înlocuit pe Pascal cu Stamate Gheuca, pe care l-a făcut căpitan mare. Acest Stamatîn apare ca familie în zonă mai târziu, când în anul 1808 Regimentul de grenadieri malo-rus, dislocat la Tecuci, emite un atestat de evidențiere pentru serdarul Nicolai Stamatîn, ajuns ispravnicul ținutului. Avea să fie succedat la 28 ianuarie 1809, atunci când comisul Costache Conachi este numit ispravnic al ținutului Tecuci. Facem precizarea că neamul Gheuca este dificil de urmărit și de aceea toate amănuntele nu trebuiesc omise. Pentru Bejan Gheuca, vezi Nr. 34, 38. Pe lângă Dimitrie și Simion, pomeniți acolo, mai era pe acest timp un Gheuca, mare boier, Vistierul Vasile, care muri tăiat pentru trădare din porunca lui Duca-Vodă, în a treia domnie, la 2 octombrie 1679. Cf. *Vita Constantini Cantemirii*, p. 14 ; Nicolae Costin, p. 19; Neculce, pp. 214-5 (uciderea s’a făcut sâmbătă, ceia ce se potrivește cu 2 octombrie, și nu 2 novembre, cum scrie Costin). Comisul Ștefan nu e Scărlet (v. Nr. 45), ci Ștefan Cerchezul, prietenul lui Cantemir (*Ist. lit. rom., I*, pp. 315, 333; vol. V, p. 209). Pentru familia Roșca, vezi nr. 29 și vol. V, p. 591. Și pentru că o să întâlniți în zapise numele de Alboia ea e văduva lui Albu. Se întrebuința și numele femeiesc Alba. Vezi actul din Iași, 28 ianuar 7185 (1677), prin care, Dumbravă și cu soțul meu, cu Alba, fata lui Tironease, din sat din Glodeani, vând ocina lor de la Miclești lui Vasilie ci-au fost Logofăt-Mare (Bibl. Acad. Rom., *acte necatalogate*). Ilie Sturdza e

„la sat la Fundeni, moșia Dumisali comisului Manolache (Conachi), care aceia moșie mai înainte vreme s-au chemat „Năneștii de Gios” și să facă o cercetare.”⁴⁴⁸

Satul vechi al Fundeniului a fost cel din vecinătatea satului Merești, sau Mierești. Nu putem încă preciza când a și dispărut satul acesta. (...) Lacul Plopilor, cel amintit încă în hotărnicia din anul 1808, care exista și în anul 1872⁴⁴⁹, trebuie să fi fost cam pe lângă Valea Plopului, mai la nord-est de satul Fântânele, com. Scînteiești”. Să ținem minte totuși că în raportul de pregătire a frontului Focșani – Nămolosa – Galați se amintește de o șosea care lega satul Fundeni, drumul pentru Blehani și viile Verona.

Să analizăm aceste afirmații. În mod sigur exista o Vale a Plopului și la Fundeni, și asta chiar la intrarea în islazul satului, venind dinspre sat. Fântânile, vreo patru la număr, din care două figurează și acum pe toate hărțile militare ale zonei, ar putea să fi fost însăși elementul nou, care a determinat presupunerea de vecinătate a satului Fântânele cu Valea Plopului. Desigur că numai un grup de cunoscători buni ai acestor locuri s-ar putea apropia mai lesne de adevăr. Știm că satul numit Nănești avea un „de gios”, și obligatoriu avea desigur și un „de sus”, pe care-l și găsim la un moment dat, dar cu titlul de „Năneștii Noi”.

De altfel, dacă cetim atenți textul din testamentul știut, prin care i se lăsa fiicei sale, în total toată averea, un „nămolul de avere” (și publicat de Gh. I.

fratele lui Chiriac. Asupra lui poate lămuri următorul regist: La 24 August 7217 (1709). Anița Spătăroae răposatului Chiriac Sturzăi, ci-au fost Spătar-Mare, vinde un loc de casă ...între casa dumisale Vornicului Manolachi și între casa dumisale Vasile Cîaur Comisul, dumisale Manolachi Ruset Vel Vornic (Bib. Acad. Rom., acte necatalogate). Ioan Bogdan era fiul lui Lupu Bogdan și al doamnei Ruxanda, a lui Constantin Canternir-vodă. Tatăl lui Lupu Bogdan însuși era Bogdan, adică cel tăiat de Duca-vodă odată cu Gheuca (Cf. și *Ist. lit. rom.*, I, p. 299, nota 8). Din Ioan Bogdan se născu Manolachi (v. *ibid.*, tabla). Acesta muri ucis supt Constantin Moruzi. În secolul următor apare un Constantin Paladi, ginerele lui Scarlat- vodă Callimachi, care poartă și numele de Bogdan (vezi N. Iorga, *Studii și doc.*, vol. VI, p. 540-550). Chiriac e cunoscut printr'o scrisoare a lui către bistrițeni (Vezi *Hurmuzaki*, XII, pp. 307-8, nr. CCCCLIX și *Doc. Bistriței*; I, p. LXXXII (regist). Domnișorul Petru care fu prins lângă Iași, e Petru Cazacul (Vezi *Pretendenți domnești*, p. 46 și urm.) Boierii corespund celor din actul de la 4 maiu același an (regist în *Hurmuzaki*, XI, p. 905), afară de pârălabii de Roman. Boierii sunt cei din *Divanul toamnei 1594* (Stinghe, *Ist. Bisericii Șcheilor Brașovului*, Brașov, 1899, pp. 2-3 din *Apendice*). Cârstea se chema și Cămănarul (după o veche dregătorie a sa) și Gheonovici, deci fiul lui Gheone. El face parte din Divanul pomenit în observația precedentă. După căderea lui Aron-vodă în maiu, el își pierduse locul. Pentru hatmanul Hurul de semnalat că el vine în atingere cu istoria Fundeniului, vezi *Uricariul*, XVIII, p. 472 (Efrim Hurul de supt Petru Rareș). Mai adăugați *Doc. Bistriței*, II, pp. XXXVIII, III (5), 112 (8). Lupea Huru a fost socrul lui Ioan-vodă cel Cumplit (vezi *Hurmuzaki*, XI, *Prefața*). Academia Română a cumpărat un fragment de act (de la Petru Șchiopul?) relativ la Lupe Huru biv pârălab. Băcanii fusese satul Gheuculeștilor. El trece apoi la Toader Păladi și de la acesta la Ioan, fiul lui. Peste un an, Ioan se însură la Băcani cu fata lui Ioan Racoviță, și Cantemir- vodă bănuie că s'ar fi pregătit aici un complot împotriva lui (*Ist. lit. rom.*, I, pp. 316-7).

⁴⁴⁸ *Idem*, CDXXXII/83.

⁴⁴⁹ ASG., *loc. cit.*, f. 56, v.

Kirileanu⁴⁵⁰, cel cunoscut ca fiind tocmai „*Testamentul și pomelnicul marelui logofăt Costache Conachi*”, București, 1909) observăm astăzi că nici logofătul cel mare nu ne lasă măcar istoriei o foarte precisă separare, foarte necesară între Fundeni și Năneștii de Gios.

Iată cum este textul cel incriminat și considerat de domnul profesor Paul Păltănea ca având o autenticitate cam incertă, sau îndoielnică istoric: „...Fundeni, „Cernica pi apa Berheciului”, Glodurile, Ocani, Cerni, Suceveni, Năneștii de Gios, precum și „tot trupul din apa Siretului spre răsărit din moșaca (moșia) de din sus de Fundeni”. Numai că cine știe topografia locului, acela cunoaște bine că, din punct de vedere topometric, lucrurile stau exact pe dos, malul înalt al Siretului fiind cel stâng, pe care era situat cândva și Fundeniul și Lungociul. Dacă însă referirea se făcea la poziția lor față de apa Siretului, în „amonte” sau în „avale”, afirmația este corectă. Și Lacul Plopilor exista amplasat dincolo de Lacul Negru, adică pe lângă „fântâna lui Iancu Lupu” (care este o posibilă trimitere la o posesiune în această zonă a lui boierului Lupul Costache slugerul, iveșteanul devenit de cinci ori caimacan al Moldovei, în anul 1705 vel-vornic în Țara de Gios, cu proprietăți în zonă aflate în dispută cu Ion Neculce.

Tot la fel de probabilă poate fi o referire la stolnicul Ioan Bogdan și la tatăl său, Lupu Bogdan, legați prin naștere și proprietăți de aceste locuri⁴⁵¹), era poziționat lângă niște plopuri uriași, care erau lângă cuhalmul Fundenilor, lângă drumul mare și spre gara din Hanu Conachi, spre șleahul mare al Galaților și al Tecuciului, un drum aflat în vecinătatea Siretului.

⁴⁵⁰ Gheorghe Teodorescu Kirileanu (n.13 martie 1872, Holda, Suceava-†13 noiembrie 1960, Piatra Neamț) judecător (aprilie 1901), inspector comunal (aprilie 1905), s-a născut în satul Holda-Broșteni de pe Valea Bistriței Aurii sau Moldovenești la 13 martie 1872, Gheorghe Teodorescu-Kirileanu a fost unul dintre străluciții absolvenți ai Școlii Normale „Vasile Lupu” (1891), precum și ai Facultății de Drept din Iași (1900). A fost un neobosit cercetător al trecutului nostru cultural și istoric, un om discret și generos cărturar, mereu apreciat pentru temeinicia gândirii, pentru omenia și modestia sa. Pe linie spirituală, era urmașul bunicului dinspre mama (preotul Teodor Ioanovici sau „Popa Todică”), cel care l-a și înfiat în anul 1879, când a rămas orfan de mamă, la nașterea fratelui, Simion. Așa se explică și numele de „Teodorescu”, după cum ortografierea cu „K” a celui alt nume de familie, Chirileanu, se datorează pasiunii cărturarului pentru cercetarea documentelor vechi românești. S-a stins din viață la 13 noiembrie 1960, nu mai înainte de a dona orașului, la 24 februarie 1956, inestimabila sa bibliotecă.

⁴⁵¹ 30 Mart 7185 (1677). < Vasilie, ginereli lui Vasilie din Giurinești, și cu fâmeaia mea Nastasiia, fata lui Vasilie, fratele și Costăchioae vând partea fâmeii mele Nastasiia, fata lui Vasilie și nepoată și Costăchioae, din Borăști a dumisale lui Istrate, nepotul Alboae. Marturi: Vasilie Foali și dumnealui izbașea Istrate de Basta și dumnealui Vasilie Chemiet, pârcalab de la dumnealui Hatmanul, și Toader sluga dumniilor lor vornicilor și Vasilie Bândiaga din Bârlad, și dumnealui Istrate, fecorul Miron de Singureani de la Orheiti. Semnează; și Vasilie Bândiaga, și (Abăza Vornic- N. Iorga, *VI. Studii și documente...*, *Cărți domnești, zapise și răvașe*, Ed. Min. de Istruc., Stabilimentul grade I. V. Socecu, strada Berzei, no. 59 Buc., 1904.

Era gândit probabil și ca un dig necesar contra revărsării Siretului, cel care sectiona pădurea de salcâm răzășească, la sud de punctul numit „la Livadă”, probabil o dovadă a existenței pe aici a unei seliști a primei poziții a satului Prival, roit apoi spre Odaia Pochii (Vameșul de astăzi), pentru că dincolo de pădure putea fi o seliște (cea a mănăstirii Rada), care era ceva mai în dreapta drumului și era vecină cu această „livadă”.

Ea este una din posibilele amplasamente ale unui sat vechi dispărut, care a lăsat în urma lui și o livadă de pomi fructiferi, dispărută apoi și ea. Există mai la est de pădurea de salcâmi o ridicătură, numită de localnici „Movila Braniște”⁴⁵², loc lângă care se mai păstrează și astăzi semnul crucii dintr-un cimitir monahal, de la posibila căutată „mănăstire a Radei”, din care a rezistat până după anul 1992 o cruce de marmură de Carrara, cunoscută în sat drept crucea „lui Fătu”⁴⁵³, pe lângă

⁴⁵² Prin *braniște domnească* se înțelege „un loc cu pădure rară, acoperit cu vegetație ierboasă”, aflat exclusiv în proprietatea domnului. Pentru multiplele semnificații ale acestui cuvânt vezi Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu (coordonatori), *Instituții feudale din Țările Române*. Dicționar, Editura Academiei, București, 1988, p. 56. Această sumară definiție este valabilă doar în cazul Moldovei. Dicționarul explicativ al limbii române ne oferă informația potrivit căreia „braniștea este o moșie domnească, folosită ca pășune și fâneată”. De reținut că în ambele țări române braniștea domnească nu era singurul domeniu privat al domnului. Heleșteiele, iazurile, lacurile, iezerele, morile sau chiar unele orașe, făceau parte din domeniul domnesc. Originea termenului „braniște” pare să fie în limba slavonă, fiind un derivat al verbului „a opri”, însemnând o opritură, adică păstrarea a ceva în rezervă.

⁴⁵³ De câteva ori în această carte veți întâlni reluări în legătură cu semnificația acestei cruci și presupunerea existenței în împrejurimi a unei mănăstiri. Luați ca pe niște căutări necesare, autorul fiind serios frământat în a deslega această necunoscută. Redau o nouă însemnare care ne oligă să ne oprim la fiecare amănunt. Pe 25 august 1757 o carte de întărire dată de Scarlat Ghica egumenului mănăstirii Zlataut din Iași pentru moșia Păscăloaia amintește de un metoc de pe cuprinsul moșiei (Ludmila Bacumenco, Mihai-Cristian Amărieuței, *Un inventar de documente privitoare la moșia Vorovești*, p. 131-132; Ioan Caproșu, *Documente Iași, vol. II, Anexa I*, nr. 8), probabil un schit de lemn pus sub ascultarea mănăstirii ieșene, în jurul căreia se va așeza un sat. Domnul cere o nouă hotărnicie făcută de Ioan Melegghi vornic de poartă și Propie dascăl la Mitropolie la 15 iulie 1763 (*idem, Anexa I*, nr. 9-14). Această nouă alegere nu a rezolvat conflictele de hotărnicie, ba chiar le-a complicat, alimentând pretențiile mănăstirii la o bucată de loc ceva mai mare, dincolo de Dealul Mare (veche denumire pentru Dealul Gerului), până la Stavnic și Șacovăț și a născut un nou conflict cu Gavriil Miclescu, stăpânul moșiei vecine, Păușești. Banul Andronache Donici este chemat să facă o nouă cercetare și redactează la 30 mai 1808 (*ibidem*, nr. 26) o respingere a pretențiilor călugărilor, la care anexează și o hartă a moșiei, care se află astăzi la Biblioteca Academiei Române (Aga Andronache Donici, *Mitocul ce s-au numit la vechi Vorovești*, plan ms. sub cota H 2322/CLXXIII-11), fiind însă datată 1811. La 30 mai 1808 el adevărea că dăduse lui Iancul Miclescu, atunci stăpânul Păușeștilor, pe lângă mărturia hotarnică, și această hartă a sa despre starea locului. În 9 aprilie 1809 spătarul Iancul Miclescu răscumpără moșia Berescul de la Costache Cantacuzino, fiind alături de moșiile sale (BAR, *Creșterea colecțiilor*, XIX, 1911, oct.-dec., p. 254). Litigiul nu a fost însă stins pentru moșia Vorovești nici cu postelnicul Iancul Miclescu, stăpânul Păușeștilor, numită în documentele vremii și Mitocul (Satul cu acest nume apare în *Condica liuzilor* din 1803, Theodor Codrescu, *Uricariul*,

care m-am jucat în copilăria mea, crucea rezistând miraculos atâta timp curiozității oamenilor, dar astăzi furată și distrusă probabil prin reperlucrare în folosul unui om cu o gândire îndoielnică.

Mai semnalez aici faptul că și astăzi în hărțile militare, după care sau și desfășurat luptele primului război mondial, figurează lângă Lacul Negru, un alt lac, aproape dublu ca mărime, situat ceva mai la sud, dar sub titulatura de Lacul Vișoara (pentru că era doar în imediata vecinătate a viilor satului sau era un lac rezultat din viiturile Siretului, denumirea sa subliniind desigur și acest lucru). Satele din dreapta Siretului erau în această ordine: Nănești, Gârleasca (locul unde Râmnicul Sărat se varsă în Siret, loc numit și Huroaia), Costieni, Nămolosa Târg, Nămolosa Sat și ultimul era Blehani, de unde era și cea mai mică distanță de gara de la Hanu Conachi.

Satul Lungoci era despărțit de satul Fundenii Vechi printr-un pînten de deal (piemont), prea bine cunoscut aici de localnici, sub numele circulat de dealul Lungoceanca și nu sub numele de Pelunceanca, așa cum încă mai figurează, dar în mod greșit, în mai toate hărțile militare, la intersecția șleahului Focșanilor⁴⁵⁴ cu

vol. III, Iași, 1886, p. 334. Acesta era înglobat în 1816 în satul vecin, Chirilești, vezi Corneliu Istrati, *Condica Visteriei Moldovei din anul 1816*, Iași, 1979, p. 107. *Tezaurul toponimic al României, Moldova, vol. I. Repertoriul istoric al unităților teritorial-administrative, 1772-1988, partea I, A. Unități simple (localități și moșii). A-Q*, Buc., 1991, sub voce Mitocul¹², p. 728). Nemulțumirile continuă și vornicul Costache Conache respinge și el pretențiile mănăstirii (BAR, *Creșterea colecțiilor*, XX, 1912, oct.-dec., p. 258. O anafora a lui Scarlat Calimah din 16 oct. 1818 porucește că mănăstirea Zlataust (SJANI, fond Visteria Moldovei, dos. Nr. 11/1820, f. 6v, 54r., 159r. Apare ca fiind o „moșâie la partea pădurii, aleș verișul lăcuitorilor, cu cărătura de lemne de foc spre vânzare”) trebuie să-și stăpânească „pâr-în obcina Dealului Mare”. Satul Mitocul se află în 1820 în proprietatea mănăstirii Zlataust, iar după aceea trece în proprietatea vornicului Vasile Hrisoverghi (Acesta mai stăpânea încă în ținutul Cărligătura satul Odaia Mădârjacul, *Catagrafia fiscală a Moldovei din 1831*, p. 177), de la care ajunge în anul 1832 la vistiernicul Dimitrie Ghica (BAR, *Creșterea colecțiilor*, XIII, 1909, oct.-dec., p. 216). În această năucitoare cavalcadă de date mai apare o gramotă din 28 sept. 1645, dată când chiar Vasile Lupu voievod întărește vistiernicului Gheorghe Roșca stăpânirea unui sfert din moșia Vorovești, aparținând mănăstirii Secul (Stăpânirea a fost tulburată de faptul că Moise și Gavril, fii lui Albici, mai vânduseră odată ocina lor lui Iordache diac- vezi CDM, vol. III. Nr. 153, p. 55, aceștia primind întărire pe această bucată de loc de la Antonie Ruset vodă, probabil în urma unei judecăți din ziua de 7 iulie 1676 – *ibidem*, vol. IV, nr. 49, p. 36. Mănăstirea se judecase cu Vasile diacul, nepotul lui Iordache din Hărpășești, pierzând și de această dată, după cum arată cartea de judecată a lui Constantin Duca din 15 ian., 1694 – *ibidem*, nr. 1636, p. 364) de la care printr-un schimb ajunge în a doua jumătate a secolului următor la banul Costache Sturdza (*Anexa I*, nr. 29). Analizate cu luciditate toate aceste date conduc la convingerea că locul crucii lui Fătu trebuie încă investigat și că adevărul se descoperă numai printr-o muncă uriașă.

⁴⁵⁴ Încă din primele decenii ale secolului al XIX-lea asistăm la apariția unor oportunități economice în extremitatea sudică a principatului moldav, de data aceasta în lungul unei frontiere seculare, cea cu Țara Românească, care se activează din punct de vedere economic. Aici se impune Focșanii ca un centru nodal al unui sistem zonal de așezări, care atrage în aria sa de influență orașe mai vechi

Siretul, pe lângă Moara lui Ion Cocei, astăzi arsă și distrusă și ea, într-un loc cu înălțimea de 22,1 m peste nivelul mării. Este o înălțime aproape uniformă în pîntenul Fundeniului⁴⁵⁵, situat pe malul stîng al Siretului, iar vecinătatea cu acest delușor al poziției Fundeniului, de lângă Fundenii Noi, poartă denumirea de „Malul Mare”, la locul în care Siretul se înscrie în curbura mare, determinată de acest pînten mic de deal.

Plopii cei mari mai sunt și astăzi, iar lacul cu numele de Viușoara mai apare la fiecare inundație mare a Siretului, lângă fostul sat Fundeni. Și dacă astăzi admitem, fie și teoretic, o prezență a unui al sat Fundeni, cuprins între Bîrlad și Siret în sudul vechiului Liești, atunci retragerea pe acest micuț deal era una lesnicioasă și folositoare, pentru că așa se elimina pentru un timp pericolul inundațiilor frecvente și astfel ocupa o poziție mai dosnică, protejată de pădure și de apă, față de drumurile mari ale Focșaniului, Tecuciului și Galaților, fiind separat de vre-o patru km distanță de Lungoci, un drum nisipos cunoscut ca trecând pe la „Lutărie”, o deschizătură cam anevoioasă în dealul mic și lutos, numit Lungoceanca, alcătuit din depozitele deluviale ce se întîlnesc pe ambii lui

sau mai noi, precum Odobești, Panciu, Adjudul Nou sau Tecuci. Ce-i drept, această substructură teritorială este mai redusă ca dimensiune decât precedenta, mai ales că Focșanii este nevoit să suporte concurența unui centru urban extrem de dinamic, mai ales după tratatul de la Adrianopole, Galații. Acesta din urmă, ca urmare a liberalizării comerțului pe Dunăre, va avea o evoluție economică fulminantă începând cu deceniul al III-lea al secolului al XIX-lea și va prelua rolul de centru polarizator al Moldovei sudice, inclusiv al Dunării de Jos.

⁴⁵⁵ În unele părți ale Câmpiei Române au avut loc scufundări lente subsidente, cea mai cunoscută fiind cea de pe cursul Siretului Inferior, care se continuă și în prezent. Cuvertura de loess acoperă interfluviile, ajungând uneori în partea de est la grosimi considerabile (40 m, în Câmpia Hagienilor). Suprafața câmpiei este înclină de la nord la sud, așa cum curg și râurile, precum și de la vest la est, cum s-au retras apele lacului Cuaternar. Partea cea mai joasă (10-20 m altitudine) se află pe Siretul Inferior, unde, pe un teritoriu de lentă scufundare, s-a format o mare zonă de confluente, spre care se recurbează râurile în evantai. Relieful Câmpiei Române se caracterizează prin văi largi și interfluvii netede, numite popular câmpuri, cu mici depresiuni formate prin tasare și sufoziune (crovuri). Prezența nisipurilor determină apariția unui relief de dune, ca în sudul Olteniei, în estul Câmpiei Române (de-a lungul Ialomiței, Călmățuiului) și Câmpia Tecuciului (la Hanu Conachi). În unitatea Câmpiei Române există trei tipuri genetice de câmpii: câmpiile piemontane, câmpiile de subsidență și câmpiile tabulare (cu interfluvii între văi). Câmpiile piemontane s-au format la ieșirea unor râuri (Buzăul, Râmnicul Sărat, Putna) dintr-o zonă mai înaltă (piemontul Getic sau Subcarpații Curburii), unde datorită nivelului de bază local și rupturii de pantă, are loc o depunere bruscă a aluviunilor mari, transportate în rețeaua hidrografică sub forma unor câmpii de împrăștiere (sau delte continentale) cu aspect piemontan (Câmpia Râmnicului). Câmpiile de subsidență se formează datorită coborârii lente (subsidenței) suprafeței topografice și generează cursuri meandrate, băltiri, înmlăștinări, iar râurile au un caracter divagant, rătăcitor (Câmpia Siretului Inferior). Câmpiile tabulare au o origine lacustră, sunt în mare parte terasate, datorită migrării orizontale și adâncirii râurilor mari (Prut, Dunăre) și sunt acoperite cu loess (crovuri, găvane, padine), care devin mai accentuate, mai numeroase și mai caracteristice (Câmpia Bărganului).

versanți, ca și pe văi și sunt constituite din argilă, o argilă-prăfoasă și argilă nisipoasă, de culoare gălbui roșcată, patru km de satul Fundenii Noi, între ele se interpunea locul numit de noi și „la Sărături”, plin de rogoz, în marginea estică a dealului Lungoceanca, care era un loc cam mocirlos și destul de greu de parcurs și la opt km de Hanu Conachi.

Aici a fost un han boieresc cu mult înainte de a fi ajuns un sat „slobozie”, stație de poștă la intersecția dintre drumul mare al Focșaniului și Galațiului, situat dincolo de o pădure mare pe nisip, inițial de stejari de peste 4-500 de ani, din care încă se mai păstrează câteva exemplare rare, cam de sec. XIV-XV, apoi pădurea cea nouă de salcâm, aceia de pe vestitele dune de nisip existente și pe aici, pământul are caracteristici asemănătoare tuturor unităților morfologice, toate de tip Bărăgan, în timp ce zona de vest, limitată de cursurile Bîrladului și Siretului, este caracterizată prin câmpii de forma unor mici fâșii înguste, care sunt acoperite toate cu depozite loessoiene de nisipuri, precum și de nisipuri mobile⁴⁵⁶, care deși fixate de pădurea de salcâmi mai dă semne, când și când, că ar dori să mai migreze.

Fundenii și Lungociul aveau și o altă cale de comunicare, mai dosnică, și păstrând oarecum cursul Siretului, pe un drum cunoscut ca fiind „șoseaua lui Penea”, care era un drum bine folosit în primul război mondial, pentru alimentarea cu muniție a bateriilor cele mari de artilerie grea, din dreptul satului Călienii, în punctul cunoscut și atunci sub numele de Chităroaia⁴⁵⁷, un mic cuhalm de răchită, care a dat și numele locului, de pe moșia Lieștilor, pe malul stâng al Siretului.

În versantul nordic al dealului Lungoceanca, cel din imediata vecinătate a șleahului Focșanilor, a fost descoperit în anul 1976, doar prin surparea întâmplătoare a unui mic tumul, un mormânt ocroman de femeie căpetenie cumană, având și o salbă de vreo 44 de monede de aur, indicând în acest mod probabil vârsta celui decedat⁴⁵⁸. Ținând seama de perioada de migrație a cumanilor⁴⁵⁹, avem deja dovada locuirii zonei, asta încă din timpuri foarte vechi,

⁴⁵⁶ Unele surse spun că *Nisipurile* au fost împădurite în 1900 sub egida Casei Rurale jud. Tecuci, la inițiativa ing. Podoabă (vezi *Monografia com. Umbrărești*, ASB, f. Min. Cult., dosar 769/1920, fila 620).

⁴⁵⁷ Siretul intră pe moșia Liești prin punctul numit „la Morel” și iese pe la locul cu pădure de răchită numit Chităroaia, ocolind prin stâga pădurea răzășească de salcâmi, loc de unde trece în moșia Fundeni „făcând o curbă spre apus”, Th. Ciuntu, *op. cit.*

⁴⁵⁸ I. T. Dragomir, *Două morminte ocromane din regiunea de sud a Moldovei*, Muzeul Național de Istorie, sesiunea științifică de comunicări 13-14 decembrie 1974, III, Buc., 1976, p. 53.

⁴⁵⁹ Cumanii au fost un popor turanic, care a făcut parte din grupul turcilor-kîpceak (kîpceak). Etnogeneza îi localizează în stepile centrale ale Asiei, tribul primordial fiind Kumekii. Numele tribului kîpceak a fost interpretat ca fiind, în antichitate, identic cu cel al „scîiților roșii” („Sakalar Iskitler”); aici părerea mea, deși minoritară, este diferită, nu gasesc o corespondență între cumani și scîți. Tribul principal al cumanilor au fost turcii oghuzi (Bozok), trib a cărui ramură Gunhan (de la „Gun Han”) îi includea specific pe cumani, alături de clanurile sau triburile adiacente Kayı,

ca și a existenței drumului către un vad de trecere, adică cel care traversa pe aici Siretul încă din acele timpuri.

Faptul că domnitorul Moldovei dădea proprietăți mari și pe aici, sau că judeca diverse pricini personal sau prin demnitarii săi, ne adeverește azi, fără putință de tăgadă, că ne aflăm pe teritoriul Moldovei și care avea, putem presupune în acest caz, granița undeva pe râul Rîmnicul Sărat, care se varsă în Siret la sud de

Bayat, Alka Evli sau Kara Evli. Una din ramurile tribului Gokhan (Gok Han) îi includea și pe pecenegi. După migrația pecenegilor și așezarea lor pe teritoriile din jurul Nistrului și Carpaților, pe la sfârșitul secolului al IX-lea, cumanii migrează pe fostele teritorii pecenege între Don și Nipru. În prima jumătate a secolului al XI-lea (aproximativ 1027), după ce pecenegii s-au mutat peste Dunăre, cumanii au luat în stăpânire și țara pecenegilor dintre Nistru și Carpați. Pe la sfârșitul secolului al XI-lea (1092), încep o infiltrare lentă în Ardeal. Centrul puterii le-a rămas în continuare în Cumania albă (între Don și Nipru), până când mongolii, după bătălia de la Kalka (1223), i-au silit să se retragă în apus. În acel moment cumanii s-au așezat (1239-1240) în număr mai mare la vest de Nipru până la Dunăre, teritoriu numit de cronicarii bizantini Cumania Neagră. Triburi cumane au trecut în Ungaria conduși de Kuten (Kotian), în timp ce altă parte a trecut peste Dunăre sub Jonas. Deja în secolul al XI-lea au avut lupte cu bizantinii și cu ungurii, vecinii lor, conflicte care continuă mai ales cu bizantinii și în secolul următor. În timpul Asăneștilor și cumanii au luat parte, ca aliați ai românilor și bulgarilor, la luptele acestora împotriva bizantinilor. În cele din urmă, după ce au fost înfrânți de mongoli în bătălia de la Kalka, cumanii s-au apropiat mai mult de unguri, de la care o parte din ei primesc creștinismul (1227). Pentru cumanii creștinați, în Moldova activa și episcopatul cuman, înființat după prima mențiune în 1217; creștinarea masivă va începe abia în 1227, sub protectoratul Ungariei. Au existat încercări de implantare a catolicismului la răsărit și miazăzi de Carpați. Una dintre acestea a constituit-o Episcopia de Milcovia, a cumanilor, înființată în 1229 sub domnia regelui Ungariei Albert al II-lea (1205-1235) și a papei Grigore al IX-lea (1228-1241), distrusă din temelie de invazia din 1241 a mongolilor. Papa Grigore al IX-lea (1227-1241) a aprobat în 1227 înființarea unei episcopii, cea a Cumanilor sau Episcopia de Milcov (1227-1241) (Euxodiu Hurmuzaki, Ovid Densusșeanu, *Documente privitoare la istoria românilor, vol. I*, București, partea I, 1889, p. 102; Ctin Auner, Episcopia Milcoviei, în „*Revista catolică*”, an II (1912), pp. 540-551. Regele Ungariei și-a luat din 1233 și titlul de rege al Cumaniei. După cum s-a precizat anterior, invazia tătarilor i-a silit pe cumani să se retragă, o parte peste Dunăre, iar o altă în Ungaria, unde regele Béla al IV-lea, i-a colonizat lângă Tisa (1239). Risipit în toate direcțiile, în scurt timp poporul cuman a dispărut. O mare parte dintre cumanii din Ungaria s-au reîntors după 1290 (anul morții „mentorului” lor, regele Ungariei Ladislau „Cumanul”) în nordul Mării Negre, loc unde s-au contopit cu populația turcică (tătară) din hanatul mongol Hoarda de Aur. „Cumanii negri”, menționați în secolul al XIII-lea, erau probabil amestecați cu români din Muntenia, cunoscută în acea vreme sub numele de Cumania. În toponimia Moldovei și Munteniei, dar și a Transilvaniei de Sud, au rămas multe locuri care păstrează denumiri cum ar fi: Comani, Comana, Comanca, Comănești, Teleorman, Caracal, Horez, Dărmănești, Cozia, Ozun, etc., dar și numele personal ori de familie Coman, Comanicu, Comăneci. Trebuie precizat că aceste cuvinte „Coman” și derivatele sale în România nu par a avea nici o legătură cu numele cumanilor medievali, fiindcă nu numai că nu au fost înregistrate decât în vremurile recente, dar nici nu a fost confirmată arheologic existența unor așezări cumane în locurile în care aceste nume „Coman” (drac) au frecvență ridicată (Victor Spinei, *The Cuman Bishopric. Genesis and Evolution. In The Other Europe: Avars, Bulgars, Khazars and Cumans*. Edited by Florin Curta and Roman Kovalev. Brill Publishing. 2008. p. 64).

Nănești, în dreptul Fundenilor, punctul numit Huroaia⁴⁶⁰, unde există și un pod de trecere cu acest nume, spre Nămoloasa Sat⁴⁶¹ și fostul sat numit Blehani.

Apele Rîmnicului, care până pe la începutul secolului al XVII-lea se vărsa în râul Siret pe la Rîmnicești, au dat naștere mai multor lacuri, dintre care să amintim „Coadă Gîrlei”, „La Belezan” și „Oborul Vacilor”. Din vechea albie a Siretului nu au mai rămas decât un șir de lacuri, cele care a ținut loc de hotar, după mutarea albiei râului, din cea veche (Sirețel, Siretul Vechi) într-o albie nouă, aflată acum pe lângă moșia Nămolosa-Sat, la Huroaia⁴⁶², denumire luată din cauza zgomotului apei la vărsarea sa în Siret. Satul Rîmnicești este atestat documentar în din anul 1704, printr-un document care atestă vânzarea unui teren, mai precis notifică că zece familii din satul Nănești, din ținutul moldovean al Putnei, vând boierului Radu Dudescu⁴⁶³, marele căpitan de margine al Țării Românești, un loc,

⁴⁶⁰ Cuvânt vechi cu sens de spărturi (de piatră, de orzoaică, etc, devenit mai târziu hulăială, apoi urlăială)

⁴⁶¹ În 1874 frații tecuceni Petrache Veron și Ștefan Veron erau aredași la Nămolosa în acea vreme și împrumută țărani răzeși cu mici sume de bani, apoi la scadență le-au luat pământurile.

⁴⁶² Într-un „*Mic dictionar de gorjenisme*” (oltenisme) domnul Stanoiu Constantin definește sorgintea oltenească a cuvântului „huroaie”, ca fiind „porumb pisat în pui”, dând în acest fel o oarecare dovadă credibilă a existenței unor olteni în zona Siretului inferior, probabil locuind în satul Lungoci. Mai târziu se aflau la vânzare mai multe „mori de măcinat făina și huroaie” în aceste locuri.

¹³⁷ Constantin Dudescu (în secolul XVII - 1766) este un fost mare boier valah. Fiul marelui logofăt Radu Dudescu și al Mariei Cantacuzino, era lăsat de tatăl său în grija lui Nicolae Mavrocordat vodă și care l-a numit mare comis (aprilie - 15 august 1718). Același domn, scrie Radu Popescu, care „osebită căutare au arătat casei Dudescului, ferind-o totdeauna de dădii și de alte supărări”, i-a organizat și nunta cu Maria, fiica domnului Antioh Cantemir. Este o prezență constantă în Sfatul Domnesc: mare spătar (16 februarie 1730, 8 februarie - 7 octombrie 1731, 17 iulie 1737, 29 mai 1739, 17 ianuarie 1749, 27 februarie 1751), mare stolnic (septembrie 1730), mare logofăt (ianuarie 1731, 16 aprilie 1733 - 3 iulie 1737, 26 noiembrie 1738 - februarie 1739, 29 august 1739 - 18 martie 1743, 12 ianuarie - 15 noiembrie 1744), mare vornic (5 august 1746, 4 februarie 1748, 25 septembrie 1751 - 1 februarie 1753, 15 februarie - 15 decembrie 1755, 1 septembrie 1758 - 22 februarie 1761), mare ban (14 mai - 25 noiembrie 1748, 12 martie 1761 - 3 mai 1762, 23 mai - 9 iunie 1763), mare vistier (4 octombrie 1763). Este șeful puternicei grupări boierești, aceea care l-a forțat pe Constantin Racoviță să-și alunge sfetnicii greci care comiseseră abuzuri și să-și limiteze veniturile (1755). Închis de același domn (1763), este eliberat la scurt timp de revolta boierimii și a populației Bucureștiului. Aceași grupare va provoca și mazilirea lui Constantin Mavrocordat vodă, pârât că a luat abuziv bani din țară. Este ctitorul al bisericii din Frunzănești. Hotarul moșiei comisului Cioranu era vecin la miazăzi cu moșia boierilor Radu Dudescu, mare logofăt și fiul său, spătarul Constantin Dudescu, alți mari boieri de viță veche românească, care ridicaseră încă din 1732 actuala Biserica Sfântul Andrei de la Frunzănești. Iar Frunzănești este fosta denumire a satului Fundeni de Călărași. Unii istorici reamintesc mereu de boierul Radu Dudescu, care sosise la Paris, spre a câștiga simpatia lui Bonaparte pentru români, și presăra zahăr de la caleașcă până la castel (pe criza aceea, un produs cântărit în aur, fiindcă era adus numai din colonii) și care, la fiecare petrecere, făcea surpriză doamnelor din înalta societate a Franței, punându-le pe farfurii, sub șervețele, câte un diamant ori o altă piatră prețioasă, cum ar fi rubinul, turcoazul, ametistul,

o vânzare arătată nouă după cum urmează: „Noi moșnenii din Nănești din Țara Moldovei vindem tot cotul cât este, de înconjură apa Sirețelului (veciul curs al Siretului), care și loc este din Țara Muntenescă, la Râmniceni.”⁴⁶⁴ Vatra satului a fost și ea așezată inițial în locul numit Seliște, chiar la confluența râului Râmnicu Sărat⁴⁶⁵ cu Siretul, care își schimbă deja albia după jumătatea secolului al XVII-lea. Peste râul Râmnicu Sărat, mai la nord de Măicănești, la o distanță de 0,5 km, unde se află astăzi satul Belciugele⁴⁶⁶, un sat format, în trecut, din Belciugul Munteniei ca și din Belciugul Moldovei.

Târgul și satul Măicănești au luat ființă pe moșia Bolboaca. Denumirea îi vine de la numele celui care l-a întemeiat în anul 1856, anume Iorgu Măicănescu,

smaraldul, safirul, și care avea să moară ruinat, la cutia milelor, fără a apuca să-l vadă pe împărat. Conacul de la Hagiești de Ialomița, etajul și pivnița, sunt integral ale conacului lui Radu Dudescu, care a fost un mare boier din secolul al XVII-lea.

⁴⁶⁴ C. Constantinescu Mircești și Ion Dragomirescu, *Contribuții cu privire la hotarul dintre Moldova și Țara Românească, de la întemeierea Principatelor și până la Unire*, București, 1964, p.64.

⁴⁶⁵ Trebuie să vorbim aici de tot ce se petrecea semnificativ în această graniță. Majoritatea transilvănenilor evitau fiscal excesiv înregistrat peste munți, în localitățile de baștină, preferând comercializarea produselor peste munți. Transhumanța era însoțită adesea de modificarea numelor, a semnelor distinctive ale turmelor, astfel încât să poată beneficia de pe urma deplasărilor, la întoarcerea în satele de origine (Ex. ciobanii din satul Târlungeni Brașov își modificau numele după denumirea satului, Târlungeanu, cu toate că în realitate se numeau Beșchia). Astăzi, denumirea satului vechi Crîngeni a dispărut, iar urmașii oierului Gheorghe Târlungeanu au numit satul Târlungeni. În timp ciobanii și-au păstrat și îngrijit locurile de peste munți unde își aduceau târla. Târla rămânea de multe ori la câmpie și pe timpul verii. Locul preferat de către păstorii transilvăneni era câmpia cuprinsă între Buzău și Siret. Astfel, în anul 1845 sunt atestate un număr de 63 de târle așezate la iernat, însumând 57000 de oi, dar și de bovine, cai și capre. Majoritatea târlurilor își aveau locația în valea râului Râmnic de la Ciorăști la Râmniceni. Potrivit vameșilor, în plasa Marginea de Jos sunt înregistrate turme din Săliște, Satulung, Purcăreni, Cernatu, Breșcu, Târlugeni, Galeș, Covasna, Codlea și Prejmer din județul Brașov. Păstorii pătrundeau prin depresiunile Dumitrești, Andreiașu, Vârteșcoiu, dar și prin sud-vest pe drumurile pastorale de pe plaiurile Buzăului. Odată ajunși aici, cei mai mulți își fixau târlele pentru iernat sau se îndreptau spre balți, spre Brăila, sau pentru a trece în Dobrogea. Tot pe acest drum turmele mergeau prin Nămolosa spre Moldova. Crescătorii de bovine din Ardeal s-au stabilit la Bolboaca. Familiile Rizea, Cernatu și Stănilă își au obârșia în zonele pastorale din marginea Brașovului. În trecut hotarele erau însemnate prin stâlpi, cunoscuți și sub denumirea de Belciuge, iar locul de hotar era un Belciug. În anul 1837, trec prin punctul de vamă Nămolosa 681 de oi din Belciugul Moldovei, 1457 de oi din Costieni și 261 de oi din Blehani. În același an sunt consemnate 16174 de oi și 3762 de bovine, care se așează la Râmniceni, Boroiasca, Gârlești sau Crângeni, acolo unde erau multe locuri neproductive, bălți, fânețe, mărăcinișuri, păduri. Potrivit unui document din 1829, Râmnicu Sărat era județul cu cele mai multe cășării, 17 la număr, așezate în Voietenul, Râmniceni, Bolboaca, Gârlești, Cioranca. De frunte sunt: cășăria serdarului Costache Robescu (Gârlești) și cășăria lui Grigore Borănescu, de pe moșia Râmniceni.

⁴⁶⁶ Sat la 0,5 km distanță, la nord de Măicănești, pe malul stâng al râului Râmnicul Sărat, localitate care are o istorie încă neinvestigată, legată de apartenența sa la cele două state românești.

care era proprietarul acelei moșii și ctitorul spitalului de aici. Iată deci, dragă cetitorule, dovada că Năneștiul vechi era un sat pe stânga Siretului și a aparținut totdeauna Moldovei. Câteva vechi documente ne atrag totuși mereu atenția că această zonă de sud a Moldovei nu a fost niciodată una cât de cât liniștită.

Un document emis la 3 iulie 1460 de către Ștefan cel Mare, voievodul moldav, stabilește ca și negustorii lioveni, toți cei care vor trece cu carele postavuri în Țara Românească, să plătească, și la vama din Tecuci „câte 2 zloți de la fiecare car”, iar prin luna ianuarie 1475, după ce i-a mai fugărit pe turcii învinși la Podul Înalt, până la Ionășești, peste Șiret, s-a odihnit cu oastea sa, vreme de trei zile, undeva „la movila cea mare a Tecuciului”⁴⁶⁷. În anul 1514/văleat 7022, pe la 17 decembrie, și Bogdan voievod întărește și el lui Ivan Tălmăciu „două locuri de pustietate, în ținutul Tecuciului, și o săliște pe Dămici (era probabil prima titlatură a pâraului Dimaci)⁴⁶⁸, un mic afluent al Putnei), numită Săliște și Olteni, între Călienii și Nănești, acum Mungociul”⁴⁶⁹. Și aici este acum foarte limpede că autorul nu cunoștea bine zona despre care a scris numai din lecturi. Călienii și Năneștii sunt localități pe dreapta Siretului, iar Mungociul sau Lungociul este

⁴⁶⁷ Vezi în Grigore Ureche, *Letopiseș...*; *Scurt istoric al orașului Tecuci*, autor prof. Ștefan Andronache, 2010. („Iară Ștefan Vodă pornitusau după dânșii cu moldovenii săi și acei 2 000 de leși, și au gonit pe turci până iau trecut Șiretiul, la Ionășești, unde se chiamă Vadul Turcilor și până astăzi. Și acolo, deasupra Șiretiului, la movila cea mare a Tecuciului, au odihnit trei zile.”). Geografic, municipiul Tecuci se află așezat aproape de limita sudică a Colinelor Tutovei (14 km), la contactul cu Piemontul Poiana-Nicorești (acesta fiind „movila cea mare a Tecuciului”), ambele subunități ale Podișului Moldovei, la confluența râului Bârlad cu pâraul Tecuci, aproape de valea Siretului (10 km), în cuprinsul câmpiei de terase care poartă numele orașului, Câmpia Tecuciului. Un document, care prezintă mare importanță, atât pentru viața economică în sine, cât și pentru atestarea localității, este așezământul comercial din 3 iulie 1460, pe care vodă Ștefan cel Mare îl acordă negustorilor leopolitani din Suceava și care se păstrează în original în arhiva municipală din Lemberg.

⁴⁶⁸ Se păstrează și astăzi un „Hrisov prin care Vasile Lupu vv., domnul Moldovei, întărește lui Ștefan, căpitan, și nepoților lui: Dumitru Urzică, Ionașco Țîmpa și alții, satele Sinești și Dumbrăvița, din ținutul Tecuci, cu vaduri de mori pe Sirețel și pe Dimaci, și un pod peste Siret, cu privilegiu de la strămoșii domnului; întărește și părțile cumpărate de Ștefan, căpitan de la Dinca și Nițul, fiii lui Palcău, și de la alții iar lui Hrăbor, fost scutar, îi întărește două pământuri în Dumbrăvița, cumpărate de la Ieremia, fiul lui Bole, ușer, cu 20 unghi. Sfat domnesc. A pus pecete Gavrilaş, mare logofăt, și a scris Grigorie Șaidir. Martori Ștefan, căpitan Dumitru Urzică Ionașco, Țîmpa Hrăbor, fost scutar.” Dat în 1639 (7147) apr. 9, Iași - Documenta Romaniae Historica, A. Moldova, vol. XXV (1639-1640), București, 2003, p. 94-98 - Stoide, C. A., *Căpitanul Ștefan, neamul său și M-rea Dumbrăvița*, în „Arhiva”, XLIII (1939), p. 200-216 - Solomon, Constantin și Stoide, C.A., *Documente tecucene, volumul II*, Bârlad, 1939, p. 13-15; *Catalogul documentelor moldovenești, vol.II* (1621-1652), București, 1959, p. 280-281; Arhivele Naționale ale României, Biroul Arhive Medievale, Fonduri Personale și Colecții, Depozit 1C; O traducere de la începutul secolului al XIX-lea la Arhivele Naționale ale României, Manuscrise nr. 524, f. 8r-9r.

⁴⁶⁹ *DIR.*, 16, A, 1, p. 93 nr. 91; M. Costăchescu, *Doc. Bogdan*, p. 342 nr. 53, regist; Adreescu-Stoide, *Doc. și reg.*, p.5. Catalog ASI., nr.441; apud P. Păltănea, *op. cit.*, p.157.

situat în stânga sa. Dacă atunci ținutul Tecuci le cuprindea, asta este încă o dovadă nouă la apartenența lor certă, sigură și veche, la statul Moldova.

„Satul Lungociul (Mungociul este o transcriere greșită) este în comuna Fundeni. Iar Simion, nepotul lui Trușan, strănepotul lui Tălmaci, se judecă la 4 august 1722 cu Ion Bîlțu (poate numele de Bițu de mai târziu, n.n.) pentru această moșie⁴⁷⁰. După o vreme însă, la data de 31 august 1776, moșia toată era în proprietatea lui Iordache Ghica hatman⁴⁷¹.

Când se împarte urmașilor toată averea rămasă de la acesta, la data de 24 mai 1801, satul, ca și moșia, revenea unuia din fii: Dumitru.⁴⁷² Nu este înregistrat în catagrafia de la 1772-1774. În 1816 satul avea însă 34 de familii birnice și era proprietatea Catincăi Ghica.⁴⁷³

Pentru gălățeni cred că nu este lipsit de importanță să știe că pe aceste locuri a existat un membru al familiei Ghica Dumbrăveni, se numea Leon Ghyka și era născut la 6 decembrie 1831 la Iași (deși spun destui că s-a născut în casele Catincăi Ghica), era mare proprietar de pământuri și avea domiciliul în Galați. Este cel care la 29 ianuarie 1866 era inițiat în tainele masoneriei de către câțiva dintre „Discipolii lui Pitagora”, din Galați, apoi devenea chiar și maestru în cadrul lojei la 1 mai 1866⁴⁷⁴. O scrisoare a lui Ioan Potocki⁴⁷⁵, întocmită la 12 august 1602 și

⁴⁷⁰ ASB., *Doc. Ist.*, CXXXIX/8, 30.

⁴⁷¹ *Doc. ist.*, MCIV/96 nr.2.

⁴⁷² Rosetti, *Despre urmași*, p.801. Iordache Ghica (n. 1782-†1831, Trifești, ținutul Putna, era fiul lui Dimitrie Ghica și Roxana, soțul Saftai și mai târziu și al Ruxandrei, era tatăl copiilor Carol, George, Constantin, Matei Ghica și alți frați vitregi, era fratele lui Maria, Alexandru și Constantin Ghica.

⁴⁷³ Istrati, *Condica liuzilor*, p. 49; *Uricariul*, 7, p. 325; Stoicescu, *Repertoriul*, p. 543. Pentru Ion Tălmăciu și neamul lui, vezi Costăchescu, *Doc.*, Bogdan, p. 344. Pentru Olteni vezi nr. 3. Apud Paul Păltănea, *op. cit.*, p. 158.

⁴⁷⁴ Bibl. Naț., fond mac., FM2862.

⁴⁷⁵ În octombrie 1669, Gheorghe Duca a trimis în Polonia o solie pentru a-l felicita pe noul rege Mihail Korybut cu ocazia urcării pe tron, dar și pentru a-i atrage noului suveran polonez atenția asupra abuzurilor săvârșite de Ioan Potocki, voievodul Brașlavului și starostele Cameniții, care „a ocupat pământuri de-ale mele și a așezat în ele slobozii” și asupra altor încălcări (vezi Ilie Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVII-lea*. București, 1983, p. 282-286). Maria Movilă (1592-1638), fiica domnitorului Ieremia Movilă (Moghilă) domnitor al Moldovei: august 1595-mai 1600 și septembrie 1600-10 iulie 1606 și a domniței Elisabeta (fiica panului Gheorghe Kataratos) a fost căsătorită cu nobilii polonezi Ștefan Potocki (1568-1631), cei doi având ca fiică pe Anna Potocki (1615-1690), căsătorită cu Dominic Kazanowski (1605-1648), și apoi cu Nicolas Firlej (?-1636). Anna Potocki are ca fiică pe Maria Kazanowski (1643-1687), căsătorită cu Stanislas Iablonowski (1634-1702). Cei doi au avut ca fiică pe Ana Iablonowski (1658-1727), căsătorită cu Rafael Leszczynski (1650-1703); cei doi avându-l ca fiu pe Stanislas Leszczynski (1677-1766), regele Poloniei, care a avut ca fiică pe Maria Leszczynski (1703-1768), căsătorită cu Ludovic al XV-lea (1710-1774), regele Franței; cei doi având ca fiu pe Louis de France (1729-1765), care l-a avut ca fiu pe Ludovic al XVI-lea (1754-1793), regele Franței. Toți erau descendenții lui Ștefan cel Mare, așa că iată că nu e atât de mare

trimisă către regele Sigismund al III-lea al Poloniei⁴⁷⁶, ne spune limpede că și ostașii domnitorului valah Radu Șerban au trecut râul Siret și au ars târgul Tecuciului, ca și satele moldovene dinspre Dunăre, până la Galați.⁴⁷⁷

Valahii au ars cu această ocazie și satul Fundeni, despre care istoricii nu mai dețin astăzi mai multe date, poate că arhiva sa, cunoscând și odiseea deselor sale rearondări, ca și o altă inestimabilă arhivă a acestor ținuturi din sudul Moldovei și din lunca Siretului (cea a Galațului). Continuându-și investigația sa domnul profesor Paul Păltănea ne arată deslușit și geografic: „Satul Nănești, partea din stânga Siretului, este astăzi satul Fundeni. Într-o poruncă domnească emisă din 20 mai 1726 există scrisă precizarea că „Fundenii, moșia Dumisale comisul Constantin (Conachi, n.n.)⁴⁷⁸, care era moșie mai înainte vreme s-au chemat

distanță între un moldovean dintr-o bucată și un rege francez înfumurat. E uimitor destinul *Manuscrisului găsit la Saragosa*, cartea de expresie franceză a „încredibilului” (C. Milosz) conte polonez Jan Potocki (1761-1815). Rareori poate fi întâlnită în literatura universală o creație de o mai descumpănitoare diversitate. Deși acțiunea evoluează mai frecvent în Spania anilor '30 ai secolului al XVIII-lea, toate întâmplările evocate sunt dispersate cu dezinvoltură în timp, până pe vremea lui Iuliu Caesar și a Cleopatrei, iar în spațiu din Mexic până la Viena și din Paris până în Italia meridională. Este o carte în care Jan Potocki redimensionează creator nu numai fundamentala temă creștină a apăsării păcatului și este o scriere pe care redescoperirea-i târzie n-a împiedicat-o să facă postum epocă.

⁴⁷⁶ Sigismund al III-lea Vasa (sau în poloneză Zygmunt III Waza) (20 iunie 1566 – 30 aprilie 1632) a fost desemnat rege al Poloniei și Mare Duce al Lituaniei din 1587 până în 1632 și monarh al Suediei din 1592 până în 1599. A fost chiar fiul regelui Ioan al III-lea al Suediei și al primei soții a acestuia, Ecaterina Jagello. S-a născut la Gripsholm în timpul detenției părinților săi, fapt petrecut în timpul domniei regelui Eric al XIV-lea al Suediei. Deși Suedia era protestantă la acea dată, Sigismund a rămas tot catolic, religia mamei sale. Mama sa, Katarzyna Jagello, a fost fiica regelui Sigismund I al Poloniei și a soției sale, Bona Sforza. Din anul 1596, regele Sigismund al III-lea a mutat reședința regală de la Cracovia la Varșovia. Sigismund al III-lea, a decis să-și trimită propria armată în confruntarea cu armata ruso-suedeză pe care a și învins-o în 1610. Ieșit victorios regele Sigismund nu l-a mai lasat pe noul Dimitrie să devină țar, așa încât a preluat el însuși tronul Rusiei. Suedia a decis să riposteze față de extinderea conducerii poloneze asupra Rusiei și a declarat război Rusiei, susținând un al treilea Dimitrie. Ocupația poloneză s-a încheiat în 1612.

⁴⁷⁷ Hurmuzaki, *Documente. Suplimentum, II, vol.2*, p.189 și 190. Pentru acțiunea lui Radu Șerban împotriva domnitorului Moldovei, Simion Movilă, vezi Corfus, *Doc. polone*, p. 172; Ciurea, *Despre Ieremia Movilă*, p. 332-333.

⁴⁷⁸ La 28 ian.1809 comisul Costache Conachi este numit ispravnic al ținutului Tecuci. Într-o „*Dare de samă despre mișcarea literară a românilor în anul 1819*”, Mihai Eminescu chiar scrie: „Între mult prea învățații și de bun neam născuții boieri moldoveni, care se ocupă cu literatura și traduc cărți în românește, dar nu tipăriseră nimica în anul 1819, se citează marele vornic Mihai Murza, marele vornic Constatin Conachi,...”. „Se știe că până și un boier de o zgârcenie proverbială, cum era Constantin Conachi, mare logofăt al Moldovei, veșnic în judecată cu țărani proprietari din vecinătatea moșiei sale, ținea tot timpul în casa lui șase-șapte fii de boieri de rang mai mic și înzestra toate fetele din sat când preotul spunea că sunt fete sărace; la nunta fetei sale cu caimacamul Nicolae Vogoridi, a înzestrat douăsprezece perechi de tineri țărani, căsătoriți tot

Năneștii de Gios”. În continuare se arată: „mai înainte vreme ar hi fost tot un sat și de la o samă de vreme s-au despărțit giurămate de sat de o parte și altă giurămate de altă parte, care se numesc acum două sate, Năneștii de Sus și cei din Năneștii de Gios.”⁴⁷⁹

A fost singurul fecior al vornicului Manolachi Conachi și al Elenei, născută Cantacuzino. Istoria palatului Țigănești începe la 1777, cu vornicul Costache Conachi, bunicul poetului omonim. Aici s-a născut logofătul Costache Conachi (14 sept.1778-4 febr.1849), dregătorul cu felurite boierii (comis, vornic de poliție și de aprozi, prezident al Externelor, vistiernic), cu preocupări de jurist și de inginer hotarnic, cunoscător al câtorva limbi străine (ca absolvent al Academiei Domnești), dar și cu har poeticesc, motiv ca profesorul Garabet Ibrăileanu să-l considere „primul poet al Moldovei”. Este comis, înainte martie 1803. Ispravnic al ținutului Tecuci (august 1806). Staroste al ținutului Putna (noiembrie 1809). Agă al târgului Iași (după noiembrie 1813). Ispravnic al ținutului Tecuci (1815). Vornic al obștii la Iași (1816). Vornic al poliției (ianuarie 1817). Mare vornic (încă înainte de iunie 1820). Mare postelnic (președinte al Departamentului Afacerilor Străine, la 28 decembrie 1823). Mare vornic (1824). Mare postelnic (februarie 1827-ianuarie 1828). Era Mare logofăt în februarie 1829. Membru în comisia moldoveană de patru membri pentru redactarea Regulamentului Organic (iunie 1829-martie 1830). Pavel Kiselev i-a acordat Ordinul Sf. Vladimir cl. III, pentru contribuția sa la lucrările de redactare. Mare logofăt (octombrie 1831). Era ținător al locului marelui logofăt al justiției din aprilie 1832. Demisionează în februarie 1833. Păstrează în continuare titlul de vornic. Mare logofăt, numit de Kiselev (aprilie 1834). Din 1835, rămâne doar epitrop, în special la Sf. Spiridon și continuă administrarea unor hotărnicii. Este ales epitrop al mănăstirilor

atunci, cu câte o pereche de boi, o vacă și o mie de lei. Chiar în casa boierului mai trăiau, pe lângă guvernanta nemțoaică și preceptorul francez sau neamț, câțiva membri ai unor familii de boieriași, care aveau câte o slujbă; copiii lor primeau aceeași educație ca și copiii stăpânului, lucrul acesta fiind pentru ei cel mai sigur mijloc de a ajunge cândva, cu sprijinul „patronului”, la vreo slujbă în administrație.”

⁴⁷⁹ ASB., *Doc. ist.*, CDXXXII/83, P. Pălănea, *Note.*, p. 646.

moldovene închinată Sf. Mormânt (1837). Genealogia remarcabilei familii Conachi (întocmită chiar de poet și comentată de nepotul lui, Emanuel Vogoride-Conachi în ediția a II-a a poeziilor lui C. Conachi) este atestată prin urice încă din vremea lui Ștefăniță Vodă sau chiar Ștefan cel Mare. Familia Conachi nu este de origine boierească, înaintașii săi fiind din neamul de răzeși Goescu, din satul Strâmboieni, ținutul Vaslui (Paul Păltănea, Repertoriul documentelor istorice referitoare la județul Galați, vol.I, partea a IV-a). În anul 1778 se naște aici Alexandru Costache Conachi, comisul, ispravnicul, logofătul de mai târziu și, bineînțeles, așa cum știm, poetul precursor al poeziei moderne românești. El a devenit în 1805 proprietar de drept al moșiei Țigănești. În 1828 (17 august), aici se naște și Ecaterina (Cocuța), fiica legitimă a Smarandei Negri (născută Donici) și a lui Costache Conachi; în 1834, se reface din temelii biserica familiei Conachi din satul Țigănești, unde vor fi înmormântați Costache și Cocuța (Princesse Catherine Rupsoli, după a doua căsătorie). Nunta celei mai bogate fete din Moldova, la Țigănești, în 1846, are loc și în prezența domnitorului Mihai Sturdza, era nunta Cocuței Conachi, „cea mai bogată fată din Moldova”, cu Nicolae Vogoridi (grec fanariot, beizadeaua lui Ștefanache Vogoridi, fost caimacam și apoi capuchehaie a Moldovei la Constantinopol); de fapt, Neculae Vogoridi era fratele Smarandei Sturdza, soția domnitorului Moldovei, așadar domnitorul Moldovei venise tocmai la Țigănești, la nunta cumnatului său. Ultimile cercetări ne arată că în sec.XVII avea 28.000 fălci de pământ cuprinse în 53 trupuri de moșii în opt sate, adică în Albești, Ardiești, Alișești, Blehani, Borsăști, Bucurăști, Blănești, Boliari, Buciumești, Crângeni, Cuca, Vultureni, Colțești, Chilianii, Cotul lui Iepure, Crățani, Copăcești, Cudalbi, Dăjbigeni, Fântâna Gerului, Frăținești, Gârlești, Gireni, Golășei, Grumăzești, Hulubești, Hîntești, Liești, Movileni, Moinești, Mățești, Mirăiești, Nămolosa, Năvărnetul de Sus și de Jos, Nănești, Piscul Popii (Vameș), Poiana Pirciosi, Percești, Răflești, Slobozia Conachi-Plăcinta sau Lohoiu, Sicăuți, Spinești, Tămăoani, Târnovelu, Tomcești, Tălăbești (Tălăbasca), Ursoaie, Valea Părului (BAR, col. *doc. ist.*, CXVIII și mss.nr.3061). Mai mult de jumătate se aflau în Țara de Jos. Casa logofătului din Copou, construită după tipicul epocii, din parter boltit și etaj cu balcon, ca și alte zidiri din capitala Moldovei, cum mai este acum aceea din fața Spitalului CFR, se afla în capătul uliței numită mult timp, Conachi sau Vogoridi, iar acum Aleea Pedagogică. Pornea cam din fața porții Spitalului Militar, printre acareturile familiilor Balș (astăzi Casa Armatei) și Rosetti (casa cu boltă pentru trotuar), însoțite acum de felurite zidiri și blocuri. Era locuința cea nouă în care se așezase o dată cu înălțarea în dregătoriile Divanului. Mai înainte trăise în vechea casă a familiei, de la drumul Botoșanilor, numit apoi Podu Verde, strada Copou și acum Bulevardul Carol, stăpânită de părintele său, Manolache Conachi. Dânsul murind prin 1802 și lăsând mari datorii, tânărul său fecior, Costachi, fusese nevoit să se

retragă la moșia din Țigănești (Tecuci) și să vândă la mezat casa din Copou lui Șerban Negel Costachi, fratele mitropolitului Veniamin Costachi (1809). Prin anii 1888-1890 Ministerul Instrucțiunii Publice cumpără o căsoaie boierească, dosită într-un pâlc de stejari roțați pe coasta Copoului, și spulberând-o, pe locul ei ridică o cazarmă înaltă și încăpătoare, cu largă curte interioară, botezată Școala Normală de Învățătoare, numele cel nou al fostei Școli Centrale, ocupată acum de Corpul D al Universității și de Facultatea de Educație Fizică. Printr-un joc al sorții, zidirea nimicită se întâmplase să fie tocmai uitata locuință a vrednicului susținător al școlilor și al folosirii limbii române în școli la vremea când limba greacă avea mare rang. Era casa logofătului Costache Conachi, omul care timp de jumătate de secol a stat în calea valurilor istoriei, ca un stejar în fața furtunilor și în virtutea feluritelor sale dregătorii domnești a dus tratative în limbile turcă, greacă, rusă, franceză și germană cu conducătorii oștirilor celor trei imperii (Turcia, Austria și Rusia) care se înfruntau pe pământul Moldovei și a avut o contribuție chiar de seamă la alcătuirea vestitului Regulament Organic (cu caracter de Constituție), alcătuit în 1830 și introdus din ianuarie 1832 în țară. La 50 de ani (1828), s-a căsătorit cu Smaranda (Zulnia), văduva lui Petrache Negri și după vreo trei ani de convețuire fericită, prin 1831, ea s-a pierdut, mutându-se pentru odihna veșnică în cimitirul bisericii Banu. Rămas iar singur, i-a purtat dorul până în februarie 1849 când, copleșit de durere și de povara celor vreo 72 de ani, s-a așezat lângă Zulnia, la Banu, fiind apoi mutați la Țigănești. O iubea din tinerețe și a luat-o în căsătorie, cu toate că avea cinci copii (băiatul Costache Negri și patru fete). Iubind-o cu înfocare de-a lungul vremii, i-a închinat înflăcărâte versuri de iubire, rostite de mulți îndrăgostiți în anii tinereții bonjuriștilor, precum acele adresate nedespărțitei ei umbreluțe: „Umbreluță norocită, / Ia sama, că ești menită./ Să umbrești un obrăjel / Plin de nuri și frumușel. / Cată să mi-l păzești tare / Și de vânturi și de soare, / Și când alți ochi l-or căta / Să te pui drept fața sa. / Căci tu, umbreluță, știi / Că îl tem și de stihii.” În turnul bisecii Bărboi din Iași a fost găsită biblioteca scriitorului Costache Conachi. Biserica Cuvioasa Parascheva din Iași, este situată lângă Biblioteca Centrală Universitară, la începutul străzii Păcurari. Ea fost ridicată între anii 1852-1858, de către Costachi Conachi (Bogdan N.A., *Orașul Iași, monografie istorică și socială, ilustrată*). În fostul sat Fundeni din câmpia Siretului inferior exista Biserica „Înălțarea Domnului” târnosită în 1829, ctitor Costache Conachi. A rămas cea din Lungoci cu hramul „Înălțarea Sfintei Cruci” din aceeași perioadă și cu același ctitor. Universitatea din Iași a primit, chiar din momentul înființării în 1860, de la Societatea de Medici și Naturaliști din Iași un bun instrument de observații astronomice, care aparținuse poetului moldovean Costache Conachi și pe care moștenitorii îl donaseră acesteia.

„Năneștiul de sus” era în dreapta Siretului, astăzi comuna Nănești, din jud. Vrancea. Satul Nănești exista și la începutul secolului al XVI-lea. Într-un

document din 2 septembrie 1635 sunt iarăși amintiți nepoții și strănepoții lui Petrică hatman⁴⁸⁰, care moștenesc această moșie.⁴⁸¹ Petrică hatmanul, care era deci stăpân aici, a avut această dregătorie de hatman între 8 ian.-15 martie 1523, când a fost înlocuit.⁴⁸² Satul a fost stăpânit o vreme de hatmanul Petrică, însă mai înainte de această dată (așadar este încă o bună dovadă privind veridicitatea primei atestări, n.n.).

⁴⁸⁰ Anul 1500. În Moldova domnește Ștefan cel Mare în al 43-lea an de fericită domnie. Divanul Moldovei îl cuprindea și pe comisul Petrică (*Surete* XVIII, 93, Acad. Rom. 3. 77). Anul 1508. În Moldova Bogdan Vodă. În Divanul Moldovei îl întâlnim pe Petrică paharnic (*Surete* I. 65; ms. XX. 229; *Surete* XVIII, 195, IX 14. Antonovici Doc. IV. 16). Redevine comis până în 1510, iar anul următor este paharnic și pârcălab de Roman până în 1525, când devine portar al Sucevei (*Surete* I, 370, Iorga Doc. VI 11). Se pare că este vorba de descendentul familiei boierilor Hudiceni, stăpânii moșiei cu același nume de pe Prut, o spiță întemeiată de Petru vornicul, care în 1435 stăpânea moșia Lăpușna din Basarabia, înrudiți și cu boierii descinzând din Vlad Scoarță comisul, stăpânul moșiei Cărpineni de pe râul Lăpușna. O istorie interesantă au aceste moșii. Horjeștii este un sat pe partea stângă a râușorului Lăpușna. Dealul spre Ciadîr, cu vii și păduri, urcă la altitudinea de 246 m și chiar în apropierea așezării se reliefează două movile tumulare funerare vechi, care-și așteaptă încă cercetătorii în materie arheologică. Siliștea satului coboară în straturile istoriei la o adâncime de aproape șase secole. A fost atestată la 5 apr. 1442 într-un hrisov de pe timpul domniei voievozilor Iliaș și Ștefan (*Documenta Romaniae Histrica. A., Moldova, vol. I. Buc., 1975*). Pan Stan Horja avea aici privilegiu de cumpărătură, întărit încă de Ștefan Vodă cel Bătrîn, care domnise până la Alexandru cel Bun, între anii 1394-1399. Se poate spune că această vatră străbună, de la Fintîna lui Mușat, s-a înfiripat odată cu formarea Țării Moldovei. Satul Horjești din ținutul Lăpușna e menționat și în uricul lui Ștefan cel Mare din 9 dec. 1473. Într-o altă carte domnească se pomenește ocina lui Stan Horja și „drumul Horjii ce cade în Bujor dinspre Nirnova”. În veacurile următoare au stăpânit ocina armașul Tomșa, vornicul Neagu, boierii Negrea și Furmuzachi. Iată de ce în unele hrisoave vechi siliștea mai avea și toponimele Negri sau Furmuzachi. La 10 apr. 1628 voievodul Miron Barnovschi-Movilă îi confirmă pârcălabului Petru Cehan satul Horjești, cel pe apa Lăpușnei, seliște rămasă moștenire de la Stan Horja. Iar un alt voievod, Moise Movilă, la 29 oct. 1633 întărește diacului Dumitru Cămărzan o parte din satul Horjești, cumpărată de la „popa Toader din Teișori”. Domnitorul Vasile Lupu porunci unui aprod la 1 febr. 1648 „să caute burlacii fugiți de la Lupașcu stolnicul din Horjești și să-i aducă înapoi”. În zăpisiul din 1 iunie 1768 satul Horjești din ținutul Lăpușna e pomenit ca punct de hotar al Mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust din Iași. Împărțeala de moșii între frații Ioan și Petrache Rosset, făcută în aprilie 1808, aduce Horjeștii în proprietatea boierului Petrache Rosset. În 1835 el avea aici în supușenie 37 de familii de țărani (78 de bărbați și 75 de femei). Prin 1865, la Horjești, zis și Furmuzachi, se căpătuie cu 3.775 deseatine (măsură agrară rusească, folosită odinioară și la noi, egală cu 1,09 ha) de pământ boierul Andrei Plachida; răzeșii din Cărpineni se pricopsiră și ei aici cu o frumoasă moșie. Zamfir Arbore, în prestigiosul său *Dicționar geografic al Basarabiei* din 1904, vorbește despre acest sat în două locuri, și nu întâmplător: „Furmuzachi sau Horjești, sat în județul Ismail. Face parte din circumscripția com. Mingir. E așezat în valea Lăpușnița. Are 40 de case, cu o populație de 370 suflete”. Prezența în zona noastră a vechilor boieri Hudiceni este deja un atestat de vechime al satului din lunca Siretului inferior, cu numele de Fundeni.

⁴⁸¹ Vezi nr.435

⁴⁸² Stoicescu, *Dic.*, p. 323

La data de 2 septembrie 1635 nepoții săi, ca și strănepoții lui Petrică hatman, își împart moșiile moștenite. Boierii Ponici⁴⁸³ par a fi avut pe aici o proprietate veche. Nu știm cui i-a revenit atunci și satul Nănești. Așadar cam așa arată trecerea timpului peste acest sat și peste oamenii săi, colbuiți de timpuri. Mânați aproape zilnic de toate grijile vieții, ei nu au mai avut neapărat ca obiectiv păstrarea documentelor satului. Așa se face că astăzi ele sunt probabil pulverizate cam în toată dezordinea socială a Moldovei de sud. Este extrem de greu să mai refaci părțile mici din istoria lui veche mai mare.

Până și odoarele bisericii sau catstifele ei, vechi documente relevante, care astăzi mai există în unele sate din împrejurimi, la Fundenii boierilor Conăchești, boieri ctitori de școli și biserici, ei bine, nu sau mai păstrat aproape deloc. Doar perseverența cercetătorului, spiritul lui de observație, erudiția și nu de puține ori întâmplarea, mai fac posibile, din când în când, scoaterea la lumina tiparului și a istoriei lui, oricum minunate.

Răsfoind istoria din cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea cunoaștem deocamdată că, la 26 dec.1671 Donosie iuzbașa (dex-s. ist., mil., hotnog, sotnic,

⁴⁸³ Șetrarul Ștefan Ponici este amintit în anul 1679 ca „ficiar lui Ponici celui bătrân”, probabil șetrarul Ursul Ponici. Menționat ca fost stolnic, Ștefan Ponici era pârcălab de Tecuci la sfârșitul anului 1686 și în 1687 (Gh. Ghibănescu, Surete și izvoade, V, Iași, 1908, p. 41. Actul este iscălit de „Ștefan Ponici șătrarul, ficiar lui Ponici celui bătrân”, căruia nu i se precizează identitatea, dar despre care Gh. Ghibănescu în *Spița familiei Ponici*, p. 140, arată că ar fi Ursul Ponici, diacul din Rugăsești; însă diacul era altul, Dumitru Ponici. Întâlnim un Ștefan Ponici încă din 1646, ca martor din Berești, dar nu avem certitudinea identificării comune, vezi DRH, A, XXVIII, nr. 422. Încă din 1623 (ibidem, XVIII, nr. 12), în documentul unei judecăți pentru Rugăsești, păstrat ca suret, întâlnim pe Dumitru Ponici cel bătrân împreună cu Isac diacul, cumnatul său, și cu Ionașcu Vrabie. Dumitru Ponici apare în ipostaza de socru al ginerilor Agafiei Tolocico, Nicoriță și Cazacul, ceea ce presupune o eroare (DIR, A, XVII/4, nr. 5610), deoarece știm încă din 1620 că Dumitru și Agafia erau frați; probabil este vorba de soțul Agafiei, care se numea Dumitru Tolocico, numit Ponici), probabil șetrarul Ursu Ponici (CDM. IV, un volum întocmit de către Mihai Regleanu, Doina Duca Tinculescu, Veronica Vasilescu și Constanța Negulescu, Buc., 1970, nr. 1054). În 1691 deținea dregătoria de vornic (ibidem, nr. 1311 și 1344). În ținutul Tecuci, în satele Râșpopi și Muncel, răzeșii dovedeau chiar descendența lui Ursul Ponici, căsătorit cu Irina din Roșcani, pentru care a purtat procese cu răzeșii de acolo. La 14 oct. 1627 (ibidem, p. 113-114), doi răzeși au vândut partea lor lui Toader, vornicul de Vrancea, respectiv un „stâlp” din trei, câți avea satul Roșcani, pe care avea să-l răscumpere de la vornicul Toader, însă câștigă judecata abia în 1666 (ibidem III/2, Iași, 1912, p. 32-34). Poniceștii din ținutul Tecuci și-au revendicat o veche ascendență prin cele două spițe genealogice întocmite de răzeșii din Râșpopi și Muncel în 1820 și 1840, moștenite de un urmaș al acestora, profesorul Petre Poni (1841-1925) de la universitatea din Iași, datorită căruia l-a publicat Gh. Ghibănescu (*Spița familiei Poni*, p. 135-136). Aceste spițe îl arată ca fondator al neamului pe Stanciu Ponici. Petru Poni era fiul Zamfirei Ponici (†1896), căsătorită cu C. Săcară, nepot al preotului Costachi Ponici. Descendența celor numiți Ponicești, în acest mic studiu, din Ștefan vodă Petriceicu este exclusă, pentru că acesta nu a lăsat urmași direcți (Sever Zotta, *Serdarul Vasile Bainski, „nepotul lui Ștefan vodă Petriceico”*, în *ArhGen*, II, 1913, 4-6, p. 91).

sutaș; comanda în Moldova o sută de ostași) din Nănești este martor de vânzare a unei părți din satul Durăști.⁴⁸⁴ Cum o serie de documente, care stabilesc noi dării de moșii, seliști sau întăriri domnești în lunca Siretului, au atingere și cu atestarea documentară a multora dintre ele (pe care, la timpul convenit le vom folosi) este bine de știut că după moartea domnitorului Alexandru cel Bun (1400 - 1432), istoria Moldovei este marcată serios de criza politică care a înregistrat trei etape diferite.

Întâlnim ca domni pe Iliaș (1 ianuarie 1432 – septembrie 1433), Ștefan II (octombrie 1433 – august 1435), Iliaș (august 1435 – martie 1436) și pe Iliaș și Ștefan II (martie 1436 – august 1442)⁴⁸⁵. După lupta de la Piperești (Chiperești) din 8 martie 1436, se instaurează diarhia, prin copiii lui Alexandru cel Bun, Iliaș, cel care rezida în capitala Suceava, și de Ștefan cu scaunul domnesc la Vaslui. „Numai actele emise din cancelaria lui Ilie Vodă, adicăde regulă cele din Suceava, încep întotdeauna cu formula „Noi, Ilie Voievod, domnul Țării Moldovei, și fratele domniei mele, Ștefan Voievod”, iar ale fratelui său, emise de obicei din Vaslui, conțineau formula „Noi, Ilie Voievod și fratele domniei mele Ștefan Voievod, domnii Țării Moldovei”⁴⁸⁶.

Întăririle daniilor consfințesc principiul daniei definitive. Astfel Petru Rareș dă și întărește la 4 aprilie 1528, în curtea domnească de la Huși, lui Fădor, fiul Anușcăi, verilor săi, lui Trifan cu surorile sale numite Mărie, Ana și Erena, „dreapta lor ocină și cu privilegiul de cumpărătură ce au avut părinții lor Ivanco și Anușca, de la părintele domniei mele Ștefan voevod, un sat pe Crasna, anume satul Fășcanii.”⁴⁸⁷

Marele vornic Borcea, Toader și o fiică numită Sora, sunt copii primilor, cei cărora, împreună cu vărul lor Trifan, surorile sale Mărie, Ana și Erina, copii lui Ivanco, domnitorul Iliaș Rareș le dă și le întărește la data de 1 aprilie 1547, în curtea domnească de la Huși „dreapta lor ocină și dedină și din privilegiul de cumpărătură ce au avut bunicii lor Ivanco și Anușca de la bunicul domniei mele Petru voevod, un sat pe Crasna, anume Fășcanii, ca să le fie lor de la noi uric și cu tot venitul”⁴⁸⁸.

Jumătate din sat revenea vornicului Borcea, lui Toader și Sorei, iar jumătate verilor lor, Trifan, Mărie, Ana și Erina. Iar la 31 martie 1640 domnitorul moldav Vasile Lupu dă postelnicului Grigore și jupânesei sale Măricuța, moșia și satul Boțești, ținutul Tecuci și întărește fraților Grigore, Dumitrașco, și celorlalți frați, fiii diacului Ionașco din satul Gugești câteva „părți din Fășcani, pe Crasna și

⁴⁸⁴ ASB., *Mănăstirea Neamț*, XXV/6.

⁴⁸⁵ *Istoria românilor*, vol. IV, *De la universalitatea creștină către Europa „patriilor”*, Editura Enciclopedică, București, 2001, p. 804.

⁴⁸⁶ *Istoria românilor*, vol. IV, p. 320.

⁴⁸⁷ *D.I.R.*, veacul XVI, A. Moldova, vol. I (1501-1550), p. 291-292, nr. 258.

⁴⁸⁸ *Ibidem*, p. 547, nr. 491.

părți din Porcișeni”, iar postelnicul Grigore „primea întărire pe niște părți din Miclești, cum și din alte sate.”

Satul Fășcani este întărit fostului comis Grigore, precum și fraților săi, la 9 septembrie 1656. Iar Grigore, fiul lui Ionașco, susține că Borcea a fost fiul lui Fădor, cei doi la rândul lor fiind considerați moșii săi. Se pare că, din păcate, ne lipsește pentru cercetarea genealogică corectă o generație, care ar face legătura dintre vornicul Nicolae Borcea și diacul Ionașco din Gugești.

Grigore este atestat ca stăpân în satul Miclești, are doi fii, anume Vasile ce era jitnicerul (sau comisul) și Gavril logofătul. Urmașii vornicului Nicolae Borcea au format familia Miclesc⁴⁸⁹. Cetitorul cred că va fi înțeles deja originea unor obiceiuri și a unor importante familii, care se vor mișca câteva veacuri pe moșia Fundenilor, în explicațiile în extenso de subsol lăsându-i plăcerea satisfacerii interesului mare și poate și a rafinamentului istoric al vechilor noastre documente, care au într-un fel sau altul atingere cu tot sudul Moldovei și cu obcinile din lunca Siretului și locului strămoșesc⁴⁹⁰. Spre sfârșitul

⁴⁸⁹ Maria Magdalena Székely, *Sfetnicii lui Petru Rareș, Studiu prosopografic*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2002, p.145, p. 146-147.

⁴⁹⁰ Neamul Bradiciu urcă „*cel puțin până la sfârșitul secolului XIV*”. Putem observa pe Bradiciu ca întemeietor al neamului Borcea, a cărui urmași au format familia Miclescu, din care se trăgea și episcopul Varlaam. Tradiția din timpul locotenentului de episcop al eparhiei Hușilor, Melchisedec Ștefănescu, îl arată pe episcopul Varlaam al Hușilor, ctitorul schitului moldav de la Brădicești, aflat în stare de rudenie cu familia Miclescu. Prin testament episcopul Varlaam lasă schitul Brădicești moștenire rudei sale Gavril Miclescu. Ionașco Aleuș, fiul Gafiei, judecându-se în 1654 cu popa Matei și Gorie, fiul lui Gavril din Cricești, pentru o parte de ocină din Brădicești, își argumentează apărarea prin mărturii care atestă achiziționarea de către mama sa a părții respective de la Bălașa și Tudora, din timpul domnului Iancu Sasul (decembrie 1579-septembrie 1582). Gheorghe Ștefan (3/13 aprilie-28 aprilie / 8 mai 1653; 8/18 iulie 1653-3/13 martie 1658) întărește stăpânirea lui Ionașco Aleuș la 29 iulie 1654. Domnitorul Radu Mihnea (26 iulie / 5 august 1616 – p. 9 / 19 februarie 1619) dă și întărește „*slugii noastre Stoica fost armaș și cneghinei lui, Ivana, dreapta lor ocină din ispisoc de cumpărătură ce au avut dela Eremia voevod, a patra parte din jumătatea din sus a satului Brădicești și cu loc de iaz și de moară pe pârâul Crasna, ce le este cumpărătură de la Ionașco și Chirilă și de la sora lor Marica, copii lui Toma, nepoții lui Țigan, pentru treizeci și cinci taleri de argint, din uric de întărire ce a avut bunicul lor Țigan, de la Petru voevod cel Bătrân*”, „*o altă parte de ocină, a patra parte din acea jumătate de sus a satului Brădicești, din ispisoc de cumpărătură ce au avut de la Constantin voevod, ce și-au cumpărat de la Pobihna fost armaș, pentru treizeci și cinci taleri numărați*”, pe care Pobihna a luat-o de la frații Bălaci și Nechita, fiii Drăgănesei, pentru „*că i-a plătit de dabile*” în timpul domnitorului Aron Tiranul (septembrie 1591 – iunie 1592; octombrie 1592 – aprilie 1595) „*și nu și-au răscumpărat ocina dela Pobihna, ci au lăsat-o în pierdere*”, apoi dă și întărește „*din acea jumătate de sus a satului Brădicești, a șaptea parte din jumătate de jumătate, din ispisoc de cumpărătură ce au avut de la Constantin voevod, ce le este cumpărătură dela Mărica și Tăbălai și Vârvara și Petre, copii Maicăi, nepoții lui Petre, strănepoții lui Negrilă pârcălab, pentru douăzeci și trei taleri de argint*”, apoi le sunt întărite „*niște părți de ocină din aceeași jumătate de sus a satului Brădicești, din ispisoc de cumpărătură ce au avut iarăși dela Constantin voevod, ce le-a fost cumpărătură dela*

secolului ajunge să stăpânească în Nănești, Ioniță Tălăbescu⁴⁹¹, fiul lui Dumitru postelnicul, unchiul lui Miron Costin. Nu știm astăzi dacă a cumpărat părți din ea sau le-a moștenit doar de la tatăl lui.

*Mihăil Crasnaș, nepotul lui Bunescul, strănepotul lui Petre și de la Pancea Ștefoae, strănepoții de asemeni ai lui Negrilă, toată partea lor, ce se va alege, pentru opt taleri numărați” (D.I.R., veacul XVII, A. Moldova, vol. IV (1616-1620), Ed. Academiei, București, 1956, p. 126-127, nr. 165.). Grozava, fiica lui Ionașcu Aleuș, împreună cu fiicele sale Ileana și Maricuța, fac danie părțile de moșie din Tălpigeni, marelui vistiernic Iordache, probabil Rusăt (D.A.N.I.C., F.E.H., XXII / 2; C.D.M., IV, p. 298, nr. 1324). La 10 septembrie 1671, Vărvara soția lui Strătulat, fost agă, dăruiește hatmanului Neculai Racoviță ocinile cumpărate de soțul ei la 8 martie 1634 de la Gavrilaşco Siminiceanul și soția acestuia Anița și la 28 februarie 1634 de la Todosiia (Teodosia) Mihăiasa și Bălan, fiii Sorei fiind ei „pentru sufletul a răpăoosat giupănu mieu lui Strătulat aga, Dumn(e)zău să-l iarte și pentru sufletul mieu ca să ne hie pentru (i)ertarea păcatelor noastre, numai dumn(ea)lui să aibă a mea grijăde bogate nevoi în viața mea.” (D.A.N.I.C., F.E.H., XXV / 13; C. D. M., III, p. 443, nr. 2113). Maria Racoviță, soția răposatului fost mare logofăt Nicolae Racoviță, dă danie la 28 decembrie 1691, episcopului Varlaam al Hușilor, „a mea de la părinții miei dreaptă moșie săliștea care să numeaște Brădicești, cu toate veniturile carile să așlă înpregiur, loc de hăleșteu, vad de moară, locuri de prisăci și cu toată țarina și moșia săliștii aceștia.” (D.A.N.I.C., F.E.H., XXV/16; Melchisedec, *Chronica Hușilor și a Episcopiei cu asemenia numire*, Tipografia C. A. Rosetti, București, 1869., p. 151-152 (datat în 1692); C.D.M., IV, p. 320, nr. 1427). Este ușor de descifrat modul cum s-au populat în jurul Tecuciului moșiile, satele și așezămintele monahale. O știre din 1807, dată de un călugăr, ne vorbește de sosirea unor oști la Galați. În anul 1807 acesta revine în Galați împreună cu un tovarăș de-al său: „Însă vinire noastră au fost în toamna când și oștile împărătești au vinit aice...” (Ctin N. Tomescu, *Diferite știri din arhiva Consiliului eparhial Chișinău* în „*Arhivele Basarabiei*”, An II, nr. 3, iulie-sept.1930, p.236). Nicolae (Neculai) Racoviță la 5 aprilie 1679 (mare logofăt, primește danie de la Duca Voievod un vad de moară în apa Bârladului, în hotarul târgului Tecuci, General M. Racoviță-Cehan, *Întregiri*, p.100, nr. 365; C. Solomon, C.A. Stoide, *Documente tecucene*, vol. I, nr. 211, p. 37, nr. LXXXI.). La 2 iunie 1680 (fost mare logofăt, împreună cu jupâneasasa Maria, primește danie de la Todosăia, fiica lui Pălămidă și fiii săi, Iorga, Caramizși Toderașco, partea lor de moșie de la Vlădești, ținutul Covurlui, *ibidem*, p. 126, nr. 496). Se pare că Nicolae Racoviță a încetat din viață la 8 martie 1685 și este înmormântat la mănăstirea Dobrovăț, unde piatra de mormânt este așezată de Ion, fiul său, care are următoarea inscripție: „*Niculai Racoviță fost logofăt mare, fiul lui Cehan Meftodie logofăt mare*” (General M. Racoviță-Cehan, *Întregiri*, p. 89. Vezi și nota 431). La Dobrovăț sunt aduse osemintele membrilor familiei de la Ferești, ținutul Vasluiului (*ibidem*, p. 68). La 7 martie 1832, isprăvnicia ținutului Vaslui solicită episcopului Sofronie Miculescu o chitanță pentru grinzile de stejar tăiate de pe moșiile Brădicești și Bunești ale episcopiei Hușilor. În 1830, la porunca ocârmuirii, isprăvnicia ținutului Vaslui, urma să pună la dispoziție o cantitate de grinzi de stejar pentru a fi transportate la portul Galați, și „s-au făcut și în pădure(a) sfintei episcopii, pe moșie Brădiceștii sau Buneștii, ținut(ul) Fălciului, de cătră satele Boușorii, Micleştii, C(h)irceștii și Șârbeștii zăce bucăți” (S.J.A.N.V., *Colecția de documente „Foi volante”*, 253; Grigore Gârneț și Costică -Ioan Gârneață, *Tezaur arhivistice vasluian Catalog de documente (1399-1877)*, București, 1986, p. 69, nr.180, nr.705).-Vezi Costin Clit, *Mănăstirea Brădicești*, Iași, Editura Doxologia, 2013.*

⁴⁹¹ La 12 apr.1704 clucerul Constantin Zbera, împreună cu târgoveții bătrâni, măsoară locul vel vornicului Iordache Ruset din hotarul târgului Tecuci, partea din jos, dăruit acestuia de domnul

La 20 septembrie 1688 logofătul Ioniță Tălăbescu era stăpân pe jumătate din satul vecin, Tălăbești (există însă și ipoteza ca și balta Tălăbasca să fi fost, fie numai o simplă vecinătate a moșiei Fundeni, ori doar poate o parte din moșia satului Tălăbești sau din moșia dumnealui Ioniță Tălăbescu. Cercetarea domnului prof. P. Păltănea nu aprofundează această extindere, dar eu o consider de o raționalitate evidentă.).

După anul 1700 Ioniță Tălăbescu a dat părți din Nănești unei fiice a lui, căsătorită cu comisul Constantin Conachi (în anul 1702 acesta se căsătorește cu Catinca Rosetti, care era fata marelui vornic Iordache Rosetti, cel căsătorit în august 1690 cu Safta N. Racoviță), în timpul celei de a doua domnii a lui Mihai Racoviță (20 iul. 1707 - 17 oct. 1709). Constantin comisul⁴⁹² deținea și el tot în satul Năneștii de Gios, o mică moșie, care era tot „cumpărătura Tălăbescului Mitrofan” precum și o parte a lui „Iurașco (fiul lui) Ivașco, socrul Tălăbescului Ioniță logofăt”.⁴⁹³ Alte părți din acest sat le avea încă de la 17 mai 1708 fiul lui Ioniță, Neculai Tălăbescu.⁴⁹⁴ Satul Nănești rămâne însă drept „reședința” comisului Costache Conachi, chiar și după ce acesta se recăsătorește, asta după doi ani, cu jupâneasa Paraschiva, care era fiica lui Vasile Costache (era stolnic atunci când fusese căsătorit cu Zoița Ghika, care era fata lui Matei Ghika Vodă și a d-nei Smarandei Grigore Bașa Mihalopol), fost atunci mare vornic și a Catrinei Cantacuzino⁴⁹⁵. Se crede că această căsătorie a avut loc probabil undeva mai înainte de 15 mai 1720⁴⁹⁶.

Moldovei, precum și alți 450 stâneni cumpărați de la logofătul Ioniță Tălăbescu.-*Istoria orașului Tecuci*, prof. Ștefan Andronache.

⁴⁹² N. Iorga, *Acte nouă la Broșteni*: „La nr. 3. Întâmplările cu nemții și tătarii, atinse de acest act, sînt din 1717. Constantin Comisul Gălățanul din a treia domnie a lui Mihai Racoviță, e Constandachi. El era cumnat a Domnului, ca și Ioan Paladi și Iordachi Cantacuzino Deleanul. Toți trei făceau parte din Divanul lui Mihai Vodă (Neculce, p. 350; cf. Gen. Cant., p. 49. Vezi *Documentele Cantacuzinilor moldoveni în volumul VII*, partea a II-a).”

⁴⁹³ P. Păltănea, *Note*, p.641, p. 645-646. Se pare că este vorba de Ioniță Cantacuzino, din a patra generație a familiei Cantacuzino, ajunsă în Moldova, cei care au dat ramura familiei Cantacuzino de la Băleni. Ioniță Cantacuzino era n.1664-†30 aug.1692, mare logofăt, căsătorit cu Maria Racoviță, care prin doi din cei patru copii sunt fondatorii ramurii Cantacuzino-Șerbești (prin Tudor, n.29 sept.1690, mare stolnic, căsătorit cu Ileana Catargi, cu o linie de cinci copii) și Cantacuzino-Deleanu (Iordache, n.1688-†1759?, mare logofăt, căsătorit în 1708 cu Ecaterina Racoviță, n.1670-†1729, cu o linie de cinci copii). Un Dimitrie Racoviță, n.14 oct.1869 la Ciorăța, Vaslui-†16 iun.1940 la Galați se căsătorește cu Elena Crăiescu la 12 nov.1900 și lasă o linie de trei copii. Un alt Mihai Racoviță, n.9/21 sept 1895, Buz-†4 apr.1961, Buc., era căsătorit la Negrițești de Tecuci, a doua oară, la 9 sept.1933 cu Maria Emanuela-Romalo, n.25 dec.1908, Buc -†10 ian..1992, Genève, lăsând o linie de trei copii.

⁴⁹⁴ ASB., *Doc. ist.*, CDXXXII/80.

⁴⁹⁵ Un vechi document din 20 decembrie 1780, inedit până cu puțin timp în urmă, se constituie într-o veritabilă mărturie în privința locului de veci al lui Iordache Costache Venin: „Adeveresc cu această scrisoare a me că am dat 5 țigani, adecă cinci țigani, danie la Sfânta mănăstire Căpriana,

unde iaste îngropat răposatul suțul meu, să fie pentru pomenirea sufletului său” (*Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în secolul al XVIII-lea (1775-1786)* (vol. X din colecția MEF), volum realizat de Larisa Svetlicinâi, Demir Dragnev, Eugenia Bociarov, Chișinău, 2005, p. 108, nr. 74. Documentul a fost editat anterior, cu unele diferențe de transcriere – „unde a fost îngropat suțu-mi” – de Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, Nicolae Fuștei, Valentina Pelin, Ion Negrei, *Documente istorice (XV-XX)*, în volumul *Mănăstirea Căpriană (sec.XV-XX)*..., p.182, nr.47). Această danie era făcută „suptu blăstămului părintescu” de Nastasia (A nu se confunda cu Nastasia -Anastasiica-, soția stolnicului Manolache Costache (fiul lui Iordache Costache paharnic, altul decât Iordache Costache Venin) și fiica lui Dumitrașcu Paladi, fost mare vornic, și al Ilenei. La 2 ianuarie 1777, această Nastasia primea hotărârea domnului Grigore Alexandru Ghica în procesul deschis pentru moștenirea lui Manolache Costache, primul ei soț, acum răposat, mai precis a averii ce i se cuvenea fiicei lor Maria (Măriuța) (N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. VI, partea a II-a, București, 1904, p. 47 - 48, nr. 122; vezi și Paul Păltănea, *Neamul logofătului Costache Conachi*, București, 2001, p. 69-70). Măriuța s-a căsătorit, nu mult după aceasta, cu Gavril Conachi, fiul lui Costache Conachi și nepotul Paraschivei, fiica lui Vasile Costache (*ibidem*, p. 37, 69, 368); mama ei se recăsătorește cu marele vornic Ioan Cantacuzino, fiind îngropată, după moartea petrecută înainte de 21 decembrie 1779, la Mănăstirea Sf. Sava din Iași, alături de părinții ei (Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. VII, Iași, 2005, p. 569-570, nr. 440), soția marelui vistiernic Iordache Costache. Ea era fiica lui Radu Racoviță, fost mare logofăt, și a Mariei (fiica lui Ion Buhuși hatman), fiind soră cu Ilinca, soția lui Petrache Vidali, fostmare stolnic (*Ibidem*, vol. VI (1756-1770), Iași, 2004, p. 310, nr. 361. Radu Racoviță a fost mare vornic al Țării de Jos în anii 1744-1747 (Pavel Blaj, *Boieri din sfatul domnesc al Moldovei în prima jumătate a secolului al XVIII-lea* (I), în „Suceava”, XIII-XIV (1986-1987), p. 201), la fel în 1751 (*Din tezaurul documentar sucevean.Catalog de documente (1393-1849)*, întocmit de Vasile Gh. Miron, Mihai Ștefan Ceașu, Gavril Irimescu <și>Sevastița Irimescu, București, 1983, p. 283, nr. 863). Apare ca mare logofăt în Divanul domnesc al lui Matei Ghica (*ibidem*, p. 293, nr. 890; p. 297, nr. 902; p. 298, nr. 906 ș.a.). Moare înainte de 1767, după cum arată un act din acest an, în care apare ca răposat (*ibidem*, p. 380, nr. 1146). Mult mai târziu, Gheorghe Ghibănescu, aplecându-se asupra istoriei acestui neam, constata că „familia boierească a Costăcheștilor” „umple tot secolul al XVIII-lea prin membrii săi iluștri și încheie acest secol cu luminoasa figură a marelui Mitropolit Veniamin Costache” (Gh. Ghibănescu, *Impresii și note din Basarabia*, prefată, note și comentarii de Valeriu Nazar, Chișinău, 2001, p. 258). Într-adevăr, descendenții vornicului Gavrilă Costache (Mort după 1687, an în care își redactează diata, acesta lasă descendenților săi o mare avere de câteva zeci de moșii, fiind înmormântat la Căpriană, în Basarabia, piatra funerară fiind de un rafinament remarcabil. În anul 1933, Constantin Bobulescu arăta, în lucrarea sa referitoare la viața mitropolitului Veniamin Costache, că „trupul vistiernicului Iordachi Costachi Venin, se vede că n-a fost adus în țară; el trebuie să fi fost înmormântat în Constantinopol, poate în 1768” și greșea, vezi Constantin Bobulescu, *Din viața mitropolitului Veniamin Costache*, în „Revista Societății istorico-arheologice bisericești din Chișinău”, XXIII, Chișinău, 1933, p. 32.) și un viitor strălucit în politica internă a Țării Moldovei (idem, *Spîta familiei „Costache” (după acte și documente)*, în IN, fasc. IV (1924), p. 216-220). Ion Neculce, adversar al Costăcheștilor ce-și însușiseră proprietăți ale familiei sale în perioada exilului său rusesc, spune că Gavrilă „era boiariu și chivernisiia precum îi era voia. Și era o samă din feciorii lui cam făr’de ispravă, zlobivi: Lupul și Solomon și Costachi. Avea slugi tâlhari la casele lor, de ținea drumurili, de ucidia turcii și fura bucate din Bugeac, cai, epe. Și să făcea farmutale totdeauna și slimuri (discuții și judecăți) cu tătarii pentru faptele lor, și nu putea să dzică nime nimică de frica lui Gavrilă” (Ion Neculce,

Opere, ediție critică și studiu introductiv de d-nul Gabriel Ștrempel, București, 1982, p. 304-305), prin îndrăzneală, ca și prin spirit de inițiativă (Adaptându-se vremurilor, în care „împrumutul bănesc a constituit un mijloc eficace de sporire a proprietății feudale (prin insolvabilitatea debitorului), fapt pentru care el este practicat curent și de marea boierime moldoveană” (Ioan Caproșu, *O istorie a Moldovei prin relațiile de credit până la mijlocul secolului al XVIII-lea*, Iași, 1989, p. 130), iată-l pe marele logofăt Manolache Costache creditând pe un Mihălache cofetar din Iași (Ioan Caproșu, *Documente Iași*, volumul V, Iași, 2001, p. 320-321, nr. 537), după câțiva ani judecându-se cu Mănăstirea Trei Ierarhi pentru dughenile pe care acesta le amanetase (*ibidem*, p. 476-477, nr. 734), sau intermediind un împrumut bănesc pentru Ene blănar, cu dobânda de 20%, pentru care primește amanet o dugheană vecină unui loc al său din Iași și o vie la Odobești (*ibidem*, VI, p. 146, nr. 166; *Documentele românești din arhiva mănăstirii Xiropotam de la Muntele Athos. Catalog*, vol. I (1432-1800), editat de Florin Marinescu, Ioan Caproșu, Petronel Zahariuc, Iași, 2005, p. 171, nr. 350) și politici matrimoniale adecvate, vor forma în decursul secolului al XVIII - lea una din cele 25 de familii care „au monopolizat slujbele cele mai înalte” (Gheorghe Platon, Alexandru -Florin Platon, *Boierimea din Moldova în secolul al XIX-lea. Context european, evoluție socială și politică (Date statistice și observații istorice)*, București, 1995, p. 86, nota 140). Marele vistiernic Iordache Costache, „Venin” după tatăl său (nu știm pentru care motive primise această poreclă), era fiul lui Toader Costache mare spătar (Toader spătar, fiul lui Vasile Costache și al Catrinei, frate cu Constantin, Gavril și Grigoraș, trece aproape neobservat în istoriografia noastră: atunci când nu este confundat cu un alt Toader Costache, fiul lui Gavrilă care „a murit tânăr sau n-a avut copii” (*ibidem*, p. 220), se arată că Toderășco spătar era căsătorit cu o fiică a lui Pătrașcu Ciogole (*ibidem*, anexa c). Mai aproape de noi, Elena Diaconu-Monu arată că „despre Toader nu s-a păstrat știri semnificative” (*Costăcheștii*, în MI, anul XXI, nr. 3 (240), martie 1987, p. 17). Cutoate acestea, Toader Costache este văzut de N. Iorga ca făcând parte, alături de alți membri ai familiei sale, dintr-un adevărat partid „național”, doritor de „domnie indigenă” (*Istoria românilor*, ed. cit., vol. VII, p. 81,83). Începându-și cariera ca logofăt al treilea în cancelaria domnească (Ioan Caproșu, *Documente Iași*, vol. IV, Iași, 2001, p. 3, nr. 5), calitate în care apare între 1726 și 1729, continuă apoi ca staroste de Putna (*ibidem*, p. 245, nr. 340), pentru a fi numit mare paharnic în 1735 (Ion Neculce, *op. cit.*, p. 755), funcție în care îl găsim și la 15 august 1736 (Ioan Caproșu, *Documente Iași*, vol. IV, p. 207 nr. 286; p. 212, nr. 291; în textul unui zăpis din 20 martie 1736 se consemnează: „Adică eu Tănase Cotea, sin Vasile Cotea și cu fimeia mea Safta, făcut-am zăpisul meu la mâna dumisale Toader Costache vel paharnic, precum noi de nime siliți nici asupriți ce de anoastră bună voie am dat și am dăruit a noastră dreaptă ocină și moșie trei sute douăzeci de pași din siliște din Brăisăști pre apa Siretului la ținutul Tecucului” – Constantin Solomon și C. A. Stoide, *Documente tecucene*, vol. III (sec. XVII-XIX), Bârlad, 1941, p. 39, nr. LVIII). Nu putea fi mare vistiernic la 15 august 1736 (*Documentele românești din arhiva mănăstirii Xiropotam...*, p. 150, nr. 302), în rezumatul grecesc dezvoltat după original, folosit pentru această ediție, făcându-se, probabil, o confuzie onomastică între Toader Costache, mare paharnic și Costachi Razul mare vistiernic, amândoi membri ai Divanului domnesc la această dată, funcția celui de-al doilea, care nu mai apare ca membru al Divanului în rezumatul amintit, trecând în dreptul primului. Între 1 mai 1738 și 20 martie 1739 îl găsim pe Toader Costache în funcția de mare ban (Ioan Caproșu, *Documente Iași*, vol. IV, p. 243, nr. 337; p. 245 nr. 340; p. 265, nr. 364), iar la 27 martie 1740 era deja mare spătar, dregătorie cu care apare, în calitate de martor, la judecata lui Grigore al II-lea Ghica în pricinadintre Mănăstirea Secul și Davideu cu Deleu călugărul pentru o parte din moșia Răciuleni (*Din tezaurul documentar sucevean*, p. 256, nr. 771). Când „Moscul au lovit Hotinul”, Venin spătar, adică Toader Costache, era unul dintre „boierii de țară” care îl însoțeau pe Grigore Ghica, de la Galata pe „drumul Țarigradului”. Despre acest fapt în

cronică scrie că domnul Grigore Ghica era la Galata, când i-au adus vestea de la căimăcamii din Iași că „au pus 300 de moscali călărime să-l prindă”. Atunci, „cum au isprăvit Evanghelia au ieșit Domnul afară și încăleacănd au pus pe spătarul Venin înaintea, apucând drumul în gios la Torcești, la Tecuci, la satul lui spătarul Venin” (Pseudo-Enache Kogălniceanu, *Letopiseșul Țării Moldovii de la domnia întâi și până la a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat voevod (1733-1774)*, ed. Aurora Ilieș și Ioana Zmeu, București, 1987, p. 7-8). Moare înainte de 18 martie 1741 (Ioan Caproșu, *Documente Iași*, vol. V, p. 10, nr. 13), lăsând posterității și imaginea unui iubitor de carte, pe cheltuiala sa copiindu-se unul din manuscrisele cronicii țării: „Acest letopiseș a Țării Moldovii de descălecatul întâi de Traian împăratul Râmului cu râmleni și pentru a doua descălecăre de Dragoș vodă, l-au făcut cu toată cheltuiala Teodor Costachi 3 (treti) logofăt, în zilele prealuminatului și înălțatului domn Ioan Racoviță vv., în al 11-le an a înălțatei domnii, în a tria domnie a mării sale, în anii de la zidirea lumii 7234 mța april 25” (vezi M. Kogălniceanu, *Opere*, vol. II., *Scrieri istorice*, textstabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Alexandru Zub, București, 1976, p. 477) și al Mariei (Ea este fiica lui Costin Neniul, fost căpitan de margine în Țara Românească, de la care primește ca zestre satele Popești și Mândrești (ținutul Cărligătura). În a treia sa domnie moldoveană (25 decembrie 1715– 25 septembrie 1726), domnul Mihai Racoviță dă aceste sate lui Mihalache, fiul lui Panaite, fost pârcălab de Vaslui, pentru o datorie neplătită de către Costin, urmare a unei tranzacții cu miere. La 27 iulie 1729, îl găsim pe Toader Costache, fost logofăt al treilea, în calitate de ginere al lui Costin, revendicând aceste moșii într-o judecată cu Mihalache Panaite, în fața noului domn, Grigore al II-lea Ghica, care îi dă dreptate și-i returnează satele în pricină (Ioan Caproșu, *Documente Iași*, vol. IV, p. 65-67, nr. 86). Maria moare înainte de 20 aprilie 1740, când fratele ei Constantin Costin, fost mare paharnic al Țării Românești, dăruiește Mănăstirii Sfinții Arhangheli (Frumoasa) de lângă Iași moșia Zastinca (ținutul Soroca), pentru pomenirea părinților și a surori isale, martor la danie fiind și marele spătar Toader Costache (*ibidem*, p. 285, nr. 388; p. 286-287, nr. 389), care își urmează în curând soția la cele veșnice (vezi *supra*, nota 25). În 1748, satul Mândrești era în stăpânirea lui Ioniță grămatic de vamă, ginerele lui Ion Neniul, *ibidem*, vol. V, p. 354, nr. 576), așadar nepotul lui Vasile Costache și strănepotul marelui vornic Gavrilă. El a deținut mai multe dregătorii în aparatul de stat al Țării Moldovei, spre mijlocul secolului. Nu știm care a fost prima dintre ele: ar putea fi jitniceria mare, funcție în care un Iordache Costache este însărcinat să strângă banii milosteniei patriarhului Ierusalimului din ținutul Fălciu, fostul mare spătar Manolache Costache având aceeași misiune în ținutul Tecuci (*Ibidem*, p. 198, nr. 379), așadar în zona Țării de Jos, în care se concentrau proprietățile lăsate moștenire Costăcheștilor de către înaintașul lor Gavrilă, „între Bârlad și până peste Prut, avându-și lanț moșiile de la un capăt la celălalt al țării” (Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 216). Un document purtând data de 26 iunie 1745 consemnează o poruncă domnească, adresată aceluiși Iordache Costache, fost mare jitnicer (*Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, vol. II, Moldova, ed. V. Mihordea, I. Constantinescu, C. Istrati, București, 1966, p. 97). Nastasia, văduva marelui vistiernic, nu a avut o viață ușoară în anii ce au urmat. Astfel, în 1776, ea este nevoită să vândă la mezat, împreună cu două dugheni din Târgul de Jos și case cu pivniță și cârciumă din Iași, și moșia Torcești cu mori la ținutul Tecuci, moștenită de soțul ei de la tatăl său, Toader spătar (Atestat la 1633, Torceștii apar spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, la 1772, ca sat în ținutul Tecuci, ocolul Bârladului, în proprietatea vistierniceii Anastasia Racoviță. În anul 1803 apare înregistrat tot în ocolul Bârladului, dar ca proprietar apare spătarului Alecu Greceanu. În 1832, include satul Poșta Torcești, ce a fost la sud-est de Torcești, pentru ca în anul următor, 1833, să treacă la ocolul Siretului. Este denumit, în acest timp, Torceni. Apoi pierde o parte din teritoriu, pe care se formează satul Slobozia Torcești, în 1838, iar în 1845 include siliștea Țigănei, atestată la 12 ianuarie 1495, ce fost la sud-est de satul Condrea. În 1859, cuprinde

cătunul Cioara (a fost înspre satul Ivești) și satul Blăjerii de Sus. La 1864 este comună în județul Tecuci, plasa Bârlad, formată din satele Blăjerii de Sus și Torcești. Comuna Torcești este desființată în 1875 și satul Torcești trece la comuna Ivești. În 1929 devine sat în comuna Barcea, când pe o parte din teritoriu se formează satul Atârnați, care dispare în anul 1956, fiind înglobat în satul Ivești. Trece la comuna Umbrărești în 1931 și pierde peste un deceniu, cătunul Cioara, alipit la satul Blăjerii de Sus. Prin legea din 1968 devine sat component al comunei Umbrărești. Sion, Ion T., *Umbrărești, vatră milenară de istorie*, Focșani, 1999). Aceasta se întâmplă pentru a putea plăti o datorie a lui Iordache Venin, ce data de la 1 octombrie 1765, contractată la însuși domnul țării Grigore Alexandru Ghica. Banii rezultați nu acoperă însă întreaga sumă datorată, deși chiar domnul Grigore Ghica adaugă o sumă. În consecință, Nastasia s-a „lepădat de clironomiia bărbatului” ei, domnul fiind liber să-și însușească și alte bunuri rămase de la datornicul său, „în afară de cele ce sunt date zestre ginerilor” (Ioan Caproșu, *Documente Iași*, vol. VII, p. 189-190, nr. 180: „Pentru 25 000 lei ce iaste dator răposatul bărbatul meu, Iordachi Costachi, ce-au fost vistiernic mare, preînălțat(ului) domnului nostru măriia sa Grigorie Alexandru Ghica voievod, care bani i-au fost dat măriia sa amanet, încă din ceealantă domnie”). Nastasia mai apare într-o *samă* din 1777 (Idem, *Sama vistierniei Țării Moldovei din 1777*, în *Arh. Gen.*, IV (IX), 1997, nr. 1-2, p. 131), în actul de danie către Mănăstirea Căpriană din 1780 (vezi supă, nota 6) și în hrisovul lui Grigore Alexandru Ghica privitor la strângerea banilor goștinei, din care vedem că vistierniceasa Nastasăica plătește această dare la ținutul Bacău (Ioan Caproșu, *Documente Iași*, vol. VI, p. 495, nr. 568, act emis mai curând în a doua sa domnie în Moldova, așadar după 28 septembrie 1774). Mai târziu, într-un suret de pe o mărturie hotarnică din iulie 1783 a moșiei Brăești de pe Siret (ținutul Tecuci), stăpânită de vistierniceasa Nastasăica Racovițoia, răzeșii și oamenii bătrâni din jurul moșiei arată, în frica lui Dumnezeu, „că această moșie au apucat-o supt stăpânirea dumisale răposatului Toader Costache, biv vel spătar, tatăl dumisale răposatului Iordachi Costachi biv vel vistiernic” (Constantin Solomon, C. A. Stoide, *op.cit.*, nr. LXXVI). Într-o mărturie din 17 septembrie 1784 asupra satului Țigăneii (ținutul Tecuci), stăpânită de banul Neculai Balș atunci „de când au luat Torceștii supt stăpânirea dumisale”, cercetarea făcându-se la fața locului după jalba adresată domniei de Nastasiica Racovițoia vistierniceasa, răzeșii arată că de fapt Țigăneii (moșie care este situată între Bârlavița și Siret, care este amintită într-un document de la Ștefan cel Mare, din anul 1495, emis la Vaslui în 12 ianuarie, este dăruită de către domnitor lui Alexa, Giurca, Dragoș și lui Giurgiu („un sat la Dimaci, anume Țigăneii”). Partea de sus a obștii umbrăreștene va deveni proprietate boierească începând cu secolul al XVII-lea, când satele și moșiile Boziești, Umbrărești, Tămășeni sunt amintite în documente având diferiți proprietari. Printre proprietarii moșilor din arealul umbrăreștean amintim, pe Gavrilă Costache, care la 1685 lasă pământurile din Umbrărești fiului cu numele de Costachi, pe Iordache Costache ce devenea stăpân pe moșia Țigăneii, pe hatmanul Isac Balica, ce stăpânea Bozieștii de Jos și Bozieștii de Sus, familia Corpaci, ce aveau în posesie Tămășenii, dintre care cel mai cunoscut ramâne vornicul Ionașco Corpaci, amintit într-un document de la 1687. În secolul al XVIII-lea îl întâlnim pe Manolache Costache stăpân pe moșia Umbrărești, Gavril Conachi la Tămășeni, iar Gavril Miculescu în Boziești de Jos, spune I. T. Sion în *Umbrărești, vatră milenară de istorie*, Focșani, 1999) au fost stăpâniți de Iordache Costache vistiernic (Teodor Codrescul, *Uricariul*, vol. XXIV, Iași, 1895, p. 421). - Societatea de Studii Istorice „Gheorghe Ghibănescu”, Mircea-Cristian Ghengea, Mihai-Bogdan Atanasiu, Pro Basarabia, *Repere istorice și naționale*. Alișani, un sat în ținutul Dorohoi, este întărit lui Iordache Cantacuzino fost mare vistiernic, de către Gheorghe vodă Ștefan la 25 februarie 1656, apoi devine moștenire Catrinei. Iordachi Cantacuzino este ginerele lui Gavrilă Mateiaș și sotul Alexandrei, era tatal Catrinei, mama lui I. Neculce, adică era bunicul cronicarului; vistiernicul Neculce, tatăl cronicarului, s-a căsătorit în anul 1670 cu Catrina, fiica

Iar poetul Costache Conachi logofătul, strănepotul lor, a notat în anul 1849 despre Paraschiva, fiica lui Vasile Costache, că aceasta era de acolo și „șădea la satul Nănești de Gios, zăș Fundenii”, un sat răzeșesc, care au fost răzădența veche a neamului Costăchesc.”⁴⁹⁷, titulatură absolut exactă și deslușitoare pentru istoria acestor sate, din lunca Siretului de Jos.

Față de marea importanță istorică a acestei zise „răzădențe vechi”, a unuia din cele mai importante neamuri boierești din Moldova, eu m-aș fi așteptat ca să și determine un interes mai pe măsură a societății românești contemporane, ba chiar și a elitei ei culturale, care a fost serios marcată de personalitatea și opera logofătului Costache Conachi.

Numai că doar istoricul remarcabil, cel care a fost domnul profesor Paul Păltănea, a mai sesizat această amprentă, pusă de logofăt asupra organizării statale și asupra culturii Moldovei, ceilalți nu sau mai obosit să păstreze nici măcar ceea ce a clădit greu logofătul. Așa că biserica satului, cu o pictură de frescă excelentă, operă a unui pictor polonez, a dispărut fără ca vre-un muzeu, de istorie ori de artă, să se fi chinuit să păstreze ceva din această comoară culturală.

La fel s-a întâmplat și cu toate odoarele vechii biserici, icoanele și iconostasul, superbe opere de artă tot la fel de valoroase, întregul conținut al cancelariei ei parohiale, cu toate cărțile rare, bibliile și ceasloavele vechi, mai multe mineie, despre care nici un muzeograf gălățean chestionat nu mai știe astăzi nimic. Biserica cu hramul Înălțarea Sfintei Cruci, din satul Lungoci, încă neafectată, nu a fost nici ea deloc cercetată în mod serios de cineva, deși pentru mine este clar că ea nu poate fi străină de familia logofătului, după cum nici școala cea veche, de numai patru clase elementare, școală fostă în Fundeni, nu putea fi decât consecința aplicării Regulamentului Organic, act la întocmirea căruia muncise și logofătul. Biserica cu hramul Înălțarea Domnului, din satul Fundeni Noi, a fost târnosită în 2006, până atunci nu a existat acolo nimic. Cu alte cuvinte el știa sensul în care se dorea atunci schimbarea culturii acestei nații.

boierului Iordache Cantacuzino, unul dintre cei mai bogați boieri din Moldova. Ion Neculce cronicarul era fiul lui Ienache Neculce și al Catrinei Cantacuzino. Maria era soția lui I. Neculce, fiică lui Lupu Bogdan (hatmanul Lupu Bogdan s-a căsătorit cu Ruxandra, fiică lui Constantin Cantemir din cea de-a doua căsătorie cu Ruxandra Gane; Lupa Ruxandra era mama soției lui Ion Neculce, adică soacra lui. Fără a fi bine văzută, familia cronicarului Ioan Neculce, aparținea unei boierimi solide. Tatăl era Enachi Neculce, zis vistiernicul, iar mama Catrina Cantacuzino, astfel încât Catrina Bucioc, cumnata lui Vasile Lupu și soție a lui Iordachi Cantacuzino, era moașa a cronicarului. Ioan se născu prin 1672 (la 1732 avea „60 de ani”).

⁴⁹⁶ Paul Păltănea, *Note*, p. 645.

⁴⁹⁷ G.T. Kirileanu, *Testamentul*, p. 611, 621.

Gen. Eremia Grigorescu, 28 noiembrie 1863, Tg. Bujor -†21 iulie 1919, Buc., numit de istorie generalul „Pe-aici nu se trece!”, comandantul Diviziei a 14-a și apoi a Diviziei a 15-a (Divizia de fier), cu care câștigă luptele de la Mulciova și Arabagi (Dobrogea), de la Oituz în 1916; comandant al Corpului 4 Armată (04/01/1917); comandant al Armatei 1 române (30/07/1917), al Corpului 8 rus și a Diviziei Zamurskaia a Armatei 4 ruse (31/07/1917), cu care obține victoria de la Mărășești; inspector general de armată (1918-1919). Prin căsătoria sa cu doamna Elena Negropontes devine proprietar de pământ la Hanu Conachi a unei păduri cu o suprafață de 1.300 de hectare. Printre tranșee și gloanțe, generalul ajunge să trăiască o frumoasă poveste de dragoste cu Elena Negropontes, chiar la ea acasă, în comuna Oituz. Prințesa cu sânge grecesc, crescută de mică pe meleagurile unor sate moldovenești, îi pusese la dispoziția generalului un conac pentru a-și instala cartierul general al primei linii de front. Idila, transformată după război în căsnicie, l-a avut ca rod pe domnul Dan Ullyse Negropontes, mai târziu și Grigorescu. Născut în 1917, acesta a avut și cetățenie greacă, dar a murit la începutul anilor 1990 în Franța. De fapt, pe acea vreme, pădurile familiei Negropontes erau cu mult mai întinse. Numai că iată, după război, generalul Grigorescu, fire generoasă, le-a împușinat serios după ce i-a răsplătit din zestrea soției pe cei mai curajoși camarazi de front, împroprietărindu-i cu dealuri întregi de pădure. Ulise Negroponte, nimeni altul decât socrul marelui general Eremia Grigorescu, donează în anul 1921 pentru ridicarea mausoleului de la Mărășești 20 de hectare de viță indigenă și 50.000 de lei în aur. Prin bătăliile din 1917 comuna Fundeni și satele sale pot fi denumite „locul de unde începi să întâlnești istoria”, ele fiind distruse de grozave bombardamente de artilerie și biserica din Hanu Conachi străjuind, pentru posternitate și pomenire, osemintele a circa 9000 de ostași, care au mușcat, înainte de a muri pentru țara lor, țărâna acestor sate din lunca Siretului, în sudul Moldovei.

Nici din această micuță școală, în care am învățat și eu carte, nu a mai rămas nimic, totul a fost distrus cu mare nerozie. În afară de părțile de moșie din Nănești, pe care le-a primit probabil ca zestre, Constache Conachi (1778-1849) a mai cumpărat și de la răzăși localnici alte ocine, pentru care se va judeca cu neamul lui Grigoraș Dodan. Și iată că la 1 dec. 1721, domnitorul Mihai Racoviță îi întărește lui stăpânirea pe „acele cumpărături, căci au făcut și altă cheltuială multă cu beserica și alte ce s-au trebuit (rezultă logic că biserica primă din Fundeni a fost construită înainte de anul 1721, de către marele vornic Manolache Conachi, apoi refacerea ei a făcut-o marele logofăt Costache Conachi în anul 1881⁴⁹⁸. Biserica construită la Fundeni în anul 1829⁴⁹⁹ s-a construit ca un

⁴⁹⁸ Plecând de la proprietățile familiei din Iași, Ion Mitican în Copoul poetului Costache Conachi aduce o extraordinară dovadă în sprijinul afirmației că în Fundenii de Tecuci ctitoria aparține conăcheștilor. Iată ce spune istoricul ieșan: „Veșnic deschisă, casa din Copou, cu fața la ulicioara ce venea din Podul Verde (bulevardul Carol), primea fără deosebire pe bogați și săraci, poetul dând dezlegare slujitorilor să-i hrănească pe acei flămânzi și să-i îmbrace pe acei goi. Defilând prin fața tablourilor grele, ochii tuturor musafirilor se opreau la unul mic, cât o icoană, din care privea chipul unei măicuțe cu broboada trasă peste comanac și ochii parcă vii, înnegurați de durere. Era maica Pracsăia, în fața căreia toți privitorii își înclinau frunțile. Fusesse și ea tânără, era fata vistiernicului Iordache Venin, om tăios și iute ca veninul, din Torcești, de lângă Tecuci (moșie pe care se află acum stația CFR Ivești). Se măritase cu marele comis Anghel, poreclit Conacciu (apoi Conachi), de la îndeletnicirea de supraveghetor al conacelor (popasurilor) sultanului Mehmet, trecător prin Moldova, în drum spre cetatea Camenița în anul de izbăvire 1672, când multe nedreptăți s-au mai întâmplat. A adus pe lume doi feciorași, pe Ion și pe Constantin. Bărbatul mereu pe drumuri, cu treburile domniei, dând rar pe acasă, ea i-a crescut ca pe două mlădițe, până ce au ajuns flăcăi buni de halcă și iureșuri vitejești, când i-a luat alături marele comis. Astfel, cei doi tineri au fost lângă tatăl lor la lupta rușilor cu turcii de la Stănilești-Huși, unde oștirea lui Petru cel Mare și Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei, a fost doborâtă de mulțimea otomană (iulie 1711). Drept pedeapsă pentru hainirea domnului Cantemir, învingătorii au lăsat țara Moldovei în prada tătarilor. Și cum spune cronicarul, aceștia „au călcat, au ars și au prădat Țara de jos cum niciodată până atunci nu fusese arsă și prădată”. Retrăgându-se de la Stănilești, prin luptă aprigă cu cuceritorii, Anghel Conachi și feciorii au tăiat calea jefuitorilor, dar în bătaia încrâncenată de la Gura Oaiei, din jos de Tecuci, feciorul cel mare, Ion, a fost înjunghiat de tătari și zvârlit în apa Bârladului. Toți știau dureroasa întâmplare, numai mama sa Paraschiva nu voia s-o creadă. Nu-și putea închipui că băetul ei voinic și îndrăzneț murise. Îl visa noaptea chemând-o și avea în cuget credința că fusese luat rob odată cu cârdul de femei, fete, copii și feciorași, ridicați din sate, legați unii de alții cu funii și mânați spre Bugeac, împreună cu vitele prinse pe câmpuri. Și s-a hotărât să-l răscumpere de la hanul tătarăsc. A strâns cum a putut bani de aur pe care i-a dosit în drugii și corlatele de la care a pregătit scumpe daruri și giuvaere și cu icoana Maicii Domnului în sân, îndreptări de la Curtea Domnească din Iași și întărituri de la pașalele din Hotin și Bender (Tighina), a pornit spre Hanatul din Crimeea. Drumul de la Iași la Bagce-Sarai era plin de primejdii și groază, trecând prin pustii încremenite, păduri necălcate și sălășe tăărăști, dușmănoase, în care mii de robi moldoveni, dezbrăcați, trudeau biciuiți de sălbăticia stăpânilor și care, la vederea caravanei din Țara Moldovei, cereau îndurare, milă și scăpare. Le-a înfruntat pe toate cu inima bărbătoasă și sufletul împietrit, ajungând la Sevastopol și

așezământ nou. Vechea biserică și primul cimitir al satului Fundeni Vechi au existat între râul Siret și școala satului, vecini fiind familiile Hilohi și Călușanu, ambele familii importante ale satului, care au dat mulți cărturari și oameni politici liberali, ultimul fiind senatorul liberal de Galați, pe atunci șeful comisiei de politică externă a senatului, profesor universitar dr. Călușanu Dumitru.

de acolo, încă după câteva ceasuri, la Seraiul marelui han. Împărțind peșcheșuri în dreapta și-n stânga, a intrat în vestitul palat cu grădini, chioșcuri aurite, fântâni cristaline și fereide de marmură. Văzându-i cerbicia și nestinsa durere, hanul a cerut slujitorilor să cerceteze năpraznica întâmplare. Răspunsul a fost acel pe care-l știa, dar nu-l putea crede. Ionuț, comisul cel tânăr, băetul ei neuitat, nu se afla în hanat. Fusesse omorât în lupte. La aflarea cumplitei vești, părul i-a albit pe loc, iar lacrimile se rostogoleau pe obraji ca la fântâna Seraiului (Fântâna Lacrimilor), unde apa unui izvor cădea printr-un șirag de talgere din marmură, prefăcându-se, la urmă, în stropi străvezii: „În marmuri apa bate blând / Cu picuri reci de lacrimi clare/Plângând și veșnic murmurând. Cum plânge o mamă adânc oftând/Pe-un fiu în luptă ucis fără îndurare“. (Fântâna din Bachisarai, inspirată, credeau bătrânii, de legenda maicii Paraschiva, auzită de Pușchin în Basarabia, unde fusesse exilat aici pe vremea Eteriei). Deznădăjduită, s-a întors acasă, a împărțit pomeni nevoiașilor, a făcut o fântână, a ridicat o cruce de piatră pe locul bătăliei (Întrebarea este dacă poate fi vre-o legătură între crucea lui Fătu și fiul îngropat lângă apa Bârladului, care se varsă în Siret lângă Șerbănești, așadar foarte aproape?) și apoi, cu Ionuț în suflet, s-a retras în liniștea unei mănăstiri, devenind monahia bunicul poetului și participant la bătălia lui Mihai Racoviță Vodă, cu trupele căpitanului Ferent la Cetățuia, în ianuarie 1717. Casele din Iași cuprinse de doliul nemărginit, ajungeau pe seama acestuia, iar de la el la feciorul Manolachi, tatăl poetului. Pracsia, maica Epraxia, trecută la cele veșnice, în anul 1719, în satul Năneștii de Jos, locul conăchesc (Iată de ce este posibilă existența unei mănăstiri, a Radei, cum credea și profesorul Paul Păltânea, după cum era firesc ca urmașii Conăchești să ctitorească pentru această îndurerată mamă un loc de pomenire). A rămas să ducă mai departe truda vieții vel comisul Costache, al doilea fecior, bunicul poetului și participant la bătălia lui Mihai Racoviță Vodă cu trupele căpitanului Ferent la Cetățuia, în ianuarie 1717. Casele din Iași cuprinse de doliul nemărginit, ajungeau pe seama acestuia, iar de la el la feciorul Manolachi, tatăl poetului. În casa conăchescă din spate, umbrită de stejari, avea să crească fiica Zulniei și a poetului, Catina (Ecaterina), născută prin 1829 la Țigănești și dezmiardată Cocuța, pentru a se deosebi de sora ei după mamă, Catina Negri. Crezând c-o face fericită, părintele a măritat-o cu prințul Neculai Vogoride, născut la Iași prin 1821. Bătrânul Conachi fiind dregător la Curtea domnitorului Mihalache, doamna Smaranda, știind că avea „nămol de avere“, nu s-a lăsat până n-a căpătuit pe fratele său, Neculai Vogoride, cu Cocuța, fire gingașă, instruită și „cea mai bogată fată din Moldova“, tatăl ei stăpânind pe lângă moșia Țigănești încă altele vreo 32, cu sate și cătune (inclusiv Năneștii de Jos). Încuscrirea, pusă la cale de prin 1844, când fata avea doar 15 ani, stărnise însă controverse, fiind considerată silită. În acest sens, Eftimie Murgu, fostul profesor ardelean al Academiei Mihăilene, publica în „Gazeta Transilvaniei“ (1845) un articol fulminat, prin care cerea lui Conachi să nu închine uriașa sa avere, de importanță națională, unui venetic din Fanar, fără nici un rost, casa logofătului fiind considerată în fruntea caselor ieșene. Nesmintită, căsnicia se înfăptui, nunta făcându-se la Țigănești (1846) în palatul ce poartă acum placa: „În conacul care a fost pe acest loc a trăit logofătul Costache Conachi (1778-1849), precursor al poeziei moderne românești“. La ea participase și domnitorul Mihail Sturza, cu doamna Smaranda, bucurată de înăvuierea fratelui (Paul Păltânea - „Neamul logofătului Costache Conachi“).

⁴⁹⁹ Th. Ciuntu, *op. cit.*, p. 83, 185, 257.

Afirmația logofătului la „altele ce sau trebuit” eu cred că se referă la construcția școlii, un obiectiv de utilitate publică). Neînțelegerile cu răzeșii din Năneștii de Gios, sat care după cum am văzut se numea la 20 mai 1726 deja Fundeni, au continuat. Zona aceasta a fost și este una din cele mai fertile din lunca Siretului și era apărată, în mod natural, de eventualii musafiri puși pe pradă.

La data de 4 septembrie 1726, un alt Costache⁵⁰⁰, fost mare medelnicer și Gheorghe Stamate, au hotărnicit definitiv partea aceea de loc, abia cumpărată de „Dumnealui comisul Constantin de la neamul Tălăbescului”, bucată care fusese împresurată chiar atunci de către răzăși. Judecata pentru aceste cumpărături nu era terminată nici la data de 27 iunie 1744, atunci când Negrea Apostol face o nouă hotarnică, dar de data asta era la cererea „Dumnealui Costache postelnic, fiul răposatului Manolache Conachi, ce au fost comis mare.”⁵⁰¹

În anii 1772-1774 satul, care era stăpânit atunci de spătarul Costache Conachi, care era fiul comisului Manolache, avea 72 de case și se numea Fundenii de Jos. În vecinătatea sa era satul Năneștii Noi, sat care aveau 43 de case.⁵⁰² Va trece apoi în proprietatea vornicului Țării de Jos, Manolache Conachi⁵⁰³ (a fost

⁵⁰⁰ În anul 1689 așezământul bisericii „Sf. Nicolae” și „Sf. Treime” a mănăstirii Grăjdieni, Vasile Costache mare vornic, Ștefan Cerchez mare comis, Costache mare medelnicer, au închinat-o la mănăstirea Mira din ținutul Vrancea, închinată deja la mănăstirea Vatoped de pe muntele Athos. Rememorăm aici faptul că după mazierea lui Racoviță, Constantin Costache este pus, la 26 septembrie 1726, caimacam, împreună cu vel-banul Sandu Sturdza (Ion Neculce, *O samă de cuvinte*, p.330) și amândoi îl vor întâmpina pe noul domn, Grigore-vodă Ghika. La acest domn, Constantin Costache este hatman; plănuiește, împreună cu neamurile sale (stolnicul Iordache Costache, fiul lui Lupu; paharnicul Gavril Costache; stolnicul Toader Costache), cu vel-vornicul Ioan Păladi și cu fiul acestuia, vel-banul Toader precum și spătarul Iordache Cantacuzino să fugă în Bugeac și să-și aleagă domn dintre ei. Sunt însă arestați cu toții; Iordache Costache este decapitat, ceilalți sunt închiși o vreme, apoi eliberați. La mazierea lui Grigore Ghica, în anul 1733, C. Costache, acum vel-logofăt, este din nou caimacam, împreună cu Constantin Ruset, vel-vornic (*ibidem*, p. 347). În același an, începe domnia unui alt fanariot, Constantin - vodă Mavrocordat, la care Constantin Costache continuă să fie vel-logofăt. Aceeași dregătorie o va ocupa și în timpul celei de-a doua domnii a lui Grigore Ghica, până când, la 29 februarie 1737, moare în urma unui atac de apoplexie (Octavian George Leca, *op. cit.*, p.298) și anterior ceruse, din pocăință, să nu fie îngropat în biserica Mitropoliei, ci afară, lângă ușă. Dar iscusit și influent, indispensabil aproape tuturor domnitorilor contemporani cu el, Constantin Costache este emblematic pentru acea boierime română care a fost, așa cum frumos scria Ștefan D. Grecianu, „brațul și sufletul țării noastre”. În 1726 mare medelnicer era Ioan Bogdan, care din cea de a doua căsătorie cu Ecaterina Ioan Sturdza are trei copii: 1. Maria, căsătorită cu Sandu Sturza, fără urmași; 2. Safta căsătorită întâi cu paharnicul Constantin Costachi, apoi cu stolnicul Enache Jurgea, fără urmași; 3. Manolache, mare spătar în 1774, mare vornic în 1777, căsătorit cu Maria Costachi †1823, cu care au trei copii.

⁵⁰¹ ASB., CDXXXII/83; P. Pălănea, *Note*, p. 646.

⁵⁰² Dmitriev, *Rec.*, I, p. 538-539

⁵⁰³ Manolache Conache fusese succesiv: mare vornic, biv-vel vornic al Țării de Jos, apoi din nou vornic la 1802.

căsătorit cu Ileana Rosetti, fata marelui vornic Manolache Rosetti și a Irinei N. Buhuș). La 15 dec.1783, la nord de satul Fundenii Noi, era locul deja definit ca fiind „la curțile bătrânului Manolache Conachi”⁵⁰⁴, o știre care nu a fost deloc folosită de cercetători. În această posesivă afirmație poate exista, aproape norocos, un martor contemporan, în clădirile care au fost la un moment dat vândute familiei Sturdza, odată cu o sfoară de pădure, clădiri mari și întrebuințate în comunism ca centru de colectat animale, știut de locuitori sub numele de ORACA.

Aceste clădiri sunt probabil „curțile bătrânului Manolache Conachi”, transformate sau adăugate mai târziu unui han, dar în anul 2012 au fost și ele dărâmate. Este posibil să fie vorba de clădirea în care logofătul și-a construit un han pentru drumeți și pentru „conacele” lui. În acest han avea să se nască Spiru Haret.

În anul 1816 satul era proprietatea logofătului Costache Conachi și avea 40 de locuitori. În vecinătate mai era Slobozia Nănești, care avea doar 12 locuitori.⁵⁰⁵ Slobozia Nănești s-a creat probabil ca sat și moșie după anul 1803, căci nu este înregistrat în „*Condica Liuzilor*”. Tot aici se precizează că satul Fundeni este proprietatea lui Ioniță Sturdza⁵⁰⁶, care era soțul Catrinei (sau a Ecaterinei), fiica

⁵⁰⁴ BAR., ms. Rom. 229, f. 317

⁵⁰⁵ Istrate, *Sama vămilor Moldovei*, p. 49.

⁵⁰⁶ Ioniță Sandu Sturdza (n. 1762 -†1842) a fost domn al Moldovei în perioada 21 iunie 1822-5 mai 1828. Ioniță Sandu Sturdza s-a născut în anul 1762, în familia numeroasă a lui Sandu Sturdza și a Mariei Bogdan. Viitorul domn este atestat ca paharnic pe la 1799 într-un document de epocă. Ulterior, este menționat în documente ca spătar, postelnic și, în câteva rânduri, ca ispravnic (sau vornic) al ținutului Bacău. Ioniță Sandu Sturdza n-a făcut parte însă din categoria boierilor înstăriți, ci mai degrabă din tagma celor săraci (Iordache, Anastasie. *Principatele române în epoca modernă, vol. I*. București, 1996, p. 101; Popișteanu Gr., Matei D. *Sturzeștii. Din cronica unei familii istorice*. București, 1995, p. 24), deoarece dispunea de proprietăți modeste în ținutul Neamț, care erau alcătuite din părți din moșiile Giurgești, Mușătești și Săucești pe care le moștenise de la părinți, precum și de moșia din același ținut, pe care o cumpăraseră de la răzeșii din respectiva localitate. La Iași mai deținea o vie în Copou și o casă care, din porunca soției sale, doamna Ecaterina, fiica marelui logofăt Neculai Rosetti-Roznovanu, a fost ulterior mărită prin zidiri suplimentare. Căsătoria cu Ecaterina în august 1786 i-a mai rotunjit averea din contul zestreii acesteia, obținută de soția sa de la părinți, din care făceau parte moșiile Trestiana și Strahova (ținutul Dorohoi), moșia Cîrîpcău (ținutul Soroca), o parte din moșia Frumușeni, Fundeni (Tecuci) și o vie la Cruce (lângă Iași), una la Odobești și alta la Nicorești, dar și o anumită sumă de bani și podoabe. Ulterior, doamna Ecaterina va mai cumpăra de la cumnatul său Manolachi (fratele lui Ioniță Sandu Sturdza) moșiile Manta din Basarabia și o parte din Secuieștii din ținutul Bacău. Ioniță Sandu Sturdza a avut cinci copii, patru feciori și o fiică: Constantin, Nicolae, Gheorghe, Alexandru și Elena. Doar Constantin și Elena îi vor supraviețui, ceilalți decedând prematur, în anii tinereții. A fost numit de turci, la cererea boierilor mici din țară, împotriva voinței boierilor emigrați în timpul ocupației turcești. Intențiile bune ale lui Sturdza au fost multă vreme paralizate de acțiunile acestora. Abia în 1826, după Convenția de la Cetatea Albă (Akkerman), care reglementa din nou raportul Principatelor Române față de Rusia și Turcia, s-au reîntors zgomotoși în țară. Împăcarea lor cu domnitorul a costat mult Moldova, pe lângă multe alte favoruri, s-au făcut

scutiri de dări și de la armată. Necazurile lui Ioniță Sandu Sturdza proveneau din faptul că era un adversar declarat al influenței țariste în țara sa. În anul 1827 colonelul Liprandi, însărcinat de comandantul armatei ruse să culeagă informații în Principatele Române necesare pentru viitoarea campanie militară împotriva turcilor, întorcându-se în Rusia de la București prin Iași, a fost somat de domnul moldovean să părăsească orașul în 24 de ore. Domnul rămâne neînduplecat chiar și atunci când intervine consulul rus la Iași. În aprilie 1828, când armatele ruse trecuseră Prutul pentru confruntarea cu trupele otomane, Liprandi sosi cu avangarda rusă la Iași. El se prezintă la palat, întră în salonul unde domnul se afla cu alți boieri și îl întreabă: „Prințul meu, câți oameni doriți să vă las de strajă?” Ioniță Sandu Sturdza, neînțelegând franțuzește, cere explicații boierilor. După ce i-a fost tradusă întrebarea lui Liprandi, domnul îi răspunse cu calm: „Spune-i dumisale că de vrea să mă păzească din poruncă, să-și urmeze datoria sa cum știe; iar de vrea să-mi facă țeremonie, îi mulțumesc, că n-am trebuință de strajă rusească, fiindcă mă păzește Dumnezeu”. Colonelul rus, dornic să-și ia revanșa pentru umilința ce o suportase cu un an în urmă, și-a dorit foarte mult ca anume el să-i comunice domnului decizia țarului de a-l exila în Basarabia. Astfel, la 27 aprilie 1828 domnul Țării Moldovei, îndurând o gravă umilință, sub escorta unei companii de soldați ruși (de parcă era un criminal și nu suveranul unei țări), sosea în carantina din Sculeni, în Basarabia. Generalul-aghiotant P. Kiselev, la indicațiile împăratului Nicolai I, ordonă ca domnul Moldovei să fie trimis la Chișinău, unde urma să se afle sub supravegherea autorităților locale, până la o ulterioară decizie a guvernului rus în această problemă. Ioniță Sandu Sturdza a cerut permisiunea de a se stabili în localitatea Visterniceni (situată în preajma Chișinăului), care era proprietatea boierului Dimitrie Râșcanu, o personalitate importantă în viața politică a Basarabiei, fost stolnic și ban în Moldova de până la 1812, și care în perioada 1816-1822, deținuse funcția de mareșal al nobilimii din provincia înstrăinată. Această preferință a domnului moldovean nu era întâmplătoare. Soția lui D. Râșcanu era Mărioara Sturdza, nepoată de frate a lui Ioniță Sandu Sturdza. Se pare că domnul intenționa să poposească la rudele sale din preajma Chișinăului doar pentru o perioadă scurtă de timp, până la clarificarea situației penibile, generată de exilarea sa precipitată, ce-l luase prin surprindere. El spera, probabil, că lucrurile vor reveni la normal și putea să se reîntoarcă în capitala Moldovei pentru a prelua domnia țării. Însă n-a fost să fie așa. Următorii șase ani din viața sa domnul ostracizat și-i va petrece în preajma Chișinăului, pe moșia rudei sale C. Râșcanu (fiul lui D. Râșcanu), care, între timp, decedase în satul Visterniceni, situat pe malul drept al Bâcului. Peste câteva zile după ce sosise la Visterniceni, Ioniță Sandu Sturdza solicita guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei, M. Voronțov, autorizația pentru o călătorie la Odessa, unde el intenționa să facă băi de mare, pentru a-și întrema sănătatea șubrezită. Solicitarea sa a fost adusă la cunoștința împăratului Nicolai I, care a respins cererea domnului moldovean, permițându-i-se să meargă în orice altă localitate, pe care urma s-o stabilească contele Voronțov. La Petersburg fusese expediată o nouă solicitare împăratului rus, scrisă de doamna Ecaterina Sturdza, soția domnului Moldovei, care solicita permisiunea ca Ioan Sandu Sturdza, împreună cu întreaga sa suită să revină în țară. În respectiva scrisoare se menționa, între altele: „Această transferare subită și forțată a cauzat pierderea celei mai mari părți a averii domnului și din momentul surghiunului nejustificat trăim în Basarabia, suportând lipsuri grele, fără a cunoaște soarta noastră de mai departe, fiind separați de dragii noștri copii și rude.” (Ion Varta, *Domnul pământean rămâne fără pământ. Documente din arhive rusești despre Ioniță Sandu Sturdza*, în „Magazin istoric”. București, octombrie 2001, p. 63). Solicitarea a rămas fără nici un răspuns. La 15 septembrie 1830, Ioniță Sandu Sturdza expediază la Chișinău o scrisoare pe numele ministrului de externe, cancelarului K. Nesselrode. Între altele, el menționa că nu și-a cumpărat „moșii și țăgani, cum procedau domnii fanarioți în Moldova, care făcând asemenea achiziții plecau la Constantinopol cu sume fabuloase de bani”. Atunci când sultanul a decis să-i dăruie o casă în

cea mai mare a lui Manolache Conachi.⁵⁰⁷ După moartea acesteia, proprietatea întreagă, ca și satul, i-au revenit logofătului Costache Conachi.”⁵⁰⁸

Așadar satul Fundeni marchează în istorie tocmai locul de unde Siretul devine graniță certă, între Moldova și Muntenia, începând cu punctul numit Huroaia, locul de vărsare a râului Rîmnicul Sărat în Siret și până la Blehani, sat pe malul drept al Siretului vis à vis de „Livada” de pe malul stâng al Siretului, despre care am mai vorbit. Cum am mai arătat pe acest loc a fost conacul și moșia lui Șt. Veron, de vreo 700 ha. În acest sens mai cred că poate fi interpretată și schimbarea numelui satului din sudul Pivalului, inițial de Odaia Pochii în Vameș, consfințind apariția aici a vămii dintre cele două state românești medievale, ca și între cele două ținuturi: al Tecuciului și cel al Covurluiului.

Toată această lungă perioadă, pe care o numim noi astăzi fanariotă, are o mulțime de noi reglementări, toate încercând timid să abolească dreptul medieval aflat în Țările Române și să mai dinamizeze fenomenele sociale în direcția modernizărilor atâta de necesare⁵⁰⁹. Marele logofăt Costache Conachi s-a născut la

Constantinopol, care aparținuse fostului domn Mihail Suțu, pentru ca să trăiască în ea „când se vor sfârși cei șapte ani de domnie”, refuzase, rugându-l pe sultan „să dăruiască această casă altui domn, pe mine să mă lase să trăiesc în casa mea sărăcăcioasă”, spunându-i că și fără un asemenea cadou îl va sluji cu credință (*Ibidem*, p. 62). Pe tot parcursul domniei sale, mărturisește în continuare Ioniță Sandu Sturdza, s-a condus de un singur principiu: „N-am vrut să mă târguiesc cu Patria mea și să devin un adept al agonisirii unei averi imense și să ofer bogățiile acumulate fiilor mei; eu mizam pe mila lui Dumnezeu și rugam pe cel de sus să blagoslovească atât pe fiii mei, cât și faptele mele.” (*Idem*). Exilul lui Ioan Sandu Sturdza lua sfârșit abia atunci când noul domn al Moldovei, Mihail Sturdza intră în țară, în iulie 1834. Era înconjurat de oameni ciudați, pe care Colonelul rus Lipardi îi caracterizează astfel: „Constantin, ruda domnitorului Ionita Sturdza și mare logofăt al acestuia, de 65 de ani, fără caracter, prost, fricos, lacom, om de nimic, devotat turcilor”. Liprandi adaugă și o informație colaterală: în războiul din 1806-1812, fratele lui fusese executat de ruși pentru tâlhărie. Să amintim că în 1831 a făcut parte din comisia de coroborare a textului Regulamentului Organic. Despre Gheorghe Catargi impresiile sunt la fel de proaste; vreme de trei luni fusese vistierul lui Ioniță Sturdza. Era un om înzestrat, cu totul devotat țării, dar nedisciplinat și veșnic schimbător. Mare ticălos, „cel mai mare hoț al Moldovei”. În campania militară precedentă fusese închis la Tiraspol. Avea moșiile în Moldova, grevate însă de foarte mari datorii. Precizăm că e vorba de cel care în epoca regulamentară va propune unirea Principatelor și pe care Nicolae Suțu, un alt condei acidulat, îl caracteriză ca fiind „deștept, dar viclean și setos de putere”.- *Documente românești ajunse în arhivele rusești*, ASI, rola 34 (fond microfilme U.R.S.S.).

⁵⁰⁷ Uricariul, 7, p. 325.

⁵⁰⁸ Vezi și N. Stoicescu, *Repertoriul*, p. 308, 585.

⁵⁰⁹ Nicola Iorga în *Studii și documente*,... vol. VI în capitolul *Câteva registre de socoteli moldovenești și Condicta de porunci, corespondențe, judecăți și cheltuieli a lui Constantin Mavrocordat ca Domn al Moldovei (1741-2)*, după original, în *Biblioteca Academiei Române*, ne lasă un mare tezaur istoric, care poate desluși oarecum ce s-a întâmplat lângă Galați:

186-Polițe plătite aice: La Galați, la Ali Căpitan, omul Mării Sale Căpitan-Pașa... La Galați, lui Emin-Aga... 2000. Polita ce s'a plătit dumisale Costachi Ros(ă)t Hatman, Lupului și Avram,

Ridovi leși, cari bani ați făcut teslim Jâdovii acestie la Cămara gospod, la Focșani, la 29 a lui Februar, cari ați dat dar la Focșani; 1785, Mart 15, 2500 lei. Polița lui Giambaș Sărchi, cari le-ați luat gospod la Tarigrad de la acesta, și s'au plătit la Osman, vechil acestuia, viind cu gospod. Total: 14.100.

69. Ordin a nu mai sta doftorul Dăpaste (spre acest medic și scriitor istoric, vezi ist. lit. rom., I, p. 461-464.) sau ori-cine altul în casele lui Manolache Costache Vel Spătar.

83. A strânge dajdea morilor pe tumbuze, câte să vor afla în apa Prutului, și a Siretului, și a Nistrului, de moară câte - pe an, ori moară boerească, ori mănăstirească, ori turcească.

90. Pentru 5.500 oi împărătești ce sânt la Vaslui, la Tutova, la Tecuci; care sânt să iarneze în țeară: să le dea pace goștinarii.

- 91. Pentru 1.500 oi, ce au spus Hasan-Agă, omul Casapbași; ele sânt drepte a lui, cumpărate cu banii săi, - să le dea pace de goștină., -

92. La lăcuitorii din târgul Focșanii, pentru vechili-beșleaga de acolo, anume Veii, ce au luat câte un ort de la toate prăvăliile; fără portincă; s'ă îi poruncească să întorcă toți bani înapoi, iar, nevrând să le întorcă, să meargă la Paleologa ispravnicul, să-i împlinescă.

05. Dumisale Hasan-Agă Corbaci (corbaci în limba turcă era un grad militar mare al corpului de ieniceri, folosit pentru comandantul unui regiment, *Orta* în limba turcă, echivalentul gradului de colonel.), pre care l-am făcut Sărdar la Galați: să apere pe oamenii lăcuitori despre Turcii zulumgii. Acelora să le vie de hac și, care or fi mai vinovat, să-i trimită în hiiare la noi.

65. Pentru un parangoz (sic) (Marangoz, lemnar la corăbii. V. și Șeineanu, Influența orientală, II, p. 154), ce merge la Galați. - Fol. 43 și următoarele.

126. Pentru niște bolovani și alte leamne ce au rămas la vadul Galaților, den lemnul ce era să meargă la Voziia, și s'au dat la trei mănăstiri: la Precista și la Sfeti Nicolae și la Mavromol, de Grigore-Vodă.

132. 15 Ianuar 7250 (1742). Numire de judecători, pe la ținuturi, pentru c tot obrazul, ori boiar, ori ce briaslă ar fi. Vor da cărți de judecată, trecute la protocol. Vor împlini datoriile, luindu-se dzeciuala pe obicei. Și pentru tâlhari în tot chipul să cearce, să-l prindă și cearte globindu-i, să-i trimită aici, trimițând și vina lui în scris, cu carte deschisă, cu amănuntul și cu dovada, și cartea să o treacă la protocol. Și potropopii la gudecățile mirinești să nu se amestice. Apel la Divan. Iar afară dintru acestea mai sus arătate clăcii sagu altă angărie, preț de un ban să n'aibă a lua de la lăcuitori. Gloabe de la nimeni să nu ia, făr nurnai de la tâlhari. Cine nu va veni la gudecată, să-l aducă făr de voia lui cu treapd, or-ce obraz ar fi; de la omul de frunte să ia 6 pot., al doilea 3 pot., al treilea mână, 5 par.

159. Către Vel Căpitan de Codru, pentru că lăcuitorii di pe Prut, den satele de pe di iastă parte, se plâng pentru Tătari, că fac multe furtușaguri, și mai vârtos Tătari ce sânt mai de margine, de spre Orumbet-Olu. Au cercat Măriia Sa lucrul acesta cu mijlocire ca să-i opriască. Tătarii a nu mai trece Prutul pe aiurile în iastă parte, făr numai pe podul de la Fălciu, precum au fost obiceiul veachii. I-au vinit carte de la - mârzacul, carile să află acmu. Într-această vreme mai cap între Tătarci mărgineni, scriind cum dumnealui au dat poroncă Tătarii lor, numai pe podul de la Fălciu să triacă. Și să nu-i mai lese locuitorii pe aiurea călcătorii să-i prindză i să-i pună în heră și să-i aducă la Vel Căpitan, și el să-i trimită la mdrzacul mai sus numit, ca să-i iă plata lor. -

79. Pentru un Turc ce luase în arendă o baltă a Mitropoliei la Galați și stricase contractul.

87. Pentru un Turc din Galați, cerut la Brăila cu dovade, pentru blestemățiile ce au făcut.

193. Către Vel Căpitan de Covurlui, pentru o plângere a calărașilor de Puțeni, zicând călărașii că, amisteându-și Căpitanul de Puțeni, Movilă, vitile sale în vitile satului, la rupta unui vâcărit, în trecutul an după Moscali, și neplătindu-se Movilă vâcăritul său, au luat zlotașii vite ale lor și li-au pus deau stăut zalog un an la Dumitru vameșul în Bârlad, și, măcar că a Movilă ș'au dat banii săi,

s'au mântuit și rămășița, dar ei sânt păgubași de sânbra la 4 boi și de hrana a 2 vaci cu viței, ce au statut zălojite, și încă li-au luat Dumitru Vameșul și 14 lei cheltuiala acelor vite de un an, ernaticul și văcăritul.

214. Chemare la Galați, Focșani și Botoșani, pentru iarmarocul de la Frumoasa, la medzăpăres.

224. Lui Ogac-Căuș și staroste de Putna, pentru dughianile Turcilor zulumgii de la Focsani, să le opriască, și să le puie într'ânsăle alți negutitori, iar pe acei zulumgii, prinzându-i, să-i puie în fiară și să-i triimită la Brăila, să-i deie în mâna lui Inicer-Agași, să le vie de hac.

- 225. La starostele de Putna, ispravnicul marginii, pentru jalba unui Căpitan care Căpt. marginii de ceia parte, că i-a dat 73 lei pentru o căpitănie, și apoi l-au scos, și au rămas păgubaș de bani. Să vorovască cu dregătoriul marginii.

99. Către pircălabul de Galați, ca să cumpere vin de Niculisăl sau Niculițăl (unde stă un Beșliagă), find pe plăcere.

300. Pentru Turcii brăileni carii așădzați acolo, la Focșani cu corturi și fac multe zulumuri lăcuiitorilor. Se trimete Cliusain-Aga, beșliaga nostru, și Enachi Comisul, ca să strice toate dughenile, și să poftiască cu mare tărie ca să nu-și facă iarmaroc. S'a scris și lui Inicer-Agași de la Bender.

301. Se cere pircălabului de Galați a recomanda un Turc ca Serdar: numai să nu arete pe vre un blăstămat, că apoi n'a pute a da samă.

307. Cămărașilor de Ocnă, după fermanul împărătescu, să fie volnici a popri saria munteniască de la Brăila în gios, să nu lase să triacă sare munteniască, precum și sare moldoviniască de la Brăila în sus să nu treacă, pe obiceiul vechi.

308. Tot așa pircălabului de Galați.

- 315. Către Vel Capitan de Tecuci, ca să rădice toate podurile de pe Săret, să lasă numai unul, care s'a socoti la loc mai trebuitor.

-Cărți domnești date ca jalobe:

407. Plângerea unui Grec corăbieri că egumenul de la Sf. Gheorghe din Galați i-a pierdut niște bani dați în deposit. Egurnenul spune că, mărghând el înte-o sară, după ce-au înnoptat, la niște neguțitori pentru voroava, află la întors casa prădată. Hoțul s'ar fi aflat iera un corăbier grec și, fugind el la Ibraila, de acolo să fi trecut n Țara- Româniască. Grecul e trimes la Mitropolit, care să caute la sfântă pravilă. Și, fiindcă Grecului îi stăruiaște inima cu prepus ca acela asupra egumânului, acesta să iea blestem. Egumenul scapă.

499. Pentru Vel Vornic: voie a pune Vornici la târgul Bărladului, pentru a-și strânge venitul Vorniciei, Ținutul Tutovei, a Tecuciului, a Putnii, Cuvurluiului, Fălciului. Vor lua gloabă: de fată mare 20 de lei, de mueri 12 lei, de la ce le vor fi făcut, iar de la fâmei numai ciobotele, câte 2 ug., pă obiceiii... Pentru preoți, diaconi, țarcovnici, călugări, feciori de popă, năimeții lor, oameni bisericești, de să vor întâmpla vre unii dintre aceste să facă pă cineva a fâta din mirence, fiește-care dintre aceste să aibă a-i globi potropopul care ar fi, iar vornicii vor lua 2 ug., ciobotele de la fâmei, fiind mireancă. Iar, de să va întâmpla de spre parte fâmeiască să fie o fată, ori preoteasă sau diiaconeasă sau țarcovniceasă sau fată de popă sau călugăriță, fiind făcut de vr'un mirean sau neam ginere de popă, fiind mirean, să nu fie din oameni bisericești, să e globă pântecului oameni dumnealul Vornicului, pentru că bărbatul iaste obiceiau de dat gloabă pântecului; iar fâmeia va certa-o potropopul va lua ciobotele pă obiceiau. Pentru rudenili, pentru cuscii, cumetri, sânge amestecat, de s'a tâmpla a fâta, să iă vornicii gloaba pântecului, iar protopopul va lua ciobotele, și să-i certe, și să-i judece pe pravilă pentru sânge amestecat; iar, de să va tâmpla vr'o greșală fără pânțece, să nu fie a fâta, de aceste -or fi sânge amestecat, iar potropopul să-i judece cu pravilă și să-i globească. Pentru morți de om, negăsindu-să ucigașul, să plătească 12 sate după împrejurul mortului de om pe obicei, și ciobote să dea, iar, prinzându-să tâlharul ucigaș, să iă ciobotele

oamenii lui V' Vornic, și tâlharul să dea pe mâna lui Armaș. Așijderea pentru târgoveții den Bârlad și ocolul târgului, de fapte reale, de furțișaguri, de bătai, de greșăli ce or fi, cine ar face, ori den Moldoveani sau Armeni sau Jădovi, cine ar fi, pă greșelile ce ar avea, Vornicii de Bârlad să-i judece, să-i globească, pă fiestecare după cum îi va fi vina. Asijderea să aibă, a lua și venitul Vornicii den târgu, den cară cu peaște, de bute de vin, de cofa de orilcă iar câte 2 pt., 2 ocă băutură, și alte venituri or fi.

561. Lui Scarlat pârcălabul de Gălați că astă primăvară, după Paști, s'au furat de aici din Eși un copil anume Zanpir, mergând la vii; pe carea copil și măsă l-au ținut mort, iar acum, mǎrgând niște chirigii la Gălați, să încarce pește, au dat piste acel copil în Gălați. El spune că, ieșind el să margă la vii, l-au furat 3 Tătari și dus de l-au vândut la un Turcu, eminul din Galați, spuindu-li copilul că area și îmă aici în Eși, o călugăriță. Să-l ei, să ni-l trimiți aicea, iar eminul s'ă căute cu Tătarai care au vândut pe copil.

562. Către Costandinachi Vel Căpitan de Tecuciu, pentru un pod îmblător pe care el îl afundase, cari noi nu ȳam poroncit pentru vadurile celi vechi, să le oprești, și, fiind vad vechi venit mănăstirescu, cum de l-ai afundat? Ce să cauți să dai voe să înble podul.

565. Către pârcălabul de Galați. Și pentru ce scrie Serdarul turc. Ce noi pe dumnealui nu-l știm a fi vechil Sărdării, ce-l știm a fi Sărdar deplin. Și, pentru Caba-Hasan Sărdariul, cânddu a vini acolo, i s'au dat voia să-l puie în heră, să ni-l triimită aice.

572. Către pârcălabul de Galați. Pentru ce s'au însemnat acolo, nu ne scrii cu amăruntul; și pentru o pricină ca asta de ce să ne scrii grecește? Și să cauți să ne scrii anume, și cu amăruntul, cum s'au pricinuit boala, și cu cine s'au amestecat, și câți oameni au murit, și câtă vreamă au bolit, și știntu-se-au îndată că iaste ciumă, au tăgăduitu-s'au, și făcutu-se-au amestecătură multă, și cu ce pază se păzește ? Și pentru acesta lucru întradinsu scriem, măcar că paza iaste la Dumnezeu, dar și la omeni cu chiverniseală. Să te afli deșteptat, și, ce pază mai mare a coprinde mintea ta, aceia să o faci, și pă acei bolnavi, pă tot, să-i scoți din târgu de o parte, și pă cei ce să vor fi amestecat cu cumășii și or fi sănătoși, iarăși afară din târgu, de altă parte; și pază să pui, ca nime să nu mai meargă la dânșii, nici ei să nu mai intre în târgu: amestecătură să nu-să mai facă, și casele lor iar să-și închiză, și pază să pui: nimeni într'acele case să nu mai intre; și poruncă cu țării să dai în tot târgul acela, om de târgu de acolo, de Galați, aici să nu vie, nici cu neguțătorie, ni cu altă treabă. Și băcăliile încă să să oprească acolô, ai să nu mai vie; încă și călărașii de Țarigrad, când vor veni sau vor merge, numai decât să-i treaceți Dunărea, iar în târgu nici de cum să nu-i lași: bumbasăr să le pui, numai să pornească. Și, în scurt, or cu ce chip de bună chiverniseală vei găsi, în toate chipurile să te silești cu pază, a nu mai face amestecătură. Și, Dumnezeu să ferească, dar de om afla că și din slaba-ți chiverniseala ta s'au făcut vre-o amestecătură, nu-i putea da seama. Osăbit de aceasta, și pentru conacul solului de acolô să ne faci știre, pentru ceale ce să vor fi luat, plătitu-l'au Antohe Caragea toate, au mai rămas-au vr'unele neplătite.

573. Lui Ion Bogdan Stolnicul; pentru același lucru. Va merge la târgul Bârladului și va porunci ispravnicilor, și tuturor târgoveților, și Turcilor neguțitori a întreprinde relațiile cu Galați! Așijdire și pentru rândul vămii, să ne faci știre, acolo cum să plătești vama, la Bârlad, pentru cei trecători în sus, în gos sau cari descarcă acolo, și de tot feliul de marfă.

587. Către Vel Căpitanul de Tecuci. Pentru oameni, trag în ceia parte la slobozenii, ce strigă de 8 luni, să fim în odihnă; și zici ca să dăm și noi cărți de milă ca aceale de această parte. Ce noi cărți ca aceale n'om da, de vreamă ce destul iaste mila ce am făcut, care arată în peceți anume, și Dumnezeu de jaf încă te ferește; și chiverniseaște pă lăcuiori, căutând dreptate lor, precum să cade; și cu pecețile te silește, și la cercături socoteaște să nu să afle ceva pă urma ta. Și, păzind aceaste, destulă milă le iaste lor, căci și datorii ta aceasta iaste.

595. Către pârcaľabul de Galați pentru acei Turci, ce scrii c'au trimis Pașa de la Săľistra să-i ia pentru un coroer moschicescu ce s'au ucis, fiind prepus pe acei Turci, și n-ai vrut să-i dai fără o poroncă a noastră, - n'ai făcut bine că i-ai oprit: să-i fi dat; și pe unii ca acești niciodată să nu-i oprești, ce să-i dai, de nu i-or fi mai cerut păr acum, cât de în grabă, să-i trimiți la Brăila. Și de acmu, când ni-i mai scri, să nu mai scrii grecește, ce românește să ni scrii.

653. De la Costantin Vel Căpitan de Covurlui: tabla de cêľterul mucareriului n'am putut să o fac acmu, de vreme ce m'am aflat împărțind peceteľe.

701. Somile goștinilor de oi, dând toți, și Grecenii și, fără numai Turcii cari au plătit la cuniceri: Suceava, 9.030 de lei vechi, Neamțul 3.350, Roman 800. Bucăți. 2.400, Tecuci 350, Covurlui 130, Tutova 100, Vaslui 1000, Fălciiu 670, Greceni 350, Lăpușna 300, Orhei 1.500, Soroca 700, Cernăuți 2.310, Hărlău-Dorohoi 1 650, Botoșani 850, Cărligătura 400, Iași 1.500, Bârsanii 5.500.

702. Tărgurile domnești, precum s'au socotit de s'au orânduit să aducă lemne de foc la Curte gospod, anume: Suceava 180 de care, Baia 120, Piatra 150, Neamțul 40, Romanul 180, Bacăul 100, Trotușul 100, Agiudul 50, Focșanii 350, Tecucii 1 00, Galații 350, Bărladul 200, Vasluiul 100, Fălciul 80, Hușii 50, Chișinăul 200, Lăpușna 50, Orheiul 50, Cernăuții 200, Hărlăul 200, Botoșanii 350. La Botoșani se scrie lui Antoh Caragă și Dinul Arnas, Vorni.

710. Pârcaľabului de Galați, pentru 5 iucuri ce i s'au poruncit să facă de la Gălați, și 5 săimeni să tragă iucurile, și 4 săimeni și doi căľărași să margă slobози cu hăzniaoa ce merge la Țarigrad cu Chiriic vătavul de căľărași. Se dă cheltuiala de aice.

729. La pârcaľabul Galaților, să cumpere 5.153 oca miere, cari fac 117 căntare 5 oca, și 490 oca cară, și să le trimită la Țarigrad, la boerii capichihăi pentru Ramazan; plătind din banii steagului.

- 772. Pârcaľabului de Gălați: să gătiască dzeci săimeni și doi căľărași de Gălați, să margă cu haznaoa la Țarigrad, cu dumnalui biv Vel Postelnic, dându-li de drum 130 de lei noi.

773. Aceluiași, pentru vozarii carili sânt la gheceturi; să puie oameni cu bani din venitul gheceturilor; iar vozarii să dia bani lor.

787. Care pârcaľabul de Gălați, pentru banii plecați cu Toader Rahtivan la Țarigrad. Un diac merge la Gălați ca să mai stringă de la ținuturi pentru același transport. Vor veni 18 pungi, la care trebuesc 4 iucuri și giumătate; dar, socotind că giumătate de iuc or fi galbeni, și or trebui numai patru locuri, care acele 4 iucuri să le faci dumneata de acolo de la Gălați, câte 8 lei iucul, și 4 oameni slobodzi ce or trage iucurile. Iar șiali pentru iucuri, s'au dat de aici Poate astepta o zi-două cu haznaua.

- 796. La Vel căpitan de Tecuci, ca să-și ia 20 de oameni pentru slujba și poruncile ce are; dar să fie oameni osăbiți, să nu fie amestecați prin sate, ce să fie cu peceteľe lor osăbite, și să fie în loc de căľărași, și să fie scutit de peces.

831. Vornicului Costachi: să nu dea pentru solul rus peste firman, pe care-i va retrimete cu Alexandru biv Vel Ușer. De vreme că acmu și solul au venit. –

832. Dajde mazililor, ci s'au scos la: 56 ug. Suceava. 42 ug. pl Niamțul. 15 ug. Roman. 13 ug. Bacăul. 72 ug. Putna. 15 ug. Tecuciul. 14 ug. 13 Covurluiul. 65 ug. Tutova. 74 ug. Vasluiul. 17 ug. 13 Fălciul. 54 ug. Lăpușna, Orheiul, Soroca. 41 ug. pl Cernăuți. 91 ug. Hărlăul și Dorohoi. 19 ug. Cărligătura. 82 ug. Iași 11 ug., Tinutul și tărgul.

856. Către pârcaľabii de Gălați și Căpitanul de Codru, pentru satele de pe Prut, de la Covurlui, ca să dea porunci olăcarilor și surugiilor, să nu mai margă prin sate, ce sal' îndrepte pe drumul mezilurilor.

857. Satelor de pe Prut, de la Covurlui, să se apere despre olăcari, a nu da caii de olac, nici căľuță, nimăru.

860. Care locuitorif din Tecuci, Covurlui, Tutova, Fălciiu. Viind porunca de la puternica împărăție ca să cumperi o sam[5.1 de pâni, făină de grău si ordzu, care pâini iaste poruna ca să strângă la

Gălați, și, de la Gălați, de primăvară, cu corăbii să să ridice, și, cerându-și prețul pâinii pecum da negustorii acurn, s'au aflat că pe grâu dau câte 3 lei pol chila de 18 dimerlii și chila de ordzu câte 50 parale. Ce Domnie Me, ca să nu vă pricinuiim pagubă, de vreme ce grâu iaste a să facă făină și să-l duceți la Gălați, și ordzul iarăși așijdere, iată vă dăm pe chila de făină de grâu câte 4 lei, numai grăul să fie curat și făina măcinată bine; și pe ordzu câte un leu pol. Grija o va avea Manolachi Costachi Vel Spătar. El va împărți suma de zaherea la ținuturi și va plăti apoi (27 Ianuar).

883. Scutire pentru doi băcali străini din Galați.

884. Către pârcălabul de Galați, pentru 100 câtare miiare ce-au cumpărat, și i s'u poroncit ca să le trimită la Țarigrad, la capichihai.

885. Vameșilor de Focșani, să-și ia tultul Bârladului de pre la toți din ținutul Putnii, și de la cei care ar duce vite la Focșeni, de vândut, și pe aiure, aice, în țară, de pre la tot, să ei tultul pe obicei.

888. Lui Manolachi Costachi, pentru plângerile locuitorilor de Tecuci de spre Turci: acolo iaste beșliagia și Capitan-Mare la Tecuci, ca apere.

897. Mortasăpilor din ținutul Putnei, Tecuciului și a Tutovei, să fie volnici a lua mortasăpie deplin, pe obicei: de la boeri mari or mici, cari or cumpăra vaci, sau boi, sau cal, sau oi, de pre la toți să eie portapie (sic); așijderi și de la negustori turci, și armeni, și jidovi, și alții, care ar cumpăra vite, ori în târgu, ori la țară, la ținut, - de la toți să ia mortasăpie driaptă (9 Februar).

- 921. La pârcălabii de Galați, pentru cheltuieli de oaspeți; și pentru șoltuz, c'au pus, pre bini. Dar ortul de casă, ce era obicei de lua pentru cheltuiala oaspeților, să nu ia un ban șoltuzul, ce să cheltuiască, tot pârcălabi cu bani domnești; numai să cheltuiască cu socotială.

54. Trimitere de bani la pârcălabul de Galați. Prețuri: 12 lei calul, și 2 lei mega de orz, 2 lei pol stogul de fân.

960. Pentru untul gospod neguțat de Vel Vistier cu un negustor turcu... Pasămina el pără acmu n'au mai mârșu

la Gălați să-l vadză. Îl dă deci lui Vel Cămăraș. Să-l cântă rească, și să scoți și dăra, pe obicei, la 100 ocă 7, și ce a rămânia lamură, unt, să-l dai dumneata pe mâna omului dumisali.

1024. Lui Vel Căpitan de Covurlui, pentru o slobodzie ce vrea să facă el acolo: greșit s'au dat peceți la locuitori.

1030. Sărdarului și lui Iordachi Vel Căpitanul de Iași, și lui Teodosie Portar. Vor duce pe Musunolu până la trecerea Prutului. Apoi, Sărdariul să să întoarcă înapoi la Orheiu, și cu Theodosia Portar, iar al treilea să meargă până la Galați (31 Mart).

1033. Către Sărdarul turc de Gălați, pentru 7 oameni, slugi turcești de acolo... care li-au luat peceți, și acmu pun pricină și nu vor să plătiască banii.

1036. La mâna vameșilor de Bârlad, să aibă a pune vămăsei pe la schele, la ținutul Tecuciului, pă la privile, să aibă a lua vama mare și mică, după obicei; Ap. 2.

1048. Către Medelnicerul Jora. Află că Pașa Musunolu nu poate trece Prutul pe la Giurgiuiești, fiind gârlele mari. Căpitanul de la Greceni să nu mai cerce în zădar a-l mai aduce pe acolo. Dacă a plecat însă, el și poroșnicul, vor face ce e cu putință pentru a-l trece. Întorsul ar fi și mai costisitor (4 April).

-Către Manolachi Vel Spătar. Trebuie să meargă singur la Sacce-Emini și să iea de la el etescher și pe zahereaua neridică, ca să se poată scrie la stăpâni. Să meargă pârcălabul de Gălați atunci. Corabia încarcă. Pentru untul și miere ce șerif că cere dumnealui Mustafa-Aga Sacci-Hambar-Emini, iată că s'au poroncit lui Scarlat cumpere 300 ocă miere și 200 ocă. Untu, să, meargă acolo, să le dai dar de la gospod (fără dată).

data de 14 septembrie 1778, la Țigănești, din ținutul Tutova. Din botez numele lui era de Alexandru. Acesta a fost și singurul fecior avut de vornicul Manolachi Conachi și al Elenei, care era născută tot o Cantacuzino.

Era verișor cu viitorul mitropolit Veniamin Costachi. Să amintim tot aici de lucrarea „Cîteva documente moldoveneștii”, publicate de Nicolae Iorga, documente „Din colecția d-lui Al. Cantacuzino-Pașcanu și archiva răzășilor din Țepu (județul Tecuciu)”⁵¹⁰. Primul uric este din „17 ianuarie 1543/7051 (sic). Ioan - Vodă, (întărește, n.n.) pentru urmașii lui Petre Zlătariul de supt Petru Voevod”. În cel de-al doilea cetim că „Eu Condre Șărbăscă ot Gănești scriu și mărturescu cu ceastă scrisoare mea precum să știe, nește săpături în costeșea Chicere den gus, una iaste fărșșită, alta nefărșită, am plătit unor Munteani, anume Oprea Dobra, cu oamenii săi, o uleaei de brândzi, 2 mirță, le-am dat și o giunățati de slănenă, și 6 mirți de pâine doiată, 'șa ne-au fostu tocmala, să le facă de iznoavă, cându a vinit Munteanii în dzilele(e) lui Mihaieu-Vod(ă). Și în tocmala noastră af fostu Sava Ciuhul ot Ștubeiane...

Și, câ(n)du i-am ertat, s'au prelejit Ion Drăgăilă ot Găneșt(i) și Ion Căputic ot tam, și mai mar(e) (mari) credinți au pus degetele peceate.” Limba folosită are o savoare aparte. Noi doar spicuim ditre aceste vechi documente pe cele care se referă la localități atestate și unele chiar dispărute în ținutul Tecuci. „1600 - 20. Vasilia și Gligorcea, feciorii Pietrei, nepoții lu Albotă, vînd la Crăstești partea mîni (mumii?) noastre Peetrei, ce o au ținut Copotica..., fără niște săpături ce-s în pădure, lui „Ștefan de Tulești”. Între marturi, Blaga, Foccea Uricariul.” Documentul cu nr. 8 este interesant ca sistem de grănițuire a moșiilor: „F. d. Vasile Vede, săn(ă)tate. Mării, Sambătă sara negreșit să te afli a(i)ce la Țăpu (fost Ipotești, n.n.), ca să facem cercetare pentru moșie Ipotești, finducă ea am să mergu mai pe urmă la altă porâncă; negreșit să vă aflaț cu toți răzeșii. Fii săn(ă)tos.”

Între ele iată și un act de vânzare important: „U Bărlad, vleatu 7158/1650, dnăi iul(ie) 6. Vasilie snă popa Gligorie ot Rădiani vinde moșia sa din Borcești

1185. Pentru târgoveții de la Gălați, c-au fugit: să cerce Vel Căpitan de Covurlui ca să nu fii vr'un meșteșug, si, adeverind că or fi fugit, să ia zapis de la emini, de la vornicea, de la oameni de pin mahalali, că sânt fugiți, etc.

1190. Pentru birul lui Ion Murgoi din ținutul Covurluiului.

1192. Pentru birul lui Sinaion Vărgoli de la ținutul Covurlui, e scos din cîsla satului, pe când sătenii voiau să-i iea de la casa lui, departe ca de doi casuri, și să-l așeze în mijlocul lor.

1212. Către Vameșul de Gălați, pentru negustorii de Rumeli, carii era obicinuit de vine pe aice, pin Iași, și plătea vamă câte 6 lei vechi de o povoară, iar acmu s'au deschis alt drum, ce iaste la Tomarova (Reni, n.n.), și până cară cu chirie, și din țară, de-și încarcă marfă. Oricând s'ar tâmpla să iasă carii-va acolo la Tomarova s'ar vrea să prindă cară, să le triacă pe acolò, pen vadurile voastre, nici de cum să nu-i lăsați carăle să triacă, măcar și din Țara-Româniască; Că de om înțălege c'au trecut vr'unii niscarva care, să știți că urgie lui Dumnedzău va ...lua (19 Iunie).

1367. Implinirea slugilor Turcilor de la Gălați, pentru bir.

⁵¹⁰ Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria romînilor*, volumul 16, p. 61-70.

dumisale Ghicăi Vornicul-cel-Mare de Țara-de-gios dreptu optu-dzăci de lei. Denaintea dumisale lui Scărlat și a dumisale a lui Gavril Păladie și a dumisale a lui Toader Păladie și a lui Tudosie ce-au fostu Vomic și a lui Vasilie Cămănariul și a Lucăi și a lui Dumitru Uricariul și a lui Drăgan și a lui Ionașco Dinga din Bărlad și a Ursului Vântul de acole și a lui Toader șoltuzul și a doisprădzeace părgari din târgu din Bărlad, și a muți oameani buni orășeani.”

Un alt act de vânzare este dat la: „Septembre 7182/1673. Zapis. Un cal bun, prețuit drept 20 de le(i) bătuți și trei coți de șiftu... Și sântu aceste patrusprecei pământuri alese și stălpite tot de alătore. Vînzare dumisale Ușerului-celui-Mare, lui Cehan, și giupănesei dumisal(e) Oprenei. Martur: Ilieș izbașe de Iaș... și Ștefan Vrabie izbaș(e).”

Tot așa la data de: „10 Decembre 7183/1674, Iași. Anița și Anghelița și Gligori, feciorii Focei Uricariul, dau partea lor din Spiniani lui Vasili Gheuca tretii log(o)f(ă)t. Marturi: Nicolai Racoviță Vel Logofat, Miron Costin Vel Dvornic nij., Apostol Vel Spătar, Ion Racoviță biv Vel Comis, Scărlat Șerbu Vel Comis, Ion Bantăș, Abaza, Vornicii de Poartă. Dăruitorii pun degetul.”

Apar bineînțeleș și conflicte, fapt care determină păgubiții să se adreseze domniei: „† Milostive și luminate Doamne, să fii Mărie Ta s(ă)n(ă)tos. † Jăluesc Mării Tal(e) ca unui Domnu milostiv că, astă vară, pe la Sfete Petră, am cumpărat un cal în 40 lei, și l-am dus acasă, și l-am închedicat d'innainte casii, să pască, s'au venitu un armăsariu a unor veril al (sic) mei, și mi-au luat calul îngonatu, și l-au trecutu piste un dial, și, mănecând armăsariul pe cal, i-au frântu un picior, și, când am prinsu eu de veste, am trimis un Țigan după cal, și l-au găsit cu piorul frântu, și, dacă l-au adus, l-am trimis di l-au lepădat la casa lor, ș'au trăit trei luni, ș'au murit calul.

Iar ei s'au sculat, și, văzîndu că mi-au făcut pagubă, ș'au vîndut armăsariul, și eu am rămas săracu. Ce mă rog milei Mării Tale, să aibu dreptate de la (Măria Ta). Și, osebit, îm mai sîntu datori acei oameni cu nește ispași, cu zapis de un an, și nu-m mai plătescu. Iaraș mă rog milii Mării Tale să aibu dreptate dela mila Mdrii Tale, să mi să facă luminată carte Marii Tale la un boieriu, ca să-mi plătiască, să nu rămăiu păgubaș. Cum va fi mila Mării Tale. † Smerit rugătoriul Mării Tale: Aftănasie egumen ot Florești. Pe dosul paginei a doua: † Io C. N. Voivod, boj. mit. z. z. moldascoi.”

Fără îndoială că cercetarea acestor documente nu poate fi decât folositoare istoriei sudului Moldovei, care nu prea i-a preocupat pe mulți istorici. Între anii 1814-1818 Costache Conachi a fost vornic de poliție în orașul Iași, iar în anul 1817 a combătut groaznica epidemie de ciumă. Atunci când forțele armate ale Eteriei au invadat Iașiul s-a refugiat, ca și mulți alții, la Chișinău. În anul 1824 s-a întors la Iași. În anul 1834 a aspirat la domnie, dar i-a fost preferat mai tînărul și mai abilul Mihail Sturza, fapt care l-a rănit puternic.

La 4 februarie 1849 s-a stins la moșia sa de la Țigănești. În 1849, când moare Costache Conachi în conacul lui de la Țigănești, el lasă prin testament fiicei sale „namolul de avere” moștenit de la părinți sau agonisit de el: „satul întreg Țigănești cu lăcuidori pe dânsul” și încă alte 32 de sate întregi sau părți de sate din Onești, Cărbunești, Besoncești, Scutești, Telegești, Fundianu, Dispirigul Galați, ca și cele de „pisti Prut la Narnova”, Călimănești, „viile de la Dobrănești cu un vad de moară în Tecucel”, „întreg satul Ocășești”, Moinești, Pochii, Rădăcinești, Mircești, Ciocești, Nicorești, Fundeni⁵¹¹, apoi urma satul „Cernica pi apa Berheciului”, Glodurile, Ocani, Cerni, Suceveni, Năneștii de Jos, „tot trupul din apa Siretului spre răsărit din mosaca (sau moșia) de din sus de Fundeni”, sat întreg „Gîrlești”, „sat întreg Tilebeștii pe Săretiu”, Timcești⁵¹².

Satul dispărut Tălăbești, de pe malul râului Călmățui, unde antecesorii lui Costache Conachi au avut și o parte de moșie, era dispărut în catagrafia anilor 1772-1774, când este menționat pentru prima oară satul Țigănești, cu 101 case (care rămâne tot în stăpânirea familiei Conachi, până la 8 decembrie 1884, când Emanoil, fiul Cocuței, îl vinde arendașului Tache Anastasiu⁵¹³, născut în Călmățui, proprietar de pământ și prefect liberal al județului Tecuci (1878-1898),

⁵¹¹ Neamului care poartă numele meu în această zonă de sud îi semnalează că aceasta este rădăcina genealogică a neamului Dumitru din sudul Moldovei. Într-o mărturie, scrisă la Tecuci în 1627, întâlnim numele șoltuzului Dumitru și pecetea localității, al cărei simbol este reprezentat de un Țap.

⁵¹² După Gh. I. Kirileanu, „*Testamentul și pomelnicul marelui logofăt C. Conachi*”, București, 1909.

⁵¹³ Dimitrie P. Anastasiu, cunoscut mai degrabă ca Tache (Take) Anastasiu, așa cum îi spuneau apropiații, grec la origine, a trăit între anii 1836-1900. A dominat viața politică a Tecuciului, fiind între anii 1877-1878 și 1881-1891 prefect al județului Tecuci, apoi deputat sau senator pentru județele Tutova, Tecuci și Covurlui din această cauză fiind numit „pașă cu trei tuiuri”. Om politic, de profesie jurist, apare printre cei care au pus bazele Partidului Național Liberal (coaliția de la Mazar Pașa, 1875). Originea acestei familii o delușim la Parohia Călmățui, care se afla în protopopiatul Covurlui, în Arhiepiscopia Dunării de Jos. Datele pe care le găsim în locașul de cult, alături de care se află și chipul pictat a lui Alexie Anastasiu (1801-1868), inițiatorul acestei vechi ctitoriri glăsuiesc așa: „Fondatorul acestui sânt locaș, înălțat în onoarea martirului Gheorghe, în satul Brehoaia, de către proprietarul moșiei, Alexe Anastasiu Jevalex, din Ipiru, districtul Zagora, satul Capisovo, având etatea 64 ani când a terminat edificiul, domiciliat în acest Principat al Moldovei din anul 1826 mai 16, la urbia Tecuci. Terminarea s-a făcut la 30 ale lunii August, anul 1865, în zilele Mariei Sale Alexandru Ioan I, Domnitorul Românilor”. Moșierul Alexie Anastasiu Jevalex ar fi cumpărat actuala moșie de la un anume Leon Vasiliu, care era din târgul Nicorești. Inițial biserica l-a avut ca și ocrotitor pe Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, așa cum a dorit Alexie Anastasiu. Însă după moartea acestuia, întâmplată la 1868, întreaga moșie rămâne nepotului său Dimitrie (Tache) Petre Anastasiu (1836-1900) de neam elen și jurist de profesie, care stăpânește în continuare până în anul 1900. Prin testamentul său, întocmit la 27 decembrie 1897, el lasă întreaga avere Academiei Romane și totodată precizează că hramul Bisericii să fie schimbat, fiind ales un nou ocrotitor, Sfântul Mare Mucenic Dimitrie. De asemenea, el cerea să fie pomenit în fiecare an la sărbătoarea hramului.

omul de fier al Tecuciului, care era cel mai important și cel mai influent personaj liberal din sudul Moldovei⁵¹⁴.

La rândul său, el le va lăsa prin testament (27 dec.1897) Academiei Române, o mare faptă, spre lauda sa veșnică. După moartea lui (1900), moștenitorii vor contesta testamentul, însă fără sorti de izbandă, căci în anul 1910 Academia Română câștigă și devine astfel unic proprietar al conacului de la Țigănești). Eftimie Murgu, mai înainte de nunta Cocuței cu Vogoridi, îl acuză pe moldoveanul Costache Conachi că, fiind el posesorul unei averi moldovenești imense, nu are și dreptul să înstrăineze un atare patrimoniu unui oarecare „jupan Vogoridi”, sau altfel spus „turcescului său ginere”...⁵¹⁵

Gheorghe Fernic, mare investitor industrial, fost senator liberal 516

Cocuța îi spune răspicat soțului ei (după Paul Păltănea, un text cu autenticitate incertă), după falsificarea listelor electorale pe care ea a demascat-o, grăbind Unirea Principatelor: „Ai venit în țară sărac lipit pământului, n-ai altă avere decât

⁵¹⁴ În toată această perioadă de timp apar la Tecuci câteva lucrări semnificative despre oraș: „*Espunerea situațiunei județului Tecuciu pe anul 1876*. Tecuciu, Tip. A. Bălășescu & D. Chiriac, 1876, 25 p; *Espunerea situațiunei judeciului Tecuciu prezentat de Comitetulu Permanentu la deschiderea sesiunei ordinare a Consiliului General în ziua de 15 octombrie pe anul 1884*. Tecuciu, Tip. Al. Codreanu, 1884, 29 p; Crivetz, Nicolae I. *Geografia județului Tecuciu lucrată conform programei pentru clasa II primară* de Nicolai I. Crivetz, institutor în Tecuciu/ Ediția a 2-a Tecuciu, Editura Librăriei Ioan Săvescu, 1886, 36p.+1; *Statutele Societății de Iconomie a oficerilor „Tecuciu”*. Tecuciu (Tip. A. Codreanu), 1886, 27 p; Balș, Iorgu. *Preoții de mir (de Iorgu Balș)*, Tecuciu, Tipografia și Librăria Alexandru Codreanu), 1888, 11 p; *Espunerea situațiunei judeciului Tecuciu pe anul 1888*... Tecuci, 1889, p. 6, 19; *Espunerea situațiunei judeciului Tecuciu făcută de Comitetul Permanent*... Tecuciu, Tip. Alexandru Codreanu, 1890; *Regulament de aplicasiune a dispozițiunilor cuprinse în statutele Clubului Independenților din urbea și județul Tecuciu*. Tecuciu (Tip. și Libr. A. Codreanu & Cie), 1890, 15 p.

⁵¹⁵ Pamflet publicat în „*Gazeta de Transilvania*”, 1845.

zestrea ce ți-am adus-o eu, fata lui Conachi. Ți iert risipirea, dar nu-ți iert trădarea față de neamul, față de țara care ar fi trebuit să fie și a dumatule. Cum nu ai astăzi altă avere decât a mea, aș putea, printr-un divorț, să te așez din nou pe paiele de pe care te-am rădăcat.”⁵¹⁶

Acestei femei aprige numită Cocuța, căsătorită a doua oară în Italia cu principele Emanoil Rupsoli, mamă a opt copii avuți din două căsătorii, ar trebui să i se aducă ofrande ca unei eroine adevărate. Cu toate acestea, uitarea s-a așternut și aici prea repede peste lespedea de marmură rece a bisericii din Țigănești.

Ne întoarcem spre înscrisul care trimetea oamenii Moldovei spre sudul ei, pentru a scăpa de invaziile cazacilor. După cum putem lesne observa ultimul sprijin în fața tătarilor zaporojeni sau cei crimeeni, era zona răzeșilor din sudul Moldovei, oameni aprigi, mult mai puțin lăudăroși ca cei din nord, dar care au dus, fapt istoric indiscutabil, greul tuturor războaielor importante ale Moldovei, nefiind vreodată ocupați de cineva.

Târgul Galaților din evul mediu, și el din această zonă, era organizat și condus de un șoltuz, doisprezece pârgari aleși de obște și vornicul de târg sau ureadnic, era numit de domn, care devine mai târziu și pârcălab de Galați.

Începând cu secolul al XVIII-lea, în toată organizarea administrației statului român are loc un oarecare progres, domnitorul înființează unele servicii noi, printre care și așa-numitul vornic al obștilor, comparabil cu un ministru din ziua de azi, condus de un vornic al obștilor, singurul mădular statal, bine ajutat de un consiliu de mari boieri și de negustori. Toți acești reprezentanți, care cârmuiau efectiv țara, nu primeau o plată specială din bugetul țării. Ei trăiau pe contul populației, strângând mereu în folosul lor anumite impozite, unele inedite, și apoi însușindu-și o parte din amenzi. Alexandru Papadopol Calimach, luând în discuție vizita la Galați, de la data de 20 ianuarie 1653, a patriarhului Macarie a Atiohiei, însoțit de fiul său, arhidiaconul Paul de Alep⁵¹⁷, ne lasă câteva informații utile, așa

⁵¹⁶ Constantin Gane, „Portrete de femei, Dincolo de zbuciumul veacului”, 1939.

⁵¹⁷ Este bine de știut și ce spune N. Iorga despre acestea: „La începutul veacului al XVI-lea, Galații sînt pomeniți într'un act dela Simion-Vodă Movilă, care dă mănăstirii Bistrița un loc începînd de la stîlpul Galaților pană la Dunăre (*Archiva istorică, III*, p. 69). Din călătoria Patriarhului Macarie de Antiochia, povestită de diaconul său Pavel de Alep, știm că în Galați se afla la 1653 călărași gata a pleca spre Tarigrad ori a duce de la acest hotar veste Domnului din Iași; că mai mulți dregători, cu pârcălabul în frunte, și mai mulți preoți locuiau acolo, că Vasile Lupu zidise o măreață biserică Sf. Dumitru, că biserica Sf. Nicolae de lîngă oraș găzduise pe Atanasie Patelaros (Cf. rectificarea d-rei Cioran, în ediția lui Pavel de Alep, p. 2, nota 1.) că biserica Precistei, de piatră, avea trei turnuri și o mare clopotniță și că era încunjurată de ziduri puternice, că se mai vedea o biserică a Maicii Domnului, încă una a Sf. Nicolae și a Sf. Dumitru, care găzduia și aceia clerici străini, apoi biserici ale Sf. Mihail, Sf. Paraschiva și Sf. Gheorghe, de lemn. Alt călător socoate două biserici de piatră și cinsprezece de lemn (Bandini, în *An. Ac. Rom.*, X, p. 203). Precista păstrează și astăzi o înfățișare de vechime: zidită de negustorul Teodori, prefăcută de Dia și Șerbul, din Brăila, feciorii lui Coman, ea păstrează o inscripție grecească de pe la 1650 și o carte a egumenului Gherasim din

cum sunt: confirmă pe misionarul catolic Marco Brandini, care încă la data de 11 noiembrie 1646 spunea de existența în Galați a trei biserici, spunând și el că erau „cu clopote la porțile lor”. Existau, spune el, două biserici cu hramul Sfântul Nicolae, din care una, în care se sluzea în anul 1712, se afla pe strada Mare, ne spune Moise N. Pacu, iar cealaltă biserică pe strada Ion Creangă, unde este și acum, ea fiind mult timp biserică episcopală (oct. 1878-31 aug.1903). Domnul Paul Păltănea mai crede că aici a fost primit și cazat o vreme, de către domnitorul Vasile Lupu, în anul 1642, fostul patriarh al Constantinopolului, Atanasie Patelarie.⁵¹⁸

Domnul Al. Papadopol Calimach spune că cele trei biserici au fost: Precista, „la bariera de jos a târgului”, Sfântul Ilie, „care a ars în 1858, când a ars mare parte din târg” și biserica Sf. Nicolae, despre care deja am pomenit. Biserica Sf. Ilie a fost zidită într-o mahala pomenită într-un zăpis datat la 17 aprilie 1691, cam atunci „când Giurgii și fratele lui vând giupânului Istrati” o casă cu nouă lei „în poporul Sf. Ilie”, un locaș care este catagrafiat în anul 1809.

Totuși biserica cea de acum este construită în anul 1882, de un ctitor numit Teodor Săndulescu.⁵¹⁹ Toate bisericile existente atunci, despre care am mai vorbit, se scrie că „primesc câte 600 de lei danie, din venitul Iarmarocului de Sînzien din 24 iunie.”⁵²⁰ Istoricul și prof. Gheorghe Ghibănescu⁵²¹ reproduce un document din

1687, precum și o icoană a fiului ctitorului celui mai vechiu, a lui Constantin Teodor (Cf. Melchisedec, Note, p. 311-6; Iorga, Inscriptii, II, p. 339 și urm.). Sf. Gheorghe a fost făcută de piatră, de către un anume Mihalachi, care o închină Ierusalimului, la 1664; Sf. Paraschiva sau Sf. Vineri e cu totul înnoită; Sf. Voevozi-Mitoc și a doua biserică a Maici Domnului, Vovidenia, nu mai păstrează nici un semn din vechime (*Inscriptii*, I. c.). Drumul spre Dunăre se zicea atunci: al Galaților (*Căl. lui Macarie*, p. 57, 73-4), aici treceau caravanele polone (Acte și Fragmente, I, p. 50, 87). Gheorghe Ștefan, care făcuse o mănăstire în apropiere, cercetă Galații (*Căl. lui Macarie*, p. 132; cf. Doc. Bistr., I, p.73, no. XCVII, dar și II, p. 45, no. CCXLII.). Supt Dabija-Vodă, peste cîțiva ani numai, cum văzurăm, la 1664, biserica Sf. Gheorghe fu făcută din nou, dar închinindu-se Bisericii patriarhale din Ierusalim (*Inscriptii*, II, p. 342)”. – N. Iorga, *Studii și documente, Un catastif de dajdie a Galațiului* (c. 1683), p. 226.

⁵¹⁸ Paul Păltănea, *Vechi locașuri de cult și viața bisericească în sudul Moldovei până la anul 1864*, p. 203-209.

⁵¹⁹ Ctin Solomon și C.A. Stoide, *Documente tecucene*, p. 44; *Arhivele Bucovinei, 1931*, p. 188; T. Ciuntu, *Dicționar geografic, statistic și istoric al județului Tecuci*, 1887, p. 212.

⁵²⁰ C. Măstăcan, *Schiță istorică asupra bisericii Sfântului Ierarh Nicolae din urbea Tecuci*, Tecuci, 1887, p. 12-15, 23; T. Ciuntu, *op. cit.*, folosește anul 1825. Vezi și *Arhivele Basarabiei*, 1931, p. 188. În fiecare an, pe 24 iunie, românii marchează sărbătoarea Sînzienelor, o sărbătoare a iubirii. În satele noastre, Sînzienele încă sunt un prilej de întâlnire a tinerilor ce doresc să-și unească destinele, o sărbătoare a tinereții și iubirii. Despre cum era celebrată în vechime această sărbătoare pe plaiurile moldave, una dintre cele mai frumoase mărturii ne-a lăsat-o Dimitrie Cantemir, în „*Descrierea Moldovei*”: „Acesta este numele Sfântului Ioan Botezătorul. Ei cred că în ziua în care se prăznuiește acest sfânt, soarele nu-și străbate drumul său drept, ci într-o linie tremurată. De aceea, toți țărani moldoveni se scoală în acea zi înaintea zorilor și privesc cu ochi mari răsăritul soarelui. Și cum ochiul nu suferă prea mult această lumină și din

14 aug.1622, prin care un oarecare Drăgan, fost mare armaș moldav, cumpără întreaga moșie aparținătoare de comuna Lățești, din ținutul Fălciului.

Între marii comercianți gălățeni, Osias Auschnitt, tatăl industriașului Max Auschnitt. În fotografie, la volanul mașinii, Max Auschnitt.

Solemnitatea actului de vânzare se facea numai în prezența șoltuzului orașului, precum și a celorlalți doisprezece pângari, aplicând pe zăpășul cumpărătorului

pricina ei începe să se zdruncine și să tremure, ei pun pe seama soarelui tremurătura pe care o simt în ochi și se întorc voioși acasă, după ce au făcut această încercare”. Flăcăii aprind ruguri, pe care le învârt cu strigăturile specifice momentului, iar fetele culeg de pe câmp flori de sânziene și împletesc cununi. Ajunse în sat, fetele aruncă peste casă cununile, care, dacă se lovesc sau se agață de horn, vestesc nuntă apropiată. În zorii zilei Sânzienelor, flăcăii se adună în cete și străbat satele, cu flori de Sânziene la pălării, sugerând că de pe casele ursitelor lor au căzut cununile lor. Despre noaptea Sânzienelor se crede că este magică, momentul în care minunile sunt posibile, în care forțele benefice, dar și cele negative, ajung la apogeu. Foarte active sunt în această noapte și vrăjitoarele. Se crede că la miezul nopții de Sânziene înfloresc feriga, care se poate folosi pentru cele mai teribile vrăji. Tot în noaptea de Sânziene se fac și se desfac vrăji de dragoste, se dezleagă cununii pentru cei ce nu-și află perechea și se leagă sorțile celor pe care dușmanii nu vor să-i vadă niciodată înșurați cu femeile iubite. Se pare că termenul de Sânziene nu reprezintă decât o preluare a străvechii denumiri de „Sintziene”, adică „femei frumoase”, considerate fermecate, care îndeplineau cândva, în cadrul unui cult solar, rolul de preotese ale soarelui.

⁵²¹ Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, VII, Iași, 1912, p.198. A adunat o mare colecție de documente din orașele și satele Moldovei și a tradus din limba slavonă acte care cuprind date în special despre epoca feudală din Moldova. A publicat aceste documente, fără o metodă critică, în volumele XVIII - XXV ale „Uricariului” (editat de Teodor Codrescu), apoi în colecția proprie „Ispisoace și zapiste” (6 vol. 1906 - 1926). După 1906 a publicat în cele peste 25 de volume a propriei colecții „Surete și izvoade” studii documentare și genealogii referitoare la vechi familii boieresti cum ar fi Cuza, Catargiu, Racoviță, Râșcanu și Kogălniceanu, ale căror membri au fost cei care „au putut imprima vremii rostul persoanei lor și au luat parte directă la înfăptuirea actelor de așa măsură ca să asigure o pagină celebră a neamului lor”.

pecetea târgului Galaților. Istoricul Toma Gh. Bulat⁵²² semnalează un zăpis din 1 martie 1590⁵²³, un act de cumpărare a unei părți din satul Pereșeni, ținutul Covurlui, făcut înaintea „Radului, pârcălab de Galați”⁵²⁴ și a lui „Stoian biv pârcălab”.

⁵²² *Documentele mănăstirii Văratice* (1497-1836), Chișinău, 1939, p. 81-82

⁵²³ Un document abia publicat credem să-l intereseze pe cetitor. Iată-l: „Catastif* Moldova, 20 februarie 1591. Catastih de cisle de țirani de la toate ținuturile și curteani și vătăși neamiși și popi. Ținutul Soroca: 1714 țirani de istov; 204 săraci; 114 de curteani; 14 de vătăși; 93 de neamiși; 48 de popi. Ținutul Hotinul: 1916 țirani istov; 232 săraci; 77 curteani, 41 vătăși; 122 neamiși; 95 popi. Ținutul Iași: 2270 țirani istov; 482 curteani; 279 neamiși. Ținutul Fălciul: 1077 oameni cu săraci; 32 vătăși; 177 neamiși; 328 curteani; 58 popi. Ținutul Orheiul: 2657 oameni cu săraci; 380 curteani; 226 neamiși. Ținutul Neamțul: 2525 istov; 558 săraci; 3083 face preste tot; 283 curteani; 16 vătăși; 56 neamiși; 128 popi. Ținutul Tecuci: 1073 istov cu săraci; 281 curteani; 27 vătăși; 217 neamiși; 60 popi. Ținutul Vasluiul: 1075 istov; 177 săraci; 403 curteani; 38 vătăși; 253 neamiși; 66 popi; 11 popi din târgu. Ținutul Bârladul: 427 istov; 114 pre dup-înse; 87 săraci; 129 neamiși; 22 vătăși; 155 curteani; 9 oameni cu cărți de iertat. Ținutul Covurluiul: 1157 istov; 156 pre dup-înse; 243 săraci; 270 curteani; 40 vătăși; 82 neamiși; 42 popi. Tutova ținut: 1311 oameni cu săraci; 28 vătăși; 226 curteani; 148 neamiși; 60 popi. Ținutul Dorohoiul: 1306 istov; 204 săraci; 24 vătăși; 124 curteani; 50 neamiși; 121 popi. Chigheaciul ținut: 2260 istov; 220 săraci; 268 curteani; 50 vătăși; 325 neamiși; 88 popi. Suceava ținut: 4000 istov; 568 săraci; 34 vătăși; 181 curteani; 61 neamiși; 220 popi. Hârlăul ținut: 1055 istov; 240 săraci fără ocoale; 355 ocol Botășani; 56 ocol Șipotele; 109 curteani; 14 vătăși; 34 neamiși; 81 popi. Lăpușna ținut: 1538 istov; 288 săraci; 48 istov. Slobodzia Ceacârlui; 5 săraci; 42 vătăși; 501 curteani; 352 neamiși; 88 popi. Cernăuții ținut: 1095 istov; 68 săraci; 41 vătăși; 17 curteani; 66 neamiși; 69 popi. Romanul ținut: 913 istov; 141 săraci; 12 vătăși; 149 curteani; 49 neamiși; 56 popi. Totrușul ținut: 455 istov cu 81 săraci; 120 șalgăi; 66 curteani; 24 vătăși; 73 neamiși; 7 popi. Bacăul ținut: 415 istov; 121 săraci; 120 curteani; 23 vătăși; 64 neamiși; 11 popi. Cărligătura ținut: 516 oameni de toți; 10 vătăși; 156 curteani; 50 neamiși. Putna ținut: 2040 om țaran; 40 pope; 315 neamiși; 42 vătăși; 311 curten. Sisle țerăi, ai 7099, fev 20. 36543 om; 1417 popi; 4948 curten; 626 vătăși; 3020 neamiși; 46860 cu tot.” – Ivan Ruxandra, Ivan Ruxandra, *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, Text stabilit și indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș și Alexandra Roman Moraru, Introducere de Alexandru Mareș, București, Editura Academiei, 1979, p. 49-50, Academia.edu. Tot aici apare și un „Zăpis de vânzare* Brăhășești – j. Galați, 4 aprilie 1577. Adecă eu, Petrea Brahăș, scriu și mărturisesc cu cestu zăpis al meu cum am fostu cumpărat o parte de ocină, din sat din Brăhășești, de unde au fostu ș[e]dzindu Cudrea, din jiumătate de sat, a cincea parte ces-a aleage partea Anușcăi și a fratelui ei, Măteiu, și eu o am vândut lui Dumitru Teahni și femeii sale, Teclei, dreptu doauo sute și treidzeci deflorinți bani tătărăști, ca să-i hie lui ocină și moșie, în veaci, neclătită. Și în tocmală ne-au fostu Ona suliașul și Burbar spătărel și Cociubă deacolea și mulți oamni buni. Și eu, Ștefan diiacul, am scris și pre maimare credințe ne-am pus și pecețile ca să se știe. v (It) 7085, a(p) 4 dni (Idem, p. 39-40).

⁵²⁴ Nu știm dacă această psaltire a aparținut pârcălabului Radu, dar sunt niște indicii în acest sens: „Însemnare* Galați, 1570–1571. Fiind cumpărată această sfântă ps[altire] și dată pomeanăbesearecei den [Gălați], de un vornic, anume Radu, porecla lui [...], sădezlegă fiind ca veache. Pentr-acea [...], acesta vornic Radu, carele odedeae pe [rind] (?) și neavând cine o lega, iată jiupâneasa Tămășoaiegrecoia să află [de] o deade la meșter de o legă, ca să aibă și eapomeană. Pentr-acea, ce preot să va afla [la] beseareca din Gălați,

Domnul profesor Paul Păltănea are însă o cu totul altă părere în legătură cu aceasta pentru că: „Nu se poate presupune că acest Radu este pârcălabul ținutului, fiindcă într-un document din 1 decembrie 1581 se vorbește de „Țopa staroste de Covurlui”⁵²⁵.

Dumnealui semnalează un zăpis emis în data de 29 iulie 1642, unde un Pară⁵²⁶ pârcălab, cumpără o parte a satului Oteci, sat pe pârauul Suhurlui, act scris înaintea lui Iacomi, pârcălabul de Galați, Mihai șoltuz și pârgarii⁵²⁷.

Mușat, șoltuz de Galați, înapoiază corect la 18 februarie 1630, mănăstirii Adormirea Maicii Domnului din Cîmpulung Moldovenesc o „carte robită” și răscumpărată de el. Mai dăruie „din an în an câte un moron”. Tot o raritate era însă iscălirea zăpiselor de staroste, pârcălab și șoltuz, Ghenghea, mare logofăt, plătește în 14 mai 1623⁵²⁸ o sută de taleri pentru cumpărarea satului Tuluțești,

săpomenească și pre Radu carele o au dat ș pre părinții lu[i] și săpomenească în sfânta liturghie și pre acești [...] Tomač(d), Dobrač(d), Radu. Că zice svânta scriptură: Blaže(n) mu(ž), adică „Ferice de bărbatul ce nu merge spre sfatul necuraților și pre calea păcătoșilor nu[stă] și spre scaunele pierzătorilor nu șeade. [Ce] întru leagea lui Dumnezeu îi voia lui [și] întru leagea lui să învață zua”. [...] 7079 (Ivan Ruxandra, *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-le*, Text stabilit și indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș și Alexandra Roman - Moraru, Introducere de Alexandru Mareș, București, Editura Academiei, 1979, p. 39, Academia.edu).

⁵²⁵ ASI, *Documente XVI*, A, vol. III, p.178

⁵²⁶ Poate este interesant de știut, căci de folosit se folosește adesea, faptul că „para” sau „paraua” turcească folosită în principate era o monedă de origine turcă, emisă de sultanul Murad IV în 1626.

⁵²⁷ BARS, XVIII/54

⁵²⁸ Cetitorul își amintește că spuneam, legat de statutul avut de târgul Galați de-a lungul timpului, că este foarte greu de precizat dacă a avut ori nu și subordonare otomană, pentru că altfel nu se explică dezinteresul vădit al domnitorilor pentru acest port. Și iată ce spune Nicolae Iorga în această chestiune: „La doi ani de la așezarea sa în Scaun fiul cel mai mare al lui Petru Rareș, încunjurat de frații Ștefan și Constantin, avea în Divanul său pe boierii moșteniți de la tată: Efrem și Danciul Huru, Vornicul Bprcea, Sturdzea, Șandru, Moghilă, Miron, Petru al lui Vartic, Iurie, Petrașcu, Neagul, Plaxa, Dan, Hrăbor, Petru Craca. Apare însă și un om nou, fără dregătorie, Hamza, cu numele turcesc (*Uricariul*, XVIII, p. 125, document de la Petru Rareș, 27 maiu 1546, și 136, document de la Ilieș, 23 martie 1548). Peste câteva săptămîni, din Mart în Maiu, se petrec mari schimbări: Petru Vartic e tăiat la Huși, în ziua de 7 April 1548 (*Urechia*, p. 206; *Effimie*, p. 164). E îngropat la Pobrata, în fundația Domnului său, dar fără piatră. După această rupere cu trecutul, mai găsim pe Vornicul Stîrcea, pe Iațco pîrcălab de Roman, pe Negrilă Hatmanul, pe Iurie Spă tarul și pe același Hamza, tot fără funcție (*Uricariul*, I, c, p. 143-4, 5 maiu). Se va adăugi și pîrcălabul Gheorghe (Hasdeu, *Arhiva istorică*, I', p. 125). Stîrcea va dispărea, fiind înlocuit prin Gavril (*Ibid.*, V. p. 20). Avem deci un grup de boieri cari se ridică prin Ilieș și cad împreună cu dînsul, iar în mijlocul lor Turcul, netăgăduitul Turc, căruia nu i se dă o dregătorie din această cauză. E tovarășul de tinereță la Constantinopol al fiului de Domn trimes, cum vom vedea, acolo ca ostace. Un „Nuor”, pomenit, mi se pare, și în baladă, e adaus de Eftimie la lista favoriților. După însemnarea lui Pahomie, la Constantinopol Domnul își destăinuiește hotărîrea de a trece la Islam. Sultanul care era Soliman-cel-Măreț, se întreabă întâiu dacă nu e un mijloc de a scăpa de sarcini fiscale prea grele. Convingîndu-se că vasalul său vrea „sufletește” schimbarea de religie,

cumpărătură făcută „înaintea lui Gavril Mirea „starost ot ținut” Covurluiului și înaintea lui Necula pârcaleab di Galați și șoltuzi cu 12 pângari⁵²⁹.

Iane grecul, fost șoltuz, avea vii în satul Crucea de lângă Odobești, vii cumpărate de la „domnul țerii, Gheorghe Ștefan”. Dar la sfârșitul secolului XVII participarea șoltuzilor, ca și a pârgarilor, la administrarea târgului scade mult, în favoarea pârcaleabilor. Sub domnia lui Gheorghe Duca și Constantin Duca moșia târgului Galaților este hăcuită prin dăruirea moșiei Țiglina mănăstirii închinată Mavromol. Într-un document, probabil din anul 1670⁵³⁰, act vechi legat de satul Șendreni, sunt enumerați trei pârcaleabi foști de Galați: Iane, Ștefan și Andronic.

„se bucură”, Pe boieri îi întreabă: ei se clatină însă și sînt trimeși înapoi afară de patru, dar nici aceia nu stăruie toți până la capăt. Domnia se dă lui Ștefan, fratele lui Ilieș, care se va mulțami cu o provincie mică. (...) Și însoțirea de o suită numeroasă e atestată de cronicarul slavon. „Iar, cînd s'au pornit la drum, mai că n'au luat cu sine pe toți boierii și ostile, ce mergeau după dînsul cu multă întristare și scîrbă, căci se temeau să nu-i dea peirii celei de pe urmă”. Și. mai departe, după turcirea tînărului Domn: „boierii și oștenii se întoarseră la ale sale”. Dar toate aceste măsuri: recomandăția către boieri să-i rămîie credincioși, jurămîntul, averile duse cu sine, strălucitul alaiu au un sens, pe care l-am relevat, de almînteri, și aiurea: Ilieș avea un gînd, acela de a domni ca Musulman, din neam în neam, asupra unei Moldove reînființate în vechile hotare. Nu se putuse căpăta prin creștini supt tatăl său părțile pierdute la 1484 și 1538, marile planuri de cruciată apuseană ale marchisului de Brandenburg căzuseră, Polonii, cărora Ilieș li făcuse jurămîntul de la început nu înțelegeau, că granița lor adevărată se apără la Dunăre. Rămînea pentru refacerea Moldovei această altă cale. Și izvorul grecesc, ca și știrea polonă, lasă a se vedea decepția lui Iliaș că s'a ales numai cu sangiacul Silistrei. Un raport polon din 7 Iunie 1551 pretinde că Ilieș, care plecase din țară la 1-iu Maiu (Ureche), a fost retrimis de Turci ca să-și ocupe, așa „păgîn” cum era, Scaunul, ceia ce țara nu vrea să-i îngăduie (Iorga, *Studii și documente*, XXIII, p. 57-8, no. LXII). Dar un altul, din 24 August, pe care l-am citat și aiurea, afirmă cu precisiune că, neputîndu-se îndeplini primul plan, el a căpătat „Chilia, apoi Cetatea-Albă și Tighinea și Oceacovul.... apoi peste Dunăre: Silistra, apoi Babadag și Oblucița, chiar și Tulcea”, deci Dobrogea întreagă. „Aproape cinsprezece cetăți și orașe. După ce le-a ocupat pe acestea zisul Ilieș, fiindu-i date de împăratul turcesc, a mai ocupat în Moldova multe altele, precum cetatea Ciubărciului, apoi cetatea Galațului, pe Dunăre, cetatea Reni, și ea pe Dunăre, apoi Lăpușna și Chigheciul, regiune nu mică, îmbielșugată în pești și oi” (Ibid., p. 59-60, no. LXIV. Cf. Iorga, *Chilia și Cetatea-Albă*, p. 328-3?). Ceia ce fixează însăși granița din acel moment a raielei turcești. Soarta ulterioară a lui Iliaș, pîrît de „neprieteni”, despoiat, închis, exilat la Brusa, „unde, de inimă rea, curîndă vreme au murit” (Era încă viu cînd s'a îngropat turcește fiul lui Constantin, Alexandru Lăpușneanu, căci acesta e „fratele” turc al mortului. V. p. 16-7 în acest nr), e dată numai de un izvor special al lui Ureche. Acel care ca Alexandru Ilieș va domni pe la 1630 n'ar putea fi fiul lui, ci al pretendentului din vremea lui Mihai Viteazul. – Nicolae Iorga, în *Revista Istorică*, Anul al XIX-lea, N-le 1-3, Ianuar-Mart 1933, *Două texte grecești privitoare ia țerile noastre*, p. 4-6.

⁵²⁹ ASI, *Documente*, XVII, A, vol. V, p. 217-218

⁵³⁰ ASB, *Mănăstirea Brazi*, XXV/26. Mănăstirea Cetățuia din Iași a fost închinată Patriarhiei Ierusalimului încă din anul 1670, când stăpînea moșiile Fântâna Gerului, Stoicani, Tatarca, Tuluțești și o parte din moșia Șendreni (jud. Covurlui), plus veniturile a peste 200 de clădiri din Iași.

Igor P. Jechiu, scriitor și bibliofil, preot în comuna Ivești la biserica Sf. Gheorghe, apoi la Biserica „Sf. Pantelimon” din Galați, fost consilier cultural al Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, devenit membru al Asociației Scriitorilor și Publiciștilor din Basarabia, membru fondator al Societății Române de Bibliofilie, membru al Clubului Epigramiștilor din Galați (n. 19 oct. 1897, Mârzești, jud. Orhei, Basarabia - d. 19 mart. 1992, Galați). Poseda una dintre cele mai importante biblioteci particulare din Galați, care alături de biblioteca familiei prof. Horațiu Mazilu erau pe bună dreptate nestemate ale culturii gălățene, marea majoritate a cărților erau ediții princeps, ediții bibliofile, ediții cu dedicațiile olografe ale autorilor, cu excelente librisuri de carte, erau editate la marile tipografii ale țării și ale lumii, tot așa cum era biblioteca lui Leon Cantacuzino de la Băleni.

Pârcălabii toți judecă acum pricinile stăpânirii de moșii, așa că Necula și Nica, pârcălabi de Galați, cu Andronic și Necula, pârcălabi de Covurlui, judecă pricina lui Rustea neguțătorul cu Nichita, un fost călăraș, o dispută pentru o moară⁵³¹. Și pârcălabii din târgul Galaților comunicau urgent, într-o scrisoare domnitorului Alexandru Iliaș și boierilor, că ei au somat cu termen călugării de la mănăstirea Cașin, să se prezinte la divanul domnesc, în pricina pe care o aveau cu Rustea neguțătorul⁵³². Rustea se judecă, tot pentru Șendreni, și în fața pârcălabilor Iane Peicul și a lui Hrisoscul.

Domnitorul Vasile Lupu poruncește pe data de 7 iulie 1634 pârcălabului de Galați să meargă să cerceteze în satul Tatomirești, din ținutul Vaslui, cisla plătită de Damian pentru alți doi răzăși din sat. Nesocotită ca un amestec în treaba altui ținut, Bejan Gheuca⁵³³, fost mare pitar, pe atunci pârcălab de Galați, hotărâncește în 7 decembrie 1664, părți din moșia pe care Rustea o avea în Șendreni.

⁵³¹ Idem

⁵³² Idem

⁵³³ În 1653 februarie 24, Bejan Gheuca era vornic de Bârlad, vezi I. Tanoviceanu, „Pârcălăbiile Moldovei”, sec.XII-XIX, ASB, ms.1207. Tot aici îl întâlnim la 1793 iulie 28 pe Gh. Costandache, biv vel spătar, ispravnic Tecuci. În 1782 martie 20 Man. Costache era biv vel stolnic, ispravnic Tutovei; 1783 mai 12, august 1 Costin Negre, biv vel stolnic, ispravnic Tutovei; 1784 iulie 2,

Nu toate cărțile și zapsile sunt întărite cu pecetea târgului, ci doar cu iscălitura și pecețile inelare, uneori toate aceste judecăți făcându-se la „scaunul” târgului. Un proces lung, al aceluiași Rustea din Galați, a izvorât din vânzarea satului Șendreni, de către Baba Celebi către Theona, starețul mănăstirii Cașin. Acest Theona a dat o parte din bani la Iași, atunci când s-a făcut zapsul, iar diferența i-a trimis lui Toader Ungureanul, „ce-au fost pârcălab”, ca să-i dea lui Baba Celebi „dinaintea scaunului în târgu în Galați”. Poziționarea scaunului acesta rezultă din mărturia pârcălabului, care chiar declară că, i-a dat banii lui Baba Celebi „în mijlocul târgului dinaintea tuturor”.

Solul polon Rafael Leszczynski este primit la Galați de cei doi pârcălabi, cu două steaguri de ieniceri, o ceremonie desfășurată până la gazda hotărâtă și reluată a doua zi la plecare, pârcălabii conducându-l cale de o jumătate de milă. Notăm că Pârcălăbia de Galați este oferită uneori ca recompensă, unor membri marcanți ai divanului domnesc, domnul Gaspar Grațiani oferind-o unui compatriot, numit Gianbaptista Montalbani⁵³⁴. Fiul lui Andronache Pană⁵³⁵, ce au fost mare paharnic

Gavril Conache, biv vel stolnic, în 1785 martie 26 Iordache Lambrino, biv vel paharnic, și Costin Negre, biv vel stolnic, ispravnici Tutovei; în 1785 octombrie 29, Iordache Lambrino, biv vel paharnic, și Gh. Costandache, biv vel stolnic, ispravnici Tutovei; 1786 aprilie 2, Lupul Balș serdar și Gh. Costandache, stolnic, erau ispravnicii Tutovei.

⁵³¹

⁵³⁴ Ca toate celelalte târguri ale Moldovei și Galații și-au avut „ocolul” lui. La 3 aprilie 1588 Petru Șchiopul vindea satul Șivița, din apropierea Galaților, „ce au fost domnesc” și care, ca orice sat domnesc, făcea parte dintr-un ocol. Într-o relatare din sec. Al XVII-lea despre Giambaptista Montalbani, inspirată din lucrările acestuia, se arată că domnitorul Gaspar Grațiani (cca. 1575-1620) ar fi fost domnitor între 4 februarie 1619-20 septembrie 1620 și l-a recompensat pentru serviciile aduse cu „il castello di Galatz col sou teritorio”. Montalbani a fost pârcălab de Galați, deci expresia „col suo teritorio” se referă la „ocolul târgului” și nu la întregul județ de care, de această dată se îngrijea starostele Covurluiului. Cronicarul Miron Costin ne povestește că în prima domnie a lui Alexandru Iliaș (1620-1621), turcii au luat și Renii cu câteva sate... pre Dunăre, ascultătoriu către ocolul Galaților” și le-au lipit cetății Ismail. Spre est ocolul se întindea până la Reni (astăzi Ucraina), iar după luarea Renilor de către turci hotarul a rămas pe Prut. Așadar „stălapii gălățenilor” amintiți în documentul din 15 decembrie 1598 se referă la mănăstirea Galata, care stăpânea partea de sus a iezerului Cahul. La vest hotarul se întindea până la Siret, în apropierea căruia era și braniștea domnească de la Lozova. Se poate conchide că pentru trebuințele viilor și morilor domnești de la Prut și a braniștei de la Lozovaa, dăruită episcopiei de Roman la 12 mai 1546, s-a organizat ocolul Galați. În Moldova toate târgurile au fost înființate pe „pământ domnesc” și pare să fi fost trecut într-o posesie domnească târzie, Galații fiind fiind localitate de sec. II-III, așa cum rezultă din Tabula Peutingeriană, probabil la schimbarea vetrii lui datorită inundațiilor. Dovada acestei schimbări de braniște sau de vatră o avem în unele documente ulterioare secolului al XVI-lea, despre care am mai vorbit. La 4 martie 1644 Paraschiv, feciorul lui popa Iane din Galați, dăruiește bisericii domnești Sf. Dumitru, ctitoria lui Vasile Lupu făcută chiar la mutarea târgului inundat, o vie la Vadul Ungurului, între „viile domnești”. Termenul nu trebuie sacralizat, așa cum din păcate există o oarecare tendință. Într-o perioadă de câteva secole

și era stăpânul satului Zărnești, Andronache, era pârcălab în anul 1680, iar în anul 1682 voievodul moldav Constantin Cantemir îi întărește stăpânirea peste satul Buciumi.

În anul 1686 era încă pârcălab, căci la 9 ianuarie Aftina din satul Purecani îi dăruise părți din Tămăoani, sat în gura Covurluiului.⁵³⁶ Georg von Reicherstorffer (n. cca. 1495 la Sibiu - † cca. 1554 la Prossnitz), numește târgul Galațiului ca fiind un „oppidum”, condus pe atunci de vornicul de târg. Cele câteva documente păstrate astăzi arată că la Galați șoltuzii, la fel ca și primarii, se alegeau dintre negustorii și meseriașii mai înstăriți, pentru un an, de la 1 ianuarie. Așa că la 29 iulie 1642 era încă în funcție Mihai șoltuz, iar la 1 iulie 1643 este menționat ca succesor un Tudor Acălărei.

Pentru aceste cazuri se poate crede că alegerea se făcea la Sf. Gheorghe, iar la 4 martie 1644 era Iane șoltuz, dar numirea lui nu putea fi făcută decât la 1 ianuarie.⁵³⁷ Secolul al XV-lea consacră funcția de vornic de târg, dar din secolul XVI unele atribuții trec în sarcina pârcălabului, care în afara atribuțiilor militare de-acum bine știute, preia și strângerea unor biruri, judecarea pricinilor și îndeplinirea poruncilor domnești.

Nicolae Iorga motivează existența pârcălabului la Galați în secolul al XVII-lea prin rosturile lui militare, cum a fost și în celelalte două secole. O relatare din anul 1677 a secretarului solului polon Jan Gninski ne dă știrea că pârcălabul din Galați era și comandantul portului.⁵³⁸ Manole Drăghici ne spune că pârcălabul de

de feudalism, în care domnitorul putea lua orice decizie pe principiul că „asta-i pohta ce-am pohtit”, nimic nu a mai fost definitiv stabilit, cu toate încercările de „blestem și afurisire” pentru cel care ar fi stricat un act de danie domnească. Într-o poruncă domnească din 15 octombrie 1742, Galațiul era socotit „târg domnesc”. Constantin Mihai Racoviță dăruiește mănăstirii Sf. Spiridon din Iași, la 1 ianuarie 1757, „tot locul domnesc ce iaste în târgul Galați”. *Cronica Romanului și a Episcopiei de Roman* scrisă de episcopul Melchisedec Ștefănescu precizează existența la „vadul lui Rașcu” a celui „drum al Galaților” la 12 mai 1546.

⁵³⁵ La 16 iunie 1697 Antioh Cantemir voievod dăruiește satul Covasna și astfel răsplătea pe Andronache stolnicul pentru credincioasa sa slujbă (CDM, vol. IV, p. 428), moșia având următoarele hotare: „Movila cea Mare, pâraul Covasna, mănăstirea Humor și Dobrovăț, vâlceaua Fătăciune, hotarul lui Buzne, mănăstirea Socola, mănăstirea Agapia, podul Mocrăi de la hotarul lui Mihail logofăt.” De la acesta moșia ajunge la ginerele său, Linarh stolnicul, prin actul lui Mihai Racoviță voievod, datat 5 august 1724 (Ioan Caproșu, Documente privitoare la istoria orașului Iași, vol. V, Ed. Dosoftei, Iași, 2000, pag. 112-113, nr. 131).

⁵³⁶ N. Iorga, *Martori gălățeni*, în *Revista istorică*, II, 1916, p.89.

⁵³⁷ D. Nichita, *Pârcălăbia Moldovei până în veacul al XVII-lea*, în *Anuarul liceului M. Kogălniceanu*, 1922-1923, Iași, p.71; D. Ciurea, *Organizarea administrativă*, p.165; N. Stoicescu, *Curteni și slujitori. Contribuții la istoria armatei române*, Buc., 1968, p.233; N. Grigoraș, *Instituții feudale*, p. 288-289.

⁵³⁸ P.P. Panaitescu, *Călători poloni în țările române*, Buc., 1930, p. 238.

târg din Galați se ocupa și de „îngrijirea cetăților dinspre turci și ținerea flotilei apărătoare pământului țărmoș, în bună stare.”⁵³⁹

Cum nu cred că acest pârcălab putea avea grijă și de toate cetățile din toată Dobrogea, putem trage concluzia că cetatea Tirighinei era cea la care se referea actul domnesc, atunci când însărcina pe pârcălabul de Galați cu aceasta. Este de urmărit mai departe dacă se confirmă ipoteza prezenței la castrul Tirighinei și la Șendreni (pe atunci era Serdaru) a trupelor turcești regulate, ca o extindere a raiei la Brăila spre sudul Moldovei, foarte multe lucruri conduc spre această concluzie.

Sigur că până atunci cetitorul va reflecta și asupra tuturor ipotezelor care se nasc din comentariul lui Nicolae Iorga, legate de domnia lui Rareș Iliș (n. 1531 - d. 1562, și a fost domn al Moldovei între 3 septembrie 1546 - 11 iunie 1551), un studiu istoric serios, făcut de o somitate a domeniului istoric în toată Europa, studiu pe care l-am pus la îndemâna tuturor.

După ce importanța militară îi mai scade, pârcălabul de Galați se va ocupa acum și de graniță, dar și de economia târgului, vizitat de tot mai mulți neguțători străini. Așa apar în sec. al XVII-lea doi pârcălabi, confirmați într-o poruncă a lui vodă Radu Mihnea⁵⁴⁰ din 14 noiembrie 1617, când ordonă „pârcălabilor și vameșilor de Galați” să restituie chiar mănăstirii Probota peștele prins într-un iaz al mănăstirii.⁵⁴¹

Soltuzii și ceilalți 12 pârgarii se ocupau cu administrarea târgului, strângerea dărilor domnești, împărțirea moșiei târgului, trecând în catastiful târgului toate vânzările sau cumpărările și daniile de locuri. Catastiful cel mai vechi cunoscut este din 4 martie 1644. Pecetea târgului era în păstrarea sfatului. Sigiliul cel mai vechi al Galațiului îl găsim pe un document din 29 iunie 1644 și are în legenda sa slavonă cuvintele „печать тръгъ Галаци”, adică în traducere „pecetea târgului Galați”, iar în câmpul heraldic doi pești despărțiți de o linie orizontală. Pecetea este readusă în memoria noastră prin osteneala și priceperea celui care a fost neprețuitul cărturar prof. Paul Păltănea, cel care a preluat descoperirea de la Nicolae Iorga.

⁵³⁹ *Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani*, I, Iași, 1857, p.56. La rândul său M. Kogălniceanu în niște însemnări nedatate menționează că după 1812 „pârcălabul de Galați veghea la menținerea gurilor Dunării în stare de navigabilitate” (*BARS*, ms. rom., 314, f.172).

⁵⁴⁰ Radu Mihnea, domnul Moldovei, scutește de bir pe preoții din Iași (1617) „să aibă de la domnia mea slobozenie să nu ne lucreze nici o muncă, nici de cetate, de moară, nici de târg, nici mitropolitului, nici să nu tragă podvoade, nici o angara, nici caii lor să nu să ia de olac și nici boii lor pentru alți oameni, pentru dabile sau podvoade, nici să nu meargă în podvoadele mitropolitului și să nu dea nici dare, domniei mele sau mitropolitului, nici alta nici alta nimic, din angăriile mai mărunte și per deseatină de stupi sau de porci.” (*DIR*, veacul XVII, seria A, Moldova, vol. IV, 1616-1620, București, 1956).

⁵⁴¹ *Documente, XVII, A, vol. IV*, p.212; D. Ciurea, *Organizarea administrativă*, p.164.

Hrisov prin care Alexandru Ioan Calimah vv., domnul Moldovei, rânduieste pe Ioniță Manole, zapciu la schela din Galați, cerută din ținutul Covurluiului, pentru încărcarea corăbiilor capanlăilor; 1796 septembrie 7. Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist. CXXXI/129.

Într-un catastif păstrat din anul 1683 mai apar, ca ajutoare ale pârcălabului, alte opt „slugi”, printre ei fiind trei logofeți⁵⁴², care lucrau la cancelaria pârcălăbiei.⁵⁴³ În târgul de altădată al Galaților își aveau reședința, în mod absolut firesc, pârcălabul și vâtaful de Covurlui.

Mețiunea primului staroste sau pârcălab de ținut pentru ținutul Covurlui o găsim astăzi într-un vechi document datat 28 mai 1528, adică ziua când însăși „Felea starostele” hotărânicește, din porunca domnitorului, o parte din moșia „Poiana ocolului” de la ținutul Covurluiului.⁵⁴⁴

Din cea de a doua jumătate a secolul XVIII obligațiile starostelui sunt preluate de pârcălabul de Galați, astfel că noi întâlnim pe „Crăciun vâtav, care face hotărânicia satelor Mogești și Piscul, la 2 noiembrie 1588, și este probabil să fi fost și vâtav de Covurlui, mare dregător al domniei care comanda steagul de curteni din acest ținut.⁵⁴⁵ Logofătul Gheorghe Săre din Galați, nume nou între

⁵⁴² Titlu de mare dregător în ierarhia boierilor români, membru al sfatului domnesc; persoană care deținea acest titlu. Marele logofăt în Moldova era întâiul boier de divan, care conducea cancelaria domnească și, în lipsa domnului sau al mitropolitului, prezida divanul; în Muntenia era unul dintre cei mai de seamă boieri de divan, urmând după ban. Logofăt al doilea era locțiitorul marelui logofăt. Logofăt al treilea era secretarul marelui logofăt. Logofătul, de obiceiuri, era un dregător având atribuții de maestru de ceremonii. Logofăt de taină (sau domnesc) era secretar particular al domnului. Logofăt de vistierie era secretar al vistieriei domnești. Șeful cancelariei domnești. În timpurile mai vechi era secretar, scriitor într-o cancelarie, grămatic, diac, pisar, copist.

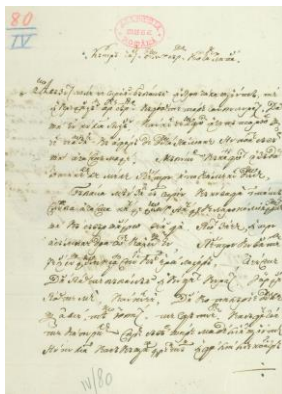
⁵⁴³ N. Iorga, *op. cit.*, p.223-224; Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade, XXII*, Iași, 1929, p.31-32, datat crc. 1674.

⁵⁴⁴ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, XVIII, Iași, 1927, p.136-137, *Documente, XVI, A, vol., I*, p. 297

⁵⁴⁵ N. Stoicescu, *op. citată*, p. 237-238; B.P. Hașdeu, *Cuvinte den bătrâni, I*, p.18-19.

logofeți, „răzeș de baștină” din Blînzi, cumpără la 17 februarie 1810, ocina lui Toader Nichita.

Peste încă două zile face schimb cu Ion Ciudin, ia unele părți din Blînzi și din moșiile Osăști, Hoinistul și din Țipătoarea. În ianuarie 1810 cumpără părți din Blînzi și slugerul Constantin Negre, fratele lui Petrache.⁵⁴⁶ La data de 19 decembrie 1818, Costache Lipan, și el fost mare serdar din Galați, îi vinde șapte „pământuri”, locuri pe care le avea de la socrul lui Constantin Vîrcolici, serdar de Galați.⁵⁴⁷ La 2 februarie 1819 Nicolae Lințu, fost mare ban, este însărcinat, după o jalbă dată de Petrache Negre, ca să cerceteze hotarul dintre satul Găgești și Blînzi.⁵⁴⁸

Scrisoarea lui Constantin Sturdza, vornic, către Costache Lipan, sărdar, pentru o pricină; 1818 septembrie 18.- Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist., IV/80.

D-na Smaranda Negre, soția lui Petrache, după moartea acestuia, arendează moșia la 23 apr. 1826 pe termen de trei ani, Saftei Negre, sora lui Petrache Negre. Arenda era cam de 5000 de lei pe an.⁵⁴⁹ La data de 10 noiembrie 1807 chiar

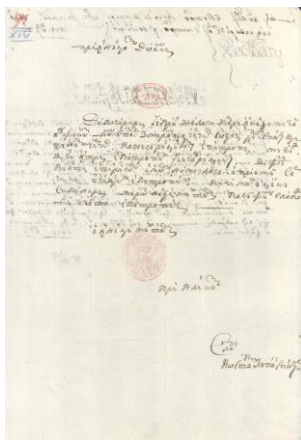
⁵⁴⁶ ASB., *Doc. cit.*, CCX/66; MDXLII/193; CCX/74, 76.

⁵⁴⁷ ASB., CCX/75, 79; MDXLII/199. Apud P. Păltânea, *op. cit.*, p. 18. Se păstrează „Scrisoarea lui Nicolae, vătaf, către Costache Lipan, fost mare spătar, pentru niște porumb trimis la Aiud; 1824 iunie 20. | Nicolae vătaf and Costache; Lipan; fost mare spătar.” – Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist., IV/61; „Scrisoare de la Ioan Gosan, paharnic, către Costache Lipan, sameș de Hârlău, pentru banii de care a scutit satul Boghicieni; 1813 martie 25.” – Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist., IV/75; „Scrisoarea lui Gheorghe Muller, căpitan, către Costache Lipan, sărdar, pentru niște fâlcii de pământ; 1819 februarie 21.” - Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist., IV/56. Comisul Ionică Țăutu încheia la 15 februarie 1826 o asociere cu spătarul Costache Lipan în vederea exportului de sare către Turcia (Constanța Vintilă-Ghițulescu, Evgheniți, ciocoi, mojici. Despre obrazele primei modernități românești, 1750-1860, Ed. Humanitas, București). Se mai păstrează de asemeni și „Scrisoarea lui Constantin Sturdza, vornic, către Costache Lipan, sărdar, pentru o pricină; 1818 septembrie 18.”- Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist., IV/80.

⁵⁴⁸ ASB., CCX/81.

⁵⁴⁹ ASB, AN, CLXXXVII/10.

egumenul mănăstirii Precista-Răducanu, arhimandritul Meletie, îi scrie lui Gheorghe Șerban, atunci pârcălab al ținutului Covurlui, despre o așa-zisă acaparare de moșie a sa, cerând totodată ca mănăstirea să fie repusă în drepturi.

Apostila lui Ioniță Sandu Sturdza vv., domnul Moldovei, prin care hotărăște ca în locul lui Costache Lipan, sărdar, să se orânduiască Iordache Rale, sărdar; 1825 august 2. - Bibl. Acad. Rom., Doc. Ist., XIV/91.

Peste un an, la 5 iunie, Melinte îi scrie din nou pârcălabului ca să-i găsească „un om cinstit”, care să cumpere venitul moșii Ijdileni pe termen de trei ani.⁵⁵⁰ Într-o altă jalbă răzeșul Șerban Buhăescu precum și alți răzăși păgubiți se tânguiesc domnului țării Moldovei la 7 iunie 1827, despre „strâmbătățile” ce le-au făcut neamurile lor, cei care au vândut, însă fără știrea lor, 249 de stânjeni postelnicului Iorgu Ghica, atunci proprietar al moșiei Frumușița. Cumpărătura a fost întărită cu hrisovul domnitorului Ioan Sandu Sturdza din 30 dec. 1827. Împotriva acestui hrisov va protesta și doamna Smaranda Negrea-Conachi, într-o jalbă adresată pârcălabilor de Galați. Cu această ocazie ea preciza că a stăpânit netulburată până la anul 1827 partea ei de moșie, pe care măsurând-o căpitanul Lupu Pangratie ar fi alăturat-o moșii lui Ghica „împreună cu toți locuitorii și viile și alții după acea parte, cu care măsură ajungând în talpa hanului făcut de răposatul agă, Negrea, aproape de 20 de ani, luând încă și casa boierească.”⁵⁵¹

Logica ne îndeamnă să credem că tot la Galați își aveau reședința și slugile marelui vornic al Țării de Jos, adică cele care încasau toate „deșegubinele, gloabele și alte poveri”. Pe la 27 octombrie 1819 întâlnim și epitropii de târg⁵⁵²,

⁵⁵⁰ ASI., *Doc.*, 133/15; ASB, AN, CCIX/12.

⁵⁵¹ ASI., *Anaforale*, 39, f.27v-28, 30, f. 28-28v.

⁵⁵² Cei care tutelau și îndrumau conducerea târgului, numiți și efori, îndrumători. Aceste epitropii de instituții, aveau să se unească mai târziu sub numele de „Eforia...” Epitropii: „sunt însărcinați

astfel că epitropul econom Gheorghe Avram precum și vel serdarul Ioan Cârjă dau vătavului Gh. Constantin un „locu din drept locu țârgului, la mahalaua despre apus, act întărit de pârcălabul Ioan Greceanu.”⁵⁵³

Începând cu epoca fanariotă și continuând apoi în secolul următor, pârcălăbia devine dregătoria cea mai importantă, cei doi pârcălabi fiind numiți dintre „boierii de cinste”. Pârcălabul de Galați⁵⁵⁴ era în 1775, în vremea lui Grigore Ghica,

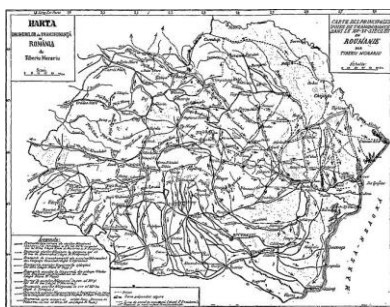
cu băgare de seamă, a cerceta și a opri cele de vătămare, sunt datori domniile lor, epitropii și privighetorii, a se purta cu cinste și credință, asupra folosului obștii noastre, fieșcare în a sa datorie, ținând socoteli curate, orânduială tihnită, paza adevărului, ca să rămâie nesupărați, în cursul a tre ani, căci când vor găsi împotriviitori bunei lucrări, a datoriei domniei lor, ce sunt de cuviiță, atunci se vor lipi de această însărcinare și mai înainte de împlinirea acestor trei ani și în locule se vor orându alții, cu alt înscris al nostru. Îar împotrivă arătându-se datori și silitori, spre obștescul folos, ne vom rămânea îndatorați a-i avea și a-i ținea, în această fără plată însărcinare, care pentru mai multă cinste li se va încredința și pe al doilea trimestru de ani.”, *Ekstrucția orașului Alexandria*.

⁵⁵³ ASG, Tribunalul Covurlui, 1856, dos.1, nepaginat.

⁵⁵⁴ „O comparație între actul lui Matei Ghica și însemnările lui Dimitrie Cantemir, în *Descriptio Moldaviae*, între *Condica din 1775*, cel d'întâi regulament de lefi al lui Grigore Alexandru Ghica, de alta, nu poate fi fără folos. Logofătul-cel-Mare în 1754 lua din toate dijmele țerii, și cele ce se vărsau în Vistierie, și cele ce se strângeau pentru Cămara Domnului, deci și de la vamă, ocnă și mortasapie, dreptul asupra vânzărilor în târguri, trei lei de pungă, care pungă era de 50 de lei. Pentru ușurarea plății, ea se va face în clipa chiar când Logofătul va protocoli cărțile de slujbă ale celor ce vor lua aceste venituri în arendă; în cas când s'ar strânge în credință, în regie, zicem noi, se va lua partea lui din răsurile, quota-parte, remisa genților fiscalului. Afară de aceasta se mai cuvin Logofătului 500 de lei din vechiul său venit de la Cernauți, dar numai asupra solăritului, darea sării. În 1775, această amintire a vechii situații dispare cu totul, precum și îndoitul sistem de strângere a lefi; din dijmă ca și din cele două, cunițe pe vite, din alămul și ușurul Tătarilor, cel d'întâiu demnitar al țerii va primi cinci lei de punga, și atât. În anul următor însă, protocolirea e menționată iarași și leafa redusă, la 3 lei, ca pe vremuri. Vornicul-cel-Mare de Țara-de-Jos avea întâiu provincia Chilei, apoi, după 1484, a Bîrladului, unde-l și găsim adesea. La 1754 ise fixeaza, la otace, la bilciurile de la Nistru, 5 parale de boul de negoț, 4 de cal, 3 de vacă la capetele ce se exportă; iară Vornicia Bîrladului, și șugubina, gloabă, pentru acte imorale fiind un obicei, un lucru urât, s'au rădăcat, și de acmu să nu mai fie. La 1755, același venit de la otace, socoți în bani, 15 de boi și cal, chiar când îl iau Bosniacii, dar nu și când se ia pentru Împărăție, la Constantinopol; se adăuga 5½ bani pentru orice căldare de horilcă velnițelor din nou introduse. Condica din 1775 specifică amănunțit cât vor da, în bani, toți Vornicii, capitani de călărași și de menzil, bașbulubașii, bulubașii, sotnicii, vâtafii, porușnicii, calfele de teslari și. zidarii; Postelnicul avea provincia Iașului, taxele Iașului. Acuma, în veacul al XVI-lea, se mulțumește cu venitul de la pârcălăbile orașelor, afară de a Galaților, pe lângă nume drepturi de la Vel Jignicer și Vel Pitar. În 1775, i se atribuie 1000 de lei din vamă, 500 din ocnă, 1000 din havaetul ce se lua de la boierii celalți, pentru ajutorință, mucarer și caftan, la numire, plus o leafă pe lună de la Vistiene, cu ordin de plată domnesc, pecetluită gospod, 250 de lei. Peste un an se reduce venitul de la vamă cu jumătate și, suprimându-se avaturile, se trece în loc, în legătură cu vechile lui drepturi asupra călărașilor, lipcanilor și beșlilor, un venit de 1.506 lei și 60 de bani de la aceștia. Aice e înscris și Vel Serdarul, ofițerul de graniță, căruia începând cu 1775 i se lasă, autoritatea și veniturile în Basarabia (pomenindu-se și călărașii de menzil de la Ganguru, de la Chișinău, de la Jora, sau

următorul după vel serdar și peste vel medelnicer, vel portar, etc. Atunci pârcălăbia chiar se cumpăra de la domnitor. Pârcălăbul care-l întâpînă pe Boscovich în anul 1761, când ajunge în oraș, dăduse 20 de pungi de galbeni pentru a căpăta slujba.⁵⁵⁵

Actul de numire al pârcălăbului județului sau orașului este în general cartea domnească emisă de domnitorii fanarioți. O astfel de carte pleacă din cancelaria lui Constantin Mavrocordat la data de 1 mai 1742 și poruncește înlocuirea lui Idrinili pârcălăbul cu Scarlat vameșul⁵⁵⁶. În timpul ocupației rusești din 1806-1812 vel vistierul numește pârcălăbii de Galați „cu simfonă cunoștință a divanului ocârmuirii”, păstrând totodată aproximativ aceleași obligații față de domnitorul țării, adică: „strâng lefile hotărâte după table..., judecă și cercetează toate pricinile dintre lăcuiitori, caută și pricini de moșii sau alte averi.

Harta drumurilor de trashumanță folosite în România. Sursa Tiberiu Morariu, „Păstoritul în Alpii francezi și în Carpați”, în Sociologie românească, Revista Secției Sociologice a Institutului Social Român, 04, nr. 07-12, iulie-decembrie 1942, p. 45.

Vadul-Jorăi și cei serdărești și panțării și chirgii carelor domnești). În legătură cu el apar pârcălăbul de Galați, care-i culege venitul de la marfa ce se aduce prin acest port, de la pârcălăbia asupra celei ce se exportează, ce iese din țară pe acolo, de la sarea, mierea, scândurile descărcate și încărcate în Galați, de la corăbiile ancorate în port, legate la schelă, de la oile ce trec aiurea decât în Turcia și de la cărauși, cari-ii dătoresc un plocon. În sfârșit Căpitani de Coman, Tecuciu, Codru, etc., porușnicul, polcovnicul și alți ofițeri ai străzii domnești se hrănesc din răsurile sferturilor, eventual și din pripasuri. Brudina Dunării ot Galați: 20 de calu, bou la căruță încărcată, iaru, de vor trece cai sau boi înotu, să de giumătate pentru povară; 15 de calu, bou la caru i căruță deșartă, iaru, de vor trece cai sau boi înotu, să de pe giumătate; 15 de omulu călare ce va trece înu podu, iaru de omulu pedestru 6 bani; 10 de orice vită slobodă ce va trece înu podu; 3 lei și 8obani pe 1000 de oi ce voru trece înu podu, dinu oile mumbăelii înpărătești; 5 pe 1000 de oi ce voru trece înu podu, oi neguțitorești. În 1776 cronica consemnează pe Ismailu Aga biv Sărdar de Galați.” -N. Iorga, *Revista istorică, Studii și Documente, volumul XXII*, Buc., 1913, *Întâia Condică de rânduierli ale lui Grigore vodă Ghica, domnul Moldovei 1775*.

⁵⁵⁵ Ruggiero Boscovich, *Giornale di un vaggio da Constantinopoli in Polonia*, Bassano, 1784, p.93.

⁵⁵⁶ BARS, ms., rom.237,f.110v. Erau amândoi greci, Neculce arăta la prima domnie a lui Constantin Mavrocordat că grecii au „căpătat toate boieriiile și pârcălăbiile și vămășiile celi di pi margine” (*Letopisețul Țării Moldovei*, Buc.,1955, p. 353).

Și după hotărâre ce fac dau cărți de giudecată”⁵⁵⁷. Se cunoaște o veche arătare a divanului, dată la 13 decembrie 1809, „pentru giudecățile ce pătimizește Galațiul”, ca și pentru întărirea banului Vasile Beldiman⁵⁵⁸, ca pârcălab de Galați, numit în locul lui Alecu Bucșănescu⁵⁵⁹. Vel spătarul Manolache Costache⁵⁶⁰, și el un fost pârcălab de Galați, primește poruncă de la Constantin Mavrocordat în data de 11 martie 1742 „pentru zahareaua ce i s-a poruncit să strângă la Galați... să ste gata când vor vini corăbiile, să nu fie sminteală, s-o încarce”⁵⁶¹.

Toate cheltuielile domniei Moldovei, ca și plata zaharalelor și mâna de lucru de la galioanele otomane, se făceau numai de Pârcălăbie, care răspundea de sama

⁵⁵⁷ T.G. Bulat, *Boieriile - slujbe în țările române la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea*, în *Arhivele Basarabiei*, IV, 1932, p.192.

⁵⁵⁸ Testamentul vornicului Gheorghe Beldiman original se păstrează însă în colecțiile Bibliotecii Academiei Române („1790 Mai 25. Diiata vornicului Gh. Beldiman de averea ce lasă fiilor: Alexandru, Iancu, Filip și Dumitrache. Foto după orig(inal) rom(ănesc), dar Alex(andru) Beldiman”, Biblioteca Academiei Române, *Creșterea colecțiunilor*, vol. 48, 1937, București, 1942,

Documente, p.79) are două pagini și este scris cu cerneală neagră pe hârtie albă, îngălbenită de trecerea timpului. Arborele genealogic al familiei Beldiman (*Familiile boierești din Moldova...*, p. 404-406, sau versiunea on line la: http://www.ghika.net/Familles/Beldiman/Beldiman_07.pdf, accesat la 25.03.2014) începe cu șoltuzul Grigore Beldiman, menționat în documente la 1579, cu diverse pricini în ținutul Sucevei. Vasile Beldiman (†1853), căsătorit cu Maria Mavrocordat, a urcat în ierarhia rangurilor de la ceaș până la mare vornic, iar în plan administrativ a avut diferite funcții între care și cele de ispravnic al ținuturilor Neamț și Hârlău și pârcălab de Galați (*Familiile boierești din Moldova...*, p. 409; I. Tanoviceanu, *Traducătorul din 1803 al Menechmilor –Vornicul Alexandru Beldiman*, în „*Arhiva. Organul Societății Științifice și Literare din Iași*”, IX, nr. 3-4, mart.-apr. 1898, p. 172).

⁵⁵⁹ Arhivele Statului Iași, ms., rom., 88, f.26; A. Sava, *Ispravnicii din Moldova și Valahia sub ocupația rusă (1806-1812)*, în *Arhivele Basarabiei*, VI, 1934, p.108.

⁵⁶⁰ Era fiul lui Constantin Costache, numit de toți cei din epocă „Negel”, din cauza unui neg de pe nas, fost mare spătar al Moldovei, fost caimacam al Moldovei în septembrie-octombrie 1726 (Ioan Scurtu, Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, *Enciclopedia de istorie a României*, Editura Meronia, București, 2001, p. 97). Era căsătorit cu Maria Paladi. În 18 ianuarie 1742 este emisă o „carte de volnicie” lui Manolache Costache vel spătar și lui Vasile Sturza vel stolnic, precum și lui Scărlătache Costache biv vel clucer „ca să stăpânească moșiile dumnealor sale Grecianii și Vadul Isacului, Manta și Cârhana, după hotărârea ce s-au făcut”. În a doua domnie a lui Constantin Racoviță, începută la 8 februarie 1756, în Divan aflăm trei reprezentanți ai familiei: Manolache Costache, mare vornic în Țara de Jos, Vasile Costache, hatman și pârcălab de Suceava și Iordache costache, mare stolnic. Mai târziu, la 20 februarie 1757, în hrisovul prin care domnul țării hotărăște desființarea vâcăritului și a cuniței, între semnatari sunt șase Costăchești: Manolache Costache, mare vornic de Țara de Jos, Scarlatache Costache mare stolnic, Iordache Costache stolnic, Ilie Costache fost mare paharnic, Vasile Costache fost mare paharnic, și Lupu Costache fost mare stolnic (MEF., vol. IX, Chișinău, 2004, p. 73-74, nr. 42).

⁵⁶¹ BARSr,ms., rom., 237, f. 728.

visteriei ținutului. Din Galați pârălabii Grigoraș Leon și Costea sluger⁵⁶² anunțau domnitorul țării, în mai 1757, că ei au trimis toată „tabla și sama de cifertul lui aprilie”.⁵⁶³ Dumnealor Chirică pitar și cu cămărașul târgului, în acel timp Neculai Ventura⁵⁶⁴, sunt în anii 1763-1764 „boieri zloțași”, peentru srângerea „ploconului steagului”.⁵⁶⁵ Aceeași pârălabi de Galați îngrijeau la fel de toate darurile făcute către mănăstiri. Domnitorul Scarlat Ghica tocmai împuternicea pe Ioasaf, egumenul mănăstirii Sfântul Spiridon din Iași. La 11 iulie 1758, „a stăpâni și a dijmui tot locul domnesc ce este la târgul Galaților” și să aibă voie „a lu a de pi tot locul acesta tot venitul ce v-ar eși di pi dânsul din dughene, case și magazii”.

⁵⁶² În 1690/7198 martie 23, Iași. – Luchian, împreună cu fratele său Gavril și cu sora lorSanda, vând lui Costea și femeii sale, via lor de la Huși cu 12 lei.- Costin Clit, *Documente hușene, vol. II*, nr. 24, Iași, Editura PIM, 2013.

⁵⁶³ Idem, LVIII/151.

⁵⁶⁴ Cercetând cu atenție arborele genealogic al numeroasei familii Ventura cu un sumar de date, aflăm pe primul, Neculai Ventura, ispravnic de Bacău în 1754, pârălab de Galați în 1761, postelnic, în 1776 – spătar, căsătorit cu Victoria C. Gr. Soutzo cu care a avut 5 copii, unul fiind Grigore Ventura (vel postelnic în 1803, decedat în 25.III. 1827, înmormântat la Popăuți – Botoșani), căsătorit cu Maria (numele neprecizat), decedată în 8.XI.1838 (după 11 ani de la pierderea soțului), fiind înhumată în cimitirul bisericii Vovidenia (Botoșani) și care au avut împreună 5 copii (2 fete și 3 băieți), unul fiind Alecu Ventura, comis în 1832, agă-vornic în 1857, și a îndeplinit funcția de prefect de Botoșani sub Al. I. Cuza și din 1866 sub Carol I. Tot din arborele genealogic al lui Eugen D. Neculau, aflăm că, la rândul său, prefectul Alecu Ventura a avut 4 copii (1 fată Eufrozina și 3 băieți Iancu, Alecu și Gheorghe). Din cei 4 copii, Iancu Ventura a fost elev la Botoșani la pensionul Olivari în 1842 și apoi prefect de Botoșani, în timpul lui Carol I, ales ulterior deputat în adunarea electivă. Fratele prefectului Alecu Ventura, pe nume Constantin (având dregătoria de agă, fără a se preciza unde), s-a căsătorit cu Soltana Rosetti Bibica, cu care a avut 3 copii (2 fete, Ruxanda și Elena, și un băiat Grigore). Acest băiat Grigore Ventura care a trăit între anii 1839 – 1909, s-a născut la Bacău sau la Galați, și este recunoscut ca dramaturg, scriitor și compozitor, profesor la Conservatorul din București. A avut două căsătorii: prima cu Elena Catargiu, și a doua cu Lea Vermont Grümberg – născută la Bacău sau la Moinești, în familia profesorului evreu Grümberg, mai târziu Vermont, nume pe care-l va purta și fratele ei, recunoscutul pictor bucureștean, Nicolae Vermont. Din a doua căsătorie a dramaturgului Grigore Ventura cu Lea Vermont Grümberg, s-au născut 2 copii (un băiat Grigore și o fată, Mărioara). La 26 octombrie 1845, Alexandru Ventura, proprietarul moșiei Golașei, aducea la cunoștința publică faptul că „prin încuviințare domnească se aproba înființarea pe moșia Golășei a târgului Venturești”. Sunt interesante reglementările prevăzute în act: „Negustorii care vor voi a-și face dughene, a se porni pe o măsură în linie dreapta și vor acoperi dughenile cu scândură sau cu draniță, iar cei cu stuf nu vor fi slobozi precupeți... Mărfurile să se vândă numai în dughene, în anumite zile de iarmaroace, ca și de trei ori pe an, când se vor face zile slobode pentru fiecare”.

⁵⁶⁵ Idem, CMXIX/6; Gh. Ghibănescu, *Sămile visteriei Moldovei*, în *Ioan Neculce, IX*, 1931, p. 45. Poclonul steagului era darea dată la începutul domniei, când se primea steagul de investitură (Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, III, 2, Buc., 1946, p. 649).

Tot pârcălabilor de Galați li se poruncește ca să împlinească „tot ce va fi cu dreptul” de la cei care încă „nu a vrea să-și dea venitul locului de obicei”.⁵⁶⁶ Pârcălabul de Galați, Andronic biv vel armaș⁵⁶⁷, cercetează la data de 13 ianuarie 1737, „jaloba” egumenului mănăstirii Sf. Gheorghe, împotriva unui „Mardaros, corăbierul ce trăiește acolo în Galați”, care cumpăraseră venitul bălților de la Mălina și refuză să plătească banii pentru care se tocmise⁵⁶⁸. Aprovizionarea curților domnești cu pește, băcănii exotice și vinuri de Dobrogea, era tot în sarcina pârcălabilor, așa că lui Scarlat pârcălabul Galaților i se poruncește la 22 sept. 1742 să cumpere „vin de Niculisăl... vreo două vase de vin vechi, fiind de plăcere”. Spătarul Vasile Caligari⁵⁶⁹ s-a îngrijit în decembrie 1805 de „cumpărarea” unui morun, care s-au trimis aice (la Iași) la ziua sfântului Neculai”.⁵⁷⁰ Uneori erau obligați să satisfacă toate cererile, de multe ori unele chiar erau absurde, ale capucheaelor și beizadelelor tinere, rămase la Constantinopol.

Așa se face că Idrinliul care era pârcălab primea o și mai strașnică poruncă domnească la 24 octombrie 1742 să cumpere din oraș „5153 ocă de miere și 490 de ouă de ceară”, pe care să le trimită numaidecât „la boierii capickehăi pentru ramazan”. În februarie 1743, Idrinliu mai trimetea la turci încă „100 cântare de miere”.⁵⁷¹

Unele decizii ale divanului Moldovei se iau în mare grabă, chiar dacă era vorba de depozedări de moșie. Așa se întâmplă pe 13 octombrie 1809 când Divanul Cnejeiei Moldovei, condus de Constandin Balș biv vel logofăt ia cele trei moșii de la hatmanul covurloian Sandu Sturza, iar sârdarul care execută, Gh. Tufecci -bașa nu dă alte acte decât condica, restul peste două luni. Astfel era întărită stăpânirea lui C-tin Balș și fără ele⁵⁷².

Cadourile și darurile domnitorilor pentru pașalele turcești erau cumpărate și duse întotdeauna de pârcălabii de Galați. Scarlat pârcălabul cumpără 300 ocă de miere și 200 ocă de unt, pe care le duce în portul Isaccea lui Mustafa aga Sacci-Hambar Emini.⁵⁷³ Poruncile domniei către locuitorii târgului se citeau prin grija Pârcălăbiei „întru auzul tuturor”, apoi prin „sureturi” se trimeteau în întregul ținut

⁵⁶⁶ Institutul de Istorie și arheologie „A.D. Xenopol”, Iași, fond Spiridonie, pac.I/2. Porunca a fost reîntărită în hrisovul din 1795 (Uricarul, IV, Iași, 1857, p. 71).

⁵⁶⁷ Titulatura de „vel” adăugată celei de bază înseamnă o funcție avută, dar care astăzi nu mai este.

⁵⁶⁸ Documentele privind relațiile agrare, II, Moldova, Buc., 1965, p. 99.

⁵⁶⁹ Din anul 1867 aprilie 25 se păstrează un Certificat eliberat de către prefectul județului Covurlui lui Evstatie Calligari, privind pașaportul eliberat lui Evstatie și Neculai Calligari, fii ai postelnicului Vasile Calligari, spre a merge în Elada, la învățătură în anul 1838 (ASI, fond 2, doc. ist., pachet 1041).

⁵⁷⁰ BARS, ms., rom., 237, f. 169 v; ms., rom., 328, f. 47 v.

⁵⁷¹ Idem, ms., rom., 237, f.628, 648; 703 v; N. Iorga, *Studii și documente*, VI, p. 315, 334.

⁵⁷² Nicolae Iorga, *Studii și Documente, Documentele moșiilor M.S. Regelui*, vol. VI, 13 octombrie 1809, nr. 15, p. 10, Ed. Ministerului de Instrucție, Buc., I.V. Socescu, str. Berzei, nr. 59, 1904.

⁵⁷³ N. Iorga, *Studii și documente*, VI, p. 364.

interesat. Cumpărăturile și pricinile de moșii, hotărnicile din oraș sau din ținut, erau toate în seama pârcălabilor.⁵⁷⁴

Așa îl găsim pe Stamate pârcălabul⁵⁷⁵, cel care judecă o pricină dintre Vasilache Pană și răzeșii din Rădești, amintită într-o carte domnească dată la 5 iunie 1718⁵⁷⁶. Tot așa vodă Constantin Racoviță îi scrie lui Enache Constandache⁵⁷⁷, biv stolnic, atunci pârcălab de târg la Galați, „să cauți ori însuși dumneata, ori niște mazili din partea acestui ținut”, părțile de moșie ale lui Sandu Șendrea din Puțeni, Mîndrești, Oasele și Cuca”.⁵⁷⁸ Și documentele ne duc, pentru a doua oară, la creșterea unei alte familii grecești, pripășite prin Galați, cu rol distinct în istoria orașului, anume Neculai Ventura⁵⁷⁹, boier devenit biv vel spătar,

⁵⁷⁴ La 15 ian.1803 se trimite pârcălabilor de Galați carte cu formalitățile ce trebuiau îndeplinite „pentru vânzările de lucruri statornice, moșii sau părți, casă i dugheni, vii și alte asemenea” (ASI, Litere K, 370, f. 8v-9v).

⁵⁷⁵ Satul Drăgușanii de lângă Putna a avut caracter dublu ca fel de proprietate: parte a fost în stăpânire răzească iar cealaltă parte a fost în stăpânire boierească (Documente privind istoria României, A. Moldova, veacul XVII, vol. V, București, 1953, p. 118 (nr. 213), în stăpânirea lui Miron Barnovschi sau a lui Miron, pârcălabul de Hotin și Neculce, fratele lui Stamate postelnicul, cumpărătură de la nepoții lui Iorga, fost postelnic (Evda cu feciorii: Gheuca, Begul, Ghiereața și Condișca), Creșterea colecțiilor, nr. XVI, oct. - dec. 1910, București, 1911, p. 274; Gh. Ghibănescu, Surete și izvoade, vol. IV, p. 264-266; Moldova în epoca feudalismului, vol. V, Chișinău, 1987, p. 172-174; Arhivele Statului Iași, Documente 143/6, în continuare ASI. La 2 octombrie 1776 se judecă logofătul Balș Lupul cu mănăstirea Putna pentru hotarul dintre moșiile Drăgușeni și Pustul, dinspre răsărit, a mănăstirii; ASI, Documente, 533/47).

⁵⁷⁶ Toma Gh. Bulat, Documentele mănăstirii Văratcă, p. 40-41.

⁵⁷⁷ În 1793 iulie 28 documentele îl consemnează pe Gheorghe Costandache, biv vel spătar, ispravnic Tecuci!?, Ion Tanoviceanu, „Pârcălăbiile Moldovei”, Vornicii, staroștii, ispravnicii, pe ținuturi, sec. XII-XIX, Arhivele Statului București, Ms.1207.

⁵⁷⁸ BARS, LIII/15.

⁵⁷⁹ În ANSB există arborele genealogic al Familiei Ventura realizat de profesorul Eugen D. Neculau. De acolo aflăm de Neculai Ventura, ispravnic de Bacău în 1754, pârcălab de Galați în 1761, postelnic în 1776, spătar în 1776, căsătorit cu Victoria C. Gr. Soutzo cu care a avut 5 copii: Grigore Ventura, vel postelnic în 1803, decedat la 25 III 1827, înmormântat la Popăuți, Botoșani, căsătorit cu Maria (fără a se preciza numele de familie), decedată în 8 XI 1838, înhumată în cimitirul bisericii Vovidenia din Botoșani și cu care a avut 2 băieți și 3 fete, unul fiind Alecu Ventura, comos în 1832, agă și vornic în 1857, prefect de Botoșani sub Al.I. Cuza și din 1866 sub Carol I. Prefectul Alecu Ventura a avut o fată Eufrosina și 3 băieți Iancu, Alecu și Gheorghe. Iancu Ventura a fost elev la Botoșani la pensionul Olivari în 1842 și apoi prefect de Botoșani în timpul lui Carol I, ales apoi în deputat în Adunarea Electivă; Constantin Ventura, fratele, avea dregătoria de agă și s-a căsătorit cu Soltana Rosetti Bibica, cu care are 2 fete, Ruxanda și Elene, și un băiat Grigore. Acesta a trăit între anii 1839-1909 (născut la Galați sau Bacău), scriitor, compozitor și profesor la Conservatorul din București. A avut două căsătorii, una cu Elena Catargiu și a doua cu Lea Vermont Grumberg, sora pictorului bucureștean Nicolae Vermont, cu care are un băiat Grigore și o fată, Mărioara. În documentele lui Ioan C. Filitti apar menționați Constantin Ventura din insula Paros, dragoman al flotei otomane; Neculai Ventura, care a oscilat între Istambul, Moldova și Țara Românească, unde ajunge în 1784 mare spătar; un alt Constantin Ventura,

căftănit mai apoi pârcălab de Galați, cel care cercetează la data de 18 august 1766 plângerea lui Gavril Maxim, din satul Aldești, pentru un vad de moară⁵⁸⁰. Sunt date interesante și cele privitoare la moșia Călmățui⁵⁸¹. Manolachi Cuza⁵⁸², biv vel paharnic, precum și Enache biv vel medelnicer, ambii pârcălabi de Galați, fac, din poruncă, hotărnicia moșiei Scânteiești. Acești pârcălabi vor fi întâlniți și la alte hotărnicii de moșii în Covurlui.

Ea aparținea șătrarului Manolachi Tuduri⁵⁸³, boierul care tocmai ce pierduse toate hrisoavele moșiei sale „la vremea nepăcii”.⁵⁸⁴ Aceste întâmplări de pierdere

dragoman, și Grigore Ventura, mare postelnic în 1795. Spița lui Vasile Panopol amintește că Nicolae Ventura a avut din căsătoria sa cu Victoria Sutz o fiică, Ana, măritată cu Iordache Cantacuzino-Pășcanu, ramură din care se trag toți Cantacuzinii acestei familii de sec. XIX-XX, și doi fii, Grigore și Nicolae, amândoi dregători în Moldova. Din Grigore Ventura coboară o fată căsătorită cu căminarul Iordache Bașotă și trei fii, Alecu, Constantin și Polidor. Alecu Ventura a fost comis și agă și a fost socrul unuia din cei mai însemnați oameni politici, Lascăr Catargiu, căsătorit cu fica sa Eufrosina Ventura. Fiul său, numit tot Alecu, a fost căsătorit cu Lucia Mavrogheni, fiica omului politic și mare finanțist Petru Mavrogheni. Ramura mai cunoscută a familiei Ventura vine din amintitul Constantin Ventura și soția sa Elena, născută Rosetti-Bibica. Ne reamintim că în cea de a doua domnie, Grigore Ghica înființează la Mavomol, în 1765, în chiliile din jurul mănăstirii, o școală elinească pusă sub epitropia lui Nicolae Ventura, fost mare camaraș, pârcălab de Galați, și a unor importanți negustori din oraș.

⁵⁸⁰ BARSR, LXXV/76; ms., rom., 929, f. 438-438v.

⁵⁸¹ Iancu Prăjescu vornic roagă printr-o plângere curtea de confirmare ca din prețul vânzării, la mezat, a moșiei Călmățui, să „i să plătească și lui și neacoperindu-se suma” de 4000 galbeni (zestrea soției sale, Profira, care era fiica răposatului postelnic Neculai Negre) să fie îndeștulat din banii vânzării moșii Orbeni a casei lui Neculai Negre (ANRJI, Fond nr. 2, inventar Colecția „Documente”, pachetele nr. 1061-1067, 1406 din 1845, p. 26). În același fond de documente, la p. 47 avem o informație despre Tutova: în 1837 la 8 decembrie apare o scrisoare de învoială pe care o dă sulgerul Vasile Chiru răzeșilor curgători din bătrânul Grigore Bălăban, din satul Bălăbănești, de la ținutul Tutovei, pentru pricina a 522 stânjeni din hotarele moșiilor Românești și Bursuci, din ținutul Tutova (mai târziu în Covurlui). Original, rupt, legalizarea Judecătoriei ținutului Tutova.

⁵⁸² Manolachi Cuza era în 1770 paharnic, iar între 1777-1778 era staroste al ținutului Putna.

⁵⁸³ Un document din 1816 amintea de casele clucerului Manolachi Tuduri de la Bălțați (în fostul județ Covurlui). Același personaj apare și în des citata Arhondologie a Moldovei a paharnicului Constandin Sion, unde numele familiei este menționat sub forma „Tudori”: „Doui neamuri: cel întâi și mai vechi sunt aceia de la ținutul Galaților, fiii clucerului Manolachi Tudori, banul Vasile, sârdarul Ioniță și Gheorghe, care toți au murit și copii au rămas, numai de la banul Vasile (...); iar ceilalți, de la ținutul Putnei, precum au fost banul Neculai, comisul Grigoraș și cel mai mare frate, sârdarul Ilie Tudori sunt arnauți, fiii lui Tudori, care au luat pe fata unui Dima, vornic de Vrancea, din care au ieșit acești Tudoriești. Banului Neculai i-au rămas numai un fiu, sârdarul Vasile, făcut cu fata paharnicului Grigoraș Similachi; comisului Grigoraș, doi fii: spătarul Costachi și Grigori născut cu Marghioala, fata slugerului Alexandru Stamatin; iar sârdarului Ilie i-au rămas trei fii, născuți cu o fată Cosmuleasca, de la ținutul Tutovei, de pe care au avut mșie la Călimănești. Cel întâi este spătarul Aleco Tudori, din târgul Bârladului; al doile, căminarul Costin din Iași; și al treile, Matachi, ce-i polițar în Focșani” (ediția a II-a, p.281).

⁵⁸⁴ Idem, CLVIII/173. La 26 noiembrie 1786 aceiași pârcălabi hotărniciau niște părți de moșie pe apele Chinejei (Gh. Ghibănescu, Ispisoace și zapise, IV, 2, p.26-28).

a actelor moșiilor erau în acel timp destul de frecvente. Tot atunci boierul Constantin Greceanu⁵⁸⁵ fiind biv vel spătar și Ioan⁵⁸⁶, pârcălabi de Galați, cercetează o pricină nouă din divanul domnesc, pentru o parte din moșia Puțeni, ținutul Vaslui⁵⁸⁷. Un alt boier de vază se pare, pe numele de Neculai Greceanu⁵⁸⁸, biv vel sluger, a fost și ispravnic de Fălciu. Pârcălabii rezolvau însărcinările domniei, legate de solii mulți și lacomi, trimiși de domnie peste hotare. „Toader pârcălabul de Galați”⁵⁸⁹ este trimis în toamna anului 1656 peste munți, la

⁵⁸⁵ Constantin Greceanu, n. 1730-†1813, logofăt 1753-55; vel stolnic 1764-67; ban 1771-83; spătar 1783-89; pârcălab de Galați 1785; vel vornic 1789; vel vornic al Țării de Sus 1801, căsătorit în 1765 cu Safta, fata lui Dumitru T. Calimach și a Mariei A. Sturdza.

⁵⁸⁶ Ioan Greceanu, n. 1770, Diocheți-†1831, Drăgușeni, căminar 1806; ispravnic de Tecuci 1809; ban 1815; logofăt 1816; pârcălab de Galați 1819; agă; ispravnic de Tutova 1821; vel postelnic 1822; mare vornic al Țării de Jos 1824-31; căsătorit cu Năstasia Costandache.

⁵⁸⁷ BARS, CLXXXV/291.

⁵⁸⁸ Se păstrează din 1826 aprilie 11 un Zapis prin care locuitorii birnici de pe moșia Tămășeni a mănăstirii Florești se învoiesc cu aga Neculai Grecianu să pășuneze vitele pe imașul său, urmând a plăti pe an un leu de vita mare și șase parale de oaie, p. 40; din 1826 aprilie 23 o „Însemnare de cele ce se află pe moșia Ordești a dumisale Neculai Grecianu biv vel ag și s-au dat la sama lui Neculai Cerchez; din 1827 octombrie 5 o Jalbă a lui Nicolae Greceanu agă către domn, prin care cere să se ridice sechestrul pus pe 250 de stânjeni din moșia Tămășeni; din 1827 martie 22, Carte domnească emisă de Ioniță Sandu Sturdza vv. pentru numirea lui Neculai Grecianu fost mare agă în funcția de mare dregător al ținutului Tutovei, în locul spătarului Vasile Coroi; din 1828 martie 24 Socoteală de legile ce are a lua aga Neculai Greceanu, pe lunile februarie-martie 1828, întocmită de Scarlat Plidos; din 1828 noiembrie 19 Socoteală de banii ce are a lua aga Neculai Greceanu întocmită de Scarlat Plidos; din 1837 iunie 12 Ordinul ministrului treburilor dinlăuntru către aga Neculai Greceanu, privind numirea acestuia ca dregător al ținutului Tutova, în locul spătarului Alecu Sturdza; din 1838 iunie 4 Mihail Grigore Sturdza vv. întărește ca ispravnic al ținutului Tutova pe aga Neculai Greceanu. Din 1846 Înștiințarea dată de judecătoria ținutului Tecuci cu privire la hotărârea care s-au luat în pricina dintre răzeși și postelnicul Iancu Plitos, pentru 123 de stânjeni de pământ din satul Negulești, același ținut (ASI, fond nr.2, colecția doc. ist., pachetele 1061-1067).

⁵⁸⁹ Câteva documente certifică importanța pentru Galați a acestei familii, câteva secole prezentă pe scena politică a zonei. Un astfel de document îl semnalează și N. Iorga: 175. «Adecă eu Ionașco Carăiman biv Comis, i brat eg Gavriil Cărăiman, și Ghighie bdv Cuparul, snă eg Pavăl băiv Vel Jicnicar, i Toacler băiv pârcălab ot Gălați, i Dumitrașco Comșia Dvorcu (sic) ot Rădeana, i snă eg Gligorie Comșia, i Ion Stolnic, i Ionașco snă Dracia, i Vasilie snă Gligorcia ot Sipoteani, i Andonie Hadâmbul, i Ștefan snă Necula Andreișari, Ionașco Grama, i Năcuta ot Rădeani, i Mihai Rusul ciohodar, i Gheorghie Cerchiaz ot Cămară. Scriem și mărturisim noi toț cu sufletele noastre cum au dat și cum au dăruit dumnealui Vasilie Hatmanul al său dreptu sat și moșie, anume Rușii, la Trotuș, Năstasii Vorniceasei, fetei Gligorcil, pentru că zice că i-au fost și semenție. Alta, facem știre cum ne-au spus noao dumnealui Hatmanul cum că au fost fucut un zapis lui Savin, când au fost esind din țară, să-l ție numai până cându-l va dăru cu va hi voia ; deci, de va scoate Savin acel zapis și să zică cu acel zapis că au cumpărat el acel sat, să nu i să crează necăiurea, că noao așa ne-a mărturisit dumnealui Hatmanul cum că nu i-ați dat dumisale nici un ban, nici i l-au vândut lui Savin. Pentr'acea noi mărturisim și, pentru mai mare credințe, cine am știut carte, ne-am și iscălit și pecețile ne-am pus. Ză hie pișem. Pis u Zina, Țar[a] Ungurească, i 7169 (1661), mst.

principile transilvan Gheorghe Rákóczy⁵⁹⁰ să-i ducă o datorie a domnitorului⁵⁹¹. Știm astăzi și despre alți pârcălabi că erau deseori și negustori de târg. Șerbul, ctitorul mănăstirii Precista din Galați, îndeplinea la data de 19 mai 1675 funcția de pârcălab de Galați și este argumentul care înlătură dealtfel presupunerea că era negustor brăilean și nu că făcea comerț și cu Brăila.

Dech. 3o. Az Ionașco Cărăman biv Comis iscal. Az Dumitrașco Comișial iscal. Andonie Hadămbul iscal. Az Iocșia iscal. Az Gheorghe Cer..., Az Gheorghe,» etc”. (Obs. Istratie - Vodă confirmă însă satul Iul Savin, Iași, 24 Maiu 7171/1663. Tot N. Iorga senalează că: „Între documentele necatalogate ale Academiei se mai află o mărturie din 7169 (1660-1) pentru o vânzare la Tecuci. Semnează Ignat șoltuzul ot Tecuci, cu doisprezece pârgari, și se pune pecetia târgului Tecuciul. Din Tecuci dă un act Vartic, la 1591 (r/Liv), poz. 31, p. 84 («Adecă eu șoltuzul și 12 prâgari și toți orășeanii de trăgde Tecuci;» arată că s'a vîndut ocină la Pogănești. «Pre mai mare credință noi ne-am pus pecetea orașului, să știe. Pișu (scris) în Tecuci, April 6 (c. 1650).» Pecetea cu un iepure: și legenda...). Sigur că aceste acte pot semnala prima pecete a Tecuciului. La p.75 avem o vânzare în Tecuci: Dumitru voit i 12 pârgarum ot târg Tecuci, pentru o vânzare la Țigănești. Înaintea lui statu starostele popa Simion, Dumitrașco, Andreica staroste, Mantea, Chiriatic, Clăcea, Iapotă, Pătrășcan..., Stanciul. Pecetea târgului, ștearsă cu stele în zigzaguri. Iată o a doua pecete utilizată la Tecuci. La poz.32, pag. 84 avem o altă vânzare: „32. La 6 August 7158 (1650). «Stanca fâmeaia Fratei Izbașe» vinde ocină la Țigănești < popei lui Ștefan) pentru 15 «galbeni bani gata și doi boi și o vacă cu vițel, și o sută patruzăci de viadri de vin și cinci mierță de grâu». Înaintea egumenului de Sf. Vineri, popei lui Toader de la părintele Mitropolitul... și Dumitrașco ficiorul popii de Bacău). Pecetea Sf. Vineri, închinată la Muntele Sinai.” - Vezi Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria romînilor, volumul V. Cărți domnești, zapise și răvașe*.

⁵⁹⁰ Gheorghe Rákóczi al II-lea, n. 30 ianuarie 1621, Sárospatak-†6 iunie 1660, Oradea) a fost principe al Transilvaniei între 1648-1660. A fost fiul lui Gheorghe Rákóczi I și al Suzanei Lorántffy. A fost ales principe al Transilvaniei la 19 februarie 1642, în timpul vieții tatălui său. La 3 februarie 1643 s-a căsătorit cu Sofia Báthory de Șimleu. La urcarea pe tron (octombrie 1648), și-a exprimat ambițiile asupra Poloniei. În vederea acestui obiectiv, s-a aliat cu cazacii conduși de Bogdan Hmelnițki, dar și cu domnii Munteniei și Moldovei, Vasile Lupu și Matei Basarab. În 1657, aliat cu Carol X Gustav al Suediei, a condus o armată de 40.000 soldați împotriva regelui polonez Ioan II Cazimir, în a treia parte al celui de-al Doilea Război Nordic (1655-1660). A cucerit Cracovia și a intrat în Varșovia, dar alianța cu suedezii căzând, toate planurile sale s-au prăbușit. În iulie 1657, a fost înfrânt de polonezi în bătălia de la Czarny Ostrów, dar a fost lăsat totuși să se întoarcă în Transilvania. Aici, la data de 3 noiembrie 1657, Dieta Transilvaniei, la cererea Sublimei Porți, l-a detronat oficial, din cauză că a purtat un război neautorizat de sultan, dar în ianuarie 1658 a fost reinstalat ca principe al Transilvaniei de Dieta reunită la Mediaș. A fost iarăși revocat de turci, apoi din nou instalat de Dietă. Atunci, turcii au invadat Transilvania și l-au învins în bătălia de la Gilău (mai 1660). A fugit la Oradea, unde a murit din cauza rănilor suferite în luptă.

⁵⁹¹ Nicolae Iorga, *Studii și documente, IV*, 1902. Pentru „slujbele” făcute domnitorul i-a dăruit la 11 apr.1660 satul Mihnești, ținutul Troțuș (*Arhiva istorică, I*, p. 108). Peste câțiva ani, în 1667, Gh. Ștefan îi ia satul pentru că „au fugit pe furiș de la noi ca o slugă vicleană” (Al. Papadopol Calimach, *Despre Gheorghe Ștefan voevod, domnul Moldovei, 1653-1668*, Buc., 1886, p. 107). La 30 dec.1660 semnează „Toader băiv pârcălab ot Galați (N. Iorga, *Studii și documente, V*, 1903, p. 37-38)

„Tudor din Galați”, cunoscutul mare negustor, a fost și el pârcălab de târg⁵⁹². Un pârcălab de Galați, cu numele de Leon, a fost căsătorit cu duduca Ecaterina, fiica lui Ștefăniță Duca, feciorul lui Gh. Duca⁵⁹³. În clasa negustorilor or fi fost și Iacomî pârcălabul⁵⁹⁴, care-și avea moșia în satul Scîndurenii de pe pârâul Mălăna⁵⁹⁵. Și nu aflăm decât un singur căpitan numit Dumitrașco Marrin, îndeplinind funcția de pârcălab la Galați în inie 1680⁵⁹⁶.

Nici poruncile domnești mai severe, care limitau puterea pârcălabilor, nu puteau opri toate abuzurile, astfel că oamenii pârcălăbiei lezau în egală măsură imunitatea sistemului feudal și autonomia târgoveților.

De pildă târgoveților care pescuiau în iezerul mănăstirii Probotă, nelăsându-i pe călugări „să-și prindă peștele în ocina lor”⁵⁹⁷ li se interzice categoric acest lucru de către domnitor. Mânios tare era preotul catolic Andrea Fabis, care numea Galații, la data de 16 noiembrie 1701, ca un „loc de purgatoriu”, pentru că oamenii stăpânirii cu multe amenințării, bății și schingiuiiri i-au cerut vin, făină și bani⁵⁹⁸. Este momentul când domnul Alexandru Pînzar⁵⁹⁹ tocmai reintroduce în circuitul științific al istoriei un document recent achiziționat de la un colecționar, o veche carte domnească inedită, unicat, emisă de la Mihai Racoviță voievod, iar rîndurile care urmează ne redau transcrierea lui integrală.

„1716/7224 iunie 28. Carte domnească de la Mihai Racoviță voievod. Io Mihai Racoviță voevoda, Bojiu Milostiu Gospodar Zemli Moldavscoi. Dat-am

⁵⁹² Constantin Solomon, C.A. Stoide, *Documente tecucene, I*, p. 30-31. ASB, Episcopia de Roman, XI/5, 6; BARS, XCIX/67, XXXV/81; Paul Păltănea, Informații privind comerțul orașului Galați în secolulul XVII-lea, în Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A.D. Xenopol”, IX, 1972, p. 148-149.

Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, IX, Iași, 1922, p.80.

⁵⁹³ Constantin Solomon, C.A. Stoide, *Documente tecucene, I*, p. 30-31. ASB, Episcopia Roman, XI/5, 6; BARS, XCIX/67, XXXV/81; Paul Păltănea, Informații privind comerțul orașului Galați în secolulul XVII-lea, în Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A.D. Xenopol”, IX, 1972, p. 148-149.

⁵⁹⁴ Între anii 1616 și 1625 Iacomî a fost pârcălab de Hotin, postelnic, staroste de Putna.

⁵⁹⁵ P. Mihail, op.cit., p. 83. Documente, XVII, A, vol. I, p. 85.

⁵⁹⁶ ASB, *Mănăstirea Răchitoasa*, V/10.

⁵⁹⁷ Documente, XVII, A, vol. IV, p. 212. Ion Vodă, viteazul fiu al lui Ștefăniță Vodă, a lăsat 43 de acte oficiale interne, care s-au păstrat din vremea sa, din care 43 de acte oficiale interne, care s-au păstrat din vremea sa (Documente privind istoria României. A. Moldova. Veacul XVI, vol. III, București, 1951, p. 5-37; Ibidem, vol. IV, București, 1951, p. 282-283; Documente privind istoria României. A. Moldova. Veacul XVII, vol. I, București, 1951, p. 93-94, 123, 137, 231; Ibidem, vol. IV, București, 1956, p. 373-374; Aurel Sava, Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului, București, 1944, p. 15-16. Alte surse vorbesc de un număr de 83 de hrisoave interne păstrate din vremea lui Ion Vodă cel Viteaz (Istoria Românilor, vol. IV, București, 2001, p. 464).

⁵⁹⁸ G. Călinescu, *Alcuni missionari cattolici italiani nella Moldavia nei secoli XVII e XVIII în Diplomatarium italicum, I*, 1925, p. 81.

⁵⁹⁹ *Analele Putnei II*, 2006, Alexandru Pânzar, pag. 167.

cartea Domnei meli dumisali Marii, giupănesăi răposatului Ilie Cantacuzino biv vel vistiernic, și pre cini va trimite dumneai să fie volnici cu cartea domniei meli a cerca pre niște țigani, anumea Tonachi, ficiorul Boaghii și Anton, ficiorul Savii și Gavril feciorul Miurii și Guță fata Burdujii, care pre acești țigani pre toți și cu ficii lor i-au dat lui Ilie vistiernicul cu izvod iscălit Dumirașco Ursachi ce-au fost stolnic mare, din partea lui. Drept aceea unde i-ar găsi pre acești țigani și cu ficiorii lor să aibă a-i lua și cu tot ce vor avea și să-i ducă la dumneai Mariia visterniceasa. Și nime să nu cuteză a sta împotriva cărții Domniei meli. Aceasta scriem. U Ias, vlet 7224 iun. 28.

Notă tergală, altă mână: Carte gospod pentru Tonachi ȝigan și alți țigani. Documentul nu mai prezintă nici numele diacului, nici semnătura voievodului, pentru autentificare având imprimat în chinovar un sigiliu inelar mic, octogonal. Sigiliul are în câmp capul de bour, timbrat de o coroană princiară și legendă de jur împrejur. Documentul, emis și desigur că și datat la începutul celei de-a treia domnii a lui Mihai Racoviță-vodă în Moldova (1716-1726), mai atenționează alte două nume de boieri. Cel mai cunoscut este Ilie Cantacuzino, boier de seamă din Moldova, mare vistiernic către sfârșitul primei domnii a lui Antioh Cantemir (1695-1700)⁶⁰⁰.

Înrudit cu toți Cantacuzinii din Muntenia, fiind nepot al stolnicului Constantin Cantacuzino, el a întărit relațiile cu țara vecină prin căsătoria fiicei sale cu al doilea fiu al lui Constantin Brâncoveanu. Știm că Vistiernicul Ilie Cantacuzino a fost ctitorul unui schit din lemn în locul căruia a fost zidită în 1758 Sihăstria Putna⁶⁰¹. Este foarte plastic caracterizat de colegul său din sfatul domnesc a lui Antioh Cantemir, marele spătar din acel moment și anume cronicarul Ion Neculce: „Și rămas-atunce toată cinstea chivernisala după Ilie vistiernicul Cantacuzino, împreună cu Panaitachi Morona biv vel postelnic, careii acești doi boieri chivernisăie pe Antiohi vodă. Și să potrivesc amândoi acești boieri într-o fire, după cum să dzice „calul râios găsește copaciul scorșos”: iuți, mândri, mincinoși, fățarnici, giurători pentru hiece, amăgitori.”

Celălalt boier menționat, Dumitrașcu Ursachi, fiul marelui vistiernic Ursachi, a fost mare stolnic în timpul primei domnii a lui Mihai Racoviță (1703-1705). Cartea domnească atestă un episod din istoria robiei în țările române, păstrând pentru posternitatea țării numele robilor care au fugit, îngroziți de frică, de pe moșia mare a visternicului Maria Cantacuzino.

⁶⁰⁰ Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*, Editura Litera Internațional, București-Chișinău, 2001, p. 143.

⁶⁰¹ Claudiu Paradais, *Mănăstirea Putna*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 1991, p. 11.

Transcrierea documentului menționat este una fonetică, nu grafică, în conformitate cu regulile prezentate chiar de P.P. Panaitescu⁶⁰² în introducerea „Operelor” lui Miron Costin⁶⁰³. Astăzi nu sunt încă descoperite alte documente despre „aprozii de târg”, care știm că erau sub comanda căpitanului de Galați.

Despre căpitani există însă o mențiune din iulie 1625, când Nicula Bălan, căpitanul de Galați, semnează ca martor într-un act de vânzare.⁶⁰⁴ Dacă Păcurar, din porunca lui Antonie Ruset, la 6 iunie 1678, este tot una cu Păcurar căpitan, din catastiful de dajdie publicat de Nicolae Iorga, înseamnă că și căpitanul de târg îndeplinea unele funcții administrative.⁶⁰⁵ Breslele de slujitori la Galați erau de 50 de călărași, conduși „de un anume vâtaf”, așa ne spune Dimitrie Cantemir și ca și călăreții de Țarigrad, duceau corespondența domnească la Constantinopol sau în alte locuri.

Plăteau domniei toți o dajdie de 2-3 ughi⁶⁰⁶, iar vâtaful dădea 4 ughi. După așezământul⁶⁰⁷ din septembrie 1776 erau 30 de călărași cu un vâtaf, care dădea 15

⁶⁰² Considerat drept unul dintre marii istorici români și cel mai mare istoric al culturii vechi românești din epoca sa, Petre P. Panaitescu se înscrie printre personalitățile marcante ale culturii noastre. Născut pe 13 martie 1900, în Iași, și-a început studiile universitare, în 1918, la București, unde și-a luat și licența la secția istorică, în 1922. Ulterior, a funcționat ca lector de limba română la Universitatea din Craiova. În perioada 1924-1926, a studiat la Școala română din Paris, pregătindu-se în domeniul slavisticii. Întors în țară, a fost numit profesor la Facultatea de Litere din București, la disciplina Istoria slavilor din Răsărit, începând din 1927, unde a funcționat până la pensionare. În paralel cu munca la catedra, Petre P. Panaitescu a desfășurat și o susținută activitate științifică. În lucrările sale a fost preocupat de problemele bazei economice a statelor feudale românești, ale instituțiilor feudale și de legăturile externe ale acestora. Autor a peste 160 de lucrări privind istoria poporului român, editor de cronici și documente, a adus o contribuție importantă la redactarea tratatelor de *Istoria României* și *Istoria literaturii române*. Contribuțiile sale la istoria literaturii române se întind de la perioada veche, secolele X-XVI, până în veacul al XVIII-lea. Acestora li s-au adăugat monografiile consacrate lui Nicolae Milescu, Petru Movilă și Dimitrie Cantemir: Nicolas Spathar Milescu (1925), Influența lui Petru Movilă, arhiepiscopul Kievului, în țările române (1926), Dimitrie Cantemir (1958). A mai scris monografiile foarte dezvoltate Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin (1925), Mihai Viteazul (1936), Mircea cel Bătrîn (1944) și un studiu sintetic intitulat *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova. Orânduirea feudală* (1964). Cartea din urmă a cunoscutului istoric, *Introducere la istoria culturii românești* (apărută postum, în 1969), este una dintre cele mai valoroase lucrări de gândire istorică apărute în limba română. S-a ocupat de viața și activitatea lui Nicolae Bălcescu, din ale cărei scrieri a mai alcătuit câteva ediții și i-a dedicat o amplă monografie: *Contribuții la o biografie a lui Nicolae Bălcescu* (1924). Membru corespondent al Academiei Române, istoricul P.P. Panaitescu a trecut în lumea umbrelor pe 14 noiembrie 1967, la București.

⁶⁰³ *Opere*, Miron Costin, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1958, p. 35.

⁶⁰⁴ *Documente*, XVII, A, vol. V, p. 356. La 12 dec. Nu mai îndeplinea această funcție (*ibidem*, p. 371). Vezi N. Stoicescu, *Curteni și slujitori*, p. 246-254.

⁶⁰⁵ ASB, *Mănăstirea Neamț*, LXXII/12.

⁶⁰⁶ Veche monedă maghiară de aur.

⁶⁰⁷ Aici în sensul de orânduială.

lei venit marelui postelnic. Călărașii mai plăteau 2 lei fiecare, dar uneori erau scutiți și de această dare. Și Voinea „călărăș gălățean de Țarigrad” este iertat de dare, la 20 feb. 1778, pentru „toată vremea” cât au fost în slujba domnitorului Constantin Moruzi.

Alții slujitori erau puși sub comanda unui hotnog⁶⁰⁸, Ionașco hotnog din Galați apare ca martor la o vânzare din aprilie 1693⁶⁰⁹. Perioada fanariotă consacră la noi existența celor doi pârcălabi, cu șoltuzi și globnicii⁶¹⁰ în subordine, pentru adunarea birurilor. Primul impozit din viața poporului român și consemnat de documente, datează din secolul al XIII-lea, de pe vremea cnezilor. Este vorba deespre taxele vamale, încasate în moneda timpului respectiv.

Ele au fost cele dintâi mijloace, de a strânge bani mulți pentru voievozi. Vămile noastre erau așezate atât la granițele județele principatului, cât și la granițele județelor și orașelor. În secolul al XIV-lea, pe lângă taxele vamale este consemnată ca apărută și dijma (din zece părți, una), care era cunoscută în timpul voievodului Mircea cel Bătrân sub denumirea de vamă și se percepea în natură, „vamă însă se numeau pe atunci și taxele pentru vânzarea tuturor lucrurilor, precum și ale mâncării și altele ce se luau prin orașe.”⁶¹¹

De prin secolul al XV-lea apare birul, cel mai vechi impozit al Țărilor Române. Acesta era datorat numai de țărani, fiind stabilit sub forma unei sume fixe și care se repartiza pe fiecare locuitor. La început o dare de capitație egală, birul devine în secolul al XVII-lea proporțional cu posibilitatea de plată a contribuabililor, întrucât chiar actele și documentele timpului vorbesc în acest fel, „să-i cisluiți pre putere”⁶¹².

⁶⁰⁸ Vechi grad militar în Moldova, comandant peste o sută de ostași denumit adesea sutaș.

⁶⁰⁹ D. Cantemir, *Descriptio antiqui et hodierni status Moldavia, Descrierea Moldovei*, Buc., 1973, p. 220-221. N. Stoicescu, *Curteni și slujitori*, p. 115. N. Iorga, *Studii și documente*, XVI, p. 223-224; *idem*, IV, p. 270-271. Dintre vătăfii de călărași amintim pe Stamati, martor la o cumpărare (BARSR, CII/38), pe Iordache, care la 27 aug.1675 cumpără două pogoane de vie (ASB., *Mănăstirea Neamț*, XCIII/2 și pe Talamac martor la un act de vânzare (BARSR, CLVIII/182c; N. Iorga, *Martori gălățeni*, p. 89; P. Rășcanu, *Lefile și veniturile boierilor Moldovei în 1776*, Iași, 1887, p. 81; *Uricariul*, X, 1888, p. 69; Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, III, Iași, 1907, p. 329. Pentru hotnog vezi N. Stoicescu, *Curteni și slujitori*, p. 266-272. Documentul din 30 iun.1639 referitor la Dondăț, hotnog de curteni din ținutul Covurluiului este probabil fals (*idem*, p. 270).

⁶¹⁰ Dregătoriile, ca instituții prin intermediul cărora domnitorul administra toată țara, erau investite cu funcții de urmărire și sancționarea infractorilor. Este foarte cunoscut faptul că cea mai înaltă dregătorie care deținea atribuții polițienești era Marele Vornic, atestat documentar pentru prima dată la 13 noiembrie 1393. În această activitate Marele Vornic era ajutat de vornici și globnici. Începând cu secolul al 16-lea, în Țara Moldovei șeful poliției era numit Marele Hatman, „mai marele peste toată oastea” era împuternicit și cu funcții de asigurare a ordinii interne, fiind menționat pentru prima dată în anul 1541, în vremea celei de a doua domnii a lui Petru Rareș.

⁶¹¹ Alexandru D. Xenopol, *„Istoria românilor din Dacia Traiana”*, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p.21.

⁶¹² George N. Leon, *„Elemente de știință financiară”*, „Cartea românească” S.A., Cluj, 1925, p. 87.

Evident că Regulamentul Organic desființează toate dările cele vechi și introduce două impozite directe noi: un impozit pe capitație, în mărime de 30 de lei pe cap de familie, de la plata căruia erau exceptate anumite categorii sociale, printre care erau boierimea și clerul, și un impozit nou asupra industriei mici și comerțului (patenta). Ca impozite indirecte existau: toate vămile și taxele asupra sării, taxele asupra exportului sau importului de vite. Domnia reprezenta instituția publică supremă, care era cea ce stabilea direcțiile, formele și limitele activității polițienești. Domnitorul țării era păzit în Moldova medievală de către șoltuzi, după care au apărut fustașii⁶¹³, arnăuții⁶¹⁴ și seimenii⁶¹⁵. Pe timpul nopții orașele erau păzite de străjeri, iar drumurile de călărași și de polcovnici. Nu putem astăzi preciza când încetează de fapt activitatea șoltuzilor (primar, germanul schultheis prin polonezul szoltys.)⁶¹⁶ și pârgarilor (consilieri, vătășei la primărie, derivat din maghiarul polgar)⁶¹⁷ în târgul Galaților, menționată într-un singur document. Constantin Mavrocordat într-o poruncă dată în 22 februarie 1742 interzice șoltuzului să mai strângă de la orașeni câte un „ort de casă”⁶¹⁸, „pentru cheltuiala oaspeților” ce trec prin târgul Galați⁶¹⁹. Iar totul trebuia plătit de „dumnealui

⁶¹³ Soldat înarmat cu o fuște, care făcea parte din garda personală a domnilor până în sec. XIX, lăncier.

⁶¹⁴ Prin arnăuți adesea se înțelegea soldat lefegiu, luptător cu brâul plin de pistoale.

⁶¹⁵ Soldat din corpul de ostași mercenari pedestri înarmați cu sânețe (seimen, „ostaș din corpul de infanterie mercenară”, sau „soldat din garda curții domnești”).

⁶¹⁶ Titlu dat în evul mediu în Moldova cârmuitorului unui oraș, care era ajutat de un sfat format din 6-12 pârgari.

⁶¹⁷ În evul mediu, în organizarea administrativă a țărilor românești. Membru în sfatul administrativ al unui oraș sau al unui târg (compus din 6 până la 12 persoane).

⁶¹⁸ A fost o monedă de mărime medie (circa 7 grame), de argint, cu valoarea unui sfert de leu vechi sau de taler vechi. A circulat în Europa în evul mediu inclusiv în țările române. În secolul al XVIII-lea, au circulat orți polonezi, turcești și orți emiși de Brandenburg. Ortul, sub denumirea de „ort băut”, era folosit și ca monedă de calcul.

⁶¹⁹ La Iași în Mart 7244 (1735-6). Grigore Ghica. Scutește Mitropoliei <șeasă liude streini pescari> la Gălați. Ordonă și < părălabilor de Gălați și târgoveaților de Gălați>. Privilegii se dădeau și, în general, oamenilor străini ce veniau și se așezau în țară. E interesant actul ce urmează, dat la 2 April 7250 (1742) de reformatorul social Constantin Mavrocordat (Bib. Ac. Rom., 153ILXXIV). Înștiințându-ne Domnia Mea că mulți din oameni streini dintr'alte părți de loc și cei ce au fost de țara asta și s'au înstreinat dela pământul lor, înștiințându-ne de așăzare ce s'au făcut cu țara aceasta, s'ar fi poftind să vie să se așeadză aice în țară, însă cu chip ca acesta ca să nu fie amestecați în cislă cu alții, ci singuri să-și plătiască birul lor osebît, spre adaogere țării. Îi dă întâi odihnă, apoi după soroc cifert și tot birul lor vor da. În 1756 între documentele mănăstirii Bistrița exista și acesta la p. 392: „8. Scarlat Grigore-Vodă Ghica. După preambul, confirmă Putnei, unde e egumen Benedict, daniile Domnilor anterioare, mai ales întărirea de la «Domniia Sa Costantin-Vodă Racovița, din anul 7264, Iun. 15, într-o care... după dovezi, adevărate testamenturi, pe obiecaul de milă ce au făcut acei mai înaintea luminat răpăusat Domn cu această sfântă mănăstire»: «întru care scrie pentru toți preoții care sunt trăitori, pînă toate satele mănăstirii, în toată țara, ca să nu le ia dajde arhieriei, nice să-i giudece, fără numai toate ale lor să le caute egumenul ce va fi la Putna. Ștefan

pârcălabu” din „banii domnești”. Înlocuirea șoltuzilor ca și cea a pârgarilor de Galați, trebuie plasată către sfârșitul secolului al XVIII-lea sau începutul celui următor, adică odată cu apariția epitropilor de târg și în orașele zise „domnești”⁶²⁰. Pârcălăbia de Galați se îngrijea mereu „cu osteneală” totodată și de navigație și de siguranța corăbiilor turcești pe Dunăre. Dar „Trebuințele schelei” privesc și ele tot pe pârcălabi. Mulțimea atribuțiilor, ca și libertatea de a hotărî tot în aplicarea lor, dădea pârcălabilor puțină abuzurilor. Începând din anul 1826 la Galați a fost un singur pârcălab. Într-o cheltuială a Pârcălăbiei, din octombrie 1826, este trecută numai leafa postelnicului Ioan Jora, el fiind atunci un „pârcălabu de Galați”.

În seama pârcălabului erau în anul 1828 și 120 de panțări și călărași de Galați ca și de „căpitanul de schele” plătit cu „50 de lei pe lună”⁶²¹. Câteodată citim cu evidentă plăcere și mirare cronicile timpurilor trecute și la un moment dat nu mai respirăm, pentru a nu risipi cumva vraja inconfundabilă a memorii țării acestea: „Venirea domnului fu propășită de un nor de pulbere, din sânul căruia, ca niște

cel Tânăr din 7030, întru care scrie trei măji de pește mănăstirescu, să umble de deao ori într-un an la Dunăre sau aiurea, pe care peaste să nu dea vamă nicăieri, nici alte angării; și mai scrie pentru toate satele mănăstirii din țară, ca să nu intre giudecătoru sau globnic pin sate, ce numai însuși egumenul mănăstirii să le caute vinovățiile și alte pricini ce or ave ei»; Domniia Sa Costandin - Vodă a nu rămănea numita mănăstire neînpărtinită de milile ce i să cuvin, și în locul acelor mile din dzile bătrine au așăzat, hotărând și rînduindu ca totdeauna și în toată vremea să aibă sfânta mănăstire această milă mai jos arătată.», și el le confirmă. Putna va avea pe an 150 de drobi de sare din ocnă, «și braniștea (adică moșia sfintii mănăstiri) să fie stăpănită de părintii călugări și apărată dispre tot în toate hotărârile bătrâne, cum sîntu de vac, dar preuții să fie supt stăpânirea arhierieilor, după cum și sântu». La Galați să aibă unsprezece «liude streini, pescari, cu vătavul lor», neplătind peștele lor vama și pârcălăbiia, atăta în Galați cât și pe alte drumurii.» - Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria romînilor, volumul V. Cărți domnești, zapise și răvașe*, p.135.

⁶²⁰ D. Cantemir menționează în „Descriptio Moldaviae” existența celor doi pârcălabi (p. 256-257). Aceiași situație este și în 1776 (P. Rășcanu, *op. cit.*, p. 81; D. Ciurea, *Organizarea administrativă*, p. 175) sau în așezământul din 1 mai 1795 (Fl.D. Stănculescu, *Lefile boierilor Moldovei la 1795*, în *Revista istorică română*, XVI, 1946, p. 270). În câteva documente se vorbește de ispravnicul sau pârcălabul ținutului Covurlui, care în realitate nu a existat (vezi și N. Stoicescu, note la „*Descriptio Moldaviae*”, *op. cit.*, p. 259). În secolul al XVIII-lea numele ținutului Covurlui este tot mai rar folosit, fiind înlocuit cu cel al orașului Galați. Ispravnicii sau pârcălabi de Covurlui întâlnim în lista rusească a ținuturilor moldovenești (N. Iorga, *Studii și documente*, V, 1903, p. 668); la 27 iul. 1791 ispravnicii de Covurlui fac o cercetare în câteva sate din fundul Horincei (BARSR, XCVII/71, 72); Iordache Șuțul biv vel postelnic, pârcălab de Covurlui, hotărâniceste, la 10 sept. 1795, partea serdarului Gheorghe Cuza din Berești (Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, IV, 2, 29-30); BARSR, *ms. Rom.*, 237, f. 715; D. Ciurea, *Organizarea administrativă*, p. 194. Pentru activitatea șoltuzilor în celelalte orașe în timpul domniilor fanariote, vezi N. Grigoraș, *Dregătorii târgurilor*).

⁶²⁰ *Organizarea administrativă a orașului Galați până la Regulamentul Organic*, Paul Păltănea, *Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A.D. Xenopol”, XVII, 1980, Iași.*

⁶²¹ Idem

fulgere, scâteiau armele aprozilor călări pe armăsari sireapi, care făceau a rimbola pământul de tropotile copitelor ferecate.

Cungiurat de un stol de pârcălabi, de spătari de casă și panțiri⁶²² înzeuați în fier scilpicios...”⁶²³, iată așa călărea altădată domnul moldovean prin toate târgurile sale. Excursul acesta, în amănuntele unor vremuri cuprinse de profundă uitare, are doar darul firesc, cum voi proceda și în alte capitole ale acestei cărți și nu are deloc pretenția performanței istoriei distorsionată uneori, academice, în materie de erudiție istorică și cercetare. Am vrut să scriu o istorie simplă, care să se desprindă în mod categoric de ariditatea sălilor de clasă sau aulă și să se aproprie de noblețea scrisului lui Constantin Gane, fericitul meu idol care scrie o altfel de istorie. Minunata cercetare a acelor timpuri gălățenii o datorează onestului cercetător al istoriei, care a trăit pe aceste meleaguri, inegalabilul meu prieten care a fost profesorul Paul Păltănea, un cercetător cum foarte rar a avut acest oraș urgisit de istoria lui devastată de timpuri.

Într-un studiu genealogic profund domnul Sergiu Balacov abordează lucid situația boierimii întregii Moldove, cam pe la mijlocul secolului XVII și începutul secolului XVIII, insistând asupra criteriilor de noblețe ale boierilor moldoveni, dar și a câtorva neamuri boierești autohtone. În legătură cu aceasta sunt sigur că cetitorul meu va remarca relativ ușor că, devălmășia în care s-au împrumutat titlurile nobiliare de prin vecini, a făcut imposibilă la un moment dat stabilirea cu exactitate a puterii titlului de jure, ca și cel de facto, sunt chiar perioadele strânse când aceleași titluri nobiliare aveau, la distanță oarecare de timp, alte și alte atribuții de însemnătate sau nu mai reprezentau decât niște titluri formale, pe care domnitorii fanarioți le acordau contra unor sume de bani grase sau servicii importante.

Așa că suntem de acord cu ambițiosul cercetător moldav, când ne spune astăzi, tuturor, că: „Spre deosebire de alte țări, în Moldova medievală nu există un termen special utilizat pentru desemnarea nobilității. În acest scop s-au tot utilizat, probabil în calitate de echivalent și câteva noțiuni largi, unele dintre ele împrumutate, așadar erau echivalente, din terminologia nobiliară a țărilor vecine: nemeș și nemeșie, din Ungaria și Ardeal („șpan, adecă nemiș, cum dzic leșii șlehtici”, „den cnedzi, den domni și nemiși”, „au eșit cu toții den Maramureș. Și fiind Dragoș mai de cinste între alți nemiși domni și căpetenii, l-au rădicat cu toții să le fie lor domnu...””, se referă la descălecarea lui Dragoș în Moldova⁶²⁴; la data de 17 iunie „1580-1582” Vartic, postelnicul, mărturisește despre stălpirea moșiei Oglinzi dinspre Toplița.

⁶²² Mercenar dintr-un corp de oaste (călare) din trecut, însărcinat mai ales cu paza granițelor, cu transmiterea știrilor și cu aducerea la îndeplinire a unor porunci ale autorităților.

⁶²³ *Valea Albă (Cetatea Chilia)*, Gheorghe Asachi.

⁶²⁴ Costin Nicolae, *Scrieri, vol.I*, p.70, p.113 p. 98 Chișinău, 1990.

Printre martori sunt boieri cu dregătorii, aprozi, dieci, preoți, ori boieri mici de șară, printre care se se afla și un Drăgan nemeșul: „...Nichifor din Oglindești, Drăgan nemeșul, Coste și Gavril cel din Șoimărești”⁶²⁵; la data de 10 aprilie 1591, domnul Petru Vodă Șchiopul întărește lui Petre nemeșul și lui Vlașin toate stăpânirile lor din satele Bășeani și Tăpceani, pe care ultimii le-au cumpărat de la Miron, fiul lui Chirilă și nepot lui Vasco⁶²⁶.

Într-un document din 20 mai 1591, emis de aceleași domn, se arăta judecata domnească făcută lui Răstei stolnicul, lui Cîrste Gațe nemeșul și lui Gheorghe Mitiutel, care au pârât pe Simion vistiernicul, pentru o parte din moșia Miclăușeni aflată în moșia Romanului, pe care primii au vândut-o vistiernicului, dar acum cerând încă 600 zloți tătărăști, adaos la suma plătită anterior⁶²⁷; la data de 28 aprilie 1593, domnul Aron vodă întărește lui Dumitru, fost ureadnic⁶²⁸, partea lui de moșie aflată în satul Popeni, fost a ureadnicului, partea lui de moșie aflată în satul Popeni, care fusese cumpărată de la Ignat șetrărel, după zapisul făcut de Reapede, Meica și Gligore nemiși și Gheorghe diacul⁶²⁹; la 18 februarie 1662, Ion Mojiță, ce era fiul Mojițoaiei și nepot Andicușii, împreună cu feciorii săi vând lui Neculai Buhuș, medelnicerul, cu moșia lor din satul Prăjești, din partea nemeșilor, partea de jos și din Drăgănești, din partea Andricușii, cinci pământuri, un loc de prisacă⁶³⁰; la 20 aprilie 1655, Pricopie și frații lui vând, „nu zălogim ci o vindem”, lui Turîști Ioan nemeșul din Țara Ungurească, o parte din satul Rugetul și siliștea Văleni⁶³¹, iar șleahță (document din 23 aprilie 1715, prin care Mihăiță Ganul, fiul lui Vasile Mârzescul, din satul Hobișeni, pe Cogîlnic, ținutul Orhei, dă mărturie, aflându-se în Țara Leșească, socrului său Lupașco Murguleț, rohmistru, despre averile primite la căsătorie, martori fiind atunci șleahțici aduși din Țara Leșească și câțiva moldoveni: Savin ban, Andronic Isar, I. Maliszewski, Ian Mjhaliewicz⁶³²), din Polonia. Pentru perioada de referință, mijlocul secolului al

⁶²⁵ *Documente privind istoria României, seria A., Moldova, veac XVI, vol. III, (1571-1590), nr. 161, p. 129, București, 1951.*

⁶²⁶ Ghibănescu Gheorghe, *Ispisoace și zapise, 4 vol. În cîte două părți, vol I, p. I, nr. 62, p. 197-199, Iași, 1906-1915.*

⁶²⁷ *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași, Moldova, vol.I, 1398-1595, nr. 1442, p. 526, volum întocmit de Virginia Isac, București, 1989.*

⁶²⁸ Dex: demnitar.

⁶²⁹ *Documente privind istoria României, seria A., nr.100, p. 81, Moldova, veac. XVI, vol.III, (1571-1590), București, 1951.*

⁶³⁰ *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului, vol.3, (1653-1675), nr.765, p.175, București, 1968, volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț.*

⁶³¹ *Idem, nr.120, p.47-48.*

⁶³² *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale, volum întocmit de Veronica Vasilescu, Doina Duca-Tincuțescu, nr.1306, p.356-357, vol.5, (1701- 1720), București, 1975.*

XVII-lea, începutul secolului al XVIII-lea, dispunem doar de o listă din epocă, cu cele 76 neamuri mari și de cinste ale boierimii, elaborată de domnitorul Dimitrie Cantemir⁶³³ în „*Descrierea Moldovei*”.

Trebuie însă să nu uităm astăzi că reprezentanții celor două neamuri moldovenesti, menționate mai sus, au însoțit casa Cantemireștilor în pribegia din Rusia, după campania din anul 1711. Studiarea documentelor ne permite să afirmăm că, aceste două neamuri erau departe de a fi atât de vechi și influente, precum pretinde Dimitrie Cantemir. Mihulețeștii erau un neam de o importanță mai mult regională, iar Abăzeștii apar în Țara Moldovei doar în epoca lui Vasile vv. Lupul. Mai degrabă aș aminti de boierii Huru, prezenți în sudul și estul Moldovei. Așa se face că un zapis din 24 mart. 1596/7104 spune că „Pătrașco Huru Aprod și Nastasiia și măgdălina și Marica și Agaftona, fete ale lui Condrea Huru, nepoatele lui Pătrașco Huru, dau parta lor din Pipărcani, Bojoreni și Băcsănești și parte din satul Măstăcani lui Crâstea biv vel vornic, pentru *zloți tătarăști*”⁶³⁴.

Referitor la structura boierimii Țării Moldovei de pe la mijlocul secolului al XVII-lea, începutul secolului XVIII-lea, domnitorul Moldovei, Dimitrie Cantemir spunea așa: 1) boierii (dregătorii), numiți în funcții de către domnul Țării Moldovei; 2) curtenii, nobilii de la curte „care au moștenit un sat sau altul de la înaintașii lor”⁶³⁵ (vezi și documentul de întăritură „Lucăi, căpitanului de curteni, de ținutul Suceavii, să fie tare și puternic” să stăpânească ocina sa din satul Plivălari, ținutul Suceava, „și așa să aibă a lua de a ziaci”)⁶³⁶, numiți și „boieri de curte”, după cum reiese din documentul din 7 decembrie 1709, în care sunt menționați în legătură cu moșia Ivancea de lângă Orhei.

„Ionășcuțeștii boeri de curte” în „zilele Mării Sali Ștefan Ghiorghe Vod”, căci văzând ei „acel loc pustii fără stăpân, s-au rugat Mării Sali Domnului și l-au dăruit Mării Sa Ștefan Ghiorghe Vodă Ivance și din zilele Mării Sale au stăpânit pân acmu tot Ionășcuțeștii”⁶³⁷. 3) călărașii, „care pentru folosul moșiilor ce li s-a dăruit de domni, trebuia să-l însoțească pe totdeauna la război cu cheltuiala lor”⁶³⁸. Categoria călărașilor a fost studiată mai detaliat de către istoricul Grigoraș Nicolae, care a inclus-o în „marea categorie a slujitorilor”, pentru care forma „o unitate militară cu caracter permanent”.

⁶³³ Cantemir Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, p.115-116, Chișinău, 1992.

⁶³⁴ Nicolae Iorga, *Cercetări istorice, vol. VI, Moșiile M.S. Regele*, București, 1904, p. 13, ed. Soccec, text tradus de Gheorghie Euloghi la 19 nov. 1782.

⁶³⁵ *Idem*, p.114

⁶³⁶ *Moldova în epoca feudalismului, vol.VI*, nr.34, p.116, alcătuitori: A.N. Nichitici, D.M. Dregagnev, L.I. Svetlicinaia, P.V. Sovetov, Chișinău 1992.

⁶³⁷ Sava Aurel, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*, nr.174, p.167-168, București, 1944.

⁶³⁸ Cantemir Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, p.114, Chișinău, 1992.

Prefectura de poliție, diferită de clădirea prefecturii din imagine, își avea sediul în str. Cuza Vodă nr. 44 (închiriat de la căpitanul G. Bacaloglu cu 7500 lei/an. De știut este și faptul că acesta, în calitate de funcționar public a fost prefect al jud. Bihor ori director al „Reuniunii Cele Trei Crișuri” din Oradea. Fata lui, Elena, a fost inițial căsătorită în 1921 cu Ovid Aron Densușianu), iar Brigada de Siguranță ocupa localul din str. Eliade Rădulescu nr. 12. Ilie Șogoreanu era comisar-șef al Biroului de urmărire civile de pe lângă Prefectura de poliție a fost delegat să supravegheze aplicarea ordonanțelor. El răspundea de controlul piețelor, Abatorului, prăvăliilor și magazinelor alimentare în 1916-18. Cei 224 de sergenți de oraș s-au plâns de salarizarea proastă (75 lei/lună) că „cerșesc bani să-și ia pâine, lucru rușinos într-un oraș cu venituri mari cum e Galațiul”. Prefectul Poliției, M. Ștefu era nemulțumit de salariul mic și în urma cererilor sale primește o primă de 300 lei. Din cauza valului uriaș de refugiați, în toamna anului 1916, alături de cei 250 de sergenți de oraș, au fost mobilizați în 20 ianuarie 1917, 142 de milițieni pentru serviciul de ordine și pază. Ei făceau parte din Regimentul 51 Infanterie și primeau o soldă lunară de 21 de lei. Un „Comitet cetățenesc”, avându-l președinte pe M. G. Orleanu și printre membrii pe Alexandru Gussi prefectul județului, C. Ținc primarul orașului, Th. Rădvan procuror-general, Al. Bârsescu prim-președinte la Curtea de Apel, Corneliu Botez magistrat ș.a., avea drept scop organizarea gălățenilor pentru a se apăra de inamic - A.S.G., Fond Primărie, dosar 44/1916, f. 53, 54.

Au fost identificate și câteva tipuri de călărași: călărași propriu ziși, călărași de Țarigrad, călărași de țară, călărași de tabără, ale căror sarcini și obligații se deosebeau de la caz la caz. În studiul său, Nicolae Grigoraș încearcă să demonstreze că acei călărași nu erau o stare a boierimii, ci doar o funcție, o slujbă cu un caracter militar, la care aveau acces reprezentanții micilor neamuri boierești,

înregistrându-se și cazuri când erau recrutați călărași și din rândul vecinilor⁶³⁹. Așadar, avem de-a face cu o categorie relativ flexibilă, deși este dominată de „micii stăpâni de moșii”, numiți moșinași, de aceea Dimitrie Cantemir a văzut în ei o stare boierească.

Unul din exemplele clasice în acest sens este și cazul călărașilor din Burnărești. Un document din 25 iunie 1669 îi atestă pe călărașii „Bejan izbașea, și Poroseaci și Bejenuț cel mic, și Lazor, și Toader Hăolianul, și Zbârdea, și alți călărași, toți din satul svinții sale părintelui Macarie egumenul”, cel de la mănăstirea Golia, un sat „ce să chiamă Burnăreștii”, mărturisesc, în fața „boiarilor celor mari” despre învoiala, sau „tocmala” benevolă cu egumenul de la Golia „ca să ne lasă să trăim pre moșia svintei mănăstiri acolo în Burnărești, iară noi călărașii toți să avăm a da svinții sale da a zecea din grâu” și din alte cereale.

Iar pentru legume „ne-am rugat svinții sali și ne-au ertat să nu ne ia dintr-aceaste, însă numai noaă călărașilor și hânsarilor și tuturor breslașilor, iară oameni țărani ci vor hi, pre laturi și pentre noi să aibă a da din tot venitul ce va hi, nemică să nu scutească”⁶⁴⁰; la 29 iulie 1669, deci peste o lună după mărturia făcută de călărașii de la Burnărești, domnul Gheorghe Vodă. Duca scrie și el „la slugile noastre la Bejan izbașea de Burnărești și la iuzbașea de Zăluceani”, comunicându-le că i s-a jeluît egumenul mănăstirii Golia, egumen care insista că „tu iuzbașe de Zăluceani ai avut oamenii tăi la hotarul Burnăreștilor și la alte hotară înpregiur și de a zecea nu veț să daț”.

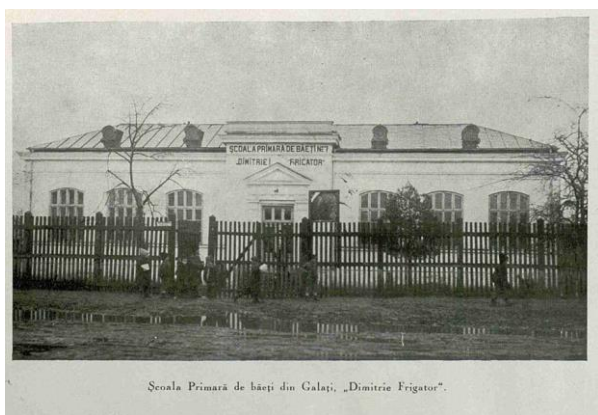
Anton Pappadopol- Depou General de Ziare și Sucursala „Universului”- anul 1905. Pe data de 4 septembrie 1906 inimosul ziarist Anton Pappadopol scotea la Galați ziarul Iataganul, el fiind director și proprietar, care „apare la nevoie” și este tipărit la Tipografia T. Dimitriadi.

⁶³⁹ Grigoraș Nicolae, *Instituții feudale din Moldova*, I, p.190-199, București, 1971.

⁶⁴⁰ Sava Aurel, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, nr.87, p.111-112, București, 1937.

Domnul le poruncește să plătească zeciuiala cuvenită mănăstirii Golia. Totodată domnul indica „Și tu Bejene iuzbașe, un om carele iaste acoalea, nu știm călăraș iaste au țăran și au sărit pre feciorul egumenului de n-au dat de azecea”, și să clarifice situația și să dea zeciuiala în cazul în care va fi necesar⁶⁴¹.

Toamna, din 23 septembrie 1669, domnul Gheorghe vv. Duca trimite un aprod „a merge la sat la Burnărești și să întrebe pe călărașii de Luțeani și dintr-alte sate ce vor hi de pe de laturi” și în cazul în care „vor hi arat pe locul și hotarul satului Burnăreștilor fie ce feal de oameni vor hi tuturora să aibă a le lua de a zecea din toată pâinea”, „și ciobote”, deoarece atunci când încercase egumenul de Golia să-și ia zeciuiala de la ei, „ei n-au vrut să dea, ce au sărit peste cartea Domniei Meale”.

Locul pe care schitul Dălhăuți îl deținea în Galați a fost vândut la licitație cu 130 de galbeni lui Hagi Vasile Frigator, un brașovean stabilit în Galați după anul 1826. Despre familia Frigator a scris Adrian Majuru următoarele: „Pentru orașelul Galați destinul unui tânăr din Șcheii Brașovului a fost o poveste demnă de reținut. Vasile Frigator s-a născut în suburbia Șcheii Brașovului. Până la 12 ani a învățat de la parohul bisericii să citească, să scrie și să socotească. În anul 1825 este trimis de părinți la un negustor din Galați, cunoscut de o rudă a familiei. Încredințat unui baci care cobora munții cu oile, Vasile Frigator se prezintă la poarta casei lui Hagi Teodor Brașoveanu în sarică și în opinci. Avea cu el o scrisoare întocmită de unchiul lui. Din ea negustorul a aflat că tânărul știa să citească, să socotească și să scrie, lucru pentru care l-a oprit băiat de prăvălie. Din simbria castigată în mai bine de zece ani a făcut o călătorie la Ierusalim de unde s-a întors la Galați, cu titlul de Hagi. În acest moment se decide să întreprindă o

⁶⁴¹ *Idem*, nr.91, p.117-118

proprie afacere în negoțul cu pește sărat. A strâns un mic capital în câțiva ani din acest negoț, după care a cumpărat un deposit de piei tăbăcite și lână, pe care le-a vândut negustorilor din Brașov. Aceștia îi ofereau în schimb mărfuri de brașovenie, vândute altor negustori detaiști. Așa a ajuns să aibă propia prăvălie pe strada Brașoveniei, începând cu 1846. Cu timpul a dezvoltat un mare comerț engross cu mărfuri aduse de la Brașov, dar și cu piei tăbăcite și pește. S-a căsătorit în 1855 cu Maria, o fată de o rară frumusețe din Săcele, ținutul Brașovului, fata lui Petre Manole, un țăran înstărit, care și-a trimis doi băieți la studii înalte în Belgia, de unde au venit cu diplome de ingineri. La prăvălia sa Vasile Frigator a pregătit câteva generații de negustori, avându-i întâi ca băieți de prăvălie. Tot timpul vieții a ajutat biserica și școala din satul natal și de două ori pe an, de Paște și de Crăciun, trimetea parohului bisericii o sumă de bani, ca să fie împărțită la săraci”. Școala primară de băieți „Dimitrie Frigator”, pe care o vedeți în această poză era donația lui către oraș, Și cel mai vechi azil de bătrâni din Galați a fost construit datorită donațiilor negustorului Dimitrie Frigator. Centrul găzduiește acum 108 vârstnici.

Și „așijderea să aibă a lua a zecea și de la nește oameni ce să fac răzeși acolo”. Deși pentru moment conflictul se pare a se fi soluționat, deja în august 1671⁶⁴², domnul Gheorghe vv. Duca mai întărește aceluiași egumen „a-ș lua dea zecea din sat din Burnărești de la călărașii cari vor hi viinit dela Lăpușna și vor hi arat sau vor hi cosit la acel sat”, domnul amenințându-i cu pedepse pe călărași, în cazul neascultării lor, ori de mai apare vre-o astfel de tânguire.

Ca și oricare altă instituție, călărășimea a evoluat pe parcursul timpului, modificând rolul și funcțiile călărașilor. În secolul al XVII-lea asistăm la creșterea numărului călărașilor care și-au cam pierdut moșiile primite (ca urmare a situației de instabilitate politică, a frecventelor invazii tătărești și căzăcești, conflictelor interne și a penetrării elementului nou grecesc pe fundalul consolidării suzeranității otomane), în consecință se modifică, desigur în detrimentul lor, și relațiile lor cu marii moșinași (laici și eclesiastici), fără a afecta însă mentalitatea de nobil deabia cuibărită. Situația îi impune să se așeze pe moșii ce aparțineau marilor boieri și pe cele mănăstirești, fiind obligați la plata dijmei, însă și în acest caz călărașii tot se deosebesc de țărani, cu care în nici un caz nu doreau să se identifice; iar răzeșii, „pe care i-am putea numi mai bine țărani slobozi decât boieri”, scrie tot Dimitrie Cantemir, „ei sânt aproape la fel cu odnodvorții ruși; nici ei nu au gospodării țărănești mari, ci locuiesc mai mulți laolaltă într-un sat și-și lucrează moșiile fie ei înșiși, fie cu slugi năimite”⁶⁴³, „numai unde șădeț voi

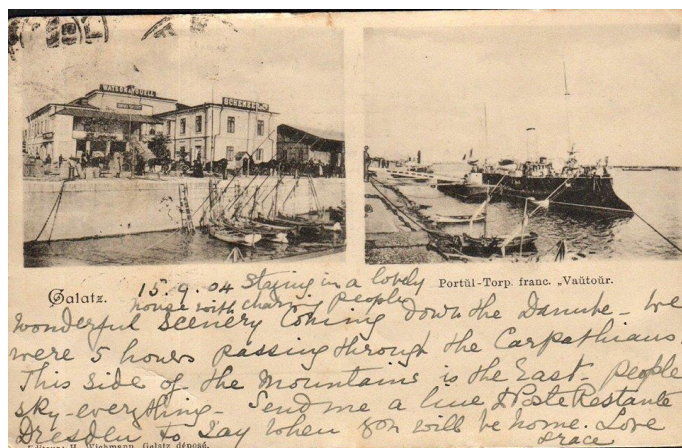
⁶⁴² *Idem*, nr.93, p.121-122; nr. 98, p.124-125

⁶⁴³ Cantemir Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, p. 114, Chișinău, 1992.

acolo de pre acela hotar nu veț da de azecea iară despre alte hotară pre unde veț ara să daț de a zecea”⁶⁴⁴.

Observăm acum că nici Dimitrie Cantemir nu s-a condus, făcând clasificarea boierimii moldovenești, de un criteriu unic; dar pentru prima stare, în calitate de criteriu servesc dregătoriile, pentru curteni, slujbele și stăpânirea pământului, iar pentru călărași, slujbele militare, rezultate ale daniei domnești (deci iarăși ceva mixt). Iar pentru răzeși, Dimitrie Cantemir utilizează ca pe un criteriu doar forma de stăpânire a pământului, devălmășia. 3) Răzăș poate fi și un mare vornic, dar și o persoană fără dregătorie. Ca exemplu, dispunem de două documente referitoare la satul Ușereștii pe Prut, ținutul Lăpușna, vândut de Vasile Banul, mare medelnicer, lui Porfir vameș, în care se menționează că pe lângă partea sa, Vasile Banul, mare medelnicer vânduse, lui Porfir vameșul, și părțile (a treia parte din sat) cumpărate de primul de la rudele sale „ce este a lui direaptă ocină depreună cu alte seminții a dumisali.”⁶⁴⁵

Funcția militară a acestei categorii a rămas în uz până aproape de cel de-al II-lea război mondial, atunci când această pătură socială de „călărași cu schimbul” participa, cu propria dotare, la un ciclu restrâns de instrucție militară, urmând a fi folosiți la nevoie pe propria lor cheltuială, n.n.; 4) Poate fi răzăș un reprezentant al unui neam mare cât și a unui neam mai mic, un proprietar de zeci de sate și un stăpân de câteva părți de sat.

Sediul companiei Watson & Youell pe cheul portului Galați, alături de Schenker & Co în 15 sept. 1904, lângă care acostase torpilorul francez Vaütour. Dar câți

⁶⁴⁴ Sava Aurel, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*, nr.196, p.195; 254, nr.91, p.117-118, București, 1944.

⁶⁴⁵ Sava Aurel, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, nr.43, p.63-64, nr.44, p.64-65, București, 1937.

gălățeni își mai amintesc că aici se născuse una dintre marile frumuseți ale timpului ? Sybille Youell s-a născut în anul 1879, la Galați, fiind a doua fiică a lui Edward Youell și a Mariei Watson. Youell era un vestit negustor englez, stabilit pe meleaguri gălățene, care deținea în asociere cu socrul său, un mare antrepozit în portul Galați. Locuiau pe Calea Bârladului și când domnișoara Sybille trecea pe Strada Domnească, aflată în drumul său, trecătorii se opreau pentru a-i admira frumusețea fascinantă. Scrierile vremii o descriu ca pe o zână din povești, cu chipul luminos și zâmbitor, cu părul ca razele de soare și ochii căprui. La 11 octombrie 1907, ea s-a căsătorit cu Jean Chrissoveloni, gălățeanul care, în anul 1920, avea să înființeze celebra Bancă Chrissoveloni din București. După nuntă, Sybille s-a mutat împreună cu soțul ei în monumentalul Palat de la Ghidigeni. La impunătoarea reședință, cei doi soți erau vizitați deseori de către altelele lor regale, principesa Maria și principele Ferdinand. Sybille Chrissoveloni s-a stins, la Paris, în noiembrie 1931. „Sybil era una din ființele cele mai curate la gând și o iubeam din toată inima” mărturisea regina în volumul său autobiografic „*Povestea vieții mele*”.

Menționăm existența unui document din 1675, prin care răzeșii de Bezeni, dau toți mărturie despre răscumpărarea unei părți de moșie, vândute cândva unei persoane din afara moșiei. Anume Andrei Golăi de la Marcăuț (un posibil descendent al logofătului Golăi) „cându au prădatu tătarăi țara, că eu luat u soră a lui Andreiu la robie și au rămas ficii și s-au scolar Ghiorgھیță, nepoto-său și ș-au tocmnit parte de ocină cu Apostol pârcălabul de Bezin, ales parte Mării, ca să-i de banii să o plătească, iară Andreiu Golăi și co popa Dumitrașcu s-au scolar și au datu 20 de lei și popa eră douăzăci di lei și n-au vrut să primească pre Apostol pârcălabul să hie răzeăș cu dânșii”⁶⁴⁶.

Sau să vedem un alt caz, cunoscut dintr-un document, din 20 mai 1679, prin care răzeșii de Ciopleni, Hilip, Dumitrașco, Vasilie „cu toți ficii noștri și cu toată sămenția noastră din satul Ciopleni” dau o parte din hotarul moșiei lor, Ciopleni, lui Donici clucerul „și cu rudele dumisale Andrei Benga și cu Maftieu Nițul și cu ficii dumilor sale”, și pentru această parte de moșie „să n-aibă nime dintru oamenii noștri sau dintru ficii noștri sau den răziiășii noștri să nu strice tocmala”⁶⁴⁷.

La data de 17 august 1662, domnul Eustratie vv. Dabija examina conflictul dintre „Ghiorghe Hăbășescul ci au fost paharnic cu niște răzăși ai săi dela satu Bălăureștii”. Partea stăpânită de Hăbășescul a fost „cumpărată de părintele dumisale Lupul Hăbășescul, ci au fost vistiernic, dela niște oameni din acel sat”, „iar acei răzăși a dums. au zis că n-are nici o moșae în acel sat și au zâs că nici au

⁶⁴⁶ Sava Aurel, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*, nr.138, p.138, București, 1944.

⁶⁴⁷ *Idem*, nr.145, p.145

fost acii oameni cari zăce paharnicul Hăbășescul că au cumpărat părintii său dela dânșii ace moșae”⁶⁴⁸; 5) Răzășia, pentru perioada cercetată, este o relație (și nu o categorie socială, stare, etc.), între doi sau mai mulți stăpâni, în cadrul unei moșii, de regulă răzășie bazată pe o relație de rudenie, în privința stăpânirii, administrării, perceperii veniturilor, (vezi documentul din 22 ianuarie 1686, prin care domnul Constantin vv. întărește lui Ghirică, răzeș în Ghermănești, ținutul Orhei, „să aibă a opri și a ține un hăleșteu ce are cu răzeșii lui cu Istratie Beșor și cu ginerele lui Beșor cu Tănasiu Birciul și Dodie și Scurtul și cu alți răzeși ai lui”, deoarece când a ieșit acest heleșteu, Chirică de Ghermănești „au dat știre răzeșilor să ezască și ei cu dânsul și ei n-au vrut să ezască cu dânsul și cheltuiește în toate veri de întărește iazul, iară răzeșii nu stau niciodată să ezască cu dânsul, ce văzându lucru gata, vor să ție și ei cu dânsul la hăleșteu”)⁶⁴⁹.

Tot așa și a tranzacțiilor funciare legate de ea (document datând din 5 martie 1681, referitor la vânzarea unei părți de ocină din satul Tătărăști, sat din ținutul Orheiului moldav, de către dumnealui Macovei din Tătărăști către Nicolae, fiul lui Constantin clucerul, unde primul menționa că „așijderirili și din răzeșii noștri nime să n-aibă putere a strica aceasta tocmai, pentru căci eu cându am vândut, i-am întrebat pe toți și m-au slobozit să o vânzu”)⁶⁵⁰. Era o situație care caracterizează neamurile boierești în relațiile funciare. Deoarece răzășia a fost mereu bazată în primul rând pe relațiile de rudenie, cea care dădea substanță și coeziune oastei de răzeși, iar răzeș putea deveni doar un boier, ce era membru al neamului sau înrudit cu tot neamul.

Astfel, indiferent dacă acceptăm astăzi, sau nu acceptăm, în calitate de criteriu existent, determinant al nobleții stăpânirea pământului, răzeșul, indiferent de poziția în ierarhia social-economică și politică, este un nobil (boier) situație recunoscută și de Ștefan S. Gorovei, deoarece răzeșia se baza în primul rând pe apartenența la un neam⁶⁵¹ (vezi documentul din septembrie 1669, în contextul căruia ni se amintește de „dumisali Petrașcu Iordăchele”⁶⁵² vătav de aprozi”;

⁶⁴⁸ Sava Aurel, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, nr.68, p.93, București, 1937.

⁶⁴⁹ Sava Aurel, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*, nr.153, p.151-152, București, 1944.

⁶⁵⁰ *Idem*, nr.149, p.149-159.

⁶⁵¹ *Idem*, nr.138, p.138, nr.139, p.138-141.

⁶⁵² În culegerea „*Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*” cercetătorul A. Sava dă publicității un act de moștenire, prin care Anița Hânculeasa vinde lui Petrașcu Iordăchel câteva sate, inclusiv „Băcșenii pisti Prut”. Actul a fost întocmit la Iași în sept. 1629. Precum se vede seliștea exista de acum. Vârsta acestei vetre urmează să fie încă precizată. Localitatea, care și-a preluat denumirea de la numele râului Băcșeni ce-și duce apele în Prut prin valea Boldureștilor. La 27 dec. 1729 în izvodul de moșii rămase Tofanei Arbore, fiica spătarului Gavril Luca, se numără și satul Băcșeni. Se presupune că seliștea a fost întemeiată de niște țărani din Vărzărești, trecuți cu traiul pe malul râului Băcșeni. Voievodul Grigore Ghica, împărțind între rude averea moștenită de la marele boier Mihalcea Hâncu, pomenește și de moșia Băcșeni. În 1817 moșia

„dumnului boierul Petrașcu Iordăchelea fiind și răzeș dintr-alt bătrân”; „fiind și dumnealui părtaș la ace moșii pi alt bătrân”⁶⁵³).

Răzeșia este o relație dintre persoane concrete doar în cadrul unei moșii mai mari (vezi documentul din 22 iulie 1723, în care Grigorașcu Pârcălabul de Sipoteni apare în calitate de răzeș⁶⁵⁴), exceptând cazul când aceleași persoane, în virtutea relațiilor de rudenie, sau ca urmare a unor tranzacții funciare, stăpânesc și în alte moșii. În raport cu stăpânii moșiei învecinate, relația se numește de megieșie, iar exponenții acestei relații se consideră megieși. Nu putem accepta pentru perioada studiată expresii de genul: sate de răzeși sau moșie răzășească, deoarece toate moșiile acelea erau răzășii și supuse obiceiului răzășiei. Moșiile stăpânite de o singură persoană de asemenea putea fi supusă răzășiei, numai atunci când stăpânul o împărțea descendenților.

Moșii integre s-au păstrat o perioadă îndelungată doar în cazul neamurilor cele mai bogate (Cantacuzino, Rosetti, etc.), stăpânitoare de un număr considerabil de moșii și de sate, care puteau să lase fiecărui descendent câteva moșii întregi. Un moșinaș putea să fie răzeș în câteva moșii, suprafața pe care o deținea fiind diferită de la caz la caz. Ca de exemplu, în cazul lui Andrei Mihuleț, cel care stăpânea moșia întreagă Burhuta, iar în moșia Onițcani era stăpân doar pe o parte din moșie; situația poate fi exprimată prin forma: Andrei Mihuleț, care era stăpân al Burhutei, după cum și răzeș de Onițcani.

Noțiunea de răzeș însemnând copărtaș la moșie; în documente se întâlnește și formele ca tovarășii la moșie. În istoriografie se mai evidențiază uneori și moșiile boierești, deosebite de cele numite răzășești. Iar documentele agrare, cel puțin din secolul al XVII-lea, începutul secolului al XVIII-lea, demonstrează inexactitatea unei astfel de interpretări (a se vedea documentul din 9 iunie 1698, care reflectă dania făcută, asta în satul Sociteni, de Bogoș pârcălab⁶⁵⁵ lui Panaite postelnicel: „a

satului se găsea în posesia lui Iancu Kogălniceanu, căruia la 10 dec. 1821 i se recunosc dreptul de nobil. Avea aici în supușenie 22 de familii de țărani, fusese ales de nobilime judecător de ținut la Ismail. El mai stăpânea și moșia din Budești cu toate cele 43 de gospodării, constată istoricul V. Nicu. În apr. 1835 la Băcșeni au fost înregistrate 20 de case cu 95 de locuitori. La sf. a. 1858 aici viețuiau 31 de familii cu 136 de suflete. În ian. 1861 boierul Iamandi procură la Băcșeni 520 deseatine de pământ arabil și 205 des. de pădure, dar intrând în datorii, își pierde o parte din avere și în 1889 rămâne numai cu 342 des. În „*Dicționarul statistic al Basarabiei*” din 1923 citim: „Băcșani sau Bacsani, plasa Nisporeni. Anul întemeierii: neprecizat. Clădiri: 70, nelocuite 4. Populația: bărbați 225, femei 229, total 454. Carieră de piatră. Poștă rurală, primărie”. În timpul reformei agrare 9 familii au primit gratuit de la instituția română „Casa Noastră” câte 6 ha de pământ.

⁶⁵³ Sava Aurel, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, nr. 92, p.118-121, București, 1937.

⁶⁵⁴ *Idem*, nr.113, p.158-159.

⁶⁵⁵ În cea de- a doua domne a lui Antioh Cantemir, Darie Donici apare iarăși cu slujba de serdar, când domnul primise poruncă de la Poartă să aprovizioneze în grabă cu bani și lemn Tighina,

treia parte de sat de Săceteni, bătrânul Sofronii, care este cumpărat de moșul meu Cocioveiu”⁶⁵⁶). Faptul că un boier, să presupunem, stăpânea zece sate (moșii) întregi și deținea doar o parte sau o jumătate dintr-o oarecare moșie, îl califică ca răzeș și pentru moșia stăpânită parțial, după cum arată și documentul din 18 octombrie 1668, zăpis prin care domnul Ilieș vv. Alexandru permite lui „Dumitrașcu vătav de stolnicei (fiul lui Mihalcea Hîncul⁶⁵⁷, n.n.) ca să aibă a ține a sa dreaptă ocină și moșii” în satul Cornești, danie de la Andrei Horotceanu, „iar careli să va faci răzăș pi acel loc cu dresi ci va ave să vii di față”⁶⁵⁸.

Vedem că așa numitele moșii boierești, de regulă, se deosebesc de mica proprietate doar prin număr, suprafață și prin gradul de integritate a unor moșii concrete, din fondul funciar al stăpânului (boierului), (vezi actul din 18 iunie 1663, care reflectă un schimb de sate dintre doamna Ecaterina Dabija și Racoviță Cehan, mare logofăt, „dat-am eu doaă sate schimbu anume Iurieștii la ținutul Lăpușnei cu vecini... ș-altu sat anume Șercanii la Ținutul Orheiului, iarăș cu vecini”. Racoviță Cehan mare logofăt „datu mie schimbu drept schimbu satul Buciuleștii cu curți gata și cu vecini și cu mori în Bistrița”, ținutul Neamțului⁶⁵⁹). Cunoaștem că Stamate a avut o soră căsătorită, în Țara Moldovei, cu Miron pârcălabul și un frate vitreg dinspre tată, Enache Neculce vistier, căsătorit cu

Cetatea Albă și Oceakovul. Unul dintre „ispravnicii de lemn” numiți atunci a fost și Darie Donici și pentru că „cu greu l-au rădicat pân-în iarnă” este închis, împreună cu pârcălabii Chirică și Bogoș, în turnul Goliei de „era să li taie și capitile” (Ion Neculce, *Opere. Letopiseșul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, București, 1982, p. 464).

⁶⁵⁶ Sava Aurel, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, nr. 119, p.143-146, București, 1937.

⁶⁵⁷ Mihalcea Hîncu se remarcă prin slujbă credincioasă pe timpul lui Vasile Lupu, inclusiv pe câmpul de luptă. În 1653, după ce Vasile Lupu pierde domnia în favoarea lui Gheorghe Ștefan, Hîncu, împreună cu un grup de lăpușneni, fuge la turci. Pașa din Silistra însă, primind bani de la noul domn al Moldovei, îl prinde pe Mihalcea Hîncu și îl trimite în lanțuri la Gheorghe Ștefan. Totuși, domnitorul îl iartă pe Hîncu, făcându-l armaș al doilea (însărcinat cu paza temnițelor și aplicarea pedepselor). În 1660, pe timpul lui Ștefăniță Lupu, Mihalcea Hîncu este deja serdar (comandant de oști, îndeosebi de călărime), fiind trimis de domnitor, în fruntea unei oști de 1000 de oameni, să lupte alături de turci împotriva principelui Transilvaniei Gheorghe Rákóczi al II-lea. Pe 22 mai 1660, oastea otomană, împreună cu moldovenii și muntenii, îl zdrobește pe Rákóczi la Gilău, acesta retrăgându-se rănit la Oradea, unde și moare la scurtă vreme. În bătălia de la Gilău s-a remarcat, printre alții, și ceașul Constantin Cantemir, viitorul domnitor al Moldovei. În 1661, serdarul Mihalcea Hîncu îl sprijină pe Ștefăniță Lupu în luptele pentru tronul Moldovei împotriva lui Constantin Șerban.

⁶⁵⁸ *Idem*, nr.68, p.93, nr.81, p.103

⁶⁵⁹ *Idem*, nr.73, p.97-98.

Ecaterina Cantacuzino (fiica lui Iordache Cantacuzino), care era tatăl cronicarului moldav Ioan Neculce hatman⁶⁶⁰.

Deoarece chiar el însuși, fratele și sora, erau căsătoriți în Țara Moldovei, putem presupune că ei au sosit împreună în spațiul românesc est-carpatic. Nu excludem faptul că au locuit temporar în toate teritoriile otomane de la Dunăre și în Țara Românească. Probabil că trecerea lor în Țara Moldovei este strâns legată de activitatea lui Nicolae Coci⁶⁶¹, tatăl lui Vasile vv. Lupul, deoarece Stamate era nepot de vară primară (după alte date, văr primar) cu ultimul. Porecla Hadâmbul a căpătat-o probabil ca rezultat al aflării sale în raiaua Brăilei, unde a și pățit un accident într-o înfruntare, care a condus la această formă de infirmitate sexuală.

La Brăila, Stamate s-a aflat până în 1639 sau 1640⁶⁶². Nu-i exclus ca Stamate să fi îndeplinit și rolul de iscoadă a lui Vasile Vodă Lupul, având sarcina de a ține sub control acțiunile lui Matei vv. Basarab și a pașalelor de la Dunăre. Cu greu se poate interpreta altfel aflarea unei rude a lui Vasile vv. Lupul la Brăila, pe când ceilalți frați, veri și nepoți ai domnului se bucurau, chiar din plin, de toate favorurile ce le conferea rudenia lor cu domnul Moldovei. Miron Costin cronicarul, referindu-se la campania lui Vasile Vodă Lupul, din luna noiembrie 1639, contra lui Matei Vodă Basarab, care s-a încheiat cu catastrofa de la Ojojeni, pe Prahova, pentru oastea moldovenească și cu fuga lui Vasile Vodă Lupul la Brăila, menționa în continuare: „La Brăila zăbăvindu Vasilie-vodă câteva dzile și Matei-vodă dedesă știre de olac la pașea (de Silistra, n.n.) îndată de izbânda sa asupra lui Vasilie vodă. Așea de sârgu lucrul, ori cu știrea pașii, ori dintru sine agii de Brăila și de Mecinu sfătuia să prindze pre Vasilie-vodă, să-l trimiță la pașea.

Și să nu fie dat știre Stamatie, ce au cădzutu apoi stolnic la Vasilie-vodă și alte domnii, pre urmă și postelnic mare, ar hi încăput Vasilie-vodă la prinsoare. Ce ședzându sara la masă, i-au dat știre și de la bucate s-au sculatu, printr-o grădină, peste un gardu, suindu de pe spinarea unuia din slujitori, și acolo i-au scos calul și au eșitu fuga din Brăila la Galați, lăsându toate în Brăila, câte nu rămăsesă la Ojojeni”⁶⁶³. Probabil că în casa vărului său se oprișe domnitorul Vasile Lupu, iar rapiditatea cu care credinciosul Stamate a și aflat despre planurile pașalelor de Brăila și de la Măcin, referitoare la domnul Țării Moldovei, demonstrează o dată în plus care era misiunea sa cea adevărată la Brăila, care era kaza turcească cu numele de Ibrail.

⁶⁶⁰ Iorga Nicolae, *Studii și documente cu privire la Istoria României*, 25 volume, vol.III, p.31, București, 1901-1913.

⁶⁶¹ Stoicescu Nicolae, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV – XVII*, p.45-46, București 1971.

⁶⁶² Costin Miron, *Opere*, p.92-93, Chișinău.

⁶⁶³ *Idem*, p.92-93.

După evenimentele descrise mai sus este puțin probabil că Stamate să se mai fi reținut mult timp la Brăila. Finele anului 1639 și începutul anului 1648⁶⁶⁴ poate fi considerată tocmai perioada în care Stamatie s-a stabilit definitiv în Țara Moldovei.

La 20 mai 1648, Gheorghe Ștefan, spătarul și soția sa Safta Boul, dăruiesc jumătate din satul Bozienii, sat aflat în ținutul Neamțului, Tudoscăi Boul, „când am căsătorit după Stamatie stolnicul, pentru căci ne-au slujit cu dreptate în casî, din pruncia ei”. Venind în țară, Stamate este numit de către Vasile Lupul în dregătoria de mare stolnic. În calitate de mare stolnic este atestat într-un act de la 19 aprilie 1648, iar la data de 31 decembrie 1649 este menționat ca fost stolnic⁶⁶⁵. După moartea vărului său Iorga, ajuns mare postelnic⁶⁶⁶, această dregătorie este ocupată de Stamate⁶⁶⁷. Această funcție, Stamate o deține până la finele domniei lui Vasile Lupul. Stamate era căsătorit cu Tudosca Boul, fiica lui Dumitru Boul medelnicer⁶⁶⁸, vară a Saftei Boul, soția marelui logofăt (devenit mai târziu domn)

⁶⁶⁴ Iorga Nicolae, *Studii și documente cu privire la Istoria României*, 25 volume, vol.IV, II, p.CCXXIV, București, 1901-1913.

⁶⁶⁵ Stoicescu Nicolae, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, sec. XIV-XVII, p.406, București 1971.

⁶⁶⁶ Iorga Nicolae, *Studii și documente cu privire la Istoria României*, 25 volume, vol.II, p.165, București, 1901-1913.

⁶⁶⁷ *Idem*, vol.III, p.31.

⁶⁶⁸ *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, vol.3, (1653-1675), nr.262-263, p.215-216, București, 1968, volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț. La 15 octombrie 1669 s-au împărțit, pe cinci frați, moșiile lui Toader Murguleț, fost mare armaș, Ionașco Balș, Tudosie Dubău și mătușilor lor, Bilușca și Solomia, „ficioarii Irimii lui Murguleț”, au primit o jumătate din satul Părhauți și a patra parte din satul Mărăței, ținutul Sucevei (T. Balan, *Documente bucovinene*, vol. III, p. 42-43, nr. 33). În mai multe acte ale vremii îl găsim pe Ionașco Balș cumpărând părți în satele Durăști (CDM, IV, p. 35, nr. 46; p. 62, nr. 179; p. 68, nr. 208; p. 89, nr. 314; p. 145, nr. 587; p. 166-167, nr. 693; p. 252, nr. 1119; p. 253, nr. 1125) și Furceni (Ibidem, p. 217, nr.946; p. 220-221, nr. 964), ținutul Tecuci, moșii pe care le aflăm mai târziu în stăpânirea strănepoților săi din partea fiului Vasile, născuți Cucoranu (T. Balan, *Documente bucovinene*, volumul V, p. 118, documente din 23 și 26 iunie 1775). La toate acestea se adaugă și o serie de danii precum cea din 3 iunie 1674 când Simion, fiul lui Radu din Umbrărești, îi dădea marelui vornic partea sa din satul Iovești, ținutul Tecuci (CDM, III, p. 494, nr. 2378). Ion Balș a fost figura proeminentă a familiei de la începutul veacului al XVIII-lea. Văr cu marele vornic Ionașco, însă cu trei decenii mai tânăr decât acesta, Ion a fost nepotul lui Lupu Balș, sulger la 1617, fiul vornicului Cristea (Mihai Dimitrie Sturdza, *Familia Balș*, p. 251. Lupu Balș, bunicul său, a fost căsătorit cu Magdalena, fiica Drăguței, împreună cu care a avut cinci copii: trei fete, Irina, Anușca, Măriuța și doi băieți, Constantin și Bejan (ibidem; Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 341. Pentru Măriuța, căsătorită cu marele logofăt Nicolae Racoviță, vezi Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. VIII, p. 102-103, nr. LXXXII). La 23 mai 1667, Măricuța, sora lui Bejan, a lui Constantin Balș, a Irinei și a Anușcăi, toți copii lui Lupu Balș sulger, dăruia hatmanului Nicolae Racoviță partea sa din satul Novaci, de la ținutul Hârlău, „ca să o grijească în viață și după moarte” (CDM, III, p. 320,

Gheorghe Ștefan⁶⁶⁹. Această relație de rudenie, cât și realismul politic al marelui postelnic, îl face să participe la complotul lui Gheorghe Ștefan, mare logofăt, contra domnului legitim și desigur a rudei sale de sânge.

Spre deosebire de alți boieri, Stamate n-a participat la acțiuni în mod deschis. În 1653, fiind trimis de Vasile Vodă Lupul la Bogdan Hmelnițki, pentru a-l informa despre revolta boierilor conduși de Gheorghe Ștefan, susținuți fiind și de oștile muntene și ardeleni, Stamate postelnicul, sub pretextul că a fost împiedicat

nr. 1482). Născut în anul 1663, Ion Balș apare în actele noastre întâia oară la 27 octombrie 1685 pe când, ca fost vâtaf de păhărnicea, era martor la dania unei părțidin satul Solești, către Ion Racoviță (Iulian Marinescu, Documente vasluiene extrase din *Condica moșilor lui Teodor Rosetti Solescu*, în BCIR, IV(1925), p. 188, nr. 12). Doi ani mai târziu, mai exact la 17 iulie 1688, tot ca fost vâtaf, hotăra din porunca domnului, împreună cu alți boieri, câtevalocuri cumpărate de Iordache Ruset în ținutul Putna (CDM, IV, p. 259, nr. 1149). Poate deloc întâmplător, nu la multă vreme după căsătoria cu Safta Ursachi, Ion este numit de către Antioh Cantemir mare medelnicer, dregătorie cu care este întâlnit prima dată la 11 mai 1696 (Nicolae Stoicescu,

Dicționar..., p. 342) și pe care o va deține, fără întrerupere, pe toată durata primei domnii a acestuia (Dintre actele care îl menționează pe Ion Balș ca mare medelnicer în vremea primei domnii a lui Antioh Cantemir amintim aici pe cele date 9 iunie 1696 (Ioan Caproșu, *Documente Iași*, vol. III, p. 93-95, nr. 114), 30 noiembrie 1696 (MEF, VI, p. 175-179, nr. 62), 25 ianuarie 1697 (ibidem, p. 183-185, nr. 65), 3 decembrie 1698 (Gh. Ghibănescu, *Surte și izvoade*, vol. VIII, p. 166-167, nr. CXXXV) sau 14 august 1699 (ibidem, vol. XXII, p. 48-49, nr. 57). La scurtă vreme după venirea lui Constantin Duca pentru a doua oară pe tronul de la Iași, Ion Balș apare în acte ca fost mare medelnicer (CDM, V, p. 15-16, nr. 54, act emis la data de 15 iulie 1701). Excelenta cercetare făcută de Mihai-Bogdan Atanasiu în „*Doi mari dregători ai Țării Moldovei la cumpăna veacurilor XVII-XVIII – Ionașco și Ion Balș*” ne pune în situația de a avea un tablou destul de complet de boieri, ale căror averi au hotărât soarta Moldovei. Ion Balș a avut șansa de a se căsători cu Safta, fiica unuia dintre cei mai bogați și influenți boierii ai Moldovei acelor vremuri, marele vistiernic Gheorghe Ursachi și a ultimei sale soții, Alexandra, fiicalui Dumitrașco Șoldan (Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 342. Sever Zotta, *Comunicări mărunte*, în *ArhGen*, II (1913), p. 98. Pentru viața și activitatea marelui vistiernic Gheorghe Ursachi vezi Marcel Lutic, *Neamul Ursachi*, în *ArhGen*, V (X) (1998), 3-4, p. 61-66). Căsătoria lor trebuie să fi avut loc înainte de 1696 când, la 6 decembrie, Alexandra Ursăchioaia, împreună cu fiul său vitreg Dumitrașcu Ursachi și cu ginerii Ion Balș și Solomon Costachi, vindeau moșii marelui vistiernic Iordache Ruset, satul Lelova din Ținutul Orhei (CDM, IV, p. 416-417, nr. 1880; p. 417-418, nr. 1885). Însoțirea cu Safta, deși a avut loc la câțiva ani după moartea socrului (Marele vistiernic Gheorghe Ursachi a murit înainte de 24 noiembrie 1689 (Marcel Lutic,

Neamul Ursachi, p. 66), l-a inclus pe Ion Balș într-o bogată rețea de înrudiri ce includea, în primul rând, pe reprezentanții familiilor Costachi (Solomon Costachi, fiul marelui vornic Gavrilă a fost căsătorit cu Catrina, sora Saftai, fiica lui Gheorghe Ursachi și a Alexandrei Șoldan (Marcel Lutic, *O deslușire genealogică pentru o inscripție funerară*, în *Arh. Gen*, V (X)(1998), 1-2, p. 163 și anexa III) și Cantacuzino (Dumitrașco, cumnatul lui Ion Balș, era singurul fiu al lui Gheorghe Ursachi din căsătoria cu Maria, fiica marelui vistiernic Iordache Cantacuzino (Marcel Lutic, *O deslușire genealogică...*, p. 162-164).

⁶⁶⁹ Neculce Ion, *Letopisețul Țării Moldovei*, XXXI, p.26; 174, vol.IV, partea II, p.CCXXIV, București, 1986.

chiar de către Ștefan pârcălabul Sorociei, se întoarce îndărăt, fără să îndeplinească misiunea domnească, fapt care a dat de bănuieț contemporanilor.

Or, „den blăstămata și lipsită hirea Hadâmbului, s-au întorsu înapoi”, scrie scârbit cronicarul Miron Costin⁶⁷⁰. Acțiunea lui Stamate postelnicul a întârziat chemarea cazacilor în ajutorul lui Vasile vv. Lupul, favorizând astfel intrarea lui Gheorghe Ștefan în Iași, unde se și declară domn. Gheorghe Vodă Ștefan, revenind în scaunul domnesc, după înfrângerea cazacilor lui Timuș Hmelnițki, și-a așezat reședința la Roman și aici a așteptat sosirea lui Stamate, mare postelnic și a altor boieri de la Constantinopol, unde fuseseră trimiși de domn pentru a obține firmanul dorit și confirmarea din partea Porții Otomane, dar să și aducă „steagul de domnie”⁶⁷¹.

În domnia lui Gheorghe Vodă Ștefan (1653-1658), istețul Stamate a obținut dregătoria de mare stolnic. Astfel este atestat mare stolnic în actele din 24 martie 1656, 8 ianuarie 1657, 12 ianuarie 1657⁶⁷², 30 aprilie 1657⁶⁷³. Ca și în timpul domniei lui Vasile Lupul armeanul, Stamate se bucura de cea mai mare încredere din partea noului domn, îndeplinind misiuni ce necesitau cunoștințe speciale și minte ageră, ceea ce nu la împiedicat la un anumit moment să-l părăsească și pe Gheorghe Ștefan și să treacă în slujba noului domn, Gheorghe Ghika (1658-1659).

În condițiile în care Gheorghe Ștefan era mazălit, Stamate și un grup de boieri au continuat în taină să-l susțină pe fostul domn, pregătind revenirea lui în țară. Deși chiar însuși Gheorghe Ghika Vodă cunoștea despre corespondența lui Stamate cu Gheorghe Ștefan-Vodă, totuși se pare că acesta îl iartă și-l trimite la hanul tătarilor din Crimeea, aflat cu hoarda crimeenilor în ținutul moldav Bugeac, pentru a împiedica pătrunderea tătarilor în Moldova.

Argumentele utilizate de Stamate au avut efectul scontat și hanul trimite un grup cam de 300 de tătari, în ajutorul lui Gheorghe Ghika. Ca urmare, Stamate obține iarăși dregătoria de mare stolnic, iar mai târziu pe cea de mare postelnic⁶⁷⁴. În timpul domniei lui Ștefăniță Vodă Lupul, Stamate nu ocupă nicio dregătorie. Probabil că domnul cunoștea sau intuia rolul jucat de Stamate în înlăturarea părintelui său din domnie.

Cu toate acestea, Ștefăniță Vodă Lupul s-a comportat destul de blând cu ruda sa. Astfel, la 18 februarie 1661, domnul îi dăruiește și lui Stamate, fost mare postelnic, niște case, dughene în Iași, vii, moșii, prisăci, ce fuseseră ale lui Vasile

⁶⁷⁰ Costin Miron, *Opere*, p.119-120., Chișinău.

⁶⁷¹ *Idem*, 184, p.151; 174, vol.IV, partea II, p.275.

⁶⁷² *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale, Supliment 1*, (1403-1700), volum întocmit de M. Soveja, Mihai Regleanu, Doina Duca-Tincușescu, nr.732, p.240-241; nr.739, p.242; 124, vol.IV, CLXIII, p.160, București, 1975.

⁶⁷³ Bulat T., *Documentele Mănăstirii Văratice // A.B., an. VII*, nr. doc.XIII, p.170-171, 1935, nr.2-3.

⁶⁷⁴ Costin Miron, *Opere*, p.168-169; 272, p.406-407; 321, p.438-439, Chișinău.

Gealalău, fost cămăraș de ocnă, care jefuise pe vistierul domnesc chiar în timpul intervenției lui Const. Șerban, domnul Țării Românești, în Moldova. Din acest motiv Vasile Gealalău a fost prins și decapitat, iar averile sale au fost confiscate și dăruite lui Stamate fost mare postelnic⁶⁷⁵.

În mazălie, Stamate a continuat să se afle și după decesul lui Ștefăniță Vodă Lupul. Și 20 iulie 1662 este data când este atestat ultima dată în dregătoria de fost postelnic⁶⁷⁶, ca de la 1 februarie 1663 Stamate să fie mare postelnic⁶⁷⁷. În această dregătorie, de mare postelnic, Stamate se menține până la începutul celei de a doua domnii a lui Gheorghe Duca. De un deosebit respect s-a bucurat în timpul lui Eustratie Vodă Dabija și Gheorghe Duca-Vodă. Este tocmai perioada când Stamate obține cele mai multe danii și face cele mai multe cumpărături de moșii. În 1664 Stamate, mare postelnic, se află alături de Eustratie Dabija-Vodă la asediul cetății Leva, pe teritoriul Imperiului Habsburgilor. Oștirile foarte mari otomane suferă înfrângerea, iar domnii țărilor române, Eustratie Dabija-Vodă și Grigore Ghica-Vodă, părăsesc cu detașamentele lor armata otomană, venind în Țara Românească cu intenția refugierii în Polonia, aflându-se împreună cu domnul în expediție.

Aici Stamate, mare postelnic, reușește să mai demonstreze încă odată calitățile sale de bun sfetnic, reușind să-l convingă pe Dabija vodă de necesitatea întoarcerii sale la turci, astfel acesta reușind să-și păstreze domnia. Meritul lui Stamate, mare postelnic, în buna rezolvare a acestei situații mai delicate, periculoase pentru domn, dar și pentru țară, a fost recunoscut de contemporani⁶⁷⁸. Stamate se impune și în domnia lui Gheorghe Duca-Vodă, fiind unul dintre boierii care au făcut posibilă înscăunarea acestuia⁶⁷⁹, datorită relațiilor pe care acesta le avea în diferite medii din marele Constantinopol.

Ultimele documente interne, care îl menționează pe Stamate, încă în dregătorie, sunt din primăvara anului 1670. Probabil că postelnicul decedase în vara-toamna anului 1670, deoarece într-un act de danie domnească datat cu 8 ianuarie 1671 este menționată iar doamna „Todosca, soția răposatului Stamate mare postelnic”, fapt care confirmă presupunerea noastră⁶⁸⁰. Dar în stabilirea

⁶⁷⁵ *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, vol.3, (1653-1675), nr.637, p.148; vezi și nr.802, p.183, București, 1968, volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț.

⁶⁷⁶ *Idem*, nr 863, p.195.

⁶⁷⁷ *Idem*, nr.928, p.208.

⁶⁷⁸ Neculce Ion, *Letopisețul Țării Moldovei*, p.37-38, București, 1986.

⁶⁷⁹ Stoile Constantin, *Un episod din domnia lui Gh. Duca. Răscoala lui Hâncu și Durac din 1671-1672* // Ar., Iași, 1936, nr.1-2, p.43, p.56-80.

⁶⁸⁰ *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, vol.3, (1653-1675), nr. 2016, p. 425, București, 1968, volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț.

faptului că Stamate Hadîmbul și Stamate Hiotul-Sacîzliul sunt una și aceeași persoană, un rol deosebit revine determinării legăturilor lor genealogice.

Nicolae Stoicescu a evidențiat pe cei „doi” Stamate, bazându-se pe o spiță genealogică elaborată în primele decenii ale secolului al XVIII-lea, *Izvodul lui Ștefan Ghindă postelnic*, care redă succint legăturile genealogice ale lui Vasile Lupul-Vodă. Însă baza izvoristică a izvodului, după spusele lui Ștefan Ghindă, era „așa am audzât să știu den gura moșă-me Arhondii și a maică-me Marii, să țin minte.

Care să dovîdescu să cu Scrisorile”⁶⁸¹. De fapt tot izvodul abundă în greșeli. Anume o asemenea greșeală a făcut pe Nicolae Stoicescu, să creadă în existența a doi mari dregători Stamate, care au fost mari stolnici, apoi mari postelnici și au stăpânit sate identice. Și anume, scriind despre otrăvirea fiilor lui Gavril Hatmanul, fratele lui vodă Vasile Lupu, Ștefan și Răducanu de către Gheorghe Ștefan, Ștefan Ghindă specifică că „șă pe un frate a moșă-me Arhondi Mironesi, Stamate, ce-au fost postelnic mare, holtei, în urma Iorgăi Postelnic, i-ar l-au otrăvit Ștefan vodă (Gheorghii, n.n.)”⁶⁸². Istoricul Nicolae Stoicescu, reieșind din cele mai sus menționate, trage concluzia: odată ce Stamate, mare postelnic, este și el otrăvit de Gheorghe Vodă Ștefan, însă în domniile următoare continuă să fie menționat un dregător Stamati, stolnic apoi postelnic, deci este probabilitatea să fi existat doi dregători omonimi⁶⁸³.

Faptul că avem de-a face cu o eroare, nu este așa greu de demonstrat. În același izvod, Ștefan Ghindă menționa: „c-au avut moșă-me Arhonda și alt frate (primul era Stamate mare postelnic, n.n.), pe Neculce vistiernic, tatăl dumisale vornicul Ion, însă frate dinspre tată, iar nu șă de o mamă; care să trag tote moșăile dispre mama moșă-me, vară primare Iorgăi Postelnic”.

Din izvod reiese că Arhonda, soția lui Miron pârcălab, vara lui Iorga mare postelnic, a avut doi frați: Stamate, frate drept și Neculce, frate după tată⁶⁸⁴. Însuși termenul „a otrăvi”, utilizat de Ștefan Ghindă, nu semnifică obligatoriu și excluderea din viață a celui otrăvit. Așadar aflăm că Răducanu, care era fiul lui Gavril hatmanul care, conform informațiilor furnizate nouă de Ștefan Ghindă, a

⁶⁸¹ Iorga Nicolae, *Studii și documente cu privire la Istoria României*, 25 volume, vol.III, p. 31, București, 1901-1913.

⁶⁸² *Idem*, vol. III, p. 31.

⁶⁸³ Stoicescu Nicolae, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV – XVII*, p. 408-409, 442, București, 1971.

⁶⁸⁴ Iorga Nicolae, *Studii și documente cu privire la Istoria României*, 25 volume, vol. III, p. 31, București, 1901-1913.

fost otrăvit chiar de Gheorghe Ștefan, apare ca element activ și în documentele de după anul 1658, când Gheorghe Ștefan părăsește Moldova⁶⁸⁵.

În zona ținutului Tecuci, Stamate stăpânea moșii în cinci sate. În satul Benești, pe Dobrotfor; satul Săsești; la Crăiești din Covurlui; satul Glăvănești, situat în ținutul Tecuciului,⁶⁸⁶; în Țigănești, stăpânea a treia parte din sat, cumpărătura din 1665, de la o rudă (unchi) a soției sale, Ștefan Boul, un fost mare vornic al Țării de Jos⁶⁸⁷, aparținând neamului Cerchezeștilor, neam împământenit deja la sfârșitul secolului al XVI-lea.

Aceast neam boieresc moldovenesc, altfel de origine străină, împământenit în secolul al XVII-lea, a fost inclus de Dimitrie Cantemir printre marile familii nobile ale Țării Moldovei. Este de origine cercheză, după cum arată și numele⁶⁸⁸. În linii generale, neamul Cerchez nu este unicul neam boieresc care își are originile în mediul acestui popor caucazian. Circasiene de baștină sunt neamul Abaza⁶⁸⁹ și, probabil, neamul Șaidîr. Din punct de vedere cronologic neamul Cerchez este atestat în Țara Moldovei la mijlocul secolului al XVII-lea, însă cu trimitere la finele secolului al XVI-lea. Apariția lui în Moldova a fost pusă în legătură cu căsătoria domnului Vasile Lupul-Vodă, în 1638, cu Ecaterina Cerchezoaia, „fata unui mârzac de ai lor (n. n., din „Țara Cerchijască”), cu care au trăit apoi până la săvârșitul său”⁶⁹⁰, care va fi mama viitorului domn Ștefăniță vv. Lupul. Venind în Moldova, Ecaterina a fost însoțită de un grup de cerchezi, format din multe persoane de diferite stări sociale, începând cu nobili, rude ale Ecaterinei, și terminând cu robi.

Această mică comunitate caucaziană, venită în Moldova împreună cu doamna Ecaterina, s-a dovedit a fi credincioasă domniei. Ei au fost alături de Vasile Lupul Armeanul și în momentele grele în timpul conflictului cu Gheorghe Ștefan. Cerchezii participă la lupta de la Popricani, alături de boierii Hîncești și Hîntești: „Și era și ai noștri, carii ținea cu Vasile-vodă, pe lângă Ștefăniță-păharnicul, den Hăncești și den Hîntești o samă și câți cercheji de-a lui Vasile -

⁶⁸⁵ *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, vol.3, (1653-1675), nr.354, p.95, București, 1968, volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț.

⁶⁸⁶ *Idem*, nr.863, p.195, nr.1122, p.249, nr.1641, p.351, nr.939, p.211.

⁶⁸⁷ *Idem*, nr.1269, p.279.

⁶⁸⁸ Cantemir Dimitrie, *Viața lui Constantin Cantemir*, trad. de Radu Albala, p.98; 50, p.114, București.

⁶⁸⁹ Bacalov Sergiu, *Neamul Abăzeștilor în a doua jumătate a secolului al XVII-lea –începutul secolului al XVIII-lea //* In onorem Demir Dragnev. Civilizația medievală și modernă în Moldova, Chișinău, 2006, p. 420-431.

⁶⁹⁰ Miron Costin, *Opere*, p.95, Chișinău, 1989.

vodă, carii toți acește mărseșe cu boierii cei trimiși de Vasile - vodă la Hmil - hatmanul”⁶⁹¹.

Din grupul restrâns de curteni probabil că făcea parte, chiar alături de întemeietorul neamului Abăzăștilor, și fondatorul neamului Cerchezilor. Or, „den blăstămata și lipsită hirea Hadâmbului, s-au întorsu înapoi”, scrie scârbit cronicarul Miron Costin⁶⁹². Acțiunea lui Stamate postelnicul a întârziat chemarea cazacilor în ajutorul lui Vasile vv. Lupul, favorizând astfel intrarea lui Gheorghe Ștefan în Iași, unde se și declară domn.

Gheorghe Vodă Ștefan, revenind în scaunul domnesc, după înfrângerea cazacilor lui Timuș Hmelnițki, și-a așezat reședința la Roman și aici a așteptat sosirea lui Stamate, tot mare postelnic și a altor boieri de la Constantinopol, unde fuseseră trimiși de domn pentru a obține firmanul dorit și confirmarea din partea Porții Otomane, dar să și aducă „steagul de domnie”⁶⁹³. În domnia lui Gheorghe Vodă Ștefan (1653-1658), istețul Stamate a obținut dregătoria de mare stolnic. Astfel este atestat mare stolnic în actele din 24 martie 1656, 8 ianuarie 1657, 12 ianuarie 1657⁶⁹⁴, 30 aprilie 1657⁶⁹⁵.

Evident că nu putem nega pătrunderea, pe diferite căi, a unor reprezentanți ai popoarelor caucaziene, printre care și cerchezi, înainte de venirea doamnei Ecaterina Cerchezoaia în Țara Moldovei (1638). Cel mai bun exemplu a unei astfel de infiltrări, ajunsă până în mediul boieresc, este cazul neamului Șaidireștilor. O astfel de presupunere este confirmată și de faptul că până în domnia lui Vasile Vodă Lupul nu este menționat în documente vre-un reprezentant al acestui neam.

Această schemă este răsturnată însă tot de un document din 11 septembrie 1654, emis în domnia lui Gheorghe Vodă Ștefan, în care se fac referiri la strămoșii Cerchezăștilor din secolul al XVII-lea, cu trimitere la sfârșitul secolului al XVI-lea. Documentul amintit, din 11 septembrie 1645, conține date despre Cerchezăștii de la finele secolului al XVI-lea, prima jumătate a secolului al XVII-lea.

La această dată, Gheorghe Vodă Ștefan întărește niște țigani Irinei, soția lui Ioniță Cerchez, fost mare stolnic și fiului ei Ștefan, pe care îi stăpânise Cerchez spătarul, tatăl lui Ioniță Cerchez, fost mare stolnic, „de la cei de mai înainte și bătrâni domni”, având și ispisoc „de împărțeală de la Moise Movilă voievod, când s-au împărțit Cerchez spătarul cu sora sa”. De la împărțeala țăganilor făcută între

⁶⁹¹ Miron Costin, *Opere*, p.126, Ghișinău.

⁶⁹² Costin Miron, *Opere*, p.119-120., Chișinău.

⁶⁹³ *Idem*, 184, p.151; 174, vol.IV, partea II, p.275.

⁶⁹⁴ *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale, Supliment 1*, (1403-1700), volum întocmit de M. Soveja, Mihai Regleanu, Doina Duca-Tincușescu, nr.732, p240-241; nr.739, p.242; 124, vol.IV, CLXIII, p.160, București, 1975.

⁶⁹⁵ Bulat T., *Documentele Mănăstirii Văratice* // A.B., an. VII, nr. doc.XIII, p.170-171, 1935, nr.2-3.

Cercez spătarul și sora sa, primului i-a revenit Toader țiganul și Avrămia, copiii lui Simion țiganul și ai Titianei, „care acel Simion țiganul le este lor de demult de moșie, iar Titiana țiganka a fost danie de la Aron Voievod lui Cercez cel Bătrân”.

De asemenea, Gheorghe Vodă Ștefan le mai întărește și 10 țigani, fiind toți copiii lui Toader și ai Avrămiei⁶⁹⁶. Tocmai documentul în cauză ne permite să stabilim începuturile Cercezăștilor în Țara Moldovei, încă în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

Alte detalii referitoare la Cercez cel Bătrân, căruia domnitorul Aron-Vodă Tiranul (1591-1595) îi făcuse danie niște țigani, nu sunt încă azi cunoscute. Deoarece este numit în document „cel Bătrân”, putem presupune că el era considerat întemeietorul neamului, deci primul reprezentant al neamului Cercez. Acest Cercez cel Bătrân a avut cu siguranță cel puțin doi copii ai lui: Cercez spătarul, al cărui prenume rămâne deocamdată necunoscut, și o fiică, despre care știm doar că, după moartea părintelui, aceștia împart averile rămase (în cazul dat țigani), în timpul domniei lui Moise Vodă Movilă (1630-1631; 1633-1634).

Nu-i exclus că Cercez spătarul să fi mai deținut această dregătorie, poate în domnia lui Moise Vodă Movilă. Fiul lui Cercez spătarul era Ioniță Cercez, mare stolnic în timpul lui Vasile Vodă Lupul, căsătorit apoi cu Irina, fiul căroră a fost Ștefan Cercez⁶⁹⁷. Despre beizadea Ștefan Cercez, documentele din epocă oferă mai multe informații. Este menționat în documente la 1654, fără dregătorie, și la 12 mai 1663, fiind atestat în calitate de comis. Deține dregătoria de comis al II-lea până la 29 iulie 1671. Între datele de 20 mai 1681 și 15 aprilie 1682 este mare postelnic. În perioada 9 iunie 1686⁶⁹⁸ și 24 august 1694 este menționat în documente în dregătoria de mare comis⁶⁹⁹. În domnia lui Constantin Cantemir, deținând atunci dregătoria de mare comis, s-a bucurat de cea mai mare încredere

⁶⁹⁶ Bezviconi Gheorghe, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, vol.I, București, 1940; vol.II, București, 1943.

⁶⁹⁷ Din anul 1839, pe 10 mai, se păstrează *Hrisovul lui Mihail Grigore Stuzdza vv. în pricina de judecată dintre Hristodor Artalogu, răzeș din moșia Mărășești și comisul Pavel Cercez*, pentru 122 de stânjeni, din moșia Mărășești. Original, pecetea domnească mare, semnătura (ANRJI, Fond nr. 2, inventar Colecția „Documente”, Pachetele nr. 1061-1067, p.50). Din 1841 26 noiembrie datează jurnal încheiat de membrii Divanului Domnesc în pricina de judecată între Ilinca Vârnăv, născută Negri, proprietara moșiilor Blânzi, Popești cu răzeșii de la moșiile Găgești, Corod și o parte din Blânzi. La 10 iunie 1842 apare și Hotarnica moșiei Chilieniu, pe apa Elanului înspre apus, până la drumul Brăilei, a căpitanului Gavril Cârjă, precum și jalba unor locuitori din moșia Brăilești către Isprăvnicia ținutului Tecuci, în pricina a 50 de stânjeni din acea moșie, la 27 ian., 1843, idem, p. 56-57.

⁶⁹⁸ Ghibănescu Gheorghe, *Cuzeștii. Precedat de un studiu istoric asupra văii Elanului*, nr.CXI, p.136, nr.CVXIII, p.143, Iași, 1912.

⁶⁹⁹ *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale*, vol.4, (1676-1700), nr.1219, p.255, București, 1970, volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculescu, Veronica Vasiliu, Constanța Neculescu.

din partea domnului, „cum acesta avea mare trecere pe lângă domn și era mereu față la curte și la masă” și era la curent cu „toate tainele domnului”⁷⁰⁰.

Dimitrie Cantemir chiar îl caracterizează ca fiind „om cu frica lui Dumnezeu și slujitor de credință tuturor domnilor, vesel pe la ospete și taclale, dar cu măsură în toate și chibzuit”. Ștefan Cerchez, mare comis, a avut posibilitatea să-și arăte credința față de domn, unul din principiile de bază ale nobileței, pe care nici marii boieri de viță veche nu-l mai respectau, în așa fel slujind domnului el slujea și țării. A fost acel boier care știm că a destăinuit domnului său, în mod absolut conștient, despre conspirația boierilor Costinești și Gavriliștești, în spatele cărora se afla fără nici o îndoială Constantin Vodă Brîncoveanu, care, la rândul său, era și el manipulat tot de către Cantacuzinești, statornici exponenți ai finanței constantinopolitane în mica Țară Românească.

Boierii rebeli, știindu-l pe Ștefan Cerchez, atunci mare comis, drept om de încredere al lui Constantin Cantemir, hotărâseră să-l facă și complice la acțiunile lor anticantemirene, misiune ce i-a revenit se pare lui Vasile Gavriliță: „la căderea nopții, Vasile vine singur, să cineze la Ștefan, după vorbă. Așezându-se amândoi la cină, bea anume vin mai mult decât se cuvine de ispită și îl silește și pe gazdă să bea.

Astfel înveselindu-se ei, începe să strecoare în vin cuvinte de ispită, dar Ștefan face pe surdul și, ca și cum nu le-ar fi înțeles, încearcă să întoarcă vorba de la asemenea cuvinte în doi peri. După cină însă, când beau cafeaua (după obicei), depărtându-i pe ceilalți, Vasile îi spune mai pe față și limpede că „are să-i spună și să-i destăinue o vorbă spre folosul întregii țări, și dacă îi făgăduiește cu jurământ că n-are s-o descopere nimănui, el îi va vădi această taină”. Ștefan, „cugetând că nu va auzi de la dânsul nimic împotriva domnului, ci altceva, care să ținătească la interesul de obște, jură”.

În această situație nouă ivită, Vasile Gavriliță îi destăinui planurile boierilor rebeli, spunându-i despre posibila mazălire a domnului. Aflând însă despre intențiile conspiratorilor, Ștefan Cerchez, mare comis, percepe însă în alt mod decât sperase Vasile Gavriliță: „făcutu-le-ai, oare, cunoscute domnului sau altuia dintre sfetnicii lui?” și continuă atunci Ștefan, „căci mai degrabă lui vodă trebuia s-o destăinui acestea decât mie.

Căci slujitorul credincios întru aceasta îi este credința, că nu numai să îndeplinească cu credință o îndatorire ce i se dă pe seamă, ci, pe lângă aceasta să-și apere din toate puterile sale domnul, de primejdiile ce i-ar veni de la uneltirile vrăjmașilor și ale neprietenilor”.

În aceste noi condiții, Vasile Gavriliță hotărăște, pentru a se salva, să destăinueie cele știute despre conspirația lui Lupu Bogdan mare spătar și ginere domnului. „Prea bine, zice Ștefan, dar aș dori să i le spui de față cu mine, ca să le

⁷⁰⁰ Cantemir Dimitrie, *Viața lui Constantin Cantemir*, p.98, trad. de Radu Albala, București.

aud și eu, și ca nu cumva, cunoscându-le eu pe toate și tăcând, să se pară că a auzit asemenea lucruri de la altul, înainte decât de la mine”.

Pleacă apoi împreună la Lupul Bogdan, care-l pune atunci la curent pe domn⁷⁰¹ și aflăm că în felul acesta, a fost împiedicată o încercare din afară, care utiliza ambițiile și spiritul de nesupunere al marilor neamuri boierești, de a înlătura domnul legitim moldovean, care întruchipa țara, situație favorabilă oricui, numai nu Țării Moldovei.

Comportamentul de atunci al lui Ștefan Cerchez este unul ideal și reprezintă tipul clasic pentru mentalitatea veche a boierimii slujitoare, cea formată încă în perioada lui Ștefan cel Mare, însă pentru a doua jumătate a secolului al XVII-lea, este ceva, deși recunoscut de toți ca model și datorie pentru un nobil, însă situația reală în care se afla la etapa aceea, dominată de spiritul societății orientale, reprezentat în special de boierii greci abia căftăniți, care contribuia însă din plin la descompunerea vechilor noastre valori.

Boierul Ștefan Cerchez fusese căsătorit cu domnișoara Axița, fiica lui Enache Paladie postelnicul⁷⁰². Copiii lor au fost Niculae Cerchez, diac de cămară și, probabil Ionașco Cerchez și Sandu (Alexandru) Cerchez. Stăpânirile lui Ștefan Cerchez erau constituite multe din danii, moșii și cumpărături ce le avea: în ocolul târgului Iași stăpâna o vie cu pomeți, la Copou, cumpărată cu 55 de galbeni de argint, la 12 mai 1663, de la Nastasia Stătioae din târgul Iași. În aceeași zi, domnul Eustratie vv Dabija îi întărește prin uric posesia acestei vii. De asemenea, la Copou, Ștefan Cerchez al II-lea comis stăpâna o altă vie, cumpărată de la Anisia, soția lui Vasile Roșca⁷⁰³ fost vornic și de la fiii ei, Dumitrașco Roșca vornic și Simion, cu 40 de lei.

Această vie îi este întărită de domnul Iliăș Alexandru-Vodă, la 21 aprilie 1667; în târgul Iașilor stăpâna un întins loc de casă, pe Ulița Piciorogoe, pe care îl avea de la socrul său, Enache Paladie, postelnicul. La rândul său, Enachie Paladie, postelnicul, cumpărase acest loc de casă din târgul Iașilor, în timpul domniei lui Vasile Vodă Lupul, de la un oarecare Ștefan și soția sa Catrina.

Ultimii întăresc, la 14 noiembrie 1668, vânzarea locului de casă din Iași lui Ștefan Cerchez, căci primul act s-a pierdut atunci când „au ars tătarii Iașii”. Tot în Iași stăpâna și un loc de dughene, pe Ulița Chervăsăriei, ceva mai jos de Târgul

⁷⁰¹ Cantemir Dimitrie, *Viața lui Constantin Cantemir*, p.98-101, trad. de Radu Albala, București.

⁷⁰² Ghibănescu Gheorghe, *Surete și izvoade (documente slavo-române)*, 25 volume, vol.22, nr.XIX, p.17; vol.4, nr.XLVI, p.41; 44, nr.625, p.152-153, nr.631, p.154, Iași, 1906-1932.

⁷⁰³ La 12 iulie 1632 (7140), Iași. Vasile Roșca vornic dă de gloata și vinde o jumătate din satul Oneani, ținutul Hirău, lui Gheorghe Hosea vistiernic, pentru 730 galbeni și 13 poloboace eu miere.-*Documenta Romania Historica, Moldova XXI*, nr.153.

Făinii, cumpărat la 29 iulie 1671, pentru 70 de lei, de la Mihăilă Gurea, soția Tudora și fiii lor, Gavril și Dochița⁷⁰⁴.

Ștefan Cerchezul și Axița cumpără cinci dughene gata și zece locuri de dughene, de casă și de ogradă, cu pivniță de piatră, aflate pe Ulița Carvăsăriei și Ulița Piciorogoaiei, pe care le-au dăruit mănăstirii Trei Ierarhi din Iași. Pentru această danie, Gheorghe Duca-Vodă întărește prin uric mănăstirii, la 20 mai 1681⁷⁰⁵. În satul Costești, din ținutul Tutovei, avea părți de moșie. La 10 martie 1670, Ștefan Cerchez al II-lea comisul, face și el o danie mănăstirii Dealul Mare, din Codrul Iașului, a lui Iane Hadâmbul postelnicul⁷⁰⁶, o vie în satul Costești, promițând că actele („dresele”) pentru această vie, le va da el mănăstirii după reîntoarcerea sa de la „Crit” (Creta), unde se ducea la acel moment, „cu caii împărătești”.

În satul Turbătești din ținutul Cârligăturii, stăpânea a cincea parte din a patra parte a satului, cu un loc de prisacă în Rediu, făcută danie, la 1 martie 1671, de către Pascal Corlat cămărașul, fiul lui Vasile Corlat. Același Pascal Corlat îi dă comisului Ștefan Cerchez 37 de stupi, pentru o datorie de 37 de lei care o avea de patru ani⁷⁰⁷. În satul Glăvănești, ținutul Iașilor, pe Jijia, stăpânea o parte din moșie, cumpărată de la Irina, fata lui Lupușor din Glăvănești.

La 13 iulie 1671, Pascal Corlat uricarul, a hotărnicit, împreună cu răzeșii, partea comisului Ștefan Cerchez din satul Glăvănești⁷⁰⁸. În satul Dragomirești stăpânea părți de ocină, deoarece la 14 mai 1682 asistăm la o vânzare din acest sat, la care participă și alți Cerchezăști, printre ei ca martor era și Ștefan Cerchez comis. Avea stăpâniri în satul Feținghești, ținutul Putnei, pentru care, la 15 aprilie 1682, domnul Gheorghe Duca judecă pricina dintre Roxanda, fata răposatului Dumitrașco, fost postelnic și Ștefan Cerchez, paharnic cu Ilie și Apostol, fiii

⁷⁰⁴ *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului, vol.3, (1653-1675)*, volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț. nr.974, p.219 nr.975, p.219, nr.2098, nr.625, p.152-153, nr.1462, p.316, nr.1705, p.364, p.440-441, București, 1968.

⁷⁰⁵ *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale, vol.4, (1676-1700)*, București, 1970, nr.1705, p.154, volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculescu, Veronica Vasiliu, Constanța Neculescu.

⁷⁰⁶ Mănăstirea Hadâmbu, jud. Iași, cunoscută și sub denumirea tradițională de Schitul din Dealul Mare, a fost ctitorită de către postelnicul grec Iani Hadâmbu, care în anul 1659 primise de la voievodul Gheorghe Ghica un loc „în pădurea Iașilor, la Dealul Mare”. Atunci când a fost construită, biserica avea un aspect de cetate, fiind fortificată, având metereze și patru bastioane.

⁷⁰⁷ Ghibănescu Gheorghe, *Surete și izvoade* (documente slavo-române), 25 volume, vol.4, nr. CCXV, p. 232-233; 43, nr. 2029, p. 428, Iași, 1906-1932.

⁷⁰⁸ *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului, vol.3, (1653-1675)*, nr.2092, p.439, București, 1968, volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț.

răposatului Enachie, clucer. Satul fusese demult cumpărat de Enachie clucerul de la Sârghie și soția sa Nastasia, fata lui Dumitrașco postelnic cu 150 lei.

Domnul hotărăște ca satul Feținghești să fie stăpânit de către Ilie și de către Apostol, iar Roxanda, sora Nastasiei, să stăpânească satul Buciumi cel de pe Siret, ținutul Tecuciului, deoarece tocmai fusese vândută și partea Roxandei. Probabil în virtutea unei relații de rudenie, dintre Roxanda și Ștefan Cerchez, ultimul era și el răzeș la aceste moșii⁷⁰⁹; în satul Uscați, din ținutul Vaslui, Ștefan Cerchez stăpânea jumătate de bătrân, cumpărată pentru 40 de lei, la data de 10 februarie 1668; Satul Băbiceanii din ținutul Fălciului, cu mori în Bîrlad, fusese dăruit lui Ștefan Cerchez și soției sale Axintia, la 20 aprilie 1665, de către Gheorghe Duca, cu condiția că-l vor stăpâni până va veni „cineva din sângele lui Duca vodă”⁷¹⁰ să-l ceară, când urma să-l restituie automat.

Iar din această ramură a apărut în satul Virlezi neamul cerchezeștilor. Prima atestare a fiului lui Ștefan Cerchez datează cu 29 iulie 1642, fiind la Galați, martor la o vânzare în satul Otici, pe Soholiu⁷¹¹. Neculai Cerchez este și el menționat în documente la 25 iunie 1690, în calitate de diac de cămară. În această funcție este atestat până la 1 mai 1708. Era căsătorit cu Maria, fiul lor fiind Ioniță Cerchez. Într-un act datând din 30 iulie 1728 este menționată „Maria Cerchez a răposatului diac de cămară Nicolae Cerchez”, având pricină cu Teodor Moțoc, pentru un loc de casă din târgul Iași. Locul fusese cumpărat de „socrul ei comisul Ștefan Cerchez” de la diacul Marcu Sîrbul, din Serbia. Fiul lor, Ioniță Cerchez, este atestat în 1739 în timpul unui conflict pentru satul Trifești pe Prut, în ținutul Iașilor, cu Vasile Spîlcu, din Trifești.

Pe alți fii ai lui Ștefan Cerchez, comisul, îi putem doar bănui, lipsind documentele care ar indica direct asupra relației lor de rudenie. Aceștia pot fi Ionașco Cerchez, al cărui fiu Ion este martor la o vânzare la 12 mai 1701⁷¹². De asemenea și Alexandru (Sandu) Cerchez, stolnicul, care apare ca martor, alături de Ștefan Cerchez și Andronic Cerchez, la data de 14 martie 1682, la o vânzare⁷¹³.

⁷⁰⁹ *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale, vol.4, (1676-1700), nr.711, p.170, București, 1970, volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculescu, Veronica Vasiliu, Constanța Neculescu.*

⁷¹⁰ *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale, vol.4, (1676-1700), vol.4, nr.LXIV, p.56-57; vol.22, nr.XIX, p.17 vol.4, nr.XLVI, p.41, București, 1970, volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculescu, Veronica Vasiliu, Constanța Neculescu.*

⁷¹¹ *Documenta Romaniae Historica, A., Moldova, vol.XXIV, (1637-1638), volum editat de C. Cîhoadaru și I. Caproșu, nr.535, p.445-446, București, 1998.*

⁷¹² *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale, volum întocmit de Veronica Vasilescu, Doina Duca-Tinculescu, vol.5, (1701- 1720), nr.30, p.10, București, 1975.*

⁷¹³ *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale, vol.4, (1676-1700), nr.702, p.168, București, 1970, volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculescu, Veronica Vasiliu, Constanța Neculescu.*

Apoi este menționat ca martor, mazâl, fost stolnic, la 27 noiembrie 1696. Numit, Sandu Cerchez, în actul din 9 iunie 1709, când este martor la vânzarea unor vecini, de asemenea și la 28 martie 1718⁷¹⁴. Ambii boieri, Ionașco Cerchez și mai ales Alexandru Cerchez par a fi, în baza perioadei cronologice în care sunt menționați, frați cu Neculae Cerchez, diac de cămară, fiul lui Ștefan Cerchez, comisul. Descendența unui alt Cerchez, Andronic, este cunoscută mai bine, încât aceștia nu pot fi alții decât fiii lui Ștefan. Între aproximativ 1655 și 1660, în calitate de martor apare și un alt Cerchez-Constantin Cerchez, fost stolnic⁷¹⁵, probabil un frate al lui Ștefan Cerchez, în așa fel ei, mai ales Ionașco Cerchez, puteau fi și fiii lui Constantin Cerchez.

Andronic Cerchez este probabil și el un frate al lui Ștefan Cerchez; în acest moment nu este cunoscut ca existând vre-un document care să conțină informații exacte despre gradul lor de rudenie. Aceasta se poate face doar în baza unor surse tangențiale.

De exemplu, la data de 14 martie 1682, atunci când face cumpărături în satul Dragomirești, în ținutul Tutovei, cu loc de casă, „de zămnic”, cumpărat cu 8 galbeni de la Ștefan Gofei; în calitate de martori sunt Ștefan Cerchez comis și Alexandru Cerchez stolnic⁷¹⁶. Sau la 23 septembrie 1669, când de fapt și apare prima dată menționat în documente, Andronic aga, martor alături de Abăza Cerchezul (Andrei Abăza) vistiernic și Ștefan Cerchezul comis, la o vânzare în Iași⁷¹⁷, Andronic Cerchez este atestat la 12 aprilie 1691, în calitate de mare spătar, apoi ca mare vornic al Țării de Sus, între 10 ianuarie 1692 și 13 iunie 1692⁷¹⁸.

Era căsătorit cu Axana⁷¹⁹, fiica lui Iurie Căpotici, și a avut trei copii: fiica Maria și doi fii: Miron Cerchez, căsătorit cu Maria Saule, copiii lor fiind Iordache Cerchez șetrar, Andronic, Vasile și Saule; Vasile Cerchez cămăraș, căsătorit cu

⁷¹⁴ *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale*, volum întocmit de Veronica Vasilescu, Doina Duca-Tincușcu, vol.5, (1701- 1720), nr.864, p.231, nr.1563, p.427-428, București, 1975.

⁷¹⁵ *Catalogul Documentelor Moldovenești din arhiva istorică a statului*, volum întocmit de Mihai Regleanu, Iulia Gheorghian, Veronica Vasilescu, Doina Duca, vol.II (1621-1652), nr.2021, p.395, București, 1959.

⁷¹⁶ *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale*, vol.4, (1676-1700), nr.702, p.168, București, 1970, volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tincușcu, Veronica Vasiliu, Constanța Neculescu.

⁷¹⁷ *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, vol.3, (1653-1675), nr.1872, pag.397, București, 1968, volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț.

⁷¹⁸ *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale*, vol.4, (1676-1700), nr.1343, p.301-302, nr.1436, p.322, nr.1477, p.331, București, 1970, volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tincușcu, Veronica Vasiliu, Constanța Neculescu.

⁷¹⁹ DRH, A, Moldova, nr. 174, vol. 5, p. 222-223.

Măricuța, fiica lui Vasile Gheuca, fiul lor fiind Mihălachi Cerchez atunci în demnitatea de spătar⁷²⁰.

Referitor la familia lui Andronic Cerchez, mare spătar, există un act din 12 februarie 1716, în care este amintit fiul lui Andronic, Miron, probabil răposat la acea dată, deoarece soția sa Maria, cu fiii Saule, Vasile și Andronic, vând un loc de prisacă din satul Dragomirești, care tocmai ce fusese cumpărat de Andronic Cerchez de la Ionașco Gafeiu din Dragomirești, Tofanei spătăroaie, soția lui Ilie Enache fost mare spătar, pentru 5 lei. Încă un frate al lui Ștefan Cerchez comis putea fi Ieremia Cerchez armaș, care la 20 martie 1677 se afla în ținutul Orheiului, la Peștere, semnând împreună cu mulți boieri orheiieni dania făcută în satul Trebujeni lui Andrei Mihuleț, de către Donosie de Trebujeni⁷²¹.

Cât despre numele neamului Cerchez, la origine putea să stea nu neapărat apartenența etnică cerchesă. De exemplu, la 3 iunie 1648 este menționată o oarecare Cercheja, fiica lui Mihăilă Floca, croitor din Țîrgul Vechi al Iașilor, nepoată lui Vasile Haiducul. Cercheja împreună cu tatăl său vând un loc de casă în Țîrgul Vechi lui Hristodor fost jîtnicer⁷²², iar la 28 mai 1659, Gheorghe Vodă Ghica dă carte pentru stăpânirea satului Brăești din ținutul Cărligăturii. Printre hotarele acestui sat, în calitate de punct de reper este indicat și toponimul „poiana lui Cerchez”⁷²³ și la 31 iunie 1662, când este atestat Cerchez, fiul Alexandrei, fata Danului din Gîrlești, făcând o danie în satului Gîrlești, ținutul Tecuci, deoarece l-a plătit pe moșul său Davu pentru o moarte de om⁷²⁴.

Spre originea etnică a neamului Cerchez, indică și faptul că purtătorii acestui nume, Andronic Cerchez, Ștefan Cerchez, Abăza Cerchez, participă ca martori la o vânzare de case în Iași, aflate pe locul „unde au stat cercheji”, vânzare făcută de către cerchezoaica Hapca, fostă roabă a doamnei Ecaterina, doamna lui Vasile Vodă Lupul. Deși neamul Cerchezeștilor a fost inclus de către Dimitrie Cantemir în rândul celor mai vechi și nobile neamuri boierești ale Țării Moldovei, avem multe motive să presupunem că este, ca și în cazul Mihulițeștilor, un neam care a făcut multe servicii Cantemireștilor, fapt care le-a asigurat un loc de seamă în lista neamurilor boierești întocmită de cărturarul domnitor.

⁷²⁰ DRH, A, Moldova, nr. 124, vol. 14, nr. LXXXIX.

⁷²¹ Sava Aurel, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*, p.140, București, 1944.

⁷²² *Catalogul Documentelor Moldovenești din arhiva istorică a statului*, volum întocmit de Mihai Regleanu, Iulia Gheorghian, Veronica Vasilescu, Doina Duca, vol.II (1621-1652), nr.2021, p.395, București, 1959.

⁷²³ Iorga Nicolae, *Studii și documente cu privire la Istoria României*, 25 volume, VI, 82, nr.38, București, 1901-1913.

⁷²⁴ *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, vol.3, (1653-1675), nr.820, p.187, București, 1968, volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț.

Acest neam de origine caucaziană, s-a împământenit repede, devenind unul dintre exponenții, pentru a doua jumătate a secolului al XVII-lea, ai vechii tradiții, a căror ocrotire devenise, spre finele aceluiași secol, ceva anacronic. Poziția lui Ștefan Cerchez, ajuns mare comis, față de natura raporturilor domn-boierime a făcut să impresioneze pe contemporani, precum și puritatea morală, aspect care pierduse mult din valoarea sa, așa cum se întâmplă, de regulă, în perioadele de tranziție de la un sistem de valori la altul. Cerchezeștii, precum și alte neamuri tot de aceeași origine caucaziană, care existau în Țara Moldovei la acea perioadă, s-au remarcat prin credință deosebită față de domnii la care slujeau. Probabil că acest fapt a fost determinat și de valorile proprii popoarelor caucaziene, care au fost menținute mult timp în mediul comunității caucaziene (circasiene) din Moldova, ca și însași comunitatea lor, care era deosebit de unită.

Acestea se apropiiau mult de vechile tradiții ale boierimii moldovenești, păstrate în secolul XVII-lea, în special de mica boierime de țară, de aici și de credința manifestată față de domnii Cantemirești tătari, exponenți ai micii nobilimi. Să recitim cu atenție una din poeziile lui Vasile Alecsandri pentru a înțelege firea cerchezeștilor de proveniență tătară: „Colo-n Plevna și-n redute/Stau păgânii mii și sute/Stau la pândă tupilați/ Ca zăvozi de cei turbați./(...)Jos în vale, pe câmpie,/ Basbuzuci de căsăpie/Și cercheji merei cumpliți/Rup cu dinții din raniți.”⁷²⁵ Ștefan Cerchez, conștient sau inconștient, făcuse apropierea lui cu neamurile grecești, fiind căsătorit cu o reprezentantă a neamului Pălădeștilor (un neam de origine greacă), fapt care a permis perpetuarea, undeva pe scara ierarhică social-politică și economică a Țării Moldovei, pe parcursul întregii perioade fanariote.”

Nu putem părăsi subiectul fără o altă succulentă analiză, a unor relații de rudenie între marile familii boierești, oarecum nu tocmai la vedre. Trăim în umbra oamenilor de odinioară, iar chipurile lor stau mărturie pentru noi. Fără a fi întrutotul conștienți de aceasta, ne aflăm sub semnul implacabil al trecutului, în mersul nostru către un viitor neștiut. Vechi boieri de altădată ai Moldovei, cei care stăpâneau sate și oameni pe cuprinsul unui pământ românesc nedespărțit de vreo apă curgătoare, stau strajă la memoria țării spre neuitarea istoriei noastre. Din sudul Moldovei, din colinele Tutovei, până în apa Ceremușului și malul Nistrului, în Bucovina și Basarabia de mai târziu, vechi sate amintesc prin istoria lor de stăpânii care le-au apărat cu sabia nu odată. Generațiile curg mereu, amintirea bunicilor noștri se estompează în memoria urmașilor, dar uitarea se pedepsește prin pierderea identității specifice și, în cele din urmă, duce la pieirea unui neam și a unei națiuni, pentru că, după cum a zis marele istoric Nicolae Iorga, cine uită nu merită să existe.

⁷²⁵ *Hora de la Plevna*, V. Alecsandri.

Între doi vechi boieri aparent nu există nici o legătură, precum între Ioan Tăutu și Ionașco Ghenghea, ambii mari logofeți ai Moldovei, dar, în realitate, se interpun între ei trei generații de femei, prin care s-a perpetuat legătura lor de rudenie. Urmărind curgerea generațiilor, constatăm că Irina, soția lui Ionașco Ghenghea, a fost strănepoata lui Ioan Tăutu. Având în minte modelul biblic, această descendență feminină poate fi descrisă astfel: Ioan Tăutu a avut pe Nastasia, Nastasia a avut pe Odochia, Odochia a avut pe Agafia, iar Agafia a avut pe Irina Ghenghioaia. Astfel, fiii lui Ionașco Ghenghea sunt stră-strănepoții lui Ioan Tăutu. Nicolae Iorga nu prea avea cuvinte măgulitoare la adresa marelui logofăt Ionașco Ghenghea.

La început de domnie, Vasile vodă Lupu înlătură pe “cânela bătrân trădător al multor domni, Ghenghe, care astfel își pierdu rostul, fiind trimis la mănăstire de vechiul său dușman, care puse mare logofăt pe Toderașcu Ianovici”. Dar nu după multă vreme, Ghenghea redevine în ochii domnului „adevărat credincios și cinstit batrân boier al nostru” și astfel, la 1635, îi reconfirma dreptul de stăpânire în satul Negrești, ținutul Vaslui. Marele logofăt deținuse un rol destul de important în sfatul domnilor Moldovei de până atunci. În vremea iminentei numiri la domnie a lui Alexandru Iliaș, în locul lui Moise Movilă, ca și până atunci, scaunul domnesc a rămas în grija caimacamilor Ghenghe logofătul și Enachie postelnicul; noul domn nu a fost dorit de boieri, „știindu cu toții hirea”, și a fost alungat. Apoi, neașteptata decapitare a lui Miron vodă Barnovschi la Constantinopol a fost urmată de închiderea marilor boieri care l-au urmat: „Ghenghea logofătul, Bașotă hatmanul, Cehan vornicul, Roșca vistiernicul, Costin postelnicul”, care ulterior au fost eliberați. Numele logofătului Ghenghea trebuie legat de un strămoș trăitor în vremea lui Ștefan cel Mare în sudul Moldovei, în actualul județ Vaslui. La 16 ianuarie 1495, Petre Ghenghe, împreună cu fratele său, Gavril, și surorile sale, Marușca și Mușata, dimpreună și cu verii lor, erau întăriți stăpâni în satul Popești, pe Jerăvăț, în ținutul Tutovei.

Un strănepot al lui Petre Ghenghea a fost boierul Cozma Ghenghea, pe care îl găsim menționat în vremea lui Petru Rareș, la 1543, ca unul dintre cei doi pârcălabi de la Cetatea Orheiului, pe malul Nistrului. Pe când era pârcălab de Roman, la 1547, Cozma Ghenghea cumpără trei sate pe Siret, în ținutul Suceava. Va cumpăra și alte două sate, în ținutul Hotin, drept pentru care, prin două acte din 1552, Ștefan vodă Rareș întărea fostului pârcălab de Roman stăpânirea a nouă sate și părți de sate, cumpărate de acesta în ținuturile Suceava și Hotin, precum și la Soroca.

Ionașco Ghenghea este fiul lui Cozma și va urca bine ierarhia rangurilor de la vornic de gloată sau spătar, până la mare logofăt al țării Moldovei între anii 1616 și 1623, după care va deține funcția de mare vornic al Țării de Jos și revine ca mare logofăt până la 1634; la jumătatea anului 1635, era mort. Domeniul funciar

al marelui logofăt Ionașco Ghenghea era impresionant. Familia sa stăpânea peste 60 de sate mari, risipite în toată Moldova, majoritatea concentrate în nord, în ținuturile Hotin, Cernăuți și Suceava, restul satelor fiind împrăștiate în celelalte ținuturi. În ținutul Cernăuți stăpânea cam vreo zece sate, printre care Boian, Lucovița, Grămeștii, Șărbăuții, Cernăuca, sat care în secolul al XIX-lea devine reședința boierilor patrioți și cărturari din familia Hurmuzachi, și altele. În ținutul Hotinului avea Bilăuții, Chelmeștii, Noua Suliță, Parcova, Ravacăuții, etc.

Dar și în ținutul Orheiului avea satul Văscăuții, iar în zona Vasluiului, în vechiul ținut Fălciu stăpânea satele Leoștii și Mălăeștii, și în fostul ținut Tutova vreo nouă sate, precum și, mai la nord, stăpânea satul Negrești, actualul oraș din județul Vaslui. Au mai fost, probabil și alte sate, de vreme ce, după pierderea Bucovinei, în satul Voloca de lângă Văscăuți, pe Ceremuș, trăiau frații Ghenghea, pentru care mai mulți boiernași și mazili din țara Bucovinei mărturiseau și, totodată, cereau consiliului nobililor de la Liov ca, acestora să li se recunoască originea boierească, căci „să trag din Ghenghe logofăt mare, care în multe scrisori vechi este însemnat”.

Atât Voloca, la ținutul Cernăuți, cât și Negreștii cu Lineștii, la ținutul Vaslui, au ajuns în stăpânirea lui Ionașco Ghenghea în urma înrudirii sale, prin căsătorie, cu o strănepoată a logofătului Ioan Tăutu, după cum aminteam, cel din vremea lui Ștefan cel Mare. Urmașii lui Ionașco Ghenghea nu au mai atins apogeul puterii acestuia. Biserica din Iași a marelui logofăt stătea mărturie pentru aducerea aminte a vremurilor de odinioară, însă a dispărut prin anii 1940, fiind ruinată.

Cu o jumătate de veac în urmă, se mai putea zări, în apropierea casei lui Vasile Alecsandri din Iași, chiar pe strada ce-i poartă numele, o biserică ce amintea de ctitorul său din veacul al XVII-lea, marele logofăt Ionașco Ghenghea, fiind numită „Biserica Gheanghei”. Așa cum scria Vasile Panopol, acestei străzi „pe vremuri i se spunea Ulița Ghenghei, după numele marelui logofăt de sub mai multe domnii, anume vel logofătul Ionașco Ghenghea”.

În vechime, numele definea calitățile unui individ, exemplul poate cel mai la îndemână fiind al amerindienilor. Mulți boieri au strămoșii peste munți, în Transilvania, români, dar și unguri sau secui. Boierii moldoveni Seachil amintesc de orginea lor, Szekely, adică un secui, trecut cândva peste munți, în Moldova. Tot astfel, va fi venit un alt secui, al cărui nume sau poreclă, Gyenge, a fost transcris în actele moldovenești așa cum se pronunța: Gheanghea/Ghianghea sau Ghenghea.

Și tot astfel, va fi venit și un slovac, numit în ugrește Tóth, care în românește devine Tăut. Aceștia făceau parte din generația acelor boieri numiți de Nicolae Iorga, „viteji cavaleri de obârșie maramureșeană”, din vremea lui Dragoș vodă și Bodan I. Marii boieri ai țării de mai târziu, precum logofeții Ioan Tăutu și Ionașco Ghenghea, poartă, prin numele lor, amintirea acelor vremuri războinice, când

mulți români maramureșeni și ardeleni, alături de unguri și secui au luptat cu sabia în mână, inițial în slujba regelui Ungariei, dar apoi a domnilor Moldovei, pentru pământul pe care aveau să zidească o țară, între poalele munților și malul Nistrului.

Câteva cercetări istorice noi ne aduc sub priviri „Țeremonia poruncilor padișahului”, sultanul sub a cărui ascultare feroce am tremurat toți cinci secole. În luna iunie a anului 1455, Mehmed al II-lea Fatih, adică „Cuceritorul”, trimite epistolă în care pretinde haraci domnului Moldovei, Petru Aron.

Formula de introducere folosită a actului acesta cuprinde numele și ascendența sultanului: „Mehmed, fiul lui Murad Han, veșnic biruitor”; când Mengli Ghirai, hanul Crimeii, i se adresează aceluiși Mehmed formula este diferită, este o urare și o invocare la autoritatea divină în legătură cu destinul imperiului: „Allah să facă să dănuie în veci împărăția marelui padișah!”; altundeva un dregător al hanului pe numele său Eminek Mîrza îi spune: „Sultanul fiu de sultan, Mehmed Han, dătător de belșug!”

La acesta din urmă care anunță în arzul⁷²⁶ său înfrângerea suferită de tătari în timpul expediției din 1476 împotriva Moldovei lui Ștefan cel Mare, epitetele măreției imperiale dobândesc fluentă epică: „Slavă lui Allah care, atunci când i-a cinstit pe suveranii Islamului, l-a făcut sultan pe cel mai vrednic dintre sultani, suveran măreț și onorat, stăpânul lumii drepte, luptător pentru credință, veșnic victorios și glorios, sabia lumii și a credinței, sultanul lumii islamice și al musulmanilor, însuflețitorul dreptății în cele două lumi, împărțitorul dreptății printre cei năpăstuiți de asupritori, cel care îi pedepsește pe răufăcători și pe uneltitori, moștenitorul suveranilor arabi și persani și turci, cuceritor de ținuturi și de țări și de cetăți, cel care îi înfrânează pe tirani și pe răzvrătiți și pe necredincioși, Alexandru (Iskender) al timpului, cel care face să se mențină tradiția profetului (sunnet) și tot ce este obligatoriu, preainaltul Allah să-l țină în împărăția lui”⁷²⁷

În documentul (ahidname) prin care sultanul Mehmed al II-lea confirmă încheierea păcii cu domnul Moldovei Ștefan cel Mare se vorbește despre „preaslăvitul semn împărătesc” ca și despre „slăvita monogramă sultanală”, însemne ale puterii „înaltului Cuib al Califatului dinastiei otomane” și al „mărețului Prag al împărăției”, care este „înalt ca cerul”⁷²⁸.

Sublimul Cuib al fericirii nu se zgârcește nici cu titlaturile onorante, către cei cu care se află în raporturi de război, de vasalitate sau de pace. Așa că în documentul în care Soliman Magnificul îi cere principelui Transilvaniei, Ioan

⁷²⁶ *Raport, cerere, petiție, jalbă, expunere de motive.*

⁷²⁷ *Documente turcești privind istoria României, vol. I, 1455-1774, întocmit de Mustafa A. Mehmed, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, p. 6.*

⁷²⁸ *Documente turcești privind istoria României, vol. I, 1455-1774, p. 6.*

Sigismund Zapolya, să respecte tratatul cu austriecii, respectiv cu împăratul Maximilian, înaltul Prag al Sublimei Porți este „ocrotitorul lumii și puternic, purtător de noroc în Orient și măreț printre tronurile din Occident”. Nu este mai puțin adevărat că și împăratul din Viena este „onorat printre mai marii celor de credința lui Isus”⁷²⁹. Nu diferă nici adresarea către regele Poloniei Sigismund al II-lea August; acesta este „glorios între emirii mari ai creștinilor”⁷³⁰, i se urează, lui ca și altora, „sfârșitul să vă fie cu noroc”; pentru că de altfel, această urare face parte din protocolul strict al adresării imperiale. În alte locuri, în toată scrisoarea padișahului către același Sigismund al Poloniei, referitor la iertarea acuzării de hainie (trădare) a lui Bogdan Lăpușneanu, refugiat la curtea polonă, epitetele menite să reliefeze autoritar măreția Înaltului Prag al Cuibului Fericirii curg și ele unele după altele: „Când va sosi înalta parafă împărătească, să vă fie cunoscut că, sosind acum la înalta noastră Poartă, ocrotitoarea lumii, și la înaltul nostru Prag, aducător de fericire, loc care este azilul sultanilor lumii și locul unde hakanii vin unul după altul”⁷³¹. După primirea unor vești despre prezența oștilor austriece în Tansilvania, Suleiman Magnificul dă asigurări principelui Ioan Sigismund, craiul Ardealului, că va fi serios sprijinit ca să-și apere autonomia sub suzeranitatea otomană. „Persoana mea atotcuprinzătoare”, se mărturisește așadar padișahul, „am luat la cunoștință cu amănunte de tot ce s-a scris și s-a spus în scrisoarea ta”.

În aceeași idee a sosit și o scrisoare de la beilerbeiul Timișoarei; lucrurile par să se clarifice. Acesta din urmă „a ajuns lângă tine” (spre oastea principelui transilvan, n.n.) și (...) s-a îndreptat spre dușmani care sînt „demni de înfrângere”. Ilustra poruncă stârnește oști și din alte vilaiete ale împărăției, astfel sangeacbeii din Rumelia au primit poruncă să se alăture numitului beilerbei de Timișoara; mai mult, în caz de nevoie însuși Ahmed pașa, beilerbeiul de Rumelia, „glorios”, după vorba padișahului, „printre emiri ai emirilor, să-i continue mărirea” a primit ilustră poruncă să strângă oastea la Sofia și „să fie gata”, iar toate oștile sale din Rumelia „sunt în curs de strângere lângă el”.

În final sultanul reînnoiește angajamentul de vasalitate al principelui ca să nu fie uitat în nici o privință și în nici un moment: „Vilaietul mai sus-amintit făcând parte din țările mele binepăzite, bunăvoința mea se întinde din belșug în ceea ce te privește pe tine”. Documentul mai cuprinde câteva indicații în măsură să sugereze „țermonia” orientală: „I s-a trimis”, ni se spune, „măriei-sale pașii, punîndu-se în pungă de atlas și în capsulă argintie, în ultima zi (selh) a lunii șevval, anul 972”⁷³².

⁷²⁹ *Documente turcești privind istoria României, vol. I, 1976, p. 64.*

⁷³⁰ *Documente turcești privind istoria României, vol. I, 1976, p. 65.*

⁷³¹ *Documente turcești privind istoria României, vol. I, 1976, p. 65.*

⁷³² Adică 30 mai, 1565.

Vorba lui Miron Costin⁷³³, „Hispanul” care, pentru că „să rudii” cu Vadislav al leșilor și cu împăratul „nemțăscu” au orânduit o sumă de bani la „crăiia lui de la Neapoli” ca să țină război cu Turcul, la fel și „șfedul” și împăratul „moshicescu”, cu toți au ajuns la înțelegere ca să țină, cum ziceam, bătaie cu turcul, cu orientul păgân.

Există în istorie și puține momente de liniște, de stare cvasiparadisiacă, în care totul pare că merge de la sine, în liniște. Ocaziile acestea ale domniilor fericite le oferă, înainte de toate, starea împărăției otomane. De aceea „Fericită domniia lui Vasilie-vodă, (Lupu, n.n) în care, de au fostu cîndva această țară în tot binele și bivșug și plină de avuție, cu mare fericie și trăgănată până la 19 ani, în zilele aceștii domnii au fostu.”⁷³⁴

Pricina acestui bine conjugat cu „bivșug” și „avuție” este, așa cum am spus mai înainte, faptul că „În anii de dentăiu cu prepusuri de nepace iară între leși și între turci, iară apoi, după trei-patru ani, deschidzîndu-și calea Împărăția Turcului asupra persului cu soltan Murat pentru Vavilonul, aicea aceste părți la mare păci și liniști și mare fericiei era”⁷³⁵. Cronicarul notează că „să temea turcii să nu se dea Țara Moldovei în partea leșilor, carii era pre acele vremi foarte tare, cât să siia împărăția de sfada leșilor, și ales avîndu amu începute războaie cu perșii, precum și s-au pomenit.”⁷³⁶

Și odată ce Murat sultanul zăbovea prin părțile perșilor cu oștile în „ceste părți, sta fericite vacuri, și liniște, și pace întemeiată den toate părțile, fiindu în pace amu Vasilie-vodă și cu megiașii.”⁷³⁷ Consecința imediată a „fericitelor vacuri” este zidirea de mănăstiri; nimic nu măsoară mai bine pe la noi prosperitatea și liniștea dată de Dumnezeu, prin buna potrivire a curgerii istoriei, decît aceste ctitorii voievodale frumoase, pe care domnii se chinuie să le împlinească tocmai pentru a rămâne îndărătul lor bunul renume al unei stăpîniri blagoslovite de Pronie, în stupi, mare roadă în toate”.

Așa că și Vasilie Vodă au zidit „lăudate mănăstiri” (...) „în orașul Ieșilor, întăi supt numele a trei sfinți învățători a bisericii, ce să dzice Trieh Svetitelei, mai pe urmă mănăstirea, a doa mănăstire, a Golăi, cu făptură, cum să vede, peste toate mănăstirile aici în țară mai iscusită. (...)”. Isprăvile domnești sunt mai ales cele legate de biserică, de fapta pravoslavnică, cum a fost aducerea moaștelor „a sfintei prepodobnei Paraschevei, în anul 7148 (1640), căriia svinte și de pe ce locuri au fostu, să citește viața ei petrecută cu mare dumnedzăire în Minei, în luna lui

⁷³³ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei. De neamul moldovenilor*, Iași, Editura Junimea, 1984, p. 125.

⁷³⁴ Miron Costin, *op. cit.*, p. 99.

⁷³⁵ *Idem*

⁷³⁶ *Idem*, p.109.

⁷³⁷ *Idem*, p.116.

octovrie în 14 dzile.” Și nu numai ctitorii bisericești se întâmplă în aceste „fericite vacuri” ci și altele, mirene, cum sunt curțile domnești, pe care domnul le împodobește cu „grădini, grajduri de piatră”. Bivșugul din acele vremi stârnește imaginația cronicarului: „Plină Țara Leșască, oi dzice, de aur, la care pre acele vremi curea Moldova cu boi de negoț, cu cai, cu miiere, și aducea dintr-aceia scară de fericire să suisă, precum și singuri leșii dzic și scrisorile lor, care nici o crăie pre acele vremi nu era deopotrivă; în bine și în dezmierdăciune pre atuncea leșii și așa și țara noastră.”⁷³⁸ În domnia lui Vasile Lupu, acesta „introduce limba greacă în biserica domnească.

El hotărăște ca la o strană psaltul să cânte grecește și toată liturghia să se citească alternativ în grecește și slavonește”. Limba de prestigiu devine treptat cea elenă: „Fii lui Miron Costin studiau în 1664 retorica în limba greacă. Gheorghe Duca a fost un protector al culturii elenice. (...) Se pare că Duca avea și o frumoasă bibliotecă cu autori greci și bizantini, fiindcă cerea lui Hrisant Notara să-i restituie operele scriitorilor bizantini Grigoras și Laonicos Halcocondylis.”⁷³⁹

Urmașul în tron al lui Vasile Vodă Lupul, vodă Gheorghe Ștefan este și el „Om deplin, capu întregu, hire adâncă, cât poți dzice că nascu și în Moldova oameni”; urmarea vrednicie voievodale este „marele bivșug țărâi” care „s-au trăgănat tocmai 5 ani, în pâine, în vin. Să ne amintim că pe data de 13 ianuarie 1843, conform adresei nr. 11507, trimisă Eforiei de la Iași, se înființează prima unitate de „tulumbagii” (pomplierii, n.n.), iar în luna martie Tecuciul este legat de Galați prin intermediul Șoselei amenajată din dispoziția domnitorului Mihail Sturdza.

În noiembrie 1841 târgul Tecuciului avea prima spițerie din localitate, întemeiată de ieșeanul Johan Abrahamfy, a fost „pomăzuită cu imprumutări de bani fără dobândă”, de însuși logofătul C. Conachi. Reîntorcându-ne la reconstituirea târgului Galaților de atunci, din vremurile lui cele pline de bunăstare, am spune că orice călător străin la Dunăre, care s-ar fi nimerit cu treburi ocazionale la Galați în acea perioadă extraordinară, ar fi fost tare mirat să întâlnească pe străzile înguste ale portului și orașului cochec, patriarhal și foarte bogat, amestecați printre lumea obișnuită a străzii, o sumedenie de oameni veniți din altă lume, foarte mirați.

Bărbați cu țilindru și haine nemțești mergând afectați, cuconițe cu răs subțire și mers undulat, aruncând ocheade de sub umbreluțele lor albe și dantelate, mulți greci, armeni, turci, lipoveni sau levantinii orientului, cu haine lor tivite viu colorate, ce-și vindeau liniștiți pe străzile orașului, halvița, roșcovele și rodiile gustoase, curmale mustind, halviță, dulciuri, plăcintuțe cu brâză dulce, salep rece

⁷³⁸ *Idem*, p. 116.

⁷³⁹ Ariadna Camariano-Cioran, *Academiile domnești din București și Iași*, Editura Academiei RSR, București, 1971, p. 8, 9.

și înghețată, ori multe alte dulceturi ale copilăriei noastre, chiar de aici, din locul de unde europeanul începe să-și caute cămila pentru orient.

Bătrânii telali, cu bocancii stâlciți, își pițigăiau glasul pe câte o stradă lăturalnică, sperând să obțină o para pe vechiturile caselor din mahala, unde îi auzeai într-un târziu: haiiini vechi cuuumpărăm, haiiiinii vechi, hainiii... În spectacolul acesta așa de colorat și pur oriental, nu puteau lipsi de la noi nomazii lumii, țigani, care apăreau de dimineată, în valuri succesive, pe străzile reavăne de rouă, într-o cavalcadă asemănătoare cu tăvălugul ciulinilor arțăgoși din bărăganul apropiat. Ei au invadat lumea europeană, fugind din fața sărăciei propriului lor popor, uriaș ca număr, dar afundându-se tot mai adânc în brațele ei.

Cu pălăriile lor negre cu boruri uriașe, în șalvarii largi băgați în turetcile cizmelor galbene, dintre cele mai țipătoare ciubote ungurești, anunțau cu glas cam dogit ce știau ei să facă: spoim caldări, suntem cei mai mari meșteri lacatuși, de broaște de la uși, de harcuri de puști... nu preaaa., havem pieptini de lăut, coconițăăă, ceauane mari de tuci...

Puradei mulți veneau mult mai în urmă, zgândărând, în joacă, cu câte un băț scurt, zăvozii străzii și în joaca lor începeau să înțeleagă că, lumea te privește mereu cu multă fereală și răceală. Zgomotul lor era inferal și atrăgea imediat atenția privitorilor, era ca și atunci când cădeau din căruță poloboacele golite de turburelul înțepător la limbă și decărcător de nădufurile vieții.

Că vorba filozofilor și stâlpilor bodegilor orașului: „De bei mori, de nu bei, mori!/Cel puțin să bei destul,/Ca să știi că mori sătul!” Apăruse deja în orașul de jos prima „baie comună”⁷⁴⁰ de pe strada Cehan-vodă, orașul portului simțea încă de atunci mirosul săpunu-lui parfumat, de bună calitate, produs chiar pe această stradă, iar un simbriaș amărât, purta drept reclamă o pancardă pe care scria cu litere de-o șchioapă: „Jegoooși, păduchiooși, râiooși, murdari, răpănooși, cu toții la baieeee!” În fiecare zi, aproape cu noaptea-n cap, purtătorul acestei originale pancarde, mânjită și scrijelată stângaci cu o cărămidă moale pe o scândură, cutreiera orașul de jos, stradă cu stradă.

Răspândite în Moldova medievală erau și băile obștești, numite uneori feredeie. „Un alt observator străin, care a apucat zilele din urmă ale domniei lui Vasile Lupu, Paul de Alep, cel care a fost pe aici însoțitorul Patriarhului Macarie al Antiohiei vorbește mirat de: fastul Curții precum și solemnitatea primirilor

⁷⁴⁰ Baia Comunală actuală și bazinul de înot au fost construite în jurul anilor 1925-1935. În Galați existau însă nu mai puțin de șapte băi. Este drept, mai mici, dar repartizate pe cartiere, într-un Galați mai mic. Din „*Călăuza orașului Galați*”, scoasă exact la 1925, de N.C. Nanu, aflăm că pe strada Hatman Arbore funcționa Baia de Nord, iar pe strada Codreanu, baia lui Gheorghe Pascu. Urma, pe strada Principeasa Maria, cea a inginerului Rășcanu, iar pe Vadul Sacalelor, baia „Aurora”. Pe strada Vulturului, era Baia Rusească. Elevii se îmbăiau, pudic, separat, la Baia Școlară, pe strada Spitalului. În sfârșit, militarii, care nu puteau risca să fie văzuți de fitecine fără uniformă, aveau Baia Militară, în spatele Spitalului Militar.

oficiale la domn, împreună și cu incredibila asprime ucigătoare a judecăților divanului, menite, după părerea lui, a stârpi aplecarea înăscută a locuitorilor „țerii ăste vraște” pentru jaf și tâlhării, sunt trăsăturile caracteristice ale stăpânirii „beiului” Vasile. Miron Costin, în capitolul lung pe care îl consacră acestei domnii, ale cărei greșeli le ascunde cu atât mai puțin, cu cât părinții săi pribegiseră în Polonia de frica ei, socotește totuși absolutismul temperat prin consultarea sfatului domnesc; e vorba, bineînțeles, nu de o adunare mai numeroasă a Stării boierești, ci doar de divanul restrâns al dregătorilor, a cărui alcătuire mărturiile din documente au permis a o reconstitui.

Când s-a inaugurat, în 1906, i s-a spus Uzina Titan. Avea 60 de lucrători și un capital fix de 503.636 lei. În timp, Uzina s-a mai numit „Cristea Nicolae”, apoi Laminorul de tablă subțire, iar astăzi se numește INTFOR în str. Portului, nr.157. Mult timp a purtat un supranume „Moara dracilor”. La început, Uzina Titan a fost proprietatea lui Ion Coltofeanu, iar în 1919 este vândută bancherului Z.N. Crissoveloni. În aceeași perioadă, pe strada Vezuviului la nr. 51-53 mai era o fabrică de cuie, nituri și sârmă a firmei „O. Ausschnit & Co”. În decembrie 1919, Crissoveloni și Ausschnit încheie o convenție prin care cele două fabrici fuzionează. Doi ani mai târziu, bancherul cumpără toată uzina de la partenerul sau. Între anii 1922-1923, Ausschnit construiește hala Laminorului de tablă, iar prima caja de laminare produce în martie 1923. Apare primul mare accident, un incendiu, producția este întreruptă și reluată în aprilie 1924, cu două caje însă. Până în 1934, uzina se dezvoltă continuu. Capacitatea de producție a ajuns în acel an la 20.000 de tone de tablă neagră, 16.500 tone de tablă zincată, 4.500 de tone de tabla plumbuită, 3.000 tone de tabla cositorită și 6.100 de tone de cuie. Uzina primește fonduri, beneficiază de creștere de capital, are o perioadă de înflorire maximă. În timpul războiului, producția este oprită, ea fiind reluată în ianuarie 1945. Se lucrează greu, marfa e încărcată în două care cu boi, iar din Gara nr. 8 este expediată cu trenul.

Un incident în special i se pare caracteristic în această privință și dă prilej uneia din acele caracterizări de ordin general, cari deosebesc scrisul său, în care se oglindește de atâtea ori experiența omului de stat. La un moment dat, Vasile Lupu, crezând într-un război apropiat între Poartă și poloni, se hotărâse să treacă de partea acestora: socotind apropiat începutul războiului, apucase chiar să trimită înapoi pe aga, venit după haraciu, fără a-i face plata cuvenită. „Ce dacă au stătut la voroavă cu boierii pentru opritul birului, și într-un rând și într-altul, spun să fie zis Petriceicu, vornicul de Țara de Sus, pre care-l țineau ei mai prostatic dintre alții la sfat: Eu aş zice să nu oprim noi birul, până nu vom vedea că trec leșii Dunărea”⁷⁴¹.

Și acela cuvânt au intrat îndată în gândul lui Vasilie Vodă și au răpezit după aga birului și l-au oprit chiar la Galați până au gătit birul, și l-au încărcat și l-au pornit. Așa feresc, urmează cronicarul, pre Domni și țările voroava cu sfatul de primejdii; că pentru aceea au dat Dumnezeu împărații, Craii și Domnii, cârmuitori țărilor, să aibă sftelnici pre lângă sine, cu cari vorovind o treabă, să frământa cu voroava lucrul; și unul una, altul alta răspunzând, se lămurește lucrul cari-i mai spre îndemână.

Iară ce face Domnii singuri din gândurile sale sau din șoapte, rar lucru este de folos; că încă în lume n-au născut om până astăzi ca acela, să nu-i trebuiască voroava cu sfat. Că de și gâcește cârmuitoriul câte o treabă, încă tot să nu se încrează ce au găcit, până nu se întărește părerea lui cu voroava și altor păreri”⁷⁴². Aceste considerațiuni înțelepte, ce ar fi trebuit recitite de toți dictatorii trecuți, ori cei de față și viitori, reproduc de altfel, desigur fără să o știe, acele în totul asemănătoare ale altui contimporan ilustru al vremii lui Vasile Lupu, Richelieu, care în ziua în care i se încredința conducerea guvernului, demonstra regelui Ludovic al XIII-lea⁷⁴³ că în afacerile Statului toți regii sunt destinați de Dumnezeu să vorbească „cu cine trebuie”. Miron Costin cunoaște de altmintrelea cazuri, în care și sub Vasile Lupu Vodă nu s-a prea „vorovit” îndeajuns: așa s-a întâmplat.”⁷⁴⁴

Toate aceste traspirații, care au brăzdat trupul și sufletul armeanului, or fi trezit interesul domnului pentru liniștitoarea îmbăiere. Se știe că la Curtea lui Vasile Lupu Vodă armeanul, la Iași, între anii 1630-1640 a fost construită, din porunca strașnică a bogatului voievod, o luxoasă baie din marmură, pe multe pungi de aur. Era așa de frumoasă, încât lua ochii oricui o privea, prin splendoarea ei foarte rară în acele timpuri, care la încântat inclusiv pe martorul ocular al acelei domnii,

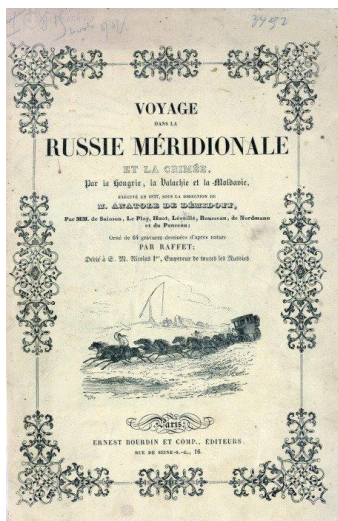
⁷⁴¹ Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la Aaron Vodă încoace*

⁷⁴² *Idem*, op., citată.

⁷⁴³ Ludovic al XIII-lea (n. 27 septembrie 1601 - d. 14 mai 1643, Saint-Germain-en-Laye), supranumit „cel Drept” (în franceză *Le Juste*).

⁷⁴⁴ Gh. Brătianu, *Sfatul Domnesc și Adunarea țărilor în principatele române*.

celebrul călător Paul din Alep⁷⁴⁵, arhidiacon de Damasc, Alep și a tuturor țărilor arabe, secretar al tatălui său, Macarie, patriarh al Antiohiei⁷⁴⁶, aflați între anii 1653-1658 în Țările Române pentru a obține cei 13 000 de plăști, datorăți turcilor, în special de la bogatul domnitor moldovean Vasile Lupu. Ligheanele mari de porțelan turcesc și carafe înalte și pântecoase, frumos pictate sub crusta smalțului lor alb, ajutau subțirelele și sprâncenatele domnițe, odoarele râvnite ale timpului medieval, să se spele cât mai bine mai înainte de balurile pline de multe volutele, de îmbrățișările șăgalnice și tinerești, șuguitoare, de aranjamente ale întâlnirilor de noapte din iatacele intime, sau ale viitoarelor încuscrii.

Această lucrare apărută între 1840-1842, în 4 volume-„*Album du Voyage dans la Russie méridionale et la Crimée, par la Hongrie, La Valachie et la Moldavie*”, este materializarea documentară a expediției întreprinse în 1837 de industriașul și filantropul rus Anatolii Demidov. Un prim călător pe meleagurile noastre a fost Prințul Anatol Demidov (1812-1870), devenit mai târziu soțul Principesei Matilda

⁷⁴⁵ Numele arab era Bulos ibn az-Za'im

⁷⁴⁶ Oraș din Siria antică în care s-a născut Ioan Gură de Aur, azi Antakya oraș situat în Turcia pe malurile râului Orontes din Asia Mică. Este un oraș renumit în lumea antică, istoria ei fiind legată de dinastia regală Selukidă, care s-a format după moartea lui Alexandru cel Mare. Această dinastie apare în istorie ca rivală ai Romei antice, având loc între anii 192-188 î.Hr. în timpul domniei lui Antiohie cel Mare (Antiohie III) războaiele siriene cu Imperiul Roman. A fost un oraș renumit pentru scoala de exegeză din Antiohia care exprima tendința Bisericii din Siria și Palestina, punând accentul pe sensul istoric, literal al textului biblic (Reprezentanți de seama sunt: Diodor de Tarsus, cca 300-cca 390, Teodor de Mopsuestia, cca 350-428, Teodoret de Cyr, cca 393-cca 466). În general, teologii antiohieni au înclinat spre separarea firii omenești de cea dumnezeiască, ceea ce a încurajat nestorianismul.

Bonaparte. Acesta a întreprins în vara anului 1837 o expediție științifică prin Ungaria, Principatele Dunărene, Crimeea și sudul Rusiei, fiind însoțit de numeroși colaboratori, dintre care cel mai cunoscut și mai de seamă a rămas talentatul pictor francez August Raffet (1804-1860). În urma călătoriei, Demidov publică la Paris, în 1840, lucrarea „*Voyage dans la Russie meridionale et la Crimée par la Hongrie, la Valachie et la Moldavie*”. În afară de splendidele ilustrații lăsate, în bună parte ale lui Raffet, autorul ne lasă un bogat material cu privire la epoca regulamentară în Principate. Demidov a intrat în Valahia pe la Orșova, a continuat drumul până la Giurgiu, de unde cu o căruță de poștă ajunge la București. Cartea este dedicată Țarului Nicolae I, deși acesta a fost foarte deranjat de faptul că nici un rus nu a participat la această expediție prin teritoriile actuale ale Ungariei, României (partea de la Dunăre, Muntenia și Moldova), Republicii Moldova și Ucrainei. În ciuda caracterului său științific, lucrarea a avut un mare succes și a fost retipărită în franceză și tradusă în engleză și italiană. În ceea ce privește partea călătoriei prin spațiul românesc, referirile se găsesc în volumul I, București - Valahia (pag. 150-233) și Iași - Moldova - Basarabia (pag. 234-315). Printre alte schițe desenate de Raffet la București se numără și cele ce înfățișează ședința „Obșteștei Adunării” din 15 iunie 1837, infanteria română defilând în pas alergător pe câmpul de exerciții de la Cotroceni și hora jucată de muzicanții regimentului 2 în grădina lui Scuffa, în fața domnitorului Alexandru Ghica. Un alt artist francez, cu dragoste de români, Michel Bouquet (1807-1890), a vizitat țările noastre prin 1840, lăsând o mulțime de desene și de tablouri prețioase, în acuarelă sau goașă, din care majoritatea au fost publicate într-un frumos „*Album valaque. Vues et costumes pittoresques de la Valachie*”, litografiat la Paris în 1843. Auguste Lancelot (1822-1894) s-a dovedit cel mai prolific pictor din câți ne-au vizitat.

În bodegile de margine ale târgului, câte un moț sătul de drumuri și de banii puțini câștigați, rupea inima poporenilor care-l ascultau fermecați și duși pe gânduri: „Hai, o plecat moțu în țară... (X2)/ Hai, dor, cu doniți și cu ciubară./Și cu ciucuri de rășină, di murgule di,/Să le deie pă farină, di murgule di,/Hai murgule de-adăpat, hai murgule, hai,/S-ajungem pân'la Bălgrad, hai murgule, hai.../Ai, da munții noștrii aur poartă...(X2)/Hai, doar, noi cerșim din poartă-n poartă./Munții noștri-de-aur îs plini, di murgule di,/Noi cerșim pă la străini, di murgule di,/Hai murguț la deal, la vale, hai murgule, hai,/Că n-am ce-ți da de mâncare, hai murgule, hai.../Ai, de mireasă mi cam dor... (X2)/Hai dor, de pruncuț, maică și plod./Dor murgule frățior, dor murgule dor,/Ca și ție de izvor, dor murgule dor./Hai murgule hai mereu, hai murgule, hai,/C-avem trai amar și greu, hai murgule, hai.”

Și la ei acasă lucrurile nu stăreau altfel... Existau și băi colective, un fapt atestat de denumirea străzii „Feredeelor” din orașul Iași, ele erau și la Galați, în

dealurile ce adăposteau cele două castre, cu mult înainte, încă din epoca de ocupație romană, când cel puțin împăratul Hadrian a privit de aici, inaugurând castrul din Dealul Tirighinei, tocmai reparat, ispititoarea Țară a Moldovei.

Pe malul celălalt al Dunării câte un pașă cu trei tuiuri se îndrepta, adormit între pernele de mătase, spre garnizoana de la Tulcea sau Isaccea, dar mai nu înainte de a trimite spre Babadag hatișeriful de numire⁷⁴⁷, alături de câteva cadâne tolănite și câțiva berbecuți, pentru a netezi ascensiunea viitoare și a semnala vizirului, care pregătea o nouă incursiune spre Polonia, atașamentul său.

Livezile de caiși și piersici, ori lanurile de pepeni verzi, mai muiau din elanul tânărului războinic care, după ce gusta vârtos din toate aceste bunătăți, se scufunda într-un somn profund și liniștitor. Cadănele sesizau momentul atacului din buric și nu-l mai slăbeau deloc, până când bietul pașă își înfoia apoi mustața neagră, încomvoiată ca un iatagan, a plictis și silă mare, moment în care gărzile îndepărtau din calea stăpânului toate aceste ispite rău prevestitoare și măreau cadența trupei, pentru a nu-i prinde noaptea în marș. Erau toate așa de frumoase încât le privea pe furiș, printre genele ce amorceau de somn: „Câți îngeri de mătase ai de pază?/Când zboară-n lături fragedul lor stol/Ies sâni și brațe rază după rază/ Din visteria trupului domol”⁷⁴⁸. Pământurile pe aici sunt tare nesigure și ghiaurii pot apare de oriunde. Țigăncile nomade, tinere sau bătrâne, cu caiemchiuri⁷⁴⁹ colorate pe cap, făcute turban, își urmau bărbații pe străzile pline de oameni forfotind zgomotos, la numai câțiva pași în spatele lor, umblând cu fustele crețe și practicând un interesant și pitoresc comerț stradal, evident ofensiv: „Hia hacilea floriceleee, frumușelee, gălbenele, floriceleee bunicelee, hochi de porumbița mamii”, „porumbeluu’ fierbințelu’, huiteee hia-l repede faaaaa, cocoșelul maichii cel moțat, stuchi-l fa rapide, ca să nu-l dăochi, puiuleț băftos și cheptos”, „levănțicăăă hasudatăăă, zambilicăăă parfumatăăă, ce stau bine la ho fată...” Hia hacilea ho bucatăăăă, ...poate vii și haltădataăăă...

Și o mulțime aproape nebănuită de alte asemenea reclame multicolore, însoțeau trecerea lor prin fața caravan-seraiului pieții, prin fața caraulelor atente la avutul caravelor aflate prin curte, ale căror proprietari încă sforăiau zgomotos și rotund, printre draperiile trase ale geamurilor, făcute din țesătură groasă de în, care fereau cinstitele obraze ale veliților boieri de șfichiul razelor solare agresive ale dimineții, iar armăsarii sforăiau și nechezau a împerechere cu iepele sirepe, alegând atent și precis iarba verde din ceairul luncii Siretului apropiat, acel loc cu

⁷⁴⁷ Domnii fanarioți sunt numiți de padișah, prin decret (hatișerif) adus de ambasadorul Turciei (capuchehaia); ordin sau decret emis de cancelaria Porții otomane către marii demnitari ai imperiului și către domnii țărilor românești, purtând pecetea sultanului, pentru a fi executat întocmai.

⁷⁴⁸ Urcuș, Vasile Voiculescu, volumul „Veghe”, p. 884, Buc, 1944.

⁷⁴⁹ Basmale, tulpane din postav de primă calitate.

vegetație luxuriantă și atât de aparte de pe malul apei, plin de iarbă de un verde intens, iarbă foarte fragedă și multă umbră combinată cu vânticel de primăvară, raiul pentru păscut al cailor, puțintel cam istoviți de drumurile desfundate și poverile chervanelor grele. Susurul lin al apei răcorea aerul și făcea iarba mai fragedă.

Alte „cumetre” ale șatrelor nomade se așezau turcește chiar în drumul străinilor, în pâlcuri colorate de țigănci cu cărți de tarot sau ghiocuri, urmărind punctele cele mai căutate de turiști pentru suveniruri și îi acostau degajate cu „do you speak english?” Vânturându-și agile semințele de dovleac și răsărită prăjite și aromate, de prin coșulețele lor mici, împletite din răchită fiartă, printre picioarele ascunse de fuste lungi, ample și interminabile, țipau agitate, cât le ținea gura: „fromosuleeeee, ’nantuleeeee și cucoratule, vin hacileaaa să-ți dea băbuța semințeeeee..., dă Brăilaaaa..., prejite băieți, dă bostaaan băieți... numai pântr-un gologan..., tăti haromate zaharea, diochiatiii, parfumateeeee..., haideeee, hia, nu tă huita... Și tot așa o țineau cât era ziua de lungă, cutreierând stradă cu stradă, negustor după negustor, piață după piață și cartier după cartier.

Ghiocu’ cocoane, care vârtos găcește, norocu’ care s’ă cam plățăște cocoanăăă, ghiocuuuuuu... Să-ți găcească hăcușicălea baba dă hinimă mătăluță puchistratăăă, dă dragosti hafundatăăă! Deseori, pe aici, într-o margine a orașului, la nordul lui, înspre pădurea de stejari de la Gârboavele de obicei, se întindeau seara pe neașteptate corturi înalte, se aprindeau repede focuri de tabără uriașe, din crengi de stejar uscate, lumina lor colora cu o pată roșiatică ștearsă cerul alastru-ultramarin al nopții de vară, se fierbea laptele de iapă în ceaune prinse în pirostii cleampe, se rumeneau batali la proțap și șatra petrecea toată noaptea.

Roua rece a dimineții stingea spuza focurilor abia mocnite, ascunse în cenușă... și undeva se mai auzea în surdină un suav cântecel: „eu sunt o parte vie a celui ce aleargă/prea-fumegând musonul în câmpul median/precum refluxul mării ce a-nvățat să meargă/ făcând pe trubadurul acestui ultim an/ perfecte ca triumphiul maternelor eşecuri/vor umple toamna mată mici frunze de bazalt/și-mi ispitește ochii cu lacrimi în edecuri/când dezvelit de sete ți-e pântecul înalt/ atâtea adevăruri spre amăgire scapă/ca niște stoluri moarte-n foșnitoare palme/ sunt ciutura ce mușcă obositoarea apă/și înfruptat cu vraja împătimirii calme/ alinturi așezate-s în jilțuri de mătase/și-mi tai tremurătoare croieli de roze verzi/ până la temelia unei prelungi crevase/ eu sunt o pantă lină pe care o urmezi/ vremelnicia-mi poate desfășura sfârșitul/cu darnice libații pe care să le sorb/ și să despartă-n mine urcând cruciș zenitul/ văpaia care arde de necuprinsul orb/eu sunt o parte veche în noua strălucire/și câte alte taine au mai venit și vin/tristețea ce desface sărutul de privire/îmi este amintirea tăioasă ca un spin”⁷⁵⁰ Peste dealurile srălucea soarele și crângul fremăta de păsări.

⁷⁵⁰ *Eu sunt o parte vie... , Alfabetul posibibilor iubiri*, Florin I. Cernat

Cu trecerea anilor țigani se simțeau deja europeni, își cosmetizau numele în „rromi” și adăugau etniei lor nomade un imn, Gelem, Gelem (Mergem, mergem!) pe care îmi iau îngăduința cetitorului să-l salvăm de la uitarea lumească și cruda banalitate: „Gelem, gelem, lungone dromensa/ Maladilem bahktale Romensa/:I A Romale katar tumen aven,/E tsarensa bahktale dromensa?/A Romale, A Chavale/Vi man sas ek bari familiya,/ Murdadas la e kali legiya/ Aven mansa sa lumniake Roma,/Kai putaile e romane droma/Ake vriama, usti Rom akana,/Men khutasa misto kai keresa/A Romale, A Chavale!/(...) Într-o traducere liberă ar el însemna: „Am străbătut drumuri foarte lungi,/ Am întâlnit uneori și rromi fericiți,/Oh țigani, țigani, de unde veniți voi/Binecuvântate fie-vă drumurile Destinului?/ Oh țigani, prieteni țigani!/Am avut odată și noi o mare familie,-/Legiunile Negre⁷⁵¹ a omorât-o,/Hai cu mine acum, țigani din toata lumea,/Căroră drumurile toleranței Romany s-au deschis/Acum, în clipa asta, ridică-te rromule,-/Ne vom ridica toți, răsărind către-Nălțimi./Oh țigani, Prieteni țigani!”⁷⁵² Erau totuși în imperiul nordului înghețat, șatra adulemea și simțea adesea frigul pătrunzător perforând pânza cortului, acoperit adesea cu fân sau bălegar uscat, tremurul se instala aproape peste tot și atunci flăcăii cei măslinii preluau inițiativa mișcării, animând încet întreaga familie într-un dans din ce în ce mai alert.

Și se putea ușor observa atunci cum, sub căldura brațelor bărbătești, dragostea se dezmoțea și avea tendința de a se exprima liber, fără să mai țină seama de cutuma șatrei sau de numărul galbenilor, cu care se cumpăra și distrugea adesea un omenesc sentiment, așa de frumos și atât de necesar adesea oamenilor, pentru a putea supraviețuii potopului năvalnic de ură de pe pământ: „Cu şuier de nagaică mai cad ninsori profunde,/ veșmintele pe arbori alunecă spre nord,/te-am zăvorât,/ iubito,/ vremelnice în cetate,/ sub fulgii de cuvinte din splendidul fiord./ De sus/ mai vin banchize, pulsând în vene gerul,/ gonind prin auroră, reni de omăt/ foșnesc,/și vor mușca din coapsa răpusei antarctide,/sorbind întârziata zăpadă ce-o râvnesc./Din sânii tăi de gheață/ îmi construiesc igluuri/și ard în candelabre,/ peste tărâmul gol,/chemări/ca niște negre lumini,/otrăvitoare/ portaluri din săruturi, în drumul către pol./Ca-n fiecare iarnă, ninsori devastatoare/ urcau duios în mine, iar eu te regăseam/și-mi dăruiai sub giulgiuri,/ de friguri senzuale,/ fiordurile tale în care pătrundeam.”⁷⁵³ Una dintre țigăncile sosite în piața mare pentru un aliș-veriș⁷⁵⁴ a văzut într-o dimineață o fată frumoasă, chiar foarte, foarte frumoasă, îmbrăcată într-un port oriental, intrând grăbită în piață mare. Nu părea să fi fost de pe aici, deși vorbea foarte bine românește. Își plimba nehotărâtă privirea pe tarabe și cumpăra din piață un coșuleț cu piersici, migdale și caise, peste care așezase,

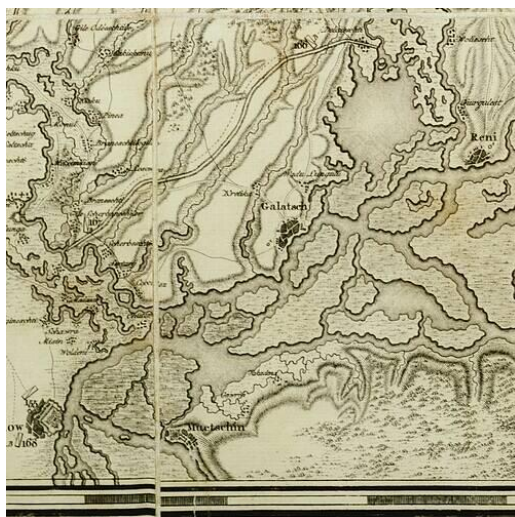
⁷⁵¹ Referire la trupele germane Nazi SS.

⁷⁵² *Imnul romale*. Cuvintele: Jarko (Zarko) Jovanovic, 1969

⁷⁵³ *Nord, Alfabetul posibililor iubiri*, Florin I. Cernat.

⁷⁵⁴ Desfacere, plasare, vindere a unei mărfi.

foarte meticuloasă, un buchet mare de gladiole roșii. Părea să vrea să pregătească cuiva un cadou special, serba ceva, era neliniștită și atât de frumoasă, tânără și crudă... Atunci o privi deodată captivată de degajarea aparentă a fetei, sub care se deslușea o concentrare maximă, acea concentrare a cuiva care pregătește vreme îndelungată ceva unic, și-i e teamă să nu greșească ținta aceia nevăzută, dar care era foarte clar că juca un rol vital și important pentru viața din zilele următoare.

Porțiune din harta lui Bawer. Observați cu atenție brațele Dunării de la Brăila până la Reni.

Și iată de ce, deși fata făcea efort să simuleze degajarea, toate gesturile ei trădau totuși acea preocupare, de a nu rata cumva ocazia atât de așteptată. Zumzăitul pieții mari declanșa la orice om din marginea orientului, fiorul nestăvilat al târguiei, prețaluirea munci și exersarea inteligenței șerpești, precum și nevoia, de a-ți satisface cu orice preț poftele diavolești, greu stăpânite aici, sub arșița deșertului dogoritor și în freamătul trapului de cămilă, singura obișnuită să-și dozeze și amâne dorințele și nevoile. Fetița babii, fetiță... îi zicea privind-o întrebător țiganca, prețăluind atentă zvârluga de față și cântărind-o din ochii ei negri de tăciune, stinși, ochi duși adânc în găvanele orbitelor largi și abia întredeschise, descântându-și liniștită, în tot acest timp, bobii și ghiocul lucitor, tu hești hursită dă Alah cel mare pântru dragoste pârjolitoare, fata mamei, hîți saltă chieptul tânăr și tare sub bluzița dă mătase halbă subțărea, hîmpins dă hinimă hîn hafară, hești frumoasă ca hun boboc dă trandahir halb prins de roua dimineții! Ho boare dumnezeiască pare să hie surâsul tău! Tu hai să hiubești ca ho căprioară cu hochi mari și blânzi, față frumoasă, și nu știu heu deloc, fiind-că bobii nu-mi harată, dacă cerbul tău tă merită, că hești femeie cum rar face Alah pă'ntr dunele voastre pustii! Hazi hai să tă bucuri tare, da' vai dă ziua ta cea dă mâine, față!

Cu lacrimi multe, multe, hamare și grele, cu potop dă dragoste neîntăleasă, hai să hinunzi pământul lumii hăsteia... că huite ce spune ghoiocul și boghii hursăți, cum s-hașează ei dă hal naibii dă rotund hîn poala babii sure! În jurul ei mirosea plăcut, adormitor, parcă purta cu ea săculeți mici de levănțică emanând un miroros parcă amestecat cu parfum de portocale verzi parcă plutea și-și alegea pânzeturi fine albe, dar și unele cu flori diafane sau dungii fine pastel, a la Deauville. Și se vedea că-i plac mult pasmanteriile, ripsuri și margini fine de dantelă, nasturi speciali li tot felul de bride. Alegea numai texturi speciale, de la unele foarte fine, până la unele mai rugoase, așa cum erau apreturile pe vremuri.

Îi plăceau se pare pijamalele din muselină, bumbac fin, străveziu, sau mătase indiană indigo cu cașmiruri, dar și cele din pânzeturi aspre și parfumate, călcate cu dungă, mirosind a levănțică și săpunuri franțuzești. Îi plăcuse mult în portul imens al Bizanțului un ad la chivas: land a different person!, care ar fi putut fi o urare de bine, pentru anul care urma dincolo de toamna care apărea, different, but better! Parcă o vedea pe străzile portului Galați când uriași fulgi de nea cad leneș peste oraș, mângâind țiglele lui roșii plimbându-se cu mâinile în buzunar și prinzând fulgii albi și moi cu limba... ori întrebând șăgalnic „ce faci?”, or „may I help you...” și dacă în locul așteptărilor toți ne vom gândi mai întâi ce avem de oferit, s-ar putea să reușim să plutim fericiți, și simpla noastră generozitate să ne salveze de toate relele, ca pe copii! O privea fascinată, era atât de fină și de frumoasă încât credea că doar simpla ei trecere, degajând puțin foc pătrunzător și multă liniște, salvează lumea de banalitate.

Întreba, era curioasă să afle toate secretele și misterele dulcețurilor de livadă de margine de orient, mătușile înșirate la tarabe o învățau să facă sirop de trandafiri și dulcețuri de culori nemaivăzute, aflase cum să folosească apa de var, fructele delicate lăsate o oră în apă de var rămân măicuță, draga maichii, intacte și își și păstrează culoarea vie în dulceața străvezie și pastelată, oricât de coapte ar fi ele și e bine pentru caise, sau pentru căpșuni...

O fascinasă în tinerețe lecția primită de o prințesă româncă, se numea Martha Bibescu, de la un prinț persan. În timp ce se plimbau prin grădinile paradisiace ale prințului, toate ingenios concepute să poți admira florile în toate zilele anului, Martha a primit în dar de la principe trei trandafiri: „...aceste grădini dau în alte grădini, care la rândul lor se deschid în grădinile nesfârșite... când stânjeneii proapeți se vor fi vestejit, crinii încă verzi și mici vor ajunge la înălțimea omului.

După crinii albi, vor înflori și cei roșii... toată măestria grădinilor persane vine din faptul că plantele înfloresc pe rând... să avem încredere: aici orice temere e de prisos, grădinarii au însămânțat pământul în așa fel încât niciodată moartea nu va întrista minunata grădină... Mă duc să aduc apă să le înmoi cotoarele și frunzele... a spus ea.

În timp ce ne plimbăm, pe unul trebuie să îl duci la buze, iar ceilalți toți să rămână o podoabă gingașă degetelor tale, după obiceiul persan, a răspuns prințul. Dar asta nu înseamnă să îi lași să moară?, a întrebat Martha. Spune oricărui lucru ce va să vină: Vino!, și oricărui lucru ce va voi să fie: Fii! Timpul curge de la începuturile lumii și aduce cu sine clipa apropiată în care acești trandafiri vor putrezi. Eu nu văd nicio înțelepciune în faptul de a ne lipsi de frumusețea lor.

Fiindcă ziua scade, să mergem mai degrabă să sorbim mireasma celor dintâi trandafiri la Bag-dil-gusha (gradina-care-înveselește-inima), și să lăsăm în odaie ibricul acesta de aramă, plin cu apă adusă zadarnic să lungească agonia florilor noastre. Să ții în mâinile tale chipul cel mai duios al tinereții; viața lor toată e făcută din proștețime.”

Se gândea bănuitoare și amrțită de cugetările înțelepte că peste câteva sute de ani proprietatea va fi doar o glumă de ev mediu, oamenii vor avea totul și nimic „in the same time”... casele vor fi hoteluri, te vei deplasa cu farfuriuțe zburătoare în regim de taxis... după ce vor mai alerga oamenii atunci? și cum va mai suna muzica? Dar ei îi place de mică ceața în fuioare vălurite și mirosul de foc din aer...

Se bucura că ceea ce e frumos în arhitectura casei ei modeste, cu uși și ferestre vechi era și bun... și ce mișto era sticla veche, verzuie, subtilă și puțin zgâriată, iar ferestrele cu flori de gheață uluitoare, capodopere lângă care se păstrează bine mușcatele catifelate și ardeii iuți și verzi „in winter”...

De copil îi plăcea vremea rea, lapovița și întunericul de dimineață, all day long.... și ziua e și mai bună dacă reușești să faci un masaj cu uleiuri parfumate, să mergi în saloane de masaj calde, cu tehnici orientale, pietre fierbinți, petale de flori, parfum de santal și patchouli... Își dorea, vroia din interiorul ei de copil cu o restanță de copilărie, o iarnă și cu multă, multă zăpadă, cu blănuri călduroase în sanie și acoperișuri de turtă dulce... aș vrea să ies pe coșul sobei, să merg pe acoperișuri și pe poteci înguste cu pereți înalți de zăpadă... să car lemne cu coșul la țară, să fac pâine de vatră în fiecare zi, să mă joc cu rufele pe sârmă, iar seară mirosul lor proaspăt și înghețat să mă desfete, asta ar fi o constrângere de basm.

Citise într-un interviu dat de Andrée Putman, femeia designer „mai presus de gust”, un răspuns la întrebarea „de ce se teme cel mai tare pentru viitor?” A răspuns printre altele: „de absurd”. Și suna absurd că inflația de mijloace și libertatea din ce în ce mai mare, au condus la un haos în care constrângerea e tot ceea ce ne lipsește. Uneori numai constrângerea ne ordonează și ne relevă fericirile... S-a gândit uneori la câteva chestii pe care nu le-ar face niciodată dacă ar depinde numai de ea. Ea n-ar merge pe jos când ar putea sta așezată, și n-ar sta așezată când ar putea sta lungită, asta pentru că energia trebuie conservată pentru lucruri mai importante...

Nu s-ar căsători cu un barbat prea frumos, sau care ar bea prea mult, fără să știe să gestioneze alcoolul ca un „gentiluomo”, un bărbat prea ușor de cucerit și victimă a tentațiilor, mai puțin în cazul în care ar fi ea cea care ar conduce jocul... Și nu-i plăceau saltelele prea moi, și n-ar fi „putut” fura iubitul altecuiva, dar nici n-ar fi gătit, n-ar fi spălat... nu și-ar fi ros unghiile; nu-i plăceau nici bananele foarte coapte, nici oja neagră, nici cremele pentru mărirea sânilor, nici bărbații care vorbeau cu limba între dinți, ciorapii albi sau nudismul! A rămas puțină reverie azi; nu ți se întâmplă să întâlnești prea des femei căzute pe spate și visând cu ochii deschiși.

La căsuța ei de la țară miroase a fum și foc de lemne, totul e perfect! Și iată că se surprindea bând țuică de caise și se minuna... avea poftă de cârnați pe varză (și-a cumpărat câțiva cârnați Matache...), în calea ei un vecin bun încărcă o căruță... așa ca I have my own varza by now. Și totuși se visa lângă crăciunul de-acum apropiat, ceea ce o făcu să-și reamintească de sclipitoarea prințesă Bibescu. Martha Bibescu a avut un iubit englez, lordul Thomson of Cardington. Se iubeau de 15 ani când lordul a plecat în India, cu balonul, pentru a fi înscăunat vice-rege al Indiilor. Și pentru că știa că nu va fi la Paris de Crăciun, lordul a comandat unui florar, ca în fiecare an, un buchet de trandafiri roșii. A rugat ca în absența lui buchetul să fie livrat totuși Marthei, însoțit de un bilețel. Înainte cu câteva luni de data livrării buchetului, lordul a murit într-un accident. Martha s-a consolat foarte greu după o pierdere așa mare, astfel încât conținutul biletelui trebuie să fi cântărit cu atât mai mult atunci. Lordul Thomson of Cardington îi scrisese așa: „Dacă nu în septembrie, și nici în octombrie, atunci pentru Crăciun și pentru totdeauna. Iată, o dată cu toată dragostea mea, prezentă și viitoare, din nou câțiva dintre trandafirii tăi de ieri și de mâine...” Câteodată chiar și autorul acestor rânduri visează ca Emil Brumaru⁷⁵⁵, un tip aparte, cu fantezmele lui. Iată ce îi

⁷⁵⁵ Emil Brumaru (n. 1 ianuarie 1939, Bahmutea-azi Mihailovca, Cimișlia, Basarabia) este un scriitor și poet contemporan român. Fiul lui Grigore Brumaru, funcționar CFR, și al Elisabetei, învățătoare. Urmează Liceul Național (absolvit în 1955), Facultatea de Medicină din Iași (1963). Devine medic la Dolhasca (1963-1975), din 1975 renunță la medicină pentru a se dedica exclusiv scrisului. Să-l redescoperi pe Emil Brumaru e ca și cum ai face amor cu cea mai frumoasă și inocentă femeie de pe lume, pe care ai și iubi-o. Nu te mai sature de poezia asta a fizicului. Și când te trădează, tot mai vrei, tot mai aștepți. Se prezintă dezarmant: „Să precizăm: ca om sunt poet, ca poet sunt om! Detalii? Oh, femeile au o mie de mosorele, de cheutori, de plușuri umede și mptpsuri mistice, și nămoluri liliale, și nămeți, și marmore, și fireturi, și izuri interzise minorilor, și locuri cu comori ascunse de pirații primi! M-a fascinat, copil fiind și asistind habotnic la mulsul vespéral al vacii Lunaea, în spatele haltei din Belcești, „vulva” Profirei!!! Supremă servitoare, cea care sta suav crăcănată pe vine și storcea cu sânge, într-o găleată de tablă emailată, țâțele lungi, suculte, roz..., expunându-și cu naivitate misterul ei violaceu în cele două perechi de buze mustoase...” Iată o poezie numită *Iubire* a lui Emil Brumaru: „Nu-i alifie mai de preț/Și nici mai reavâne dantele,/Mai iute nu fășnesc săgeți,/Mai calde nu-s la gât mărgele,/Și nici brățări nu sunt mai moi/De atârnat la laba mâinii,/Și nici mai delicate ploi/Nu-i pot muia iubitei sâni,/Și nici o

scrie el lui Lucian Raicu: „O, de-aș avea o sfoară de moșie, un conac în ruină, câțiva mesteceni și un samovar! Să-mi pun o haină ușoară, să-mi iau pălăria de pai și pușca de vânătoare, să-nham o iapă calmă la șareta mea și, fluierând prepelicarul, să plec la plimbare!

Să mănânc somon și batog, să joc biliard la o moșierită tânără și văduvă, vecină îmbrăcată-n museline albe, trupeșă și tandră, ahtiată după discuții fine, dar ascuzând în lenjeria-i intimă acel pizdoi pe care-l bănuiesc că-l au toate eroinele lui Turgheniev!” Trăiesc în iluzia că lumea nu este un han la care trag birjari și servitoare, ci un palat strălucitor, în care întâlnesc cavaleri de soi și prea frumoase domnițe.

Desigur, lumea nu este nici una nici alta, ci probabil un talmeș-balmeș din cele două, mai ales acum cu democratizarea comunicării și conversația devenită globală. De cele mai multe ori Sancho nu e acolo să-mi spulbere iluzia („văd! văd! eu văd numai... oile!”), de aceea îmi iau ocazional partea de dușuri reci, palme peste față și coarne în burtă și mă văd nevoit să mă retrag la umbră și să număr ce mi-a mai rămas din măsele...

Hursitoare, hursitoare, fă lumină tu sub soare, baba să sî dumirească, hîn flori halbe dă havrămească, hîn zăpada de pe creastă, hîn trap hal cailor ce humblă, hîn păr alb ce-l ham la tâmplă, ce plămadă ho să crească, ce horori ho să pătească, honflori... n-o hînflori, hori cu cine s-o-ndrăgi, ho trăi... sau n-o trăi, hîn ce zi și lună-o fi, când pământ-o părăsi, cu ce stea ho călători, cu buchet dă lăcrămioare, puse pă la cingătoare și cu pleoapele căzute, pă dragostele ne'ncepute!... Spune, spune-mi hursitoare, ce viață hazi răsare?

Privea cerul fumuriu pierdută după genele lungi, norii negri se învălătuceau cu mișcări șirete și repezi, pe sub creasta verde a dealului ușor povârnit, Țiglina... Venea iarăși ploaia, se legănau nori amenințători deasupra lumii, un ropot rapid și îndârjit avea să spele curând tot ce întâlnea în cale, lăsând în urmă nenumărate zăpoare și roind clocotinde și un aer înmiresmat de început de toamnă, cu rândunele săgetând încă grăbite cerul, pe care urma să zboare spre sud ultimul lor rând de pui!

Sirenele vapoarlor salutau despărțirea de țărnamă a vaporului, întregul echipaj, care arborase drapelul, îmbrăcat în costumul elegant de gală, saluta pe cei rămași acasă, familii întregi se agitau pe malul apei alergând, în încercarea de a mai smulge timpului o amintire! Fugit ireparabile tempus... Caraualele și isprăvnicia se pregăteau de venirea nopții, apăreau lampagii cu gazornitele mari, pline cu gaz lampant albăstrui, care zoreau să umple cuva lămpilor cât mai repede, câte un chefliu pufăia întrerupt luleaua uscată, deasupra spumei dintr-un țăp de bere, îngânând un cântec pe care doar el îl mormăia între gândurile învălmășite.

candelă mai grea/Nu-i ca aceea care-mi poartă/Uleiul sfânt și roua mea,/Oh, nici un zeu n-ar ști să-mpartă/Cu-atâta dărnicie viața/Albă și groasă ca dulceța!”

Dar țiganka persevera, intuia ea ceva care o și fascina, o și trimetea cu mult în urmă, în tinerețea ei uitată, un timp ce trecuse demult, atunci când și ea iubise cu o frenezie rară, a fost atunci când văzuse că nu tot ce zboară se mănâncă! S-a lecuit pe veci și nu a mai iubit niciodată, inima îi împietrise, privea lumea ca pe ceva neinteresant, se apucase de ghicit doar ca să treacă vremea, dar astăzi simțea că această fată iubea, tot ca și ea odinioară și trebuia să o ajute acum, să nu-i mai împietrească inima și bietului copil, de aceea era cuprinsă de frenezie.

Plutea în aerul pieții vechi o oarecare vrajă, părea o dramă brahmană din timpul dinastiei Gupta, ca cea a Sacontalei lui Calidasa, ea tocmai pornise să treiere caldarâmul străzii abia pavate, zguduită des de bufniturile butoaielor aruncate, pline cu măslina și descărcate de hamali, ori de poloboacele podgoriilor vecine, deșertate generos în pântecul încăpător și rece al prăvăliilor și zahanalelor pieții mari a orașului trezit. De multă vreme nu mai avusese ocazia să se apropie de un basm fermecat, ceva parcă răscolea în ea amintiri uitate, pe care le credea deja cenușă, un spasm iute și neștiut sau uitat o agitase brusc, așa cum se agită leoaica matură când își simte puiul în pericol și știe că de energia instantanee, devotamentul și sacrificiul cerut de maternitatea ei depinde viața plăpândului pui, care smiorcăie speriat și dezorientat, pe năsucul ascuns în puful botului, încă plin de laptele ei.

Așa că o abordă direct, cu o energie și o diplomatie de care nu se mai credea deloc în stare, dar care era acum poate decisivă pentru plăpânda fată. Să nu lași nimic în voia sortii în viață, fată! Jocul meu dă sidef nu minte, sultănița mării, dacă-hai ști tu câte veacuri hau trecut pân' deschizătura lui, că heu hîl ham, fata babii, dă la strămoșii mei nomazi, hel hîi păzea dă toate rălile hacelor vremuri hîncrâncenate, hîn care noi ham crescut ca neam hurgisit, când stam toți pitiți sub coviltirul spart hal căruței, lângă fusta bunicilor noastre trecute, hînghițiți dă himensătatea cețurilor stepei nesfârșate și neprietenoase și pândiți dă toate jivinile pământului aista, dar spune-mi tu cum tă cheamă, fată, Fatima, Meisur sau Nesrin cumva?

Ca să știe și baba hacilea hodorașule, cum face bobii și să văd hursitoarele tale tinere, dă la naștere, ce spun... Huite și dama haia dă roșu cum hapare hînfoiată și hîmburică, cu fantele hăla uscat și cocârjat dă tobă după hea, cum hi și scurg hei hochii după cel dă pică, hăla dă ți-a pârjolit ție hinima plăpândă. Sultănița babii, oftă apoi țiganka filozoafă în colțul basmalei ei înflorate, făcute acum turban, hai tras dăn cărți, fără să vrei, ho carte tare grea, pă valetul dă cupă.

Cum heste hăla hal tău, frumoas-o? Pare cu hochi mari, bulbucăți ha naibii, pare hom havut, fa, dar și vede treaba că nu prea hare timp dă dragostea ta! De la o grădină de vară largă, răsfățată de umbra răcoroasă și deasă a castanilor deabia înfloriți, din apropierea pieții C.Negri zumzând agitată răzbătea istoria nomadă, cam tristă, a unui popor mereu aflat în dizgrația timpurilor: „În căruțe m-am

născut,/Din căruțe știu să cânt,/Că sunt fată de ȝigan/Și-s nevasta lui Zaban./Țigancă-s cu bani în păr/Și cu sâni tari ca un măr!/Hai cu mine-n lumea mare,/Să bem viața din pahare!/Fă-mi pahar dintr-un ardei,/Toarnă-mi vin de patru lei/Și de-asupra ochii tăi!”⁷⁵⁶

Se gândi atunci cum bunăoară Calidasa („robul zeiței Cali”) fusese ajutat de prințesa Vasanti, fiica regelui din Benaressi, cea care îl și sfatuește să se adreseze zeiței Cali, pentru a căpăta darul rar al inteligenței, dar fără de care dragostea lor ar fi fost imposibilă și ar fi luat repede sfârșit. Și ascultând sfatul iubitei sale, tânărul văcar este dăruit generos de zeiță cu aptitudinea științei și a poeziei, ceea ce l-a făcut să devină un mare poet.

Regele brahman Dusanta, după ce se joacă dramatic și stupid cu inima Sacontalei, repingând-o cam anapoda, ia iarăși drumul codrului în căutarea iubitei sale, o găsește, îi cere iertare și apoi fericiți, se unesc din nou, pentru a nu se mai despărți niciodată. Așa parcă se întâmplase atunci, demult, în istoria poporului ei, așa cum fusese ea consemnată, mai târziu, de istoricul tibetan Taranatha! Acum cum va fi oare, va reuși ea? Bătrâna ȝigancă în tinerețe fusese o fată cu dor de carte și-și aminti din „Calin - File din poveste”, plenitudinea iubirii luminoase dintre doi oameni, care vor perpetua lumea și odată cu ea și dragostea, la un nivel de mare arta, încrederea lor într-o dragoste adevărată, ideală, care împlinește dumnezeirea (că, de fapt, asta este iubirea) și o înalță peste lume: „O, rămâi, rămâi la mine, tu cu viers duios de foc,/ Zburător cu plete negre, umbră fără de noroc,/Și nu crede că în lume, singurel și rătăcit,/ Nu-i găsi un suflet tânăr ce de tine-i îndrăgit./Ea soptește vorbe arse de al buzelor ei foc:/- „O, șoptește-mi, zice dânsul, tu cu ochii plini d-eres/Dulci cuvinte ne-nțelese, însă pline de-nțelese.” Și acolo un împărat ursuz și căpcăun își alungă fata de la curtea sa, urgisind-o să trăiască într-o colibă din mijlocul codrilor sălbatici, unde aceasta își naște copilașul: „O, tu crai cu barba-n noduri, ca și câlții când nu-i perii,/Tu în cap nu ai grăunțe, numai pleavă și puzderii./ Bine-ți pare să fii singur, crai bătrân fără de minți,/Să oftezi dup-a ta fată, cu ciubucul între dinți?.../Alungat-o-ai pe dânsa, ca departe de părinți/În coliba împetrită ea să nasc-un pui de prinț?” Pământul vede și suportă multe, iar oameni’s tigri la mațe!

Așa că mai bine ocoli prudentă și în liniște, ca un tactician desăvârșit, zona explozivă și casantă, din inima convulsionată de dragostea năvalnică a fetei și se apropie tiptil, ca o pisicuță cu ghiarele retrase deliberat în pernțele împăcării... Da, vezi tu că-i drăcovenie cerească, sultăniț-o, vezi, tă huiți și tu?, că hel stă cu spatele hîntors hîntenționat și la hea, dar și la tine, ca un măgar năvălaș haflat hân călduri și hasta nu-i dă bine dăloc, fata babii, că haduce rău hîn casa homului pă hornul cășii și pă papandura cocoșească la dăschizătura fămeiască, heste sămn haspru, ceresc, dă răsipire hiute și pierzanie grea, heste nănoroc mare dă tot, vine

⁷⁵⁶ Folclor urban

nănorocire grea... Mă laași tu în pace odată, țiganco afurisită, nespălată și hădă ce ești, chiar nu vezi că puți, ce naiba, nu ai altă treabă mai bună de făcut decât să mă sâcâi fără nici un rost? Nu ești decât o țigancă amărâtă, proastă și fără carte, ca atâtea altele de pe aici, de prin portul vostru de pescari de apă dulce, iar eu am atâta treabă de făcut și mă grăbesc, înțelegi?

Uite, eu sunt de acord să facem un mic târg: eu îți dau ție un bănuț de aur, uite, o liră rară turcească de-a padișahului meu, ca să-ți agăți moneda prețioasă de aur în salba ta de la gât și tu mă lași iute în pace și nici nu mai cobești niciodată, bine? Și apoi aruncându-i bănuțul de aur promis o persiflă distantă și prețioasă, bombănind din gura răutăcioasă: ce știi tu oare de viață, de dragoste și de alte alea, țigancă afurisită și analfabetă ce ești?? Haoileu, hei tu, barosano, da' tu hoare ce știi dăspre viață, sultănița mamii, cine ți-o horganizază p-a ta, hai? Că tot n-ai să scapi dă dragoste, că hașa harată cartea mea dă tobă și... privește haicea la fantele creț dă spatie verde, cum hîși mai răsucește hel falnic și năvăș musteața și-și trâce limba pă'ntre dinți?...

Și-i pehlivan hal naibii fantele, hiote-te la hel, parcă-i cocoș de mesteacăn! Se tânguia țiganca, mijindu-și ochii și adâncindu-și privirea neagră tot mai insistent, privea fix, tot mai sfredelitor, în ochii catifelati și umezi ca o boare, de gazelă a sultăniței, care căutau febril alte daruri de pe tarabele pieții, un șirag de mătănii mari din piatră de onix, două suluri de mătase groasă și portocalie de India și China, o casetă cu monograma aurită de „Furnizor al Casei Regale”, cu tutun Musulmana fin și parfumat de Ada Kaleh, o alta cu smochine confeiate, un hanger din oțel de Damasc, cu mâner de fildeș încrustat cu safire, etc,... și huite cum vorbește cafeaua mea neagră, giuvaerul mamii, huite-ți soarta-n hîfundată! Și nu mai răsâchi tu perlele halea dă lacrimi din hochii tăi frumoși!

Nu ti mai tăt zbuciuma hatâta, lumea he mai complicată decât pare hacum, hodorul babii mic și drag! Hia și pune tu deștu' tău hăla finuțu' huite hacilea pă cartea destinului, deștu' dă prințesă ha vânturilor halea mai calde și nedesmierdate ale horientului, hacolo-n fundu' cestii mele, pline de zaț și bobu' mare și dospit, huite ce s-aratăăă, haoileu...! Vezi, puicuța mamii hoacheșă, vezi tu haici? Haoileu, fată dragă, ptiuu., să nu să lipească, hio ț-am spus doară, da' nu vrei dăloc să mă crezi, dăși cartea nu minte, fată dragă. Huite colea, bobocul babii, ce hinimă neagră hai lângă persoana dă cupă neagră, călare pă hun bidiviu rotat, n-ai havea parte dă hel, c-are venin pă suflet, sare hîn gură și vânt hîn chimir. Huite,-l vezi, huită-te, hof, hof, hooof, fata babii, huite-l!?

Tu-l ții hîn brațele tale drăgăstoase, halbe ca spuma laptelui, ș-îl țai hîn sufletul tău fierbinte și hel stă să plece repede haiurea, cu gândul hîn haltă parte ha lumii, tolănit pă halte pânțece, mânca-l-ar lupchii să-l mănăce și stuchi-l-ar mățele halea persane. Să-i dea Dumnezeu șapte buboae... toate pă hunde știu heu, să se

simtă și hel rău... Vezi tu drumu' hăsta dă sară cum șărpuiește pă'ntre dealuri, huite-aici, sultănița mării, vezi tu?

Hai să tă tot huiți hîn hurmă, pă cheiul hăla pustiu hal portului și-ai să tot haștepți tu hun strop dă dragoste, din inima lui dă piatră, haină ca turbarea lupchilor suri hai hiernii hînghețate, dar pânza humflată ha vaporului pântecos l-a duce departe, tot mai departe..., dă țarm și dă sufletul tău, frumoas-o!... Hatâtea suspine... Păcat mare dă tine, că hești hașe di frumoasă și proaspătă, ca ho zarnacadea roză...

Dacă nu pui mâna ta, haia blândă, pă popa dă caro, nu fuge duhul rău dă pă destinul tău, haoileu, să n-am heu noroc dăloc hîn dragoste... Mă duc dară, heu... dacă hașe vrea hinima ta, mă duc, fetișo, da' tu să știi, când te-oi face mai mare și hoi hi puțin mai coaptă la minte decât hacum, și-oi hafla și tu că dragostea-i dă mai multe feluri, dă hinimă curată și dă buzunare căptușite cu dorință de haur mult, hadu-ți hatunci haminte dă babă-ta, Zânica, cea proastă și nespălată, dăn portul hăsta frumos, plin dă gladiole și dă hinimi sfărâmate, dar și dă vorbe fără hînțeleș, spuse doar hîn dorul lelii hîn prag dă sară...

Și să tă ferești dă diochi cu spânz, tu! Și hia-ți tu banul hînapoi d'haci, că-i dă haur curat, dăn cel fin și nu haduce binele, hașa ne spune bōlūk-bași-ul (bulibașul) nostru, care știe toate rosturile lumii hastea ha noastre și ha voastre. Fericirea, draga mării, nu ho hobțai cu licăr de haur... Bogdaproste, dar nu-mi trebuie mie nimic dă la tine, fată dă vis, fată cu hochii halbaștri ca marea, numai dă te-ar hajuta hăl de sus să-ți hîmplinești visele și dorințele tale curate și harzătoare...

Da' mă huit heu la tine hașa, sultănița mării, și zic că-i păcat, he prea mare și prea grea năpasta ce tă paște, că prea hești frumoasă coză... Și noroc hai hazi, dă bine dă rău, că zice și ghiocul, numai baftă nu hai dă fel mâine, ptiu drace!... Ș'apăi hacum poți hafla leneștită dăspră mine că „Sunt o pirandă/ simplă nomadă, cu bani în cozi./cu șapte plozi./n-am nici o vatră/n-am decât șatră,/dorm în căruță/sau pe pământ/mă spăl cu ploaie,/mă șterg cu vânt/joc lângă foc/dau în ghioc/sunt o pirandă/dau și în bobi/sunt din Hindia,/nu dintre robi”.

Așa-i spusese țiganca cea neagră, gârbovă și peticită, că-i v-a fi soarta, stând pe o bancă roasă între teii din piața mare a Galașilor, într-o frumoasă zi de toamnă, cernută cam devreme cu brumă cea alburie și rece, peste grămezile de roșcove, piersici, pepeni și caise coapte. Atunci a răs pieziș și-a aruncat cu bobii și cărțile de tarot după ea, blestemând-o cu ciudă, ca la ușa cortului. Nu o putea suferi deloc-deloc, era doar o prezicătoare nefolositoare, o reminiscență primitivă greu de suportat.

S-a dus țiganca, peste mai mulți ani, acolo unde ne ducem toți pământenii, albi sau negri, într-o bună zi, dar câteodată parcă o mai auzea sorocindu-și viața și îngânând deasupra cărților roase de tarot: „Bate-mă, Doamne, să zac/Într-o pădure

de mac/Și țișăncile să vie,/Cu bice de iasomie,/Să mă cheme și blesteme,/ Cu
ocări de crizanteme,/Și să mă boscorodească,/Cu frunze de îngerească.”⁷⁵⁷

Teii și ploprii falnici ai Galașilor mai foșneau larg câteodată, peste băncușile
pustii, în urma amintirii ei, din ce în ce mai șterse și mai puține, ca un ecou al
ghiocului fermecat, de sidef, al țișăncii bătrâne cu ochii pe tainele cerului și al
cărților ei de tarot, colorate tărcat și a tot știutoare: „de verde, de tobă, ...de roșu,
de cupă, de caro... de treflă, de pică...”

O căutase o vreme insistent, scotocind fiecare străduță a târgului și fiecare
șatră din valea orașului, pe lângă Brateș, prin tot cartierul sărac al Bădălanului,
prin mahalaua Cărămidăriei, vroia să-i ghicească iar în cărțile ei de tarot, poate că
astrele reci arătau acum altăceva, căci de data acesta chiar credea pe de-
adevăratelea în forța destinului, zdrobită fiind de necazurile iubirii ei fără
speranță...

Parcă era o „dragoste în vremea holerei” (El amor en los tiempos del cólera)
nouă, cum ar spune astăzi Gabriel Garcia Marquez. Dar într-o seară mohorată și
cețoasă, de toamnă apoasă, când parcă nici nu mai spera și nu se mai aștepta să se
mai îplinească dorința ei de-a o revedea, o clipă măcar, pe bătrâna țișăncă
ghicitoare din târg, deodată ea i-a apărut în vis, răsând prietenoasă, era pe băncuța
veche din piață, sub teii desfrunziți, tot cu baticul ei de lână fină, oleacă cam vechi
și ros de molii, strâns acum într-un turban aproximativ, cu cărțile cele fermecate și
roase în mână, pe care le tot descânta...

Era acolo așa cum o știa ea de demult, fără mari schimbări, agitată și
perspicace, puținică în galoșii stâlciți, ca o vrabie zgribulită de apa rece a toamnei
târzii, mai neagră ca smoala păcurarilor și mult mai adusă de spatele îmbătrânit cu
doar câțiva ani, ca o acoladă largă de tuș negru trasă peste timp. I-a zâmbit fără
ranchiună, ori vre-o urmă slabă de dojană în glasul cu ecou dogit și aproape stins,
un glas din străfundurile lumii neștiute, plin doar de o căldură omenească ușor
perceptibilă și i-a spus: Sultănița mamii, porumbiță gingașă care hești tu sub
soare, ce mare și frumoasă te-ai făcut!?

Ce fată frumoasă, cu hochi desprinși din halbasru zării văd heu!... Stătea
uimită plăcut de revederea atâtor lucruri dragi de pe aici, pe care părea că le
uitase, dar memoria timpurilor trăite printre teii orașului, memoria acelei prime
dragoste pietrificată de demult, care-i pulverizase apoi inima și viața, această fetiță
minunată și fragedă, ca un lăstar de garoafă șabo, pe care parcă i-o aduse
Dumnezeu în față, poate pentru ai da o pildă că frumusețea și dumnezeirea sunt
lucruri sacre, fără de care viața nu este nici posibilă și nici plăcută, ei bine, toate
aceste firești întâmplări pământene, de care acolo în ceruri aproape uitase, apăreau
pe retină ca o zare azurie a vieții ei și se îngesuiau acum toate să redevină lumești,
tot așa cum se prăvale apa din găleata de pe ghizdeaua fântânii, când este turnată

⁷⁵⁷ *Madona din dud*, Cezar Baltag

ca o cascadă în uluce, pentru a potoli setea cea cumplită ce apare chiar și pe malul apelor, din câmpia arsă de soarele milos al verii Bărăganului, copiind din când în când seceta continuă a solului calcaros și pietros al Dobrogei vecine.

Iată că memoria timpurilor nu poate fi niciodată acoperită cu țărâna pământului, ea iese uneori, în mod neașteptat, la lumina caldă a soarelui. Podoabă rară ha lumii lui Alah cel mare, tu hîl meriți musai pă stăpânul lumii, măritul padișah hal Istambulului, și hel musai v-a veni la tine curând, nu hi deloc hîngrijorată și să nu hai zbateri mari dă hinimă, bobocul mamei, padișahul cel hiubit dă Alah și dă tine, va hi haici călare pă caii lui ce scot flăcări pă nării, cu halaibaș-ceaușul care va merge hînaintea lui, deschizând calea pântru halaiul slăvitului sultan, hîmbrăcat hîn straie dă mătase scumpă, hel v-a veni la tine sigur, tocmai pântru că-l meriți din plin și tu vei trăi mult, fata babii dragă, legănată dă visele lui dă dragoste profundă, ce v-or dormi hatunci hadânc pă perna ta parfumată.

Hîți spune hacu' baba haia gârbovă și proastă, dăn portul cel vechi dă pescari dunăreni hal Galaților, dar dă data hasta tu s-o crezi, frumoas-o, că horice musulman știe că Alah he mare, fata mamei, Alah ak baar! Și hasta hi-a spus hel heri babii care te sâcăie huneori... „1. La o margine de sat/Stă o șatră de țigani/Și-o țigancă frumușică/ Mi-a ghicit pe sub castani./ 2. Țigăncușă ești frumoasă/Și știi bine să ghicești/Și cu ochii tăi cei negri/Pe oricine cucerești./ 3. Trece vara, vine iarna./ Pleacă șatra de țigani/Și cu ea pleacă țiganca/Ce-am iubit-o sub castani./ 4. Trece iarna, vine vara,/Vine șatra de țigani/Dar țiganca frumușică/A fugit cu alți țigani.”⁷⁵⁸ Mă uit adeseori în jurul meu și văd mulțime de oameni foarte preocupați de blidul zilnic, oameni care uneori, ca și mine probabil, sunt curioși să se descopere, măcar pentru ei, așa cum o face, strălucind peste timpuri, Omar Kayam în „*Autoportret*”: „Un om prin lume trece. El nu e musulman./Nici infidel nu este. Nu crede-n legi și zei./Nu neagă, nu afirmă. Dar vezi în ochii săi/Că nimenea nu este mai trist și mai uman./Nu mi-am făcut vreodată din rugi șirag de perle/Ca să-mi ascund noianul păcatelor cu ele./Nu știu dacă există o Milă sau Dreptate,/Dar totuși nu mi-e teamă: curat am fost în toate./Mă dojeniți că veșnic sunt beat./ Ei bine, sunt!/Necredincios mă faceți. Și ce dacă-i așa?/Puteți orice să spuneți pe socoteala mea./Îmi aparțin. Pricepe-ți? Și sunt ceea ce sunt!/Avui vestiți maestri. Făcusem mari progrese./Când mi-amintesc savantul ce-am fost, azi îl compar/Cu apa ce ia forma impusă de pahar/Și fumu-n care vântul năluci ciudate țese./Cu-o mână țin Coranul și cupa cu cealaltă./Sunt când de partea legii, când mușc din fruct oprit./Așa mă știe zilnic cupola cea înaltă:/Nici infidel cu totul, nici musulman smerit./ Virtuțile să-mi numeri doar una câte una./ Păcatele îmi iartă cu sutele, cu mia./Nici vântul nu-ți ațâțe, nici aerul mânia./Tu știi: curat și sincer am fost întotdeauna./ Cătat-am horoscopul în a iubirii carte,/Și-

⁷⁵⁸ *Cântec popular*

un înțelept strigat-a: „A fericirii parte/ Aceasta este: - o fată ca luna argintie/Și-o noapte care ține un an cât o vecie./ Nu pot să fac deosebire între capcană și momeală./Un sfat mă-mpinge spre moscheie, iar altu-mi umple cupa goală./Și totuși vinul și cu mine și draga-n ceasuri de iubire,/Mai bine fripți într-o tavernă, decât cruzi într-o mănăstire.”

Nu-i minunat să-ți aparții doar ție? Tu, draga mamei, să știi de la mine că atunci când te vei mărita, halai mare dă bogasieri va fi la nunta ta, sutăniț-o, sunt doară hacei negustori care vând harticole dă manufactură, mai hales bogasiu, stofă hori pânză scumpă, care să haduce tocmai dă pă la frânci, prin Orient, buhurdare cu buhur (parfum) bun dă Paris, cu miasmă dă vis, haracan di mini, basmale, tulpăne dă calemcheriu (hun postav de primă calitate), negustori cazaclii di pi Don, care fac comerțu’ cu vinuri seci și bune, blănuri rare și halte produse dăn Ucraina, vor buluci tăți să sărute poala padișahului, chervane pline cu chembrică, hacea țesătură subțire dăn bumbac, cari-i foarte căutată hacilea, și-i vopsită hîntr-o sângură culoare, hor humple străzile Galațiului fromos și mângâiat de briza vântului șagalnic, butci burdușite cu suluri dă hibrișim, firele halea dă mătase răsucită cu pricepuri, dă diferite culori, cât mai vii, hîntrebuințate la cusut, brodat sau hîmpletit, vor hi haduse pântru hiatacurile hîn care-l vei haștepta grijulie, hîmbrăcată cu ciacșiri dă mătase verde, vestiții pantaloni largi hai vizirilor Înaltei Porți, cu niște ciubuce pântru baba Zânica cocoșata, care va sta hamestecată și hea, sârmana, pă’ntre dârvanii curții domnești, hacea pipă horientală care-mi place mie mult tare, pântru tutunul hei parfumat, cu țavă lungă și cu himanea dă fildeș sau chihlimbar, dă mai mare dragul să le privești, pă care ho tot haștept de când heram doar copchilă cu trei codițe împletite, va veni și Divan-efendi⁷⁵⁹ dă la Iași pă drum dă sară cu lună, hînsoțat dă 400 dă delii⁷⁶⁰ și cavași⁷⁶¹ himperiali, conduși dă hun Deli-bașa⁷⁶² și Ghiuler-aga⁷⁶³ hîn persoană, pașă cu hambât mare și hifos cât tăt podișul Anatoliei, hînsoțit dă cei dintâi trei Incituilun-pașali⁷⁶⁴, hacei pașali cunoscuți dă voi ca „Pașă cu trei tuiuri”, hadică havând rangul hăl mai mare dă beilerbei (beitul beilor), care hera comandantul militar hal hunei mari provincii hotomane, după ce fuseră două milenii bizantine, fata mamei, cu toți caii lor numai fibră și nerv hîn copite, prinși hîn conovăturile⁷⁶⁵ grele hîmpletite hîn șase, dăn hir dă haur și mătase rarî, cu șaua dă lemn bine hiert și lustruit, hașezată pă hun

⁷⁵⁹ Printre demnitarii secolelor XVII și XVIII se afla și un otoman, demnitar al Curții Domnești și secretar pentru problemele Porții.

⁷⁶⁰ Soldați care formau garda domnească.

⁷⁶¹ Cavas-bașa, șeful gărzii domnești care asigura, mai mult protocolar, paza ușii domnești.

⁷⁶² Șeful gărzii domnești călare, șeful deliilor.

⁷⁶³ Șeful armatei otomane.

⁷⁶⁴ Pașă cu trei tuiuri.

⁷⁶⁵ Frânghie fixată pe țărui de care se leagă, caii în bivuac.

cioltar⁷⁶⁶ dă postav hîmpodobit cu diferite cusături cu harnici roșu, vor da hei hatuncia multe titluri mari dă hevghenie⁷⁶⁷ boerească pă haici, pă-n mahalale, mehterhaneaua⁷⁶⁸ condusă dă efendi Mehter-bașa⁷⁶⁹ va cânta dăn tumbelchiurile⁷⁷⁰ lui pitice, frumos hornate, marșuri triumfale, cu haceste tobe mici dă haramă groasă, care sunt hunul dăntre principalele hinstrumente hale mehterhanelei și sunt făcute musai păntu hașa cevașilea, hele țaneau cadența trupelor de hieniceri răi hîn lupte, nazami⁷⁷¹ și neferi⁷⁷² hînălți, cu cnuturile haprige ce sfășie hadânc și husturător pielea mojâcimii bulucite, biciurile halea dă piele sau dintr-o funie, havând mai multe capete cu halice dă plumb prinse hîn vârf, cu hochii roată larg bulbucăți după tălănițele⁷⁷³ hoacheșe, vor ține hordinea pă cheiul Dunării semețe, hacolo hunde vodă purtând cuca lui domnească, hîmbrăcată hîn catifea haurie și hîmpodobită cu pene dă struț, hîsoțit de cei doisprezece pângari⁷⁷⁴ hai horașului, răzimați dă parmalâcul kapudâniei portului, vor harunca din pungă nevoiașilor parale⁷⁷⁵ grele dă hargint și rubiele⁷⁷⁶ multe, totdauna zgomotul paralelor place foarte tare la horce hureche, hori poate mulți piaștri⁷⁷⁷, patace⁷⁷⁸ dă o sută dă parale d'ălea grele, Sandangi-bașa⁷⁷⁹ va haprinde toate candelabrele, sfeșnicele și toate lumânările hîn palatul domnesc, dă cum va hapune soarele, vârsând o lumină mai puțin strălucitoare ca ha hochilor tăi verzi, de smarald, hiar hun cal frumos, cu potcoave dă hargint și coama resfîrată hîn razele pale hale hamurgului magic dăn lunca Dunării, dăn grajdurile haurite hale Sultanului, hun Tabla-bașa⁷⁸⁰, te va purta pă tine hîn șaua lui dă haur, spre

⁷⁶⁶ Pătură de postav împodobită cu diferite cusături care se puneau sub șă.

⁷⁶⁷ Boierie, noblețe. În epoca fanariotă termenul era folosit în formulele de politețe prin care te puteai adresa unui boier.

⁷⁶⁸ Muzică militară, fanfară.

⁷⁶⁹ Mai marele muzicanților.

⁷⁷⁰ Tobe mici, confecționate din aramă.

⁷⁷¹ Soldat din armata regulată a Imperiului Otoman. În text, termenul este folosit cu sensul de ostaș care dă de știre.

⁷⁷² Soldat din armata otomană, echivalent ca sarcini cu acela de arnăut, soldat mercenar angajat de domnitorii fanarioți. În general, erau de origine albaneză.

⁷⁷³ Femei de moravuri hușoare.

⁷⁷⁴ Unul dintre cei 12 membri ai sfatului căruia îi era încredințată administrarea orașului.

⁷⁷⁵ Veche monedă otomană din argint care a circulat în Țările Române. Monedă divizionară egală cu a 100-a parte dintr-un leu vechi.

⁷⁷⁶ Monede turcești în valoare de 10 piaștri.

⁷⁷⁷ Monedă (turcească) de argint, a cărei valoare a variat în decursul timpului și care a circulat și în Țările Române.

⁷⁷⁸ Veche monedă cu valoare de 100 de parale, care a circulat în țările române.

⁷⁷⁹ Șeful slujitorilor care aprindeau și stingeau candelabrele, sfeșnicele, lumânările în palatul domnesc.

⁷⁸⁰ Cal de paradă pe care sultanul îl dădea în dar unui domnitor român, la numirea acestuia.

câmpiile fericirilor, hunde Maimar-başa, harhitectul curţii, v-a desena hun serai⁷⁸¹ nemaivăzut pă malul sidefat hal Mării Marmara, poate tocmai dă când ha clădit Alah lumea hislamului hîn Podişul Anatoliei, hacolo hunde voi hi foarte fericită să tă văd curând, răsfătată dă dragostea dezmiertătoare ha stăpânului hautoritar hal lumii horientului, răsăchită hîn Cornul de Aur.⁷⁸² Drum bun, fata mamii şi hii fericită tare, boboc preţios şi frumos, sultăniţa mea cea dragă, floare halbă dă crin himperial frumos mirositor, bobocel plăpând dă lotus mov şi delicat, coleandru mlădios hal Mediteranei halbastre, comoara cea mai nepreţuită ha deşertului galben!... Şi să ştii că baba ta, haia proastă, să spală des haici hîn cer, că-i multă hapă, fata mamii şi hoamenii vor să hie hodată şi hodată curaţi ca lacrima dă copchil... „În astă-seară vinul mă-nvaţă-un sens mai pur:/Cu sânge cast, de roze, paharele ni-s pline,/Iar cupa-i modelată din închegat azur./Şi noaptea-i pleoapa unei lăuntrice lumine...”⁷⁸³

A vrut să mai stea de vorbă cu ea, oare de unde le ştia ea, aşa de bine, pe toate?... Îi devenise apropiată şi dragă, a strigat-o insistent fluturând batista spre cer, în ochi îi apăruse bobita caldă a unei lacrimi de aducere aminte, sub umbra genelor frumos arcuite... Degeaba, n-a mai vrut să stea, a şi plecat grăbită ca o boare uşoară de toamnă, rătăcită printre plopii argintii şi sălciile pletoase ale luncii Dunării, mânată uşor din spate de vântul cald şi subţire. Purta pe faţă hidjabul (voalul islamic)...

A dispărut lăsând în urma ei vraja farmecelor discrete, în hăul cerului de toamnă târzie şi rece, s-a dus în lumea vrăjilor cele nedelegate şi a dispărut tiptil, cu dorinţa aproape evidentă de a se pierde în anonimatul hărăzit de ceruri, mergând în vârful degetelor bătrâne şi boante, de la picioarele ei uscate şi reci, cele cu călcăile crăpate, în care cântau zgomotos toţi greerii toamnei desfrunzite, plecase aşa precum venise, lăsând în urmă, doar pentru ea, sultăniţa cea fermecătoare a lumii orientului, doar pentru ea atât, un foşnet slab de tei parfumat, risipit generos printre oamenii străzii plumburii.

⁷⁸¹ Palat al sultanului sau al marilor demnitari turci.

⁷⁸² Cornul de Aur reprezintă un port natural excelent al Constantinopolului la Marea Marmara. Iar peninsula pe care se afla proaspăta capitală a Imperiului Bizantin era brazdată, de la nord la sud, de râul Lycus, împărţind oraşul în două: şase coline, risipite de-a lungul Cornului de Aur la nord şi una singură, cea mai mare, la sud. Întregul oraş a fost înconjurat de un circuit defensiv lung de aproape 30 kilometri, brăzdat din loc în loc de turnuri, puncte întărite, porţi şi fortăreţe. Cele mai solide erau zidurile dinspre vest, destinate protejării oraşului de un atac dinspre uscat, în principal aşa numitul „zid teodosian”, înălţat în timpul împăratului Theodosius I (408-450), dar şi alte trei rânduri succesive de ziduri, care constituiau un obstacol de netrecut, cu atât mai mult cu cât fiecare era mai înaltat decât precedentele, diferenţa totală de nivel fiind de aproape 70 de metri, între cel mai scund şi cel mai înalt!

⁷⁸³ *Catren*, Omar Kayam.

„1. Miresme, cupe, harfe și bucle aurii/ O, jucării sfărâmate de vreme, jucării!/Gând, faptă, renunțare, virtuți căinți și rugi/Cenuși pe care timpul le spulberă, cenuși... 2. De mii și mii de veacuri se-nvârt în spații aștrii/De mii și mii de veacuri zori și-asfințituri sunt/Să calci ușor, căci, poate, fărâma de pământ/Pe care-o sfarmi, alt'dată era doi ochi albaștri. 3. Tu ești bătrână lume, palatul trist în care/ Aleargă nopți și zile, spre moarte galopând/Și unde șahi de-a rândul visară fiecare/ Mărire sau iubire - și s-au trezit plângând. 4. Ieri dis-de-diminează cu-o fată ca o stea/ Sorbeam parfumul nopții și vinul roz și ora/Ca perla-n scoică vinul așa intens lucea/ Încât trezi deodată din somnu-i aurora. 5. Ne-ai pus în suflet patimi adânci cât o vecie /Și-ai poruncit de-asemeni ca omul să se-abție/Nedumeriți ne zbatem între porunci inverse/Cum poți să-nclini o cupă, iar ea să nu e verse? 6. Te chinuiește gândul că faci mereu păcate/Din orice bucurie o vină ți-ai făcut/E fără rost tristețea, căci după moarte/Veni-va sau iertarea sau neantul absolut. 7. Ascultă! Macii roșii își trag rubinul pur/Din sângele fierbinte al unui împărat/Iar vioreaua-și scoate culoarea de azur/Din ochi adânci de fata care-a iubit curat. 8. Pe cei ce beau se spune că Ceru-o să-i condamne/Cât adevăr e-ntr-asta, eu n-aș putea să știu/Dar dacă băutorii și-ndragostiții, Doamne,/Vor merge-n iad, desigur că raiul e pustiu. 9. Fii vesel, căci tristețea o să dureze pururi/Mereu aceleași stele s-or învârti-n azururi/Din cărămizi făcute din trupul tău, n-ai teamă/Se vor zidi palate pentru neghiobi de seamă. 10. Bea vin! Curând vei trece și tu supremul prag/Și nu vei lua cu tine nimic din ce ți-e drag/Aceasta-i marea taină: laleaua scuturată/Nu înflorește iarăși, o Saki, niciodată!”⁷⁸⁴ Faldurile move neașteptate, ale unei iluzorii aureole boreale, se retrăgeau acum spășite, în fața micuței ființe, înfășurată într-un șal gros de mohair, cu miros fin de crizanteme de toamnă și dimitrițe, cuprinsă încet - încet de întunericul tot mai pronunțat, care coboară peste lumea noastră rece, odată cu apusul soarelui. Închise absent și încet ochii ei mari și foarte obosiți, aproape că adormise și se învelise, tot încet, cu plapuma norilor de mătase răcoroasă, aflată pe cerul albastru al orașului, peste care începea să mijească lumina zorilor și parcă-i văzu iar pe ȋiganii șătrari ai babei ei, depărtându-se sub coviltirul căruțelor, în convoaiele lor lungi și colorate, prin colbul gros al drumurilor înguste de țară, cu zvârlugi de fete agere și tinere, cu ochii negri ca mura, păziți de genele lungi și arcuite cu eleganță, abia așezați sub vâlceaua sprâncenelor conturate destul de precis, fetele mari, pitite toate sub coviltirul plin de brumă groasă al căruțelor, învățând de la bunicile lor, deja ofilite, meșteșugul ghicitului și al incantațiile sacre, care le vrăjeau ghiocul și pachetul cărților de tarot. Se depărtau din ce în ce mai repede, până deveneau un punct negru, înghițit de zarea albastră... „Plecau călări/Spre depărtări,/Mi-au spus;/Spre alte țări/Scăldate-n mări/ De-apus./ Plecau pe rând/ Uitând, uitând/De noi;/ Treceau prin vânt,/Treceau cântând/ Prin ploii./I-om aștepta,/Dar s-o-

⁷⁸⁴ *Catrene*, Omar Kayam

nopta/De veci./ Ler lerui la,/Prin geana ta,/Te treci.”⁷⁸⁵ Un cărturar, mereu foarte sărac într-un oraș de negustori, vindea pe o margine de tarabă de lemn a Pieții Vechi a Galațiului, prețioasele lui cărți, poate ultimile, de care se despărțea aproape plângând de umilință, ca să poată supraviețui într-o lume ostilă.

Veniți domnilor lângă mine, vă rog apropiați-vă de lumina minții și de noblețea sufletului. Vând câteva cărți importante, sunt giuvaere literare unice, cu numai doi lei, domnilor, un Shakespeare, un Cervantes, un Platon... numai cu doi lei, domnilor, ocaziune rară domnilor, aceste cărți sunt scrise de mari scriitori ai lumii, puteți să le cumpărați azi numai cu doi lei domnilor, este unică ocaziune, domnilor, poftiți acum și cumpărați, domnilor, vă rog optați pentru cultură, domnilor...

Caraualele și isprăvnicia se pregăteau de venirea nopții, apăreau unsuroși și grăbiți lampagii cu gazornițele mari pline cu gaz lampant albăstrui, care zoreau să umple cuva lămpilor cât mai repede, câte un chefliu pufăia întrerupt luleaua, deasupra spumei dintr-un țap de bere, îngânând un cântec pe care doar îl mormăia. La colțul străzii Mavromol cu Brăilei un copil cerșetor rufos, cu ochii scufundați în găvanele orbitelor, cu pleoapele căzute de epuizarea inaniției și malnutriției, întindea o mână pământie ca o umbră, numai oase, spre anteriile mirosind a smirnă și tămâie din cabrioletele atâtor „kiri”năvăliți la noi, care tocmai părăseau, după rugăciune, sfântul lăcaș al bisericii: „dă un ban la un sărman, să v-ajute Dumnezeu, mila ta n-o fi în van, de-ți va fi vreodată greu... Dă boiarule un ban, pântr-un copchilaș sărman!”.

Să vezi mereu copii nevoiași cerșind este zguduitor, să vezi eroi infirmi, jumătăți de oameni abandonați în cărucioare de lemn, înjosiți de nepăsare așa cum nu au fost umiliți de gloanțe, este grotesc! Dar de atâtea ori ne începem ziua trecând nepăsători pe lângă o durere care nu mai poate riposta, încât pare incredibil că mai credem în Dumnezeu. „Cerșea la colț un slăbănog/în zdrențe, slut și fără dinți/neguțătorul de arginți/ gândi, zărindu-l pe milog:/Eu nu dau mila mea obol/ acestui trântor de prisos/și-ntoarse rânjetu-i căinos/rămasului cu mâna-n gol./Trecu maestrul glorios/al farmecului triumphal/cu spiritul în ideal/și-a zis văzând pe zdrențuros: /E-atât de slut și mă-nspăimânt/eu, magul purei frumuseți!/și-ntoarse recele dispreț/ rămasului cu mâna-n vânt./ Trecu predicatorul sfânt/grăbindu-se către amvon/ vijelios ca un ciclon/să se dezlănțue-n cuvânt,/ s-aprindă mila din altar/de soarta celui slăbănog,/dar ocoli pe-acest milog/cu mânantinsă în zadar./ Târziu când noaptea cobora,/sosi o umbră ca-n icoane,/pe mâini cu semne de piroane/și-o inimă ce sângera./Pe chipul ars de chin și vai/ofțând îl sărută fierbinte/cu veșnicie în cuvinte/tu azi vei fi cu Mine-n Rai!”⁷⁸⁶ Cine oare nu și-a dorit, sau nu a încercat să știe, câte ceva din ce va fi după dispariția noastră?

⁷⁸⁵ *Baladă*, Mihai Rădulescu

⁷⁸⁶ *Milogul*, Nichifor Crainic

Iată un răspuns posibil: „Întrebat-am vântul, zburătorul/Bidiviu pe care-aleargă norul/ Către-albastre margini de pământ:/Unde sunt cei care nu mai sunt?/Unde sunt cei care nu mai sunt?/Zis-a vântul: Aripile lor/ Mă doboară nevăzute-n zbor./Întrebat-am luminata ciocârlie,/ Candela ce legănă-n tărie/ Untdelemnul cântecului sfânt:/Unde sunt cei care nu mai sunt?/ Unde sunt cei care nu mai sunt?/Zis-a ciocârlia: S-au ascuns/În lumina celui nepătruns./ Întrebat-am bufnița cu ochiul sferic,/Oarba care vede-n întuneric/ Tainele necuprinse de cuvânt:/Unde sunt cei care nu mai sunt?/ Unde sunt cei care nu mai sunt?/ Zis-a bufnița: Când va cădea/Marele-ntuneric, vei vedea.”⁷⁸⁷

Deh, cam așa arată fiara din noi toți. Să ne oprim puțin, cetititorule, să încercăm deslușirea cuvântului „ler”, peste care privim adesea cu indiferență, întâlnit pe la noi în colindele sărbătorilor de Crăciun, un cuvânt vechi cu etimologia încă destul de discutată în limba română, despre care s-au formulat variate multe și tot mai credibile ipoteze, aproape toate angajând mai mult domeniul imaginației decât pe cel al documentării lingvistice. Miron Costin, M. Gaster și Al. Cihac considerau că „ler” provine din slavul „lel” (zeul Cupidon).

Dimitrie Cantemir, Petru Maior, Gh. Șincai, C. Săulescu, At. Marienescu, G. Missail, Gr. Toeilescu și A. D. Xenopol deduceau cuvântul respectiv din Aurelian, iar I. G. Sbiera considera că „Ler” reprezintă pe „Lar” al saturnaliilor romane de la 23 decembrie. La romani, după calendarul vechi, anul nou începea la 1 martie și cel vechi se termina la 23 februarie, ultima zi a acestei luni. Abia în anul 153 î.Hr. se fixează la Roma oficial data anului nou la 1 ianuarie.

De fapt, la romani anul nou începea odată cu intrarea în funcție a noilor consuli. Această dată a oscilat în timpul republicii. Prima reformă a calendarului pare a fi avut loc în secolul VI î.Hr., adică la sfârșitul regalității. La 46 î.Hr., Iulius Caesar introduce calendarul pe care îl folosim și noi astăzi, în forma modificată de Papa Grigore al XIII-lea⁷⁸⁸, în 1582. În Imperiul Roman de Răsărit⁷⁸⁹, ciclul

⁷⁸⁷ *Unde sunt cei care nu mai sunt?*, Nichifor Crainic.

⁷⁸⁸ Unul din cele mai mari merite ale sale a fost actualizarea calendarului iulian (1582). Actualul calendar îi poartă numele, calendar gregorian.

⁷⁸⁹ Imperiul Roman este termenul utilizat în mod convențional pentru a descrie statul roman în secolele de după reorganizarea sa din ultimele trei decade î.Hr., sub Octavian (Caesar Augustus). (Deși Roma deținea un imperiu cu mult înainte de autocrația lui Augustus, statul pre-augustian este descris în mod convențional ca Republica Romană.) Imperiul Roman controla toate statele elenizate de la Marea Mediterană, ca și regiunile celtice din nordul Europei. Ultimul împărat de la Roma a fost detronat în 476, dar pe atunci, regiunile din estul imperiului erau administrate de un al doilea împărat, ce se afla la Constantinopol. Imperiul Roman de Răsărit (Bizantin) a continuat să existe, deși își micșora încet-încet teritoriul, până la dispariția sa efectivă, în 1453, când Constantinopolul a fost cucerit de otomani. Statele succesoare din vest (Regatul Franc și Sfântul Imperiu Roman de Națiune Germană) și din est (țările ruse) foloseau titluri preluate din practicile romane chiar și în perioada modernă. Imperiul Bizantin este termenul folosit, în mod convențional, pentru a numi Imperiul Roman de limbă greacă având capitala la Constantinopol, în

sărbătorilor de iarnă era prefațat de Brumalia, care dura 24 de zile: începea la 25 noiembrie și se încheea la 17 decembrie. După zilele Brumalii urmau imediat Saturnaliile, celebrate la începutul mileniului întâi d.Hr., între 17 și 23 decembrie și erau zile dedicate zeului Saturn. În aceste zile se organizau petreceri însoțite de jocuri, se jertfea în mod obligatoriu porcul, se făceau daruri reciproce cu sens ritual, de jertfă: semințe pentru a invoca fertilitatea, păpuși făcute din lut, viitorii caloieni, etc.

După o săptămână de la Saturnalii urma cea mai vestită sărbătoare în lumea romană, Calendele lui Ianuarie. Sărbătoarea era dedicată lui Ianus, cel cu două fețe, una spre trecut și alta spre viitor, zeul luminii și deschizătorul anului. Ciclul păgân al sărbătorilor romane de iarnă, al cărei nucleu îl constituiau Calendele lui Ianuarie, a devenit popular și în Dacia. Sărbătoarea legată de Calendele lui Ianuarie a fost foarte cunoscută în Dacia romană și nu poate fi pusă niciodată sub semnul îndoielii, de vreme ce aceasta se desfășura sub directa supraveghere a autorităților civile și militare, Anul Nou fiind sărbătorit în întregul imperiul.

Biserica creștină pornește o adevărată luptă împotriva acestei sărbători păgâne și stabilește data de 25 decembrie, presupusa zi a nașterii lui Isus. Totuși sărbătoarea bisericească oficială nu este recunoscută ca zi a Anului Nou, dar este precedată de colindele care ne aduc în casă și cuvântul „ler”. Deși unele practicile specifice Calendelor lui Ianuarie au migrat la sărbătorile învecinate (Crăciun, Boboteaza), cele mai multe au rămas aici: uratul de viață lungă și noroc; colindatul, al cărui mobil principal este uratul (Plugușorul din ajun, Semănatul, Sorcova și Vasilcă, din dimineața Anului Nou). N. Densușianu deriva pe „ler” din latinul liber, Jupiter Liber („Jupiter Dăruitorul”), iar B. P. Hasdeu din Lar Dominus, și se întreba: „să fie Aurelianus sau mai curând Valerianus?, să fie el slavul Lei, Cupidon (Chiac), ori și altceva”?

Grigore Crețu îl deriva din „lera-ne Doamne, de măru, care ar reproduce sfârșitul din Tatăl Nostru latinesc: Libera nos (Domine) de malo”, iar Bl. N. Voronca presupunea că „ler” reprezintă pe Iarii, patronii Romei. În 1901 bucovineanul preot-profesor Dimitrie Dan a reluat problema originii cuvântului ler în

Evul Mediu. În anumite contexte specifice, în mod obișnuit, atunci când se vorbește despre perioada de dinaintea căderii Imperiului Roman de Apus, Imperiul Bizantin este numit și Imperiul Roman de Răsărit. Nu există un consens în ceea ce privește data de început a perioadei bizantine. Unii o plasează în timpul domniei lui Dioclețian (284-305), datorită reformelor administrative pe care acesta le-a introdus, împărțind imperiul în „pars Orientis” și „pars Occidentis”. Alții plasează evenimentul în timpul domniei lui Teodosiu I (379-395) și a victoriei creștinismului împotriva păgânismului, sau, după moartea sa din 395, în momentul divizării Imperiului în jumătățile de vest și de est. Alții plasează această dată mai târziu, în 476, când ultimul împărat vestic, Romulus Augustus, a fost forțat să abdice, astfel lăsându-l pe împăratul din estul grecesc ca singur împărat roman. În orice caz, schimbarea a fost graduală și, până în 330, când împăratul Constantin I și-a inaugurat noua capitală, procesul de elenizare și creștinare erau deja în curs.

limba română și a semnificației lui și a publicat considerațiile sale în „Noua revistă română”⁷⁹⁰, susținând că „ler” provine doar din invocația cultică, de origine ebraică, Halleluia (Domine) („lăudați pe Domnul”), trecut în limba ilatină: Alleluia și în slavă Alilughii, care avea să fie ajuns în limba română, prin filiera slavă, Aliluia, după secolul al X-lea.

În 1920, acad. Al. Rosetti a reluat ipoteza formulată de Dimitrie Dan și a justificat-o lingvistic a fi cea mai îndreptățită, arătând că „ler” în limba română derivă din forma latină alleluia, și cu rotacizarea lui „l” intervocalic, fenomen fonetic petrecut în epoca daco-romană. În limba română cuvântul este păstrat sub două forme până astăzi, în special în Moldova, cum a fost consemnat și de Dimitrie Cantemir: Ler, Aler Domnul. Rezultă că forma „ler” de azi nu este decât o prescurtare a formei „aler”. Cuvântul ler este folosit cu precădere în colindele românești și îl întâlnim în stânga Dunării, pe toată aria daco-romană, după cum îl întâlnim tot aici și în onomastică, în antroponimie: Leru, Lerescu, precum și în toponimie: Lerești (com. în jud. Muscel), iar de aceasta comună este legat și un joc de brâu: lereasca.

Cuvântul alleluia, cum a arătat acad. Al. Rosetti, este întrebuințat în cântecele religioase slave în mod identic ca în colindele noastre românești, în care îl întâlnim pe ler și, fapt important, alleluia se întâlnește, cu aceeași întrebuințare și în Franța, ca în Ile, Vilaine, Normandia, Gasconia și în Bretania, aceste constatari „fac legătura între alleluia și ler”. Trebuie admis, menționa acad. Al. Rosetti, că pe teritorii diferite, autorii colindelor religioase au lucrat la fel, introducând pe alleluia în producțiile lor orale. Faptul este explicativ, dat fiind conținutul religios al colindelor și întrebuințarea acestui cuvânt în psalmi și în cântecele de înmormântare (prohod).

Cu timpul însă, cuvântul „ler”, ajungând neînțeles în popor, a fost personificat și, de la „Ler, Doamne”, s-a ajuns la „Ler împărat”. Etimologia cuvântului „ler” formulată de Dimitrie Dan și acad. Al. Rosetti este considerată cea mai justificată lingvistic și ea a fost însușită în DEX: „Cuvânt care apare ca refren în colinde, cărora le dă un anumit colorit eufonic (Var. leroi, leroloi, larul, lerului). Probabil latinescul (Ha)llelu (iah, Domine)”. După ce ne-am lămurit în legătură cu „ler” iată că o întrebare o bănuiesc la tine, cetitorule. V-a fi fost în istorie posibilă o dragoste de felul celei povestite aici, o fi existat o țigancă care să știe lumea așa de bine, sau care să aprindă inima unei beizadele, ai? Tu ce zici?

Căci o să-ți las plăcerea unei lecturi neașteptate a unui zapis! Este publicat de preotul Ioan Răuțescu în revista „*Muscelul nostru*”, ian-feb.1935. Avem de-a face cu o mamă, care răscumpără din mănăstire o țigancă și pe fiica ei, aducându-le „la casa noastră”. Nu știm cum s-au petrecut lucrurile în amănunt, și de pildă dacă Tatul sau Preda este feciorul îndrăgostit. Bănuim că unul dintre ei era tatăl Chirei,

⁷⁹⁰ Vol. III, nr. 26, pp. 85-91.

care vrea să-și recunoască cred fiica, s-o aducă pe Gherghina acasă și condițiile puse sunt cele care sunt: mănăstirea însă cerea ceva în schimb: „Adică eu, Jupâneasa Iana, dimpreună cu feciorii mei, anume: Tatul Spătarul și Preda, scriem și mărturisim cu acest al nostru zăpis, ca să fie de mare credință la mâna părintelui Vasile, care este egumen la sfânta mănăstire Câmpulung, și la tot soborul sfintei mănăstiri, cum să se știe că am dat un munte sfintei mănăstiri, anume Capra, peste tot și l-am dat pentru o țigancă, anume Gherghina și cu o copilă, anume Chira, pentru că am făcut schimb de le-am dat muntele și am luat aceste țigance, ce scrie mai sus. Și să se știe și hotarele muntelui, din muchie în jos pe Bratia, prin izvorul Cernatului în jos, alături cu Brădetul, până în apa Bratiei și pe lângă Muntele Voievodii, în sus, până iar în muchie, pe care l-am ținut și eu până acum, așa să ție și mănăstirea în veci stătător, pentru că l-am dat noi, de bunăvoia noastră și am luat țigancele de le-am dus la casa noastră. Și când am făcut acest zăpis fost-au mulți boieri măturie, care-și vor pune mai jos iscăliturile. Și noi, pentru mai adevărată credință, ne-am pus pecetile și iscăliturile, ca să se crează. Și am scris eu Mușat sin Tatu și am dat și zăpisul meu de cumpărătoare în mâna sfinției sale. Scris luna oct. 13 leat 7177/1669. Eu Iana Slugereasa, Eu Preda Postelnicu, Eu Tatul Spătar”. Zăpisul nu a fost publicat în colecția de documente ale Istoriei României.

El a fost copiat de preotul Ion Răuțescu de la Arhivele Statului București, în 1940. Desigur, iubirea istorisită este mare pentru că și dania este serioasă; sau Gherghina este atât de frumoasă încât răsplătește muntele. Este posibil și un alt adevăr: ca fata, Chira, să fie cea iubită, iar condiția să fi fost ca ea să fie luată împreună cu mama. În același timp însă, vedem ce întâlnire de boieri veliți a prilejuit răscumpărarea și cum Slugereasa Iana însăși stă alături de fiii ei și întărește actul cu iscălitură și pecetii. Suntem în perioada când acești țigani ședeau pe pământurile mănăstirești, deci ei aveau o oarecare creștere gândită în acord cu viața religioasă și oleacă de carte.

Oricum ar fi, la mijloc stă iubire mare, că nu se dă danie în fiecare zi un munte pentru o țigancă. Și dacă oamenii noștri de astăzi ar ar fi cinstiți, înlăuntrul cămărilor sufletești ale inimilor lor, sunt sigur că multe dintre dealuri și văi ar reporni, ca o ofrandă a dragostei normale dintre oameni, către mănăstiri poate, de dragul Chirelor și Gherghinelor. Să lămurim puțin și modul cum a pătruns în spațiul românesc și european o națiune purtând denumirea de „țigani” și care încă nu și-a găsit cu adevărat liniștea. „Termenul de țigan nu este o creație lingvistică a românilor, el fiind se pare de origine grecească, de unde l-am preluat și noi, împreună cu alte popoare europene.

Cuvântul a apărut odată cu reprezentanții săi în teritoriile Imperiului bizantin cam prin secolul al XI-lea. Bizantinii, în scrierile lor mai târzii, i-au numit „athiganos” sau „atsinganos”. După părerea specialiștilor, cuvântul acesta vine de

la cel al unei secte maniheice, al cărei nume a fost atribuit și noilor veniți în zonă, adică ȝiganilor. Li s-a mai spus și „adsincani”, care se distingeau prin vrăjile și faptele rele pe care le făceau, se arăta într-un text de pe la anul 1068. Cât privește secta maniheistă (de care era legat numele cu care a apărut această comunitate, pe care îl păstrează și astăzi în multe părți ale Europei), aceea era un amestec de credințe legate de natura duală a omului, amestec de bine și rău, lumină și întuneric, doctrină religioasă practică demult de un profet semilegendar, Manes, probabil un nobil persan (216-276), care a fost combătută de către creștini, pentru că ea contesta mântuirea oamenilor de către Iisus Hristos, considerînd-o erezie și persecutându-i pe adepții ei.”⁷⁹¹

Ce mai, era „karaghioz”, cum spuneau turcii, rîzînd cu gura până la urechi, ascultaseră fără să vrea tot acest ritual vechi al ȝigăncii, iată, sunt și ȝigani fericiți! Lumea este așa de diversă și neașteptată! Ei, turcii, robii credincioși ai islamului, se îndreptau apoi mergînd agale, spre rugăciunea sfîntă de dimineață, cu fața îndreptată cuviincios spre Mecca. Deja muezinul cînta prelung și gutural deasupra orașului agitat de boarea dimineții, urcat în minaretul moscheii mici, că: „Allaaaah! İiaaaaa, oo, Allahâââ! Alah, e singur Dumnezeu și Mahomed, prorocul său!” Effendi Mehmet călca și el iute și apăsător spre geamie, să-l roage pe profet să-i protejeze afacerile și repeta grăbit în gînd: „Nu este Dumnezeu afară de Dumnezeu (Allâhu - arabă) și Mahomed este trimisul Său.” „Alah u Acbar!”- (înseamnă „Alah este cel mai mare”). Alah, în lumea pre-islamică nu a fost altul decît dumnezeul-lună.

Și acest semn îi reprezintă pe musulmani până în ziua de astăzi și-l întîlnim pe steaguri. Dumnezeul-lună (Alah) era căsătorit cu zeița-soare. Iar stelele erau fiicele lui. Effendi aștepta febril, de cîteva zile bune, să-i vină tocmai de la Solina lui Beshir-aga, opt dombaze cu delicatose orientale în „anbarli”, zaharicale și café, rochii din pînză orientală făcută din bumbac fin de Egipt, mătăsuri grele și scumpe aduse din China, pînză de atlas, tafta și muselină de Olanda, covoare de rugăciune de Bukhara și Ispahan, din Persia, cașmir fin de India și ceai de Ceilon! Alte patru „esbaba”⁷⁹² așteptau să-i vină după trecerea de vămile domnești ale Munteniei la Ibrailu, de la Ali Kadri, din fermecata insulă Ada Kaleh⁷⁹³, acest

⁷⁹¹ *ȝiganii sau romii, problemă a României sau a Europei?*, dr. Ist.Corneliu Filip

⁷⁹² În rîndul ambarcațiunilor celor mici din Flotilla Otomană a Dunării se află: ladya, ȝernik-ul, și esbaba. Esbaba apare, pe segmentul Dunării de Jos, doar în reglementarea pentru schela Cladovei.

⁷⁹³ În limba turcă Ada Kale, înseamnă Insula Fortăreață. Herodot amintea de ea sub numele de Cyraunis, despre care scrie că „lungimea insulei este de 200 de stadii, îngustă, plină de măslini și de viță sălbatică.” Prima atestare documentară este un raport al Cavalerilor Teutoni din 22 februarie 1430, despre fortificațiile bănațene, care vorbește despre insula Saan cu 216 oameni. Numele ei s-a schimbat de-a lungul timpului, însă de la 1430 devine cunoscută ca Ada Kaleh. D-l Gheorghe ȝiganele în „Din paradisul Ada-Kaleh în insula iluziilor pierdute” spune: „Lacul de acumulare de la Porțile de Fier strălucește încrețit de vînt până dincolo de Orșova Veche,

Levant miniatural, astăzi scufundat în Dunăre, cu dulceturi și alte licori ada-kaleze puse la gheață, cu cele 17 feluri de țigări fine ale „Fabricii de țigarete” a lui Ali Kadri și alte produse „made în Ada Kaleh”, ce umpleau prăvăliile Galațiului de altădată. Era un om destul de riguros, unii spuneau că apucăturile lui militarești le moșteneau dintr-o aripă a familiei tatălui său, care dăduse pe unul din kapudanii flotei turcești în bătălia de la Lepanto⁷⁹⁴. Secolele care atârnavă astfel pe umerii lui

inundată. Puțin mai sus de Vîrciorova, aflată și ea sub apele fluviului, pe marginea șoselei azvârlite pe stânci, înscrisul de pe o tăbliță ne provoacă emoție și gândurile ne zboară în trecut. Din acest loc vedem aieva bărcile în coloana ce te ducea către mijlocul Dunării ca să acostezi la cheul unei insule de vrajă și de vis. Era o limbă de pământ între cer și apă. Când privești acum fluviul care înotă lin, ducându-se la vale nestingherit, nu-ți vine să crezi că în acest loc își deschidea brațele și se împărțea în două pentru a ocoli pământul miraculos, ce rodise din adâncurile lui, fâșia de uscat lungă de 1750 metri și lată de 400 metri... Parcă s-a topit și Dunărea lunecă îmbătăită de propria-i putere. Caut acum în apă o urmă a așezării purtând un nume încântător, ca bățile ușoare pe o tamburină: Ada-Kaleh! Ada-Kaleh!... Insula blândă „cadâna” Ada Kaleh, somnoroasă întinsă pe ape, nu mai există. Tot ce a rămas din ea sunt crengile unui pom, vârfurile înalțate ca două degete în sus, ca și cum cineva ar fi pus o întrebare și insula și-ar sălta mâna din ape să dea răspunsul... Ca trezit din visare, auzim glasul gros al barcagiului Husref Caraiman, cu fes roșu, tunică și șalvari: Aici e insula Ada-Kaleh!... Și azi, după aproape patru decenii, când îi rostești numele, simți o înfiorare de parcă insula a fost pogorâtă din „*O mie și una de nopți*” și dată spre îngrijire Dunării împreună cu legendele ei... Puțini turci ce au mai rămas în Mehedinți îți deapănă cu mândrie multe legende. Cum ar fi Hagi Mustafa, cea mai înțeleaptă ființă pe care a dat-o insula, călător la Mecca, vorbitor a nu mai puțin de șapte limbi orientale și pe care, după cum povesteste d-l Maimut Ahmed, stabilit în Schela Nouă, n-a putut să-l despartă nimic de Kemerf, înfioratoarele catacombe ale cetății, decât trecerea în lumea umbrelor... De aceeași catacombe în a căror beznă au sălășluit până în ultima clipă, înainte de ora dispariției mirificei insule, frații Sab și Sabri Ismail, ca și ei, convinși apărători ai datinilor locului...(…) Din porturile Tr. Severin și Orșova, navele de pasageri făceau curse regulate înspre insula de vis, iar pe malul românesc bărcile, aliniate parcă după o sfoară imaginară, erau mereu în așteptarea vizitatorilor, îmbiați încă de la sosire cu inegalabila dulceață, cu bragă, halva turcească, alviță ori rahat cu marca necunoscută, cu fructe orientale sau cu cafea fiartă pe nisip... Barcagii nu aveau somn, cu îmbrăcămintea lor ecarlată, cu cataramele bătute în nestemate ale șeicilor, adresau, ca într-un ritual, rugăminți să treci în paradisul Dunării înmiresmat de raze în toate culorile curcubeului, de multe lalele, regina nopții galbenă și de acele fermecatoare Karaghiuluri, pe care noi le numim... turcoaice. Din această bogată și diversificată vegetație aveai uneori surpriza să-ți iasă în cale vipera cu corn și scorpionul... Porneai pe puținele și stramtoratele ulițe ale sătucului oriental, pe sub zidurile boltite ale cetății, pătrundeai în subteranele umede despre care Ghiulizar Suliman, o încântătoare localnică, ultimul ghid din Ada-Kaleh, depăna istorii înfiorătoare, cu fapte și întâmplări atribuite duhurilor care sălășuiau aici... Să fie oare blestemat paradisul „Ada-Kaleh” să rămână doar o amintire, precum smochinele oferite de Nalade, soția barcagiului Caraiman?”

⁷⁹⁴ Bătălie navală purtată la data de 7 octombrie 1571, între Imperiul Otoman și forțele reunite ale „Sfintei Ligi” alcătuite din Spania, Veneția, Genova și Statul Papal, conduse de militarul de cariera spaniol Don Juan de Austria. Bătălia a avut loc în golful mediteranean Corint, în larg de Lepanto (portul grecesc Návpakto), pe atunci sub stăpânire turcească. Fără a avea consecințe imediate, victoria occidentală a frânat expansiunea otomană și a dat o puternică lovitură puterii navale musulmane. A fost ultima mare confruntare navală a galerelor din istoria Europei.

cam lași, sau care se plimbau grăbite prin sângele lui, ele toate, impuneau niște reguli dure, care nu putea fi încălcate sau târguite.

Cu imaginea întemeietorului familiei se culca și tot cu ea se trezea, tabloul care înfățișa acest bărbat prea mândru și sever, stăpânea de fapt din perete cu autoritate familia și astăzi, mitul Lepanto era lipit pe ei ca o efigie de neînlăturat. Denumită de istoricii europeni ca fiind de fapt „cel mai spectaculos eveniment din Mediterana secolului al XVI-lea”, bătălia mare de la Lepanto a fost ultima mare confruntare navală a galereilor din istoria Europei. În ciuda mizei politice uriașe, ca și a forțelor angrenate în luptă, bătălia din largul portului Lepanto, de la 7 octombrie 1571, s-a dovedit a fi până la urmă una inutilă.

Victoria răsunătoare a creștinilor, împotriva puternicei flote otomane, nu a adus niciun avantaj aliaților și nici o pierdere cu efect îndelungat pentru Imperiul Otoman. Căzuse însă atunci capul celui care întemeiase familia sa glorioasă și otomană, din care se trăgea. În secolul al XVI-lea turcii devin principala forță navală în estul Mediteranei și în largul coastelor de nord ale Africii. Flotele turcești de galere rapide, propulsate atunci de mii de vâslași robi, în marea lor majoritate sclavi creștini, devin principalul pericol în Marea Mediterană pentru navele creștine. Numeroasele raiduri de pradă ale flotei otomane aduc mari prejudicii comerțului venețian și altor orașe italiene, ale căror nave sunt obligate să navigheze noaptea, folosind pânze negre, pentru a scăpa de corsarii musulmani. Strămoșul lui sever pictat îi dădea fiori chiar și astăzi, când îi privea fața uscată de vânturile Mediteranei și mustața mare răsucită provocator, dusă până la jumătatea obrazului lunguiet. Amenințarea tot mai mare pe care o reprezenta flota otomană pentru navele creștine, în cea de-a doua jumătate a secolului al XVI-lea, precum și iminenta cucerire a Ciprului (aflat sub dominație venețiană), aveau să ducă la formarea unei noi alianțe a statelor creștine împotriva turcilor. În iulie 1570, otomanii au debarcat în Cipru, iar în mai 1571 a fost formată repede, la Roma, Liga Sfântă, o altă alianță popoasă a Papalității, Spaniei, Veneției, Genovei, Toscanei, Ducatului de Urbino, Parmei și Cavalerilor de la Malta.

Flota creștină combinată s-a reunit la Messina abia în septembrie 1571, concentrând aproximativ 220 nave de război sub comanda tânărului de 24 ani, Don Juan de Austria, fratele vitreg al regelui Spaniei, Filip al II-lea. Flota otomană, compusă din aproximativ 270 nave, se afla pe mare de la începutul verii, navigând pe coasta estică a Mediteranei și lansând câteva raiduri asupra coastei Dalmației și asupra insulei Creta.

Cam la jumătatea lunii septembrie, galerele creștinilor părăsesc Messina, îndreptându-se spre Golful Corint, unde fusese reperată ultima dată flota turcă. Acestea ajung în insula Corfu la sfârșitul lunii, acolo unde alianța a primit vestea că flota turcă s-a întors în portul Lepanto (astăzi Návpaktos), port situat în partea nordică a golfului Patras. În același timp, navele de cercetare ale otomanilor și-au

informat comandanții, de sosirea flotei creștine de lângă insula Kefalonia. Marele amiral al flotei otomane Müezinzade Ali Pașa, decide atacarea forței navale a creștinilor. Așa că la 7 octombrie, cele două flote se întâlnesc față în față la intrarea în golful Patras.

Flota creștină, dispusă de la nord la sud, era împărțită în trei escadre: flancul stâng (la nord), format din 53 de galere, în marea majoritate venețiene, condus de Agostino Barbarigo, centrul cu 62 de galere, aflate sub comanda lui Don Juan de Austria, pe nava amiral „Real”, și flancul drept, compus și el din 53 de galere, toate sub comanda genovezului Giovanni Andrea Doria. Flota creștină mai dispunea de 6 galease (galere mari, cu 3 catarge), aflate mai în fața formației de luptă, și o rezervă de 38 de galere în spate, sub comanda marchizului de Santa Cruz, Álvaro de Bazán. De partea cealaltă, turcii își împărțiseră și ei flota tot în trei formații de luptă: flancul drept (la nord), cu 54 de galere și 2 galiote, sub comanda lui Mehmed Suluk, strămoșul său cel fiores, centrul cu 61 de galere și 32 de galiote, condus de Ali Pașa pe nava amiral „Sultana”, și flancul stâng (la sud), cel format din 63 de galere și 30 de galiote, toate puse sub comanda celebrului corsar de origine italiană Uluç Ali.

Turcii dispuneau și ei de o mică rezervă, formată din 8 galere, 22 de galiote și 64 de fustas (niște nave mici de transport), dispuse mai în spatele flotei otomane. Primele care au deschis lupta au fost escadrele dinspre uscat. Flancul drept al turcilor, sub comanda lui Mehmed Suluk, strecurându-se între apele mai puțin adânci de lângă țărm și venețieni, a surprins flancul drept al flotei creștine.

Aproape deja înconjurați, venețienii Serenesimei au pierdut mai multe galere scumpe, iar Agostino Barbarigo a fost rănit mortal. Situația ar fi devenit mai disperată, dacă galerele disponibile ale aripii stângi creștine, ca și vasele din ariergardă, trimise de Don Álvaro de Bazán, nu ar fi intervenit prompt. În numai două ore de bătălie aprigă, creștinii ghiauri au schimbat raportul de forțe, distrugând întreaga aripă dreaptă a flotei otomane. Între timp, centrul flotei creștine și cel al flotei turcești s-au ciocnit, ceea ce avea să devină faza decisivă a întregii bătălii navale de la Lepanto.

În pofida pierderilor grele, datorate tunurilor de pe imensele lor galease, aflate în fața flotei creștine, galerele otomane au pătruns printre cele ale spaniolilor, iar ienicerii lui Ali Pașa au urcat la bordul navei „Real”. Momentul decisiv în lupta dintre cele două nave-amiral a fost intervenția lui Marco Antonio Colonna (amiralul papal). Ali Pașa a fost ucis atunci repede, iar nava sa „Sultana” a fost luată la edec de către „Real”. Uciderea neașteptată a marelui amiral turc a contribuit, desigur, în mod aproape hotărâtor, la scăderea moralului echipajelor sale. Practic, din acest moment, cam tot centrul flotei turcești angajate în bătălie s-a prăbușit, iar toate vasele otomane aflate acolo au fost scufundate sau capturate și echipajele masacrate.

Ultima parte a bătăliei s-a dat între cele două escadre din larg, flancul drept creștin și stâng otoman, comandate de cei mai experimentați comandanți ai ambelor flote, cum erau la acea oră considerați de toți combatanții genovezul Giovanni Andrea Doria și corsarul Uluç Ali. Încercarea disperată a comandantului turc, care se zbătea și încerca din răsuputeri a învâli flancul amiralului genovez, l-a făcut pe acesta din urmă să se îndrepte prea mult spre sud, ceea ce a și permis aripii stângi a flotei otomane să se întoarcă brusc, lejer și să lovească în flancul neprotejat al centrului dispozitivului creștin.

Uluç Ali, cu cele 16 galere, printr-un atac rapid, a reușit să surprindă nesperat și să captureze mai multe nave creștine, din dispozitivul central al flotei aliaților. Printre toate acestea se afla și nava-amiral a Cavalerilor de la Malta, căreia celebrul corsar italian i-a luat cu fală steagul, pentru a-l prezenta ca trofeu sultanului Selim, la Constantinopole. Intervenția lui Álvaro de Bazán și a lui Juan de Cardona, cu navele lor cele din rezerva spaniolă, a dejucat însă pe de-a'ntregul planul avut de Uluç Ali.

Dându-și se pare destul de repede seama că nu mai poate face mai nimic important, experimentatul comandant turc a abandonat tactic lupta deja pierdută, reușind să fugă cu 40 de nave. Fuga lui Uluç Ali bei avea să consfințească victoria flotei creștine la Lepanto. Bilanțul bătăliei era net favorabil creștinilor. Pierderile flotei otomane la Lepanto erau uriașe: aproape 190 galere scufundate și capturate, peste 30.000 de oameni morți sau prizonieri (printre care se găsea și marele amiral Ali Pașa) și circa 12.000 de sclavi de pe galere eliberați de creștini.

De partea cealaltă, flota creștină pierduse un număr mult mai mic de nave, circa 15 galere și aproximativ 7500 oameni. Printre cei răniți se afla și celebrul scriitor Miguel de Cervantes, care și-a pierdut brațul stâng în acea luptă și a fost numit „el manco de Lepanto” (ciungul din Lepanto). În anul 1573, flota otomană, condusă de noul kapudan Uluç Ali, a devenit din nou forța dominantă în Mediterana de est osmalăie, întrucât Liga Sfântă s-a destrămat, Veneția șireată încheind un tratat de pace cu Istanbulul, prin care ceda Ciprul, iar Spania își redirectionase forțele pentru a face față noii provocări venite din Olanda.

Rămasă și ea în istoria navală a lumii ca ultima mare confruntare navală a galerelor, apriga bătălie de la Lepanto a demonstrat rolul crescând al artileriei în acțiunile pe mare și a grăbit dezvoltarea flotelor cu vele. Era sfârșitul unei epoci glorioase, întrucât după Lepanto bătăliile navale nu au mai fost niciodată aceleași. Ultima lui călătorie cu corabia pe mare, în patria apoasă a dogilor și bailor Serenesimei, la pus deodată pe effendi pușintel la încercare.

Din farurile Dardanelelor îl privea necruțător kapudanul care a pus temelia familiei, fiindcă el nu înțelegea și nici nu admitea o astfel de călătorie profanatoare. Dar effendi al nostru era un comerciant, ori într-o astfel de

îndeletnicire în bazinul mediteranian a nu avea relații bune la Veneția⁷⁹⁵ era sinucidere. Cine ar fi îndrăznit atunci să nu respecte până la venerație piața San Marco și pe dogii săi ? Cine ar fi putut să se încumete cu mărfuri în hambarele corăbiilor, să traverseze apele învolburate ale Mediteranei, fără să-i tremure sufletul de o eventuală dispută cu venețienii, negustori vestiți și cu dare de mână, sau de o eventuală și catastrofală interceptare a convoaielor de vase comerciale, cu sprintenele vase ale corsarilor, care le-ar fi golit toate vasele și scufundat fără remușcări, dacă de undeva, de peste creasta valurilor uriașe nu i-ar fi păzit flota serenesimei? Putea cineva să între în Marea Egee și în labirintul de câteva mii de insule și insulițe, fără să se gândească la jaful posibil al averii lor, jaf de care o singură forță îi mai putea apăra? Generații întregi de negustori și-au lăsat aici întreaga muncă și agoniseală, în străfundul albastru al acestei frumoase mări aproape grecești, după cum alte multe generații sau avântat iarăși spre miracolul comerțului cu mirodeniile tentante, care erau doar dincolo de această periculoasă întindere de ape. Pentru că viața niciodată nu stă să aștepte că gândești prea mult și porumbelul poate zbura, fără ca tu să poți avea vre-o reacție. Uneori te mai temi sau ai îndoieli, dar atunci când nu ești foarte sigur de ceva, tu faci totuși un pas mic și numai înainte. Așadar suporta cu stoicism dojana kapudanului, credea însă că și el gândește. Marțea este o zi bună pentru cumpărat pește. Ajuns la picioarele

⁷⁹⁵ Veneția este principalul oraș al regiunii Veneto și al Italiei nord-orientale și este construită pe mai mult de 100 de insulițe, susținute de milioane de pari din lemn și legate de 4000 de poduri, acesta este singurul oraș din lume care se întinde în totalitate pe apă. Nu sunt aspecte certe asupra originii orașului: se pare că Veneția s-ar fi născut ca urmare al fluxului de refugiați care au abandonat câmpia padană sub amenințarea invaziei longobardă din nordul Italiei în anul 568. Așezată la granița culturală cu Imperiul Bizantin și-a dezvoltat un puternic spirit de independență care a dus la formarea unui oraș stat. Șeful guvernului era dogele (din latină „dux”), teoretic ales pe viață, dar în practică, adesea constrâns să renunțe la propriul mandat ca urmare a unor rezultate nesatisfăcătoare ale propriului guvern. În apogeul puterii sale, Veneția controla o mare parte din coasta Mării Adriatice, multe insule, inclusiv Creta, era principala putere militară și între principalele forțe comerciale din orientul apropiat. Teritoriul republicii în Italia se întindea până la Lacul Garda și fluviul Adda. În secolul XVIII, Veneția era printre orașele cele mai rafinate din Europa, cu o mare influență în domeniul artelor, arhitecturii și al literaturii acelei perioade. Teritoriul Republicii Veneta cuprindea Veneto, Istria, Dalmația, Cattaro și o parte din Lombardia. Dar după 1070 de ani de independență, în 12 mai 1797 orașul este cucerit de Napoleon Bonaparte. Dogele Ludovico Manin este constrâns de Napoleon să abdice și este dizolvat Consiliul Republicii pentru a proclama „Guvernul Provizoriu al Municipalității Veneția”. Pe 16 mai 1797 trupele franceze au ocupat orașul. În 17 octombrie 1797 „Municipalitatea Veneția” încetă să mai existe fiind cedată Austriei. Veneto, Istria, Dalmația și Cattaro au format „Provincia veneta a Imperiului Austro-Ungar”. Austriecii au intrat în oraș pe 18 ianuarie 1798. Din 1866 face parte din Regatul Italiei. Azi orașul Veneția este împărțit în șase cartiere: Dorsoduro, Santa Croce, San Polo, San Marco, Cannaregio și Castello, cuprinzând 118 insule, 354 poduri și 177 canale.

podului Rialto⁷⁹⁶, cel cu 24 de arcade, găsești în zori tot ce pescarii cu piele zbicită de sare și vânt smulg Adriaticii noaptea. Luni nu este o zi tocmai potrivită pentru negoț, bărbații se mai cinstesc cu Verduzzo⁷⁹⁷, se mai odihnesc după biserică

⁷⁹⁶ Ponte di Rialto este cel mai vechi pod al Veneției. Cu o istorie cu multe suișuri și coborâșuri, Podul Rialto străjuiește astăzi de la înălțime terasele și magazinele de pe cheiul „Grand canale”. Altădată punte de legătură între sedii de bănci (undeva după anul 1.200), Podul Rialto este o punte spre Veneția „terestră”, care ascunde numeroase surprize. Veneția este divizată în două de Canal Grande și împărțită, încă din secolul al XI-lea, în șase cartiere (sestieri în dialectul venețian): Santa Croce, San Polo, Dorsoduro, San Marco, Cannaregio și Castello. O să vezi Scuola Grande di San Rocco (una dintre cele șase mari „școli” venețiene) cunoscută pentru picturile realizate de Tintoretto, biserica Frari, una dintre cele mai mari biserici gotice din Veneția, cu opere de Tiziano, Bellini, Donatello. Cea mai veche biserică a Veneției este San Giacometto cu statuia situată în fața bisericii, pe partea stângă, spre strada cu tarabele pline de „souveniruri”, unde se vede așa-zisul Cocosat de la Rialto (il Gobbo di Rialto). De pe Podul Rialto, pe partea stanga, partea cu piața, este Palatul Camerlenghi, iar în dreapta Fondaco dei Tedeschi, un fel de reprezentată comercială a negustorilor germanici la Veneția (acum sediul Poștei centrale). De la Rialto la San Marco este foarte puțin, ea are Altarul de aur (care a fost realizat timp de câteva secole de aurarii venețieni și conține sute de pietre prețioase). Piața San Marco (este singura dealtfel care se numește „piazză” la Veneția celelalte piețe se numesc „Campo”, câmp, sau „Campiello”, câmp mai mic. „Procuratiile” era sediul procurorilor, care erau cei care se ocupau de supravegherea biserici San Marco și cartierelor venețiene. În dreapta este Campanile (clopotnița). Admirând Palatul Dogilor uitați-vă bine la prima poartă (cea spre biserică), ea se numește Porta della Carta și a fost realizată în stil gotic în secolul al XV-lea de Bartolomeo Bon. Uitați-vă la statuia celor patru „Mauri”, la cele două coloane de lângă Biserică „i pilastri acritani” aduse în anul 1256 de la San Giovanni d’Acri (actualul Liban), la cele două coloane situate în fața apei, cu leul simbolul Sfântului Marco și la statuia lui San Todaro (Sf. Teodor), primul sfânt protector al Veneției (până în 828). De pe Ponde della Paglia (Podul Paielor) puteți admira Puntea Suspinelor, construită în stil baroc în secolul al XVII-lea și care făcea legătura între palatul dogilor și închisori. În fața Pieței se găsește insula San Giorgio cu Biserica, realizată de Palladio-marele arhitect al Renașterii Venețiene, iar în dreapta cam la intrarea în Canal Grnade, Punta della Dogana, fosta vamă a Veneției, cu Biserica La Salute, contruită de Longhena după epidemia de ciumă din 1630. Carnavalul din Veneția este poate cea mai evidentă trăsătură a venețienilor, extremismul. Carnavalul nu evidențiază atât dorința de sărbătoare a Veneției, cât mai ales nevoia evadării din anumite strânsori. Carnavalul este vechi de cel puțin 10 secole și își are începuturile în vremea în care orașul reușea să mai supraviețuiască încă unei epidemii de ciumă, holeră sau tifos. Odată la 40 de ani, mai mult de jumătate din populația orașului murea de ciuma bubonică, holeră, tifos, foc sau hoți. Cei care supraviețuiau simțeau o dorință disperată să se bucure de viața pe care o mai aveau, până la următoarea epidemie. Așa s-a ajuns ca în lunile de iarnă (de la Crăciun până pe la începutul lui martie, când frigul distrugea microbii) orașul să fie inundat de muzică, măști, toalete fastuoase, orgii, libertinaj. Povestea vestitelor măști din Veneția nu este atât de poetică pe cât o considerăm noi azi (sau nu era la început). Masca nu era utilizată doar pentru a oferi posesorului ei un anonimat, în spatele căruia să se poată deda oricăror fantezii închipuie, dar era și un mijloc real de protecție. Toate aceste minuni sunt în Veneția, oraș plutind prin istorie și care înobilează Marea Adriatică, laguna dragostei.

⁷⁹⁷ Sunt vinuri de Friuli care au încălzit mult inimile celților, romanilor, longobarzilor, venețienilor, umililor supuși ai Imperiului austro-ungar; sunt vinuri în care se simte și piatra, și miezul pământului, și soarele topit în fruct, și aerul albastru de pe coama Monte Bernaria, și uneori

dumineca, așa că luni nu prea ies de cum se crapă de ziuă. Am ales marțea sau ea ne-a îmboldit, cert este că am neguțat bine mărunții alici, cu burțile argintii, mai mărișoarele sardine albăstrie și sardinele ceva mai mari, niște calamari, care din albicioase și ovale au devenit în multe cercuri aurii, rumene după prăjirea atentă, sgomberi, în fine, vre-o cinci kilograme jumătate cu totul. Ulei mai era încă, la negozio, sare se mai găsea, piper era cât e de trebuință, vin puteai cumpăra de la crama cu butoaiele răcoroase și tejghea umedă, un risling mai verzui subțire și rece, pe care cred că îl îngăduia cu bunătate și Alah, chiar și după Lepanto.

Pește și vin cât cuprinde, feluri călugărești, ar fi putut fi poftit și superiorul de la San Francesco della Vigna, venetul acela bun, care făcuse sport în tinerețe și arăta drept și ager în mișcările minții și ale trupului, signior Roberto. Dar nu l-am poftit deloc, căci o să-i întoarcem prânzul cu franciscanii cu Dorin, cel din cetatea noastră gălățeană, învățacel la ei, era un prânz doar de oameni liniștiți de lumea patimilor, în refectoriul luminos.

Masa se umple treptat, în compania acestor ghiauri plăcuți, poate de o copilăroasă veselie și astfel masa, ca și conversația, au fost desfătări fraterne, neașteptate, între creștini și osmalâi. Stăteau așa câte doi negustori de cafea și tutun la câte o mică masă de lemn primitoare și măncau încet, fără grabă, cântărind în fiecare în gândul lor fiecare această afacere proprie, legumele erau proaspete, abia luate din grădină, era o grădină care avea în spate o magazie cu un debarcader, prevăzut cu două bărci mari.

Un chiostro cu fântână și flori de leandru este fără doar și poate destinat doar călătorilor pentru meditații, cu o splendidă curte interioară, pe care trecătorul străin, deja cuprins de vipia verii venețiene încărcată bine de aburi, nu o bănuiește, năuc, trecând pe strada care te scoate la Arsenal sau la Fundamenta nuove.

De undeva, cam de la fereastra aflată pe coridorul cu crucea și Răstignitul, la un capăt al acestuia, se deschide priveliștea largă a Canalului și a insulelor, San Michele⁷⁹⁸, Murano⁷⁹⁹, Burano⁸⁰⁰, iar în unele dimineți fără de ceață zărești

suflul senzual, ca un ecou, al mării. Vinurile albe sunt cartea de vizita a regiunii: Tocai Friulano, Ribolla Gialla, Verduzzo. Cele cu totul și cu totul speciale, cu care zona Friuli se mândrește peste tot în lume, sunt însă vinurile albe dulci: Picolit, sau "perla zonei orientale" și Ramandolo (vin făcut din struguri Verduzzo Friulano, struguri care cresc într-un areal anume din Colli Orientali).

⁷⁹⁸ Între Veneția și Murano odihnește San Michele, o celebră insulă cimitir. Printre locatari: Igor Stravinsky, Ezra Pound și Serge Diaghilev. Pe insula San Michele, la nord de Veneția se află un cimitir și o biserică din vremea Renașterii timpurii, San Michele in Isola, construită de Coducci. Napoleon, care a interzis înmormântările în centrul istoric, a stabilit cimitirul aici. Născut în 1813, în satul italian Le Roncole de lângă Busseto, Giuseppe Verdi și-a petrecut anii tinereții studiind orga. La vârsta de șapte ani, el a devenit organist în orașul San Michele Arcangelo. Acolo tânărul Verdi a cântat pentru biserică și după legendă, în 1814 mama sa l-a salvat de către cotropitorii francezi. Biserica San Michele a fost decorată cu mozaicuri celebre. Ea a fost ridicată de bancherul grec Iulianus, agent al lui Iustinian la Ravenna, și de ginerele lui, Bacauda. Târnosirea a fost celebrată duminică 7 mai 545. După ce a fost secularizată în timpul războaielor napoleoniene, în

zăpada munților, așezată undeva departe totuși de acest loc. Vița de vie, fasolea, măslinii o duc bine în această mănăstire veche, cu o biserică uriașă, dar discretă, unde se află și un Bellini⁸⁰¹ și Vassilakis cu icoanele lor nemurtoare, cele care păstrează desenul și culorile picturii renașcentiste, dar sacralizate. Ziua care a trecut ne-a fost binecuvântată de ocrotirea Sfintei Fecioare, doamne ține-ne, Alahule mare, apărăne de ispită, descoperim că am intrat în trei dintre bisericile venețiene dedicate ei și sper că Alah cel mare mă va ierta și înțelege pentru asta.

Ce ușor se trece de la cele de aici la cele de deasupra, nevăzute, dar sigur simțite. „Un ghid discret și erudit ne arată că e ușor să luneci în legendă, uite, el ne-a dus în palatul cândva al familiei Tiepolo⁸⁰², înainte al familiilor Concia,

1805, biserica a fost dăruită aproape în întregime și mozaicul care împodobește absida a fost vândut în 1842 regelui Prusiei, Frederic-Wilhelm al III-lea.

⁷⁹⁹ Insula Murano se întinde pe cinci insule străbătute de canale, semănând cu o mică Veneție. O insulă în laguna venețiană, ale cărei articole de sticlă sunt apreciate în toată lumea pentru frumusețea, calitatea și prestigiul lor, și în același timp Murano, locul în care timp de secole, secretele artei manuale a sticlei sunt trecute cu grijă din tată în fiu.

⁸⁰⁰ Este o insulă plină de culoare, unde canalele trec pe lângă case viu colorate și prăvălii unde se vând dantele și materiale. Faimoasele dantele venețiene sunt realizate pe insula Burano, la nord-est de Veneția.

⁸⁰¹ Jacopo Bellini (sau Iacopo Bellini) (n.1396 - d.1470) a fost pictor italian, unul dintre fondatorii stilului renașcentist al picturii venețiene, părintele unei adevărate dinastii de pictori, dintre care menționăm pe fiii săi Giovanni Bellini și Gentile Bellini, precum și ginerele său Andrea Mantegna.

⁸⁰² Giovanni Giambattista Tiepolo s-a născut în Veneția la 5 mart. 1696 și a decedat la 27 mart. La Madrid, fiind al șaselea copil al unui căpitan de marină pe nume Domenico Tiepolo și soția sa Orsetta. În timp ce numele de familie aparținea unei clase nobile, tatăl lui Giambattista n-a pretins o descendență nobilă. Viitorul artist a fost botezat în biserica din oraș (S. Pietro di Castello) sub numele de Giovanni Battista, în onoarea nașului lui, un nobil venețian pe nume Giovanni Battista Doria. La 19 ani, Tiepolo și-a terminat prima mare diplomă, Sacrificiul lui Isaac (acum în Academie). A părăsit studioul Lazzarini în 1717 și a fost acceptat în asociația pictorilor „Fraglia”. Prima capodoperă a lui Tiepolo în Veneția a fost un ciclu de pânze enorme pictate pentru a decora o cameră mare de recepție a lui Ca’ Dolfin, Veneția (ca. 1726–1729), picturi ce înfățișau bătălii antice și victorii. A pictat apoi tablouri din pânză pentru biserici ca de exemplu pentru Verolanuova (1735-40), pentru Scuola dei Carmini (1740-47) și Scalzi (1743-44), tavane pentru Palazzi Archinto și Casati-Dugnani în Milan (1731), Capela Colleoni în Bergamo (1732-33), tavan pentru Gesuati (S.Maria del Rosario) în Veneția la St. Dominic Institutia Rosary (1737-39), Palazzo Clerici, Milan (1740), decorațiuni pentru Villa Cordellini la Montecchio Maggiore (1743-44) și pentru salonul Palazzo Labia, acum un studio de televiziune din Veneția, prezentând Povestea Cleopatrei (1745-50). În 1761, Carol al III-lea a ordonat pictorului o mare frescă pe tavan pentru a decora camera tronatului al palatului regal din Madrid. Subiectul panegiric este Apotheosis of Spain. În Spania, a întâmpinat gelozia și asprimea opoziției lui Anton Raphael Mengs. Tiepolo a murit în Madrid la 27 Martie, 1770. Stilul lui diferă foarte mult de Giorgione, Tițian, Veronese și Tintoretto. Tiepolo este în principiu cunoscut ca lucrător în frescă, și prin particularitatea panegirică a tavanelor. Acestea au urmat tradiția barocă a lui Pietro da Cortona și Andrea Pozzo, și a participat la deschiderea spațiului închis spre cer cu o panoramă de jos cu compoziții vaste care se îmbină cu ornamentele delicate ale arhitecturii și sculpturii Rocco.

Gonzaga⁸⁰³, la urmă Papadopoli, iar în holul somptuos, atârna felinarul de la pupa al unei nave care a luptat la Lepanto, în golful Patras, la 7 octombrie 1571. Acolo era o importantă istorie, nu a unui duce sau a unei țări, ci a oamenilor pur și simplu. Definiția istoriei „umane”, singura istorie demnă de acest nume, a fost dată, acum jumătate de veac, de Marc Bloch și Lucien Febvre, înscriindu-se toate în ansamblul de cunoștințe fundamentale din acest domeniu. Dar istoria „umană” este oare ea cea a omului sau a oamenilor? Lucien Febvre a răspuns astfel la întrebare: „Omul, măsură a istoriei, unica ei măsură. Mult mai mult chiar, rațiunea ei de a fi”.

Dar și: „Oamenii, singurele obiecte ale istoriei, ale unei istorii care nu se interesează de cine știe ce om mai abstract, veșnic, imuabil în esența lui și perpetuu identic cu sine, ci doar de oamenii surprinși întotdeauna în cadrul societăților ai căror membri sunt, de oamenii membri ai acestei societăți într-o epocă bine determinată a dezvoltării lor, de oamenii dotați cu funcții multiple, sau cu activități diverse, cu preocupări și aptitudini variate, care se amestecă toate, se și ciocnesc, se contracarează și sfârșesc prin a încheia între ele o pace de compromis, un modus vivendi numit viață”⁸⁰⁴.

Recunoșteau oare înșiși oamenii acelui ev mediu o realitate ce trebuia numită omul, deslușeau ei oare în amestecul societății în care trăiau un model aplicabil deopotrivă și regelui și cerșetorului, călugărului și menestrelului, negustorului și țăranului, bogatului și săracului și, din punctul de vedere al sexului, femeii și bărbatului, și care ar fi el, omul?

Frescele lui cum ar fi Palazzo Valmarana în Vicenza nu numai ca nu au egal în lumea mitologică, dar sunt menite a localiza privitorul în interior. Cel mai timpuriu exemplu al acestuia sunt probabil pânzele pictate în Ca' Dolfin care i-au permis lui Tiepolo să introducă costume exuberante, sculpturi clasice și acțiuni care se vad în diferite cadre în cameră. În primul rând le-a pus în colțuri fiind înconjurată cu fresce cadru. Altul decât lucrările lui timpurii, este stilul lui diferit față de Baroc, unde întunericul, a închis spațiile luminate cu contrastul mare au fost cunoscute. Lumina zilei a lui Tiepolo a fost de departe accentuată cu o paletă deschis luminată. Stilul lui de perspectivă este remarcabil; în Palazzo Labia Veneția, el a colaborat cu un expert în perspective Girolamo Mengozzi Colonna. Faptul că și Colonna este creată de asemenea pentru a pune partea luminoasă spre compoziția pusă în scenă de ficțiune, este un lucru de reflecție.

⁸⁰³ Războaiele pentru supremația asupra Italiei se dau și la Mantova (ducat începând din 1530) unde domnesc membrii familiei Gonzaga, care dobândesc Montferrat-ul în 1536. În 1628 izbucnește Războiul pentru succesiunea Mantovei, în care se înfruntau două ramuri ale familiei. Gonzaga-Nevers, susținuți de Franța, îl câștigă în 1631. Ei obțin, de asemenea, sudul Montferrat-ului, în timp ce nordul trece sub stăpânirea ducelui de Savoia. În anul 1627, când se deschide problema succesiunii Mantovei și Montferrat-ului, Savoia se alătură Spaniei împotriva aripii Gonzaga-Nevers, aliată cu Franța. Socoteala se dovedește totuși greșită: francezii invadează Piemontul și îl transformă într-o bază de operațiuni împotriva spaniolilor până în 1659. Savoia obține, desigur, în anul 1631, nordul Montferrat-ului, dar se afla, practic, sub protectorat francez.

⁸⁰⁴ Lucien Febvre, *Combats pour l'histoire*, Paris, 1953, p. 103 și p. 20-21.

Fără nici o îndoială, răspunsul este afirmativ și chiar trebuie să subliniem că puține epoci au avut, întocmai ca Evul Mediu creștin occidental din secolele al XI-lea și al XV-lea, convingerea existenței universale și veșnice a unui credibil model uman. În această societate dominată, pătrunsă de religie până în cele mai intime țesuturi, evident că modelul era definit prin religie și, înainte de toate, prin cea mai înaltă expresie a științei religioase, teologia. Dacă exista undeva un tip uman care trebuia exclus din panorama omului medieval, acesta era cel al nereligiosului fundamental, tipul pe care îl vom numi mai târziu libertin, liber cugetător, ateu.

Cel puțin până în secolul al XIII-lea și chiar până la sfârșitul perioadei pe care o avem în vedere, nu întâlnim în texte decât un număr infim de negatori ai existenței lui Dumnezeu. În majoritatea acestor cazuri rare, ne putem chiar întreba dacă nu cumva este vorba doar de o lectură greșită a textelor, sau de extrapolarea de către copiiști a afirmațiilor din aceste originale izolate, plecând de la exagerări verbale emise într-un moment de furie sau, pentru câțiva intelectuali, de o beție conceptuală?

Dacă oamenii din Evul Mediu au repetat adesea versetul din psaltire, cartea aceea de pe care alfabetizații învățau să citească, „Nebunul zice în inima lui: Nu există Dumnezeu!”⁸⁰⁵, acest citat obișnuit nu trebuia să fie resimțit decât ca una dintre exprimările misterioase și de neînțeles ale unui text sacru. Pentru unii clerici era un punct de plecare prea comod, întrucât era extras din autoritatea scripturală, pentru a enunța dovezile de necontestat ale existenței lui Dumnezeu. Însă nerelegiosul (îl găsim la „ceilalți”: jidovul, necredinciosul, păgânul) este om foarte rar și de îndoielnic în Evul Mediu.

În funcție de epoci, creștinătatea medievală va insista fie asupra imaginii pozitive a omului, ființă divină, creată de Dumnezeu, așa după asemănarea sa și asociată creației, devreme ce primul om, Adam, a dat nume tuturor animalelor, menită să regăsească fie paradisul pierdut din greșeala sa, fie asupra imaginii negative, ipostaza aceea a păcătosului, mereu pe punctul de a cădea în ispită, de a se lepăda de Dumnezeu și, prin urmare, de a pierde poate pentru totdeauna paradisul, de a cădea în moartea lui veșnică.

Viziunea pesimistă asupra omului, slab, vicios, înjosit în fața lui Dumnezeu, este prezentă de-a lungul întregului Ev Mediu, dar mai accentuată însă în timpul Evului Mediu timpuriu, între secolele al IV-lea și al X-lea și apoi în secolele al XI-lea și al XII-lea, în timp ce imaginea optimistă a omului, răsfângere a chipului divin, capabil să continue creația pe pământ și să se mântuiască, are tendința de a se impune începând cu secolele al XII-lea și al XIII-lea.

Interpretarea condamnării la muncă din Geneză domină antropologia Evului Mediu. Este lupta între două concepții asupra muncii, trudei și a omului la lucru. De o parte, se insistă mereu asupra muncii cu caracter de blestem și pedeapsă; de

⁸⁰⁵ *Psalmi* 14.1

cealaltă, asupra potențialităților muncii ca un instrument de răscumpărare și mântuire. Aici, în fața atâtor dovezi și secole de civilizație asumată putea, în sfârșit, cântări în voce fiecare argument.

În Evul Mediu timpuriu, modelul biblic în care s-a întrupat, fără îndoială, poate cel mai bine imaginea omului este Iov. Fascinația personajului veterotestamentar a fost așadar cu atât mai mare cu cât comentariile la „Cartea lui Iov”, făcute de papa Grigore cel Mare (590-604), *Moralia in Job*, au alcătuit una dintre cărțile cele mai citite, cele mai folosite și cele mai popularizate de clerici.

Iov este omul care trebuie să accepte voința lui Dumnezeu, fără a-i căuta alte justificări decât bunul plac divin. Căci el este mai puțin păcătos decât oricare alt om; „era desăvârșit și drept. El se temea de Dumnezeu și se abătea de la rău”⁸⁰⁶. Copleșit de încercările lui Dumnezeu, multă vreme nu înțelege și constată că zilele omului „se duc fără nădejde”, căci viața îi este doar o „suflare”. Briza bătea dinspre sud-est, așa ca de obicei, spun istoricii că în dimineața aceea, briza era puternică, deviind galerele creștine spre nord. Povestea ghidului, depănată pentru noi, relua o istorie pe care deja am povestit-o, dar care are și ea tot farmecul misterios al oricărei istorii. Armada creștină, cu avangarda lui Cardona și escadra lui Gianandrea Doria, ocoli insulele Curzolari și se îndreptă spre sud, în formație de navigare...

Juan de Austria, comandantul coaliției creștinătății, cu crucifixul sfințit în mână, trecuse pe o ambarcațiune mică, ca să îmbărbăteze echipajele navelor, în urmă cu câteva ceasuri... Ghidul luă o poză de combatant impozantă, ca și când chiar el urma să decidă soarta bătăliei. Rugăciunile lui Pius al V-lea, rozariul murmurat de mii de credincioși, implorau ajutorul celest izbăvitor și victoria Ligii creștine, Apusul dorea din răspuțeri, dar mai ales după ocuparea de otomani a Ciprului, să elibereze drumurile maritime mari de Semilună.

Înfrângerea de la Preveza, pe coasta vestică a Greciei, nu departe de orașul Arta, cea din urmă cu 32 de ani, era o rană care nu se cicatriza... Revanșa se desfășura aporoape de apele înfrângerii. Galeasele lui Bragadino, Iacopo Guoro, Francesco Duodo, de pe a cărui navă va porni prima lovitură, înaintează în safirul prea clar al mării. La orele prânzului bătălia mare începe. Cerul era limpede, vizibilitate perfectă. Distanța dintre flotele adversare era de o milă. Cardona, galerele spaniole ale lui Santa Cruz, galerele lui Doria, nepotul ambiguiului comandant al flotei creștine de la Preveza, Andrea Doria...

În poate cea mai frumoasă biserică venețiană, Santa Maria Formosa, unde am intrat de ziua mea, pentru prima dată, ca un dar neașteptat, un epitaf amintește amărăciunea înfrângerii de atunci, datorată indeciziei sau ambiguității vestitului genovez Andrea Doria, comandantul suprem al flotei creștine, înțeles în secret cu spaniolii, adversarii venețienilor. Iată ce scrie pe mormântul bravului Vincenzo

⁸⁰⁶ Iov 1.1

Capello, un căpitan al mării: "nisi fata christianis adversa vetuissent" (dacă soarta nu ar fi fost potrivnică pentru creștini"). Otomanii ar fi putut fi opriți din expansiunea lor spre Europa apuseană, iar navele lui Hairedin Barbă roșie (barbă otomană, nu vestfalică), înfrânte acolo, în apele din fața Epirului, atunci, la 27 septembrie 1538, dar lupta a fost doar un fiasco.

Acum era o sforțare considerată majoră de a elibera Mediterana. Dacă faci un efort auzi încă și fâlăitul flamurilor, stindardelor, steagurilor, pânza întinsă violent de briza sărată, stropii apei pe obraz, pe pieptarele de fier ale ofițerilor, mâinile tuturor creștinilor, tremurând ușor de emoție, ascunse repede, cruciulițele căutate la locul lor, la gât, sub cămașă, unele vor opri, peste câteva minute, tăișul iataganului, altele se vor năclăi cu sângele scurs în valuri din mărul lui Adam, toate acestea vor fi căutate febril de degetele muribunzilor.

Trompetele, răcnetele și fluierile te năucesc, dar îți și încearcă avântul eroic, leul lui San Marco strălucitor, cele 41 de galere ale sale, viitorul ei, care se hotăra acolo. Barbarigo, comandantul șef al aripii drepte, înaintează cu sprijinul celor două galease, îi vine deodată în întâmpinare Mohamed Sciaruk, încercând abordajul, galeră contra galeră, cu fum, cu ochi usturând cumplit, vânătăi, răni deschise, sânge, lunecos, pe punte, strigăte.

Moartea plutea sau încă înota peste tot. Aproape un ceas, galera venețianului Barbarigo luptă undeva izolată, până când poate fi ajutat de proveditorul Antonio Canale, Canaletto, dar sub ploaia nemaivăzută de săgeți de arbaletă Antonio Barbarigo își pierde ochiul, iar Vincenzo Quirini și nepotul bravului comandant, aflat la ananghie, Giovanni Maria Contarini, îi și sar în ajutor. Vincenzo Quirini mort de un foc de arcebuza, Contarini căzut și el pe loc.

Federico Nani preia atunci comanda, o comandă care nu mai bucura pe nimeni, ca-n vreme de pace și răsfăț. Vine în sprijin și galera contelui Porcia, galera atacatoare a lui Sciaruk își retrage ienicerii. Vârșnicul Canale, fără armură protectoare, e prezent pe galera otomană, cu spada lungă în pumn, bine strânsă, Sciaruk, muribund, este azvârlit în mare, să nu se mai chinuie, iar pe la pupa galerei dușmane se desfășoară steagul lui San Marco, leul înaripat pe fond de aur, cum se vede și azi în Piața de lângă Palatul Dogilor.

Galere multe care ard, pulberărie explodând, sânge mult prea mult, de ambele părți, curaj nebun, vitejie respectată de adversari. Europa se restabilește în granițele sale maritime tradiționale, venețienii, după umilințe, respiră mai ușor de acum. Pe mări, în toate porturile, în orașe, comerțul fără limite, ideile, obiceiurile altora, felurile de mâncare și tăietura hainelor, artele și meșteșugurile deprinse de pe la alte neamuri, își pot relua în sfârșit cursul sufocat de turci o vreme.

Rozariul și vitejia, iscusința și credința, rugăciunea, dar și brațul care a ținut ferm cârma navei, al îngerului, al omului? Era Lepanto, 7 octombrie 1571. Sfânta Fecioară a Rozariului care s-a rugat pentru noi. Noi care ne-am rugat atunci,

venețieni, toscani, genovezi, spanioli, portughezi, cum ne îndemnase Părintele. Atunci, acum, nu văd fisurile prin care curge timpul și se întoarce, ca jeturile fântânilor la Villa del Este. Privea năucit efendi, îi venea să râdă de ghidul care nu știa cui îi vorbea, dar și să plângă pentru înfrângerea poporului său.

Să stai dis de dimineață lângă mormântul Sfântului Marcu, la prima liturghie a zilei, intrat pe o ușă discretă, din stânga basilicii, care peste o oră va roi de enoriași, recules ca un creștin, împreună cu câteva femei în vârstă și bărbați maturi, fețe chiar familiare, ce dar mai de preț ai mai vrea? Să intri la Santa Maria de Nazareth, numită popular Chiesa degli Scalzi, unde plafonul e vătuit de norii realiști ai lui Tiepolo, ce bucurie mai mare ai vrea? Sau la Santa Maria dei Miracoli, discretă, sobră, dar și cu o uluitoare scară de piatră sculptată în interior, spre altar, ori la Santa Maria Formosa, care-și spune singură însușirea de căpetenie, ce dar mai de preț ai vrea? Trei biserici din laguna sfântă, toate dedicate Fecioarei, trei daruri primite, grația gratis dată, în aceeași binecuvântată zi. Sau la o masă din cartierul Dorsoduro, un prieten să-ți ofere un pahar de vin, la o terasă, aproape de Frari, biserica fraților franciscani?

Sau ca un poet venețian, Severino Bacchin, să-ți spună amuzat că pisicile din Torcello, despre care ai și scris, sunt crescute de pictorul, prietenul său, unul dintre cei șapte locuitori stabili, permanenți ai insulei? „Jubilate Deo omnis terra, servite Domino in letitia”. „Strigați Domnului tot pământul, slujiți domnului cu veselie”. Felinarul de lemn de la pupa, din hol, tablouri, la caturi, apoi salonul, căminul e opera lui Sansovino, plafoanele cu decorații renascentiste, lambriuri, tapiserii destrămate, pipăi și admirii, sunteți doar trei oaspeți.

Te mai gândești la osteria, „La patatina”, Cartofiorul, ascunsă de năvala turiștilor, în unghiul de după un mic pod, în cartierul Dorsoduro, unde am fost atunci oaspeți. Stele frumoase de mare și gamberini, creveți, scoici mici, pluteau în lichidul cafeniu, supă venețiană specialitatea casei, asta într-un local ca o bucătărie-sufragerie familială, frecventată de localnici, mai ales.

Supă e servită într-un fel de casoletă, patrată, cu felii de pâine semiscufundate, pe margini, ca niște bărci trase pe nisip, dornice să intre de tot în marea cea sărată și răcoroasă, așteptând. Lăsând grădinile splendide și vilele roșii de la Grottaferrata, ospitalitatea trapezei abației și vinul alb, de Frascati, am ales să mai văd ceva, cine știe când voi mai ajunge pe aici. Am ajuns în Roma și sunt la doi pași de Borgo Angelico, cartier cu zid de apărare, întărit odinioară, cum îi spune și numele, în stânga catedralei San Pietro.

Străbat piața cu coloanele lui Bernini și iată-mă în Borgo San Spirito, străzi mai înguste, biserica și spitalul „in Sassia”, al saxonilor, ceva masiv, renascentist. În sfârșit, după câteva minute de îmbrățișare cu vechimea nobilă a locului, după o stradă foarte lungă, o altă mare piață, de unde se mai vede și podul Principe

Amedeo, peste Tibrul majestuos, urc rampa elicoidală, era un sistem roman, ca la castelul San Angelo, spre Gianicolo, în spatele Vaticanului.

Mă supăra și un pantof și am bănuir că nu-i din piele de calitate, voiam să mă asigur că este piele, chiar cu defectele minime, mai mult pentru plăcerea conversației foarte rare și succulente, cu istețul vânzător de la „bancarella”⁸⁰⁷, din colțul Pieței Santa Maria Maggiore, decât interesat neapărat de marfă. „E din piele, desigur, signor, numai că nu știu dacă piele de alb, sau piele de negru, de neamț ori de congolez”.

Decorul desigur era unul roman, nu napoletan, debarcarea din gondolă a câtorva negri, pe care i-am văzut vânzându-se pe aici, fusese și ea parcă masivă în alt secol, dar pielea rămăsese până astăzi stratul care dă identitatea ultimă omului. Dacă îl mai jupoi de demnitate, atunci îl pauperizezi, îl disprețuiești rasial și social, religios, ajungi la ecorșeul individului, la viscerele anonime, la carnea pe care torționarii o urau, privind-o cu ochii demonului care dispune după placul său de ea.

Era doar un strat arhaic, imemorial, vorbea de africanul vânat odinioară, de albi, dus în captivitate, umilit, înrobitor... Am mai văzut grăbit, pe la Anagnina, albi scăpătați, negri vorbind o italiană bunișoară, dar cu accent, ceva cunoscut din alte vârste, dar și senzația plăcută de regăsire. Să fi fost oare amintirea și bulversantul haos al ofertelor, existent la Porta Portese, poate talciocul tradițional roman?

Ceva mai intensă decât dezagreabila impresie avută după o convorbire cu o persoană, pentru prima dată în Italia, derutată, dar tare tenace, care nu admitea nici în ruptul capului meu că, nici estetic nici botanic, identitatea chiparosului nu este egală cu arborele de tuia, aclimatizat și la noi... Nu și nu. „Sunt tuia, ca pe la noi, domnule”. Refuzul unicității a putut fi moderat de arbitrajul hotelierului foarte amabil, de la Verdeborgo, unde eram cazați, senioral. Chemat urgent în fața frunzișului sever, impecabil, rectiliniu, a confirmat, poate uimit puțin, „da, da, desigur că e un splendid cipres”.

Abia acum îl înțeleg pe blândul meu prieten neamț, Wolfgang, devenit din brutar ausburghez și un puturos burghez, sărac de bună voie în Italia, novice în călugărie franciscană. Sosit la Varese, în nordul Italiei, acolo unde flacăra cipresului e rarisimă, el a adus exact acest argument în dispută, apoi refuzul fixării lui, mai avantajoase acolo. „Nu pot”, a zis amicul meu, peremptoriu, „să rămân la Varese, aici îmi lipsesc cipreșii Toscaneni!”. Se vede dar că rugul lor verde la întunecat, lumânarea lor deaptă e mai mult decât arborele denumit așa în limba latină, “cupressus sempervires”.

Unii intelectuali ajunși bătrâni refuză noutatea mirabilă, încăpățânați să o reducă la măsura banalului tern și cotidian, alții o caută, lăsând o casă, uneori rutină și unele comode prejudecăți culturale, convinși că ea ne salvează de

⁸⁰⁷ Stand de cărți

moartea sufletului. Nici în Cetatea Eternă nu toate lucrurile sunt musai eterne, se mai schimbă câteodată și cardinalii, mai mor uneori și din soldații gărzii ei, helvete, cu halebardă și chivără strălucitoare, secretarii congregațiilor, furnizorii.

Însă turc fiind, dar furnizor, am și eu un prieten, dacă pot spune astfel, un mare cardinal, care a doua zi a fost tot black out, dar am mers în Piața San Pietro, la Angelusul duminical, iar eminența sa, papa, a apărut bonom și dispus în binecunoscuta fereastră, a citit apoi cu voce destul de puternică numele noilor cardinali. Mulți francezi, un grup de tineri teologi, din Hexagon, aflați la studii la Roma, au izbucnit în urale de câteva ori, chiar lângă mine.

Am tresărit foarte bucuros și am aplaudat, cam singur este adevărat, deși nu prea înțelegeam de ce, când deasupra Pieței s-a auzit ridicarea la rangul de cardinal a preotului Tomas Spidlik, prietenul meu husit, adică cehul care mi-a arătat cândva Praga. Cel care venea din „orașul de aur”, Praga, între cele mai frumoase orașe văzute de el și cel care tocmai scrisese cu o înțelegere profundă despre spiritualitatea răsăriteană, moravul ca un avva la Roma, iezuitul învățat, profesorul de la Pontificio Istituto Orientale, merita să fie aclamat îndelung.

Umorul nu i-a lipsit niciodată, nici atunci când mă poftea la cină, ca să stau mai în stânga sa, în sufrageria primitoare. Traduceam pentru mine silogismele bucuriei, iar nu ale „amărăciunii”, vulturile unei gândiri cu linii tușate, precise, eleganța dorică a demonstrațiilor credinței, severe, dar libere, devreme ce la un moment dat scoase din buzunar un pumn de bani și mi-i oferî, ilustrând un exemplu de paradox, cu a avea și cu a fi. Rupnik lipsea din Via Paolina, din institutul iezuiților din Est, stabiliți de o vreme pe lângă Santa Maria Maggiore.

Când l-am întâlnit mi-a spus că „Așa e în viață, unii cad de pe măgar, alții urcă pe el și ajung cardinali”. Zâmbesc oricum și râd derutat..., iată un cardinal care nu-mi va trânti ușa în nas. Să sărbătorim așadar, cu un espresso, evenimentul de ieri. Nu toate lucrurile sunt eterne, nici chiar aici, băutura cea mai comună a Peninsulei, un lichid negru și fierbinte, intens aromat, nu mai e Lavazza, nu, e Illy, s-au schimbat furnizorii, designul de pe cești este al unui plastician fantastic de talentat din est, Cellini, făcea chiar aici solnițe pentru papa, artistul ăsta lucrează pentru papă...

A, da, da, atunci la vestitul „Castroni”, de aia n-am găsit vineri după-masă cafea „Brasil” în pungile tradiționale, ca în urmă cu nu știu câți ani, nu, doar boabe care te năuceau, uleiuri groase exotice, susan, semințe de chimion, piper alb și roșu, curmale, ulei de arahide, halva, rahatlocum, ca la Sarajevo, dar Lavazza, nici rossa, nici cremosa. Nu, spuneam că nici în Cetatea eternă nu toate lucrurile, cele mici, sunt eterne. Dar și lucrurile celelate se schimbă, uite, cine a mai vorbit așa de afabil cu osmalâii ca papa? Cine a mai spus-o vre’odată direct, că dreptul omului și demnitatea persoanei nu sunt respectate? Cine a intrat umil în Sinagoga

mare din Roma?”⁸⁰⁸ Și apoi cetitorul își va reaminti că pe aici s-a auzit vocea celei care se numea Hariclea Darclée, soprana care i-a inspirat lui Puccini celebra arie Vissi d'arte, vissi d'amore, din opera Tosca, cea care a fost răsfățată de toți marii compozitori contemporani ei. Cânta săraca brăileancă în cinci limbi diferite și mai era considerată, fără vre-o exagerare, ca fiind chiar „vocea începutului de secol XX”, iar frumusețea sa fizică aparte, înobilată de o rară fminitate, a stimulat imaginația poeților, a compozitorilor, a libretiștilor și chiar a regilor! A mai studiat pianul și canto la Galați, la București și Paris.

Și ne impresionează pe noi, cei care am avut privilegiul rarism să o ascultăm pe discuri originale, metamorfozată pe scenă într-un înger, dacă cetim presa spectacolelor ei, cu o voce care cuprindea cerurile, la fel ca atunci când îi simțeam vibrația inegalabilă a vocii, ca și a sufletului ei rar, absolut distins. Debutul în rolul Margaretei din Faust de Gounod, la 28 de ani, i-a deschis drumul către toate centrele muzicale ale lumii. Numai pe scena Scalei din Milano a urcat de 116 ori. Dorința ei cea mai mare a fost aceea de a mai reveni pe scena românească în fața celor care au supranumit-o „Privighetoarea Carpaților”.

Severul rege Carol, care a iubit-o în tăcere și aproape obsesiv, i-a oferit ordinul „Bene Merente clasa I”, iar poeții precum Cincinat Pavelescu și Ruggiero Leoncavallo⁸⁰⁹ i-au compus chiar și versuri. Unul din cele mai importante momente pentru Hariclea s-a întâmplat, știm astăzi, în 1900, când Puccini a văzut în ea singura soprană care putea să redea cel mai bine rolul Floriei Tosca. Acest fapt a fost confirmat de ziarele din 1906, care titrau că Tosca a fost salvată de celebra Hariclea Darclée. Darclée a intrat definitiv în istoria muzicală în seara de 14 ianuarie 1900, la Teatrul Costanzi din Roma, cu ocazia premierei operei Tosca. Un public ostil lui Puccini, care deabia aștepta un moment mai prielnic pentru huiduieli.

Este plăcut să citești cum descrie cronicarul ziarului *Il Messaggero* interpretarea ariei Vissi d'arte: „Fața Haricleei era înlăcrimată și expresivă, vocea izvora din adâncul inimii, dăruirea scenică era sublimă, astfel încât totul a intrat în vibrația emoției și întregul teatru a început să freacă, participând la dramă. La sfârșit, un strigăt a izbucnit și mulțimea s-a ridicat în picioare, aplaudând frenetic, uitând trecutul și ranchiunele.” Toată faima mare pe care și-a câștigat-o nu i-a alterat deloc caracterul deosebit, păstrându-și mereu frica de Dumnezeu și bunul simț.

Înainte să urce pe scenă, soprana aprindea întotdeauna o lumânare la icoana Maicii Domnului. După trei decenii de carieră internațională, Hariclea Darclée s-a retras de pe scenă la 58 de ani. A avut un singur fiu, pe Ion Hartulary-Darclée,

⁸⁰⁸ *Pagini venețiene*, Adrian Popescu

⁸⁰⁹ Ruggiero Leoncavallo (n. 8 martie 1857, Napoli - d. 9 august 1919, Montecatini) compozitor, pianist și dirijor italian.

autorul operetelor Amorul mascat, Opereta, Capriciul antic, precum și al suitei Picturi de Grigorescu.

La finele vieții, după 30 de ani de carieră muzicală, artista care a încântat de atâtea ori lumea rafinată a Brăilei și Galațiului, a trăit retrasă într-un anonim nemeritat, locuind în hotelul Bratu, dintr-o capitală care o uitase. Pentru cea care fusese atât de apreciată de compozitori celebri ca Verdi, Leoncavallo, Massenet, Puccini, care cântase dumnezește cu Enrico Caruso, Titta Ruffo, Tamagno și care a apărut de nenumărate ori sub bagheta lui Toscanini, autoritățile române, obscure și inculte ca și astăzi, nu au ridicat nici un deget ca să o ajute.

„Măiastra pasăre de basm”, sau „gloria cea mai mare a României” a murit în sărăcie, răpusă de cancer la ficat. Funeraliile Haricleei au fost finanțate de Ambasada Italiei. Asta ca să știm cine suntem! Ziarul “Galați” de miercuri, 6 februarie 1902 anunța pe gălățeni: „Mare eveniment artistic! Joi 7 februarie 1902 d-na Darclée, celebra noastră divă, cu trupă aleasă și o orchestră compusă din 25 persoane, va cânta în rolul Violetei, la teatrul Papadopol în marea și nemuritoarea operă a lui Verdi, Traviata.

Onoarea care ni se face este prea mare pentru ca publicul gălățean să nu se ia la întrecere pentru sărbătoarea d-nei Darclée. Biletele se găsesc de vânzare la agenția teatrală, alături de Suré. Ele se plasează cu o repeziciune vertiginoasă.” A doua zi același ziar al d-lui Timoleon Nebuneli scria că: „Aseară cu vaporul local al N.F.R. a sosit în localitate, venind de la Brăila, celebra divă Darclée”. Gazetarul notează: „La sfârșitul actului I a fost delir, extaz, uitare de sine în sală. ...Reprezentarea s-a fârșit la ora 1 într-un entuziasm de nedescris, înălțător.

La debarcader a fost primită de d-l Alexandru Nicolini, directorul prefecturii, Al. Gussi, prefectul de poliție și mai mulți cunoscuți ai celebrei dive. D-nul Al. Vlădicescu i-a oferit un buchet de flori. Aseară diva a luat parte la serata dansantă a d-lui Tanoviceanu.” Și iată că vine și ziua spectacolului ilustrată în același ziar de duminică, 10 februarie 1902, în articolul „Doamna Darclée”.

În numeroasa asistență remarc pe d-nul Victor Macri, d-na și d-nul Beștelei, d-na Poenaru, d-na și d-l colonel Stoica, d-na și d-l Anton Doiciu, familia Gheorghiadis, d-na și d-l Gussi, d-na și d-l Alfons Nicolini, d-na și d-l I.C. Atanasiu, d-na și d-l Teodoru, doamna și domnul colonelul dr. Carivan, d-na și d-nul Toneanu, d-na Laicu, d-na Mateescu, d-na și d-l P. Macri, familiile Prodrom, Papadopol, Zamphiratos, Carandino Climis, Jijie, d-na și d-l Rotemberg, d-na col. Isvoranu cu d-na Vizzu, d-na, d-șra și d-l Trancu, d-na Aur, d-na și d-l Milos cu d-na Deleanu, d-na Corvisiano, d-na și d-l mr. Anghelescu, familia Ghilis, d-na și d-l Dragoș, familia Srtoianovici, d-na și d-l cpt. Dunărețiu, d-na și d-l cpt. Zaharia și d-na Madgearu, d-na și d-l avocat Mavromati, d-na și d-l George Macri, Alexiu Șimon, Maxim Tătaru, Ionescu Bonachi, Cetățeanu, R. Benisache, Stoianovici, magistrați; Caranfil, Păunescu, G. Malaxa, dr. Izzu, doctorul Stavridi, dr.

Montereto; Vlădicescu, Mendel (Brăila), Alexiu (deputat Brăila), dr. Carianopol, dr. Papanicolau, dr. I. Ionescu, colonel Teodorescu, ing. Schmidt, ing. Dragoș, N. Madgearu, maiorul Crivăț, Cuturas, Sfaelo, Iani Carianopol, Constantinidis, Dimitrie Macri, Verona, cpt. Buhlea Tulea, lt. Caramfil, Paraschivescu, Brătuianu, Dumitrescu, slt. Plesnilă, Dan Cocula și Nini Stoica.”

Era acolo aproape toată protipendada Galațiului de atunci. În ultimul timp și în materia muzică de operă apar schimbări vestitoare de alte timpuri. De la o vreme însă, amatorii mai rari de arii celebre nu mai trec pe la Operă, ci pe la restaurant, o constatare surprinzătoare, dar cât se poate de adevărată. Și nu pentru că langustinele sau moscardini (caracatița) ar fi acolo mai atrăgătoare decât vocile sopranelor și tenorilor, ci pentru că există restaurante unde se pot bucura de ambele. La restaurantul parizian Mandalaray o dată pe săptămână se cânta operă, iar compozitorii se schimbă în fiecare lună: de la Mozart în mai (Don Giovanni, Nunta lui Figaro), la Offenbach și Gershwin pentru iunie. Nu mai puțin de 20 de muzicieni, o soprană și un bariton susțin câte patru recitaluri.

Și Austria la surprins pe effendi, prin strălucirea Vienei, capitala care ia oprit să ajungă la malurile Atlanticului pe otomani. Aici admira cele mai frumoase cladiri ale capitalei Austriei: Palatul Urania, Palatul Hoffburg, Palatul Prinz Eugen, Orangeria, Catedrala Motiv, Muzeul de Istorie, Palatul Joseph III, Palatul Universității, Opera, Primaria, Burgtheatre, Parlamentul.

Mai ales seara, acestea toate strălucesc în lumina candelabrelor de cristal, oferindu-i o imagine ireal de opulentă pentru el, care nu realiza ceea ce s-a putut construi aici, în sute de ani de dominație a bogatei case de Habsburg. S-a plimbat apoi pe renumitul Kertner Strasse, unde vedea Catedrala bizantină Sf. Petru, Palatul Albertina, Palatul Palffy și a mâncat la o tavernă care, peste ani, avea să devină taverna preferată de Mihai Eminescu, în anii studenției sale vieneze, „Graffholzrft taverne”.

Și dacă tot l-am redescoperit pe genialul Eminescu rătăcind printre străini, să aducem cetitorului sub priviri o parte dintr-o poezie, pe care nu aveam voie s-o citim cu mare atenție: „Domnesc pe neam și țară calmuci cu cap de câine/A căror mutră slută și-adânc dobitocească/N’o ’ntrece decât doară inima lor cânească./Și tu-i ascuți în pace cum văduva ascultă,/Pe care-ale ei rude o iau cu vorbe multe,/Tu numai îți știi chinul ce inima îți sfarmă,/Ai plânge dar n’ai lacrimi, Moldovo nu ai mamă!/ Zadarnic codrii mândri de vânt mereu îi clatini,/ Pierdută-i pân’și umbra măreților Mușatini.../De Vodă Alexandru poate te doare?/Nici la mormânt în lume nu duce vre-o cărare,/Și Ștefan Voevodul în somn adânc, deplin/Visează el că doarme sub un pământ străin?/Luatu-ți-au copiii, mormintele și tot,/ Mereu din a ta haină ei rup numai de pot./Ajuns-ai cerșetoare de-ocară și de silă/Și nimănui de tine în lume nu-i e milă.”⁸¹⁰

⁸¹⁰ Versuri din *Scrisoarea a III-a* a lui Mihai Eminescu.

Cetitorule, cu smerenie să te gândești mereu la patria ta, la familia ta, dar să plângi cetitorule dragă, pentru geniile acestui popor, care niciodată în istorie nu au fost prețuite și omenite de micii trepăduși ai zilei, spre ocara acestei țări și a atâtor generații! Spre diferență de cultura germană, de unde măcar în această materie am putea învăța câte ceva.

Despre palatul Schonbrunn se spune că întrece, din punctul de vedere al acurateții cu care au fost conservate obiectele de interior, multe reședințe regale similare. Și apoi în după amiaza acelei neuitate zile, a vizitat Grienzig-ul, tocmai la timp pentru un dejun copios în capitala gastronomiei central-europene.

Zecile de taverna ungurești, sârbești, cehe, turcești, italienești, croate sau românești îl îmbiau la un gulaș, pleskovic, cirap-ci-ci, donner, mititei sau frankfurteri, prăjiți care-mai-de-care după o rețetă mai apetisantă. Este ajunul sărbătorii pe care Viena o prețuiește nespus, iar în fața Primăriei se organizează tradiționalul Vienna Fest, celebra Piață a Gurmanzilor, unde sute de cabane alpine îl îmbiau cu bunătați din Tyrol, din Styria sau Carinthia, adaptate acestei sărbători creștine.

Locul preferat al cântăreților de mare talent, veniți din estul sălbatec sau din săraca, dar vesela Americă latină, care așa își procură banii necesari investigării acestei excepționale capitale, este piața din fața catedralei Sfântul Ștefan. Putea opta așadar oricând, absolut la orice oră din zi, pentru un bun concert de muzică simfonică acolo, unde timp de două-trei ore mai tihnite putea asculta, pierdut în visare, cele mai îndrăgite uverturi din operele marilor maeștri, Haydn, Bach, Mozart, Beethoven, Strauss, Verdi, Wagner, Mendelson, Puccinni, Bartok, Mahler și lista ar putea continua.

Dar toate lucrurile bune și frumoase se sfârșesc repede, așa că afacerile l-au întors acasă între hârtoage și șarlatani, dar istoria ispititoare începuse să-l frământa din ce în ce mai mult, abia acum i se deslușeau toate tainele, pe care numai mintea lui de copil nu le știa. Povestind apropiaților din cancelaria sa de la Galați, istoria poporului său și a familiei sale, a putut afla și de la ei, de ce această țară mică a fost ca o nucă așa de tare, pentru sultanii care speriaseră lumea.

Uitându-ne la puterea armată la români, în diferitele ei forme, corespunzătoare epocilor istorice, putem spune că a fost instituția fundamentală pe care poporul român s-a sprijinit, în toate momentele de cumpană din istoria sa, fiind cea care a intervenit mereu, prin eforturi și grele jertfe de sânge, la salvarea ființei sale naționale. Cele mai remarcabile elemente de strategie și tactică în perioada evului mediu timpuriu ni le oferă astăzi paradoxal nu vestul, ci estul care, îndeosebi prin mongolii neștiuți, acele oști călare, conduse de Genghis-han (1206-1277), care au dat o severă lecție de strategie practică, șocantă chiar, înzorzonăților cavaleri europeni.

Genghis-han a descentralizat manevrele sale, ba a evitat și bătăliile inutile, dar a căutat mereu și cred că a reușit paralizarea inamicului repede, prin acțiuni duse în secret și prin surprindere. La aproape un secol după moartea sa, fiul unui mare șef tătar, Timur Lenk (Tamerlan, 1336-1405), ostaș la fel de impetuos și de iscusit strateg ca și Genghis-han, pregătea cu aceeași minuțiozitate toate campaniile sale.

Una din maximele sale de război a fost asta: „Este bine să acționezi repede și să înfrânghi puterea inamicului, înainte ca acesta să-și dezvolte întreaga sa forță”. Această concepție războinică are valabilitate și în zilele noastre. Frontiera prea mobilă otomană, a begilor de la margine de imperiu, care făceau permanente raiduri de pradă, ori robire și devastare a țărilor vecine, contrasta evident chipului cavaleresc feudal și european de purtare a războiului.

Instalarea unei astfel de noi frontiere otomane la Dunărea de Jos, cam în ultimele două decenii ale veacului al XIV-lea, aveau să afecteze grav situația țărilor române, ori să-și pună amprenta asupra dezvoltării lor ulterioare. Expedițiile akingiilor, asociate de la mijlocul aceluiași veac plin cu raidurile hoardelor tătare crimeene sălbatece, ambele au constituit preludiul declanșării campaniilor numeroaselor oștiri otomane, au fost o vreme îndelungată principala amenințare a vieții românilor, printre care azi trăia. Nici nu înțelegea cum puteai să le tai capetele, acestor oameni așa de liniștiți. Invazii peste Dunărea înghețată, uneori expediții după prima zvântare primăvărată a drumurilor, raiduri vara în vremea lucrului greu la câmp sau la strângerea recoltei de toamnă, încă devastau periodic ținuturile pașnice românești.

Din toată această experiență au izvorât toate măsurile de restructurare treptată a sistemului militar autohton, în primul rând temeinica organizare a oastei celei mari, rezultat al unei masive chemări sub arme a majorității celor în stare de luptă. Impunerea unei riguroase obligativități a serviciului militar a mai permis mobilizarea unor efective însemnate, destinate concentrării efortului de apărare și păstrării controlului asupra cursului Dunării de Jos.

Turcii otomani, apar în istorie ca fiind descendenți ai turcilor selgiucizi, după cum aceștia din urmă fuseseră continuatorii popoarelor Turciei anterioare, dar mai cu seamă a triburilor din ramura oguză, triburi care au cunoscut deopotrivă, atât viața nomadă cât și cea sedentară. În urma destrămării previzibile a statului selgincian, Anatolia a căpătat aspectul unui tablou pestriț, prin apariția unui mare număr de principate, numite emirate sau Beilicuri. Dintre acestea, o importanță tot mai mare o va câștiga, treptat, beilicul aflat în nord-vestul Antaliei, condus de Osman bei (1281-1326)⁸¹¹, de numele căruia avea să-și lege și denumirea sa

⁸¹¹ Osman (1281-1326 fondator și omonim al dinastiei cu acest nume) a preluat în conducerea în 1281, probabil, după regulile tribale. Nu este nici un eveniment, la care am putea spune aici a fost momentul de creare a statului. Anul 1299 și data de creare a acestuia este o supoziție arbitrară, dar

Imperiul Otoman (Osman). Încă din timpul lui Osman, încep să se cristalizeze principalele instituții ale statului feudal, între care un rol deosebit de important revenea bineînțeles armatei.

Pe lângă cavaleria ocazională, cea care reprezentase inițial principala forță militară, s-a trecut la instituirea a două categorii mari de oști combatante, cu un caracter cvasi-permanent: una pedestră, numită *yaya*, alta, de călăreți, numită *müsellem*. Aceste categorii de oști au reprezentat principalele forțe de șoc ale statului otoman, până la constituirea oastei de ieniceri de către sultanul Murad I (1360-1389).

Domnul Nicu Pîrlog este astăzi de părere că „la data intrării sale în istorie, sub sunete țuitoare de meterhanele⁸¹², zăngănit de iatagane și aroma intrigilor din cafenele, Imperiul Otoman se afla la o fază incipientă a formării oricărei mari puteri militare: aceea în care se consolidează și se reconsideră forța armată”. În secolul XIV d.Hr., războinicii turci selgiucizi erau într-o lăcomă expansiune, cucerind pe rând provincii întregi din muribundul Imperiu Bizantin și de asemeni regatele armean, sârb și bulgar. Luptele nu au fost ușoare nici pentru încercații luptători cu ochi înguști, coborâți ca un vartej din stepele Asiei Centrale.

Puși în fața pierderilor de soldați, sultanii turci au venit cu o idee nemaîntâlnită în istorie până atunci, anume aceea de formarea unui corp de armată alcătuit exclusiv din copiii celor aflați sub dominația otomană. Situația care a dus

care arată că la crearea sa trebuie să ținem cont de această dată ca o posibilă dată de început. Un stat real în sensul atribuțiilor statale cunoscute a apărut doar mai încet, odată cu fiul său Orhan (1326-1360), care a capturat Bursa în 1326 și a preluat administrarea a ceea ce a găsit acolo. Gallipoli în 1357 este ocupat de otomani și, de asemenea, devine primul cap de pod pe teritoriul european. Succesorul lui Murad I (1360-1389) face ca Adrianopolul să fie cucerit în 1361, care a fost astfel gestul capital de pătrundere a musulmanilor în continentul european. După victoriile obținute în continuare în Balcanii de Sud a fost definitiv fixat acest cadru de format otoman al statului. Scurt timp mai târziu, Emiratele din vestul Anatoliei integrate și ele acestuia, au intrat în conflict cu Timur Lenk. Această lipsă gravă de prevedere și de disprețuire a adversarului se încheie cu înfrângerea oștilor otomane în 1402 la Ankara și prin capturarea sultanului Bayezid I (1389-1402) și a dus la războiul civil din moștenitori, apărut după aceea. Așadar astăzi putem spune că prin victoria asupra bizantinilor la Manzikert (turcă *Malazgirt*) în anul 1071, se marchează pătrunderea selgiucizilor în toată Anatolia, care rămâne sub influența lor. Micul sultan Osman, un strămoș al dinastiei otomane, a avut mai multe campanii militare de succes împotriva vecinilor săi creștini. Spre deosebire de alții, știa că prin instituirea unei administrații eficiente o să consolideze cuceririle sale. Ca un profesionist ce era a ordonat armatei adoptarea sistemului ierarhic, și l-a folosit ca pe un instrument puternic pentru extinderea rapidă a mandatului său de putere. În stat puterea a fost exercitată în mare măsură de către militari. Bazele de drept au fost mereu religioase prin legea islamică (*Seriat*) și secularele ei legi suplimentare (*Kanun*).

⁸¹² Muzica și marșurile ienicerilor erau deosebit de zgomotoase și spectaculoase în același timp. Instrumentele lor muzicale erau: *Dawul*, o tobă mare, *Zurna*, un gen de oboi, *Naffir*, o trompetă, *Zil*, era țambalul și numeroase clopote.

la adoptarea unei astfel de măsuri era la acea dată deloc roză pentru tânărul imperiu turc. Armata proprie era destul de fragilă, fiind formată din oameni liberi de diverse naționalități, oameni aparținând multitudinii de triburi din Asia și Caucaz, pe unde trecuse tăvălugul otoman.

Toți șefii de trib respectivi se aflau deseori în conflicte, datorate împărțirii prăzii de război, iar ponderea turcilor puri, în această armată originală, era destul de mică pentru a avea un cuvânt hotărâtor. Astfel se face că „ienicerii” au devenit primul corp pedestru al armatei otomane, înlocuind ghazii tribali, a căror moralitate și loialitate lăsa deseori de dorit, chiar și pentru turci... Un alt aspect demn de luat în seamă a fost cel psiho-somatic.

Căpeteniile turce au observat că europenii din Balcani și Caucaz erau mai înalți, solizi și mai puternici fizic, decât mărunții călăreți care aparțineau multitudinii etnice turce. De aici până la ideea înrolării și antrenării pentru război a copiilor de origine europeană nu a mai fost decât un simplu pas. Pasul acesta a fost făcut de către sultanul Murad I, în jurul anului 1365 sau 1380 după unii autori, iar noua titulatură, sub care viitorii luptători adoptați cu forța de către statul otoman vor face istorie, va fi aceea de ieniceri (în turcă „yeni-ceri” înseamnă oaste nouă). Numele lor desemna la începuturi însăși rolul lor acolo, acela de alternativă pentru vechea armată regulată turcă.

La început, componenții acestor trupe erau nemusulmani lăsați liberi, care își ofereau serviciile ca mercenari și prizonieri de război și care aveau de ales între călăul necruțător și înrolarea în aceste trupe. De fapt puterea centrală otomană reglementase de timpuriu problema robilor sau a captivilor de război, instituind darea numită „pendjik” (adică o cincime). Prin aceasta posesorii de robi erau obligați să predea statului a cincea parte din captivii lor, iar dacă erau mai puțini de cinci achitau câte 25 de aspri, reprezentând a cincea parte din 125 de aspri, prețul unui rob în acele vremuri.

Așa a apărut categoria de oaste numită „pendjik-oglanii”, care a constituit punctul de plecare pentru corpul armat al ienicerilor. Mai apoi, sistemul recrutării de presupuși copii creștini (vocile cele mai avizate spun că nu este așa și că doar cei care adoptau credința islamică puteau forma aceste crude oști) se va numi „devsirme”, în traducere directă înseamnă „transmutație” și despre care controversele sunt multe.

Exceptând robii care puteau fi de orice neam, înseamnă că sistemul numit „devsirme” nu se aplica în egală măsură tuturor popoarelor creștine de sub influență otoman. Se apela la începutul experimentului la copiii bulgari, greci, armeni, iar mai târziu în fruntea lor vor trece albanezii, sârbii, bosniacii și gruzinii.

Evreii erau scutiți, considerându-se că nu erau buni luptători și erau folosiți doar în comerț. În mod foarte ciudat, istoricul turc I. H. Uzuncarsili afirmă în

lucrarea sa, apărută în anul 1940, Osmanli Impratorlugunda Kapukulu Ocaklari⁸¹³ pe data unor baze istorice, că nici ungurii, nici românii nu au fost încadrați în legea devsirme. Autorii răpirilor sporadice de copii români erau akingii răzleți, care se dedau la astfel de fapte doar când știau că nu riscă să fie observați de căpeteniile turce.

Pentru aceste fapte se pare că akingii riscau pedepse corporale serioase. Acesta este, se pare, motivul pentru care relatările unor cronicari bizantini despre cereri oficiale de copii de la Vlad Țepeș nu sunt confirmate de alte izvoare... La început devsirme se făcea la trei, la cinci sau la șapte ani odată, dar mai târziu s-a recurs la ea ori de câte ori trupele turcești rămâneau fără efective. Se recrutau copiii cei mai robuști din familiile cu cel puțin doi copii. De obicei, se apela la familiile avute sau la preoți, avându-se în vedere influența acestora asupra maselor populare. Nu erau acceptați: cei orfani, săraci, căsătoriți, spâni sau prea ambițioși, cei circumciși și nici copiii unici în familie. De asemenea, sursele istorice spun că nu erau primiți nici tinerii cei căsătoriți sau cei care vorbeau deja limba turcă.

Vârsta lor varia între 8-20 ani, fiind preferați tinerii între 14-18 ani. Aduși la Poartă în grupe sau cete de câteva sute, ei primeau uniforme speciale, erau circumciși, după care primeau un nou nume. Apoi unii erau trimiși în Anatolia pentru 3-5 sau chiar șapte ani, iar alții erau reținuți în Serai (îndeosebi albanezii, bosniecii și circazienii), de preferință cei mai puțin scandalagii și de statură înaltă.

Din rândul acestora mulți ajungeau viziri, în felul acesta organizarea unei armate permanente de tipul ienicerilor, în continuă întărire și diversificare, va constitui clar cel mai important factor al expansiunii turcești. Pe măsură ce Imperiul Otoman își lărgea granițele chiar și copiii români, polonezi, ucraineni și chiar ruși, vor face parte din trupele de ieniceri. Devsirme a dispărut în secolul XVII, din acea perioada voluntarii astfel incluși în corpul ienicerilor, fiind obligatoriu doar de origine musulmană.

Otomanii au fost primii care au stabilit o armată regulată în Europa, după vechiul exemplu al legiunilor romane și aceasta era formată doar din însăși corpul ienicerilor. Temuții războinici otomani purtau uniformă distinctă, erau plătiți lunar și aveau propriile muzici și marșuri militare. Ienicerii erau singurii soldați care erau plătiți de sultan personal, pentru a se evidenția astfel rolul hotărâtor al acestora în bătălii.

Tot ei au fost printre primele trupe de soldați din lume care au adoptat armele de foc, încă din secolul al XV-lea, iar în secolul XVI principala lor armă era muscheta, armă de foc care a detronat astfel îndrăgitul iatagan. În taberele de antrenament, tinerii noi recrutați de origine creștină, erau supuși unor dure și sistematice antrenamente, în cadrul cărora învățau mânăuirea combinată a sabiei și scutului, dar și a suliței și a iataganului.

⁸¹³ I. H. Uzuncarsili, *Oștile de Poartă în Imperiul Otoman*

Acestei arme rezezi i se dedica cea mai mare parte a antrenamentului cu arme, poate datorită eficienței speciale prezentate de acest tip particular de sabie. O altă activitate în care tinerii ucenici într-ale războiului erau încurajați să se angajeze era periculoasa și bărbăteasca luptă corp la corp, denumită și „yagli kures!”. Acest gen de întreceri, asemănătoare cu luptele greco-romane erau de origine centrală militară asiatică. În aceste școli, denumite „adjemi oglan” (școala de boboci) tinerii erau încurajați ca, cel puțin pe perioada uceniciei, să rămână celibatari, pentru a-și păstra și conserva astfel vigoarea necesară pe câmpul de luptă.

În condițiile simple și foarte aspre, aproape monastice, din cadrul „adjemi oglan”, tinerii creștini erau îndemnați să treacă la islam cu toată inima, în fiecare seară recitându-li-se lungi pasaje din Coran. Tot ca parte a dezvoltării spirituale tinerii ieniceri erau îndemnați să respecte numai percepțiile dervişului Hajji Bektash Wali, mistic turc, care a binecuvântat prima trupă de ieniceri. Mai târziu, Hajji Bektash va deveni patronul spiritual al corpului ienicerilor.

Ienicerilor li se permitea să aibă relații cu femei de altă religie decât musulmană, dar nu le era permis să se mai căsătorească cu o femeie musulmană, decât la retragerea din serviciul militar. Pentru totdeauna ei aparțineau strict sultanului și purtau în instanță titlul de „kapikulu” (sclav al Porții), titlu care indica legătura lor strânsă cu suveranul.

Cazarma le era casa, iar sultanul părinte! În ceea ce privește valoarea trupelor de călăreți turci, se cuvine să-l ascultăm pe istoricul Al-Djahiz (El-Cahiz), care spune că „el (turcul-n.n.)” și-a obișnuit calul, ca în momentul atacului, stăpânul să nu fie nevoit să-l conducă. Turcul, chiar și când își gonește calul, aruncă săgeți în față și în spate, în dreapta și în stânga. Consolidarea treptată a emiratului lui Osman a atras după sine intervenții numeroase în treburile interne ale bizantinilor.

Înșii împărații Bizanțului vor mai apela adeseori la ajutorul otomanilor, fie în luptele pentru tron, fie pentru a face față unor prejudicii care veneau din lumea creștină din Balcani. Profitând totuși de aceste împrejurări bune, turcii își vor stabili, cu timpul, garnizoane în localitatea Taympe, de pe țărmul european al strâmătorii Galipoli (1354). În anii următori, acest cap de pod se va lărgi mereu, turcii ocupând o bună parte din Tracia, inclusiv trecătoarea Galipoli⁸¹⁴, care reprezenta un punct strategic pentru asigurarea trecerii din Asia în Europa și invers.

⁸¹⁴ Gelibolu în limba turcă. Port în Turcia europeană, situat pe malul Strâmătorii Dardanele, care dă numele peninsulei (cu denumirea veche Chersonesus) pe care se află. În timpul Primului Război Mondial, la inițiativa lui Winston Churchill, trupele aliate au întreprins în perioada februarie 1915-ianuarie 1916 o tentativă nereușită de a forța pătrunderea prin Strâmtoarea Dardanele, pentru a ajunge în Rusia. La campanie au participat în principal trupe australiene și neo-zeelandeze (Anzac), care au suferit pierderi considerabile. S-a apreciat că în timpul acestei campanii de nouă luni și-au pierdut viața 36 000 de soldați ai Commonwealth-ului.

Bizantinii vor apela tot mai des la ajutorul otomanilor, recurgând chiar la politica străveche a relațiilor matrimoniale, cum a fost de pildă căsătoria fiicei lui Ioan Cantacuzino, Teodora, cu Osman-bei. La rândul lor, turcii otomani căuta destul de des să-i imite pe basilenii bizantini, conducătorii lor, începând cu Murad I, folosind deopotrivă titulaturile de sultan, padișah sau chiar aceea de împărat.

De asemenea, pe măsură ce stăpânirea lor se întinde spre vest, nord și mai ales spre sud-vest, prin cucerirea emiratului maritim al Smirnei (Izmir), în prima jumătate a secolului al XIV-lea, turcii otomani își constituie o flotă importantă, după modelul bizantin, în fruntea căreia va fi numit un Kapudan-pașă (mare amiral) cu care se vor lansa în marile lor cuceriri de mai târziu. În ceea ce-i privește pe români, aceștia au întreținut îndelungate relații economice, politice, ecleziastice și culturale cu Bizanțul imperial.

De aici adoptarea, cu mult timp înainte de anul 1453, a unor trăsături de mare civilizație, care făceau ca cel puțin clasa conducătoare românească, care era și ea nemijlocit interesată de ele, să se fi putut considera solidară cu aristocrația bizantină. Infiltrarea treptată, tot mai agresivă, a otomanilor în Peninsula Balcanică atunci ortodoxă, a fost receptată de către opinia publică europeană prin știrile mereu galopante, detaliate și tot mai alarmante, erau cele ale agenților republicilor maritime italiene, pe atunci foarte deranjate de strangularea comerțului pe mare și închiderea strâmtorilor Bosfor și Dardanele, ale solilor principatelor latine mici din Mediterana orientală, prin apelurile de ajutorare ale suveranilor bizantini.

Reacția scaunului papal s-a manifestat în tentativa organizării ripostei colective, prin proclamarea cruciadei. Victoria mare a oștirii otomane, condusă de sultanul Baiazid I, de la Nicopole în anul 1396, urmată de masacrarea majorității prizonierilor creștini, a relevat Occidentului adevărata înfățișare a războiului cu turcii. Așa că ceva mai târziu, după mijlocul secolului al XV-lea, papa Pius al II-lea, exprima sugestiv marea deosebire dintre confruntările militare occidentale și cele cu Imperiul otoman: „la noi se luptă fără primejdia vieții și cu bogată răsplătire; cu turcii se ajunge mereu la bătălie sângeroasă și nu-i nimic altceva de câștigat decât mântuirea sufletului”.

Istoria militară arată că armata otomană a secolelor XIV-XVI era una dintre cele mai puternice din lume. Ea avea un solid nucleu permanent, ale cărui trupe și corpul de comandă erau bine plătite. Ea a devenit atunci o armată redutabilă, datorită atenției mari acordate pregătirii temeinice a ienicerilor și spahiilor, cât și datorită fanatismului ce i s-a insuflat mereu. Un important rol în creșterea forței armate turcești a timpului l-a jucat comandantul, șeful, care deținea o autoritate deplină în conducerea trupelor, spre deosebire de micii șefi europeni, care erau frânați și stânjeniți în deciziile lor, tocmai datorită redusei lor autonomii militare.

Structura organizatorică a armatei otomane s-a deosebit și ea de normele europene, pentru că în cadrul său se imbinau într-o manieră specifică, elementele nomado-cavaleresti, cu cele bizantine, ori egipteano-arabe și europene. Nucleul era alcătuit din trupele regulate ale sultanului, formate din ieniceri și spahii, al căror efectiv a ajuns, în prima jumătate a secolului al XVI-lea, la circa 60-70 mii de oameni. Pe lângă aceștia, forța militară turcească a fost completată mereu cu un mare număr de trupe neregulate, mai slab înzestrate cu armament, reunindu-se astfel în câte o campanie militară, o armată formată din 100-120 de mii de luptători.

Trupa ienicerilor era organizată în unități de dimensiunea regimentelor denumite Orta. Toate aceste regimente Orta cuprindeau centrul ienicerilor numit Ocak, inima și baza trupei. Sultanul Soliman Magnificul a avut 165 de Orte, dar numărul a crescut ajungând la 195. Reputația lor pe câmpul de luptă a fost una teribilă, sute de ani armatele europene fiind incapabile să facă față acestor războinici feroce. Se spune, pe bună dreptate, că ienicerii erau asul din mânecă al sultanilor. De multe ori, când restul trupelor turcești erau neputincioase și decimate, ienicerii au salvat bătălia, câștigând-o alături de inima sultanului... În timpul asediului Vienei din anul 1529, ienicerii și-au câștigat reputația de soldați de geniu, săpând și minând zidurile acestui oraș. Tot ei au fost cei care au cucerit Constantinopolul, au învins definitiv pe mamelucii din Egipt și au spulberat armatele ungare la Mohaci.

În timpul bătăliei de la Nicopole, după ce spahii și akingii au atras și cavaleria grea a statelor europene într-o cursă, triple de ieniceri au masacrat fără milă armatele regilor creștini, necruțându-i decât pe nobilii cei mari, folosiți apoi de sultan drept monedă de schimb. Pe măsură ce ienicerii deveneau tot mai conștienți de importanța lor, au început încet-încet să se poarte ca un adevărat stat în stat.

Anul 1449 a fost martor la prima, dintr-un lung șir de revolte ale ienicerilor, atunci au cerut creșterea plăților, cerere care le-a fost îndeplinită. În secolul al XVII corpul ienicerilor s-a implicat în tot mai multe lovituri de palat, pentru ca în anul 1648 să ajungă chiar să îl detroneze și să îl ucidă pe sultanul Ibrahim I. În anul 1820 ienicerii s-au dovedit incapabili să înăbușe revoluția greacă pentru independență, în urma acestui fapt atrăgându-și disprețul întregii clase politice turcești, în frunte cu sultanul. Anul 1826 avea însă să le aducă sfârșitul.

La acea dată sultanul Mahmud II a descis să formeze o nouă armată, structurată și echipată după model European. Ienicerii au aflat și plini de furie au atacat palatul sultanului. Acesta le-a declarat război și revolta s-a sfârșit odată cu loviturile tunurilor sultanului asupra băracilor acestora din Istanbul și celelalte capitale ale provinciilor Imperiului Otoman. Majoritatea trupelor de ieniceri au

fost decimate, o parte din supraviețuitori fiind executați pe loc, iar restul fiind surghiuniți. Astfel se petreceau din istorie neînduplecării copii ai lui Allah...”

Superioritatea numerică a armatei îi permitea sultanului să ducă un război „mare și scurt”, începând campaniile în mai și terminându-le în octombrie. Fără a recurge la subterfugii strategice (cu excepția cazurilor în care se apăra, cum s-a petrecut la Nicopole), ea înainta direct spre inamic pentru a-l copleși, totdeauna reunită, având o puternică avangardă. Vecinătatea Țărilor Române cu Imperiul otoman, i-a făcut pe înaintașii noștri să se adapteze iute, pentru a supraviețui, la sistemul de luptă al acestuia.

Primele date certe despre modul în care un comandant de oști român a acționat pe câmpul de bătălie, ne sunt furnizate de Schiltberger. Este vorba despre rolul pe care l-a jucat Mircea cel Bătrân în lupta de la Nicopole. Întâmplarea face ca aceste prime informații să coincidă cu înfruntarea celor două mari concepții militare medievale: cea din Europa occidentală și cea din Europa răsăriteană. În tabăra cruciată, în afară de oastea feudală a Ungariei, se mai aflau numeroși cavaleri veniți din apusul Europei.

Înainte de începerea ostilităților, domnitorul român Mircea cel Bătrân a cerut regelui Ungariei să execute recunoașterea inamicului. Acest amănunt este foarte important. În luptele dintre oștile feudale europene ale timpului un asemenea procedeu era total ignorat.

Domnul român, exersat în bătălii, procedează la Nicopole după un principiu modern de luptă: recunoașterea, în primul rând a forțelor adversarului pentru a trage concluzii în legătură cu felul în care trebuia angajată și desfășurată bătălia. După ce efectuează această recunoaștere cu un corp de călăreți, Mircea a cerut ca lupta s-o înceapă el, fiind unul care cunoștea modul de luptă al turcilor, dar regele Ungariei nu a acceptat.

Ce a urmat este bine cunoscut. Între realitățile luptei purtate efectiv de români împotriva invaziei otomane și ideea războiului de cruciadă, propăvăduită din a doua jumătate a secolului al XIV-lea și până la începutul celui de-al XVI-lea, exista desigur o mare discrepanță. Ea provine mai ales din înțelegerea diferită a conceptului de cruciadă în lumea românească, confruntată direct cu otomanii, comparativ cu aceea central și vest-europeană, indirect amenințată de expansiunea turcească.

Pentru marile puteri ale vremii, mai apropiate teatrului de război, Ungaria, Polonia, Sfântul imperiu romano-german, steagul cruciadei nu mai putea să însemne decât promovarea abilității a unor precise scopuri politice, în bazinul Mediteranei orientale, al Mării Negre și la Dunărea de Jos. Cât privește însă pe români, cruciada târzie a reprezentat singura modalitate a vremii de ripostă, împotriva unei invazii cotropitoare.

Sub conducerea unor domnitori patrioți și iscusiți comandanți, așa învățăm noi la școală, oastea română a înscris nepieritoare fapte de arme în lupta pentru libertate și independență, că mai era puțin și la câte bătăi au încasat toți de la noi, întrebarea este, de ce nu am cucerit noi Stambulul sau Crimeea? Această situație și-a pus amprenta și asupra conceptului de apărare a țării, care s-a reflectat între altele și în faptul că organizarea nouă și înzestrarea oastei, concepția întrebuințării ei în luptă, formele și procedeele de acțiune preconizate, au avut în vedere cu preponderență și s-au materializat în apărarea libertății și independenței sale statale. „Românii, scria Nicolae Bălcescu, n-au iubit războiul de coprin-deri... Ei s-au războit mai mult în țara lor... Războiul defensiv, socotindu-l ca o parte a strategiei sau a politicii războiului, s-a adus în cea mai mare perfecție la români.”

Mijlocele și procedeele de luptă ale înaintașilor noștri, în perioada cuprinsă între secolele XIV și XVI, inițiate încă de pe vremea primilor voievozi ai Țării Românești, continuate apoi de lăncu de Hunedoara și Vlad Țepeș și ridicate pe treapta unei adevărate măiestrii militare de către Ștefan ce Mare, s-a dovedit a fi singurul mod de luptă capabil să dea câștig de cauză oștilor mici ale țărilor române, în sângheroasele încleștări cu armate puternice și bine instruite.

Domnitorii țărilor române, unici conducători ai oștilor acestora, ridică fără îndoială gândirea militară românească pe una din treptele mai de frunte ale artei militare a timpului. Fusesse de curând la Piatra Neamț, după chereșteaua bună, cea atât de râvnită și necesară în toate țările levantului și se minuna de cât de frumos colț de lume le-a dat creatorul acestor oameni. Ba chiar credea că a înțeles de ce Înalta Poartă nu renunța cu nici un chip la suzeranitatea asupra Moldovei.

Secretarul lui este singur. Are și un deget vârat adânc în nară. Studiază atent plus-valoarea obținută în urma forajului nazal și mai reflectează. Alo, șefu! Domnu' effendi! Bre! Adică pe acișilea nu ne-o desluși nimeni, ai? Atunci să se implice agia, bre, că-s nervos. Că de aia plătim impozite! Și vrem rezultate! Urgent! Așa că eu vă propun să îl luați la întrebări pe odiosul agă! Câteva lucruri nu le-a înțeles totuși, cum de pildă câteva denumiri de ținuturi și localități.

Așa că întrebă ca un înțelept localnicii: știe cineva pe aici istoria sau măcar legenda, care ar explica denumirea ținutului „Neamț” din vestul Moldovei (ex: ținutul Neamț, Piatra Neamț, Târgu Neamț, Mănăstirea Neamțului)?

Cineva a spus că în evul mediu Piatra-Neamț era numită „Piatra lui Crăciun”, așa că denumirea din prezent este posibil să fie ceva mai recentă. Altul a citat pe englezii pricepuți la toate, care ne spun că „Namd after Piatra Neamț, neamț means”- „German” (from Slavic „nemeti”). „The Teutons built a fortress there to protect the Bicaz Pass, which leads to Transylvania”- (Etymological list of counties of Romania). Despre Brăila spun „Turkish origin from the proper name Ibrail.

Among the earlier names are Ibraila, Brilago, Uebereyl, Brailov.”, iar despre localitatea noastră numită Galați „From borrowed to Arabic „qal’at” (fortress) (also, an unsourced speculation, ascribe the origin to a ”gala(t)”, certain Galatian celtic tribe)”. Totuși abia astăzi surprinde pe toți faptul că, majoritatea denumirilor de ținuturi din Moldova, sunt de sorginte latină/dacă/ românească, în vreme ce majoritatea celor din Transilvania sunt slave, deși aceștia nu au fost niciodată prezenți ca locuire aici. Dar care cetate a teutonilor, conașule...?, că Cetatea Neamțului nu poate fi neam, că doar a fost ridicată de Petru I Mușat!

Effendi, toponimul Neamț, îi spuse eruditul lui secretar, cel fost grămatic de cancelarie domnească, cu nasul tocmai curățat de scârnă, este menționat pentru întâia oară în lista rusă de orașe „valahe”, adică românești, întocmită undeva între anii 1387 și 1392, unde este înscris negru pe alb, „Neamțul în munți”. Ulterior, regele Ungariei, Sigismund de Luxemburg, a folosit acest toponim „ante castrum Nempch” (înaintea Cetății Neamț) într-un act emis în ziua de 2 februarie 1395, cu ocazia unei noi incursiuni în Moldova, urmată de o luptă la Ghindăoani, unde a și fost învins de domnul Ștefan I. Că așa pățești bre, atunci când nu stai dracu’ bine la tine acasă, îți cherzi capu’!

La 7 ianuarie 1403, toponimul Neamț apare și într-un alt document al cancelariei Moldovei, unde domnul țării, Alexandru cel Bun sireacu’, menționa pe boierul „pan Sansru de la Neamț” ca făcând parte și din sfatul domnesc. Apoi acest termenul apare din ce în ce mai des în documentele vremii. (Asupra originii toponimului Neamț au existat diferite discuții și ipoteze, care nu au soluționat mulțumitor această problemă. Bogdan Petriceicu Hașdeu (1870) considera că „Neamț e tot Neamț”, adică numele de Neamț se referă la grupul de nemți, poate chiar cavaleri teutoni ori sași, care au zidit Cetatea Neamț.

Această ipoteză a fost susținută și de alți istorici: D. Onciul, A.D. Xenopol, G. Mandrea, N. Boierescu, C. Mătasă, Grigore Ionescu și alții. O părere deosebită a avut Ilie Minea (susținută de mai mulți lingviști și istorici: Alexandru Lepadatu, Nicolae Iorga, Radu Rosetti, N. Constantinescu, Nicolae Grigoraș, Gheorghe Cojoc, V. Vătășeanu, D. Constantinescu, C. Turcu și alții), care consideră toponimul Neamț ca fiind de origine slavă, de la termenul „nemeti”, și care înseamnă liniștit sau tăcut, definind astfel caracteristicile vizibile ale zonei Neamț și ale râului principal. Tăcut-tăcută este termen de origine latină, iar expresia „tacenta loca” înseamnă locuri calme, liniștite, tăcute, tănuite (C. Turcu, 1977).

Tăcut prin traducere a devenit „nemeti”, care cu timpul a căpătat forma românizată de Neamț, care a înlocuit termenul străvechi latino-românesc „tăcută”. Revenind la cele de mai sus, efendi, poate fi acceptat că numele orașului vine de la toponimul râului Neamț (râu tăcut sau liniștit). În sprijinul acestei idei sunt și însemnările episcopului catolic Marco Bandini, care vizitând comunitatea catolică

din Tâgru Neamț, în 1646, nota: „orașul este așezat lângă un râu..., de la care își ia numele” (*Călători străini prin Țările Române*, T.V).

Dacă numele orașului ar fi fost de origine germană, sigur Marco Bandini sublinia acest lucru, n.n.). De la orașul Neamț și-a luat numele cetatea din apropiere, Cetatea Neamț, apoi Mănăstirea Neamț. Toponimul Neamț s-a extins asupra locului și ținutului care și-a avut centrul în oraș sau la cetate. În cele din urmă a intrat și în componența numelui Piatra care din „Piatra lui Crăciun”, cum se numea la început, a devenit „Piatra Neamț”. Și ținutul Basarabiei are un nume interesant. Basaraba e după unii nume cuman, de la basar, aorist (substantiv neutru, nearticulat, articulat; nominativ-acuzativ, singular, aor’ist, aor’istul; plural, aor’iste, aor’istele) al unui verb însemnând „a stapâni, sau a domina”, și aba, tată.

Aproximativ, „tată dominator” sau „stăpânitor”. Unicul document care ne dă numele tatalui lui Basarab e un act al regelui Ungariei Carol Robert, din 26 noiembrie 1332 doi ani după dezastrul zis „de la Posada”, prin care răsplătește pe un comite Laurențiu de Zarand pentru vitejia lui în respectiva luptă, act în care îl pomenește pe Basarab, filium Thocomerii, adică Basarab, fiul lui Thocomerius. Istoricii noștri s-au grăbit să identifice Thocomer sau Thocomeriu cu numele slav Tihomir. De zeci de ani mai mulți specialiști, printre care marele orientalist Aurel Decei, au făcut observația că numele din documentul ungar se aseamănă mult mai mult cu numele cuman Toctomerie, întâlnit în analele rusești.

Dar istoriografia noastră îi dă înainte cu Tihomir. De și mai mare semnificație este atitudinea de la curia romană, cancelaria papală, care se știe cât de bine informată era, ea a considerat și pe Basarab și pe fiul său Nicolae Alexandru ca, fideli ai bisericii romane (chiar dacă regele Ungariei, fiindcă stăpâneau un ținut a cărei populație era majoritar ortodoxă și că încercaseră iar să iasă de sub suzeranitatea lui augustă, îi declara „schismatici” în unele documente): a) La 1 februarie 1327, din Avignon, Papa Ioan XXII, recomandând lui Basarab niște călugări dominicani, trimiși să lupte împotriva unei erezii, i se adresează cu termenii „principe credincios catolic” (princeps devotus catholicus); b) Iar la data de 17 octombrie 1345, tot din orașul Avignon, Papa Clement VI îl lauda tare pentru devotamentul său catolic pe „nobilul bărbat Alexandro Bassarati”.

Toate documente sârbești și bizantine ne relevă un Basarab Voievod, aliat cu bulgarii și chiar cu tătarii, în lupta împotriva bizantinilor și sârbilor, iar cronicile ungare vorbesc despre un ajutor dat de tătarii lui Basarab și la „Posada” în 1330. Atunci apare mai plauzibilă ipoteza sugerată acum o jumătate de veac de P.P. Panaitescu, anume că, așa cum vor face mai târziu marii cneji ai Moscovei, Basarab se impune celorlalți voievozi valahi ca „mare voievod”, fiindcă e cel mai în măsură să asigure buna înțelegere cu tătarii.

Două considerente suplimentare sunt în sprijinul tezei lui P.P. Panaitescu: a) Știut este că după așezarea lor în spațiul de la nord de Marea Neagră, tătarii s-au

amestecat cu rămășițele cumanilor de la răsărit (li s-a zis tătarii kipciak) și au adoptat limba lor. Nu putem ști dacă, la generația lui, Basarab mai stăpânea limba cumană, dar originea putea crea afinități; b) Chiar cu vreo două generații înainte de Basarab, Aleksandr Nevski, cneaz de Novgorod și mai apoi mare cneaz de Vladimir, marele erou popular al rușilor, care alesese și el calea rezistenței îndârjite împotriva apusenilor, a învins pe Cavalerii Teutoni pe lacul Peipus și, mai înainte, pe suedezi pe Neva, de unde porecla Nevski, dar a mers de a plecat genunchiul în fața Marelui Han al Hoardei de Aur. Întoarcerea lui Basarab împotriva tătarilor este târzie, datează din ultimii ani ai domniei lui, după ce s-a împăcat cu noul rege al Ungariei, Ludovic cel Mare. Când acesta a pornit singur lupta împotriva tătarilor, Basarab a reușit să cucerească și el, tot sub suzeranitate ungară, o lungă fâșie de țară la nord de Delta Dunării, între Prut și Nistru, o regiune stăpânită în antichitate de triburile dacice și apoi de Burebista, pe care el și primii săi succesori o vor stăpâni câteva zeci de ani; de unde vecinii au dat regiunii numele de Basarabia, extins de ruși la toată Moldova dintre Prut și Nistru, când o vor răpi prin pacea de la București, în 1812.

Iată acum și un document, care cred că n-a fost pus până în discuție: la 18 iunie 1325, magisterul bisericii catolice din Tytel (dacă e același cu Titel de astăzi, se află în Serbia, puțin în sus de vărsarea Tisei în Dunăre) adeverește unui tânăr nobil ungur, care avusese o ceartă cu bătaie cu „Ștefan, fiul comitelui cuman Parabuh”, adevărul știrii că acesta l-a cam ponegрит pe regele Carol Robert și l-a preaslăvit pe Basarab transalpinul, cel necredincios Sfintei Coroane, zicând că puterea regelui nu se putea compara cu cea a lui Basarab...

Întrebarea e de ce acest tânăr cuman neobrăzat, dacă a vrut să-l insulte pe rege, nu l-a comparat cu vre-un alt rege sau domnitor, cu regele Poloniei, cu despotul Serbiei, cu țarul Bulgariei... De ce l-a comparat cu Basarab, care în anul 1325 nu era încă învingătorul magnific de la Posada? Nu cumva fiindcă era mândru de el, că-l știa de neam cuman, ca el? Avem, două veacuri înainte, o paralelă perfectă în cazul cronicarului bizantin Kekaumenos, cel care vorbește primul (și urât!) despre vlahii din Tessalia: bunicul lui fusese un toparc, printz armean de la granița Imperiului bizantin, care trecuse în serviciul imperiului; kekaumenos înseamnă în greaca bizantină „cel pârlit la față”.

Un armean o fi apărut la Constantinopol mai negricios decât grecii. Asemenea probabil și la români, în cazul lui Negru Vodă, voievodul român dat de origine cumană Toktomer. (Se cuvine însă să reamintesc, cu privire la fizionomii, cumanii erau turci, nu mongoli. Anna Comnena, care era fiica împăratului Alexis Comnenul, ne spune undeva că maica-sa era frumoasă ca o cumană, doar cu fața mai puțin lungă! Ca atare să nu-i închipuim astăzi pe cumani ca mongoloizi). Desigur, nici unul din argumentele de mai sus, luat izolat, nu este concludent.

Dar toate acestea la un loc constituie ceea ce în jargon juridic se numește „un mănunchi de prezumții” convingător. Unii citează și alte texte, cu alte adevăruri în ele, de pildă Isidor din Sicilia: „Pe la 149 î.Hr., peste anul 355; ținuturile de la nord (Peninsula Balcanică) domnea regele Barsaban”. Iordanes (sec. 6) despre familia Zarabilor: „o tulpină, veche, glorioasă, avută și puternică, din care se alegeau, după o ordine stabilită regii și marii sacerdoți ai dacilor”. Geograful Ravena numește la rândul lui poporul aflat în nordul Scythiei Mari, bassarini.

În anul 1444 istoricul bizantin grec Demetrios numește pe Dan Vodă „fiul lui Saraba”, când Basarabii se afirmaseră deja întemeietori ai Țării Românești. În ciuda acestor multe relatări ale timpului, N. Iorga presupunea că „numele e cuman”!?! (Iar în zilele noastre reputatul istoric Neagu Djuvara, comenta această părere, presupunând că ar însemna „tată conducător”. Mai exact el spune: „Basaraba e nume cuman, de la basar, aorist al unui verb însemnând „a stăpâni, a domina”, și aba, tată. Aproximativ, „tată dominator” sau „stăpânitor”. Se prea poate să fie numit și apreciat de cumani astfel, dar tot pe baza numelui propriu Basarab, avut de Basarabi din cele mai vechi timpuri. Cumanii le spuneau „basar aba” în limba lor, iar în relatările de mai sus, Isidor, Iordanes și Demetrios confirmă această tendință, dacă nu cumva pocirea numelor se datorează chiar traducătorilor nepricepuți.

Pentru a ne mai apropia de adevăr să constatăm că: Basarabii își alegeau singuri supranumele și nu preluau un nume dat de alții; Negru Vodă însuși atribuie numele de la vulturul negru, zmeul care omoară balaurul, vulturii care mănâncă șerpilor.

Tema vulturului este în această zonă o temă arhicunoscută, un argument foarte puternic al asocierii Basarabilor, nu străini de aceste locuri, cu vulturii. Pe Steiul Coziei de la Sohodol, vulturii și șoimii dresați erau folosiți aici din timpuri străvechi, contra „șerpilor de tot felu”, precum șomii la vânătoare.⁸¹⁵ Balada lui Iovan Iorgovan, o baladă foarte populară de la Tismana la Herculan, avea atunci mare influență.

Tudor Vladimirescu, conducător care pleacă tot din zona aceasta, va relua această temă: „șarpele, când îți iasă înainte, dăi cu ciomagul de-l lovește... Dar și pre balaurii care ne înghit de vii, că preteniile noastre zic... până când să-i suferim a ne suga sângele din noi?”) Negru Vodă trebuie să fi fost mânat de aceleași sentimente și probabil folosise același mesaj, care intrase atât de mult în sufletul maselor. Nu întâmplător în legendele populare îi atribuie lui Negru Vodă chiar întemeierea țării, iar asemănarea intențiilor sale cu cele ale lui Tudor Vladimirescu ne facem să credem că și Negru Vodă se răsculase contra „balaurilor” ce se ne năpustiseră peste ținutul lui. Litovoi, conducea „Terra

⁸¹⁵ Ion Conea (n.1902-†.1974), geograf, un reputat specialist în geografie istorică și toponimie; „Clopotiva, un sat din Hațeg. Monografie sociologică.”

Lytua”. Nume care putea să fie dat din cauza carsturilor din acest ținut, dar e posibil să fie interpretat și după conducătorul său Litovoi „cel tare ca piatra”. „Țara lui Litovoi” este numită în documente și țara olahilor sau olacilor (vlahilor). Tihomir, cel care aduce liniște și pace. Dealul Tihomirului de la Sohodol ar fi putut sta la baza alegerii acestui supranume pentru conducătorul Basarab. Basarabii sunt conducători vechi, și luăm în considerare limbile vorbite atunci, nu cu un mileniu mai târziu. Variante posibile: Variantă puțin probabilă, poreclă dată de romani. E puțin probabilă pentru că ar fi însemnat ca Basarabii să accepte o poreclă: a) Bassareus, Basareu, în limba latină, este un epitet al lui Bachus iar „rabbi”, învățător.

Având în vedere că Burebista era disperat de bețiile care se făceau pe vremea lui, ajungând să decidă distrugerea viței de vie, varianta ar fi posibilă, Basarab ar fi atunci doar o poreclă dată de romani în bătaie de joc, însemnând, „învățătorul basareilor, sau a bețivilor”; b) basareus, îmbrăcăminte de pânză fină purtată în antichitate, un fel de cămeșoi. Numele ar putea proveni și de aici. Altă variantă probabilă.

„Ba” în limba dacoromână, aromână, și meglenoromână este în mod clar doar o negație. Iar „Sarabara” înseamnă în latină, nădragi. „Fiul lui Saraba” ar putea fi așadar în exprimarea lui Demetrius „fiul celui care poartă nădragi, sau fiul ciobanului”, știut fiind că dacii aveau nădragi. Neamul Zarabilor, amintit și în scrierile lui Iordanes, era așadar, neamul nostru de ciobani voinici și sănătoși. Îl recunoaștem și după picioare, ȋtari și cămeșoaie, să nu încercăm degeaba să găsim soluții sofisticate. Basarabii erau conducători, proveneau din nobili daci, iar nobilii purtau pantaloni fini, nu nădragi de lucru. Ei erau pentru omul de rând, „ba-sarabi”, fără nădragi, adică pe o treaptă mai sus decât ciobanii cu nădragi, nădragii fiind ȋtarii folosiți la păscutul vitelor. Nu este nici o contradicție că, în imediat, „basarab” poate fi interpretat „cel fără nădragi”.

Aceasta e valabil numai din punct de vedere autohton: cineva, care se deosebește prin portul mai nuanțat, față de marea masă care poartă nădragi. Pentru un străin însă, ca Iordanes sau Demetrius care zice Saraba, „cel cu nădragi”, toți dacii sunt neam de ciobani în ȋtari, chiar și conducătorul lor, cu toate că se îmbracă altfel. Variantă respinsă pe nedrept! Traducerea cea mai apropiată este cea a domnului Djuvara, „tata conducător”.

Cu observația că numele acesta nu e cuman și nu se desparte în „basar”- „aba”, ci în „bassa” - „raba”. Probabil că această variantă a fost respinsă de faptul că Matei Basarab încercase să-și asocieze pe nedrept (!) numele său de numele adevăraților Basarabi. Când și Matei Corvin numea pe Matei Basarab, „Bassa” al românilor se crede că o făcea în bătaie de joc. Dar încercarea de asociere nu trebuie să excludă studierea variantei privind numele, care poate fi corectă. A se vedea deci „bassa” și „rabbi”. Aceste ipoteze sunt mai plauzibile decât „varianta

cumană”. Basarabii deveniți domnitori sunt pomeniți înainte de a avea cumani pe meleagurile noastre.

Argumentul singular că ipoteza este lansată de istoricul Nicolae Iorga este astăzi cam subțire. A mai greșit el și despre Nicodim unele lucruri. Aflarea de echivalențe în altă limbă, pentru numele Basarab, nu este revelatorie. Poate nici a noastră, dar important este de a lua și alte elemente ajutătoare în calcul.

Așa cum am luat noi mai sus și credem că suntem puțin mai aproape de realitate. Prejudecățile unor istorici, ne fac să credem că unele nume trebuie căutate în orice limbă, numai în latină și română nu. Constat cu regret că metoda induce și istorici străini în eroare. Iată, găsim pe Tihomir Basarab pe un text recent nici mai mult nici mai puțin decât Tokemur, un strănepot al lui Gingis Han!

Oricare altă variantă s-ar vehicula, neamul Basarabilor este îndelung legat de istoria noastră antică și medievală. Basarabii apar mereu în istorie sub diverse nume și dispar numai în partea de istorie română „dedusă”, cea în care imaginația este în exces. Ramura Basarabilor nu era una oarecare. Era una „veche, avută și puternică” așa cum spunea Iordanes și care trăise într-o perioadă nu departe de perioada când Basarabii, destul de bogați, se pregăteau să reintre în istorie, împotrivindu-se slavilor și bulgarilor, apoi ungarilor.

Să privim însă la unul din cele mai reprezentative tezaure pentru arta tracogetică, „tezaurul de la Agighiol, socotit a fi o nestemată arheologică care are dreptul măcar la o interpretare care să-l scoată din enigmistica în care este cantonat, o încercare de pătrundere în simbolistica sa decorativă. El poate stabili chiar o punte de legătură dintre lumea geto-dacică antică și societatea feudală românească, ceea ce ne demonstrează astăzi implicit, continuitatea, permanența. Interpretat corect, acest tezaur este în măsură să taie nodul gordian al unei probleme care frământă demult istoricii români de bună credință, și anume originea dacică a familiei domnitoare Basaraba⁸¹⁶.

Numele de Sarabha însemna pentru geto-daci un motiv mitologic cunoscut de ei, aflat în strânsă legătură cu legenda întemeierii statale și a monarhului sacerdot care apare pe tezaurul de la Agighiol. Nicolae Densușianu semnalează că în Getica lui Iordanes se află un citat în care, după opinia sa, Basaraba apare sub forma trunchiată de Zarabos: „primum Zarabos Tereos, deinde vocitatos Pileatos, hos qui inter eos generosi extabant: ex quibus eis (Getis) et reges, et sacerdotes oridnabantur”.⁸¹⁷ Pe această bază, Densușianu, coroborând și cu alte date, ajunge la concluzia că neamul cel mai nobil și mai puternic al românilor de la Dunărea de Jos, numit Basaraba, este atât de vechi, încât poate fi găsit și în secolul VII î.Hr.

Atât Nicolae Densușianu, cât și B.P. Hașdeu, au sesizat că în Istoria bizantină a lui Chalcocondyla, Dan, nepotul de frate al lui Mircea cel Bătrân, era numit „fiul

⁸¹⁶ Forma Basaraba și nu Basarab este cea care se întâlnește în cronici și hrisoave, deci cea corectă.

⁸¹⁷ N. Densușianu, *Dacia preistorică*, Ed. Meteor, 2000, p. 563.

lui Saraba”, în loc de Basaraba.⁸¹⁸ Ambii istorici, pornind de la formulări de genul „Basaraba voievod, fiul preabunului Basaraba voievod” găsite în inscripții vechi, afirmă că Basaraba a fost nu doar un nume voievodal, ci chiar un titlu sacru pentru domnitorii țării. Vasile Lovinescu a arătat că întemeierea statelor medievale românești nu este decât aspectul exterior al unei reînnoiri tradiționale dacice.⁸¹⁹

Basaraba constituie numele unei caste și nu al unei familii domnitoare, care a existat în Dacia Hiperboreană. Din traducerea textului lui Iordanes (*Getica*) care spune că „primii dintre ei erau Sarabi terrei, dintre care se consacrau regi și preoți”, se poate deduce că Sarabii cumulau ambele funcții, cea sacerdotală și cea regală. Tradiția hiperboreană a unui centru spiritual universal în Dacia presupune existența unui monarh universal, poate un Rege al Lumii, care era și zeu, numit Saraba.⁸²⁰

De fapt, însuși Zalmoxis a fost numit rege și zeu și este posibil ca, în perioada hiperboreană, un alt nume al lui să fi fost cel de Saraba. Prin intermediul unui studiu al lui Mircea Eliade⁸²¹ putem pătrunde în miezul problemei mitologice Sarabha, subiect abordat în scrierile vedice, în literatura budhistă, în literatura și folclorul altor popoare indianizate ori europenizate, sedentare ori migratoare. Este timpul să nu mai respingem anapoda, fără nici o cercetare serioasă, orice ipoteză. Trebuie să admitem că și alții, în afară de noi, pot avea păreri câteodată mai bune ca noi.

Important de reținut este faptul că, în limba sanscrită, cuvântul sarabha (cu accentul pe s) având ca echivalent în limba pali, sarabha, desemnează un cervideu fabulos cu opt picioare în loc de patru. În Mahabharata, Sarabha desemnează un Asura, a cărui încarnare este regele-ermit Paurava⁸²², iar în Purana, Asura Sarabha este un monstru redutabil, cu opt picioare, mai puternic decât un leu, și adversarul lui Vișnu.

Scoțând în evidență rolul religios al cerbului, Mircea Eliade chiar trece în revistă diferitele valorizări ale mitului sarabha. Cervideul este când încarnarea unui Boddhisatva, când un Asura, adică tot o ființă divină și demonică, când un alt animal călăuză, ce obliga prinții la săvârșirea unui ritual de întemeiere. Sarabha a fost pus în legătură, pe rând, cu luarea în posesie a unui teritoriu nou, sau cu întemeierea unui regat, întemeierea unui oraș, ori obținerea suveranității universale, o experiență decisivă sau conversiune religioasă.

⁸¹⁸ B.P. Hajdeu, *Istoria critică a românilor*. Ed. Minerva, 1984, pg. 94-138 și celelalte.

⁸¹⁹ V. Lovinescu, *Dacia Hiperboreană*, Ed. Rosmarin, 1996, p.58.

⁸²⁰ V. Lovinescu greșeste crezând că Basaraba este o formă coruptă din Ban -Saraba. Nu vedem cum bas ar deveni ban.

⁸²¹ M. Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 137.

⁸²² Puerava-Paurava este un nume propriu armănesc, adică dacic. O familie de armâni numită Puerava se află în prezent în Tulcea. Iorgu Iordan reține toponimul și omonimul românesc Parava.

În literatura indiană veche există o scriere intitulată chiar „Sarabha-mingajataka”, de unde aflăm cum unui rege la început i se arată un Sarabha, pentru a-l învăța Legea, adică, în limba sanscrită, dharma. Să nu uităm că acest cuvânt, dharma (cu pronunția de dzarma) se află la rădăcina toponimului dacic Zarmisegetusa.⁸²³ Descoperit în anul 1931, în movila lui Uță, tezaurul de la Agighiol, din județul Tulcea, cuprinde mai multe obiecte de valoare, lucrate cu delicatețe din argint și din aur, decorate antropomorf și zoomorf.

Cei care cunosc diferite variantele ale legendei lui Dragoș-voevod își amintesc de un personaj feminin, Uța, de la care domnul moldovan primește binecuvântarea. Să mai amintim aici că la Calica (Agighiol) se află un loc în apropierea satului numit Sub Cunună, toponim întâlnit și în zona din apropierea Grădiștii de Munte, socotit a fi demult capitala ori centrul religios dacic. Însă pe noi ne interesează cel mai mult obiectele din această comoară, de proveniență getică și mai ales decorațiunile sale.

Pe cele trei vase de argint, sub formă de cupă, din acest tezaur, domină o unitate decorativă reprezentând un cerb cu opt picioare, având coarnele sub forma unui ax central, cu mai multe ramuri pe ambele părți. Pe aceste cupe se mai află diferite desene, reprezentând o pasăre răpitoare, ce seamănă mai degrabă cu un cocoș prinzând cu ghearele un iepure, caprine din cele obișnuite cu patru picioare, era un animal fabulos, probabil un dragon, aflat pe spatele unui porc și altele.

Ceea ce ne interesează cel mai mult este acest cervideu cu opt picioare, cunoscut, după cum am arătat mai sus, sub numele de sarabha. Iată descrierea făcută de arheologul Dimitrie Berciu a acestei decorațiuni aflate pe cupele de argint: pentru vasul nr. 1, „Animalul de la mijloc este un cerb care are coarnele bogat desfășurate și acoperite cu pătrățele și are opt picioare.

Desigur, este vorba de o exagerare, care va fi avut o oarecare semnificație”; pentru vasul nr. 2, „Animalul central care formează unitatea decorativă principală, reprezintă un țap cu opt picioare... Pe partea opusă a vasului, în dreptul primului animal cu opt picioare se află un altul, cu același număr de picioare și cu corpul acoperit cu decor similar aceluia de pe coarne”; pentru vasul aflat în posesia Metropolitan Museum din New-York: „Primul animal care ne atrage atenția este cerbul cu opt picioare, deja amintit.”⁸²⁴

Însumând, pe cele trei cupe de argint, ale tezaurului, sarabha, cervideul fabulos cu opt picioare, este reprezentat de patru ori, ceea ce îi conferă calitatea de simbol dominant. Așadar, mitul sarabha este atestat în Dacia și arheologic, nu doar lingvistic, deși el nu a atras atenția până în prezent. Cele opt picioare ale cerbului de pe cupele de argint nu reprezintă nici o exagerare artistică, așa cum

⁸²³ Vezi *Zalmoxis în cântecul bătrânesc*, Editura Cronicarul, Tulcea, 2003, pg.6-8 și celelalte.

⁸²⁴ D. Berciu, *Arta traco-getică*, Ed. Academiei, 1969, p.33

credea D. Berciu, ci este o ilustrare a cerbului sarabha, care a fost un mit daco-hiperborean, ceea ce ne demonstrează o cultură mitologică de un înalt rafinament.

Se pune problema cum să înțelegem numele de Basaraba. Este evident că avem în față un cuvânt compus cu substantivul sarabha. Particula lingvistică din capătul cuvântului poate fi citită fie bha, fie bas, ambele sunt posibile. În limba sanscrită particula „Bha” sintetizează mai multe sensuri: a străluci, a apărea, a se manifesta, a părea, sau a avea darul să, ori a trece drept, a arăta ca.⁸²⁵

Prin urmare, Bha-Sarabha ar putea să înseamnă „a părea, a trece drept, a arăta ca Sarabha”. Bhasarabha nu poate fi în acest caz decât monarhul înțelept care își călăuzește norodul, precum face un sarabha, spre un teritoriu mirific, care, în sens istoric constituie mitul întemeierii statale, iar în sens religios înseamnă eliberarea de suferințele existenței.

Ori voievodul este cel ce te conduce spre celălalt mal, făcătorul de vad, acel tâtankara, călăuza-monarh. Dintotdeauna regii geto-daci, urmând pe Zalmoxis, rege și zeu, au fost și călăuze religioase. Însuși Neagoe Basarab, domnitor pios și iubitor de carte, a primit numele de la simbolul înțelepciunii, numit în limba dacică „nagă” (șarpe), iar voievodul moldovean Ștefan cel Mare, mare constructor de mănăstiri și biserici, un ocrotitor al bisericii ortodoxe, a fost supranumit Ștefan cel Mare și Sfânt.

Cea de a doua variantă, adică cea Bas-Sarabha, este tot atât de posibilă, mai ales că, în toată grafia medievală românească întâlnim forma Bassaraba, așa cum se vede în inscripția de pe moneda bătută de voievodul muntean Constantin Brâncoveanu, cam prin anul 1713: Constantinus-Bassaraba/de Brankowan. Tălmăcirea această a lui Bas Sarabha necesită o dezvoltare mai amplă, oricum numele de Basaraba rămâne același. În limba română, pe lângă omonimul și toponimul Basaraba, mai avem și cuvântul cosoroabă, însemnând fiecare dintre bârnele așezate orizontal deasupra pereților casei, în lungul acoperișului, pentru a susține căpriorii.

Asemănarea dintre coarnele cervideelor și structura de lemn a acoperișului caselor la români este sigur evidentă: cosoroabă seamănă cu coarnele unui sarabha, pe când căpriorii, seamănă cu coarnele unui cerb obișnuit. Un neam constructor de case nu putea fi unul migrator, ceea ce ne îndreptățește să credem că acest mit este unul autohton, sigur extrem de vechi, precum am arătat.

Câteva concluzii: existența unei caste sacerdotal-regale, numită Basaraba, în societatea dacică, se susține nu doar lingvistic ci și arheologic; voievodul Basaraba nu trebuie căutat în evul mediu ci în perioada dacică de dinaintea lui Burebista; tradiția sacerdotal-regală s-a păstrat nealterată la daci și ea a ieșit la suprafață după un mileniu de la agresiunea romană, de data aceasta sub o haină creștină; nu există nici o ruptură între societatea feudală valaha și societatea geto-

⁸²⁵ Danila Icze - *Dicționar sanscrit-român*, Ed. Universității București.

dacică, iar cei care au văzut mereu în numele Basaraba o etimologie cumană au greșit; regele înmormântat la Agighiol-Tulcea în sec. IV î.Hr., a făcut parte din casta Sarabha, ca dovadă reprezentarea mitului în cauză pe obiectele de argint ce i-au aparținut; basaraba poate fi un cuvânt compus din bha și sarabha, însemnând „Cel asemeni unui Sarabha”.

A existat pe teritoriul Daciei, în perioada hiperboreană, un centru spiritual universal condus de un monarh-sacerdot, numit Basaraba; cuvântul cosoroabă, din limba română, arată că avem de-a face cu un mit autohton autentic, posibil al unei populații sedentare, constructori de case. Este încă un argument că aici s-au format marile mituri indo-europene și că Dacia a fost centru de civilizație al indo-europenilor.”⁸²⁶ Privea fascinat la grămăticii buluciți și istoricii intrați așa năvalnic în această interminabilă discuție și de acum putea spune că a înțeles, în sfârșit, ce înseamnă furia latină la acest popor, cea care nu cedează niciodată, oricât de clar ar fi un subiect. Îi ascultase atent, dar era mult mai preocupat de un avânt democratic susținut masonic, care-i cam amestecase toate gândurile. Un sârb, Pavic parcă îl chema, scria ceva simpatic și adevărat astăzi, enervat pe bună dreptate că: „Până acum popoarele mari le oprimbau pe cele mici. Acum este invers.

Acum, în numele democrației, micile națiuni le terorizează pe cele mari. Privește în jurul nostru: America albă se teme de negri, negrii se tem de portoricani, evreii de palestinieni, arabii de evrei, sârbii de albanezi, chinezilor le e frică de vietnamezi, englezilor de irlandezi. Peștișorii ronțăie pe la urechile peștilor mari. În loc să fie terorizate minoritățile, democrația a introdus o altă modă, trăitul cu frica în sân a majorităților de pe planetă...

Asta-i democrația voastră, o puță-n ceață... Era de acord și l-ar fi luat chiar și ca sfetnic. Iar domnitorii celor două țări române se plimbau și tot discutau, poate pentru prima dată constructiv, că pregăteau și ei o nuntă și nu mai trebuia încrâncenare, lumea evoluase. Istoria a consemnat acest fapt pozitiv: „O însemnătate deosebită în seria călătoriilor din anul 1844, cu vizibile efecte produse asupra spiritului public al vremii, a avut călătoria lui Gheorghe Bibescu, împreună cu suita sa, la Focșani, în vederea întâlnirii cu domnitorul Moldovei, Mihail Sturdza. Din suită, alături de înalții demnitari ai statului,⁸²⁷ făceau parte și

⁸²⁶ *Tezaurul de la Agighiol. Mitul Sarabha la geți*, Gh. Șeitan.

⁸²⁷ Asupra semnificației acestui moment în contextul evoluției statutului politic internațional al țării Românești, vezi: Dan Berindei, *Diplomația românească modernă*, București, 1995, p. 54-56; Anastasie Iordache, Apostol Stan, *Apărarea autonomiei Principatelor Române. 1821-1859*, București, 1987, p. 83-84. Pe larg vizita domnitorului țării Românești la Brăila și Galați și întâlnirile sale cu domnitorul Moldovei au fost relatate în „*Vestitorul românesc*”, an VII, 1843, nr. 60 din 30 iulie, p. 237-260, la rubrica „Știri din Lăuntru”. După opinia noastră, S. Marcovici este autorul amplei relatări a acestei deplasări din ajunul călătoriei la Constantinopol; în acest sens, o comparație cu relatările din intervalul imediat următor, pe care autorul le semnează, ni se pare

doi scriitori, Grigore Alexandrescu și Simeon Marcovici, cel de al doilea urmând a fi, după cum vom vedea mai departe, autorul relatărilor trimise de la Focșani gazetei „*Vestitorul românesc*”. Plecarea sa din București are loc în ziua de 31 octombrie 1844, spre prânz, și „după o norocită călătorie de 8 ceasuri, prin județele Ilfov, Ialomița și Buzău” seara se ajunge în orașul Buzău.

Aici, domnitorul, „trecând pe sub feluri de arcuri de triumf și prin orașul iluminat, a tras, împreună cu numeroasa suită, la falnica episcopie”, unde este întâmpinat de episcopul cărturar Chesarie, precum și de “mulțime de norod”.

A doua zi, la 1 nov., domnitorul cercetează „așezământurile și dregătoriile publice” din acest oraș, începând cu seminarul episcopiei, înființat în anul 1836, continuând cu școala, apoi cu „magistratul”, „cârmuirea”, tribunalul și spitalul.

La 2 noiembrie, după ce domnul în cursul dimineții „căutase” toate jelbile, are loc deplasarea prin județul Slam-Râmnic, cu o scurtă oprire în orașul Râmnic, pentru ca abia în după-amiaza zilei de 2 noiembrie să aibă loc sosirea în orașul

semnificativă. Vezi nr. 62 din 16 august, din 1843, relatând, după „*Albina românească*”, deplasarea de la Brăila și Galați, pe Dunăre, cu vaporul „Zrini”, iar apoi din nou la Brăila și de aici la București, unde Bibescu, la 30 iulie, reîntra în „Belvederul” său. Merită subliniat faptul că această întâlnire între cei doi domnitori se înscria pe linia unei politici de strânse raporturi, afirmate cu hotărâre, de la bun început, în acest sens, Bibescu intrând în corespondență cu M.Sturdza, iar apoi inițiind întrevederea susmenționată de la Galați. Pe același domn al Moldovei, ulterior, după perfectarea vizitei, Bibescu avea să-l informeze asupra conținutului convorbirilor din capitala otomană. Pentru corespondența dintre cei doi, la care ne referim, vezi Biblioteca Academiei Române, Serviciul Manuscrise, *Arhiva Gh. Bibescu, pachet XIII, Varia I*, copii după scrisori din aprilie; S.5 (1)/XCVIII ș.a. Cu câteva zile înainte de începerea călătoriei la care ne referim aici, la 12 august 1844 st.v., printr-un opis domnesc erau distribuite înaltele îndatoriri de conducere a treburilor statului, în intervalul lipsei domnitorului, Sfatul Administrativ Extraordinar urmând a se întâlni de două ori pe săptămână pentru a dezbate și a lua deciziile cele mai importante. Cf. Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale (în continuare D.A.N.I.C.), fond Vornicia din Lăuntru, ds. 1389/1843, f.3. În prealabil, în vederea pregătirilor de primire, aici se deplasase aghiotantul domnesc, colonelul Grammont. Cf. „*Vestitorul românesc*”, VII, 1843, nr. 65, p. 257. Este de observat că domnul a discutat cu delegația brăileană și asupra unei chestiuni care avea să constituie unul din subiectele de bază ale convorbirilor de la Constantinopol, după relatarea „*Vestitorului românesc*” din 12 august, în această privință el ținând să precizeze: „Cât pentru ceea ce se atinge de vama ce se ia la producturile care ies din Valahia în Turcia, aceasta va fi cel mai întâi sfârșit al osârdiei noastre în călătoria ce facem la Constantinopol”. Cf. „*Vestitorul românesc*”, VII, 1843, nr. 67, p. 265. Unele fragmente din aceste relatări vizând mai ales atenția de care s-a bucurat domnul român la Constantinopol au fost publicate de noi în revista „*Magazin istoric*”, an XXI, nr.4, aprilie 1987, p.38-41, sub titlul: 1843: Un domnitor român în vizită la Istanbul. 24 Decorarea acestuia de către sultan, cu Nișan-Iftihar, cel mai înalt ordin turcesc, „pentru slujbele săvârșite ca om de litere și ca am ploaia”, decorare făcută la recomandarea lui Gh.Bibescu, marca un moment semnificativ în ascensiunea publică a scriitorului, intrarea sa definitivă în anturajul domnitorului țării Românești. Altfel, evenimentul decorării scriitorului de la București nu scăpa atenției cunoscutei gazete „*Propășirea*”, atunci apărută la Iași, sub conducerea lui M.Kogălniceanu (cf.I, 1844, p.20).

Focșani, unde oaspeții erau întâmpinați de un „norod numeros”, cu „veselitoare strigări de ura”⁸²⁸. Celălalt domnitor, Mihail Sturdza, al Moldovei, sosise cu trei ore mai devreme, în partea „moldovenească” a orașului Focșani, de unde, la aflarea știrii venirii lui Bibescu, trimite imediat în întâmpinarea acestuia pe beizadelele Dimitrie și Grigorie, primul, șef al oștirii, al doilea, colonel și aghiotant. Apoi, împreună cu suita sa, și în compania beizadelelor, Gh. Bibescu se deplasează în cealaltă parte a orașului pentru a vizita pe domnul Moldovei, evenimentul prilejuind în orașul Focșani o intensă sărbătoare patriotică.⁸²⁹

După ce își prezintă, reciproc, membrii suitelor, cei doi domnitori se retrag în cabinet, în convorbiri de peste trei ceasuri. Ce au discutat cei doi, autorul relatărilor nu ne comunică, și chiar dacă ar fi avut cunoștință de conținutul discuțiilor nici n-ar fi putut s-o facă, într-un text destinat publicității. În ziua următoare, la 3 noiembrie, vodă Bibescu vizitează „canțelariile publice și școala” din oraș, apoi, la amiază, are loc o nouă întâlnire, de data aceasta la reședința domnului muntean. Domnitorii, cu suitele lor, iau masa împreună, cu care prilej se țin toasturi, însoțite de „sunetul frumoasei muzici naționale și strigările de ura ale celor ce au avut cinste a fi părtași la acea masă”. Apoi, după ospățare, cei doi se retrag din nou în cabinet, rămânând în convorbiri „până la nouă ceasuri din noapte”.

A patra zi a șederii la Focșani, la 4 noiembrie, masa comună de prânz se ia la „reședința domnului Moldovii, cu aceleași închinăciuni veselitoare”, în seara aceleași zile, după despărțire, domnul muntean, cu suita, luând drumul de întoarcere, noaptea următoare fiind petrecută la Buzău. De aici, la 5 noiembrie, se parcurge traseul de întoarcere spre București, unde domnul și suita sosesc în seara acestei zile.

Trebuie subliniat că întâlnirea de la Focșani din toamna anului 1844 dintre cei doi domni a avut un anumit ecou în presa vremii, reflectând, de fapt, efectele ei asupra spiritului public românesc, la o dată când ideea unirii celor două principate era în plin proces de maturizare.

Întâlnirea de la Focșani era relatată și de „*Albina românească*”, de la Iași, a lui Gh. Asachi, care semnală prezența în suita domnului muntean a celor doi

⁸²⁸ Conform adresei din 20 august 1844 către cărmuirile județelor prin care avea să treacă suita domnească, plecarea din București era fixată la 22 august și reîntoarcerea la 13 septembrie. Cf. D.A.N.I.C., fond Ministerul de interne. Administrative, dos. 19/1844, f. 1. Printr-o adresă către Departamentul treburilor din Lăuntru, domnitorul făcea cunoscut că ocărmuirile județene trebuie să se abțină de la cheltuieli inutile în vederea festivităților de întâmpinare: „primirea cu dragoste și cu bucurie din partea obștii este aceea care singură ne va putea mulțumi, iar din partea dregătorilor locale mijlocul de a ne îndatora este îndeplinirea cu credință și osârdie a îndatoririlor posturilor lor”. Cf. Ibidem, f.6, ofis domnesc adresat Departamentului din Lăuntru.

⁸²⁹ „*Albina românească*”, XVI, 1844, nr. 90, din 12 noiembrie, p. 370.

„literatori însemnați”, S. Marcovici⁸³⁰ și Grigore Alexandrescu, iar în suita domnului moldovean, prezența poetului Vasile Alecsandri⁸³¹. Semnificative în mod deosebit pentru însemnătatea aparte care se conferea evenimentului, în sensul coincidenței lui cu aspirațiile de unitate națională ale românilor, erau comentariile apărute în principala publicație de peste Carpați, *Gazeta Transilvaniei*, condusă de George Barițiu.⁸³²

De o atenție deosebită se va bucura în presa vremii întâlnirea următoare dintre domnitorii țării Românești și Moldovei, din toamna anului 1845, prilejuită de căsătoria lui Gheorghe Bibescu cu d-ra „Marițica cea frumoasă”, născută Văcărescu, ceremonia căsătoriei și cele mai de seamă sărbători legate de ea desfășurându-se în orașul Focșani,⁸³³ ținând seama de obiceiurile tradiționale, de împrejurarea că Domnul și Doamna Moldovei patronau evenimentul, alături de Bibescu, în calitate de nuni, de larga încurajare pe care autoritățile au dat-o în întreaga țară ceremoniilor și serbărilor în cinstea perechii domnești,⁸³⁴ acest eveniment s-a aflat zile în șir în atenția publică, în conștiința contemporanilor fiind corelat cu sentimentul cel încurajator, al trainicelor legături de sânge stabilite între conducătorii celor două țări române.

Desigur, în această serie de note de călătorie, autorul insistă asupra unor amănunte legate de cadrul tradițional al ceremoniei căsătoriei; el ne descrie, cu alte cuvinte, desfășurarea unei nunți domnești rare, cu mai bine de un secol și jumătate în urmă, cu obiceiuri și cu multe tradiții specifice doar poporului român, asemenea descriere specială oferind etnologului zilelor noastre amănunte destul de interesante.

⁸³⁰ Profesor de retorică la Sf. Sava, remarcabil gânditor și cărturar de prestigiu în epocă, alături de alți urmași ai lui Gh. Lazăr - Ion Heliade-Rădulescu, P. Poenaru, E. Potecă, și-a adus o contribuție remarcabilă la mișcarea de renaștere culturală a poporului român. El se numără între acei puțini scriitori care au avut privilegiul de a se bucura, postum, de înalta prețuire a lui Mihai Eminescu. Vezi, în acest sens, N. Isar, Simeon Marcovici, un scriitor mult prețuit de Eminescu, în „*România literară*”, an XX, nr. 33 din 13 august 1987, p. 19. „Marcovici, avea să scrie marele poet național, cu prilejul morții cărturarului, face parte din generația aceea care au prefăcut limba română în limbă literară. Scrieri originale nu are (în realitate, la acea dată, poetul nu le descoperise încă! - n.n., N.I.), dar limba traducerilor sale este aproape clasică și poate servi de model oricărui scriitor român”- M. Eminescu, *Opere. IX. Publicistică. 1870-1877*, București, 1980, p. 401.

⁸³¹ „*Gazeta Transilvaniei*”, VII, 1844, p. 351; 366; 371-372; 379.

⁸³² Hotărârea căsătoriei era comunicată la 22 august Vorniciei din Lăuntru printr-un ofiș domnesc; se explica apoi printr-o altă adresă aceleiași Vornicii motivele care impuneau ca ceremonia căsătoriei să se desfășoare la Focșani, iar nu la București și se stabilea programul desfășurării ei, la 9 septembrie, în orașul de pe Milcov. Cf. D.A.N.I.C., Vornicia din Lăuntru, dos. 917/1845, f.3.

⁸³³ D.A.N.I.C., Vornicia din Lăuntru, dos. 1029/1845, f. 59: Jurnalul Sfatului Administrativ Extraordinar din 23 august, prin care se lua notă că pentru desfășurarea călătoriei erau necesare, pe lângă caii poștelor, încă 500 de cai, cu căruțașii lor, în acest sens urmând a se face cărmuirilor județene comunicările de rigoare.

⁸³⁴ „*Vestitorul românesc*”, IX, 1845, 25 septembrie, p. 283-286.

Principalele relatări despre serbările de la Focșani, precum și despre noua întâlnire dintre cei doi domni, de asemenea, apar în „*Vestitorul românesc*”⁸³⁵, tot fără semnătură, și ele aparțin, foarte probabil, după opinia noastră, aceluiași S. Marcovici, prezent și de această dată în suita domnitorului muntean. Cununia celor doi, care trebuia să constituie momentul de vârf al serbărilor, era anunțată în dimineața zilei de 9 septembrie de „tunetul” a 21 de tunuri, în mod deosebit atmosfera de intensă sărbătoare a acestei zile fiind descrisă cu talent de autorul reportajului.

Cununia religioasă, cea din ziua de 9 septembrie, ospățul de prânz care i-a urmat, apoi petrecerea de seară la reședința nunilor moldoveni, „o soare strălucită cu cele mai frumoase focuri de artificii, pregătite cu mare iscusință”, toate acestea au fost completate a doua zi, în ziua de 10 septembrie, ultima zi a serbărilor, cu o „manevră cu focuri”, executată la marginea orașului de tânăra oaste munteană, cu unele unități combinate de infanterie, cavalerie și artilerie, în prezența celor doi domni, precum și a unor ofițeri străini, veniți de la Brăila și Galați.

Sentimentul de „dragoste și înfrățire” care domnise în aceste zile în orașul Focșani, de pe Milcov, era atât de puternic încât, după autorul relatărilor, „pomenirea aceștii solemnități se va păstra cu drag în toată întinderea generațiilor rumâne”. Oricum, întâmplările acestea, așa cum am menționat, au avut un larg ecou în conștiința publică. Le-au relatat nu numai „*Vestitorul românesc*”, prin articolele trimise de corespondentul său, membru al suitei, ci și alte periodice. „*Curierul românesc*” al lui Heliade, de asemenea, a publicat mai multe reportaje de la Focșani, autorul lor, nesemnat (poate Grigore Alexandrescu, mai degrabă decât Heliade!), încorporând în ele și numeroase versuri de diferiți poeți ai timpului.⁸³⁶

Pe larg au fost relatate manifestările de solidaritate dintre moldoveni și munteni de la Focșani de „*Albina românească*”, de la Iași,⁸³⁷ unele dintre reportaje având ca autor pe Vasile Alecsandri, membru al suitei domnitorului moldovean. Pentru a patra oară, într-o succesiune anuală, se întâlnesc cei doi domnitori și în primăvara anului 1846, când voievodul Mihail Sturdza vine la București.

Pe traseul spre capitala munteană, domnul Moldovei se oprește la Buzău, înnoptând la episcopie, unde se oprea, de obicei, și domnul muntean, pregătiri deosebite de întâmpinare fiindu-i rezervate la București. Relatarea publicată cu acest prilej, în aceeași gazetă atentă, „*Vestitorul românesc*”, pune, de fapt accentul pe semnificația politică a noii întâlniri avute. „Din veacurile cele mai slăvite ale

⁸³⁵ „*Curierul românesc*”, XVII, 1845, p. 255-257; 259-262 (greșit 272), 275, 280, 281 bis - 282 bis.

⁸³⁶ „*Albina românească*”, XVII, 1845, p. 289-291, 293, 302, 305, 306, 309.

⁸³⁷ „*Vestitorul românesc*”, X, 1846, nr. 31, din 23 aprilie, p.121.

analelor Rumâniei, citim aici, nu s-au mai văzut domnii stăpânitori ai prințipatelor Moldaviei și țării Rumânești adunați la un loc de singura sântă legătură a dragostii și adevăratei frății”.⁸³⁸

Relatăată tot așa și de alte publicații, de *Curierul românesc*⁸³⁹ sau de *Albina românească*⁸⁴⁰, vizita lui Mihail Sturdza la București parcurge un moment de vârf cu prilejul asistenței sale, în compania domnului muntean, la manevrele oștirii muntene desfășurate pe câmpul Colentinei. Pentru semnificația care se dădea acestei noi întâlniri, cât și manevrelor în sine, din nou merită remarcată atenția acordată acestui eveniment de „*Gazeta Transilvaniei*”.

Într-un interesant reportaj, sosit cu întârziere la redacția acestei gazete, al cărui autor, după opinia noastră, nu este S. Marcovici, domnul muntean era elogiat fără rezerve, dar mai ales se pleda pentru dezvoltarea urgentă a oștirii naționale, pentru dezvoltarea în continuare a legăturilor bune dintre țările române.”⁸⁴¹ Tratatul de la Adrianopol din 2-14 septembrie 1829, încheiat între Rusia și Turcia, menționa ceva în articolul 5: „...Pentru serviciul carantinelor, pentru paza siguranței frontierelor, pentru ținerea bunei ordini în orașe și sate și executarea legilor... fiecare principat va putea să întrețină un număr de gărzi înarmate strict necesar. Numărul și întreținerea acestei miliții vor fi reglementate de către domni țării împreună cu divanele lor respective...”

Poliția în Muntenia era pusă sub conducerea marelui Spătar, iar în Moldova, sub cea a Hatmanului și organelor lor de execuție, care se numea ispravnici sau pârcălabi, privighetori de ocoale, căpitani de orașe și de frontiere, polcovnici, seimeni, armași, zapcii și străjieri.

Prevederile tratatului acesta au favorizat apariția condițiilor pentru îmbunătățirea viitoare a organizării și funcționării forțelor de ordine internă. A fost elaborat Regulamentul Organic, pus în aplicare în iulie 1831 în Muntenia și în ian. 1832 în Moldova.

Pentru ambele provincii, era prevăzută înființarea grabnică a Ministerul Trebilor din Lăuntru, abilitat prin lege cu conducerea administrației generale a principatelor respective, realizarea ordinii interne și siguranței de stat.

La 5 martie 1830, prin Ofisul cu numărul 1689, chiar generalul Kisseleff a instituit o comisie, sub îndrumarea și conducerea vel agăi Constantin Cantacuzino,

⁸³⁸ „*Curierul românesc*”, XVIII, 1846, nr.33, p. 133-135; nr. 34, p.129; nr. 35, p. 1

⁸³⁹ „*Albina românească*”, XVIII, 1846, p. 133-134.

⁸⁴⁰ „*Gazeta Transilvaniei*”, an IX, 1846, nr. 43, din 27 mai, p. 169-170. Referitor la explicația publicării tardive a acestui articol, de la București, datat 22 aprilie, într-o notă a redacției se făcea mențiunea: „Întârziat, nu pricepem cum!” Cert este însă că o relație detaliată a manevrelor de la București este reproducă cu întârzierea corespunzătoare de “*Vestitorul românesc*” de la București după această relatare din „*Gazeta Transilvaniei*”.

⁸⁴¹ *Sub semnul romantismului, de la domnitorul Gheorghe Bibescu la scriitorul Simeon Marcovici, Nicolae Isar.*

care avea rolul să întocmească un proiect de organizare a poliției țării. Au fost întocmite destul de repede Regulamentul Oștășesc pentru Miliția Pământescă a Principatului Valahiei și Regulamentul pentru Miliția Națională a Moldovei. Se prevedea în bugetul anual suma de 850.120 lei pentru întreținerea dorobanților din Muntenia și 323.000 lei pentru întreținerea slujitorilor din Moldova. În ambele principate românești apare rangul Vornicului de poliție. Acestuia îi era „încredințată supravegherea și ocârmuirea treburilor polițienești. El avea sub ordinele sale severe o serie de magistrați polițienești de ordin puțin mai inferior, pe vorniceii care îndeplineau paza orașelor, târgurilor și satelor.

Din anul 1861, Vornicia din Lăuntru, denumită atunci și Ministerul Trebilor din Lăuntru, a luat denumirea clasică de Ministerul de Interne. Personajul nostru decorativ, înțeleptul effendi, cel care privea lumea aceasta cu alți ochi și care ne ajută pe noi să ne cântărim singuri, privea descumpănit în jurul lui. Era învălmășeală mare cu drumurile în țara asta. Trebuia să aducă ceva de la București până la Pitești, ceea ce la început nu i s-a părut a fi ceva de nerezolvat, dar aști... Nu tu chervane, nu tu cai de poștă odihniți, vizitii grosieri bețivăneau prin bodegi, ce mai, era daravelă mare.

Ca să ajungi de la București la Pitești ai două căi. Una fedeleș, aruncat pe vre-un cal de lotru, hălăduind prin codrii Vlăsiei vre-o câteva zile, pe potecile hoților. Adică plicticos și cretin. Există și o a doua variantă, pentru cei care și-o permit. Adică o iei mataluță spre Constanța pe o plută, „pe Argeș în gios, pe un drum frumos... de Dunăre”, sări în vapor, tuști la turci pe sub buza malurilor până la Bosfor, pe urmă hopa-hopă prin Irak printre beduini, pe urmă ții tu gaia-mațu’ așa drumul mătășii până în China, bei un ceai negru cu chitaii, apoi traversezi Pacificul la bordul unei corăbii mai zdravene, o iei prin hamburgeriea din California hăt... spre New Jersey, de acolo sari țănoș și la New York în bampor, traversezi relaxat Atlanticu’, pătrunzi fără pașaport prin vestul Europei, intri în țară pe la Arad, îți faci plinul de gropi până la Deva, cu un supliment pe Valea Oltului, ca să-ți ajungă, adăști o zi-două pe la vre-o mănăstire la Râmnicu-Vâlcea și gata... poștalionul te depune mintenaș, plin de colb peste tot, tocmai la Pitești. Varianta a doua este, recunoaște-ți și voi, mult mai subtilă. Spectaculoasă, palpitantă, are și avantajul că le arăți vecinilor ce îți permiți tu, în afară de prăvălie cu scară. Ca să-i ofiți, sâc! Și mai ales că tu n-ai nici un stres, și nici o grabă evidentă. Vizitiul, un om mătăhăint serios, îți va spune: „Babylonio dracone, beiule!”, lume amestecată rău și greu tare de stăpănit, bre, să ni iertați cinstiți boieri dumneavoastră, dar părintele Pafnutie zise alaltăieri la slujbă că „Deus esse sese credunt”, probabil că știe el că am a scăpat de akîngii⁸⁴² lui Pasvant oglu, și-o veni și Dragobetele...

⁸⁴² Corp de cavalerie ușoară

Era foarte preocupat și dornic să-și urmărească atent afacerile bănoase și orice informație aici se obținea greu, doar la jumătatea celei trebuitoare unui comerț civilizat.

Dar de data aceasta era convins că toate vor veni la timp. Așa-i vestise kapudanul porturilor Galați și Brăila, printr-un olăcar venit în goana calului, trimis seara, trecând aceasta în Múhimme Deftri-ul portului⁸⁴³ și dând foarte urgent pentru aceasta și kanunnameaua⁸⁴⁴ trebuitoare. Pentru el grijile deabia de acum încolo deveneau serioase. Cele două orașe erau pline de căruțe și negustori în piețile desjugătoare de lângă porturi, toți erau foarte grăbiți să care prețioasa lor marfă pe polițele prăvăliilor, negustorii așteptau, căruțașii înjurau voios, se îmbrânceau, cravașele șuierau pe cheiuri, lovind ori spinările cailor, ori cele ale hamalilor deja istoviți, lumea parcă începea să se grăbească mai mult decât trebuia, dar comerțul era comerț, era lucru aproape sfânt, iar effendi era foarte preocupat de calitatea mărfii, de siguranța drumurilor, de riscul jafurilor multe făcute de lotri locali, sau de cei care veneau chiar de la Istanbul, deghizați uneori în haina oficialităților care se îngrijeau de colectarea seului, a cărnii sărate, a grâului și a calupurilor de ceară, a mierii de albine, așa de căutate și așteptate de măritul sultan.

Era acolo în joc toată reputația lui de negustor serios și priceput și nu era deloc dispus să și-o murdărească din neghiobie. Tropotul trăsurilor, care aduceau mușterii și negustori importanți în clădirea bursei de pe strada portului, îl determină parcă instinctiv să iuțească pasul, poate și înjurăturile aspre ale birjarilor, ori plesniturele biciurilor să fi avut vre-un rol. Lumea portului prindea viață din ce în ce, alergau bidivii sub îndemnul muscalilor scapeți, scoțând scânteii din potcoavele deabia aplicate pe copitele lor moi.

Hamalii apărea de dimineață, încă mahmuri după chiolhanul nopții, dar erau încrezători că vor găsi de muncă, motiv pentru care-și scriau cu creta pe talpa pantofului prețul trezirii din somn, după care adormeau nepăsători pe pavajul cheului, strecurându-se într-un somn foarte necesar refacerii. O raită prin Brăila la Moara Violatos (era cea mai mare din estul Europei) i-a adus lui effendi făina necesară unei corăbii spre Istanbul. Peste mai mulți ani această mândrie de fapt a Bărăganului de la 1898, cândva inima portului Brăila, unde prin anii '20 era și bursa mondială de grâu, este aproape părăsită.

Era adesea frământat de istoria lumii, de istoria poporului căruia îi aparținea, încerca de multe ori să înțeleagă dacă Babilonul s-o fi terminat în puzderia de credințe, de popoare de limbi materne, care au încrâncenat oamenii mereu și nu de puține ori i-au distrus.

⁸⁴³ Condica afacerilor importante

⁸⁴⁴ Reglementarea comercială

Avea această psihoză continuă de a nu fi ieșit din Babilon, se vedea prea multă vânzoleală și prea puțină înțelegere și treabă. A încercat să afle de fraged povestea strămoșilor lui din triburile turcilor oghuzi (numiți de bizantini și uzi), originare din teritoriul cuprins între fluviul Iaic (Ural) și Marea Caspică, până la Munții Altai. A aflat, dintr-o lucrare a lui Constantin Rezachevici, că ei au pătruns în Horezm, până spre Volga, dând naștere, în sec. XIV neamurilor uzbek și kazah. Alte triburi ale uzilor au pornit spre vest, pe urmele pecenegilor, prin stepa nord-pontică, la rândul lor împinse de cumani și hărțuite de ruși.

Pe la 1050 primele lor elemente apar în Buceag și Câmpia Română. În anul 1060, au fost înfrânți sever de cneazul Iziaslav al Kievului, strămutându-se în stânga Dunării de Jos, în spațiul românesc. După numai patru ani, uzii au trecut în masă fluviul în Imperiul bizantin, unde, în 1065, au fost învinși de bizantini și pecenegi, rămășițele lor fiind colonizate în Macedonia sau fugind înapoi peste Dunăre pentru a se angaja în slujba cnezilor ruși. În a doua jumătate a sec. X, odată cu uzii care porniseră spre Dunăre, pe la nordul Mării Negre, alte triburi ale acestora, islamizate la mijlocul aceluiași veac, au plecat spre sud-vest, sub numele păstrat în istorie de turci selgiucizi, după numele unuia dintre conducătorii lor, Selgiuc (Selçuk), fondatorul dinastiei. Spre fârșitul sec. X ele întemeiau un întins stat turco-selgiucid, cunoscut sub numele de Imperiul marilor Selgiucizi, stat care cuprindea Iranul, Irakul, Afganistanul și Siria, vizând Armenia și Asia Mică bizantină.

În a doua jumătate a sec. XI acest imperiu s-a împărțit între mai multe dinastii selgiucide, cea mai puternică dintre ele devenind cea din partea apuseană, care a realizat ocuparea Asiei Mici bizantine, întemeind aici sultanul de Rum (1077-1302). În anul 1015, turcii selgicizi au început pătrunderea în teritoriile bizantine din Asia Mică. Atacat de uzi la vestul Mării Negre și de rudele lor selgiucide în Asia Mică, Imperiul bizantin a putut reacționa serios abia în 1065, când i-a învins pe uzi la sud de Dunăre. În schimb, la 19 august 1071 selgiucizii din Iran, conduși de Alp Arslan, au obținut o mare victorie la Mantzikert (Malazgirt), la nord-vest de lacul Van. Selgiucizii l-au luat atunci prizonier pe împăratul Roman IV Diogenes; prin tratatul de pace încheiat, acesta recunoștea dreptul turcilor selgicizi de a se așeza în Asia Mică (Anatolia). Sarcina de a organiza noile teritorii cucerite de selgiucizi a revenit lui Suleiman, beiful de Niceea (Iznik), care era vărul primar al lui Alp Arslan. Acest Suleiman, conducătorul de atunci a Anatoliei, este considerat întemeietorul sultanatului de Rum, cel cu centrul la Konya (Iconium), care între 1080-1243 și-a întins stăpânirea peste aproape întreaga Asie Mică.

Invazia mongolă și înfrângerea de la Kă-sedag (Köse Dag), în nord-estul Anatoliei, în anul 1243, au marcat însă începutul prăbușirii sultanului de la Rum. Ajuns sub strictul control al ilhanului mongol din Iran, ultimul sultan selgiucid a

fost înlăturat definitiv în 1308. Sultanul de Rum a mai avut, se pare, un contact anterior cu spațiul românesc pontic. Prin anii 1221-1227 sultanul Assaeddin Kaykobad I (1220-1237) a inițiat o mare expediție de cucerire a orașului Sudak din Crimeea, aflat sub stăpânire cumană. Cum unii oșteni ai săi se temeau de călătoria pe mare, „au mers pe uscat, prin țara valahă, ținând malul mării”, ceea ce din punct de vedere geografic și militar pare greu de realizat, dar nu imposibil.

Acțiunea aceasta, care a făcut ca, în 1263-1264, un grup de turci selciucizi din sultanatul de Rum să părăsească Anatolia și să se așeze în Dobrogea, a fost determinată de conflictul dintre sultanul în exercițiu Izzeddin Kaykaus II (1245-1257) și fratele său Rukneddin Kâlâs Arslan IV. Acesta din urmă, cu ajutorul mongol de la ilhanul Hülag, a pătruns în anul 1257 în Anatolia, silindu-l pe Izzeddin Kaykaus II să se retragă, împreună cu familia sa și o parte din trupe, la Antalya, în sudul Anatoliei, pe țărmul Mării Mediterane.

După alte înfrângeri suferite în Anatolia răsăriteană de oastea sa, care era comandată de Ali Bahadir, Izzeddin a cerut împăratului bizantin Mihail VIII Paleologul (1259-1282) dreptul de a se refugia pe teritoriul încă bizantin. În 1261, împăratul bizantin Mihail VIII a reușit să-i alunge pe cruciații latini din Constantinopol, fiind considerat restauratorul imperiului.

Izzeddin Kaykaus II i-a cerut împăratului să-i acorde un loc potrivit de așezare pentru el și oamenii săi pe teritoriul bizantin. Cronicarul Yaziciglu Ali și menționează: „Împăratul le-a acordat acestora, ca loc de patrie, țara Dobrogei, care avea locuri bune, potrivite pentru creșterea vitelor, climă plăcută și locuri bune de vânat. Atunci, ei au înștiințat în taină toate familiile turcești nomade din Anatolia, cele care depindeau de ei. Mult timp în țara Dobrogei erau două-trei orașe musulmane (între care și Babadagul) și un număr de 30 sau 40 de cete de familii turcești. Aceștia răspundeau adeseori dușmanilor împăratului pe care îi distrugeau”. Cronicarul scrie tot în veacul XV, când numele de Dobrogea se tot răspândise, înlocuind pe cel de Paristrion sau acela de Podunavia.

Iată-ne, dragă cetitorule, ajunși la sfârșitul volumului V, după o călătorie lungă și plină de peripeții, așa cum sunt dealtfel mai toate călătoriile oamenilor. De multe ori avem tendința să nu mai memorăm locurile sau întâmplările care nu au directă atingere cu viața noastră. Și totuși istoria vine să ne atragă atenția că adesea aceste schimbări sau întâmplări, care nu se află în atingere cu noi, de modifică destul de des și de semnificativ parcursul vieții. Uneori îl schimbă în mod fericit, dar uneori pur și simplu ne aruncă în niște hăuri, atât de periculoase încât se întâmplă să ne modifice coplet viața, iar aceasta să arate la bătrânețe ca o fostă casă frumoasă care a ars.

Stând adeseori cu capul sprijinit în palme și visând adesea la o odihnă binemeritată obrajii noștri vestejiți ni se umplu de riduri adânci, dar parcă numai ochii noștri, frumoși odinioară, mai încearcă să descopere acel licăr de speranță de

mai bine, care ne face să trecem la cele veșnice însoțiți de gândul că măcar copii și nepoții noștri vor vedea pe cer aureola lui Dumnezeu, luminoasă și dătătoare de o mare speranță. Să visăm așadar mai departe, dragă cetitorule, sperând așa că viața poate fi sau poate deveni un pic mai frumoasă, măcar în paginile volumului VI.

Scoborător parcă din Creangă, hălăduind prin *Dumbrava minunată*, rivalizând parcă cu *Descriptio Moldaviae*, autorul excepționalei lucrări istorico-literare numită *Galațiul, așa cum mi-l amintesc*, coboară astăzi mitul în poveste și povestea în realitate, zăgrăvind-ne piciorul de plai unde s-a născut și, mai apoi, a trăit, într-o gură de rai. Am fi putut intitula această carte, o, cât de modest termen am în comparație cu textul dimitrusăndelian: *Restitutio ab Peregrinatione*, dar, de fapt, în vremuri în care țara ne este blamată și batjocorită și din afară și din interior, când istoria țării ne este demonetizată și amputată, iar poporul demonizat, istoricul care s-a inventat prin recursul la literatură, ne oferă un balon de oxigen, pentru a rezista poluării morale, etice, sociale care ne intoxică în vederea manipulării mai lesnicioase. Ca să scrii despre întreaga sa carte îți trebuiește un număr important de pagini, căci cine ar îndrăzni ca să foarfece și să ciopărtească această nestemată literar-istorică, scrisă din fericire într-un oraș-port și care nu prea a avut norocul unor astfel de creatori? Vastitatea subiectelor abordate precum și competența științifică a lucrării mă ducе cu gândul la tradiția marilor cărturari ai Moldovei, lângă care autorul poate sta fără nici un complex de inferioritate, satisfăcut poate că după o cercetare de multe decenii lasă orașului și neamului său câteva lucrări de referință. Și nu poți să nu observi ținuta literară distinctă a acestor texte, despre care am mai scris, pentru că limba și vorbirea uzitată sunt veșmântul gândirii și-l proiectează pe autorul acestei cărți între reprezentanții cei mai de seamă ai noștri. Multiplele fațete ale acestei complexe personalități ne revelă, metaforic vorbind, și o latură neașteptată: aceea de cartograf al zonelor sensibile, al pieselor unicat din muzeul viu al românității, cartograf al stărilor sufletești românești suprapuse peste peisaje de vis, cartograf spuneam, al petelor albe de pe istorio-geografia românească, cu aplicație directă circumscrisă regiunii care i-a amprentat viața și evoluția pe firul existenței, pentru a se focusa apoi, exclusiv, pe Galați ca oraș și zona înconjurătoare, cu farmecul ei aproape indescriptibil. Citiți-l cu atentă ferveare pe Săndel Dumitru și veți găsi, cu siguranță, ceva nou dincolo de scriitura sa, una care, cel puțin în contextul actual, este una pregnant și răscolitor de originală ! Și frumoasă...

Dir. revistei *Le Courier International de la Francophilie*,
prof. univ. dr. **Constantin FROSIN**

